

**T.C.
FATİH ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI**

**MİZAN GAZETESİ İNCELEME, TAHLİLİ FİHRİST,
SEÇME YAZILAR**

(BİRİNCİ İSTANBUL DÖNEMİ 1-159. SAYILAR)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Ali YILDIZ**

**Hazırlayan
Zuhal ŞİRİN**

İstanbul-2007

**MİZAN GAZETESİ İNCELEME, TAHLİLİ FİHRİST,
SEÇME YAZILAR**

Zuhal ŞİRİN

ÖZET

Bu çalışmada Mizan Gazetesi'nin 1886-90 yılları arasında çıkan eski harfli nüshaları incelenmiştir.

Tez üç bölümden oluşmaktadır:

Birinci bölümde Mizan Gazetesi incelenmiştir. Gazetenin şekil ve muhteva özellikleri belirtilmiştir. Gazetede ki yazar kadrosu listelenmiş ve gazetenin sahibi Mehmet Murat hakkında bilgi verilmiştir.

İkinci bölümde yazar adlarına ve konu başlıklarına göre fihrist yer almaktadır. Konu başlıklarına göre fihrist kısmında yazıların içeriği de kısaca belirtilmiştir.

Üçüncü bölümde seçme metinler bulunmaktadır.

Çalışmanın sonundaki ek bölümünde ise dergiden seçilmiş örnek sayfalara yer verilmiştir.

**INVESTIGATIONS OF THE NEWSPAPER OF MIZAN, INDEX AND
SELECTED ARTICLES**

Zuhal ŞİRİN

ABSTRACT

In this study, Mizan Newspaper's issues, which were written in the old script (1886-1890), have been investigated.

The thesis is composed of three chapters:

In the first chapter, the Mizan Newspaper is analyzed. The paper's structure and content are described. Furthermore, its authors are listed and some details are given about its owner Mehmet Murat. The second chapter includes an index of author names and subject titles. Additionally, some brief information is provided on the contents of each article appearing in the index.

The third chapter has some selected texts.

Finally, a few sample pages from the paper are supplied in the appendix of the dissertation.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
İÇİNDEKİLER	iii-vii
KISALTMALAR	viii
ÖNSÖZ	ix-x
I.BÖLÜM	1
I.1.MİZAN GAZETESİNİN İNCELENMESİ	1
I.1.1. GİRİŞ	2
I.1.1.1. DÖNEMİN SİYASİ DURUMU.....	2-3
I.1.1.2. TÜRK BASINI	4-9
I.1.2. MİZAN'IN YAYIN DÖNEMLERİ	9-10
I.1.2.1. BİRİNCİ İSTANBUL DÖNEMİ	10-16
I.1.2.2. KAHİRE DÖNEMİ	16-18
I.1.2.3. PARİS-CENEVRE DÖNEMİ	19-23
I.1.2.4. İKİNCİ İSTANBUL DÖNEMİ	23-25
I.1.3. MİZAN'IN ŞEKİL ÖZELLİKLERİ	25-26
I.1.3.1. YAYIN PERİYODU, ÇIKIŞ TARİHİ, SAYFA SAYISI	26-28
I.1.3.2. İDARE VE BASIM MERKEZLERİ, FİYATI	28-29
I.1.3.3. SERLEVHALARI	30
I.1.3.4. TABLOLAR	31-49
I.1.4. MİZAN'IN MUHTEVASI	50
I.1.4.1. DİL VE EDEBİYAT	50-70
I.1.4.2. BASIN VE POLEMİK	70-83
I.1.4.3. SİYASET	83-99
I.1.4.4. SANAT	99
I.1.4.5. TARİH	99-100
I.1.4.6. FELSEFE	100
I.1.4.7. DİN	100-102
I.1.4.8. AHLAK	102-103
I.1.4.9. SOSYAL HAYAT	103-109

I.1.4.10. EĞİTİM	109-113
I.1.4.11. SAĞLIK	113-114
I.1.4.12. ASKERİYE	114-117
I.1.4.13. HUKUK	117-119
I.1.4.14. İKTİSAT	119-122
I.2. MİZAN GAZETESİNİN YAZAR KADROSU	123-135
I.3. SONUÇ	136-137
KAYNAKÇA	138-140
II. BÖLÜM	141
II.1. YAZAR ADLARINA GÖRE FİHRİST	142-206
II.2. KONU BAŞLIKLARINA GÖRE FİHRİST	207
II.2.1. DİL VE EDEBİYAT	208
II.2.1.2. Dil	208
II.2.1.3. Edebî Eserler	208
a. Şiir	208-209
b. Tenkit	209-211
c. Mektup	211-219
d. Tercüme Eserler	221-222
II.2.2. BASIN	222
II.2.2.1. Mizan Gazetesi İle İlgili Yazılar	222
II.2.2.2. Diğer Gazeteler İle İlgili Yazılar	222-225
II.2.2.3. Osmanlı Basını	226
II.2.2.4. Yabancı Basın	226-227
II.2.2.5. Polemik	227-228
II.2.3. SİYASET	228
II.2.3.1. İç Siyaset	228-230
II.2.3.2. Dış Siyaset	230-238
II.2.3.3. Resmi Yazılar	238-239
II.2.4. SANAT	239
II.2.5. TARİH	240
II.2.6. DİN	240-241
II.2.7. AHLÂK	242

II.2.8. SOSYAL HAYAT	242-244
II.2.9. EĞİTİM	244-246
II.2.10. SAĞLIK	246-247
II.2.11. ASKERİYE	248-249
II.2.12. HUKUK	249
II.2.13. İKTİSAT	249
II.2.13.1. Maliye	249-254
II.2.13.2. Sanayi	254
II.2.13.3. Ticaret	255
II.2.13.4. Ziraat	255
II.2.14. HABER	256
II.2.14.1. Yurt İçi Haberleri	256-270
II.2.14.2. Yurt Dışı Haberleri	270-279
II.2.15. OKUYUCU İLİŞKİLERİ.....	279-280
II.2.16. KİTAP TANITIMI	280
II.2.17. FOTOĞRAFLAR	280-281
II.2.18. TEŞEKKÜR	281-282
II.2.19. TEBRİK	282-283
II.2.20. TASHİH	283-284
II.2.21. TEKZİB	284
II.2.22. İHTAR	284
II.2.23. İTİZAR	284-285
II.2.24. TAZİYE	285
II.2.25. İLAN	285-291
II.2.26. REKLAM	291-300
III. BÖLÜM	301
MİZAN GAZETESİNDEN SEÇİLMİŞ METİNLER	301-487
Bir Gazetenin Ehemmiyeti	302-303
Mizan'ın Mesleği	303-308
İfâde-i Mahsûsa / Mehmet Hilmi.....	309
Fünûn ve Edebiyat	310

Yâd Et / Recaizade Mahmut Ekrem (Şiir)	310-312
Fünûn ve Edebiyat - Yâd Et / Menemenlizâde Tahir (Şiir)	313-314
Bir Sitâre Altında / Abdülhak Hâmid (Şiir)	315-316
Fünûn ve Edebiyat / Menemenlizâde Tahir (Şiir)	317-318
Bir Sitâre Altında / (Ayn) M. (Şiir)	318-319
Başlıksız / Ahmet Reşit (Şiir)	320-324
Fünûn ve Edebiyat / Âbidin Paşa	324-328
Mütenevvia / Elifi Bey	329-332
Ehmmiyet Verimeyecek Şeyler Değildir	332-335
Fünûn ve Edebiyat – Mebâhis-i Edebiye	335-339
Fünûn ve Edebiyat – Mebâhis-i Edebiye	340-344
Fünûn ve Edebiyat – Üdebâmızın Numûne-i İmtisalleri - Usûl-i Tenkit – Mukaddime	345-348
Fünûn ve Edebiyat – Üdebâmızın Numûne-i İmtisalleri - (Silistre Dram Beş Perde)	348-356
Fünûn ve Edebiyat – Üdebâmızın Numûne-i İmtisalleri	356-363
Fünûn ve Edebiyat – Üdebâmızın Numûne-i İmtisalleri	363-367
Fünûn ve Edebiyat / (Tı)E.	367-69
Mizan	370
Fünûn ve Edebiyat – Üdebâmızın Numûne-i İmtisalleri - (Vuslat- Müellifi Ekrem Beyefendi)	371-375
Fünûn ve Edebiyat – Üdebâmızın Numûne-i İmtisalleri	375-380
Fünûn ve Edebiyat – Üdebâmızın Numûne-i İmtisalleri	380-383
Fünûn ve Edebiyat – Üdebâmızın Numûne-i İmtisalleri	383-390
Fünûn ve Edebiyat – Üdebâmızın Numûne-i İmtisalleri	390-395
Fünûn ve Edebiyat – Üdebâmızın Numûne-i İmtisalleri	395-400
Fünûn ve Edebiyat – Üdebâmızın Numûne-i İmtisalleri	400-404
Fünûn ve Edebiyat – Üdebâmızın Numûne-i İmtisalleri	404-407
Fünûn ve Edebiyat – Üdebâmızın Numûne-i İmtisalleri	408-411
Fünûn ve Edebiyat – Üdebâmızın Numûne-i İmtisalleri	412-414
Fünûn ve Edebiyat – Üdebâmızın Numûne-i İmtisalleri	414-417
Fünûn ve Edebiyat – Üdebâmızın Numûne-i İmtisalleri - (Sergüzeşt Eser- Sami Paşazâde Sezayi Bey Nâşiri)	417-419

Fünûn ve Edebiyat – Üdebâmızın Numûne-i İmtisalleri	420-421
Fünûn ve Edebiyat – Üdebâmızın Numûne-i İmtisalleri	421-424
Fünûn ve Edebiyat – İktisâb-ı Fezâil Mütercimi Fazlı Necip- Mukaddime	424-427
Mütenevvia- Eyfel Kulesi	428-430
Matbuât-ı Osmaniye ve İdare-i Matbuât	430-435
Gazeteler ve Gazetecilerimiz	436-438
Vezâif-i Matbuât	439-443
Vezâif-i Matbuâta İlâve	443-445
İfâde-i Mahsûsa	445-446
Fransız Matbuâtı	447-448
Tarik Gazetesi ve Halep Valisi	448-450
İfâde-i Mahsûsa – Nur Gazetesine Cevap	450-453
Monitörün Bendi	453-456
Evrâk-ı Havâdis	456-460
Mazeret	461-462
Mizan Heyet-i İdaresi Huzur-ı Âliyesine / Menemenlizâde Tahir	462
Harp Olacak mı Olmayacak mı	463-467
Fevt-i Fırsat	468-469
İfâde-i Mahsûsa – Cümle-i Siyasiye	470-473
Bizde Maarif / Bir Türk	473-476
Gençlikte Ameliyyât Şaka	476-477
Eski ve Yeni Evzân ve Ekyâl	478-479
Ticaret Muâhedeleri	479-480
Sigorta Kumpanyaları	481-482
Memurîn Maaşâtı	482-484
Tacü'l-Arûs	484-485
Sihhat-nümâ-i İzdivâc / Beşir Fuad	485-486
Ramazan Münasebetiyle Bir Temenni-i Mahsûs	487

EK .....

MİZAN GAZETESİNDEN ÖRNEK SAYFALAR

KISALTMALAR

bkz.	: Bakınız
d.	: Devamı
Çev.	: Çevirmen
hak.	: Hakkında
haz.	: Hazırlayan
İ.Ü.	: İstanbul Üniversitesi
İmp.	: İmparator
İng.	: İngiltere
L.	: Levant
M.	: Mizan
M. Hâzıra:	Mesele-i Hâzıra
Mec.	: Mecmua
S	: Sayı
s	: Sayfa
vb.	: Ve Benzeri, Ve Bunun Gibi
vd.	: Ve Diğerleri
yy.	: Yüzyıl

ÖNSÖZ

Türk basın tarihinde, basının en çok sansüre uğradığı ve özgürlüğünün kısıtlandığı dönem II. Abdülhamid devri olarak kabul edilir. 1877 yılında Rus Savaşı nedeniyle ilân edilen sıkıyönetimden (20 Eylül 1877) itibaren başlayan “İstibdat Dönemi” 31 Mart vakasıyla son bulur. Bu dönemde bütün yasaklamalara ve sansüre rağmen basın faaliyetleri sürdürülmeye çalışılır.

İstibdat döneminde çıkan gazeteler sansür nedeniyle daha çok hükümetten yana bir politika izlemekle beraber devletin içinde bulunduğu durumu ve kötü gidişatı yansıtmaktan da geri durmamışlardır. İşte bu gazetelerden biri de 21 Ekim 1886 tarihinde İstanbul’da yayımlanmaya başlayan, Mehmet Murat’ın gazetesi “Mizan”dır. İlk olarak İstanbul’da yayımlanmaya başlayan Mizan’ın yayımı, daha sonra Murat Bey’in siyasi tavrını değiştirerek Mısır’a ve Avrupa’ya gitmesiyle birlikte yurt dışında (Kahire, Paris- Cenevre) devam eder. Bu dönemlerde gazete Jön Türklerin yayın organı olarak kullanılır. II. Meşrutiyet’in ilânından sonra İstanbul’da ikinci defa neşredilmeye başlanır. Gazete, döneminde çok fazla ilgi görerek sahibi Mehmet Murat’ın “Mizancı” olarak anılmasını sağladığı gibi, siyaset ve basın tarihimiz için de büyük önem taşımaktadır. “Mizan” Osmanlı Devleti’nin en inişli çıkışlı dönemi olan Sultan Abdülhamid ve Meşrutiyet dönemine ışık tutması, tarihçi ve tenkitçi kimliğiyle öne çıkan Murat Bey’in siyasetten edebiyata, tarihten sosyal hayata kadar pek çok mesele hakkındaki düşüncelerini yansıtmaları bakımından önemlidir.

21 Ekim 1886-11 Aralık 1890 tarihleri arasında haftalık olarak çıkan “Mizan” gazetesinin ilk 159 sayısı incelenerek hazırlanan bu tez üç ana bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde “Mizan”ın çıktığı dönemdeki sosyal ve siyasi gelişmeler, basının durumu, gazetenin şekil ve muhteva özellikleri ile yazar kadrosu hakkında bilgi verilmiştir. “Yazar Kadrosu” bölümünde “Mizan”da yazısı bulunan tüm isimler sıralanmıştır. Bunların büyük çoğunluğunu okuyucular ve Mülkiyeliler oluşturduğu için bu kişilerin hayatları hakkında net bilgilere ulaşamadık. Soyadları bulunmadığından

ve kaynaklarda da bu isimlerin çok fazla olmasından dolayı incelememizde ancak emin olabildiğimiz kişilerin hayatları ile ilgili bilgilere yer verdik.

İncelemenin sonucu ve kaynakça kısmı da birinci bölümde yer almaktadır. Ayrıca gazete ile ilgili bilgilere ulaşmada kolaylık sağlayacağını düşündüğümüz, gazetenin yayın periyodunu gösteren tablolar da bu bölümde bulunmaktadır.

“Mizan”ın çeşitli özellikleri bakımından incelendiği bu bölümü, gazetenin diğer dönemleri (Kahire, Paris-Cenevre, İkinci İstanbul dönemi) üzerinde çalışan arkadaşım Ayşegül Ergişi ile birlikte hazırladık. Bu suretle yayın hayatına farklı yerlerde devam eden, muhtevası itibariyle önemli değişimlere uğrayan “Mizan”ın bir bütün olarak değerlendirilebilmesini sağlamaya çalıştık.

İkinci bölümde yazar adlarına ve konu başlıklarına göre fihrist yer almaktadır. Yazar adlarına göre fihrist alfabetik sırayla düzenlenmiştir ve yazarı belli olmayan yazılar da fihristin sonunda “İmzasız” başlığı altında verilmiştir. Çalışmamızın daha sonraki araştırmalara da kaynaklık etmesi düşünülerek gazetede hiçbir ayrıntının atlanılmamasına özen gösterilmiş ve konularına göre fihristte yazıların konuları parantez içinde kısaca belirtilmiştir.

Üçüncü bölümde ise gazetenin içeriğinin daha iyi anlaşılmasını sağlayacak olan seçme metinler bulunmaktadır. Seçme metinlerin, gazetenin yayın politikasını gösterecek nitelikte veya edebiyatla ilgili olmasına dikkat edilmiştir. Mizan’ın nüshalarında parantez içinde belirtilen bazı ifadeleri çevirilerimizde koyu punto ile belirtmeyi uygun gördük.

Çalışmanın sonunda ek bölümünde gazeteden seçilmiş örnek sayfalar yer almaktadır.

Yüksek lisans tez aşamasında beni gazete incelemesi konusunda teşvik eden ve çalışmamız süresince bana yol gösteren, tezimizin eksiksiz olması için desteğini esirgemeyen değerli danışmanım Yrd. Doç. Dr. Ali YILDIZ Bey’e teşekkürlerimi arz ederim.

Ayrıca tez döneminde birlikte çalıştığım arkadaşım Ayşegül Ergişi’ye ve her zaman yanımda olan aileme teşekkürlerimi sunarım.

İstanbul - 2007

Zuhal Şirin

I. BÖLÜM

I.1.MİZAN GAZETESİNİN İNCELENMESİ

I.1.1. GİRİŞ

I.1.1.1. DÖNEMİN SİYASİ DURUMU

On dokuzuncu asrın ikinci yarısında Osmanlı topraklarında mali, idari, sosyal, askeri ve siyasi yönden büyük bir buhran yaşanmaktadır. Devlet bağımsızlığını koruyamaz haldedir.

Abdülaziz'in tahttan cebren indirilmesinin ardından tahta çıkarılan 5. Murat, kısa süre içinde, ruhî rahatsızlığı sebebiyle görevini yapamaz hale gelince, Abdülaziz'i tahttan indiren ekip bu defa, Kanun-i Esasi'nin ilanı hususunda anlaşıkları Abdülhamid'i tahta çıkarmak zorunda kalmışlardır. Midhat Paşa, Namık Kemal ve Ziya Paşa çalışmaları ile Kanuni Esasi hazırlanmış, padişaha sunulmuş ve 23 Aralık 1876'da meşrutiyet kabul edilmiştir. Meşrutî idarede padişahın seçtiği ayan meclisi ve milletten seçilen halk meclisi bulunacaktır. İlandan üç ay sonra ilk Mebusan Meclisi toplanmıştır. Mecliste gayrimüslim milletvekillerinin bazı konularda ihtilafı ile başlayan meseleler, meclisin 1877 Rus Savaşı'na girilmesi kararıyla çoğalmış ve 93 Harbi konusunda yaşanan anlaşmazlıktan dolayı Abdülhamid meclisi kapatmıştır.

Böylece, 1877'den 1908'e kadar sürecek olan Abdülhamid'in mutlak hakimiyeti başlamış olur. "İstibdat Devri" diye nitelendirilen bu devirde mühim hadiseler yaşanmıştır. Osmanlı Devleti'ni ayakta tutma çabaları ve bu yönde alınan tedbirler neticesinde bu devir olumlu olumsuz pek çok kanaatlerle değerlendirilmiştir.

Abdülmecid, Abdülaziz ve 5. Murat'ın tahttan indirilmesi esnasında beliren ve daha sonra da devam eden mutlak idare ile bu idareye muhalefet eden ve meşrutiyet isteyen aydınlar arasındaki gerilim bu devrin en önemli özelliğidir. Abdülhamid döneminde meşrutiyet isteği giderek artmış, son raddeye gelmiştir. Bilhassa Yeni Osmanlılar diye adlandırılan cemiyetin mensuplarının fikirleri Tanzimat'la beraber açılan okullarda yetişen ve batılı hayat tarzını öğrenen kişiler tarafından daha çok kabul edilmiştir. Böylece rejimi değiştirme amacı etrafında toplanılmıştır.

Bu yıllarda Osmanlı'da dış siyaset alanında Tunus, Mısır, Girit, Bulgaristan, Ermeni meseleleri yaşanmaktadır. İç siyaset alanında ise padişahın birinci mesele olarak gördüğü durum taht etrafındaki nüfuzlu vezirlerin varlığıdır. Nitekim ona göre Abdülaziz ve 5. Murat'ın padişahlığının sonlandırılmasına bu kişilerin sözü ve fiiliyatı neden olmuştur. Bu yüzden Mithat Paşa ve arkadaşları Abdülhamid'in tasfiyesinin birinci hedefi olmuştur. Düşmanlarının varlığı, padişahı, önce kendisini koruması gerektiği fikrine sevk etmiştir. Yıldız Sarayı idare merkezi olmuş, saray muhafız alayı oluşturulmuş ve hafiye teşkilatı kurulmuştur.¹ Babıâli ise padişahın hâkim olduğu bir kabineden ibaret tutulmuştur. Küçük Sait Paşa bu dönemin en mühim sadrazamıdır.

Meşrutiyetin kaldırılmasıyla Midhat Paşa, Namık Kemal ve Ziya Paşa gibi aydınlar ülkeden uzaklaştırılmıştır. Meşrutiyetin gidişi, bazı aydınların sürülüşüyle istibdat dönemi içerisinde muhalefet odakları icraatlarına hız vermiştir. Bunlardan ilki Ali Suavi'nin 5. Murat'ı tekrar tahta geçirmek için Çırağan Sarayı'nı basmasıdır. İkincisi ise Kleanti-Aziz Bey komitesinin örgütlenmesidir.² Bu iki mühim hadiseyle eğitim kurumlarında ve aydınlar arasında yoğun fikirler ve tartışmalar zuhur etmiştir. Bu arayış ve örgütlenme sonunda İttihat ve Terakki kurulmuştur. Cemiyetin örnek aldığı oluşum İtalyan Carbonari Örgütü ve August Comte'un pozitivizm fikridir. İktidarın ise tedbir alma yolunda titizliği daha da artmıştır. İktidar ve muhalefet birbirine karşı son sürat teşkilatlanmaya başlamıştır Aslında istibdatı doğuran bu iki kutuplaşmadır.

Batılılaşmanın Osmanlı Devleti'ne nüfuzu en çok edebiyat yoluyla olmuştur. Batılı edebi unsurların halka ulaşmasını sağlayan en etkili vasıta ise gazeteler olmuştur. Bu yüzden Osmanlı'da basının nasıl geliştiğine bakmamız gerekir.

¹ Tahsin Ünal, *Türk Siyasi Tarihi 1700-1958*, Kutluğ Yayınları, İstanbul, 1974, s.346.

² Murat Çulcu, *Osmanlı'da Çağdaşlaşma-Taassup Çatışması*, 1.cilt, Kastaş Yayınları, İstanbul, 1990, s.99.

I.1.1.2. TÜRK BASINI

Osmanlı Devleti'nde 3 Kasım 1839 tarihinde ilân edilen Tanzimat Fermanı ve dış güçlerin baskısıyla hazırlanan 28 Şubat 1856 tarihli Islahat Fermanı ile Batı etkisi iyiden iyiye hissedilmeye başlanır. Bu fermanlar siyasi içerikli olduklarından daha çok devlet yönetiminde etkili olmuşlardır. Halk üzerindeki asıl değişikliği ise basın alanındaki faaliyetler gerçekleştirmiştir. İncelememizin konusu olan “Mizan”ın çıktığı dönemdeki basının özelliklerine geçmeden önce Türk basınındaki gelişmeleri kısaca aktarmakta fayda görüyoruz.

Matbaanın ülkemizde geç benimsenmesi nedeniyle basın faaliyetleri bizde Batı'dan çok sonra, ancak 1820'li yıllarda başlamıştır (Batı'daki basın faaliyetleri 1450'li yıllarda “Haber Yaprakları” 1660 yılında ise günlük gazete olarak ortaya çıkmıştır). Bununla beraber okuyucu kitlesinin sınırlılığı ve haber yayıncılığının yapılamaması, basımevi ürünlerinin yaygınlaşmasının bir yüzyıl daha gecikerek 19. yüzyılda başlamasına neden olmuştur.³ Ancak 1 Kasım 1831 tarihinde II. Mahmut zamanında çıkarılan ilk resmi gazetemiz “Takvim-i Vekâyi” ile basın tarihimiz de başlamış olur. Bu gazete daha çok hükümet işlerinin halka duyurulması amacıyla neşredilmiştir. Bunu devletten destek alarak William Churchill'in 1 Ağustos 1840'ta çıkardığı, yarı resmi nitelikli “Ceride-i Havâdis” takip eder. 21 Ekim 1860 tarihinde Ağâh Efendi'nin çıkardığı “Tercüman-ı Ahval” devletin desteğini almadan çıkan ilk özel gazete ve ilk özel teşebbüs olarak dikkatleri çeker. Daha sonra Şinasi'nin çıkardığı ve edebi yanı ağır basan Tasvir-i Efkâr (27 Haziran 1862) ve onu takip eden diğer gazetelerle basın âlemi hareketlenmeye başlar. Bu noktada ülkemizde basın faaliyetlerinin diğer ülkelerden farklı olarak hükümetin yaptığı işleri halka duyurmak amacıyla özel buyrukla ortaya çıktığını ve zamanla halkı aydınlatmak, kamuoyunu yönlendirmek niteliğini kazandığını söyleyebiliriz.

Basında edebi konular ağırlıklı olmakla beraber her türlü konular işlenmeye ve tartışılmaya başlayınca bundan çekinen hükümetler birtakım kararnameler çıkararak kısıtlamalara gitmişlerdir. Bu sûretle Tanzimat döneminde ilk hukuki düzenleme 15 Şubat 1857'de yürürlüğe giren “Matbaalar Nizamnamesi” (Basım Tüzüğü) olmuştur. Daha sonra 1850 yılında bu tüzüğe basınla ilgili yasaklamaları

³ Orhan Koloğlu, *Osmanlı'dan 21. Yüzyıla Basın Tarihi*, Pozitif Yayınları, Ağustos 2006, s.15.

getiren ceza kanunu da eklenmiştir. Avrupa’da basın yönetimleri üzerindeki etkisini gören ve bunun kendi ülkelerinde de meydana geleceğini düşünen devlet adamları 1864 yılında “Matbuat Nizamnamesi” adında yeni bir basın tüzüğü daha çıkarmışlardır. Buna göre her türlü basın organının çıkarılmasında önceden izin alınması gerektiği gibi yabancı ülkelerde basılan ve hükümet aleyhinde yayın yapan gazetelerin ülkeye girmesi de yasaklanmıştır. Ayrıca gazetelerin kapatılması idari tasarrufa bırakılmıştır. Basına en ağır darbeyi vuran düzenleme ise “Âli Kararnamesi”dir. Özellikle “Muhbir” ve “Tasvir-i Efkâr”daki siyasi makaleler nedeniyle Sadrazam Âli Paşa tarafından 27 Mart 1867 tarihinde çıkarılan ve Kararname-i Âli adıyla da anılan kararnameye göre hükümet basın tüzüğünün dışında da gerekli gördüğü durumlarda gazete kapatma yetkisine sahip olmuştur. Geçici bir uygulama gibi gözükse de bu uygulama II. Abdülhamid zamanında da geçerliliğini korumuştur.

Kararname ile birlikte “sansür” uygulaması da başlatıldığından birçok gazete kapatılmış ve Tanzimat aydınları yurt dışına kaçarak gazetelerini orada yayımlamaya devam etmişlerdir. (Genç Osmanlılar olarak bilinen bu aydınlar yurt dışında Muhbir, Ulûm, Hürriyet ve İnkılâp gibi gazeteleri çıkararak Âli Bey ile mücadelelerine devam etmişler ve meşrutiyeti getirmek istemişlerdir).

Ülkemizde neredeyse basın tarihi kadar eski olan sansür ve kısıtlamalar, devletin içinde bulunduğu kötü şartları göstermesi bakımından ilgi çekicidir. Ancak basın özgürlüğünün kısıtlanmasında had safhaya II. Abdülhamid devrinde ulaşılmıştır. Abdülhamid’den önce üç ay tahtta kalan V.Murat zamanında basın kısa bir süre özgür bırakılmış ve basında her türlü konu ele alınmıştır. Daha sonra tahta çıkan II. Abdülhamid (31 Ağustos 1876) söz verdiği üzere Mithat Paşa ile birlikte reform hareketlerine girişmiş, 23 Aralık 1876’da ilk Osmanlı “Kanun-i Esasi”sini kabul etmiştir. Bu anayasada “Basın kanun dairesinde serbesttir.” maddesi bulunmasına rağmen 1864 ve 1857 tarihli Basın Tüzükleri ile “Âli Kararnamesi” de geçerliliğini sürdürmüştür.⁴ Ayrıca Sultan Abdülhamid, basındaki coşkunlukların artması sebebiyle yeni bir “Basın Kanunu” hazırlatmış ve bu kanun Mayıs 1877 tarihinde meclis tarafından kabul edilmiştir. Kanunda göze çarpan en önemli taraf

⁴ M. Nuri İnuğur, *Basın ve Yayın Tarihi*, Çağlayan Kitabevi, İstanbul, 1982, s.255.

mizah gazetelerinin tamamen yasaklanmasıdır. Bu arada Osmanlı-Rus Savaşı başlamıştır. Abdülhamid sıkıyönetim ilân ederek 18 Şubat 1878 yılında anayasayı yürürlükten kaldırır. Böylece tarihimizde ve literatürümüzde “İstibdat Dönemi” olarak adlandırılan ve 1908 yılına kadar sürecektir olan yasaklı dönem başlar, yeniden mutlakiyet rejimine dönülür. Siyasetteki bu sıcak gelişmelerden basın da üzerine düşen payı alır. İstibdat döneminde basınla ilgili alınan tedbirler şunlardır:

1) Basın Sansürü: 1878 yılında padişahın seçtiği kişilerden bir sansür heyeti kurulur ve heyetin idaresi İç İşleri Bakanlığı'nın İç Basın Müdürlüğüne bağlanır. Buna göre, gazetelere girecek bütün yazıların provaları sansür kuruluna sunulur ve kontrolünden geçtikten sonra gazetede yayımlanacaktır.

Osmanlı Devleti'nde ve dışarıda yabancı dillerde basılan gazetelerin sansürü Dış İşleri Bakanlığının Matbuat-ı Hariciye Müdürlüğüne bağlanır. Yurt dışından gelen her türlü gazete ve dergilerdeki yazılar sansürden geçirilerek yayımlanmaya başlanır.

Bunların dışında 1881 ve 1897 yıllarında Milli Eğitim Bakanlığına bağlı kurulan komisyonlarca yerli ve yabancı kitaplar da sansüre tabi tutulur.

2) Basına Getirilen Yasaklar: Bu dönemde bazı kelimelerin hangi sebeple olursa olsun gazetelerde kullanılması yasaklanmıştır. (Grev, ihtilâl, suikast, murat, sosyalizm, Yıldız, istibdat....vb.)

Gazetelere verilen ilanlar da dahil olmak üzere mutlaka sansür heyetinden geçirilerek yayımlanmaktadır. Küçük bir yanlışlık gazetenin kapatılmasıyla sonuçlanmaktadır.

3) Kitapların Yakılması ve Gazetelerin Kapatılması: Tehlikeli görülen kitaplar toplatılarak yakılmıştır. 7 Mayıs 1902 tarihli bir belgede 150 çuval kitabın Çemberlitaş Hamamı'nda yakıldığı belirtilmektedir.

Ayrıca dizgi yanlışları yüzünden birçok gazetenin kapatılması da söz konusudur.

4) Gazetelere Çıkarlar Sağlanması ve Jurnalcilik: Yerli basını susturmak için gazetelere ödenekler sağlanır ve gazetecilere nişanlar verilir. Bu şekilde basının sindirileceği düşünülmüştür. Padişahın aşırı hassasiyetinden faydalanarak birbirini padişaha ihbar eden jurnalci takımı da yine bu dönemde ortaya çıkmıştır. Jurnalcilik

para kazanılan bir meslek haline gelirken, padişahın etrafında da dalkavuk ve çıkarıcı bir grup oluşmuştur.

5) Yabancı Basının Satın Alınması: Ülkedeki olumsuzlukların yurt dışına yansımalarını engellemek amacıyla yabancı basın muhabirleri satın alınarak susturulmuştur.

6) Yabancı Ülkelerle Haberleşmenin Engellenmesi: Yabancı gazetelerin ülkeye girmesi yasaklandığı için dış kaynaklı haberlere ulaşım sadece elçiliklere gönderilen yayınlarla ya da yabancı ülkelerdeki muhabirlerin gönderdikleri mektup ve yazılar aracılığı ile ulaşılır.

Yukarıda açıklandığı üzere bu dönemde matbuat alemi de yoğun bir baskı altındadır. Özellikle kapatılma cezası ve sansür gazeteler için büyük bir tehdit unsuru olmuştur. Ayrıca hafiyelik ve jurnalcılık suçsuz birçok kimseyi mağdur ederken padişahın da yanlış yönlendirilmesine neden olmuştur. Birçok gazeteci ve aydın yurt dışına kaçarak istibdat yönetimine karşı mücadeleye girişmişlerdir. Yurt dışında yayımladıkları gazeteler (Meşveret, Mizan, Osmanlı, Şura-yı Ümmet, İstikbal, Hayal...vb.) aracılığıyla meşrutiyet rejimini savunmuşlardır. Nihayet 23 Temmuz 1908’de ilan edilen II. Meşrutiyet ile birlikte basın faaliyetlerindeki kısıtlamalar sona ermiş ve yeni bir dönem başlamıştır.

İstibdat Dönemi’ndeki basın hayatıyla ilgili olarak şunu da belirtmeliyiz ki bu dönemde çıkan yeni yayınların sayısında diğer dönemlere göre artış olmuştur. Özege’nin “Eski Harflerle Basılmış Türkçe Eserler Kataloğu”ndan yapılan tahmini bir ayırında yeni yayınların dönemlere göre dağılımı şöyledir:

	Edebi	Pozitif Yayınlar	Dinsel	Resmi
1820-1839 (II.Mahmud)	56	89	59	13
1840-1859 (Abdülmecit)	217	230	310	55
1860-1876 (Abdülaziz)	583	586	372	118
1877-1908 (Abdülhamid)	1950	3891	1307	946

Ayrıca 1879-1887 yıllarında İstanbul’da ortalama 9-10 yeni gazete ve dergi, 1888-1908’e kadar ise yılda ortalama ancak bir yeni gazete ve dergi yayınlandığı görülmektedir. Bu durumda Abdülhamid yönetiminin ilk on yılında yeni çıkan gazete

ve dergi sayısı fazla iken daha sonraki yıllarda az olması sansürün şiddetini arttırmış ve kapatma cezalarından kaynaklanmaktadır.⁵

İstibdat rejimindeki basın faaliyetlerinin genel karakterini şu şekilde özetleyebiliriz:

Bu dönemde yasaklamalardan ve sansürden ötürü gazete çıkarmak cesaret isteyen bir iş haline gelmiştir. Ülkede meydana gelen çeşitli olaylar halkın okuma ihtiyacını arttırmış ve bu durum gazetelerin tirajlarının yükselmesini sağlamıştır. Gazeteciler tirajlarını daha da arttırmak için gazete fiyatlarını düşürmüşler ve gazete dilini halkın anlayabileceği bir dil haline getirmişlerdir. Basın tekniğinde gelişmeler olmuş ve dönemin gazeteleri tüm baskılara rağmen uzun süre yayınlanmaya devam etmişlerdir.

Saltanatının ilk yıllarında basınla iyi geçinen Abdülhamid daha sonra basının gücünden çekinmiş ve sindirme politikasını benimsemiştir. Oysaki bu dönemdeki gazetecilerin tek amacı anayasayı yeniden kabul ettirmektir.

Sansürün gittikçe artan şiddetine rağmen, Sabah (1875), Tercüman-ı Hakikat (1878), Tarik (1881), Mizan (1886), İkdam (1894) ve Saadet (1887) gibi gazeteler ülkelerine hizmet için büyük fedakarlıklarla yayınlarına devam etmişlerdir.

23 Temmuz 1908’de meşrutiyetin yeniden ilanı ile basında sansür dönemi bitmiş ve tam bir özgürlük ortamı oluşmuştur. Yurt dışından dönen aydınlar bu serbestlikten yararlanarak gazetelerini tekrar İstanbul’da çıkarmaya başlamışlardır. Gazetelerde her konu ele alınmış ve tartışılmıştır. Bu dönemde basın ile ilgili en önemli gelişme ise mizah gazetelerinin yeniden yayınlanmaya başlanması olmuştur. Böylece birçok mizah gazetesi (Boşboğaz, Elüfürük, Kalem, Davul, Şaka, Yuha, Karagöz...vb.) basın âleminde kendisini gösterir.

Bu arada pek çok siyasal görüş ortaya çıkmış ve bunlar basına da yansımıştır. Politik alanda İttihat ve Terakki Partisi ile Hürriyet ve İtilaf Partisi’nin mücadelesi görülürken, sosyal hayatta da “İslam”ı, “Osmanlı”yı ve “Türklük”ü savunan gruplar oluşmuştur.

---

⁵ Koloğlu, a.g.e, s.63-83.

Gazeteler edebi ilaveler vermeye başlamış, gazetelerde edebi türlere çokça yer verilmiştir. Basın bu haliyle bize I. Meşrutiyet dönemi gazetelerini anımsatmaktadır.

Basındaki bu serbestlik bir süre sonra siyasi mücadelelerin şiddetini arttırmasına neden olmuş ve toplumda huzursuzluklar meydana getirmiştir. İttihat ve Terakki aleyhinde yayınlar yapan “Serbesti” gazetesi (1908) başyazarı Hasan Fehmi’nin öldürülmesiyle had safhaya ulaşan bu mücadeleler, 31 Mart Vakası’nın vuku bulmasına neden olmuştur. Böylelikle basında yeniden kısıtlamalara gidilmiştir. Bu maksatla 14 Temmuz 1909 tarihinde yeni bir “Basım Kanunu” meclisten geçerek 18 Temmuz 1909 tarihinde yürürlüğe girmiştir.⁶ Basının çok fazla serbest bırakılmasının hem gazetecilere hem de memlekete zarar verdiği görülmüştür. Bu da akıllara bugün hala tartışılan , “Basın ne kadar özgür olmalıdır?” sorusunu getirmektedir.

I.1.2. MİZAN’IN YAYIN DÖNEMLERİ

İstibdat döneminde yayına başlayan ve II. Abdülhamid’in saltanatı süresince yayınlanmaya devam eden gazetelerden birisi olan “Mizan”, 1886 yılında İstanbul’da çıkmaya başlamış; fakat sansür nedeniyle sık sık tatil edildiği için, yayını yurt dışında sürdürülmüş ve II. Meşrutiyet’in ilanıyla yeniden İstanbul’da neşredilmiştir. İstanbul’da ve yurt dışında yayınlanan gazetenin yayın politikasında büyük değişiklikler olmuştur. Murat Bey’in siyasi düşüncelerindeki farklılaşma gazetesinin muhtevasına da yansımıştır. Ayrıca İstanbul’da ilk defa yayımlanan “Mizan” ile meşrutiyet dönemi İstanbul’unda yayımlanan “Mizan” arasında da farklılıklar vardır. Bu nedenle hem izlediği politika hem de çıktığı yerlere göre “Mizan”ı dört dönemde incelemeyi uygun görüyoruz.

---

⁶ İnuğur, a.g.e, s.272.

Gazetenin yayınlandığı dönemler şunlardır:

- a) Birinci İstanbul dönemi (1- 159. sayılar)
- b) Kahire dönemi (159-184. sayılar)
- c) Paris-Cenevre dönemi (1-29. sayılar)
- d) İkinci İstanbul dönemi (1-135. sayılar)

I.1.2.1. BİRİNCİ İSTANBUL DÖNEMİ

Osmanlı Devleti'ne hizmet etmek ve devleti geçmişteki parlak dönemlerine döndürmek amacıyla⁷ 1873 yılında Rusya'dan İstanbul'a gelen Murat Bey, bir süre Matbuat Kalemi'nde çalışmış, ardından Mülkiye Mektebi'nde tarih öğretmeni olarak bulunmuştur. Ülkedeki siyasi gelişmeleri de yakından takip etmiş ve görüşlerini “İttihad” ve “Vakit” gazetelerinde yayımlanan makaleleri ile dile getirmiştir.

Hükümetin Bulgaristan konusundaki başarısız politikası, matbuat aleminde sansürün uygulanmaya başlaması Mehmet Murat'ın endişelerini arttırmış ve devlete ne şekilde olursa olsun hizmet etme gayesini alevlendirmiştir. Çünkü devletin parlak günlerini geri getirmek bir yana mevcut halini muhafazası dahi tehlikededir. Bu durumdan kurtulmak için mutlaka halkın bilinçlendirilmesi ve çürümüş devlet yapısından padişahın kurtarılması gerektiğine inanan Murat Bey, bu düşüncelerini ancak basın aracılığı ile gerçekleştirebileceğine inanır ve Mizan'ı çıkarmaya karar verir:

“... Çünkü gidişlerimiz bence bir bekâ gidişi değildi, âdeta zevâl gidişi idi.

Halbuki şimdi benim de bekâdan ümidim kesiliyordu. ‘Edeb’in gereğini fiilen icrâ etmek zamanı gelmişti.

Bu sûretle, ilk vesileden istifâde ile, Dârülmuallimin Müdürlüğü'nden istifâ edecek olan benim için bir gayret vasıtası lâzım idi. Mizan yalnız halkı değil, sorumsuz, rezil çevresine kurban olmuş bildiğim Padişah'ı da haberdâr edecek, ışık saçan bir fânus olacaktı.”⁸

⁷ Mizancı Mehmed Murad, *Meskenet Mazeret Teşkil Eder mi?*, (haz.Alâattin Fidancı), Şehir Yayınları, İstanbul, 2005, s.15-19.

⁸ ‘Bir Gazetenin Ehemmiyeti’, *Mizan*, 22 Muharrem 1304, İstanbul, S.1, s.2.

Murat Bey'in maksadı çok açıktır: Padişaha ve millete hizmet etmek. Bunun da en etkili yolu basındır. Bu görüşlerini gazetesinin ilk sayısında da dile getirir:

“İtibar kazanmış bir gazete bulunduğu ortamın reh-nümâsıdır. Ekser vakitte efrâd-ı cemiyet hiç farkına varmaksızın arz-ı asliyesi düzgünce ibârelerle mestûr olan evrâk-ı havâdisin efkârına tabiyet ile nereye olsa gider.

Bunun için

‘Bahtiyâr ol cemiyettir ki evrâk-ı havâdisi muhibb-i vatan ve devlet ve sahib-i himmet ve hamiyet elinde ola !’

‘Bed-baht dahi ol cemiyettir ki bir takım matbuat müzevirlerinin kâr-ı harisânî tesvilâtına aldana !’

denilecek olursa manâsız biri mübalağa çıkmaz.

Mizan'ı neşr etmekten yegâne maksadımız rüfekâ-yı sâiremiz ile bil- ittifâk hakikaten padişahımıza ve vatanımıza elden geldiği kadar hüsn-i hizmet eylemektir.

Çünkü matbu mefhumumuzu ve vatan-ı muazzezimizi gerçekten kendi hayat ve menâfimizden ziyâde severiz. Bunu tekzib edecek neşriyatta bulunmak emel-i halisânemize muâdil iktidar ihsânını dahi Cenab-ı Hakk'ın eltâf-ı bî-nihâyesinden ricâ ve niyâz eyleriz.”⁹

“Mizan”ın yayımlanmaya başlanmasının bir nedeni de taşra okuyucularına hizmet etmektir. Çünkü mevcut gazeteler, taze haber düşkünü İstanbul Halkının isteklerine göre gazetelerini tertip ettiklerinden ilk sayfa dışında diğer sayfaların düzenine dikkat etmemektedir. Gazetelerini haftalık alan taşra okuyucusu ise gazetenin her sayfasını okuduğu için karışıklıkları fark edip okuyucu olarak tatmin olmamaktadır. Kafkasya gezisinden dönerken Trabzon molasında bir haftalık gazeteleri mütalaa etme fırsatını bulan Murat Bey, taşra okuyucusunun yaşadığı sıkıntıyı bizzat tecrübe etmiştir. O anda ilk düşündüğü şey haftalık siyasi ve fenni bir gazete neşretmek olmuştur. Onun gazetesi asla bir taze haber gazetesi olmayacaktır:

“Geçen sene Kafkasya seyahatinden avdet ederek Trabzon'a – yani vatan-ı azizin birinci iskelesine gelmiş idim. Hîn-i gaybûbetimde Şarkî Rumeli'de nâgâh-kıyâm vâki olup âlem-i siyasiyi telaşa düşürmüş idi. Vakanın ehemmiyet-i fevkâladesi olduğu cihetle gayret-i milliye ile mâlâ-mal olan kalbim pek müteessir

⁹ a.g.m, s.2.

olup hudut haricinde buldukça lisan-ı ecnebi üzere muharrer gazetelerin ağız-ı bed-hâhâneden sâlim olmayan münderecâtından paslanmış olan zihnimi hem-cins ve hem-his olan erbâb-ı kalemin mahsulât-ı fikriyeleriyle cilâlandırmak için karaya çıkıp İstanbul'un evrâk-ı havâdisini tedarike müsâraat eyledim ve İstanbul evrâk-ı havâdisi içinde en muteber addolunan iki haftalık nüshalarını hemen elde ettim. Üç saat zarfında mütâlâa ettiğim iş bu on dört nüshanın münderecât-ı umûmiyesindeki her nevi karışıklık öyle bir tesiri mûcib oldu ki kemâl-i müsâraat ile iltizâm ettiğim maksad-ı aslî hemen unutulup fikrim münhasıran taşra vatandaşlarımızın merkez-i hilâfet-i kübrâ ile âlem-i medeniyetin ahvâlinden haberdâr olmak hususundaki müşkilâtı ihâta ile meşgul oldu.

İşte o vakit idi ki haftada bir kere neşr olunur siyasî ve fennî bir gazetenin vilayat-ı şahâne için lüzumunu hissetmiş idim. Binaen'aleyh "Mizan"a iş bu Trabzon tesirinin mahsulü nazarıyla dahi bakılabilir.

Bu sûretle meydana çıkmış olan **Mizan** "taze" havâdis gazetesi olmayacaktır.

Mizan ahvâl ve vukûât-ı umûmiyeyi layıkıyla tahkîk ederek münasib-i mütâlâat ile mufassal sûrette neşr edecektir."¹⁰

Bu amaçla 21 Ekim 1886 yılında İstanbul'da yayına başlayan gazete, bu dönemde 159 sayı çıkmıştır. Toplam 1446 sayfadan oluşan gazetenin her sayfası üç sütun olarak düzenlenmiştir.

Birinci İstanbul döneminde gazetenin yazar kadrosu zengin değildir. Sermuharriri Mehmet Murat ile daha çok gazeteye mektup gönderen okuyuculardan oluşan bir yazar kadrosu olduğunu söyleyebiliriz. Bunların dışında 1-11. sayılar ile 78-97. sayılarda gazetenin Umûr-ı Tahririye Müdürü olan Abdülvahhab İlmi, Âbidin Paşa, Dr. Besim Ömer, Elîfî Bey, Hüseyin Hulki, İbrahim Hakkı gibi isimlerin de gazetede yayımlanmış makale ve çeşitli türlerde yazıları bulunmaktadır. Ayrıca şunu da belirtmeliyiz ki Murat Bey'in rahatsızlığından ötürü gazetenin idaresi 77-95. sayılarda özel bir idare heyetine bırakılmıştır. 95. sayıda yer alan "İfâde-i Mahsûsa" başlıklı yazıda, 96. sayıdan itibaren Murat Bey'in kendisine yardımcı olarak aldığı Mustafa Azmi ile birlikte gazeteyi idare edeceği açıklanmıştır.¹¹

¹⁰ 'Mizan'ın Mesleği', *Mizan*, 22 Muharrem 1304, İstanbul, S.1, s.3-4.

¹¹ 'İfâde-i Mahsûsa', *Mizan*, 2 Ramazan 1306, İstanbul, S.95, s.919.

Perşembe günleri haftalık bir gazete olarak yayınlanan “Mizan”; “İfâde-i Mahsûsa”, “Havâdis (Havâdis-i Dâhiliye ve Havâdis-i Hâriciye)”, “Evrâk-ı Havâdis”, “Evrak ve Mekâtîp”, “Fünûn ve Edebiyat”, “Mütenevvîa” ve “İlânât” olmak üzere yedi bölüme ayrılmıştır.

“İfâde-i Mahsûsa” kısmında günlük iç ve dış olayların mütâlaası; “Havâdis” kısmında haftalık iç ve dış siyasi, sosyal, ekonomik haberler; “Evrâk-ı Havâdis”te, İstanbul ve taşrada neşrolunan birtakım gazetelerin haber ve makalelerinin yorumu; “Evrak ve Mekâtîp”te gazeteye gönderilen mektup ve yazılar; “Fünûn ve Edebiyat” kısmında Avrupa’da çok ilgi gören bilim ve sanat olayları, edebiyatımızda önem teşkil eden eserlerin tenkidi; “Mütenevvîa”da ilginç ve sıra dışı haberler, olaylar; “İlânât” kısmında da yeni çıkan kitap, dergi reklamları, gazetenin abonelik şartları, İstanbul’da düzenlenen müzayedeler gibi çeşitli ilan ve reklamlar bulunmaktadır. Ayrıca hemen her sayıda bulunan “Umûr-ı Sarrafiye” başlıklı yazılarda Osmanlı parasının Avrupa para birimleri karşısındaki değeri gösterilmiştir. 159 sayı boyunca “Mizan”ın içeriği genellikle bu şekilde derc olunmuştur.

Gazetenin ilk sayısı çıkış izni, amacı, içeriği gibi konulara ayrılmıştır. Murat Bey’in gazetesini çıkarmak için verdiği dilekçe ilk sayıda neşredilmiştir. Dilekçe sûreti şu şekildedir:

“Makâm-ı Sadâret-i Uzmâya takdim olunan istidâ

Ma’ruz-ı çâker-i kemîneleridir.

Huzur-ı meali nüşûr-ı Cenâb-ı Sadaret-penâhilerine arz ve beyândan müstağni olduğu üzere memâlik-i mütemeddinede gazetelerin tesisi yalnız efrâd-ı ahâliye havâdis-fürûşlukla erbâbına vesile-i ticaret olmaktan ibaret bulunmayıp bugünkü günde gazetecilik marifeti aksâm-ı edebiyattan âdetâ bir fenn-i mahsûs sırasına girmiş vezâif-i esâsiyesi ise maarif ve âdâb-ı umûmiyeye hizmetle matbu-ı mufahham ve vatan-ı mükerremmin hukuk ve menâfi-i mukaddesesini enzâr-ı yâr ve agyârda i’lâya sa’y-i bi’s-sevâb olmak kaziyeye-i mühimmesi bulunmuş iken şu emri mühimi ifâ için gazetelerimizin bugünkü mevcudu kâfi olmamakla egerçi ehemmiyet-i maruzaya mütenâsip derecede bidâa-i bendegânem mefkûd ise de alel-kader el-istilâ erbâbına muavenetle daima o vazife-i asliyeye vasıta-i neşr olmak ve haftada bir kere neşredilmek üzere tertib-i tasavvur edilmiş ve her muhteviyâtı kefe-i hakkaniyetle sencîde olunmak için **Mizan** nam-ı ihtiyâr kılınmış olan varaka-i

havâdisin neşrine ruhsat-ı azası husûsunu merciine emr ve havâle buyurulması babında ve her halde.

Mekteb-i Mülkiye-i Şâhâne Tarih-i Umumî Muallimi Mehmet Murat¹²

Bu dilekçeye sadaret makamında olumlu cevap gelmiş ve Murat Bey cevap dilekçesiyle birlikte gazetesini çıkarmıştır. İlk kez resmi izin dilekçesi yayımlandığı için de gazete uzun süre resmî bir gazete zannedilmiştir.

Gazetenin münderecatından anlaşıldığı üzere “Mizan” bu dönemde hem siyaset hem de edebiyat ve fen gazetesidir. Ayrıca gazete, Murat Bey’in dil ve edebiyat konusundaki görüşlerini içermesi dolayısıyla edebiyat tarihimiz açısından da önemli bir kaynaktır. Bununla birlikte Murat Bey’in tenkit ile ilgili düşüncelerini bizzat seçtiği eserler üzerinde tatbik etmesi de dikkat çekicidir.

Gazetenin bu yıllarda izlediği politika, padişaha ve halka hizmet amacına uygundur. Murat Bey bu yıllarda II. Mahmut’un daha çok askeri alanda uyguladığı yenilikleri II. Abdülhamid’in her alanda uygulayacağı kanaatindedir. Bu nedenle de Abdülhamit’e karşı ılımlı bir politika gütmüştür. Bununla birlikte devlet idaresindeki haksızlıklar, rüşvet, kayırma, suistimal, Bâbîâli’nin tutarsızlıkları, sosyal hayattaki aksaklıklar gibi pek çok konu ile ilgili düşüncelerini söylemekten de kaçınmamıştır. Diğer gazetelere nazaran sert olan üslubu ile o dönemde dikkat çekmiştir. Buna rağmen ilk zamanlarda ceza almamasının da ilginç ve düşündürücü bir sebebi vardır. Sadrazam Kâmil Paşa’nın “Mizan”ın çıkmasına hemen izin vermesi padişah tarafından Murat Bey’in Kâmil Paşa’nın destekçisi zannedilmesine yol açmış ve gazetede yazılar tam anlamıyla değerlendirilmemiştir. Bu da bize o dönemde Bâbîâli’nin padişah üzerindeki etkisini ve hakimiyetini göstermektedir. Murat Bey gazetesinin sansürden etkilenmemesi için iyi bir yol bulmuştur. Bir taraftan padişaha iltifat etmekte diğer taraftan da Bâbîâli’yi eleştirmektedir. Bu durum 39. sayıya kadar devam etmiş; ancak bu sayıdaki “Müşkil Bir Vazife-i Ubûdiyyet”¹³ başlıklı makale ile gerçek anlaşılmış, Murat Bey’in Kâmil Paşa tarafından korunmadığı ortaya çıkmıştır. Bâbîâli hükümetinin Girit, Mısır ve demiryollarındaki istikrarsız politikasının açık bir şekilde eleştirildiği bu makale nedeniyle gazeteye ilk kapatma

¹² Mehmet Murat, ‘İfâde-i Mahsûsa’, *Mizan*, 22 Muharrem 1304, İstanbul, S.1, s.1.

¹³ ‘Müşkil Bir Vazife-i Ubûdiyyet’, *Mizan*, 22 Şevval 1304, İstanbul, S.39, s.320-1.

cezası verilmiştir. Yirmi altı haftalık kapatma cezası aynı zamanda “Mizan”ın en uzun tatil dönemi olmuştur. Daha sonra bu cezalar sıklaşmış ve nihayetinde Murat Bey gazetecilik görevini tam anlamıyla yerine getiremez olmuştur. Son tatilinden sonra altıncı kez yayına başlayan gazetenin 157. sayısında Murat Bey el yazısıyla yazdığı bir açıklamada tatillerin hem gazetesini hem de aboneleri olumsuz etkilediğini belirtir:

“Önce gayr-i ihtiyâri tatillerden dolayı 13 haftadan beri gazetemiz neşrolunamamıştır. Tatil gazetenin başına gelen sektelerin en büyüğü olduğundan tevâli eden iş bu sektelerden en evvel bizim müteessir ve müteferrid kalmaklığımız tabiidir.

Lâkin ezher-cihet mûcib-i teessüf olan bu tatillere vazife-i asliye-i hizmet ve sadâkati hüsn-i ifâ etmek niyet-i hâlisası sebep olagelmesi bizce medâr-ı teselli olabilir. Halbuki paralarını verip gazeteye müşteri olanlar böyle bir medârdan da mahrum olup hisselerine yalnız zarar isâbet etmektedir.”¹⁴

Murat Bey, bu nedenle gazetesinin 159. sayısını yayımladıktan sonra matbuat görevine ara verip, ülkesine daha iyi hizmet edeceği zannıyla Duyûn-ı Umûmiye Komiserliği görevini kabul etmiştir. Böylelikle bu dönemdeki son sayısı 11 Aralık 1890 tarihinde çıkan “Mizan”ın neşrine de uzun bir süre (altı yıl) ara verilir. Murat Bey’in:

“Padişahın menfaati ile ülkenin menfaatini gözetmek. Padişahın şahsını, her türlü mesûliyetin dışında tutmak, hükümetin icraatını, yine ülkenin menfaatleri noktasında muhakeme etmek ile yetinecektim.

Gazete, sadece hükümetin haksızlığı ve mantıksızlığı dolayısıyla kökleşemedi.”¹⁵ ifadeleri matbuat aleminde ve hizmet etme konusunda yaşadığı hayal kırıklığını yansıtmaları bakımından önemlidir.

¹⁴ ‘İfâde-i Mahsûsa’, *Mizan*, 14 Rebiü’l-Âhir, İstanbul, S.157, s.1423.

¹⁵ Mizancı Mehmed Murad: (Haz: Alâattin Fidancı), *Meskenet Mazeret Teşkil Eder mi?*, Şehir Yayınları, İstanbul, Nisan 2005, s. 102-11.

I.1.2.2. KAHİRE DÖNEMİ

Mizan gazetesinin ikinci devresi 16 Ocak 1896'da Kahire 'de başlamıştır. Hicri tarih 30 Recep 1313'ü göstermektedir. O zamanlar Mısır İngilizlerin işgali altındadır. Mehmet Murat İngiliz himayesindeki Mısır'a Hidiv Abbas Hilmi Paşa tarafından bizzat davet edilmiştir. Birinci İstanbul döneminin son sayısının yani 159. sayının 1890'da çıkmasının üzerinden altı yıl geçmiştir.

Birinci İstanbul döneminde, gazetenin en son 159. sayısı çıkmış olmasına rağmen Kahire'de 159. sayı tekrar yayınlanmıştır. Mehmet Murat Kahire'de neşrettiği ilk Mizan'da Mukaddime başlığı altındaki duasından sonra şunları söylemektedir:

“**Mizan**’ımız sevgili vatandaşlarımızın bildikleri, belki de sevdikleri Mizan’dır. Muharriri yine o muharrir olduğu gibi kalemine rehber olan hissiyât-ı vicdâniyesi dahi yine hissiyât-ı vatan-perverânedir.

İş bu **Mizan**’ımızda görülecek bir fark varsa o da sansür cellatlarının eksik olmasından ileriye gelen sarâhat-ı ifâde ile en nazik ve en mukaddes râbitası yüzünden mecrûh olmuş olan kalb-i hâlisin şiddet-i tahrîkinden ibarettir ki bu da kâriyelerinin işlerine gelse gerektir.”¹⁶

Birinci İstanbul döneminden farklı olarak bu dönemde siyasi yazılar baskındır. Mizan burada siyasi tenkit gazetesine dönüşmüştür. Edebiyat gazetede geri plana çekilmiştir. Mehmet Murat, İstanbul’dan ayrılışının gazete yayınına ara vermesinin nedenlerini 159. sayıda “İfade-i Mahsusa: İzahat-ı Lâzime” ile dile getirmektedir. İfade-i Mahsusa makalesinin ardından Mehmet Murat’ın İstanbul’u terk ettiğini Abdülhamid’e haber verdiği bir mektup vardır. Mektubun yazılış yeri Viyana, yazılış tarihi 18-30 Teşrin-i Sani 311’dir. Mektup Viyana Sefiri Galip Bey tarafından padişaha takdim edilmiştir.

Kahire’de neşredilen ilk Mizan nüshası gazetenin ve muharririnin geldiği noktada bir durum değerlendirmesinden ibarettir. Bundan sonraki sayılarda hep istibdat rejimine karşı bir isyan havası hâkimdir. Osmanlı padişahı, devlet adamları, resmi kurumlar ve bürokratlar bu karşı koyuş ve tenkitten nasibini almıştır. Kahire Mizanları, artık mevcut düzene karşı savaştan bir taarruz cephesi halini almıştır.

¹⁶ ‘İhtâr-ı Mahsûs’, *Mizan*, 30 Recep 1313, Kahire, S.159, s.2353.

Diğer sayılarda “Vazife ve Mesuliyet” başlıklı siyasi makaleler birbiri ardına yazılarak tenkidin dozu da üst seviyeye ulaştırılmıştır. 164. sayıda Mehmet Murat “Ya kabul-i meşveret yahut terk-i hükûmet” diyerek Padişah Abdülhamid’e seçenekler sunmaktadır. Münasebetsiz ve saldırgan tavrı yüzünden İstanbul’da idamına karar verilir. Bu dönemde muharririmiz yalnızca siyaset adamlarıyla uğraşmayıp, Saray’a yakın durup padişahın politikasını destekleyen gazetelere, matbuat âlemine karşı da yazılar yazmaktadır. Özellikle Ahmet Midhat Efendi’nin sahibi olduğu gazeteler Mizan’ın birinci hasmıdır.

Gazetenin yazar kadrosu fakirdir. Başmuharrir Mehmet Murat’ın yanında Tunalı Hilmi ismini görmekteyiz. Tunalı Hilmi’nin Kahire nüshalarında yedi makalesi ve bir şiiri bulunmaktadır. Tunalı dışında yazar kadrosuna dahil edebileceğimiz bir isim yoktur. Bir Asker, Bir Arnavut, Bir Köylü, Erbab-ı Hamiyetten Biri, Medrese-nişinlerden Fakir Bir Softa, Talebe-i Ulumdan, Otuzu Mütecaviz İmza-yı Muteber, Konyalı İhtiyar Bir Türk, S. gibi imzaların gönderdiği birer yazı vardır. Ed-dai ve Gulam Mehmet Ali’nin mektupları da gazete açısından önemlidir. Tunalı dışındaki imzalar gazetenin muharrirleri değildir. Ancak bu imzalardan bazıları Mizancı’nın Mısır günlerinde İttihat ve Terakki Cemiyeti ile bağlantı içerisinde olduğunu göstermektedir.¹⁷ Bu dönemde Birinci Meşrutiyet’in ilan edilmesinde büyük rol oynayan Sadrazam Midhat Paşa’nın “Eski Hamam Eski Tas” yazısı ve Abdülhamid’e yazdığı eski bir mektup da Mizan’da yayınlanır.

Osmanlı’nın dış siyaset alanındaki Girit ve Ermeni meselesi, Mizan’ın Kahire sayfalarında önemle işlenmiştir. Muharririmiz Mehmet Murat mutlakiyet rejimini yıpratmak, meşrutiyet ve Kanun-i Esasi’nin tekrar ilanını sağlamak için mücadele etmiştir. 159. sayıdan 184. sayıya kadar sürdürdüğü sivri dilli tavrı da Mısır’da kalabilmesini imkânsız hale getirmiştir. Çünkü İngiliz himayesindeki Mısır’da Lord Cronier, Mizancı’nın yayın yapmasına izin vermez. Mizan gazetesi, 1896 yılının Temmuz’unda 184. ve son sayısında okuyucusuna veda eder:

“Hükûmet-i Mısıriye’den mesleğimizi tadil, yahut gazetemizi tatil eylememizi mübeyyen bir emir aldık.

¹⁷ M. Şükrü Hanoğlu, *Osmanlı İttihad ve Terakki Cemiyeti ve Jöntürklük (1889-1902)* 1. Cilt, İletişim Yayınları, İstanbul, 1985, s.114.

Hükûmet-i Mısıriye işini gücünü bilir bir hükûmet-i muntazamadır. Bunun için şu tedbîrine her ne kadar vicdânen kâil değil isek de kendisine olan emniyet ve itimâdımızdan dolayı icâb-i siyasetin buna mukteza olduğuna kâni olarak itaata müsâraat ediyoruz.

Hüsn ve hulûs-i niyetimize hatta kendisini bile şahit tutacağımız bir mücâhede-i şeriyede tadîl-i lisân ve meslek câiz olamayacağından tatîl mecburiyeti önünde kalmış bulunuyoruz.

Bu sûretle mücâhedemize muvakkaten sekte vermeye mecbûr olduğumuzdan dolayı teessüf etmemek elimizden gelmez. Lakin dört beş aydan beridir sayesinde din ve devlete ifâ-yı hizmet etmeye muvaffak olduğumuzdan kendisine müteşekkir ve minnetdâr olduğumuzun arzını dahi vazîfeden biliyoruz.

Muhterem müşterilerimize gelince abone bakiyelerinin ya yakında çıkarılması mukarrer olan “Mizan”ımızla ikmâl etmek, yahud “Meşveret” ile ödemek veyahut bakiye-yi matlûblarını ne kadara vermek husûslarından hangisinin matlûb ve makbûl olduğunu bir gün evvel matbaamıza bildirmelerini ricâ ederiz.

Evvel ve ahir selamet-i devlet ve hilafeti akdes-i âmâlimiz bildiğimizden “Allah din ve devletimize şan ve selamet ihsân buyursun” dua-yı hâlisânesini bu münâsebetle de tekrar etmek vecîbesinin edâsıyla şimdilik hatm-i kelâm eyliyoruz.”¹⁸

Kahire döneminde I. İstanbul dönemindekine benzer bölüm başlıkları bulunmaktadır: “Vazîfe ve Mesûliyet” siyasetin konu edinildiği bölüm, “Evrâk ve Mekâtîp” mektuplar ve diğer varakaların bulunduğu bölüm, “Evrâk-ı Havâdis” İstanbul ve diğer illerde neşrolunan gazetelerin değerlendirme ve tenkidinin yapıldığı bölümdür. Ama her sayıda istikrarlı bir düzen sağlanamamıştır. Bölüm başlıkları bazı sayılarda kullanılmamıştır. İlanlar ve reklamlar başlık altında değildir.

¹⁸ ‘Kâriлерimize’, *Mizan*, 28 Muharrem 1314, Kahire, S.184, s.2553.

I.1.2.3. PARİS-CENEVRE DÖNEMİ

Mizan, Kahire’de neşredilen yirmi altı nüshadan sonra bu kez Paris’tedir. 14 Aralık 1896’da daha yeni bir kimlikle karşımızdadır. Gazete tek kişinin değil, İttihat ve Terakki Cemiyeti gibi bir grubun tasarrufuna geçerek cemiyetin yayın organı haline gelmiştir. Bu cemiyet yıllar öncesinde II.Abdülhamid’i tahta geçirip meşrutiyeti ve anayasayı ilan ettiren Yeni Osmanlılar Cemiyeti’nin devamı niteliğindedir. Yeni Osmanlılar Cemiyeti, aralarında Namık Kemal, Ali Suavi, Ziya Paşa, Midhat Paşa gibi edebiyat ve siyasetçileri barındırıyordu. Yeni Osmanlılar, Osmanlı Devleti’nin meşrutiyetin kabul edilmesiyle kurtulabileceğine inanan kişilerden oluşmaktaydı. Ne yazık ki Abdülhamid, devletin bekasını onlardan farklı görmekteydi ve alınacak önlemler de başkaydı. Bu yüzden padişah meşrutiyeti kaldırıp meclisi dağıtarak bütün yetkileri elinde toplamıştır.

Yeni Osmanlılar’dan yıllar sonra aynı amaç birliği ile hareket eden ve birinci nesille aynı kaderi paylaşan Jöntürkler, İttihat ve Terakki Cemiyeti adı altında farklı isimlerle tarih sahnesine çıkıyorlardı. Bunlar da Avrupa sınırları içerisinde hayat ve fikir mücadelesi veriyorlardı. Çıkardıkları gazetelerde idareye muhalif yayınlar yaparak Saray’ı yıpratmaya çalışıyorlardı. İttihat ve Terakki’nin yayın vasıtası o dönemde Meşveret idi. Mizan’ın cemiyete resmen katılmasıyla her iki gazete aynı ağızdan yayınına devam etmiştir. İşte Paris dönemi Mizan gazetesi İttihat ve Terakki’nin sözcüsü olarak birinci sayısını çıkarıyordu.

“Vatanın dâhili ve hârici düşmanlarından istihlâsı maksad ve emelinde bulunan cemiyetimiz ahvâlin kesb ettiği vehâmete nazaran neşriyât ve muâmelâtına daha ziyâde ittîrâd ve intizâm vermeye karar vermiş ve bu cümleden olarak **Meşveret**’in hârice karşı vâsıta-i müdâfaa makâmında yalnız Fransızca’ya hasrile Türkçe resmî mürevvec-i efkârı olmak üzere **Mizan**’ın cemiyete terkine taleb eylemiştir. Cemiyetin her emir ve talebi mensûbîni için mukaddestir. Bunun için ya Mısır’da veya İstanbul’da neşr olunacak olan **Mizan** cemiyet tarafından tayîn olunan bir heyet-i tahrîriyenin hüsn ve idâresine terk olunmuştur. Bundan fi mabad **Mizan**’a yazı yazmayacağım manâsı çıkarılmasın. Vazîfem sükût etmekliğimi mânidir. **Mizan** bu günden itibâren sırf vâsıta-i efkâr-ı mahsûsam değildir. Cemiyetin taht-ı mesuliyetinde neşr olunan resmî bir vâsıta-i efkârıdır. Fakir dahi cemiyete

mensubiyet ile müşerref ve müftehir bulunduğumdan matlûbuna muvâfık sûrette kalemi istimâl edeceğim tabii ve zarûridir.”¹⁹

Bu ihtarı takiben Heyet-i Tahririye tarafından yazılan İfade-i Mahsusa başlıklı yazıda Mizan’ın haftada bir Türkçe olarak, Meşveret’in ise iki haftada bir Fransızca olarak yayınlanacağı söyleniyor. Ardından şunlar ekleniyor: “Yalnız şunu arz ve istirhâm eyleriz ki Mizan bi-lâ-istisnâ vatanın her bir köşesinden gelen feryad-nâmeleri hâvi olacağından gönderilecek makâlâtın mümkün mertebe, son derece muhtasar olmasına dikkat ve numûne-i edebiyat olmaktan ziyâde tasvîr-i hakikat cihetini nazar-ı dikkat önünde bulundurup açık ve mümkünse bir köylünün bile anlayacağı kılıkta yazılmasına himmet eylemelidir.”²⁰

Gazetenin edebi üslubunu terk ederek yalnızca siyasi fikir gazetesi haline geldiğini bu ifadeler bize açıkça göstermektedir. Dilde sadeliğin savunulması gazetenin genel politikasının, her kesime hitap edebilmek olduğunu da ortaya koymaktadır.

Paris’te cemiyetin üyeleri Ahmet Rıza Bey, Mehmet Murat, İshak Sukuti, Çürüksulu Ahmet, Dr. Nazım ve sonra Şerafettin Mağmumi’dir. Mizan Paris’teki ilk sayısında, cemiyetin bir meclis tarafından idare edilmeye başlandığını duyuruyor. Artık bu yeni dönemde Mizan geçmişinden oldukça farklı bir karaktere bürünmüştür. İttihat ve Terakki’nin padişaha ve hükümete karşı mücadelesinin amacı meşrutiyeti ve Kanun-i Esasi’yi yeniden ilan ettirmektir. Cemiyetin üyeleri bu amaç etrafında Avrupa’da Meşveret ve Mizan’ı yayınlarken bu amaçlarını sekteye uğratabacak anlaşmazlıklar yüzünden ikiye bölüneceklerdir. Bu bölünme Paris nüshalarında onuncu sayıdan itibaren gün yüzüne çıkmıştır.

“Mizan münderecâtı ve Paris’teki fırkamızın erkânı meyânında ihtilâf-ı vücûdu, ve bazılarının meslek ve programımıza muhâlif harekâtı hakkında bir çok itirâzlar vâki olduğundan husûma ait olmak üzere bu bâbda birkaç söz söylemek isterim.

Evvela Mizan münderecâtı hakkındaki şikâyetlerde hiçbir münâsebet bulamadım.

¹⁹ ‘Kârilere İhtar-ı Mahsûs’, *Mizan*, 9 Recep 1314, Paris, S.1, s.1.

²⁰ ‘İfade-i Mahsûsa’, *Mizan*, 9 Recep 1314, Paris, S.1, s.1.

Çünkü irâe edebildikleri yegâne “yolsuz” fikra-i mücerred cehâletleri sâyesinde muzırr veya yolsuz zannolunuyor. Mezkûr fikra ise Mizan’ın 6. nüshasında münderic İstanbul Mektubundaki “Çerkes, Kürd, Arab var, fakat Elhamdülillah bir Müslüman...! Estağfirullah bir Türk demek istedim” cümlesinden ibârettir.

Vaktiyle yeniçerilerin cümle-i seyyiâtından olarak Dersaadet sokaklarında kanlar akar, dükkânlar yağma olunur, günlerce ortalık alt üst olur. Müslüman olarak esnâftan, tüccardan, memurlardan, yeniçeriden bir çokları telef olur. Teskîn-i fitne için saray takımı bile sevl olunur. İşbu takımın zarardan masun olduğunu hünkâra ihbâr eden Kızlarağası “Elhamdülillah saray takımından bir kimsenin burnu kanamamıştır” diyeceği yerde “Elhamdülillah Müslümanlardan zarara uğrayan yoktur” der imiş.

Yıldız sersemeleri kimimize **hâriçte doğmuş** kimimize de **rahm-ı ecnebiden çıkmış** yolunda esâsen Müslümanlık itibâriyle küfrü, Osmanlılık itibâriyle dahi nankörlüğü mübeyyin isnâdlarda bulunmuş olduklarından bu kadar “Türk, muhibbi ve mutaassıbı bulunan Hamidîler’in hatta Harem-i Hümâyûn kapısında bir Türk buldurmaya cesâret edememelerini imâen kendi silahlarının tersiyle yüzlerine şedîd latîf bir sille yapıştırmak demek olan mezkûr firkayı tecvîz değil, hatta ziyâdesiyle takdîr bile etmiş idik. Katiyyen beyân ederim ki mezkûr firkaya tefrikayı tevlîd edebilecek bir dikkatsizlik nazar ile bakmak için ya tabii yahut sanî sûrette, zihni müşevveş bir sersem bulunmak, veyahut tefrikayı tevlide memur Yıldız meclûbu olmak lazımdır. Biz bunun başka türlü tevîlini bilemeyiz ve bulamayız.

Sâniyen Rıza Bey ile aramızda ihtilâf ve bürûdet olduğu rivâyetine gelince bunu iddia etmek ikimizi de kasden tahkîr demektir. Ekseriyet ve akalliyet kanununu Rıza Bey pek güzel bildiği gibi ben dahi bilirim. Hatta esâsen ârâ-yı umûmiye-ye müstenid Kânûn-i Esâsi tarafdarı olmadığım halde ekalliyette kaldığım için hâlisâne ekseriyetin fikrini kabul etmiş idim. Rıza Bey biraderimizi başka türlü göstermek, hakkında bî-edebâne tecâvüz etmekten başka bir şey olamaz. Fikir ve mütâlâa ihtilâfi dâimîdir. Fakat ekalliyetin ekseriyete tebaiyyet ile fiilen ittifâkı mevcûd oldukça ihtilâf zan ve iddiasına meydan ve münâsebet ancak Yıldız âletleri için olabilir.”²¹

²¹ ‘İzhâr-ı Hakikat’, *Mizan*, 4 Şevval 1314, Paris, S.10, s.1-2.

Mizan'ın 10 Mayıs 1897'den itibaren Cenevre'de yayınlandığını görmekteyiz. Yirmi ikinci sayıda Mehmet Murat mektubunda Ahmet Rıza'yı orta yolu bulmaya ve cemiyete döndürmeye çalışmışsa da başarılı olamamıştır. Mazbata ile Ahmet Rıza ve Meşveret cemiyetten bağımsız hale gelmiş, yollar ayrılmıştır. “Anlaşılan burada çarpışan, görünüşte pozitivizm ve İslam görüşü fakat gerçekte Ahmet Rıza'nın evrensel, kozmopolit fikirleriyle tıbbiyelilerin şiarı milli yararlar idi.”²² Üyelerin Osmanlı menfaatlerine odaklanmaları ve Ahmet Rıza'nın farklı düşünerek Avrupa'da bulunma nedenini ve davasını unutmaya başlaması onları birbirinden koparmıştır. Cemiyet üyeleri Ahmet Rıza'nın başkanlığını istemez. Mehmet Murat, bundan sonra Mağmumi ve diğerlerinin gayretiyle başkanlığa seçilmiştir.

“Murad Bey Mısır'dan avdetinde Rıza Bey'in fikr-i diyânet ve milliyeti cârih bazı etvâr ve neşriyâta bulunması cemiyetçe tefrika zuhuruna sebep olduğundan bahisle Heyet-i Umûmiyece kendisine mürâcaatla meclis-i idârenin murahhaslığı vazîfesini uhdesine alıp ittihadı temîn etmesi iltizâm olunmuş idi ve buna karşı Murad Bey Rıza Bey'i yola getireceğini vaad ve temîn ile bu bâbda cemiyet erkanına karşı teklif etmiş idi. Murad Bey bugün aldandığını itirâf ve bundan mütevellid olan ağır mesûliyetten bir kısmının da kendisine ait bulunmasını beyân ile meclis-i riyâsetten istifâ eylemiştir.

Meclis-i umûmi ittifâk-ı ârâ ile istifasını kabul etmemiş ise de kendisi zaten İttihad ve Terakki Cemiyeti'nin hâricinde olarak ricâl-i devletten bir çoğunun iltimâs ve vekâletiyle Avrupa'ya gelmiş olup o vekâletinden dolayı neşriyâta ve mürâcaatta bulunmak lüzumunu ileriye sürerek istifâsında ısrar etti. Mamafih efrâd meyânında gazete vesâir umûra karışabileceğini ilave eyledi. Bunun üzerine meclis-i umûmi memâlik-i ecnebiye itibâriyle riyâset-i fahriye yine uhdesinde kalmak üzere meclis idâre riyâseti vekâletinin üç zâttan mürekkebi bir “heyet” e havâle etmeye karar vermiştir.

²² Şerif Mardin, *Jöntürklerin Siyasi Fikirleri*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2006, s.107.

Çünkü istifâsını geri almak ümîdi bâkidir. Heyet-i mezkûre ise mücerred riyâset-i vazâifi ile icraat emrini muvakkaten kemâ fi's-sâbık Ahmed Bey nâminadır.”²³

Mizan, Meşveret ve Ahmet Rıza'dan bağımsız cemiyetin emrinde tek başına yayınına Paris'ten ayrılıp Cenevre'ye taşınarak devam eder. Ancak anlaşmazlıklar tamamen çözülmemiştir. Mehmet Murat'ın başkanlığı pek beğenilmemiştir.

Bu dönemde gazetede Mehmet Murat imzalı beş adet yazı vardır. Bunlar Ahmet Rıza'ya, Abdülhamid'e ve okuyucuya hitaben yazılmış yazılardır. Bir Derviş, Bir Kürt (Abdullah Cevdet), Küçük Mektepli, Durani, Hasbi, Hemraz, Razi, Şefik, Tarsusizade Münif, Keçecizade Hikmet, M., İlmiye'den Samian gibi imzaların da yazıları bulunmaktadır. Gazetede yine Sultan Abdülhamid'e ve idare yanlısı gazetelere bilhassa Ahmet Midhat'a karşı ağır bir dil kullanılmıştır. Kahire'deki münasebetsiz, kaba, argo hitap, Paris ve Cenevre'de had safhaya çıkmıştır. Yine bu dönemde Girit isyanı Osmanlı Devleti'ni uğraştıran çok önemli bir mesele olmuştur. Gazete sayfaları bu meseleye sıkça yer vermiştir. Neyse ki 17 Nisan 1897'de Osmanlı-Yunan savaşı Osmanlı'nın zaferiyle sonuçlanmıştır. Osmanlı'nın bu başarısı bazı Jöntürkler'in İstanbul'a geri dönmesinde bir hayli etkili olmuştur. Mehmet Murat artık cemiyet başkanlığına devam etmek istememektedir. Bir süre sonra yavaşça cemiyetin güdümünden çıkacaktır. Bu durum Mizancı'nın Abdülhamid'in hafiyelerinden Ahmet Celalettin Paşa ile görüşmesiyle daha da netlik kazanır. Mehmet Murat cemiyetten ayrılarak İstanbul'a döner.

I.1.2.4. İKİNCİ İSTANBUL DÖNEMİ

Mehmet Murat İstanbul'a döndükten sonra 1897'den 1908'e kadar suskun bir dönem geçirmiştir. İttihat ve Terakki Cemiyeti ile alakası kalmamıştır. 23 Temmuz 1908'de İkinci Meşrutiyet'in kabul edilmesi ile her alanda yeni bir dönem başlamaktadır. İstibdat rejimi sona ermiş, hürriyet ilan edilmiştir.

Hürriyetin ilanının ikinci günü basın âlemi için önemli bir dönüm noktasıdır. “24 Temmuz 1908 gününün gazetelerini sansürün denetimine sunmadan ertesi günü

²³ ‘İlân-ı Mahsûs’, *Mizan*, 29 Zilhicce 1314, Cenevre, S.22, s.2.

piyasaya süren İstanbul basını, böylelikle kendi eylemiyle basın rejimini değiştirmiş oluyordu.” 1908 başında 120 olan gazete ve dergi sayısı meşrutiyetle altı misli artmıştır.²⁴ Bu andan itibaren matbuat âlemi pek çok yeni gazeteye kavuşmuştur.

Bu hürriyet ortamında Mehmet Murat, 30 Temmuz 1908 Perşembe günü Mizan’ı tekrar yayınlar. Birinci sayının serlevhasında her gün neşrolacağı ifadesi yer almaktadır. Senelerce haftalık yayınlanan Mizan, bu tarihten itibaren günlük olarak neşredilecektir ve başmuharrir yine aynı kişidir. Bu sayıda “Kârîîn-i Kirâm Hazerâtına Hitab-ı Vâcib” makalesiyle Mehmet Murat basın âleminde tekrar var olduğunu gösterir. İttihâd ve Terakkî Cemiyet-i Osmaniyesi Riyâset-i Aliyyesine yazdığı açık mektupta bundan sonra Osmanlı Devleti’nin bekası ve bütünlüğü için nasıl bir yol takip edilmesi gerektiğini izah etmektedir.

“Vazife ve Mesuliyet” başlıklı makaleler yine devam etmektedir. Gazete yine siyasi fikir gazetesidir. Edebi konulara, hatta şiire dahi gazete sayfalarında yer verilmemektedir. Babıâli ve devlet kademelerindeki hatalar, memurların sorunları, İttihat ve Terakki ve yeni kurulan cemiyetlerin çalışma şekilleri ve fikirleri, Avrupa-Osmanlı ilişkileri, tayinler, resmi yazılar, mali ve askeri konular, yine gazeteler arası çatışmalar, memleketin her köşesinden ve dış ülkelerden haberler, yeni çıkan gazete-kitap-dergi reklamları Mizan’da görülmektedir. Osmanlı Devleti’nin toprak kayıpları yine devam etmektedir. 5-6 Ekim 1908’de Bosna-Hersek ve Girit kaybedilmiştir.

Mizan’ın yazar kadrosu oldukça kalabalıktır. Mektup ve varaka gönderenleri bir tarafa bırakırsak Abdullah Cevdet, Abdullah Ziyaeddin, Abdunnafi, Ahmed Rıfat, Ali Haydar Midhat, (Elif) Celaleddin, Ferdi, Fethi, H.T., Mehmed Emin, Mehmed Esat, Mehmed Hikmet, Mehmed Hilmi, Mehmed Cemil, Mehmed İhsan, Mehmed Rauf, Mehmed Tevfik, Memur Ferdi, Mustafa Agaros, Raif, S. Apostoloğlu, Tırnovalı Osman Nuri, Yesari Sami gibi isimler önemlidir.

Bu dönemde Mehmet Murat’ın padişaha sert tavrı değişmiştir. Birinci İstanbul dönemindeki o ılımlı hava tekrar yazılarına hâkim olmaktadır. Hatta halifelikle meşrutiyetin birlikteliği fikrini savunmaktadır.

Günlük olarak düzenli bir şekilde gazete yayınlanırken 73. sayıda bir sorun çıkmış ve gazete tatil edilmiştir. Mehmet Murat, Sadrazam Kamil Paşa’nın emriyle

---

²⁴ Koloğlu, a.g.e, s.87-88.

tutuklanmış ve gazetenin yayımına ara verilmiştir. Bu ara 10 Ekim 1908'den 74. sayının yayınlandığı 22 Şubat 1909 Pazartesi gününe kadar devam eder. "Mizan"ın yayımının durduğu sırada, Mebusan Meclisi 2.Meşrutiyet'in ilk toplantısını yapmıştır. 1909 başında Adana'da Ermeniler ayaklanmıştı. 5 Nisan 1909'da Serbesti gazetesi başmuharriri Hasan Fehmi'nin Galata Köprüsü üzerinde öldürülmesiyle Mizan en büyük darbeyi alır. Gazetenin 119. sayısında bu ölüm haberi büyük puntolarla yazılarak verilmiştir. Mizan muharriri, müttefik ve dostunu kaybetmiş olmanın acısı içindedir. Bu andan itibaren Mizancı'nın İttihat Terakki Cemiyeti'ne olan muhalefeti daha da artar. Yalnızca Mizancı değil bütün halk bu cinayetten etkilenir.

31 Mart vakasının yaşanmasında memlekete anarşinin hâkim olmasında bu basın cinayetinin yeri büyüktür. Hürriyetin ilanından sonraki serbestlik toplantısıyla basın nizamnamesinden mahrum çoğalan gazeteler arasında yaşanan fikir savaşları, İttihat ve Terakki entrikalarıyla ülkeyi boğan, gerginlik, güvensizlik, belirsizlik yaratarak anarşiyi tetikleyen bu olaylar silsilesi Osmanlı'nın da sonunu hazırlamıştır.

Mizan'ın neşri (123-124.sayılar) devam ederken 31 Mart vakası baş göstermiştir. Artık geri dönüşü olmayan yola girilmiştir. Hareket Ordusu Selanik'ten gelerek bu isyanı bastırır. Ancak kayıplar çok büyüktür. Mizan gazetesi 24 Nisan 1909 (3 Rebiü'l-Ahir 1327) Cumartesi günü 135. sayısını neşrederek yayın hayatına son verir. Böylece Mehmet Murat'ın 1886'da başlayan Mizan macerası 1909'da biter. Abdülhamid'in saltanatının son bulmasıyla Mizan'ın saltanatı da son bulmuş olur.

I.1.3. MİZAN’IN ŞEKİL ÖZELLİKLERİ

I.1.3.1. YAYIN PERİYODU, ÇIKIŞ TARİHİ, SAYFA SAYISI

Mizan gazetesinin ilk defa neşre başlaması ile ilgili olarak Murat Bey hatıratında şu ifadeler yer verir:

“... ilk vesileden istifâde ile Darü’l-Muallimîn Müdürlüğü’nden istifâ edecek olan benim için bir gayret vasıtası lâzım idi. Mizan yalnız halkı değil, rezil çevresine kurban olmuş bildiğim Padişah’ı da haberdâr edecek, ışık saçan bir fânus olacaktı.

Mizan’ı çıkarmak üzere vâki olan mürâcaatım, Kâmil Paşa nezdinde hüsn-i kabule mazhar oldu. Ve irâdesi çabuk çıktı.”²⁵

Böylece Mizan ruhsat dilekçesi ile birlikte 22 Muharrem 1304 (21 Ekim 1886) tarihinde Perşembe günü İstanbul’da yayın hayatına başlar ve 28 Rebiü’l-Âhir 1307 (11 Aralık 1890) tarihine kadar yayınına devam eder. Gazetenin çıkış tarihi Mizan’da miladi tarih olarak Efrenci 21 Ağustos 1886’dır. Ancak gazetede ki hicri tarihi miladiye çevirdiğimizde 21 Ekim 1886 tarihi ortaya çıktı. İkinci nüshanın yedi gün sonra çıkması ve bu nüshadaki miladi tarihin Efrenci 28 Teşrin-i Evvel 1886 olması gazetenin 21 Teşrin-i Evvel (21 Ekim) 1886’da çıktığını gösterir. Bu nedenle biz, gazetenin çıkış tarihini 21 Ekim 1886 olarak aldık.²⁶

Gazetenin ilk sayısında bulunan resmî muameleler ve Padişah buyruğu nedeniyle (İlk kez bir gazete sütununda yer alır.) Mizan özellikle taşrada “resmi gazete” zannedilir. Yayınına haftada bir kez perşembe günleri olmak üzere devam eden gazetenin sadece 57. sayısı çarşamba, 101. sayısı da cuma günü çıkmıştır. Bunun nedeni perşembe gününün bayrama denk gelmesi ve bazı yazıların yayım gününe yetiştirilememesidir.

Mizan’ın birinci devresini teşkil eden ilk İstanbul döneminde (1-159. sayılar) gazetenin yayın tarihleri hicrî, milâdi ve şemsî olarak tüm sayılarda mevcuttur. Bu dönemde Mizan on iki kez tatil edilmiştir. Bu tatiller, gazetede çıkan siyasi yazılar ve bayramlar nedeniyle. 150. sayıya kadar bayramların dışında beş kez yayınına ara

²⁵ Mizancı Mehmed Murad, a.g.e, s.78-9.

²⁶ Faik Reşit Unat, *Hicrî Tarihleri Milâdi Tarihe Çevirme Kılavuzu*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1994, s.88-9.

veren gazetenin, daha sonra bir kez (156. sayıdan sonra) on iki haftalık bir tatil dönemi olmuştur.

Gazetenin 150. sayısına kadar olan tatillerinden biri 39. sayıdan sonradır yirmi iki haftalık bu tatil aynı zamanda Mizan'ın en uzun tatil dönemidir. 43. sayıdan sonra yayınına bir hafta ara veren gazete, 57. sayıdan sonra on bir hafta; 149. sayıdan sonra da dört hafta yayınına ara vermek zorunda kalmıştır. Bunların dışında, 98-107-147-152. sayılarda da dini bayramlar nedeniyle bir hafta süreyle tatil edilmiştir.

İlk nüshası dört sayfa olarak çıkan Mizan'ın 2-3. sayıları yedişer sayfa, 4. sayısı dokuz sayfa, 5-77. sayıları on bir sayfa, 78. sayısı yedi sayfa, 79. sayısı beş sayfa, 80. sayısı dokuz sayfa ve 81-159. sayıları yedi sayfa olarak yayımlanmıştır. Bu konuda şunu da belirtmeliyiz ki; gazetenin sayfa numaralarında iki kez karışıklık meydana gelmiştir. Gazetenin 82. sayısı 822. sayfa ile biter; ancak 83. sayı 825 ile başlar ve diğer sayfalarda düzeltme yapılmaz. Bir de 116. sayıda 1100 (düzelttiğimiz haliyle 1098) yerine 2000 sayısı yazılmıştır. Ancak bu hata 138. sayıda "Tashih ve İtizar" başlıklı yazı ile düzeltilir. Biz incelememizde sayfa numaralarını düzeltilmiş şekliyle kullandık.

Kahire döneminin ilk Mizan'ı 159. sayıdan başlayarak 30 Recep 1313 (Şubat Efrenci 1896) tarihinde çıkar. Böylece Mizan'ın 159 numaralı iki farklı nüshası olur. Bu tarihten sonra gazete düzenli olarak haftada bir perşembe günü neşrine devam eder. 159. sayıdan 184. sayıya kadar her bir nüsha sekiz sayfadan oluşmuştur. Yalnız bir sorun vardır: Birinci İstanbul döneminde son sayının son sayfası 1446 iken Kahire döneminin ilk nüshası 2353. sayfadan başlamaktadır. Bu sayfa hataları 163-178-183. sayılarda da devam etmiştir. Bütün sayılarda hicri, miladi, şemsi tarihler de verilmiştir.

Paris-Cenevre döneminin ilk sayısı 9 Recep 1314 (14 Aralık 1896) tarihinde Pazartesi günü çıkarılmayı başlanır. Gazetenin haftada bir çıkarılması planlanırken birinci ve ikinci sayı arasında iki haftalık bir zaman farkı oluşur. İsviçrelilerin yevm-i mahsûsu nedeniyle matbaanın üç gün kapalı olmasından bir haftalık gecikmeyle çıkıyor. Altıncı ve yedinci sayı arasında üç haftalık bir gecikme olur. Yirmi yedi ve yirmi sekizinci sayı arasında ise iki haftalık bir gecikme ile gazete neşredilir. İki gecikmenin nedeni gazetede bildirilmemiştir. Bu dönemde 2-8-12-18. sayılar altı

sayfa, diğerleri dört sayfadan ibarettir. Sayfa sayısı Kahire'deki gibi devam niteliği göstermez, bütün sayılar birinci sayfadan başlar. Bu dönemde yalnızca miladi ve hicri tarihler verilmiştir.

İkinci Meşrutiyet sonrası İstanbul döneminin ilk sayısı 2 Recep 1326 tarihinde Perşembe günü yayına başlamıştır. İstanbul dönemi Mizan gazetesi günlük olarak neşredilmektedir. 72. sayıdan sonra Mizancı'nın hapse girmesiyle beş aylık tatille yayınına ara vermiştir. 15 Ramazan 1326 tarihinden başlayan kapatılma 1 Safer 1326'da son bulur. Her bir nüsha dört sayfadan oluşmaktadır. 1-8-23-31. sayılar sekiz sayfa neşredilmiştir. Sayfa sayıları birinci sayfadan başlayarak yüz otuz beşinci sayının sonuna kadar devam edip 560. sayfada biter. Bazı sayfalar yine hatalıdır: On bir ve doksan yedinci sayılar dört sayfadır, baskı hatası yapıldığından tabloda altı sayfa görünmektedir. Bu dönemde yalnızca hicri ve şemsi tarihler bulunmaktadır, miladi tarihe yer verilmemiştir. İkinci İstanbul döneminin tarihlerindeki hatadan dolayı hicri tarihler miladiye çevrilirken zorluklar yaşanmıştır. Çünkü bu dönemde gazete bir gün ileriden başlamıştır. Beş aylık aradan sonraki sayılarda tarihlerde hataya rastlanmamıştır.

I.1.3.2. İDARE VE BASIM MERKEZLERİ, FİYATI

Mizan'ın birinci İstanbul dönemindeki ilk yirmi beş sayıda Bâbîâlî Caddesi'nde Nâfia Nezâreti İnsâli'nde 25 numaralı daire idarehâne olarak kullanılmıştır. Daha sonra 26-90. sayılarda idarehâne merkezi Ebussuud Caddesi 29 numaralı daire olmuştur. 91-159. sayılarda ise gazetenin idarehânesi Ebussuud Caddesi 33 numaralı daire olmuştur.

Gazetenin 1-39. sayıları Karabet ve Kapsar Matbaası'nda, 40. sayıdan itibaren diğer sayıları da Mahmutbey Matbaası'nda basılmıştır.

Mizan gazetesinin ilk 39 nüshası kırk para, 40-77. nüshaları altmış para, 78-159. nüshaları yine kırk paradır. Gazetenin sağ tarafında yer alan “Şerâit-i İştirâ” başlığı altında şu bilgiler bulunur:

“Dersaadet, bir seneliği 40 kuruş; altı aylığı 25 kuruş, Memâlik-i Mahrûse, bir seneliği 65 kuruş; altı aylığı 35 kuruş; Memâlik-i Ecnebiye, bir seneliği 15 frank; altı

aylığı 8 frank, bir nüshası 40 para.” 40. sayıdan itibaren: “Memâlik-i Mahrûse, bir seneliği 80 kuruş; altı aylığı 45 kuruş; Memâlik-i Ecnebiye, bir seneliği 20 frank; altı aylığı 12 frank, bir nüshası 60 para.” 78-159. sayılarda: “Memâlik-i Mahrûse-i ecnebiye, bir seneliği yüz nüsha itibarıyla 100 kuruş; altı aylığı elli nüsha itibarıyla 50 kuruş. İlânın bir satırından 3, tekrarı halinde 2 kuruş alınır. Nüshası kırk paradır.”

Kahire döneminde gazetenin matbaa ve idarehanelik görevini 26 sayı boyunca Mısır’ın Kahire şehrindeki El-âdâb Matbaası ve İdârehânesi üstlenmiştir.165. sayıdan itibaren adres ve diğer bilgiler hem Fransızca hem de Osmanlıca yazılmaya başlanmıştır. Bu dönemde bütün sayılar bir kuruştan satılmaktadır. “Şerâit-i İştirâ” başlığı altında şu bilgiler yer almaktadır: “Senelik abonesi (ilâveleriyle beraber) yüz kuruş, nüshası bir kuruş, memâlik-i hâriciye’de fiyatı yirmi beş franktır.”

Paris-Cenevre döneminde serlevhanın sol kısmı Fransızca, sağ kısmı Osmanlıca’dır. Gazetenin hangi matbaada basıldığı yazılmamıştır. Gazetenin adresi Mizan İdarehanesi’dir: “Direction Mizan: 14. Rue des Ecoles –Paris” İlaveleriyle beraber senelik abonesi on Osmanlı lirası (23 frank), nüshası iki kuruş (elli santim)tur. On dokuzuncu sayıdan itibaren Cenevre dönemi başlar ve adres değişir: “49, Rue du Rhone, Geneve (Suisse)” Abonelik bilgileri ve fiyatı aynıdır.

İkinci Meşrutiyet sonrası İstanbul döneminde matbaa Ebussuud Caddesi 72 numaralı Mahmutbey Matbaası’dır. Birinci sayıda serlevhada “Nüshası on paradır. Senelik abonesi posta ücretiyle beraber bilâ-istisnâ her taraf için mecidî yirmiden yüz seksen kuruştur. Altı aylık doksan kuruştur. İlânâtın beher-i satırından on kuruş alınır.” ibaresi yer almaktadır. “Aboneler Ağustos’tan itibaren kaydolunur” ibaresi de yirmi beşinci sayıdan sonra “Aboneler her ay ibtidâsında kaydolunur” şeklinde değişir. Son olarak “Takım olarak fiyat-ı asliyesiyle verilir” yazısı da eklenir. Birden yüz otuz beşinci sayıya kadar her bir nüshası on paradan satılmıştır.

I.1.3.3. SERLEVHALARI

Mizan'ın ilk İstanbul döneminde çıkan nüshalarında sülüs hatla "Mizan" ismi yazmaktadır. Sağ üst köşesinde abonelik ücretleri ve bilgileri, sol üst köşede ise matbaa, basım yeri ve adres bilgileri yer almaktadır. Serlevha bu bilgilerin altında ve orta kısımda bulunmaktadır. Gazetenin 1 ile 56. sayılarında serlevha olarak: "Yalnız perşembe günleri neşrolunur Türk gazetesidir." ifadesi yer alır. 57. sayıda: "Yalnız çarşamba günleri neşrolunur Türk gazetesidir." serlevhası kullanılır. 58-77. sayılarda serlevhası: "Haftada bir neşrolunur Türk gazetesidir." şeklindeyken 78-95. sayılarda serlevha yoktur. Daha sonraki sayıların tamamında (96-159. sayılar): "Haftada bir neşrolunur Türk gazetesidir." serlevhası kullanılır. Ayrıca gazetenin tüm nüshalarında, serlevhanın alt kısmında: "Saadet-i mülk ve devlete hüsn-i hizmet maksat ve gayretinde bulunan erbâb-ı kalem için sayfalarımız açıktır." İfadesi yer almaktadır.

Kahire döneminde çıkan nüshalarda kûfi hatla Mizan'ın ismi yazmaktadır. Ana sayfanın üçte birini kaplayacak kadar bölümde gazetenin ve muharririnin adı, matbaa, adres ve abonelik bilgisi yer almaktadır. Serlevhada "Haftada bir gün çıkan feryâd-ı hamiyettir" "Menâfi-i mülk ve devlet maksad-ı ...bulunan erbâb-ı himmet için sahifelerimiz açıktır" ibaresi bulunmaktadır. 165. sayıda "Perşembe günleri çıkan feryâd-ı hamiyettir" şeklinde değişir. 172. sayıdan itibaren ise serlevha tamamen değişir: "İttihâd ve terakki, emniyet ve ma'delet, usûl-i meşveret, hâkimiyet-i millet, vazîfe ve mesûliyyette müsâvât"

Paris-Cenevre döneminde yine gazetenin adı kûfi hatla yazılmıştır. Serlevhasında "Osmanlı İttihâd ve Terakki Cemiyeti'nin vâsıta-i neşriyâtıdır" vardır. Serlevhanın altındaki orta bölmede "İttihâd ve terakki, emniyet ve ma'delet, usûl-i meşveret, hâkimiyet-i millet, vazîfe ve mesûliyyette müsâvât" şeklinde neredeyse amaçlarının hülasası yazılıdır.

İkinci İstanbul döneminde gazetenin adı sülüs hatla yazılmıştır. Serlevhasında "Saadet ve selâmet, vatan ve millete hizmet gayretinde bulunan Osmanlılar için sahifelerimiz açıktır" yazısı bulunmaktadır. Bütün sayılarda serlevha aynıdır, değişiklik olmamıştır. Ayrıca gazetenin tüm nüshalarında, serlevhanın alt kısmında: "Saadet-i mülk ve devlete hüsn-i hizmet maksat ve gayretinde bulunan erbâb-ı kalem için sayfalarımız açıktır." ifadesi yer alır.

173	El-âdâb Matbaası ve İdârehânesi	1 kuruş
174	El-âdâb Matbaası ve İdârehânesi	1 kuruş
175	El-âdâb Matbaası ve İdârehânesi	1 kuruş
176	El-âdâb Matbaası ve İdârehânesi	1 kuruş
177	El-âdâb Matbaası ve İdârehânesi	1 kuruş
178	El-âdâb Matbaası ve İdârehânesi	1 kuruş
179	El-âdâb Matbaası ve İdârehânesi	1 kuruş
180	El-âdâb Matbaası ve İdârehânesi	1 kuruş
181	El-âdâb Matbaası ve İdârehânesi	1 kuruş
182	El-âdâb Matbaası ve İdârehânesi	1 kuruş
183	El-âdâb Matbaası ve İdârehânesi	1 kuruş
184	El-âdâb Matbaası ve İdârehânesi	1 kuruş

PARİS-CENEVRE DÖNEMİ

Sayı	İdarehane	Adres	Fiyatı
1	Mizan İdârehânesi	14. Rue des Ecoles –Paris	1 kuruş
2	Mizan İdârehânesi	14. Rue des Ecoles –Paris	1 kuruş
3	Mizan İdârehânesi	14. Rue des Ecoles –Paris	1 kuruş
4	Mizan İdârehânesi	14. Rue des Ecoles –Paris	1 kuruş
5	Mizan İdârehânesi	14. Rue des Ecoles –Paris	1 kuruş
6	Mizan İdârehânesi	14. Rue des Ecoles –Paris	1 kuruş
7	Mizan İdârehânesi	14. Rue des Ecoles –Paris	1 kuruş
8	Mizan İdârehânesi	14. Rue des Ecoles –Paris	1 kuruş
9	Mizan İdârehânesi	14. Rue des Ecoles –Paris	1 kuruş
10	Mizan İdârehânesi	14. Rue des Ecoles –Paris	1 kuruş
11	Mizan İdârehânesi	14. Rue des Ecoles –Paris	1 kuruş
12	Mizan İdârehânesi	14. Rue des Ecoles –Paris	1 kuruş
13	Mizan İdârehânesi	14. Rue des Ecoles –Paris	1 kuruş
14	Mizan İdârehânesi	14. Rue des Ecoles –Paris	1 kuruş
15	Mizan İdârehânesi	14. Rue des Ecoles –Paris	1 kuruş
16	Mizan İdârehânesi	14. Rue des Ecoles –Paris	1 kuruş
17	Mizan İdârehânesi	14. Rue des Ecoles –Paris	1 kuruş
18	Mizan İdârehânesi	14. Rue des Ecoles –Paris	1 kuruş
19	Mizan İdârehânesi	49, Rue du Rhone, Geneve(Suisse)	1 kuruş
20	Mizan İdârehânesi	49, Rue du Rhone, Geneve(Suisse)	1 kuruş
21	Mizan İdârehânesi	49, Rue du Rhone, Geneve(Suisse)	1 kuruş
22	Mizan İdârehânesi	49, Rue du Rhone, Geneve(Suisse)	1 kuruş
23	Mizan İdârehânesi	49, Rue du Rhone, Geneve(Suisse)	1 kuruş
24	Mizan İdârehânesi	49, Rue du Rhone, Geneve(Suisse)	1 kuruş
25	Mizan İdârehânesi	49, Rue du Rhone, Geneve(Suisse)	1 kuruş
26	Mizan İdârehânesi	49, Rue du Rhone, Geneve(Suisse)	1 kuruş
27	Mizan İdârehânesi	49, Rue du Rhone, Geneve(Suisse)	1 kuruş
28	Mizan İdârehânesi	49, Rue du Rhone, Geneve(Suisse)	1 kuruş
29	Mizan İdârehânesi	49, Rue du Rhone, Geneve(Suisse)	1 kuruş

İKİNCİ İSTANBUL DÖNEMİ

Sayı	Matbaa	Fiyatı
1	Ebussuud Caddesi 72 Numaralı Mahmutbey Matbaası	10 para
2	Ebussuud Caddesi 72 Numaralı Mahmutbey Matbaası	10 para
3	Ebussuud Caddesi 72 Numaralı Mahmutbey Matbaası	10 para
4	Ebussuud Caddesi 72 Numaralı Mahmutbey Matbaası	10 para
5	Ebussuud Caddesi 72 Numaralı Mahmutbey Matbaası	10 para
6	Ebussuud Caddesi 72 Numaralı Mahmutbey Matbaası	10 para
7	Ebussuud Caddesi 72 Numaralı Mahmutbey Matbaası	10 para
8	Ebussuud Caddesi 72 Numaralı Mahmutbey Matbaası	10 para

TABLO 2 (Sayfa Sayısı, Çıkış Tarihi)

BİRİNCİ İSTANBUL DÖNEMİ

NO	SAYFA	ÇIKIŞ TARİHİ (HİCRİ)	MİLADİ	GÜN
1	1-4	22 Muharrem 1304	21 Ekim 1886	Perşembe
2	5-12	29 Muharrem 1304	28 Ekim 1886	Perşembe
3	13-20	6 Sefer 1304	4 Kasım 1886	Perşembe
4	21-30	13 Sefer 1304	11 Kasım 1886	Perşembe
5	31-42	20 Sefer 1304	18 Kasım 1886	Perşembe
6	43-54	27 Sefer 1304	25 Kasım 1886	Perşembe
7	55-62	5 Rebiü'l-Evvel 1304	2 Aralık 1886	Perşembe
8	63-70	12 Rebiü'l-Evvel 1304	9 Aralık 1886	Perşembe
9	71-82	19 Rebiü'l-Evvel 1304	16 Aralık 1886	Perşembe
10	83-90	26 Rebiü'l-Evvel 1304	23 Aralık 1886	Perşembe
11	91-98	3 Rebiü'l-Ahır 1304	30 Aralık 1886	Perşembe
12	99-106	10 Rebiü'l-Ahır 1304	6 Ocak 1887	Perşembe
13	107-114	17 Rebiü'l-Ahır 1304	13 Ocak 1887	Perşembe
14	115-122	24 Rebiü'l-Ahır 1304	20 Ocak 1887	Perşembe
15	123-130	2 Cemâziye'l-Evvel 1304	27 Ocak 1887	Perşembe
16	131-138	9 Cemâziye'l-Evvel 1304	3 Şubat 1887	Perşembe
17	139-146	16 Cemâziye'l-Evvel 1304	10 Şubat 1887	Perşembe
18	147-154	23 Cemâziye'l-Evvel 1304	17 Şubat 1887	Perşembe
19	155-166	30 Cemâziye'l-Evvel 1304	24 Şubat 1887	Perşembe
20	167-174	7 Cemâziye'l-Ahır 1304	3 Mart 1887	Perşembe
21	175-182	14 Cemâziye'l-Ahır 1304	10 Mart 1887	Perşembe
22	183-190	21 Cemâziye'l-Ahır 1304	18 Mart 1887	Perşembe
23	191-198	28 Cemâziye'l-Ahır 1304	24 Mart 1887	Perşembe
24	199-206	6 Recep 1304	31 Mart 1887	Perşembe
25	207-214	13 Recep 1304	7 Nisan 1887	Perşembe
26	215-222	20 Recep 1304	14 Nisan 1887	Perşembe
27	223-230	27 Recep 1304	21 Nisan 1887	Perşembe
28	231-238	4 Şaban 1304	28 Nisan 1887	Perşembe
29	239-246	11 Şaban 1304	5 Mayıs 1887	Perşembe
30	247-254	18 Şaban 1304	12 Mayıs 1887	Perşembe
31	255-262	25 Şaban 1304	19 Mayıs 1887	Perşembe
32	263-270	3 Ramazan 1304	26 Mayıs 1887	Perşembe
33	271-278	10 Ramazan 1304	2 Haziran 1887	Perşembe
34	279-286	17 Ramazan 1304	9 Haziran 1887	Perşembe
35	287-294	24 Ramazan 1304	16 Haziran 1887	Perşembe
36	295-302	1 Şevval 1304	23 Haziran 1887	Perşembe
37	303-310	8 Şevval 1304	30 Haziran 1887	Perşembe
38	311-318	15 Şevval 1304	7 Temmuz 1887	Perşembe
39	319-326	22 Şevval 1304	14 Temmuz 1887	Perşembe
40	327-338	5 Cemâziye'l-Evvel 1305	19 Ocak 1888	Perşembe
41	339-350	12 Cemâziye'l-Evvel 1305	26 Ocak 1888	Perşembe
42	351-362	19 Cemâziye'l-Evvel 1305	2 Şubat 1888	Perşembe
43	363-374	26 Cemâziye'l-Evvel 1305	9 Şubat 1888	Perşembe
44	375-386	10 Cemâziye'l-Ahır 1305	23 Şubat 1888	Perşembe
45	387-398	17 Cemâziye'l-Ahır 1305	1 Mart 1888	Perşembe
46	399-410	24 Cemâziye'l-Ahır 1305	8 Mart 1888	Perşembe
47	411-422	2 Recep 1305	15 Mart 1888	Perşembe
48	423-434	9 Recep 1305	22 Mart 1888	Perşembe
49	435-446	16 Recep 1305	29 Mart 1888	Perşembe
50	447-458	23 Recep 1305	5 Nisan 1888	Perşembe
51	459-470	30 Recep 1305	12 Nisan 1888	Perşembe
52	471-482	7 Şaban 1305	19 Nisan 1888	Perşembe
53	483-494	14 Şaban 1305	26 Nisan 1888	Perşembe
54	495-506	21 Şaban 1305	3 Mayıs 1888	Perşembe
55	507-518	28 Şaban 1305	10 Mayıs 1888	Perşembe
56	519-530	6 Ramazan 1305	16 Mayıs 1888	Perşembe
57	531-542	12 Ramazan 1305	23 Mayıs 1888	Çarşamba
58	543-554	8 Zilhicce 1305	16 Ağustos 1888	Perşembe
59	555-566	15 Zilhicce 1305	23 Ağustos 1888	Perşembe
60	567-578	22 Zilhicce 1305	30 Ağustos 1888	Perşembe
61	579-590	29 Zilhicce 1305	6 Eylül 1888	Perşembe
62	591-602	7 Muharrem 1306	13 Eylül 1888	Perşembe
63	603-614	14 Muharrem 1306	20 Eylül 1888	Perşembe

64	615-626	21 Muharrem 1306	27 Eylül 1888	Perşembe
65	627-638	28 Muharrem 1306	4 Ekim 1888	Perşembe
66	639-650	5 Sefer 1306	11 Ekim 1888	Perşembe
67	651-662	12 Sefer 1306	18 Ekim 1888	Perşembe
68	663-674	19 Sefer 1306	25 Ekim 1888	Perşembe
69	675-686	26 Sefer 1306	1 Kasım 1888	Perşembe
70	687-698	4 Rebiü'l-Evvel 1306	8 Kasım 1888	Perşembe
71	699-710	11 Rebiü'l-Evvel 1306	15 Kasım 1888	Perşembe
72	711-722	18 Rebiü'l-Evvel 1306	22 Kasım 1888	Perşembe
73	723-734	25 Rebiü'l-Evvel 1306	29 Kasım 1888	Perşembe
74	735-746	2 Rebiü'l-Âhir 1306	6 Aralık 1888	Perşembe
75	747-758	9 Rebiü'l-Âhir 1306	13 Aralık 1888	Perşembe
76	759-770	16 Rebiü'l-Âhir 1306	20 Aralık 1888	Perşembe
77	771-782	23 Rebiü'l-Âhir 1306	27 Aralık 1888	Perşembe
78	783-790	1 Cemâziye'l-Evvel 1306	3 Ocak 1889	Perşembe
79	791-796	8 Cemâziye'l-Evvel 1306	10 Ocak 1889	Perşembe
80	797-806	15 Cemâziye'l-Evvel 1306	17 Ocak 1889	Perşembe
81	807-814	22 Cemâziye'l-Evvel 1306	24 Ocak 1889	Perşembe
82	815-822	29 Cemâziye'l-Evvel 1306	31 Ocak 1889	Perşembe
83	823-830	6 Cemâziye'l-Âhir 1306	7 Şubat 1889	Perşembe
84	831-838	13 Cemâziye'l-Âhir 1306	14 Şubat 1889	Perşembe
85	839-846	20 Cemâziye'l-Âhir 1306	21 Şubat 1889	Perşembe
86	847-854	27 Cemâziye'l-Âhir 1306	28 Şubat 1889	Perşembe
87	855-862	5 Recep 1306	7 Mart 1889	Perşembe
88	863-870	12 Recep 1306	14 Mart 1889	Perşembe
89	871-878	19 Recep 1306	21 Mart 1889	Perşembe
90	879-886	26 Recep 1306	28 Mart 1889	Perşembe
91	887-894	3 Şaban 1306	4 Nisan 1889	Perşembe
92	895-902	10 Şaban 1306	11 Nisan 1889	Perşembe
93	903-910	17 Şaban 1306	18 Nisan 1889	Perşembe
94	911-918	24 Şaban 1306	25 Nisan 1889	Perşembe
95	919-926	2 Ramazan 1306	2 Mayıs 1889	Perşembe
96	927-934	9 Ramazan 1306	9 Mayıs 1889	Perşembe
97	935-942	16 Ramazan 1306	16 Mayıs 1889	Perşembe
98	943-950	23 Ramazan 1306	23 Mayıs 1889	Perşembe
99	951-958	7 Şevval 1306	6 Haziran 1889	Perşembe
100	959-966	14 Şevval 1306	13 Haziran 1889	Perşembe
101	967-974	22 Şevval 1306	21 Haziran 1889	Cuma
102	975-986	28 Şevval 1306	27 Haziran 1889	Perşembe
103	987-994	6 Zilkâde 1306	4 Temmuz 1889	Perşembe
104	995-1002	13 Zilkâde 1306	11 Temmuz 1889	Perşembe
105	1003-1010	20 Zilkâde 1306	18 Temmuz 1306	Perşembe
106	1011-1018	27 Zilkâde 1306	25 Temmuz 1889	Perşembe
107	1019-1026	4 Zilhicce 1306	1 Ağustos 1889	Perşembe
108	1027-1034	18 Zilhicce 1306	15 Ağustos 1889	Perşembe
109	1035-1042	25 Zilhicce 1306	22 Ağustos 1889	Perşembe
110	1043-1050	2 Muharrem 1307	29 Ağustos 1889	Perşembe
111	1051-1058	9 Muharrem 1307	5 Eylül 1889	Perşembe
112	1059-1066	16 Muharrem 1307	12 Eylül 1889	Perşembe
113	1067-1074	23 Muharrem 1307	19 Eylül 1889	Perşembe
114	1075-1082	30 Muharrem 1307	26 Eylül 1889	Perşembe
115	1083-1090	7 Sefer 1307	3 Ekim 1889	Perşembe
116	1091-1098	14 Sefer 1307	10 Ekim 1889	Perşembe
117	1099-1106	21 Sefer 1307	17 Ekim 1889	Perşembe
118	1107-1114	28 Sefer 1307	24 Ekim 1889	Perşembe
119	1115-1122	6 Rebiü'l-Evvel 1307	31 Ekim 1889	Perşembe
120	1123-1130	13 Rebiü'l-Evvel 1307	7 Kasım 1889	Perşembe
121	1131-1138	20 Rebiü'l-Evvel 1307	14 Kasım 1889	Perşembe
122	1139-1146	27 Rebiü'l-Evvel 1307	21 Kasım 1889	Perşembe
123	1147-1154	4 Rebiü'l-Âhir 1307	28 Kasım 1889	Perşembe
124	1155-1162	11 Rebiü'l-Âhir 1307	5 Aralık 1889	Perşembe
125	1163-1170	18 Rebiü'l-Âhir 1307	12 Aralık 1889	Perşembe
126	1171-1178	25 Rebiü'l-Âhir 1307	19 Aralık 1889	Perşembe
127	1179-1186	3 Cemâziye'l-Evvel 1307	26 Aralık 1889	Perşembe
128	1187-1194	10 Cemâziye'l-Evvel 1307	2 Ocak 1890	Perşembe
129	1195-1202	17 Cemâziye'l-Evvel 1307	9 Ocak 1890	Perşembe
130	1203-1210	24 Cemâziye'l-Evvel 1307	16 Ocak 1890	Perşembe

131	1211-1218	1 Cemâziye'l-Âhir 1307	23 Ocak 1890	Perşembe
132	1219-1226	8 Cemâziye'l-Âhir 1307	30 Ocak 1890	Perşembe
133	1227-1234	15 Cemâziye'l-Âhir 1307	6 Şubat 1890	Perşembe
134	1235-1242	22 Cemâziye'l-Âhir 1307	13 Şubat 1890	Perşembe
135	1243-1250	29 Cemâziye'l-Âhir 1307	20 Şubat 1890	Perşembe
136	1251-1258	7 Recep 1307	27 Şubat 1890	Perşembe
137	1259-1266	14 Recep 1307	6 Mart 1890	Perşembe
138	1267-1274	21 Recep 1307	13 Mart 1890	Perşembe
139	1275-1282	28 Recep 1307	20 Mart 1890	Perşembe
140	1283-1290	5 Şaban 1307	27 Mart 1890	Perşembe
141	1291-1298	12 Şaban 1307	3 Nisan 1890	Perşembe
142	1299-1306	19 Şaban 1307	10 Nisan 1890	Perşembe
143	1307-1314	26 Şaban 1307	17 Nisan 1890	Perşembe
144	1315-1322	4 Ramazan 1307	24 Nisan 1890	Perşembe
145	1323-1330	11 Ramazan 1307	1 Mayıs 1890	Perşembe
146	1331-1338	18 Ramazan 1307	8 Mayıs 1890	Perşembe
147	1339-1346	25 Ramazan 1307	15 Mayıs 1890	Perşembe
148	1347-1358	9 Şevval 1307	29 Mayıs 1890	Perşembe
149	1359-1366	16 Şevval 1307	5 Haziran 1890	Perşembe
150	1367-1374	22 Zilkâde 1307	10 Temmuz 1890	Perşembe
151	1375-1382	29 Zilkâde 1307	17 Temmuz 1890	Perşembe
152	1383-1390	6 Zilhicce 1307	24 Temmuz 1890	Perşembe
153	1391-1398	20 Zilhicce 1307	7 Ağustos 1890	Perşembe
154	1399-1406	27 Zilhicce 1307	14 Ağustos 1890	Perşembe
155	1407-1414	5 Muharrem 1307	21 Ağustos 1890	Perşembe
156	1415-1422	12 Muharrem 1307	28 Ağustos 1890	Perşembe
157	1423-1430	14 Rebiü'l-Âhir 1307	27 Kasım 1890	Perşembe
158	1431-1438	21 Rebiü'l-Âhir 1307	4 Aralık 1890	Perşembe
159	1439-1446	28 Rebiü'l-Âhir 1307	11 Aralık 1890	Perşembe

KAHİRE DÖNEMİ

Sayı	Sayfa	Hicri Tarih	Miladi Tarih	Gün
159	2353-60	30 Recep 1313	Şubat Efenki 1896	Perşembe
160	2361-68	8 Şaban 1313	23 Kanun-i Sani 1896	Perşembe
161	2369-76	15 Şaban 1313	30 Kanun-i Sani 1896	Perşembe
162	2377-84	22 Şaban 1313	6 Şubat 1896	Perşembe
163	2385-92	29 Şaban 1313	13 Şubat 1896	Perşembe
164	2393-00	6 Ramazan 1313	20 Şubat 1896	Perşembe
165	2401-08	13 Ramazan 1313	27 Şubat 1896	Perşembe
166	2409-16	20 Ramazan 1313	5 Mart 1896	Perşembe
167	2417-24	27 Ramazan 1313	12 Mart 1896	Perşembe
168	2425-32	5 Şevval 1313	19 Mart 1896	Perşembe
169	2433-40	12 Şevval 1313	26 Mart 1896	Perşembe
170	2441-48	19 Şevval 1313	2 Ebril 1896	Perşembe
171	2449-56	26 Şevval 1313	9 Nisan 1896	Perşembe
172	2457-64	3 Zilkade 1313	16 Nisan 1896	Perşembe
173	2465-72	10 Zilkade 1313	23 Nisan 1896	Perşembe
174	2473-80	17 Zilkade 1313	30 Nisan 1896	Perşembe
175	2481-88	24 Zilkade 1313	7 Mayıs 1896	Perşembe
176	2489-96	1 Zilhicce 1313	14 Mayıs 1896	Perşembe
177	2497-04	8 Zilhicce 1313	21 Mayıs 1896	Perşembe
178	2505-12	15 Zilhicce 1313	28 Mayıs 1896	Perşembe
179	2513-20	22 Zilhicce 1313	4 Haziran 1896	Perşembe
180	2521-28	29 Zilkade 1313	11 Haziran 1896	Perşembe
181	2529-36	7 Muharrem 1314	18 Haziran 1896	Perşembe
182	2537-44	14 Muharrem 1314	25 Haziran 1896	Perşembe
183	2545-52	21 Muharrem 1314	1 Temmuz 1896	Perşembe
184	2553-60	28 Muharrem 1314	8 Temmuz 1896	Perşembe

PARİS DÖNEMİ

Sayı	Sayfa	Hicri Tarih	Miladi Tarih	Gün
1	1-4	9 Recep 1314	14 Kanun-i Evvel 1896	Pazartesi
2	1-6	23 Recep 1314	28 Kanun-i Evvel 1896	Pazartesi
3	1-4	30 Recep 1314	4 Kanun-i Sani 1897	Pazartesi
4	1-4	7 Şaban 1314	11 Kanun-i Sani 1897	Pazartesi
5	1-4	14 Şaban 1314	18 Kanun-i Sani 1897	Pazartesi
6	1-4	21 Şaban 1314	25 Kanun-i Sani 1897	Pazartesi
7	1-4	13 Ramazan 1314	15 Şubat 1897	Pazartesi
8	1-6	20 Ramazan 1314	22 Şubat 1897	Pazartesi
9	1-4	27 Ramazan 1314	1 Mart 1897	Pazartesi
10	1-4	4 Şevval 1314	8 Mart 1897	Pazartesi
11	1-4	11 Şevval 1314	15 Mart 1897	Pazartesi
12	1-6	8 Şevval 1314	22 Mart 1897	Pazartesi
13	1-4	25 Şevval 1314	29 Mart 1897	Pazartesi
14	1-4	2 Zilkade 1314	5 Nisan 1897	Pazartesi
15	1-4	9 Zilkade 1314	12 Nisan 1897	Pazartesi
16	1-4	16 Zilkade 1314	19 Nisan 1897	Pazartesi
17	1-4	23 Zilkade 1314	26 Nisan 1897	Pazartesi
18	1-6	30 Zilkade 1314	3 Mayıs 1897	Pazartesi

CENEVRE DÖNEMİ

Sayı	Sayfa	Hicri Tarih	Miladi Tarih	Gün
19	1-4	7 Zilhicce 1314	10 Mayıs 1897	Pazartesi
20	1-4	14 Zilhicce 1314	17 Mayıs 1897	Pazartesi
21	1-4	22 Zilhicce 1314	24 Mayıs 1897	Pazartesi
22	1-4	29 Zilhicce 1314	31 Mayıs 1897	Pazartesi
23	1-4	7 Muharrem 1315	7 Haziran 1897	Pazartesi
24	1-4	14 Muharrem 1315	14 Haziran 1897	Pazartesi
25	1-4	21 Muharrem 1315	21 Haziran 1897	Pazartesi
26	1-4	28 Muharrem 1315	28 Haziran 1897	Pazartesi
27	1-4	5 Sefer 1315	5 Temmuz 1897	Pazartesi
28	1-4	12 Sefer 1315	12 Temmuz 1897	Pazartesi
29	1-4	19 Sefer 1315	19 Temmuz 1897	Pazartesi

İKİNCİ İSTANBUL DÖNEMİ İSTANBUL DÖNEMİ

Sayı	Sayfa	Hicri Tarih	Miladi Tarih	Gün
1	1-8=8	2 Recep 1326	30 Temmuz 1908	Perşembe
2	9-12	3 Recep 1326	31 Temmuz 1908	Cuma
3	13-16	4 Recep 1326	1 Ağustos 1908	Cumartesi
4	17-20	5 Recep 1326	2 Ağustos 1908	Pazar
5	21-24	6 Recep 1326	3 Ağustos 1908	Pazartesi
6	25-28	7 Recep 1326	4 Ağustos 1908	Salı
7	29-32	8 Recep 1326	5 Ağustos 1908	Çarşamba
8	33-40=8	9 Recep 1326	6 Ağustos 1908	Perşembe
9	41-44	10 Recep 1326	7 Ağustos 1908	Cuma
10	45-48	11 Recep 1326	8 Ağustos 1908	Cumartesi
11	49-54=4	12 Recep 1326	9 Ağustos 1908	Pazar
12	55-58	13 Recep 1326	10 Ağustos 1908	Pazartesi
13	59-62	14 Recep 1326	11 Ağustos 1908	Salı
14	63-66	15 Recep 1326	12 Ağustos 1908	Çarşamba
15	67-70	16 Recep 1326	13 Ağustos 1908	Perşembe
16	71-74	17 Recep 1326	14 Ağustos 1908	Cuma
17	75-78	18 Recep 1326	15 Ağustos 1908	Cumartesi
18	79-82	19 Recep 1326	16 Ağustos 1908	Pazar

19	83-86	20 Recep 1326	17 Ağustos 1908	Pazartesi
20	87-90	21 Recep 1326	18 Ağustos 1908	Salı
21	91-94	22 Recep 1326	19 Ağustos 1908	Çarşamba
22	95-98	23 Recep 1326	20 Ağustos 1908	Perşembe
23	99-106=8	24 Recep 1326	21 Ağustos 1908	Cuma
24	107-110	25 Recep 1326	22 Ağustos 1908	Cumartesi
25	111-114	26 Recep 1326	23 Ağustos 1908	Pazar
26	115-118	27 Recep 1326	24 Ağustos 1908	Pazartesi
27	119-122	28 Recep 1326	25 Ağustos 1908	Salı
28	123-126	29 Recep 1326	26 Ağustos 1908	Çarşamba
29	127-130	30 Recep 1326	27 Ağustos 1908	Perşembe
30	131-134	1 Şaban 1326	28 Ağustos 1908	Cuma
31	135-142=8	2 Şaban 1326	29 Ağustos 1908	Cumartesi
32	143-146	3 Şaban 1326	30 Ağustos 1908	Pazar
33	147-150	4 Şaban 1326	31 Ağustos 1908	Pazartesi
34	151-154	5 Şaban 1326	1 Eylül 1908	Salı
35	155-158	6 Şaban 1326	2 Eylül 1908	Çarşamba
36	159-162	7 Şaban 1326	3 Eylül 1908	Perşembe
37	163-166	8 Şaban 1326	4 Eylül 1908	Cuma
38	167-170	9 Şaban 1326	5 Eylül 1908	Cumartesi
39	171-174	10 Şaban 1326	6 Eylül 1908	Pazar
40	175-178	11 Şaban 1326	7 Eylül 1908	Pazartesi
41	179-182	12 Şaban 1326	8 Eylül 1908	Salı
42	183-186	13 Şaban 1326	9 Eylül 1908	Çarşamba
43	187-190	14 Şaban 1326	10 Eylül 1908	Perşembe
44	191-194	15 Şaban 1326	11 Eylül 1908	Cuma
45	195-198	16 Şaban 1326	12 Eylül 1908	Cumartesi
46	199-202	17 Şaban 1326	13 Eylül 1908	Pazar
47	203-206	18 Şaban 1326	14 Eylül 1908	Pazartesi
48	207-210	19 Şaban 1326	15 Eylül 1908	Salı
49	211-214	20 Şaban 1326	16 Eylül 1908	Çarşamba
50	215-218	21 Şaban 1326	17 Eylül 1908	Perşembe
51	219-222	22 Şaban 1326	18 Eylül 1908	Cuma
52	223-226	23 Şaban 1326	19 Eylül 1908	Cumartesi
53	227-230	24 Şaban 1326	20 Eylül 1908	Pazar
54	231-234	25 Şaban 1326	21 Eylül 1908	Pazartesi
55	235-238	26 Şaban 1326	22 Eylül 1908	Salı
56	239-242	27 Şaban 1326	23 Eylül 1908	Çarşamba
57	243-246	28 Şaban 1326	24 Eylül 1908	Perşembe
58	247-250	29 Şaban 1326	25 Eylül 1908	Cuma
59	251-254	30 Şaban 1326	26 Eylül 1908	Cumartesi
60	255-258	1 Ramazan 1326	27 Eylül 1908	Pazar
61	259-262	2 Ramazan 1326	28 Eylül 1908	Pazartesi
62	263-266	3 Ramazan 1326	29 Eylül 1908	Salı
63	267-270	4 Ramazan 1326	30 Eylül 1908	Çarşamba
64	271-274	5 Ramazan 1326	31 Eylül 1908	Perşembe
65	275-278	6 Ramazan 1326	1 Ekim 1908	Cuma
66	279-282	7 Ramazan 1326	2 Ekim 1908	Cumartesi
67	283-286	8 Ramazan 1326	3 Ekim 1908	Pazar
68	287-290	9 Ramazan 1326	4 Ekim 1908	Pazartesi
69	291-294	10 Ramazan 1326	5 Ekim 1908	Salı
70	295-298	11 Ramazan 1326	6 Ekim 1908	Çarşamba
71	299-302	12 Ramazan 1326	7 Ekim 1908	Perşembe
72	303-306	13 Ramazan 1326	8 Ekim 1908	Cuma
73	307-310	14 Ramazan 1326	9 Ekim 1908	Cumartesi
74	311-314	1 Sefer 1327	22 Şubat 1909	Pazartesi
75	315-318	2 Sefer 1327	23 Şubat 1909	Salı
76	319-322	3 Sefer 1327	24 Şubat 1909	Çarşamba
77	323-326	4 Sefer 1327	25 Şubat 1909	Perşembe
78	327-330	5 Sefer 1327	26 Şubat 1909	Cuma
79	331-334	6 Sefer 1327	27 Şubat 1909	Cumartesi
80	335-338	7 Sefer 1327	28 Şubat 1909	Pazar
81	339-342	8 Sefer 1327	1 Mart 1909	Pazartesi
82	343-346	9 Sefer 1327	2 Mart 1909	Salı
83	347-350	10 Sefer 1327	3 Mart 1909	Çarşamba
84	351-354	11 Sefer 1327	4 Mart 1909	Perşembe
85	355-358	12 Sefer 1327	5 Mart 1909	Cuma

86	359-362	13 Sefer 1327	6 Mart 1909	Cumartesi
87	363-366	14 Sefer 1327	7 Mart 1909	Pazar
88	367-370	15 Sefer 1327	8 Mart 1909	Pazartesi
89	371-374	16 Sefer 1327	9 Mart 1909	Salı
90	375-378	17 Sefer 1327	10 Mart 1909	Çarşamba
91	379-382	18 Sefer 1327	11 Mart 1909	Perşembe
92	383-386	19 Sefer 1327	12 Mart 1909	Cuma
93	387-390	20 Sefer 1327	13 Mart 1909	Cumartesi
94	391-394	21 Sefer 1327	14 Mart 1909	Pazar
95	395-398	22 Sefer 1327	15 Mart 1909	Pazartesi
96	399-402	23 Sefer 1327	16 Mart 1909	Salı
97	403-408=4	24 Sefer 1327	17 Mart 1909	Çarşamba
98	409-412	25 Sefer 1327	18 Mart 1909	Perşembe
99	413-416	26 Sefer 1327	19 Mart 1909	Cuma
100	417-420	27 Sefer 1327	20 Mart 1909	Cumartesi
101	421-424	28 Sefer 1327	21 Mart 1909	Pazar
102	425-428	29 Sefer 1327	22 Mart 1909	Pazartesi
103	429-432	1 Rebiü'l-Evvel 1327	23 Mart 1909	Salı
104	433-436	2 Rebiü'l-Evvel 1327	24 Mart 1909	Çarşamba
105	437-440	3 Rebiü'l-Evvel 1327	25 Mart 1909	Perşembe
106	441-444	4 Rebiü'l-Evvel 1327	26 Mart 1909	Cuma
107	445-448	5 Rebiü'l-Evvel 1327	27 Mart 1909	Cumartesi
108	449-452	6 Rebiü'l-Evvel 1327	28 Mart 1909	Pazar
109	453-456	7 Rebiü'l-Evvel 1327	29 Mart 1909	Pazartesi
110	457-460	8 Rebiü'l-Evvel 1327	30 Mart 1909	Salı
111	461-464	9 Rebiü'l-Evvel 1327	31 Mart 1909	Çarşamba
112	465-468	10 Rebiü'l-Evvel 1327	1 Nisan 1909	Perşembe
113	469-472	11 Rebiü'l-Evvel 1327	2 Nisan 1909	Cuma
114	473-476	12 Rebiü'l-Evvel 1327	3 Nisan 1909	Cumartesi
115	477-480	13 Rebiü'l-Evvel 1327	4 Nisan 1909	Pazar
116	481-484	14 Rebiü'l-Evvel 1327	5 Nisan 1909	Pazartesi
117	485-488	15 Rebiü'l-Evvel 1327	6 Nisan 1909	Salı
118	489-492	16 Rebiü'l-Evvel 1327	7 Nisan 1909	Çarşamba
119	493-496	17 Rebiü'l-Evvel 1327	8 Nisan 1909	Perşembe
120	497-500	18 Rebiü'l-Evvel 1327	9 Nisan 1909	Cuma
121	501-504	19 Rebiü'l-Evvel 1327	10 Nisan 1909	Cumartesi
122	505-508	20 Rebiü'l-Evvel 1327	11 Nisan 1909	Pazar
123	509-512	21 Rebiü'l-Evvel 1327	12 Nisan 1909	Pazartesi
124	513-516	22 Rebiü'l-Evvel 1327	13 Nisan 1909	Salı
125	517-520	23 Rebiü'l-Evvel 1327	14 Nisan 1909	Çarşamba
126	521-524	24 Rebiü'l-Evvel 1327	15 Nisan 1909	Perşembe
127	525-528	25 Rebiü'l-Evvel 1327	16 Nisan 1909	Cuma
128	529-532	26 Rebiü'l-Evvel 1327	17 Nisan 1909	Cumartesi
129	533-536	27 Rebiü'l-Evvel 1327	18 Nisan 1909	Pazar
130	537-540	28 Rebiü'l-Evvel 1327	19 Nisan 1909	Pazartesi
131	541-544	29 Rebiü'l-Evvel 1327	20 Nisan 1909	Salı
132	545-548	30 Rebiü'l-Evvel 1327	21 Nisan 1909	Çarşamba
133	549-552	1 Rebiü'l-Âhir 1327	22 Nisan 1909	Perşembe
134	553-556	2 Rebiü'l-Âhir 1327	23 Nisan 1909	Cuma
135	557-560	3 Rebiü'l-Âhir 1327	24 Nisan 1909	Cumartesi

131	Haftada bir kere neşrolunur Türk gazetesidir.
132	Haftada bir kere neşrolunur Türk gazetesidir.
133	Haftada bir kere neşrolunur Türk gazetesidir.
134	Haftada bir kere neşrolunur Türk gazetesidir.
135	Haftada bir kere neşrolunur Türk gazetesidir.
136	Haftada bir kere neşrolunur Türk gazetesidir.
137	Haftada bir kere neşrolunur Türk gazetesidir.
138	Haftada bir kere neşrolunur Türk gazetesidir.
139	Haftada bir kere neşrolunur Türk gazetesidir.
140	Haftada bir kere neşrolunur Türk gazetesidir.
141	Haftada bir kere neşrolunur Türk gazetesidir.
142	Haftada bir kere neşrolunur Türk gazetesidir.
143	Haftada bir kere neşrolunur Türk gazetesidir.
144	Haftada bir kere neşrolunur Türk gazetesidir.
145	Haftada bir kere neşrolunur Türk gazetesidir.
146	Haftada bir kere neşrolunur Türk gazetesidir.
147	Haftada bir kere neşrolunur Türk gazetesidir.
148	Haftada bir kere neşrolunur Türk gazetesidir.
149	Haftada bir kere neşrolunur Türk gazetesidir.
150	Haftada bir kere neşrolunur Türk gazetesidir.
151	Haftada bir kere neşrolunur Türk gazetesidir.
152	Haftada bir kere neşrolunur Türk gazetesidir.
153	Haftada bir kere neşrolunur Türk gazetesidir.
154	Haftada bir kere neşrolunur Türk gazetesidir.
155	Haftada bir kere neşrolunur Türk gazetesidir.
156	Haftada bir kere neşrolunur Türk gazetesidir.
157	Haftada bir kere neşrolunur Türk gazetesidir.
158	Haftada bir kere neşrolunur Türk gazetesidir.
159	Haftada bir kere neşrolunur Türk gazetesidir.

KAHİRE DÖNEMİ

Sayı	SERLEVHASI
159	Haftada bir gün çıkan feryâd-ı hamiyettir-Menâfi-i mülk ve devlet maksad-ı ...bulunan erbâb-ı himmet için sahifelerimiz açıktır.
160	Haftada bir gün çıkan feryâd-ı hamiyettir- Menâfi-i mülk ve devlet maksad-ı ...bulunan erbâb-ı himmet için sahifelerimiz açıktır.
161	Haftada bir gün çıkan feryâd-ı hamiyettir-Menâfi-i mülk ve devlet maksad-ı bulunan erbâb-ı himmet için sahifelerimiz açıktır.
162	Haftada bir gün çıkan feryâd-ı hamiyettir-Menâfi-i mülk ve devlet maksad-ı bulunan erbâb-ı himmet için sahifelerimiz açıktır.
163	Haftada bir gün çıkan feryâd-ı hamiyettir-Menâfi-i mülk ve devlet maksad-ı bulunan erbâb-ı himmet için sahifelerimiz açıktır.
164	Haftada bir gün çıkan feryâd-ı hamiyettir-Menâfi-i mülk ve devlet maksad-ı bulunan erbâb-ı himmet için sahifelerimiz açıktır.
165	Perşembe günleri çıkan feryâd-ı hamiyettir- Menâfi-i mülk ve devlet maksad-ı bulunan erbâb-ı himmet için sahifelerimiz açıktır.
166	Perşembe günleri çıkan feryâd-ı hamiyettir- Menâfi-i mülk ve devlet maksad-ı bulunan erbâb-ı himmet için sahifelerimiz açıktır.
167	Perşembe günleri çıkan feryâd-ı hamiyettir- Menâfi-i mülk ve devlet maksad-ı bulunan erbâb-ı himmet için sahifelerimiz açıktır.
168	Perşembe günleri çıkan feryâd-ı hamiyettir- Menâfi-i mülk ve devlet maksad-ı bulunan erbâb-ı himmet için sahifelerimiz açıktır.
169	Perşembe günleri çıkan feryâd-ı hamiyettir- Menâfi-i mülk ve devlet maksad-ı bulunan erbâb-ı himmet için sahifelerimiz açıktır.
170	Perşembe günleri çıkan feryâd-ı hamiyettir- Menâfi-i mülk ve devlet maksad-ı bulunan erbâb-ı himmet için sahifelerimiz açıktır.
171	Perşembe günleri çıkan feryâd-ı hamiyettir- Menâfi-i mülk ve devlet maksad-ı .bulunan erbâb-ı himmet için sahifelerimiz açıktır.

I.1.4. MİZAN'IN MUHTEVASI

I.1.4.1. DİL VE EDEBİYAT

Birinci İstanbul Dönemi

Dil

Mizan gazetesinin Birinci İstanbul döneminde üzerinde durulan konulardan biri de dildir. Özellikle bilim dilinde Arapçanın, sosyal hayatta da Fransızcanın yaygın olarak kullanılması birçok makalede eleştirilmiş ve dilimize sahip çıkmamız gerektiği üzerinde durulmuştur. 69. sayıda Âbidin Paşa imzalı bir makalede Tarik gazetesindeki Said Bey ve Kasım Efendi arasındaki tartışmadan hareketle tıp dilinde Arapçanın kullanılması ele alınmıştır. Âbidin Paşa Türkçede tıp sözlüğü oluşturulabilecek kadar kelime bulunduğu halde doktorlar arsında Arapça'nın yaygın olarak kullanılmasının yanlış olduğunu savunur.

Avrupalılar ile kıyaslama yapan yazar, Yunan ve Fransızların da bir dönem Latineden etkilendiklerini; fakat daha sonra tekrar kendi dillerini kullanmaya başladıklarını belirtir. Arapların kendi dilleri dışında başka hiçbir dili kullanmadığı halde bizim başka bir dilin etkisi altında bu kadar çok kalmamızın ters bir durum olduğunu vurgular:

“Dünyanın her bir lisanı lisan-ı Arabîden lügat almaksızın tabirât-ı tıbbiyesini ihzâr ve ikmâl etmiş iken bu acz yalnız lisan-ı Türkîye mi mahsustur? Mâ-mafih şâyet binde bir Türkçe tabir bulunmaz ise o halde bi'z- zarûre bir kaç lafzı başka bir lisandan – ve bi't- tercih Arapçadan – alsınlar.

El-hâsıl etibbâmızın ser- âmedâni tabirât-ı fenniyesi lisanımızda bulmak ve kabul etmek fırsatını zâyî etmezler ise ezher cihet takdir ve ser-ta-be-pâ müstehak ve alık olacakları ve lisan-ı Türkînin vüsatini âleme irâe ve genç taliplerin tahsilini teshil edecekleri hüveydâdır. Bilâkis tabirât-ı garibenin semm ve elemi vücut-ı tabâbet içinde bırakırlar ise ileride başka etibbâ-yı hâzıkanın eliyle ihrâç ve şimdiki doktorlarımız kendilerini o şereften mahrum ve bir çok tarizât-ı muhakkaya âmâc edecekleri emr-i meczûmdur.”²⁷

²⁷ Âbidin Paşa, ‘Fünûn ve Edebiyat’, *Mizan*, 26 Sefer 1306, İstanbul, S.69, s.685-6.

Elîfî Bey tarafından yazılan bir makalede de Türkçe'nin imlâ konusundaki noksanları ve ortaya çıkan problemler üzerinde durulmuş ve Ebuzziya Tevfik Efendi'nin o dönemde yeni çıkan "Lügat-i Ebuzziya" adlı eserinin örnek teşkil ettiği belirtilmiştir. Ebuzziya Tevfik Bey'e göre imlâmımızdaki karışıklığın sebebi harekelerdir:

"Elifbâmız ekser Avrupa lisanlarının elifbâsından daha mükemmel ve onlarda olmayan pek çok mahâreci nâtık ise de hurûf-ı imlâmımızdaki noksan bu kemâli hücnetten kurtaramamakta ve muhafaza-i iştikâkına mecbur olduğumuz kelimât-ı Arabiye müstesna olmak üzere kendi lisanımızın elfâzını bile dürüst yazıp okunmağa kâfi olamamaktadır.

Zira lisanımızda fetha, fetha-i sakîle, kesre, kesre-i hafife ile beraber sakîl, makbûz, mebsût, hafîf olarak dört zamme olduğu ve eğerçi fetha-i sakîleye hemzeye bir med ilâvesiyle ve kesre-i hafifeye yâ ile çare bulunmuş ise de Türkçe olan mazmum kelimeler alel-umûm bir **vav** bir zammenin bir zamme-i sakîle veya makbûza veya mebsûta veyahut hafifeden hangisi olduğunu tefrikte dûçâr-ı eşkâl olmaktadır.

İşte lisanımızın tahrir ve kıratındaki hücnetin sebab-i asliyesi bu hareke meselesidir."²⁸

Elîfî Bey'e göre Şinasi'den beri sözlük hazırlama meselesine önem veren olmamıştır. Oysa Türkçenin mutlaka teferruatlı olarak hazırlanmış bir sözlüğe ihtiyacı vardır.

Dil konusunu işleyen makalelerin en önemlisi 151. sayıda imzasız olarak neşredilen ve büyük bir ihtimalle Murat Bey'e ait olan "Ehemmiyet Verilmeyecek Şeyler Değildir" başlıklı yazıdır. Fransızcanın çok gereksiz olarak resmî makamlarda bile kullanılması, ülkedeki ecnebilerin milli dilimizi öğrenmeye heveslendirilecekleri yerde bizim onların dilini bu kadar çok benimsememiz büyük bir hata olarak değerlendirilir. Avrupa toplumlarının kendi dilleri dışında ülkelerinde hiçbir dili kullanmadıkları ve bunu aşağılayıcı bir davranış addettikleri özellikle belirtilir.

"Bugün İngiltere'ye seyahat eden ecnebinin İngilizceye vâkıf olmadığı halde âdeta aç kalabilmesi ihtimâli vardır. Almanya'ya azimet olursa taasub-ı milli o

²⁸ Elifî Bey; 'Mütenevvia', *Mizan*, 13 Rebiü'l-Evvel 1307, İstanbul, S.120, s. 1127-8.

rütbedir ki millilerinden gayr-ı lisan ile tekellümü kendileri için bir züll makâmında telâkki eylerler. Bir lisan-ı ecnebi ile ne bir ilân, ne bir yafta görülür, ne de lisan-ı millinin gayrıyla mütekellim bir satıcıya tesâdüf edilir.”²⁹

Ülkemizde Fransızca yayınlanan gazete ve kitapların Türkçe yayınlananlardan fazla olması da üzüntü verici bir durum olarak değerlendirilirken bu konuda Avrupalıların tutumunu benimseyerek kendi dilimize sahip çıkmamız gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca ecnebi okullarında Türkçenin mutlaka okutulması ve Türkçe bilmeyenlerin mezun edilmemesi gereği üzerinde durulmuştur. Bir dilin ancak kullanılarak terakki edeceği vurgulanmıştır:

“Bir lisan kesret-i istimâl ile mazhar-ı terakki olur. Bize kalırsa bu hususta en küçük şeylere de ehemmiyet verilmelidir. Yoksa böyle küçük şeylere dikkât olunmazsa bunları takip edecek büyük şeylere mukâvemet olunamaz ve böylelikle lisanımız tekemmül ve taammüm eyleyemez.”³⁰

Dil bahsinde, Türk dilinin ayrı bir gramer yapısı olduğu ve Arapça gramerinin terk edilerek kendi dilimizin kurallarını belirlememiz gerektiği üzerinde durulurken dilimizin ihtiyaçları da belirtilmiş ve terakkisi için yapılması gerekenler söylenmiştir.

Edebiyat

Yaşadığı dönemde daha çok siyasi fikirleri, tarihçiliği ve Jön Türkler grubundaki faaliyetleri ile dikkat çeken Mehmet Murat Bey’in edebi kimliği de önemlidir. Edebiyat; şiir nesir, atasözleri ve tenkit hakkındaki düşüncelerini Mizan’ın “Fünûn ve Edebiyat” bölümünde açıklamıştır:

“Fünûn ve Edebiyat kısmında dahi asr-ı hâzırda Avrupa’da ezhân-ı umûmiyesini en ziyâde işgâl etmiş olan mesâil-i siyasiye-i fenniyyeden bahis büyük makaleler ile edebiyata müteallik telif ve tercüme, yahut meydan-ı intişâra vaz olunan âsâr-ı milliye hakkında bî-arafane tenkitler münderic bulunacaktır.”³¹

Gazetesinde ilk sayıdan itibaren edebiyata ve özellikle tenkide ehemmiyet vereceğini belirten Murat Bey, böylece edebiyat ve edebiyatımızın gelişimi hakkında

²⁹ ‘Ehemmiyet Verilmeyecek Şeyler Değildir’, *Mizan*, 29 Zilkâde, İstanbul, S.151, s.1374-5

³⁰ a.g.m, s.1374-5.

³¹ ‘Mizan’ın Mesleği’, *Mizan*, 22 Muharrem 1304, İstanbul, S.1, s.2.

bizlere kadar ulaşan ve günümüz edebiyatçılarına da yol gösterecek değerlendirmeler yapmıştır. Ancak Yıldız Sarayı'ndaki ve Bâbîâli'deki siyasi karışıklıklardan, gazetelere uygulanan “sansür” usûlü nedeniyle gazetesinin birkaç kez uzun aralıklarla kapatılmasından dolayı bazı tenkitlerini tamamlayamamıştır. Bu da edebiyatımız için büyük bir kayıptır.

Mehmet Murat edebiyatı bir milletin varlığını hissetmesinde ve devam ettirmesinde en büyük etken olarak görür:

“Edebiyat bir kavmin tercüme-i ahvâli ve hayat-ı maneviyesidir. Elde mazbût-ı edebiyat varsa sahibi bulunan kavim üç bin sene mukaddem yeryüzünden kaybolmuş olsa bile hâl ve şanını lâyıkiyle tavsîf için izhâr-ı acz etmeyiz. Edebiyata mâlik olmayan, yahut edebiyatı mazbût bulunmayan bir cemiyet el-ân hayatta bulunsa bile yine mâhiyeti tamamıyla anlaşılamaz.

Meselâ edebiyat sayesinde Yunanistan-ı kadîmin her hâli bizce mâlumdur. Buna karşı binlerce sene sonra gelmiş nice akvâm vardır ki mücerred edebiyata mâlik olmadıkları için isimleri anladığı halde zihnimizde renksiz bir halden başka bir şey hâsıl olamaz.”³²

Bir milletin tüm hayat çizgisini yansıtan edebiyatın aynı zamanda o milletin medeni kıymetini de belirleyeceğini söyleyen Murat Bey, edebî eserleri fen kitaplarından üstün sayar:

“Cemiyet-i mütemeddinenin kıymet-i medeniyesi kütüb-i fenniyesinden ziyade kütüb-i edebiyesinde rû-hümâ olur. Kütüb-i fenniye muhteviyâtı diğer bir kavmin mahsul ve sa‘yi ve gayreti olabilir. Zira fen her yerde tavattun etmeye müsta‘ittir. Fakat âsâr-ı edebiyeye öyle değildir. Bir kavmin âsâr-ı edebiyesi diğerinin hazine-i fikriyesine ne kadar ustalıkla nakl olunsa yine o çocuk gibi âriyet bir mevkiide kalır ve züvvârın zevk-i selimine âsâr-ı milliye gibi tesir-i mahsus hâsıl edemez. Yani sanat ve azametiyle hayran edebilir. Lâkin ateşiyle ısıtamaz.”³³

Cemiyet için bu kadar gerekli ve önemli olan edebiyat – son zamanlarda kırırdanmalar görülse de – bizde Batı'daki kadar gelişme gösterememiştir. Bunun en önemli sebebi; edebiyatımızın terakkisini Arap, Acem ya da Garp edebiyatını taklitte arayan edebiyatçılarımızın kendilerine tam anlamıyla bir yol tayin

³² ‘Fünûn ve Edebiyat: Usûl-i Tenkit’, *Mizan*, 5 Cemâziye'l-Evvel, 1305, İstanbul, S.40, s.335.

³³ a.g.m, s.335.

edememesidir. Murat Bey başka edebiyatların “örnek” alınmasını kabul etmekle beraber “taklit”e şiddetle karşı çıkar:

“İki- üç yüz seneden beri daldığı hâb-ı gafletten uyanarak tarîk-i terakkide yol almaya başlayalı ancak on beş- yirmi sene olmuş iken ibrâz ettiği âsâr-ı teâlî ile terakkiye olan istidâd-ı fevkâlâdesini nazar-ı hayrete izhâr eden edebiyatımızın birçok müellifât-ı makbûleye mâlik olmuş ise de Avrupalıların terakkiyât-ı edebiyesine nispet edildiği halde pek dûn mertebede bulunduğu görülür. Henüz kendisine bir tarik-i müstakim ispat edemediği veyahut gösterilen tarik-i müstakim henüz umûmiyetle kabul edilmedi. Bir fırka var ki edebiyatı Arap mukallitliğinde arıyor. Bir fırka var ki terakkimizi sırf Garb’ı taklit ile hâsıl edeceğimize kâni olmuş, o kanaat ile tervîc-i fikre çalışıyor. Bir fırka da var ki taklid-i sarf ile dünyada hiçbir şey hâsıl edemeyeceğimize hükmedip edebiyatımız için kendi isti’dâd-ı mahsûsuna göre bir tarik ittihâz ederek Arap ve Garp’ta göreceğimiz bedâyiden – şive-i fikir ve lisanımıza tevâfuk edenlerini kabul eyleyerek mahsul-i fikir ve ictihâd denecek bir meslek-i ciddiye sâlik olarak taraftarı bulunuyor. Nazar-ı iktidarını tahrîr-i hakâyika hasreden hamîyyetperverân-ı sanat için hafî değildir ki en mahsûldar olan zemin-i terakki taklitten tevakkî edenlerin fikridir. Eğer bizim için bir milleti taklit etmek mutlaka lâzım ise ümem-i âliyenin taklide olan nefretlerini taklit etmeliyiz.

Taklit ile aslını unutma

Milletini hakîr tutma!”³⁴

Edebiyatımızın en önemli noksanlarından biri de topluma fayda sağlaması açısından edebiyatın en önemli kısmı olan “edebiyat-ı ahlâkiye”nin bizde henüz tam anlamıyla teşekkül etmemesidir. Murat Bey’e göre bunun sebebi Arap edebiyatından İslâmi ahlâkı almayan Acem edebiyatını taklit etmemizdir. Bu da bizi Garp edebiyatından geride bırakmıştır:

“İstifâde-i umûmiye cihetiyle en mühim olan kısım-ı edebiyat bizde en az terakki eden – daha doğrusu – bizde henüz beşikte bulunan edebiyat-ı ahlâkiyedir. Mey ve mahbûb ile letâfet-i sathiyenin tasvir ve tavsifi bizde belki Avrupa’dan daha

³⁴ ‘Mebâhis-i Edebiye’, *Mizan*, 13 Sefer 1304, İstanbul, S.4, s.28.

ziyâde terakki eylemiştir. O da tarik-i temeddüne ilk adım attığımız zaman üstad-ı küll ittihâz eylemek isabetinde bulunduğumuz Arabistan'dan inkılâbât-ı mezhebiye ve siyasiye ile ahlâk-ı kadime-i İslâmiye'yi ihlâl eylemiş bulunan Acemistan'a nakl-i inzâr etmek kazasında bulunmamızın neticesidir. Üdebâmız tarafından hayvaniyetimizin temayülât-ı maddiye-i nefsâniyesine geniş bir meydan açıldığı halde, insaniyetimizin telezzüzât-ı maneviye-i kalbiyesi için bir köşe olsun irâe edilmemiştir. Şahs-ı vâhidin bir heyet-i ictimâiyenin aheng-i maneviyesini ikmâl eden bir cüzü bulunduğu tasavvur olunmamış ve ne gibi hâl ve hareketle heyet-i mezkûrenin zinet ve metânetine yardım edeceği hakkında ihtiyâr-ı sükût edilmiştir.”³⁵

Batı'da edebiyat-ı ahlâkiyenin en güzel örnekleri roman ve tiyatrolar aracılığıyla verilmiştir. Murat Bey, bu türdeki eserler aracılığı ile topluma ahlâki yönden örnek teşkil edecek tiplerin daha kolay ortaya konduğunu düşünür.

Murat Bey edebiyatla ilgili fikirlerini belirtirken edebi bir eserde bulunması gereken özellikleri de şu şekilde ortaya koyar:

“Roman ve tiyatrolarda maksadı tasvir için zemin-i ittihâz olunan vukuâtın ehemmiyet-i mahsûsası yoktur. Bunun için o zamanlar ekseriya müelliflerin uydurmalarından ibârettir. Fakat bunda bir şart vardır ki hatırdan çıkarmaya gelmez. Zemin-i ittihâz olunan vukuâtın tabii olmasıyla beraber âdâb-ı umûmiyeye ve terbiye-i milliyeye ve bâ-husus tab-ı selîme muvâfık bulunmasıdır. Erbâb-ı mütâlaaya “Böyle bir şey olmaz” dedirtmemek elzendir. Yoksa eser âsâr-ı edebiyeden sayılmaz. Lâkin bir eserin âsâr-ı edebiyeden sayılması için kariinin “Böyle şeyler olabilir” demesi de asla kâfi değildir. O şerefe nâil olacak eser zâhiren usûl ve kavânin-i belâgata tamamen muvâfık olmak ile beraber – hissiyât-ı necîbe-i milliyeden birini olsun tahrik etmeli, ekseriyete göre bir ibret göstermeli, mütâlaa eden insana ya kendisini yahut komşusunu hikâyenin ‘entrika’sı içinde gösterip tanıtmalı, her gün şâhidi bulunduğumuz halde ehemmiyet-i mahsûsa vermeye akıl edemediğimiz harekât ve sükûnâta ehemmiyet kesb ettirecek şekil ve sûret vermeli,

³⁵ ‘Fünûn ve Edebiyat: Usûl-i Tenkit’, *Mizan* 5 Cemâziye'l-Evvel, 1305, İstanbul, S.40, s.336.

hayra müteallik ise imrendirip mütâbaata sevk etmeli, değilse iğrendirip nefret ettirmelidir.

Yoksa her âşık ve mâşukanın ‘Ah! Seni ne kadar seviyorum’larına türlü türlü şekiller verilmesine ‘âsâr-ı edebiye’ denilemeyeceği gibi, her âşıka **Mecnûn** ve mâşukaya **Leyla** diyebilene de ‘edip’ ünvan-ı muhteremi verilemez. Hele bir vakitten beri bizde olduğu gibi âsâr-ı edebiyede aşk ve muhabbetin asla maksad-ı esâsi olmayıp yalnız hikâyenin tadını tuzunu yoluna koymak üzere tensib olunan bir tedbir olduğunu bilmeyenlere bile ‘edib-i muhterem’ denilirse neticesi rezâlet-i edebiyeden başka bir şey olamaz.”³⁶

Mehmet Murat’ın bu görüşleri onun topluma özellikle ahlâki yönden örnek olacak yerli kahramanların bulunduğu, milli konuların ele alındığı, bize bizi gösteren, iyiliğe özendirip, kötülükten men eden faydacı bir edebiyattan yana olduğunu ifade eder. Birol Emil, Mehmet Murat Bey’in bu noktada Namık Kemal başta olmak üzere Tanzimat birinci dönem sanatçılarını anımsattığını; ancak görüşlerini eserlerine de tatbik ederek farkını ortaya koyduğunu belirtir.³⁷

Şiir

Murat Bey’in “Fünûn ve Edebiyat” bölümünde mütâlaa ettiği konulardan biri de şiirdir. Murat Bey nesrimizin Namık Kemal, Şinasi ve Cevdet Paşalar sayesinde gelişme göstermiş olduğunu buna mukâbil şiirimizin ise hâlâ kendisine bir güzergâh belirleyemeyip divan şiirinin etkisinde sürüp gittiğini söyler:

“Edebiyatımızın nesir kısmı Şinasi ile Ziya ve Cevdet Paşalar’ın ve husûsiyle Kemal Bey’in ictihâd ve gayretleri sayesinde lisanımızın müstaid olduğu derece-i kemâli kemâliyle göstermiş ve halka o babta bir fikr-i metin ve esas vermiş olduğundan ara sıra bazı muterizler görülse de halkın o yola olan meylân-ı umûmisini çevirmeye kimse muktedir olamaz. Binaen-aleyh o cihetçe âlem-i edeb bahtiyar addolunur ve gittikçe terakki-nümâ-yı itilâ olacağında şüphe edilmez.

Fakat şiirimiz henüz kendisine bir meslek-i umûmi tâyin edememiştir. Gerçi ara sıra görülen ve esası cihetiyle âsâr-ı kudemânın fotoğrafı addedilen eserler

³⁶ ‘Fünûn ve Edebiyat: Usûl-i Tenkit’, *Mizan*, 5 Cemâziye’l-Evvel, 1305, İstanbul, S.40, s.336.

³⁷ Emil Birol, *Türk Kültür ve Edebiyatından Şahsiyetler*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1997, s.102.

isti'dâd-ı zevâl göstermekte ve halkın eşâr-ı ceddiyeye meyli günden güne ziyadeleşmekte ise de bu babta dahi nesr-i meraktır bir muvaffakiyet hâsıl edebilmek için nesrimizde olduğu gibi gazetelerimizin de üdebâmıza muâvenet etmesi iktizâ eder.”³⁸

Şiirimizi geliştirme konusunda gazetelere de iş düştüğünün farkına varan bir diğer önemli gazeteci ve edebiyatçı da Ahmet Midhat Efendi'dir. Bunun için o dönemde şiirleriyle dikkati çeken Muallim Naci'yi gazetesine davet etmiş ve Muallim Naci dahi bu teklifi kabul ederek Tercüman-ı Hakikat'in sütunlarını genç şairlere açarak onlara yol göstermeye başlamıştır. Murat Bey bu durumu Mizan'da şu şekilde ifade etmektedir:

“İşte bu zamanda idi ki Midhat Efendi Hazretleri bu hâli görerek ve edebiyata bir hizmet etmek isteyerek gazetesine gönderilen âsâr-ı edebiyeyi kemâl-i hâhişle kabul etmeye ve hatta bazısına dair kendi tarafından mütâlaacıklar yazmaya teşebbüs eylemişti. Bu sırada ise Naci Efendi'nin eserleri ortada görülmeye ve Musa bin Ebül Gazan gibi usûl-i cedîdede yazdığı şeyler Tercüman-ı Hakikat'in nazar-ı dikkatini celb etmeye başlamıştı.

Midhat Efendi gazetesinde vazife-i tenkidi icrâ edecek bir adam arıyordu. Naci Efendi'yi buldu. Naci Efendi iştiyhâr etmek için bir destgîre muhtaç idi Midhat Efendi'yi buldu. Nihayet Tercüman sütunlarında Naci Efendi'nin tenkidâtı görülmeye başlandı.”³⁹

Şiirimizin kalıplaşmış ve bütün şiirlerde ortak olarak kullanılan ifadelerden ve şekil mükemmeliyetçiliğinden kurtarılması gerektiğine inanan Murat Bey, şiirde mananın ön planda olması gerektiğini savunur. Bu nedenle Muallim Naci'nin de bu yönde hareket etmesini istemiştir. Fakat Naci Bey, eski edebiyatçılar gibi edebiyatın ruha olan tesirini şekil ve lafızda aradığından gençleri eski edebiyata yönlendirir. Bunun için Tercüman-ı Hakikat'in sütunlarında açılan şiir mektebi amacına ulaşamaz:

“Eğer Naci Efendi tenkidâtını mânâya, esasa hasrederek elfâzı ikinci derecede görmüş olsa ve ümem-i âliyenin bedâyi-i edebiyesini lisanımıza nakle hizmet etseydi

³⁸ ‘Mebâhis-i Edebiye’, *Mizan*, 20 Sefer 1304, İstanbul, S.5, s.39.

³⁹ a.g.m, s.39.

–ki iktidarı buna müsâit olduğuna bizce şüphe yoktur – edebiyatımızı cidden terakki ettirmiş olurdu. Şu halde ise fikr-i âcizânemizce tedennî ettirdi. Çünkü birçok nevresidegâni yine eski yolda pûyân olmaya ve manâdan ziyade elfâza ehemmiyet vermeye alıştırdı.”⁴⁰

Bir süre sonra Ahmet Midhat Efendi de bu durumun farkına varır ve gazetesinin Muallim Naci’ye devrettiği (1882-85) “Edebiyat Bölümü”nü kapatır. Çünkü, “Ahmet Midhat Efendi de Batı kültürünü yayma gayesinde olan bir yazardır.”⁴¹

En güzel şiirin kalbe en çok tesir eden, insanı güzel duygulara ve hayâllere sevk eden şiir olduğunu söyleyen Murat Bey:

“Bizce şiirin en güzeli mütâlaasından sonra en ziyâde tesir-i latif hâsıl ederek kalbi tatlı hissiyâta ve nihayetsiz hayâllere sevk edenidir. Şiir mevzuunun kanun bendi, yahut fen fıkrası gibi mutlaka doğru ve muvâfık-ı hikmet olması iktizâ etmez. Lâkin hayâle hoş olmayan manzume şiir addolunamaz.

“Kıta-i manzumenin elfâzındaki letâfet, hiçbir vakitte manâsındaki letâfet ve ittirâdın hâsıl edeceği tesir kadar güzel bir tesiri mûcip olamaz.”⁴²

Şiir hakkındaki bu mütâlaasından sonra Recaizâde Mahmut Ekrem’in Fransız şair Musset’nin “Rappelle-toi” şiirine nazire olarak tanzim ettiği “Yâd Et” şiirini güzel ve etkili şiire örnek olarak Mizan’ın sütunlarına taşır.

Genel olarak edebiyatta ahlâktan yana olan Mehmet Murat bu tutumunu şiirde de sürdürür. Şiirde mana ile birlikte ahlâka da önem verir. Mizan’ın 33. sayısında “Saadet” gazetesinde çıkan iki gazeli ahlâki değerlerden uzak bulduğu için şiirleri ve bunları yayınlayan gazeteyi eleştirir:

“Dünkü nüshasında münderic iki gazelden Saadet’in maksadı tamamıyla anlayamıyor. Gazellerden ikisinin de maktaları koyucadır. Birinin maktâ **kendi tercümesi vecihle** ‘Şayet Müslümanlık mı ve mahbûbu (!) terk etmek demek ise kâfirim. Eğer ben ömrümde daire-i İslâm’a girmiş isem’ (!), diğerinin dahi ‘Eğer

⁴⁰ a.g.m, s.39.

⁴¹ Hilmi Ziya Ülken, *Türkiye’de Çağdaş Düşünce Tarihi*, Ülken Yayınları, İstanbul, 2005, s.114.

⁴² ‘Fünûn ve Edebiyat’, *Mizan*, 21 Cemâziye’l-Âhir 1304, İstanbul, S.22, s.189.

Müslümanlık et‘ime-i nefiseyi terk etmekten ibaret ise ben kâfirim, şayet bir zaman Müslümanlık olmuş isem’ mealindedir.

Gençlerimizin ahlâkını ‘tehzîp hizmetini’ deruhde etmek iddiasında bulunan Saadet gazetesi hayat ve fazileti yalnız teskin-i cû ve şehvette görmekte daha devam edecek mi? ‘Mey’ ve ‘mahbûbu’ gazete sütunlarında bâlâyâ çıkarmaktan – hiç olmazsa mübarek Ramazan’a hürmeten – ihtirâz olunacak zaman daha gelmedi mi?

Mânânın itikâda ait olan cihetine dair şakk-ı şefe etmeye cesaret edemiyoruz. Çünkü matbaamızda Saadet matbaasında olduğu misillü ‘mürşid-i mahsus’lar yoktur.

Şu kadar ki mezkûr sözler – velev itirâz için olsun – kemâl-i ikrah ile sütunlarımızda dâhil edebildiğimizi beyân ederiz.”⁴³

Böylece Murat Bey, hem din hem de ahlâk konusundaki hassasiyetini beyân etmiş olur.

Tenkît

Mizan’ın “Fünûn ve Edebiyat” bölümünde en çok yer işgal eden edebî tür şüphesiz ki “tenkît”tir. Bu tenkîtler kendi döneminde çok ses getirdiği gibi sonraki dönemlerde de etkisini devam ettirmiş ve Murat Bey’in “münekkît” olarak literatürümüzde anılmasını sağlamıştır. Murat Bey, edebiyata dair bütün görüşlerini bizzat bu tenkîtler üzerinde uygulamış ve Türk tenkidine yeni bir boyut kazandırmıştır. Ancak yukarıda da belirttiğimiz nedenlerden ötürü ele aldığı eserlerden bazılarının tenkidi yarım kalmıştır. Ancak tenkidini tamamladığı eserler usûl bakımından edebiyatçılarımıza yeni bir yol açmıştır. Bu bakımdan Murat Bey’in görevini yerine getirdiğini söyleyebiliriz.

Murat Bey tenkît konusuna önce Türk tenkît tarihini özetleyerek giriş yapar, tenkît metodundan, ele alacağı eserlerin özelliklerinden ve bir münekkitte bulunması gereken vasıflardan bahsettikten sonra bu görüşlerini ele aldığı eserler üzerinde uygular.

Mehmet Murat’a göre edebiyatımızın en geri kalmış vadilerinden biri de tenkittir. Edebiyatın her türünde gelişmemizi sağlayacak olan tenkît usûlüne bizde ne yazık ki Tanzimat’a kadar hiç ehemmiyet verilmemiştir. Murat Bey bunun

⁴³ ‘Evrâk-ı Havâdis’, *Mizan*, 10 Ramazan 1304, İstanbul, S.33, s.276.

mesûliyetinin divan şairlerine ait olduğunu ileri sürer. Çünkü Şeyh Galip'e kadar hiç kimse tenkit vadisinin eteklerinde bile dolaşmamıştır:

“Gerçi fûnûnun her şubesi terakki için tenkide muhtaçtır; fakat buna edebiyatın ihtiyacı hepsinden ziyâdedir. Çünkü şiir ve edebiyat her şeyden ziyâde zevk-i selim ve hüsn-i tabiat üzerine müesses olup bunların tevsii ve tasfîyesi ise ancak tenkidât-ı ciddiyeye itina ile hâsıl olur. Avrupa'da Saint Bovler, Laharplar, Bovalvöler, Volterler gelmeseydi edebiyat-ı Garbiye şimdi ibrâz ettiği bedâyiin belki onda birini izhar edemezdi.

Hal böyle iken şâyân-ı teessüf değil midir ki bizde aksâm-ı edebiyatın en geride kalanı usûl-i tenkittir. Husûsiyle eslâf-ı üdebâ arasında bu yola hiç gidilmezdi. Hatta denebilir ki divanlarda tesâdüf edip durduğumuz mûmeyân, tîr-i müjgân, çâh-ı zekân gibi teşbihât-ı kerih ve istiârât-ı müstekrehenin beynelüdebâ makbul olup durması hep tenkide nazar-ı itina ile bakılmadığından neş'et etmiştir.

Kudret-i hârikulâdâdelerine âlemi hayran eden Nef'ilerimiz, Fuzûlilerimiz, Bakîlerimiz ihtimam etselerdi şüphe yok ki bugün elimizde bir âsâr-ı mükemmele-i tenkidiye bulunur ve bu sayede edebiyatımız şimdi hâiz olduğu derece-i mükemmeliyetin belki on kat fevkinde bir mertebede olurdu.

Nazar-ı ittılama tesâdüf eden müellifin-i eslâf içinde yalnız Şeyh Galip merhûmu görüyoruz ki bu babta ufak bir numûne-i imtisâl bırakmıştır. O da Hüsn ü Aşk'ın mukaddimesinde Nabi'nin Hayrâbâd'ına dair yazdığı mütâlaattır. Gerçi bu da nakıstır; fakat birinciliği noksanını nazar-ı müsamaha ile göstermeye kifâyet eder.”⁴⁴

Şeyh Galip ile başlayan tenkit Tanzimat döneminde Şinasi, Namık Kemal ve Recaizâde Mahmut Ekrem'in katkılarıyla biraz daha gelişme göstermiştir. Fakat hâlâ “tenkit” ile “taarruz” kavramları birbirine karıştırılmaya devam etmektedir. Bu karışıklığın giderilmesi için gerçekten iyi vasıflara sahip münekkitlerimizin bulunması gerekir. Kültürü geniş, gözlem yeteneği güçlü, anlayışlı, ayrıntılara önem veren, dikkatli, güzel ahlaklı ve tarafsız münekkitlere ihtiyaç duyduğumuzu dile getiren Murat Bey, gazetesinin sayfalarını tenkide açarak bu görüşlerini bizzat seçtiği eserlere tatbik edeceğini de haber verir:

⁴⁴ ‘Mebâhis-i Edebiye’, *Mizan*, 13 Sefer 1304, İstanbul, S.4, s.28.

“Fil-hakika bâlâda tadâd olunan hasâil-i adideye nazaran hakkıyla icrâ-yı tenkit edebilmek – adem-i bidâasını itiraf eden – münekkid-i Mizan için kâbil değildir. Çünkü kendisinde istihkâr-ı garazla redd-i menfaat edebilmekten başka bir meziyet yoktur. Fakat maksad-ı asliyesi bu yolda bî-hakkın muktedir addolunacak erbâb-ı kalemin celb-i himmetlerine bir vesile olmaktan ibâret olduğu için hareketi makbul olmasa da mazur görülür ümid-i kavisindeyiz.

Yazacağımız şeylerde garaz ve menfaat eseri bulunmasında bazı cüzî hata olursa ziyarı yoktur. İleride bu yolun tevsiine himmet edecek erbâb-ı iktidar o hataları tashih eder.

Şurasını da söyleyelim ki Mizan ashâb-ı âsâr tarafından yazılacak mukâbele-nâmelere lüzum-ı katî görmedikçe cevap vermeyecektir; çünkü maksadı hizmetten ibârettir. Erbâb-ı mütâlâa iki taraftan yazılacak şeyleri mukayese ile netice-i matlûbeyi istihrâc etmekte müşkilâta dûcâr olmaz.

Âlem-i matbuatımızda umûr-ı mücbireden oldu ki hüsn-i sûretle mübâhese cereyanı kâbil olmuyor. En munassıf olanları mücadele ile biraz insaf etmeyenleri de müşâteme ile işe netice veriyorlar. Mizan ise böyle şeylerden nefret eder ve edecektir. Biz gayret edeceğiz: halktan rağbet Cenâb-ı Hak’tan ise tevfiik ve inâyet bekleriz.”⁴⁵

Nitekim Murat Bey Mizan’ın ilerleyen sayılarında “Üdebâmızın Numûne-i İmtisalleri” başlığı altında Namık Kemal’in “Vatan Yahut Silistre” dramını (41-42-44. sayılar), Recaizâde Mahmut Ekrem’in “Vuslat” oyununu (47-49-50-51-52-53-57-58-59-60-61. sayılar) ve Sami Paşazâde Sezai’nin “Sergüzeşt” romanını (64-66-68. sayılar) tenkit eder.

“Vatan Yahut Silistre” eserinin tenkidinden önce Namık Kemal’in edebi kişiliği üzerinde duran Murat Bey, özellikle yenileşme hakkındaki fikirleri ile nesirlerini beğendiği Namık Kemal’in edebiyatımıza hizmet etme ve geniş bir kültüre sahip olma konusunda sadece Ahmet Mithat ile kıyaslanabileceğini edilebileceğini belirtir. Namık Kemal’i üslûp bakımından kusurlu bulan Murat Bey ayrıca erken bir zamanda ümitsizliğe kapılarak edebiyat ve hayatla mücadelesine devam edmediği için de Namık Kemal’e serzenişte bulunur:

⁴⁵ a.g.m, s.28.

“Eğer Kemal Beyefendi’nin afv ve tevil kabul eylemez bir kusuru varsa o da ömrünün en güzel mahsûl vereceği bir mevsiminde güya bir meyûsiyet-i maneviyeye dūçâr olup âsârına meftûn olan binlerce nev-reside-gânımızın arzularını teskîn etmekten ve bu sûretle mülk ve devlete vüs ve iktidârı nispetinde hizmet eylemekten çekinmesidir. Ama “bu töhmet ile inhisâm olunmaktan kurtulabilecek Ahmet Mithat Efendi Hazretleri’nden başka hangi edibimiz vardır” denilebilir – ki cevabı... sükût-ı cenaplarıdır.”⁴⁶

“Vatan Yahut Silistre”, yazarının hayattayken oynanan tek oyunudur (1873) ve Namık Kemal oyun sahnelendikten bir hafta sonra Magosa’ya sürgüne gönderilmiştir. Derin bir vatan sevgisiyle yazılan eser, yurt içinde olduğu kadar yurt dışında da ilgi görmüştür. Özellikle Rus matbuatı bu tiyatro ile yakından ilgilenmiş ve oyunun Victorien Sardou’nun “La Patrie” eserinden alındığını iddia etmiştir. Namık Kemal, bu iddiaları Ebuzziya Tevfik’e yazdığı mektuplarında cerh eder.⁴⁷

Eserin konusunu, olay örgüsünü, kahramanlarını ayrıntılı bir şekilde ele alan Murat Bey, eserin beğendiği ve beğenmediği taraflarını sebepleriyle birlikte açıklar. Konusu ve seyircilerde uyandırdığı güzel hisler nedeniyle beğendiği piyesi, dram entrikasının bulunmayışı nedeniyle ve olay örgüsünde bulunan bazı kopukluklardan dolayı teknik açıdan kusurlu bulur:

“Binaen-aleyh “Silistre” tiyatrosunda “icâd” kısmının noksanları “tasvir” kısmıyla ikmâl ediliyor. Fakat “tasvir”in de tam olmaması – yani kuvâ-yi muzırranın adem-i vücudu ve dram entrikasının ehemmiyetsizliği “Silistre”yi kıymetten düşürüyor.”⁴⁸

Oyunun şahıs kadrosunu değerlendirirken Murat Bey, İslâm Bey ile Zekiye Hanım arasındaki münasebetten hareketle edebiyatın ahlâki vazifesini bir kez daha vurgular:

“Üdebânın birinci vazifesi tehzib-i ahlâktır. Âdâb-ı milliyeyi gözetmek gibi cemiyete karşı vergi vermeyen üdebâ rağbete mazhar olamazlar ve eserleri kocakarı masalları sırasında kaybolur gider. Esere zemin olmak üzere intihâb veya “icad”

⁴⁶ ‘Üdebâmızın Numûne-i İmtisalleri’, *Mizan*, 12 Cemâziye’l-Evvel 1305, İstanbul, S.41, s.346.

⁴⁷ Ahmet Hamdi Tanpınar, *19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, 1. Cilt, Çağlayan Kitabevi, 7. Baskı, İstanbul, 1988, s.382.

⁴⁸ ‘Üdebâmızın Numûne-i İmtisalleri’, *Mizan*, 10 Cemâziye’l-Âhir 1305, İstanbul, S.44, s.385.

olunan ahvâl ve vukuât âdât-ı beldeye ve âdâb-ı milliyeye muvâfık olmalıdır. Edebiyat-ı ahlâkiye meyânında tamamiyle âdâb-ı milliyeye muvâfık eser yok gibidir. Hiçbiri kuru taklitten kurtulamamıştır.

Meselâ “âsâr-ı edebiye-i ahlâkiye”mizin cümlesinde mahbûb ile mahbûbe beyninde türlü türlü kalıplara girmiş aşk ve muhabbet müşâhade olunmaktadır. Halbuki kable't-tehhül bir erkek ile kadının ünsiyet ve münasebet peydâ edebilmeleri için âdâb-ı milliyeye-i İslâmiyemize göre hiçbir sûret-i meşrûa tasavvur olunamaz. Nikâh düşmeyene alâka olmaz. Nikâh düşenlere de mahrem olmazdan evvel muhabbet edilemez.”⁴⁹

“Silistre” tenkidi oldukça ilgi görmesine karşın bu eserin tenkit edilmesini eleştirenler de olmuştur. Bunlardan (T1) E. İmzalı bir mektuba gazetesinde yer veren Mehmet Murat daha sonra tenkidini yarıda bırakır ve sebep olarak da şu açıklamayı yapar:

“ ‘Silistre’ eserini dahi ‘Vuslat’ gibi tenkit etmek fikriyle başlamış iken işi yarı yolda bırakmağa mecbur olduk. Bizi mecbur eden esbâb kalp ve haysiyet sahibi olanlarca pek meşrû ve pek kavî idi. Çünkü atûfetlü Kemal Beyefendi Hazretleri’nin mübâhesât-ı edebiyeye karışamayacağını ve bizim tenkidimizin dahi elleri bağlı olan bir adam üzerine tecâvüz-kârâne hücumu benzeyeceğini söylediler. Bunun için başladığımızı nâdim olarak tenkidi olduğu yerde bağlayıp bırakmış idik.”⁵⁰

Bu dönemde Namık Kemal Sakız’da sürgündedir (1887) ve bu tenkitlere Ebuzziya Tefvik aracılığı ile cevap vermeye çalışmıştır. Ancak Mehmet Murat yukarıda da açıklandığı üzere tenkitlerine devam etmemiştir. Son olarak “Vuslat” ile kıyaslamada bulunarak ve Batı’daki “santimentalizm” usûlüne göre piyesi tenkit ettiğini belirterek “Vuslat”ın tenkidine geçmiştir.

Mizan’da en geniş olarak tahlil edilen eser “Vuslat”tır. tenkidine on sayı boyunca devam edilen “Vuslat”ın bu ilgiyi yazarından ötürü gördüğünü söyleyebiliriz. Recaiade Mahmut Ekrem, yeni edebiyatın kurucusu kabul edildiğinden edebiyatta yenilik taraftarlarının “Üstad”ı olmuştur. Bununla birlikte Ekrem’in münekkitlik yönünü en çok açığa çıkaran eserinin “Vuslat” olduğunu ileri

⁴⁹ ‘Üdebâmızın Numûne-i İmtisalleri’, *Mizan*, 17 Cemâziye’l-Âhir 1305, İstanbul, S.42, s.363.

⁵⁰ ‘Üdebâmızın Numûne-i İmtisalleri’, *Mizan*, 22 Zilhicce 1305, İstanbul, S.60, s.577.

süren Murat Bey bu nedenle esere bu kadar geniş yer ayırmış olabilir. Ayrıca diğer oyunlarının konuları yerli olmadığı için eleştirilen Ekrem Bey “Vuslat”ta yerli bir konuyu işlemiştir. Fakat daha sonra bu eserini beğenmeyerek reddetme yoluna gitmiştir. Murat Bey ikinci plana atılmış bu eseri yeniden gündeme getirmek istemiş olabilir. Çünkü eser vermek istediği mesaj yönünden önemlidir:

“ ‘Vuslat’ üç perdeli bir dramdır. Ekrem Bey’in en eski eserlerinden olduktan başka ‘Zemzeme’ler gibi dikkatli de basılmadığından bugünkü günde ‘moda’ya dâhil olan âsârdan addolunmaz. Hatta işitildiğine göre Ekrem Beyefendi kendisi bile ‘Vuslat’ı hemen reddeylemiş bulunuyor. Lâkin bizce bu hareket büyük bir semâhattir. ‘Vuslat’ta kendisini buna mecbur edecek fenâlıklar yoktur.

Biz ise ‘Vuslat’ta Ekrem Beyefendi hakkındaki fikrimizi tahkîm edecek burhanlar bulduğumuz cihetle kıymeti indimizde az değildir. Hakikaten metrûk ve merdûd olan ‘Vuslat’ müellife karşı nankörlükte bulunmayıp o bile kendisinin bir ‘edip’ ve ‘münekkit’ eseri olduğunu ispat ediyor.”⁵¹

“Vuslat”ın tenkidinde de aynı metodu kullanan Murat Bey eseri olayın tasvir ediliş biçimi açısından beğenir:

“Mevzuu pek basit olduğu halde ‘Vuslat’ lâzım gelen tesir-i edebiyi hâsıl ediyor. Hatta umûmun hâsıl edeceği tesirden müellif bile kurtulamayıp esere ‘nihâyet’ verdikten sonra

Ne hazin vuslat!.. Ne süreksiz sevinç!.. demekten kendisini alamıyor. Tesirât-ı umûmiyeye müellifin iş bu iştirâkı, karâinin hukukuna tecâvüz demek olduğu halde, soğuk düşmüyor. Tasvir-i vakadaki sanat ve letâfet onu affettiriyor.”⁵²

“Silistre” dramından farklı olarak Murat Bey bu iki oyunu ve müelliflerini sürekli karşılaştırır:

“Kemal Bey’in sözünde ve fikrinde şiddet var, kuvvet var, kendisi dâhidir. Ekrem Bey ise tabiat sahibi ve gayûr-ı mu‘ammadır. İcat etmez, fakat harç bulursa çalışıp muntazam ve müzeyyen bir heyet meydana getirir. Hüsn-i tabiat sayesinde başkaların icat ve inşâlarında kusurlar bulup meydana çıkarır.

⁵¹ ‘Üdebâmızın Numûne-i İmtisalleri’, *Mizan*, 16 Recep 1305, İstanbul, S.49, s.445.

⁵² a.g.m, s.445.

Tabiat Ekrem Beyefendi'yi münekkit olmak üzere yetiştirmiştir. Fakat kendisi pek yakınlar gelinceye kadar kendi kıymet ve mâhiyetini takdir edemeyip başka vadilerde dolaşmıştır. Kendi dairesinden çıkmış olanların ise hatadan sâlim olamayacakları müsellemdir. Bunun için Ekrem Beyefendi de hata etmekten kurtulamamıştır.”⁵³

“Kıymet-i hakikiye-i edebiye itibariyle müellifi tarafından reddolunan ‘Vuslat’ eseri şöhreti cihâna aks eylemiş olan ‘Silistre’ye fâiktir. O parlak emsâlsiz, âlî olan ‘Silistre’yi ‘Vuslat’ gibi zâhiren renksiz, ruhsuz olan bir esere tercih etmenin büyük bir cüret olduğunu teslim ederiz. Bununla beraber iddiamızda musırrız. Hatta edebiyat-ı hakikiyeden behre-dâr olan bilcümle erbâb-ı vicdâna iddiamızı tasdik ettirmeye ümitvâriz.

‘Silistre’ eseri heyet-i mecmuası itibariyle gayet köhnemiş bir tahta üzerine en mâhir bir üstâd tarafından vurulmuş hâlis yıldızdan hâsıl olma bir resm-i latîftir. Uzaktan seyrine bakıp mütelezziz olmalı, yanına yaklaşp mi’yâr-ı tenkide vurulmamalı. Tamir ve islâhı güçtür. Bir dâhinin cûşışı eseri olarak hazine-i edebiyatın bir köşesinde saklanmalıdır.

‘Vuslat’ toza toprağa karışmış bir mermer heykelidir. Tathiri güç olmadıktan maada edebiyat-ı Osmaniye’nin şanı namına olarak vâciptir bile.”⁵⁴

Murat Bey, “Vuslat”tan sonra “Sergüzeşt” romanına geçer. Roman o dönemde yeni yazıldığı için Murat Bey, daha önceden seçtiği eserleri bırakarak “Sergüzeşt”i ve yazarını tenkit eder:

“ ‘Sergüzeşt’e nakl-i kelâm etmemize iki büyük sebep vardır: Biri gazetenin mümkün mertebe taze havâdisten bahsetmeye gayret etmesi lüzumu maddesidir ki ‘Sergüzeşt’ ‘Vuslat’ bahsinde bulunduğumuz sırada mevki-i intişâra çıktığı için hakk-ı rüchâna mâliktir, diğeri dahi üdebâ mehâfilinde ‘Sergüzeşt’ tesir hâsıl ederek lehinde ve aleyhinde bazı efkâr sarfını mûcib olması husûsudur ki kârin-i kirâmımızdan bir haylisinin bu babta bizim de beyân-ı efkâr eylememize intizâr etmeleri tabîdir.

⁵³ ‘Üdebâmızın Numûne-i İmtisalleri’, *Mizan*, 2 Recep 1305, İstanbul, S.47, s.420.

⁵⁴ ‘Üdebâmızın Numûne-i İmtisalleri’, *Mizan*, 22 Zilhicce 1305, İstanbul, S.60, s.577.

Fazla olarak hareketimizi mazur gösterecek bir mütâlaa daha vardır ki o da ‘Sergüzeşt’ eserinin maksat ve mevzuu cihetiyle ‘Vuslat’ın aynı bulunmasıdır.”⁵⁵

Murat Bey, yazarının ilk romanı olmasına rağmen eseri olay örgüsünün sağlam olması ve okuyucuya vermek istediği mesaj yönünden değerli bulur:

“Yüz yetmiş beş sayfayı doldurmuş olan eserde yalnız bir kere saded-i bahisten çıktığı görülüyor. Fakat müellif lüzumsuz vasıflar için yahut felsefeden dem urmak için sadeden çıkmayıp nice canlar ve yürekler yakmış bir maddeyi bilmünâsebe takbîh için çıktığı ve takbîhi dahi erbâb-ı mütâlaanın en katı yüreklilerini bile müteessir edecek bir sûret-i necibede yazdığı cihetle mûcib-i itiraz olamıyor. Bilakis kendisi kadar kıymetli bir cevher-i edip makamında eseri tezyîn ediyor.”⁵⁶

Mehmet Murat “Sergüzeşt”te kusurlu tarafların bulunduğunu kabul etmekle beraber bunların eseri kıymetten düşürecek kadar ehemmiyetli görmez. Çünkü bu noksanların eserin muhtevasına zarar vermediğini belirtir:

“Birkaçını âtîde tadâd edeceğimiz vecihle ‘Sergüzeşt’te bir hayli noksanlar vardır. Lâkin ‘Sergüzeşt’in noksanları meselâ ‘Silistre’nin noksanları gibi esasta maksat ve mevzûa hâle verecek sûrette olmayıp derece-i ehemmiyetleri dûn olan tefeerruatta olduğu için eserin aslına nakîsa vermiyor. Noksanların cümlesi fen ve edep kavâidini ihlâl etmeyip yalnız müellifin mübtediliğini imâ eder takımındandır. Bu ise müellifi itibardan düşürmedikten başka bilakis kıymetini arttırıyor.”⁵⁷

Murat Bey “Sergüzeşt” romanına üç sayı ayırabilmiştir ve tenkit yarım kalmıştır.

Mizan gazetesinde bu üç eserin dışında ayrıntılı ve seri oluşturacak biçimde tenkit edilen eser yoktur. Sadece 56. nüshada Jan Plafki ‘den Fazlı Necip’in tercüme ettiği “İktisâb-ı Fezâil” hakkında genel bir değerlendirme mevcuttur.

Netice olarak, Murat Bey’in gazetesinde tenkit ettiği eserlerin ortak özelliği eserlerinin konularının milli olması ve her birinin ahlâki ve toplumsal bir faydaya hizmet etmeleridir. Şiirde lafızdan çok manayı ve ahlâki hizmeti öne çıkaran Murat

⁵⁵ ‘Üdebâmızın Numûne-i İmtisalleri’, *Mizan*, 21 Muharrem 1306, İstanbul, S.64, s.635.

⁵⁶ a.g.m, s.635.

⁵⁷ a.g.m, s.636.

Bey, nesirde de üslûptan ziyâde eserin konusuna ve mesajına, kahramanların halka örnek olabilecek özelliklere sahip olmasına ve karakterlerinin sağlam çizilmesine ve nihayetinde eserin topluma hizmet etmesine önem vermiştir. Seçtiği eserlerde de bu özelliklerin bulunmasına dikkat etmiştir.

Mektup

Gazeteye gönderilen birçok mektup ön değerlendirmeden geçirilerek yayımlanmıştır. Bazılarına sadece teşekkür edilmiş, bazılarına da cevap yazılmıştır.

Bunların dışında kişi ve kurumları şikayet eden mektupların içeriği hakkında bilgi verilmeden sadece okuyucuların adı verilerek şikayetlerin gerekli mercilere iletiildiği belirtilmiştir. Gazetenin bu dönemde şikayet mektupları konusunda çok hassas olduğu söylenebilir. Bu nedenle bu tür yazılar hakkında hiçbir yorum yapılmaz. Şahıs veya kurum ile ilgili şikayetlerin sadece bir iddia olduğunu, bunların kanıtlanmadan hiçkimsenin suçlanmaması veya rencide edilmemesi gerektiği savunulur. Aksi yönde politika izleyen gazeteler ise eleştirilir. Bunun en güzel örneği “Tarik Gazetesi ve Halep Valisi” isimli makaledir. Hicaz valisi Osman Paşa hakkındaki bir şikayet mektubunu çok fazla tahkik etmeden yayınlayan Tarik gazetesi ağır bir üslupla eleştirilmiştir:

“İndimizde rûy-ı zeminin en mukaddes noktası bulunan bir mahalden gazete matbaasına resmen şikâyetler geliyor. Öyle şikâyetler ki şâyân ve itibar-ı idareye karşı daha ağırları tasavvur olunamaz. Çünkü haddizatında derece-i nihayede çirkin olan “gasp” ve “irtikâb” ve “tecâvüzat” maddeleri sahih ise Hicaz gibi mübarek mahalde ve bâ-husus muhterem zevât hakkında icrâ olunduğu için ehemmiyetleri iki kat olmuş sayılır.

Bize geliyor ki ister madde-i mebhûse sahih olsun, ister olmasın – gazeteler ile âleme neşri asla câiz olmaz.”⁵⁸ ifadeleriyle özellikle devletimizi küçültecek bu tür yazıların yayınlanmasının gazetecilik mesleğine yakışmayacağını da söylemekten çekinmez.

Gazetede yayımlanan mektuplar daha çok okuyucu mektupları olmakla birlikte biri Menemenlizâde Mehmet Tahir Bey’e aittir. Aslında bu yazıyı mektup

⁵⁸ ‘Tarik Gazetesi ve Halep Valisi’, *Mizan*, 3 Rebiü'l-Âhir 1304, İstanbul, S.11, s.92.

türüne dahil edip etmeme konusunda tereddüde düştüğümüz halde hitap cümlesiyle başlaması ve içeriği sebebiyle bu türün içinde ele aldık. Tahir Bey, Mizan Matbaasına yazdığı bu mektupta Tercüman-ı Hakikat ve Saadet gazetelerinde kendisi hakkında yazılan ve terbiye sınırlarını aşan eleştiriler için çok kısa bir yorum yapar. Bu yazı, Tahir Bey'in eleştiri ve polemik hakkındaki görüşlerini yansıtması bakımından bizim için ayrıca önemlidir.

Atasözleri

Bir milletin kültürünü en iyi yansıtan edebi ürünlerden biri ata sözleridir. Murat Bey, bir makalesinde ata sözlerine de değinerek özellikle halkın ortak ürünü oldukları ve milli kültürü yansıttıkları için ata sözlerinin önemli olduğunu belirtir:

“Bir cemiyetin mâhiyet-i maneviyesini en güzel sûrette tersim eden kısım-ı edebiyat durûb-ı emsâldir. Durûb-ı emsâlin müellif-i mahsusu bulunmaz. Müellifi cemiyetin heyet-i mecmuasıdır. Onun için durûb-ı emsâl ile tasvir olunmuş bir şekl-i manevide sahte boyanın eseri görünmez. Şu kadar ki durûb-ı emsâlin ehemmiyet-i mahsûsası yalnız bir cemiyetin ahvâl-i medeniyesine kesb-i vukûf etmek için en kısa tarik arayan ecnebilere münhasırdır. Yoksa esasen en mühim olan kısım-ı edebiyat durûb-ı emsâl değildir.”⁵⁹

Yurt Dışı ve İkinci İstanbul Dönemi

Birinci İstanbul dönemine nazaran Mizan'ın diğer dönemleri edebi konu açısından fakirdir. Mizancı Mehmet Murat 1896'da İstanbul'u terk edip Kahire'ye geldiğinde gazetesi artık ihtilalci fikirlerin sözcülüğünü yapan bir gazete haline alır. Gazetenin en büyük amacı siyaset yapmaktır. Padişah ve bürokrasiyi tenkit eden siyasi içerikli yazılar Paris-Cenevre döneminde de devam eder. Buna rağmen bu dönemde edebiyatın geçmişi ve halihazırını Mizan için hiçbir ehemmiyet taşımamıştır. Hatta Paris döneminin ilk sayısında gazeteye yazı göndermek isteyenlerin edebi içerikli yazı göndermemeleri için ihtarında bulunulması gazetenin amacı ve fonksiyonunu anlamak açısından önemlidir. Aynı ihtar yazısında kariler tarafından

⁵⁹ ‘Fünûn ve Edebiyat: Usûl-i Tenkit’, *Mizan*, 5 Cemâziye'l-Evvel 1305, İstanbul, S.40, s.336.

gönderilecek yazıların dilinin bir köylünün dahi anlayacağı seviyede sade olması isteniyor.

Şiir

Gazetemizin edebi türlere gösterdiği itinasızlık şiir için geçerli değildir. Kahire ve Paris-Cenevre sayılarında toplam on beş şiir bulunmaktadır. Abdullah Nuri, Mazlum, Necdeti, Tunalı Hilmi'ye ait şiirlerin yanında kimliğini tam olarak belirleyemediğimiz Bir Arnavut, Bir Derviş, Bir Köylü, Erbab-ı Hamiyetten Biri, Ticaret ve Nafia Nazırı gibi imzaları kullanan kişilerin şiirleri de mevcuttur. Şiirlerin dili sadedir.

Bu arada şunu da belirtelim ki gazetenin II. İstanbul döneminde şiire rastlanmamıştır.

Mektup

Mizan gazetesinin her döneminde ve her sayısında pek çok mektup bulunmaktadır. Gazetenin muharrirleri dışında gazeteye yazılar yazan ve gönderen kişilerin çokluğu halka açık bir gazete olduğunu göstermektedir. Halkın yazdığı yazılara gazetede çok rahat yer verilmektedir. Konularına göre fihrist hazırlarken bizi en çok zorlayan nokta yer ve tarihinin bile ayrıca verildiği ve “Aynen” başlığını taşıyan pek çok yazıyı mektup olarak mı değerlendirmeli yoksa okuyucu yazısı olarak mı değerlendirmeli idi. Bu yüzden bazı yazılar mektup ve bazıları “Aynen” yayınlanan varakalar olarak anlaşılmış ve bunların içerisinden mektuplar ayıklanmaya çalışılmıştır. Yine de kesin bir ayırım söz konusu değildir.

Başmuharrir Mehmet Murat'ın kendi imzasının olduğu dokuz adet mektup vardır. Bunlar padişaha, bazı bürokrata ve İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne yazılmış ve “Açık Muhabere” ana başlığı kullanılmıştır. Mizancı'nın imzasını koymadığı ve üslubu bakımında kendisinin olduğu anlaşılan mektuplar da vardır.

Ayrıca gazetede Sultan Murad-ı Hamis'in Abdülhamid'e yazdığı mektup, Midhat Paşa'nın padişaha yazdığı iki mektuba da yer verilmiştir. II. İstanbul dönemi mektuplarından Süleyman Nazif ve Ahmet Midhat Efendi'nin Mehmet Murat'a hitaben yazdıkları mektuplar içerikleri açısından çok büyük kıymet taşımaktadır.

Atasözü

II. İstanbul döneminde 78. ve 106. sayılarda icap ettikçe bir darbimesel verme gereği duyuluyor. Verilen darbimesel şudur: İt ürür, kervan yürür.

Fıkra

81.sayıda görünmeyen kumaşla elbise dikmeye çalışan Mağribi'nin fıkrasına değiniliyor.

I.1.4.2.BASIN VE POLEMİK

“Mizan”ın Birinci İstanbul döneminde gerek Türk basını gerek dünya basını konusunda yayımlanmış pek çok makale bulunmaktadır. Murat Bey basın konusunda duyarlıdır. Çünkü basının geniş halk kitlelerini yönlendiren önemli güçlerden biri olduğuna inanmaktadır. Gazetesinin daha ilk sayısında medeni bir toplum için gazetenin önemini vurgulayan bir makale yazmış ve bu şekilde gazetecilik anlayışını da ortaya koymuştur. Murat Bey'e göre, gazetelerin birinci vazifesi topluma ve devlete hüsn-i niyetle hizmet etmektir. Halkın fikirlerine yazdıkları ile yön verme gücüne sahip olan gazeteciler, bu ağır görevin sorumluluğunu yerine getirmelidirler:

“Bahtiyâr ol cemiyettir ki evrâk-ı havâdisi muhibb-i vatan ve devlet ve sahib-i himmet ve hamiyet elinde ola !

Bed-baht dahi ol cemiyettir ki bir takım matbuat müzevirlerinin kâr-ı harisânî tesvilâtına aldana !”⁶⁰

Murat Bey, kendi gazetesini yayınlamakta tek amacının vatana ve millete hüsn-i niyetle hizmet etmek olduğunu şu şekilde belirtir:

“**Mizan**’ı neşr etmekten yegâne maksadımız rüfekâ-yı sâireniz ile bil- ittifâk hakikaten padişahımıza ve vatanımıza elden geldiği kadar hüsn-i hizmet eylemektir.

Çünkü matbu mefhumumuzu ve vatan-ı muazzezimizi gerçekten kendi hayat ve menâfimizden ziyâde severiz. Bunu tekzib edecek neşriyatta bulunmak emel-i

⁶⁰ ‘Bir Gazetenin Ehemmiyeti’, *Mizan*, 22 Muharrem 1304, İstanbul, S.1, s.2.

halisânemize muâdil-i iktidar ihsânını dahi Cenab-ı Hakk'ın eltâf-ı bî- nihâyesinden ricâ ve niyâz eyleriz.”⁶¹

Basın ile ilgili makalelerde üzerinde durulan konulardan biri de “sansür”dür. Murat Bey, sansüre karşı olmakla birlikte bazı durumlarda gerekli olduğunu da düşünür:

“Hiss-i gayret ve sadâkat bizde her his ve emele gâlip bulunduğu cihetle pençesinde oyuncak kesildiğimiz o **sansür** usûlünün kalkmasını hiçbir vakitte tervic etmedikten başka bilakis münasebet geldikçe lüzum ve vücûbunu izâh etmeye defaatle kendimizi mecbûr gördük.”⁶²

Murat Bey, gazetelerin yanlış haber peşinde koşmayacağı gibi, başka bir gazetede yalan yanlış haberlerin ortaya çıkarılmasının da önemli olduğuna inanır. Bu nedenle gazetelerdeki haberlerin tahsis edilmesini engelleyen nizam-nâme'yi eleştirir. Ancak olayı başka bir yönüyle ele almayı da ihmal etmez. Bu nizamnamenin çıkarılmasında gazetecilerin de payı vardır. Taze haber vererek tirajlarını yükseltmek, gazetelerinde birbirlerine yönelik şahsi çekişmelere dönen yorumlar yaparak ilgi görmek amacını güdenler için bu bir önlemdir. Fakat asıl görevini icrâ eden gazeteciler için ise büyük bir zarardır. Medeni bir cemiyette böyle durumlara yer yoktur.

Devletin basınla ilgili aldığı bu tür kararlar görevini ifa etmeyen, şahsi menfaatleri uğruna toplumu yanlış yönlendirerek devlete zarar veren gazeteciler için geçici bir önlem olmaktan öteye geçemez. Bu sorunun asıl çözümü, işini iyi yapan, dürüst, vicdanlı ve güzel ahlaklı gazeteciler yetiştirmek ya da mevcut gazetecilere bu özellikleri kazandırmaktır:

“Bize lâzım olan vazife-şinaskârâne temkin, meslek-perverâne metânet, sadâkatkârâne gayrettir. Bu babda nâil-i muvaffakiyet ile fazla mesâidâta müstahak olduğumuzu gösterir isek hükümet-i seniyyenin o sûretle cümlemizi taltîf edeceğine şüphe edilemez fikr-i kavîsinde bulunuyoruz.”⁶³

⁶¹ a.g.m, s.2.

⁶² ‘Vezâif-i Matbuat’, *Mizan*, 21 Rebiü'l-Âhir 1307, İstanbul, S.158, s.1432-3.

⁶³ a.g.m, s.1432-3.

“Sansür” usulünün bizde uygulanış biçimini de eleştiren Mehmet Murat, sansür memurlarının işlerini ne kadar tarafsız yaptıklarını sorgulamaktan çekinmez. Hatta memurların vazifelerini iyi yapmaları da sorunu çözmez; eğer gazeteci kötü niyetli ise kendi hatalarını sansür memurlarının üzerine yıkarak yanlışlarına devam edebilirler. Dolayısıyla sansür sorunları çözmede yetersiz bir uygulamadır. Sansürün etkisini sürdürdüğü bu dönemde Tercüman-ı Hakikat gazetesinin de sansüre takılarak tatil edilmesini büyük bir yanlış olarak değerlendiren Murat Bey, Batı icadı olan sansürün bizde çok abartıldığını söyleyerek, refiki Tercüman-ı Hakikat’in yanında olduğunu göstermekten çekinmez. Batı basınında T. Hakikat’ten daha ağır yazılar yayımlandığı halde hiçbirinin sansüre takılmadığını vurgular. Buradan hareketle Murat Bey’in sansürden çok “sansür” usulünün bizdeki uygulanış biçimine karşı olduğunu söyleyebiliriz:

“**Sansür** usûlü bizim icâdımız değildir. Pek yakınlara kadar Avrupa’nın her tarafında câri olduğu gibi, el-yevm Rusya’da dahi mer‘iddir. Rusya matbuatının sütunlarında **Tercüman-ı Hakikat**’in bendini pek mu‘tedil gösterecek kadar ağır ve tecâvüz-kârâne neşriyât her vakit meşhûd oluyor.

Sansür usûlüne tâbi Rusya gazetelerinin itidalsizlikleri niçin Rusya Hükümeti tarafından tensib ve takdir olunmuş sayılmıyor da bizimki sayılıyor? Burası cây-i suâl ve istizâhtır.

Bize geliyor ki bunlar fazla bir gayret âsârıdır. Her şeyin fazlası fazla olduğu gibi, gayretin fazlası dahi bazen pek nâ-becâ olabilir.”⁶⁴

Hükümetin kararlarını eleştiren bu yazının “Mizan”ın son sayısında yer alması da önemlidir. Bundan sonra Murat Bey gazetecilik görevine bir süre ara verir. Daha sonra yurt dışında yayınladığı “Mizan” da bu eleştirilerini daha da ağırlaştırır. Dolayısıyla Murat Bey’in padişaha inancının azaldığı bir zamanda yazılmış olması ve Mehmet Murat’ın siyasi görüşlerindeki değişikliğin ipuçlarını vermesi bakımından önemlidir.

Matbuatla ilgili yanlışlardan biri de basının genel kurallara bağlı olarak idare edilmesidir. Çünkü Osmanlı Devleti’nin bünyesinde muhtelif din ve ırktan milletler mevcuttur. Genel bir idarede mazeretlerin önü alınamaz:

⁶⁴ ‘Vezâif-i Matbuata İlâve’, *Mizan*, 28 Rebiü'l-Âhir 1307, İstanbul, S.159, s.1440.

“Matbuât kavânin-i umûmiyenin taht-ı nezâretinde bulunursa ne mazeretin önü alınabilir, ne de lâıyıkı vecihle istifâde edilir. Bâ-husus memâlik-i mahrûsa gibi esasen ecnâs-ı muhtelifle ile meskûn bulunan bir heyet-i siyasiyede mazeretin önünü almak kâbil olamaz. Bu halde bizde bir idare-i mahsûsa-i matbuâta lüzum olduğu şüphesizdir.

Bugünkü günde mevcut olan idare-i matbuât ile evrâk-ı havâdis ve kütüp ve resâil hakkında cereyan eden usûl ve muamelât menâfi-i umûmiye-i Osmaniye nokta-i nazarından muhakeme edildiği halde pek noksan ve yolsuz bulunduğu meydana çıkmış olur.”⁶⁵

Osmanlı matbuatında sorunların halledilmesi, gazeteciliğin devletin ve milletin çıkarlarına hizmet eden bir meslek haline getirilmesi için Murat Bey; öncelikle devlet idaresinde basınla ilgili uygulanan genel kurallar dışında ayrı bir matbuat idaresinin kurulmasını ve iyi vasıflara sahip, erdemli, kaliteli gazeteciler yetiştirilmesini önerir. Ayrıca basının her zaman hür ve tarafsız olması gerektiğini savunarak günümüz basınına da yol göstermiştir.

Yabancı basında çıkan haberleri yakından takip eden “Mizan”, özellikle dış basında Osmanlı ile ilgili yapılan yorumlara yer vermiştir. Bunlardan Bir tanesi Moskova gazetesinde “Mizan” hakkında çıkan yazıdır. Gazetenin sahibi Mösyö Kankof “Mizan”ı İngiliz yanlısı bir politika izlemekle suçlar. Murat Bey, buna gazetesinden verdiği cevapta, İngilizleri özellikle Mısır’ı işgal etmeleri konusunda yeterince eleştirdiğini ve böyle bir suçlamayı kabul etmediğini açıkça beyan eder:

“Devlet ve millete hüsn-i hizmet maksad-ı hâlisânesinden başka memuriyet-i mahsûsası olmayan **Mizan**’ın Moskova gazetesini tarafından iftiraya dûçâr edilmesi maddesi şimdikiye kadar İngiltere tarafından hilâfet-i mukaddese hakkında irtikâb olunan tecâvüzâtın hakkıyla bahsetmekten çekinmediğimiz – yani İngilizlerin yüzlerine karşı hayli ağırca sözler söylediğimiz halde neticesinde tezyid-i hüsn-i münasebât için İngiltere Devleti’nin tercih ettiğimiz semeresi olmak gerektir. Moskova gazetesini bunun hikmetini lâıyıkıyla anlamak istemiyor.”⁶⁶

⁶⁵ ‘Matbuât-ı Osmaniye ve İdare-i Matbuât’, *Mizan*, 19 Cemâziye’l-Evvel 1305, İstanbul, S.42, s.353.

⁶⁶ ‘İngiltere Politikası ve Moskova Gazetesi’, *Mizan*, 3 Ramazan 1304, İstanbul, S.32, s.264.

Bunun dışında Yunan matbuatında Osmanlı aleyhinde çıkan yazıların yersiz olduğu, Osmanlı'nın hiçbir zaman bünyesindeki azınlıklara kötü muamele etmediği örneklerle açıklanmış, tam tersine Yunanistan'ın Avrupa'nın "yaramaz çocuğu" olduğu ve bu nedenle yaramazlıklarına göz yumulduğu belirtilmiştir. Murat Bey'e göre bunun nedeni de Batı'nın Yunan edebiyat ve fen kitaplarını okuyarak Avrupa zihniyetini oluşturmasıdır.⁶⁷

Bunların dışında, Ermeni meselesi, Mısır'ın İngilizler tarafından işgali, Rusya'nın Bulgaristan'a uyguladığı sömürge politikası, olası bir dünya savaşının hazırlıkları, büyük güçlerin müttefik arayışları gibi olayların dış basında yansıtılış biçimleri ve basının kamuoyu oluşturmadaki gücü üzerinde de durulmuştur.

"Mizan" gazetesi eleştirileri ve yorumlarıyla zaman zaman diğer gazetelerle polemiklere girmiştir. Bu polemikler daha çok siyaset, ekonomi ve eğitim konularındadır.

"Mizan"daki en uzun süreli polemik yabancı sermaye konusunda Sabah gazetesi ile olmuştur. Sabah gazetesi "Mizan"da çıkan "Umûr-ı Nâfia başlıklı yazılarda savunulan yabancı sermaye ile ilgili gazetesinde bentler yayınlamış ve "Mizan"ın demiryollarının yapımı konusunda yabancı sermayeden faydalanmak görüşünü eleştirmiştir. Akabinde "Mizan" gazetesinde de bu eleştiriler hakkında açıklamalar yapılmış, Sabah gazetesinin tenkitlerindeki üslup ve konuya hakimiyetsizliği üzerinde durulmuştur. Avrupa ve Amerika'daki demiryolları yapımında da özel teşebbüslerden yararlandığı belirtilmiştir. Sabah gazetesi ise bu işin devletin girişimleri ile tamamlanması gerektiğini savunmaktadır:

"Fıkrasından anlaşıldığı üzere 'Sabah' gazetesinin ecnebi kumpanyalarına imtiyâz verilmeyip devlet tarafından demiryollarının inşâsı taraftârı olduğu anlaşılıyor. İhtimaldir ki kumpanyalara ihâlesini tervec eden **Mizan**'a vâki olan itiraza da bu sebep olmuştur. Lâkin birçok esbâb-ı kaviyye ve mühimme-i malûmeden nâşi olunacak hutût-ı azamiyenin devlet tarafından yapılamayacağı devâir-i resmiyeden itibaren mektep çocuklarına varıncaya kadar cümlenin müsellimi olan hakâyıktan bulunmakla ne fikirde bulunacağımızı bilemiyoruz."⁶⁸

⁶⁷ 'İfâde-i Mahsûsa: Cümle-i Siyasiye', *Mizan*, 4 Rebiü'l-Âhir 1307, İstanbul, S.123, s.1147-9.

⁶⁸ 'Umûr-ı Nâfia ve Sabah Gazetesi', *Mizan*, 28 Recep 1307, İstanbul, S.139, s.1277.

Bu tartışma uzun soluklu olmuş ve üç dört sayı boyunca devam etmiştir. Nihayetinde Sabah gazetesi de yabancı sermayeye gerek olduğunu kabul etmiştir.⁶⁹

Sabah gazetesi ile yabancı sermaye polemigi devam ederken, Sabah'ta yer alan eğitimle ilgili bentlerden ötürü yeni bir polemik başlamıştır. Manastır muhabirinin gönderdiği ve Manastır'daki bir okulda İtalyan ve Sırp entrikalarını anlatan yazıdan dolayı Sabah "Mizan"ı Yunan menfaatlerini korumakla suçlar, "Mizan" ve Manastır muhabiri de maksatlarının bu olmadığını izah ederler.⁷⁰

Bunların dışında "Mizan"daki diğer polemikler kısa süreli olmuştur. Dikkate değer olanlardan biri Nur gazetesinin Rusya'nın müttefiki olmamızı savunan politikasına yönelik eleştirilerdir. Murat Bey, Osmanlı'nın Avrupa'daki kutuplaşmalar konusunda tarafsız kalmasını ister. Bu nedenle de Nur gazetesinin görüşlerine karşı çıkar:

"Rusya'nın sâir gazeteleriyle beraber **Nur** gazetesinin kavline nazaran Rusya Devleti'nin âmâl-i Şarkiyesi Bulgaristan'ın kesb-i imtiyaz etmesiyle hitam bulduğu cihetle fî-maba'd Rusya tarafından devlet-i ebed müddetin istiklâl ve tamamîyet-i mülkiyesine tecâvüz için bir mâni kalmamış ve binâen'aleyh Rusya Devleti hilâfet-i azimâya karşı en güzel dost, en sâdik müttefik, en sağlam istinadgâh olabilecek hâl kesb eylemiştir. İş bu netice-i gayr-i melhûzanın husûle gelmesi dahi güya pek cüzi bir şeye mütevakıf olup o da hükümet-i seniyyenin yed-i ihtiyarında imiş.

Rusya'da itimadımıza şâyân bir cihet varsa o da Rusya ahâlisinin İmparator Hazretleri'ne olan sadakât ve itaatleridir. Bu itaatın derecesini Garbî Avrupalılar layıkıyla takdir edemezler ise de Halifemiz ve Padişahımız Efendimiz Hazretleri'nin en küçük arzularına hürmeten fedâ-yı cihanı canımıza minnet bilen bizler tamamıyla takdir edebiliriz.

İşte bunu bildiğimiz için hükümet-i seniyyenin hanedan imparatorunun nam ve şanı ile menâfi-i sahihamızın vikâyesi esası üzerine ibtinâ edilmiş bir ittifakı kabulde tereddüt göstermeyeceği melhûz ise de iş bu ittifakın düvel-i sâire ile olan

⁶⁹ 'Sabah'ın Son Sözü ve Ma-Badi', *Mizan*, 18 Ramazan 1307, İstanbul, S.146, s.1332-3.

⁷⁰ 'Mekâtib-i Ecnebiye', *Mizan*, 11 Ramazan 1307, İstanbul, S.145, s.1325.

münasebât-ı dostanemizi bâhusus böyle bir zamanda ihlâl etmemesi husûsunun dahi şart-ı azam olacağını tahmin için zahmet çekmek icâb eylemez zannederiz.”⁷¹

“Mazeret” başlıklı yazıda ise Saadet gazetesinin ideolojik fikirleri (Türklük, Osmanlılık, Müslümanlık) kullanarak müşteri toplaması ağır bir dille tenkit edilmiş ve Saadet ikiyüzlü bir gazete olarak değerlendirilmiştir.⁷²

Mehmet Murat Kahire’de neşrettiği Mizan nüshalarında Abdülhamid’e ve Dersaadet gazetelerine karşı yazdığı makaleleriyle dikkat çeker. İlk önce Mısır’da neşrolan El-Nil gazetesinin İstanbul’un desteğiyle ettiği kelama “Maalkerâhe Birkaç Söz”⁷³ makalesi ile cevap verir. İlk sayıdan başlayarak Dersaadet gazetelerine hücumu devam eder. İkdâm, Sabah, Tercüman-ı Hakikat’in yayın politikalarını gözler önüne sermektedir. “Anadolu’da kan gövdeyi götürüyor diyerek Avrupa ile Amerika’nın matbuatı her ağıza geleni söyleyerek hükûmeti çamurlarda sürükler, hatta butalar, yahut Osmanlı sularına gelmiş donanmalar sûretiyle nâmus-şikestâne umûr-ı dâhiliyemize müdâhaleler olunur da gazetelerimiz de vatanperverâne müdâfaanâmelerin yerinde “Sâye-yi kudret vâye-yi cenâb-ı mülükânede Erzurum, Van, Bitlis, Diyarbakır, Sivas, Adana vilayetlerinde asâyişin berkemâl olduğu mahallinden makam-ı sadârete gelen telgrafların cümle-yi mündericatındandır” misillü münâsebitsizlikler görülür!”⁷⁴

“Evet komedyâ... hem de gülünç âdi maatteessüf resmi bir komedyâ perdesi açıldı. Yani Dersaadet gazeteleri Yıldız’da tahrir olunan müdafaaları senâ-ver idâresinin emriyle neşre mübaşeret eylediler!”⁷⁵

Mizan’ın 166. sayısında “Evrak-ı Havadis” başlıklı değerlendirme bölümünde Dersaadet gazetelerini acibe-ucube olarak görüyor. Mehmet Murat’a göre Ahmet Cevdet’in İkdâm’ı, Mihran Efendi’nin Sabah’ı, Ahmet Midhat Efendi’nin Tercümanı Hakikat’i, durmadan Mizan ve Meşveret gazetelerine gözlerini dikmiş, açık arar vaziyettedirler. Mizan’ın tek müttefiki, yazılarında çoğu zaman tebrik ettiği Meşveret’tir.

⁷¹ ‘Nur Gazetesine Cevap’, *Mizan*, 19 Rebiü’l-Evvel 1304, İstanbul, S.9, s.71-2.

⁷² ‘Mazeret’, *Mizan*, 30 Cemâziye’l-Evvel 1304, İstanbul, S.19, s.156-7.

⁷³ ‘Maalkerâhe Birkaç Söz’, *Mizan*, 30 Recep 1313, Kahire, S.159, s.2360.

⁷⁴ ‘Lütfâ Sükuta Himmet’, *Mizan*, 8 Şaban 1313, Kahire, S.160, s.2368.

⁷⁵ ‘Komedyâ Başladı’, *Mizan*, 13 Ramazan 1313, Kahire, S.165, s.2405.

Kahire’de çıkan Mizan nüshalarında özellikle Ahmet Midhat Efendi’nin gazeteleri olan Tercüman-ı Hakikat ve Kırk Anbar tenkit edilir. Mehmet Murat, Ahmet Midhat’ın yayın politikasının beğenmemektedir. Tercümanı Hakikat’i “kocakarı” olarak nitelendirmektedir. Mizan, onu eski yazıları tekrar neşreden vatanın bütününe hitap edemeyen Yıldız ağzıyla konuşan bir eski kafa olarak görmektedir. Mizan’da Ahmet Midhat’ın meşveret usulüne⁷⁶ bakışı uzun uzadıya tenkit edilmiştir.

Kahire döneminde Mizan, Dersaadet’teki ve dışarıdaki gazetelerin Yıldız hükümetinin aleyhinde serbestçe yazmaları karşısında sansür heyetinin ve hafiyelerin neden işlerini yapmadıklarını soruyor, özellikle Ermeni gazetelerinin rahatlığı Mizan’ı rahatsız ediyor.

İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin yayın organı olmasıyla Meşveret ile aynı cephede Saray ve hükümet karşısında savaşıyor. Meşveret ve Mizan Paris’te Cemiyet’in sözcülüğünü yapan iki müttefik gazete olmuştur.

Paris-Cenevre döneminde Ahmet Midhat ve gazetelerine olan tenkit devam etmektedir. Mizan’a göre Kırk Anbar ve Tercüman-ı Hakikat’in Abdülhamid’e yaranabilmek gayesiyle yazdığı yazılar fazla ileri gitmiştir. Paris’in 11.nüshasında yayımlanan yazı dikkate şayandır.

“Kuran, şeriat, devlet, namus, bekâ-yı istiklâl Sultan Hamid’in bu kadar mekruh ve miskin olan şahsı için fedâ edilecek mi? Edilmeyecek mi. İşte meselenin dosdoğrusu budur.!...

Ahmed Midhat Efendi zımnen “edilmelidir” diyor. Ve etmeyenleri Allah’ın ve Peygamber’in lanetlerine havâle etmek istiyor.

Biz ise “Hayır! Bin aded Hamid bile Allah ve Peygamber için fedâ olunur” diyoruz. Böyle midir?”⁷⁷

Görüldüğü gibi Ahmet Midhat Efendi Abdülhamid’in varlığı ve padişahlığını ne kadar güçlü kabulleniyorsa Cemiyet ve Mizan aynı derecede Abdülhamid’i reddetmektedir. Hatta sekizinci nüshada Cemiyet’in emrindeki Mizan, Hindistan’da

⁷⁶ ‘Kırk Anbar’ın Yeni Bir Marifeti’, *Mizan*, 22 Zilhicce 1313, Kahire, S.179, s.2515-7.

⁷⁷ ‘Yine Kırk Anbar’, *Mizan*, 11 Şevval 1314, Paris, S.11, s.1-2.

ortaya çıkan veba salgınından yola çıkarak Abdülhamid ve Dersaadet gazetelerini Osmanlı'nın vebası olarak nitelendirmiştir.⁷⁸

Ahmet Midhat Efendi'nin "Ümid" imzalı bir makalesi bu dönemde Cemiyet üyeleri arasında ki anlaşmazlığı had safhaya getirmiş ve Mehmet Murat bu anda istifa etme kararını kesinleştirmiştir. Ahmet Rıza ile Mehmet Murat arasındaki iplerin tamamen kopmasına neden olan makale Ahmet Midhat'ın Yunan Savaşı ile ilgili görüşlerini ihtiva etmektedir. Mehmet Murat bu vatanperver üsluplu makaleyi milli duygular uyandırması bakımından çok beğenmiştir. Hatta Ahmet Midhat'a bir mektup yazmış, diğer taraftan Ahmet Rıza'ya da Ahmet Midhat'ı yazısından dolayı takdir etmesini tavsiye etmiştir. Ahmet Rıza ise hükümetin zafer arzusuna sahip olmadığını dile getirerek makaleye karşı çıkmıştır. Mehmet Murat, Ahmet Midhat'ın yazısını desteklerken Ahmet Rıza onu tenkit etmektedir. Mehmet Murat bunu kendisine alınmış bir tavır olarak görmüştür. Bu mesele Mizan'ın sayfalarına şöyle yansımıştır:

"Meşveret'in 35. nüshasında münderiç olup esâsen Ahmet Midhat Efendi'nin tekzîbini takdîr etmekten ibâret olacak olan **Ümîd** imzalı bend-i mahsus her nasılsa muharrir tarafından Midhat Efendi'nin maksadı anlaşılmayarak yazıldığı gibi Ahmet Rıza Bey birâderimiz tarafından dahi her nasılsa nazar-ı dikkatten kaçırılmış bulunduğundan emr-i vâkıa karşı cemiyet nâmına olarak beyân-ı teessüf ile hissiyât-ı milliyeyi cârih bu gibi dikkatsizliklerin adem-i vukuuna itinâ etmeleri zımında taraf-ı riyâsetten lazım gelenlere tenbîhât icrâ edilmiştir.

Kezâ idâre nâmına olarak mezkûr nüshanın başına yazılan taziyette dahi güya Asâkir-i Osmaniye ile Yunaniye hakkında aynı efkâr ve hissiyât beslediğimizi imâ eder gibi yazılan ibâre dahi tertîb-i sehden neşet etmiş olup 15 gün sonra çıkacak olan Meşveret'e intizâren tashîhine müsâraat olundu."⁷⁹

Ahmet Midhat ve makaleleri Mizan'ı her döneminde etkilemektedir. II. İstanbul döneminde Ahmet Midhat, Mizancı tarafından hiçbir şekilde tenkit edilmemiştir. "Evrak-ı Havadis" bölümlerinde Tercüman-ı Hakikat yazıları hakkında

⁷⁸ 'Veba-yı Osmanî', *Mizan*, 20 Ramazan 1314, Paris, S.8, s.1-2.

⁷⁹ 'İlân-ı Mahsûs: Ahmet Mithat'ın Tekzîbi', *Mizan*, 22 Zilhicce 1314, Cenevre, S.21, s.2.

kısa değerlendirmeler yapılmış ama diğer dönemlerdeki Ahmet Midhat aleyhtarlığından eser kalmamıştır. Hatta en son sayıda Ahmet Midhat'ın Mizan gazetesine gönderdiği mektupla aradaki anlaşmazlıkların bir hayli azaldığını görmekteyiz.

Gazetenin sayfaları başka gazetelere de ilgi göstermektedir. Evrak-ı Havadis bölümünde Gayret, Kanûn-i Esâsi Gazetesi, Bosna Hersek Gazetesi ve Hürriyet hakkında değerlendirmeler mevcuttur. Bu gazeteler genelde Cemiyet'in amaçlarını ve meşrutiyet mücadelesini haklı bulmaktadır. Özellikle Bosna-Hersek gazetesinin Jöntürkler'i takdir ettiği yazısı, Mizan'da yayınlanmış ve üyelerin gurur kaynağı olmuştur. Diğer taraftan Figaro, Lokal Antaseyker, Istandart Muhibir-i Mahsûsu gibi yabancı kaynaklı gazetelerden alınan mülakat ve haberler gazetede yayınlanmıştır. Times muhabiriyle yapılan mülakatta Avrupa'nın Girit ve Osmanlı'yı nasıl değerlendirdiğini görmekteyiz.

Gazete 29 sayı çıktıktan sonra Mehmet Murat, Cenevre'den ayrılarak İstanbul'a dönmüş ve uzun bir süre Mizan'ı çıkarmadan devlet memuru olarak vazifesini ifa etmiştir. 24 Temmuz 1908 tarihinde Meşrutiyet tekrar ilan edilmiştir. Kanun-i Esasi'ye gazetelerin hiçbir şekilde baskıdan önce kontrol edilemeyeceği ibaresinin konulmasıyla sansür son bulmuştur. O andan itibaren gazete sayfaları kontrolden geçmeden halka sunulmuştur.

İkinci Meşrutiyet'in ilanından bir hafta sonra Mizan tekrar yayına başlamıştır. Hürriyetin ilanı ile matbuat alemine uygulanan otuz yıllık sansür ortadan kalkmıştır. Bu dönemde gazetelerin millete karşısı büyük bir görevi ve sorumluluğu vardır. Yeni rejimi ve hürriyeti millete anlatmak lazımdır. Basın'a göre hürriyetini kazanan Osmanlı Devleti siyasi, sosyal ve ekonomik alanda kalkınmaya başlayacaktır. Ancak bu iyimserlik havası çok fazla sürmemiştir. Dönemin önemli gazeteleri İkdam, Sabah, Tercüman-ı Hakikat, Servet-i Fünun ve Saadet'tir. 24 Temmuz'dan sonra ardı ardına yeni gazeteler yayın hayatına girmiştir. Yayın amacı devleti yıkmak olan bazı yeni gazeteler de bunların arasına dahil olmuştur. Bu dönemdeki fikir anarşisi ve kaosun doğmasında bu gazetelerin payı büyüktür. Eski gazeteler serbesti ortamına derhal ayak uydururken Hüseyin Cahit ve Tefik Fikret Tanin'i, Abdullah Zühtü de Yeni Gazete'yi çıkarmıştır. Böylece İttihat ve Terakki yanlısı ve karşıtı gazeteler saf oluşturmaya başlamışlardır. Cemiyet aleyhinde ve lehinde oluşan bu saflar yüzünden

basın ve siyaset birbirine karışmıştır. Hatta yeni kurulan firkaların kendi yayın vasıtalarıyla bu durum daha çetrefil hale gelmiştir.

Mehmet Murat'ın Mizan'ı günlük olarak neşre başladığında daha ilk sayısında İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne hitabıyla cemiyete karşıt bir tavır almıştır. Birinci sayıda cemiyetin asıl şeklinin değiştiği ya da bir takım yabancıların eline geçtiğini söyleyerek cemiyete başkanlık talebinde bulunmuştur. Bunun üzerine Cemiyet, Tanin vasıtasıyla cemiyetle ilgisinin kalmadığını Mizancı'ya derhal bildirmiştir. Bir zamanlar sözcülüğünü yaptığı Cemiyet'le çatışması bu cevabın ardından başlamıştır. Cemiyet aleyhinde bulunan ve dolayısıyla Mizan'la aynı safta görünen gazeteler bağlı oldukları firkaların sözcülüğünü yaparak sosyal ve siyasi gerilimi artırmaktadırlar. Bunlardan Mizan, İkdam, Osmanlı, Serbesti gazeteleri Cemiyet'in aleyhtarlığını yapmaktadır. Diğer cephede İttihat ve Teraki'nin yayın organı olan Şura-yı Ümmet, Tanin ve Neyyir-i Hakikat vardır. Bunların dışında bir de tarafsız görünenler vardır: Bunlar Sabah, Saadet, Servet-i Fünun ve Yeni Gazete'dir.

Mizan, İkinci İstanbul döneminin başında ilk polemiğine Mihran Efendi'nin sahibi olduğu ve 1875 yılından beri basın aleminde bulunan Sabah'la başlamıştır.⁸⁰ Sabah, Mizancı'nın son on senelik hayatı üzerine bazı zanlarda bulunmuştur. Mizancı, makalesinde bu zanları ortadan kaldırmak için Paris-Cenevre döneminde cemiyetin haberleşme ve karar alma yöntemlerini izah etmeye ve Sabah'a bu zannından dolayı gözdağı vermeye çalışmıştır. Her şey bununla bitmemiştir. Mizan'ın 26. sayısında Sabah gazetesinde görülen bir yazı aynen aktarılmıştır. Sabah kaynak göstermeden bu yazıyı son sayfasında yayınlamıştır. Bu yazıda İttihat Terakki, Murat Bey'e ihtarda bulunmaktadır. Cemiyet, Mizancı'nın "Lüzum-ı İttirâd Vücûb-ı İttihâd" ünvanlı makalesini sırf ismini her fırsatta zikrettirmek, alemi kendisiyle iştigal ettirmek için yazdığını düşünmektedir.

"Osmanlı İttihad ve Terakkî Cemiyeti'nin teşkilâtı, nizâmâtı, vatan hakkındaki efkâr, âmâl ve efâli vatanı cidden sevenler tarafından takdîr edilecek derecede mükemmelce muntazamdır. Bâhusus sizin ihtirâ etmek istediğiniz "muhalif sadâlar" katiyyen yoktur. Bu lisanı hemen terk ediniz, bir nokta-i selâmet cem îsâle

⁸⁰ 'Sabah'a Birinci ve Sonuncu Cevabımız', *Mizan*, 3 Recep 1326, İstanbul, S.3, s.14.

çalışmakta olduğumuz efkâr-ı umûmiyeyi böyle hezeyanlarla ifsâd etmekten tevekkî ediniz, yoksa buna mecbur edilirsiniz.”⁸¹

Bu tehdit tarzındaki ikazın ardından Mizancı aynı sayıda Cemiyet’e hemen cevabını bildirmiştir. Mehmet Murat, Mizan’ın ilk zuhurundan itibaren Sabah’ın sahte hücumlarına hedef olduklarını hatırlattıktan sonra Cemiyet’in kendisini dışlaması ve içine layık görmemesi karşısında teessüflerini bildirmiş, Osmanlı Devleti’nin selameti ve saadeti için vazifesinden geri durmayacağını belirtmiştir.

“Şu kadar ki şimdiye kadar az çok İttihat ve Terakki Cemiyet-i Aliyyesi’nin gayretini -hasbe’l-mâzi- gütmek vazîfesiyle kendisini mecbûr gören **Mizan** bu günden itibâren son nefesine kadar milletin, devletin, hilâfetin selâmetlerine hasr-ı gayret eylemiş müstakil bir kürsü-i hitâbettir.”⁸²

Sabah’ın bu garip aracılık tavrını tenkit eden Mizancı “Sabah Refikimize Allah Rızası İçin Gazetecilik Dersi” ünvanlı yazıyı 26.nüshada yayınlamıştır. Mehaz göstermeden sahte ve yersiz gazetecilik gayretinden dolayı Sabah’a cevabı verilir.

Sabah yine durmaz. Mizancı’nın “Ne Derler’i Hesaba Katmak Gerek” ünvanlı bendine karşı Sabah’ın muharrirleri Cavit ve Rahmi Bey’ler bir yazı yazar. Mizancı muhataplarına karşılıklı vermekte gecikmez.⁸³

Sabah’tan sonra Mizan sayfalarında İkdam’a hitaben yazılan yazılar öne çıkmaktadır. İttihat Terakki’nin yayın organı ve II. Meşrutiyet’le kurulan Tanin ile Mehmet Murat’ın Mülkiye Mektebi’nden talebesi olan Ali Kemal arasında bir mesele vardır. İkdam’ın baş muharriri ve Cemiyet’in de eski üyesi Ali Kemal’in Tanin muharrirlerinden Hüseyin Cahit ile çatışmasında Mehmet Murat fikrini söyleyerek meseleyi çözümlenmeye çalışmaktadır.⁸⁴

Ardından İkdam’daki Ali Kemal imzalı “Taassub-Adem-i Taassub” ünvanlı yazıyı Murat Bey tetkik etmeye çalışmıştır.⁸⁵ Bu tetkike, Ali Kemal tarafından tecavüzkarane bir karşılık verilmiştir. Bunun üzerine Murat Bey aynı başlıkla bir yazı daha yazar. Taassubun fanatizmle karıştırılmamasını ve ciddi konularda sözün

⁸¹ ‘Aynen: Murat Bey’e İhtar’, *Mizan*, 27 Recep 1326, İstanbul, S.26, s.117.

⁸² ‘Cevabımız’, *Mizan*, 27 Recep 1326, İstanbul, S.26, s.117-8.

⁸³ ‘Amâ-yı Siyâsi’, *Mizan*, 18 Şaban 1326, İstanbul, S.47, s.204.

⁸⁴ ‘Tanin-Ali Kemal’, *Mizan*, 13 Recep 1326, İstanbul, S.12, s.58.

⁸⁵ ‘Uslu Oturalım’, *Mizan*, 22 Şaban 1326, İstanbul, S.51, s.220-1.

yanlış taraflara kaymaması özen gösterilmesi gerektiğini söyleyerek Hoca, öğrencisine uslu olmayı öğütlemiştir.⁸⁶

II. İstanbul Dönemi Mizan nüshalarında gazetecilerin mesleğini doğru ifa etmeleri hususunda uyarılarda ve tavsiyelerde bulunmaktadır. Bu yazıların ilki 4. sayıda imzasız yayınlanan ve Mizancı'nın olduğu muhtemel “İnkılâb-ı Hayrın Kadrini Bilip Biraz Ciddi Olalım” makalesidir. Basın aleminin serbesti sonrası yayınlarına dikkat etmesi, ciddiyetin korunması tavsiye edilmektedir. Bu tarzdaki basına nasihat verici makalelerden “Kendimizi Toplayalım”, “Vaktimizi Boş Geçirmeyelim Tenbellikten Vazgeçelim”, “Evvelâ Mantık Lâzımdır” bunlardan birkaçıdır.

“Kalemlerimizin, lisanlarımızın sansürü ne olmak gerekir: Vicdanlarımız, hissiyât-ı hamiyet ile mamlû olan kalplerimiz, ahvâl-i âlem hakkındaki vukûfumuz hükûmetin ve milletin hukûk ve menâfi muharrirlerin kalemleri ucunda bulunuyor dedikten sonra matbuatımızın kıldan ince kılınçtan keskin bir geçit olduğu hükmünü kûş-ı matbuata bir kere daha takdîm eyeriz.”⁸⁷

Mehmet Murat bu öğütlere karşılık Cemiyet’e karşı sert çıkışlarını ve tenkitlerini sürdürmektedir. Meşrutiyetle beraber İttihat Terakki’ye muhalif fırka ve cemiyetler kurulmuştur. Fırka-i İbat (Demokratik Fırkası), Ahrar Fırkası, Fedakaran-ı Millet, İttihad-ı Muhammedi gibi cemiyetler, basın yoluyla Cemiyet’e karşı yazdıkları yazılarla iktidar-muhalefet kavgasını tetiklemişlerdir. İktidar-muhalefet kavgası ve yayınlarının bu durumu tırmandırması nedeniyle Mehmet Murat, 73. sayıyı çıkardıktan sonra tutuklanır. Gazete tatil edilir. Yaklaşık altı aydan sonra Mizan yine yayındadır.

74. sayıyla başlayan yazılardan itibaren gazete sayfalarındaki en büyük haber, Mizan’ın müttefiki Serbesti gazetesinin muhabiri Hasan Fehmi’nin öldürülmesidir. Türk tarihindeki basın cinayetleri bu olayla başlamıştır. Hasan Fehmi’nin ölümünden İttihat Terakki sorumlu tutulur. Bu sırada 31 Mart İsyanı da ortaya çıkar, Cemiyet’in sözcüsü Şura-yı Ümmet ve Tanin gazetelerinin yazıhaneleri yağmalanır. Tanin yazarı Hüseyin Cahit yerine yanlışlıkla bir milletvekili öldürülür. Hareket Ordusu gelip

⁸⁶ ‘Uslu Oturalım’, *Mizan*, 25 Şaban 1326, İstanbul, S.54, s.234.

⁸⁷ ‘Kendimizi Toplayalım’, *Mizan*, 14 Recep 1326, İstanbul, S.13, s.60.

isyanı bastırır. Bundan sonra Basın Nizamnamesi düzenlenir ve basın 9 aylık serbest dönem biter. 24 Nisan 1909 Cumartesi günü Mizan 135.sayısını çıkarır. Bu son sayı olacaktır. Mehmet Murat isyanın ortaya çıkmasına neden olanlardan görülerek tutuklanır. Volkan gazetesinin muharriri ise idam edilir.

I.1.4.3. SİYASET

Birinci İstanbul döneminde “Mizan”da siyasi makalelerin sayısı oldukça fazladır. Bu yıllarda Osmanlı Devleti’nin uğraşmak zorunda olduğu iç ve dış meseleler, Avrupa’daki diplomatik oyunlar ve kutuplaşmalar, Osmanlı topraklarındaki işgaller, azınlıkların hak arayışları, padişaha ve halka hizmet maksadıyla çıkan “Mizan”ın sayfalarına yansımıştır. Osmanlı Devleti’nin gücünün zayıfladığı yıllarda Murat Bey, devletini Batı’ya karşı müdafaa etmiştir.

Devlet ve milleti bir bütün olarak gören Murat Bey, halkın devlete karşı sorumlulukları olduğu gibi, devletin de halkın hak ve çıkarlarını koruma görevi olduğunu düşünür. Bu ödevler yerine getirilmediği zaman karışıklıklar ve isyanlar başlar. Bunların yaşanmaması için bu muvazenenin korunması gerekir.

Makalelerin Avrupa ve ABD parlamentosundaki karışıklıklardan bahseden Murat Bey’in ülkesindeki rejimi değiştirmek gibi bir düşüncesinin bulunmadığını anlıyoruz. Bu yıllarda daha çok II. Abdülhamid’in yanında bir politika izlemiştir. Bunun istibdat döneminin baskısından çok Murat Bey’in hizmet aşkındaki samimiyetten kaynaklandığını söyleyebiliriz. Çünkü Murat Bey, yurt dışına kaçtığı dönemlerde bile II. Abdülhamid’e yazdığı mektuplarda davranışlarının sebebini izah etmiştir. Osmanlı saltanatına ve hilafetine derin bir sevgiyle bağlanan Murat Bey, bu güce zarar gelmesini istememiştir.

İç siyasetle ilgili olarak en çok üzerinde durulan konulardan biri demiryolları inşası meselesidir. Bu konuda yayımlanmış on bir makale vardır. Devletin hayat damarlarından biri olarak görülen bu girişim padişahın en önemli ıslahatlarından biri olacaktır:

“Anadolu demiryolları Devlet-i Ebed Müddet’in hayat damarları makâmında bilinmek icâp eder. Bu yolların asr-ı Cenâb-ı Padişahide az zaman içinde hüsn-i sûretle inşâ ettirileceğine şüphemiz yoktur.”⁸⁸

Demiryollarının yapımı, kapsadığı alan, projenin uygulama aşamasında yaşanan sorunlar belirtilmiştir. “Mizan” demiryolları yapımına sonuna kadar destek olmuş ve bu konuyla ilgili izlenen politikada tasvip etmediği durumları da dile getirmiştir.

O yıllarda yaygın olan eşkıyalık olayları, memlekette emniyetin sağlanması, memurların vazifeleri gibi konular da ele alınmıştır.

Bu dönemde dış siyaset ile ilgili yazıların sayısı oldukça fazladır. Avrupa’daki menfaat çatışmaları Osmanlı Devleti’ni de olumsuz etkilemiştir. Murat Bey’e göre bu karışıklıkların sebebi muvazenenin bozulmasıdır. Dengeler sarsılmaya başladığı zaman çatışmalar da başlar. Birileri kendi çıkarlarına uygun olarak bu dengeyi yeniden kurmak ister.

Dış siyasetle ilgili üzerinde durulan en önemli sorunlardan biri Şarki Rum meselesidir. Hıristiyan bir vali idaresinde Osmanlı yönetiminde olan Doğu Rumeli’nin Bulgaristan’a ilhakı İngiltere ve Rusya’nın zıtlaşmasına neden olmuştur. Rusya Rumeli’deki baskısını arttırırken Avrupa etkisiz bir politika izlemiştir. Avrupa Devletlerinin her biri meseleye kendi menfaatleri doğrultusunda yaklaşırken, Osmanlı Devleti ise sadece bu meseleyi çözmek ve Doğu Rumeli halkını rahatlatmak için uğraşmıştır. “Mizan” bu noktada II. Abdülhamid’in yürüttüğü siyaseti beğenir.

“Vel-hâsıl Avrupa Devletleri’nden hiçbiri mesele-i hâzıranın bir gün evvel tesviye-pezîr olmasını iltizâm edecek bir halde değildir. Her birinin birtakım âmâl-i hafiyesi olup vesile-i istihsâl bulmak ümidiyle cümlesi güya ahvâlin daha ziyâde karışmasını arzu ediyorlar. İhtimâl-i kavi olarak bunun neticesi Avrupa’da harb-i umûmi vâki olabileceğinden tabakât-ı cemiyette kesret üzere bulunan sulh taraftarları endişeye dûçâr oluyorlar. Zaten harbi iltizâm edenler de o endişeden hâlî değillerdir.

Düvel-i muazzama içinde endişesiz olarak istikbâle bakabilen yalnız Devlet-i Ebed Müddet’tir. bu da meselenin ibtidâsından beri velinimet bî-minnetimiz

⁸⁸ ‘Anadolu Demiryolları’, *Mizan*, 30 Cemâziye’l-Evvel 1304, İstanbul, S.19.s.155.

Efendimiz Hazretleri'nin ittihâz buyurdıkları kâr-agâhâne mesleklerinin semere-i müstakile-i müstahsinesidir.”⁸⁹

Hidiv İsmail Paşa'nın Mısır'ı kalkındırma çalışmalarında İngiltere ve Fransa'dan sınırsız destek alması daha sonra bu devletlerin Mısır'ın iç işlerine karışmalarına neden olmuştur. Halk bunun için ayaklanmış, İngilizler de bunu fırsat bilerek buraya asker göndermişlerdir. Dolayısıyla Mısır'ı işgal etmişlerdir. Ayrıca Arap milliyetçiliğini kışkırtması da Osmanlı Devleti ile İngiltere'yi karşı karşıya getirir. Murat Bey, İngiltere'nin Mısır'a girme gerekçelerinin ortadan kalktığı halde hâlâ Mısır'dan çıkmamasını şiddetle eleştirir. Bir an önce İngiltere'nin sözünde durarak Mısır'dan çekilmesi gerektiğini savunur.

Girit meselesi, yine bu dönemin önemli olaylarından. Adada yaşayan Hıristiyanlar sık sık ayaklanarak haklarının genişletilmesini istemektedirler. Yunanistan'ın da bunları desteklemesiyle olaylar büyür. “Girit Umûru” başlıklı makalelerde Girit'in tarihçesi, coğrafi önemi ve adada yaşayan Müslüman tebanın hukukunun gözetilmesi üzerinde durulmuştur.

Osmanlı Devleti'nde yaşayan azınlıklar bu yıllarda devlete büyük sorunlar yaşatmışlardır. Bir taraftan açtıkları ruhban cemiyetleri ve ecnebi okulları ile diğer taraftan sürekli haklarının genişletilmesi için çıkardıkları ayaklanmalar ile devleti içten çökertmişlerdir. Bir bayram günü Kumkapı'daki Ermeni Kilisesi'nde çıkan olaylar da bunlardan sadece biridir. Murat Bey, bu olayı hemen gazetesine yansıtarak her iki tarafı da sağduyulu davranmaya çağırmıştır. Osmanlı Devleti'nin azınlıklara her zaman iyi davrandığını, onların hukukuna ve inançlarına saygı gösterdiğini ve yakın zamana kadar bu tür çatışmaların olmadığını vurgulamıştır. Her ne olursa olsun devletin bütünlüğünü tehdit eden bu tür olayların hoş görülemeyeceğini belirtmiştir:

“Alel-umûm akvâm-ı kadimenin hizmât-ı mesbûka-i medeniyelerine nazar-ı ihtirâm ile baktığımız gibi Ermenilerin dahi mazi-i medenilerini alkışlarız. Fakat vahdet-i Osmaniye'den ayrı gayrı bir hayâl-i mahsûs-ı siyasi için mazilerinin medâr

⁸⁹ ‘İcmâl-i Ahvâl’, *Mizan*, 3 Rebiü'l-Âhir 1304, İstanbul, S.11, s.92.

olamayacağını iddia ederek vukuât-ı tarihiye gibi berâhin-i kâtıaya istinâden ispât-ı müddeâ etmek için dahi zahmet çekmeyiz.”⁹⁰

Bunların dışında, İngiltere ile Fransa'nın Afrika topraklarını işgalleri ve buralarda kurdukları sömürgeler üzerinde de durulmuş, Avrupa'nın sömürgeci zihniyeti yansıtılmıştır. Ayrıca Afrika'daki Osmanlı topraklarının gösterildiği bir haritaya da 156. sayıda yer verilmiştir.

Dış siyasetle ilgili yazılardan Avrupa Devletleri'nin Osmanlı'ya bakış açılarını görebiliyoruz. Kendi çıkarları doğrultusunda yürüttükleri politikalarda Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğü ve hukuku tanınmayarak Osmanlı Devleti'ni de sömürmeye ve bölmeye çalışmışlardır. Murat Bey, hükümetin bunları dikkate alarak bir dış siyaset izlemesini, temkinli olmasını ve içteki meseleleri bir an önce halletmesini ister. Her zaman “Devlet-i Ebed Müddet” idealinin gerçekleşmesini istemiştir.

Murat Bey'in siyasi yazılarında izlediği politika; olayların tarihi derinliklerine inerek, perde altında kalmış kısımlarını ortaya çıkarmak ve muhakeme etmek olmuştur. Bütün hadiseleri tek bir dünya siyasetinin parçası olarak görmesi ve onları bu siyasetin içine yerleştirmeğe çalışması “Mizan” a retrospectif bir tahlil görüşünün hakim olmasını sağlamıştır.⁹¹

Mehmet Murat İstanbul'dan ayrıldıktan sonra Avrupa'ya giderek Paris ve Londra'da durum değerlendirmesi yapmış ve gazetesini çıkarmak için uygun yer aramıştır. Burada hem Avrupalı siyasetçilerle görüşmüş hem de Osmanlı'dan kaçarak Avrupa'ya sığınan Jöntürk üyeleriyle temasta bulunmuştur. Amacı siyasi görüşlerini halka yansıtacak yegane ve sevgili vasıtası olan gazetesini yayınlamak için uygun bir yer aramaktır.

Kahire dönemindeki siyasete geçmeden önce cemiyet hakkında bazı izahatta bulunmak yerinde olacaktır. İttihat ve Terakki Cemiyeti 21 Mayıs 1889 tarihinde Tıp Mektebi'nden Abdullah Cevdet, Hüseyinzâde Ali Bey, İbrahim Temo, İshak Sukuti, Mehmet Reşit tarafından kurulmuştur. Tanzimat sonrasında hüküm sürmeye

⁹⁰ ‘İfâde-i Mahsûsa: ‘Cümle-i Siyasiye’, *Mizan*, 20 Zilhicce 1307, İstanbul, S.153, s.1392.

⁹¹ Birol Emil, *Mizancı Murad Bey, Hayatı ve Eserleri*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul: İstanbul Üniversitesi, 1979, s.167.

başlayan fikir akımlarından Osmanlılık tesirinde ortaya çıkmıştır ve bu yüzden adı önce İttihad-ı Osmani'dir. Aslında bu cemiyet I. Meşrutiyetin kabulünü sağlayan Yeni Osmanlılar'ın bir uzantısıdır. II. Abdülhamid'in yönetimine muhalif olan İttihat ve Terakki Cemiyeti 1894 yılından sonra amaçlarını uygulama yolunda Paris, Cenevre ve Kahire'de şubeler açarak atılıma geçmiştir. İstekleri Osmanlı topraklarının meşrutiyet rejimiyle idare edilmesidir.

Mehmet Murat'ın Abdülhamid'in aleyhinde olarak 1895 sonlarında İstanbul'u terk edip Paris'e geldiği sırada cemiyetin üyeleri şunlardır: Dr. İshak Sukuti, Süleyman Nazif, Ali Kemal, Dr. Şerafettin Mağmumi, Çürüksulu Ahmet Bey, Kaymakam Şefik Bey, Dr. Nazım, Abdullah Cevdet ve cemiyetin başkanı Ahmet Rıza Bey. Cemiyetin yayın organı olarak kullandığı gazete ise Meşveret'tir. Paris'te Mülkiye mektebinden öğrencileri olan Jöntürkler onu ilgiyle karşılamıştır. Ancak İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin başkanlığını yapan Ahmet Rıza Bey ile yakın bir ilişki kuramamıştır. Böylece Mizan'ı tekrar neşretmek için Mısır'ı tercih etmiştir. Bu dönemde İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin bir üyesi olarak gazetesini çıkarmıştır.

Mizan'ın Mısır'da yayınlandığı ilk sayıda Mehmet Murat, İstanbul'u neden terk ettiğini epey geriye giderek şöyle anlatmaktadır: “Hizmet-i mülk ve devlete duhûlümden iki sene sonra kapının mesleği ve aklâmının ahvâli ile müdâvimlerinin ahlâk ve “âmâlini” öğrenerek ben dahi meyûs oldum ve hayırlı bir iş görülmek ihtimâlinden keliyâ kat ümit etmek raddesine geldim, hiç olmazsa çürüyüp kokmuş olan devâir-i resmiyenin vahîm havâsından kurtulmak ve uçuruma doğru muntazamân kaymakta olduğu hissolan heyet-i idâreden mümkün mertebe uzak bulunmak mülâhazasıyla Mekteb-i Mülkiye'nin hîn-i küşâdında bir ders istihsâli için müsâraat gösterdim.”⁹²

Osmanlı'nın idari sistemini oluşturan Babîâli, nezaretler ve diğer kurumlardaki aksaklıklar, idari yanlışlıklar, bu kademelerdeki kişilerin bilgi, ahlak, fazilet ve sorumluluk bakımından ortaya koydukları menfi bürokratik tavır ve hem Avrupalı milletlerin hem de onların etkisindeki azınlıkların kendi menfaatleri doğrultusunda yapılanmaları, Mehmet Murat'ın yukarıda söylediği siyasi çürümenin nedenlerini oluşturmaktaydı. Mekteb-i Mülkiyede öğretmenliği sırasında bu

⁹² ‘İfade-i Mahsûsa’, *Mizan*, 30 Recep 1313, Kahire, S.159, s.2353-7.

çürümenin önüne geçmek maksadıyla Osmanlı gençlerini maarif yoluyla etkilemeyi ve milli amaçlar etrafında toplamayı yegâne amaç bilmiştir. Meşrutî yönetimin Osmanlı'yı kurtaracağına inancı tamdır. Bu yüzden denilebilir ki Mizancı'nın bütün fikriyatı siyaset, hürriyet ve inkılâp etrafında şekillenmiştir. Bu alanda gösterdiği mücadelenin en iyi kanıtı, fikirlerini ortaya koyduğu bir reform projesi hazırlayarak II. Abdülhamid'in karşısına çıkması olmuştur. Bu proje, sınırlı meşrutî idarenin kabul edilmesinin kurtuluşu sağlayacağından ibaretti. Ancak padişahın beklediği ilgiyi görememesi, öğretmenlikten mahrumiyeti ve Sadrazam Cevat Paşa ile olan ve padişahın karşısına çıkacak kadar ileriye giden münakaşası⁹³ onun İstanbul'un dışına çıkmasına neden olmuştur. Buradaki yayınında hep siyasi sorunları işlemiş ve gazetesinin siyasi tenkit gazetesi olduğunu her fırsatta kanıtlamıştır. Viyana sefiri vasıtasıyla padişaha gönderdiği mektupta İstanbul'u terkini izah etmeye çalışmış ve sonraki dönemlerde gönderdiği mektuplarla da padişahla arasında bir açık muhabere sistemi kurmuştur. Padişaha ve hükümet üyelerine yaklaşımı ve hitabı değişmeye başlamış, yazılarına yönetim karşıtı tutum ve isyan havası hâkim olmuştur.

Şikâyetname şeklindeki mektupları ile padişaha ne yapması gerektiğini söyleyecek kadar ileri gitmiş, sıkça ya meşrutî idareyi getirmesini ya da hükümeti terk etmesini söylemiştir. Sadece padişah değil, İngiltere'ye iltica eden eski sadrazam Said Paşa "Yıldız Takımı" başlıklı yazılarında İzzet Bey, Şeyh Ebul Hadi, Ragıb Bey ve Lütfü Ağa gibi isimler Mehmet Murat'ın namlusunun ucundaki idareciler olmuştur. Her fırsatta yönetimi tenkit etmekten geri durmamıştır. "Vazife ve Mesuliyet" başlıklı makalelerde devlet ricalini tenkit ediş şekli I. İstanbul döneminden itibaren Mizandaki değişimi görebilmek açısından önemlidir. "Ey şanlı, şöhretli, nâmuslu, azametli ricâl-i devlet-i Osmaniye! Âlem-i medeniyet ve memûriyette isimleriniz dillerde dâstân olan Saidler, Kamiller, Cevadlar, Rıfatlar... Acaba vazîfe ve mesûliyet sözleri telaffuz veya tefekkür buyurduğunuz vakit şöylece iğnelenmiş gibi titreyecek birer büklüm beyne mâlik değil misiniz?...Ah biçare vazife ve meslek cüceleri! Hüner ve marifetinizi kim yutar, kim dinler..."

---

⁹³ a.g.m, s.2353-7.

Mizancı yalnızca tenkit etme yolunu tutmamış idari yenilenme konusunda yapılması gerekeni de cemiyet adına maddelemiştir.⁹⁴ “Makâsıd-ı Vatan-perverânenin Hadd-i Gayesi Selâmet-i Devlet Olmalıdır” makalesinde de memleketin refah ve kurtuluşu için nasıl bir yol izlenmesi, nasıl düşünülmesi ve nasıl davranılması gerektiğini uzun uzadıya izah etmeye çalışmıştır. Aslında Mehmet Murat padişaha zamanında kabul ettiremediği reform projesindeki fikirlerini parça parça makaleleri aracılığıyla gazetesinde halka duyurmakta, onlara anlatmaktadır. Savunduğu fikir gayet açıktır. Amaç milletin meşruti bir yönetime sahip olabilmesidir. Onun mahdut meşruti yönetim görüşünün özünde milletin padişahın yanında idari sisteme katılması vardır. Bir millet meclisi oluşturulmalıdır ve meclis üyelerinin sınırlı tutulması elzendir, yani üyeler, kendi menfaatleri mucibince davranarak milletçilik prensibini savunarak devletin yok olmasında en büyük tehdidi oluşturan ecnebi azınlıktan olmamalıdır. Bu konuda padişahla hem fikirdir. Ama bu yeterli görülmemiştir. Millet meclisi oluşturulurken ehliyetli ve erdemli kişilerin seçilmesi gerekmektedir. Ancak İstanbul’da Babîâli ve diğer devlet kademelerinde müspet vasıfları taşıyan kişiler bulunamazken diğer illerden nasıl toplanacaktı. O yüzden bu reform programının uygulanması son derece itina ve mücadele gerektirmekteydi.

Bu dönemde hem Osmanlı yönetimine karşı koyarak hem de İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin programını Tunalı ile beraber yürüterek toplam yirmi altı sayı çıkarmıştır. Bu sayılar içerisinde aynı zamanda İttihat ve Terakki Cemiyeti ile bir haberleşme ağı da kurulmuştur. Ed-Dâî (Talib-i Selâmet Bir Mümin), Bir Arnavud, Gulam Mehmed Ali, Konyalı İhtiyâr Bir Türk, Medrese-nişînlerden Fakir Bir Sohta, Ulemâ’dan Bir Zât şeklindeki imzalarla yayınlanan yazı ve mektuplar bize bu ilişkiyi kanıtlamaktadır.

Kahire Mizan’ının sayfalarında bir diğer önemli bölüm dış siyaset adı altında topladığımız alanda yaşananlardır. Bu dönemde Osmanlı’nın iki büyük meselesi Girit umuru ve Ermeniler’dir.

⁹⁴ ‘Fırkamızın Hatt-ı Hareketi’, Kahire, *Mizan*, 30 Recep 1313, S.159, s.2359-60.

Mizan'a göre ecnebi meselesinin ortaya çıkmasına neden önce kapütilyasyonlar, yakın zamanda da Paris Muahedesi'dir.⁹⁵ Girit meselesi bu dönemde Osmanlı'yı en çok uğraştıran sorundur. Mizan için yine bütün bu anlaşmazlık ve karmaşanın altında hükümeteşizlik sorunu yatmaktadır. Nitekim idari boşluklar ve iktidar kaybı ecnebi meselesi üzerinde kesin bir karara varılmasına engel olmaktadır. Sık değışen hükümetler ve ehliyetsiz, zayıf karakterli idareciler çözüme engeldir. "Kasıt mı Yoksa Acz mi?"⁹⁶ adlı makalede Girit sorununun aslında basit bir mesele olduğu söylenmektedir. Buna göre fermanlarla alınan kararlar uygulanmış olsaydı, genel bir meclis toplanıp bir vali seçilseydi Girit'te güven ve asayiş sağlanabilirdi. Yüzyıllardır süregelen Avrupa-Osmanlı arasındaki medeniyet çatışmasının ve Avrupalı devletlerinin şark politikasının özünde ehl-i salib devrinin prensiplerinin kalıntısı vardır. Şu an Garplılar ehl-i salibin devamı niteliği taşımaktadırlar. Bu fikirler Cümle-i Siyasi, Garbın Taassubu ve Şarkın Gafleti unvanlı makalelerde teferruatlı bir şekilde izah edilmiştir.

Mizan'da Ermenilerle ilgili yazılar da oldukça önemlidir. Osmanlı siyasetindeki ecnebi müdahalesinin sorumlusu yine Avrupa devletleridir. Ermeni Vatandaşlarımıza Halisane Bir Davet, İfrat ve Tefrit başlıklı makalelerde Ermeniler'e birlik çağrısı yaparak şark meselesini ancak şarklıların çözebileceğini garplıların elinde alet olmamalarını istemektedir. Maziye unutmalarını istikbale bakmalarını, birlik olup mukaddes devletimizi garbın elinden kurtarmayı tavsiye etmektedir.

Mizan'ın Kahire dönemindeki siyasi konuları Birol Emil'in "Mehmet Murat'ın Edebi Şahsiyeti ve Eserleri" adlı doktora tezinde teferruatlı olarak açıklanmıştır. Bu konuda bu kaynaktan istifade edilmesi en doğrusu olacaktır.

Mehmet Murat yayın politikasının sertliği ve bunu takip eden nedenlerden dolayı İngiliz hâkimiyetindeki Mısır'dan da ayrılmak zorunda bırakılmıştır. Hem cemiyetin ona verdiği üç aylık yayın izin de son bulmuştur. Mehmet Murat Paris'e gelir gelmez Mizan, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin yayın vasıtası olarak

⁹⁵ 'Makâsıd-ı Vatan-perverânenin Hadd-i Gayesi Selâmet-i Devlet Olmalıdır', *Mizan*, 8 Şaban 1313, Kahire, S.160, s.2365-8.

⁹⁶ 'Kasıt mı Yoksa Acz mi?', *Mizan*, 22 Zilhicce 1313, Kahire, S.179, s.2313-5.

yayınlanmaya başlanmıştır. Tarih 18 Aralık 1896'yı göstermektedir. İlk sayıda şu ihtarı görmekteyiz:

“Vatanın dâhili ve hârici düşmanlarından istihlâsı maksad ve emelinde bulunan cemiyetimiz ahvâlin kesb ettiği vehâmete nazaran neşriyât ve muâmelâtına daha ziyâde ittîrâd ve intizâm vermeye karar vermiş ve bu cümleden olarak (Meşveret)in hârice karşı vâsita-i müdâfaa makâmında yalnız Fransızca'ya hasrile Türkçe resmî mürevvec-i efkârı olmak üzere (Mizan)ın cemiyete terkine talep eylemiştir. Cemiyetin her emir ve talebi mensûbîni için mukaddestir. Bunun için ya Mısır'da veya İstanbul'da neşr olunacak olan (Mizan) cemiyet tarafından tayîn olunan bir heyet-i tahrîriyenin hüsn ve idâresine terk olunmuştur. Bundan fî mabad (Mizan)a yazı yazmayacağım manâsı çıkarılmasın. Vazîfem sükût etmecliğimi mânidir.(Mizan) bu günden itibâren sırf vâsita-i efkâr-ı mahsûsam değildir. Cemiyetin taht-ı mesuliyetinde neşr olunan resmî bir vâsita-i efkârıdır. Fakir dahi cemiyete mensubiyet ile müşerref ve müftehir bulunduğumdan matlûbuna muvâfik sûrette kalemi istimâl edeceğim tabii ve zarûridir.”⁹⁷

Mizan Paris'teki ilk sayısında cemiyetin bir meclis tarafından idare edilmeye başlandığını duyurmaktadır. Kahire'deki yayın amacı ile Paris'teki yayın amacı aynıdır, üslup daha da serttir. İttihat ve Terakki'nin padişaha ve hükümete karşı mücadelesinin amacı meşrutiyeti ve Kanun-i Esasi'yi yeniden ilan ettirmektir. Cemiyetin üyeleri bu amaç etrafında Avrupa'da Meşveret ve Mizan'ı yayınlarken bu amaçlarını sekteye uğratacak anlaşmazlığa kapılacaklardır. Mehmet Murat ve Ahmet Rıza arasındaki hem liderlik rekabeti hem de dünya görüşlerinin çatışması ve bunun cemiyet amaçlarını etkilemeye başlaması yüzünden ikiye bölüneceklerdir. Bu bölünme Mizan'ın sayfalarına yansımıştır.⁹⁸

Bu dönemde II.Abdülhamid'e karşı yazılan yazılar bir hayli ağırdır. Bütün nüshalarda son sürat padişah ve Babıali'ye hakaretler edilmektedir. Yıldız miskinleri, uğursuz gibi tabirler kullanılmaktadır. Meseleler eskisi gibi ciddi ve olgun bir tavırla ele alınmamaktadır, gazete amiyane, kaba, bol hakaretli bir havaya bürünmüştür. Yine yaşanan felaketlerin kaynağı padişahın müstebid rejimi olarak görülmektedir. Bir an evvel meşrutiyete ve anayasaya kavuşulmalıdır. Burada birinci meşrutiyet

⁹⁷ 'Kârilere İhtar-ı Mahsûs', *Mizan*, 9 Recep 1314, Paris, S.1, s.1.

⁹⁸ 'İzhâr-ı Hakikat', *Mizan*, 4 Şevval 1314, Paris, S.10, s.1-2.

neslinden Midhat Paşa, Ali Suavi, Mustafa Fazıl Paşa ve Namık Kemal saygıyla anılmaktadır. Buna karşılık padişah, Şamlı Arap İzzet (Mizancı geçmişte Padişah'ın kendi layihasını reddedip Arap İzzet'in layihasını kabul etmesini unutamamıştır), Faruk İsmail Paşa, Casûs-ı Bînamûs Nadir ve Bahriye Nazırı yerilmektedir. Mizan'a göre Osmanlı'da kaht-ı rical yani adam kıtlığı yaşanmaktadır.

Diğer taraftan Paris döneminde beş nüshalık bir yazı dizisi dikkat çekicidir. Osmanlı eski sadrazamı merhum Keçecizade Mehmet Fuat Paşa bu yazıyı Fransa'nın Nis kentindeyken Sultan Abdülaziz'e hitaben yazmıştır. Mizan da bu yazıyı tefrika ederek Vasiyetname-i Siyasi başlığı altında yayınlamıştır.

Bu dönemde dış siyaset alanında Osmanlı Devleti yine Girit ile uğraşmaktadır. 1896'da Girit isyanının başlaması ve 1897'de Yunan askerlerinin Girit'e girmesi, Yunan çetelerinin Rumeli'deki Osmanlı sınırına saldırması sonucu devlet zor anlar yaşamaktadır. Neyse ki 17 Nisan 1897'de Osmanlı-Yunan Savaşı Osmanlı'nın zaferiyle sonuçlanmıştır. Mizan cemiyet neşriyatı olarak üzerine düşen görevi burada da yerine getirmiştir. Mizan'ın sayfaları sürekli Girit sorununu işlemiş ve hatta Girit halkına para vs. yardımların yapılmasına öncülük etmiştir.

Osmanlı'da Girit zaferi yaşanırken Mizan'ın 10 Mayıs 1897'den itibaren Cenevre'de yayınlandığını görmekteyiz. Yirmi ikinci sayıda Mehmet Murat mektubunda Ahmet Rıza'yı orta yolu bulmaya ve onu cemiyete döndürmeye çalışmışsa da başarılı olamamıştır. Mazbata ile Ahmet Rıza ve Meşveret cemiyetten bağımsız hale gelmiş, yollar ayrılmıştır. Mehmet Murat'ın tarafında çoğunluğunu öğrencilerinin oluşturduğu Kaymakam Şefik, İshak Sukuti, Süleyman Nazif, Şerafettin Mağmumi, Ali Kemal vardır. Ahmet Rıza'nın tarafında ise Dr. Nazım, Bahaddin Şakir ve Şerif Bey vardır. “Anlaşılan burada çarpışan, görünüşte pozitivizm ve İslam görüşü fakat gerçekte Ahmet Rıza'nın evrensel, kozmopolit fikirleriyle tıbbiyelilerin şiarı milli yararlar idi.”⁹⁹ Mehmet Murat yanlısı üyelerin Osmanlı menfaatlerine odaklanmaları ve Ahmet Rıza'nın farklı düşünerek Avrupa'da bulunma nedenini ve davasını unutmaya başlaması onları birbirinden koparmıştır. Cemiyet üyeleri Ahmet Rıza'nın başkanlığını istemez. Mehmet Murat bundan sonra Mağmumi ve diğerlerinin gayretiyle başkanlığa seçilmiştir.

⁹⁹ Şerif Mardin, a.g.e, s.107.

Mizan, Meşveret ve Ahmet Rıza'dan ayrı olarak yayınına Cenevre'de devam etmesine rağmen anlaşmazlıklar tamamen çözülememiştir. Murat cemiyetin reisliğini 1897 Mayısına kadar devam ettirmiştir. Sonunda 31 Mayıs 1897'de istifasını vermiştir. Cenevre'de 19 Temmuz 1897 tarihinde neşrettiği yirmi dokuzuncu sayıyla yurt dışındaki yayınına da son vermiştir. Cemiyetteki anlaşmazlıklara tahammül edemeyerek ve Osmanlı'nın Yunan zaferiyle büyük ümitlere kapılarak Abdülhamit'in hafiyelerinden Ahmet Celalettin Bey'in ısrarı sonucu İstanbul'a geri dönmüştür.

Mehmet Murat cemiyeti bırakıp İstanbul'a döndükten sonra Jöntürkler yine meşrutiyet mücadelesine devam etmişlerdir. Hatta cemiyet İstanbul'dan kaçanlarla tekrar vücut bulmuştur. Damat Mahmut Paşa ve oğulları Sabahaddin ve Lütfullah Bey Abdülhamit'le anlaşmazlığa düşerek ülkeyi terk edip Paris'e gelmişlerdir. 1902 yılında Prens Sabahaddin I. Jöntürk Kongresini toplamıştır. Yine cemiyette bu kongreyle birlikte bazı gruplaşmalar meydana gelmiştir. Ardından II. Jöntürk Kongresi 1907'de toplanarak tam olarak hedeflerini belirlemiştir. Hazırladıkları bildiri ile Osmanlı ülkesinde artık ihtilal yapılması gerektiğine kesin olarak karar vermişlerdir. Osmanlı sınırlarındaki ihtilal komiteleri ile rejimi değiştirmek için aksiyona geçmişlerdir. Cemiyet özellikle askerleri etkisi altına alarak ihtilal için gereken ortamı hazırlamıştır. Bu askerlerden Niyazi Bey, Manastır'da ilk adımı atmıştır. Bu şekilde başlatılan ihtilal hareketi Manastır ve Selanik'ten başlayarak İstanbul'a gelmiştir. Miladi 24 Temmuz 1908 Perşembe günü bu ihtilal sonucunda Abdülhamit bütün Osmanlı ülkesinde meşrutiyeti ikinci kez ilan etmiştir.

Meşrutiyetin ilan edilmesinden yedi gün sonra miladi 30 Temmuz 1908 Perşembe günü Mehmet Murat Mizan'ı tekrar yayınlamaya başlamıştır. İlk nüshada ülkedeki meşrutiyet manzarasını çizdikten sonra açık muhabere bölümünde İttihat ve Terakki Cemiyet-i Osmaniyesi Riyaset-i Aliyyesine¹⁰⁰ hitaplı ilginç bir yazı yazmıştır. Bu yazıda cemiyetten tebriye-i zimmet mazbatasını istemektedir. Mizancı'ya göre ya cemiyetin asıl şekli değişmiş ya da cemiyet namına bir takım yabancılar iyi ya da kötü niyetle sahip çıkmışlardır. Hem cemiyeti bırakmadan önce sunduğu istifa dilekçesine de bir cevap verilmediğine istinaden cemiyetin

¹⁰⁰ 'Açık Muhabere', *Mizan*, 2 Recep 1326, İstanbul, S.1, s.2.

başkanlığını tekrar istemektedir. Tabii ki daha sonra cemiyetin buna cevabı oldukça net olmuştur. Mizancı'nın Cemiyetle kesinlikle bir alakası kalmadığı Tanin vasıtasıyla bildirilmiştir. Bu andan itibaren cemiyetle Murat arasında bir zıtlık başlamıştır. Gazetedeki yazılarında sürekli cemiyetin üyelerine ve çalışmalarına sataşmıştır.

Meşrutiyet sonrasındaki İstanbul döneminde çıkan Mizan nüshaları iç siyaset alanında son derece güçlüdür ve üslup ve muhteva bakımından ölçülü makaleler verilmeye başlanmıştır. Paris-Cenevre dönemindeki argo hitaplar yok olmuştur. Abdülhamit aleyhindeki tavır değişmiştir.

Mizan'ın İstanbul nüshalarında Mehmet Murat hürriyetine kavuşan milletin artık ne yapması, nasıl davranması gerektiğini açıklamaktadır. “Bugün sâye-i âtîfet hazret-i hilâfet-penâhide hürriyet-i harekât ve efkâra âzâde-i güftâr ve mişvâre mâlik bulunan millet-i necîbe-i Osmaniye'den bilcümle muhibban ve hayr-hâhânenin bekledikleri şey efrâd-ı kavmden her birinin vehleten beyne'l-nâs kesb-i marûfiyet ve defâten sâhib-i şöhret olmak emel-i mezmûmuyla sağa sola bâb-ı taarruzu küşâd ederek dâhilen yeni yeni bir takım mesâil ihdâs etmek suretiyle hükûmet-i seniye-i boş yere işgâl etmek değil, belki bilakis takîb edecekleri tarîki taayyün ederek menâfi-i müştereke-i devlet ve milletin icâb ettiği bir sûrette ve tebeddülât-ı hâzıradan beklenen ıslahât-ı umûmiyenin icrâsını teshîl edecek bir tarzda bir meslek-i sükûn ve itidâl ittihâz etmek ve ankaribü'z-zaman iftihâhı irâde-i seniye-i hümâyun ile tebşîr buyurulmuş olan meclis-i mebusânın hîn-i ictimâına kadar kâide-i ihtiyâttan ayrılmamak ve yeni açılan bu çığırda Osmanlılar'ın âlâ veche'l-memûl muvaffak olabilecekleri hakkında şimdiden kemâl-i dikkat izhâr etmeye başlayan Avrupa matbûâtını tatmîn ve böyle bir usûl-i serbestîye lâyük olacak derecede terbiye-i medeniyeye mâlik bulduklarını fiilen isbât etmek olacağı müstağni-i rey ve gümân bir keyfiyettir.”¹⁰¹

Hürriyetin ilanıyla memleket genelindeki çatışma hali sona ermemiştir. İktidar ve muhalefet kutupları değişmiştir. Mutlakiyet ve meşrutiyet arasında kalan İstanbul'da kaos hüküm sürmektedir. II. Abdülhamid halen devletin padişahıdır, meşrutiyeti de ilan ettiğine göre İttihat ve Terakkicilerin padişaha sadık kalmaktan,

¹⁰¹ ‘Bir Milletın Hayatı Ne İle Kâimdir?’, *Mizan*, 2 Recep 1326, İstanbul, S.1, s.4-5.

onun padişahlığını kabul etmekten başka yapacakları bir şey yoktur. Mizan'ın Rumi 20 Temmuz 1324 Pazar günü dördüncü nüshasında Abdülhamid'in Hatt-ı Hümayununun görmekteyiz. Hicri 4 Recep 1326 tarihli bu hümayunda padişah Kanun-i Esasi'nin yürürlüğe girdiğini söylemektedir. Ancak ilk Kanun-i Esasi'den farklı olarak burada padişah, Harbiye ve Bahriye Nazırlarını tayin etme hakkını kendine bırakmıştır. Bu da gösteriyor ki Sadrazam Sait Paşa padişahın sözüne sadıktır, onu değiştirme yetkisini kendinde görmemektedir. Mizan'ın beşinci nüshasında Devr-i Necat ve Hürriyetin Birinci Kabinesini görmekteyiz. Artık gazetede Vazife ve Mesuliyet başlıklı yazılarla Mebusan Dairesinden Babıâli'ye hitaplı, Babıâli'nin vazifesini¹⁰² anlatan makaleler sıralanmaktadır.

Gazetemiz halkı temsil edecek milletvekillerinin vasıfları hakkındaki fikrini “Heyet-i Vükelaya dahil olan zevat-ı kiramin, mezheb itibariyle tefrikine ihtiyaç devri, uğurlar olsun, gitmiştir. Onunla meşgul olmaya mahal ve münasebet kalmamıştır. Onların mezhepleriyle değil, meslekleriyle müttefiken iştilal etmek - işte yegane vazifemiz!”¹⁰³ diyerek ifade etmektedir.

Meşrutiyetin ilanıyla iki defa kurulan Sait Paşa¹⁰⁴ hükümeti cemiyetin baskısına dayanamayarak istifasını vermiştir ve Hicri 9 Recep 1326 tarihli resmi yazı ile Kamil Paşa hükümeti kurulmuştur. Bu değişim haberi dokuz numaralı nüshada yayınlanmıştır. İttihat ve Terakki Cemiyeti ile padişah arasında kalan Babıali değişmek zorunda kalmıştır. Bu arada kalmışlık ve otorite boşluğu halk arasındaki güvensizlik ve çatışmayı tetikleyen bir etkidir. Çünkü istikrar ortamına kavuşulamamıştır. Bu arada yeni hükümetin bahriye ve harbiye nazırını cemiyet seçmiştir.

Mizan hükümetin mesleğini ifa ederken¹⁰⁵ dikkat etmesi gerekenleri, bir taraftan Vükela Heyetinin programını, mebusların seçimi, mebusların maaşlarını,

¹⁰² ‘Bend-i Siyâsiye: Vazife ve Mesuliyet’, *Mizan*, 6 Recep 1326, İstanbul, S.5, s.21-3.

‘Vazife ve Mesuliyet’, *Mizan*, 7 Recep 1326, İstanbul, S.6, s.25.

‘Yeni Kabine ve Bâb-ı Âli’nin Mesuliyeti’, *Mizan*, 7 Recep 1326, İstanbul, S.6, s.25-6.

¹⁰³ ‘Sakîm ve Mantıksız Bir Hesap’, *Mizan*, 9 Recep 1326, İstanbul, S.8, s.35.

¹⁰⁴ ‘Sadr-ı Sâbık Said Paşa’, *Mizan*, 16 Recep 1326, İstanbul, S.15, s.67.

¹⁰⁵ ‘Meslek-i Hükûmet 1’, *Mizan*, 14 Recep 1326, İstanbul, S.13, s.59-60.

‘Meslek-i Hükûmet 2’, *Mizan*, 15 Recep 1326, İstanbul, S.14, s.63-4.

çalışma şekillerini pek çok makalede izaha çalışmıştır. Diğer taraftan “Şeyhülislam ve Meclis-i Mebusân”, “Kanun-i Esasi ve Şeriat-ı İslamiye” adlı makalelerde meşrutiyet rejiminde hilafet ve şeyhülislamlık makamlarının yeri anlatılmaktadır.

Bu arada halkın istibdad döneminin acısını çıkarmak için padişahın etrafındaki eski paşalardan Başkatip Tahsin, Mektepler Nazırı Zeki Paşa, Ebulhüda Efendi, Hasan Rami Paşa, Arap İzzet Paşa, Selim Melhame, Fehim Paşa’yı linç etme girişimleri de Mizan’ın sayfalarında görülmektedir. Bunların bir kısmı dışarı kaçabilmiş, bir kısmı hapse atılmış, bir kısmı da katledilmiştir. Bu paşalardan çoğu muharririmiz Mehmet Murat’ın da hasmıdır.

Meşrutiyetin ilanından sonra yeni cemiyetler vücuda gelmeye başlamıştır. Bunlardan Osmanlı Hukuk Cemiyetinin ilk içtima ve Hale-i Hürriyet Encümeni kurulacağı ilanı Mizan’ın yedinci nüshasında verilmiştir. Mizan yeni kurulan bu cemiyetleri desteklemektedir.

Osmanlı’nın en mühim cemiyeti olan İttihat ve Terakki, Osmanlı Terakki İttihat Cemiyeti adını almıştır. Bu isimle yayınladıkları beyannamede padişaha sadık olduklarını bildirmektedirler.¹⁰⁶ Bu beyannamelerle İttihat ve Terakki’nin siyasete hâkim olabilmek için eksiklerini gidermeye ve kendi içinde yapılanmaya başladığını görmekteyiz.

Diğer taraftan Prens Sabahaddin İstanbul’a dönmüştür. İttihat ve Terakki’de kendine yer edinemeyince Ahmet Fazlı ile Ahrar Fırkasını kurmuştur. Sabahaddin Bey Adem-i Merkeziyet Tevsi-i Mezuniyet¹⁰⁷ fikrini savunmaktadır. Mizan’ın sayfalarında Ali Haydar Midhat’ın “Teşebbüs-i Şahsî, Tevsî-i Mezûniyet, Adem-i Merkeziyet” başlıklı uzun yazısı şahsi girişimcilik ve yerinden yönetim fikrinin anlaşılması için önemlidir. Bu fikrin ortaya çıkışı I. Jöntürk Kongresine kadar gitmektedir. Mehmet Murat’tan sonra Prens Sabahaddin’in daha sonra da Ali Kemal, Mevlanzade Rıfat ve Vahdeti’nin dönmesiyle cemiyetin eski ve yeni üyeleri arasındaki anlaşmazlık şimdi de Osmanlı sınırlarına girmiştir. Ticâret ve Sanayi Osmaniye Terakkî Cemiyeti, Eskişehir İttihâd ve Terakkî Kulübü, Rum Cemiyet-i

¹⁰⁶ ‘Osmanlı Terakki İttihad Cemiyeti Beyânnâmeleri’, *Mizan*, 9 Recep 1326, İstanbul, S.8, s.38.

‘Osmanlı Terakkî İttihad Cemiyeti Beyânnâmesi’, *Mizan*, 10 Recep 1326, İstanbul, S.9, s.44.

¹⁰⁷ ‘Adem-i Merkeziyet Meselesi’, *Mizan*, 8 Sefer 1327, İstanbul, S.81, s.339.

‘Sabahattin Bey’in Beyânâtı’, *Mizan*, 27 Rebiül Evvel 1327, İstanbul, S.129, s.534.

Siyâsiyesi, İttihât-ı Muhammedi, Meşrutiyet-i Osmaniye Kulübü gibi farklı cemiyetlerin Mizan'da beyannameleri yayınlanmaktadır.

Bu arada yeni hükümetin programı da gazete sayfalarına geçmiştir. Kamil Paşa programında devletin terakkisi için çok önemli icraatların planları yapılmaktadır. Bu programa göre pek çok kurum için yeni düzenlemeler getirilecekti, devlet memurluğu sıkı kurallara tabii tutulacaktı, eğitimsiz, vasıfsız kişiler tasfiye edilecekti, maaşlar azaltılacaktı. Ne yazık ki tensikata hem cemiyet hem de Osmanlı halkı karşı çıkmıştır. Bu yüzden Kamil Paşa planlarını ertelemek zorunda kalmıştır. Önce halkın hürriyet fikrini değiştirmek gerekiyordu. Matbuat âlemi ve halk hürriyetin ne demek olduğunu bilmiyor, herkes kanun ve düzeni kendine göre yorumluyordu. Halkın meşrutiyete uyum süreci oldukça sancılı geçmektedir. İstanbul gazeteleri ve yeni kurulan cemiyetler İttihat ve Terakki ile iktidar yarışına girerek ortamı gerginleştirmektedirler. Yayınlarından dolayı Mehmet Murat gözaltına alınınca Mizan yetmiş üçüncü nüshasını çıkardıktan sonra kapatılmıştır. Bu tatil sırasında milletvekili seçimleri başlamıştır. 11 Aralık 1908 günü İstanbul'da milletvekili seçimi yapılmıştır. Seçilen milletvekillerinin hepsi Cemiyet mensubudur. Seçimin arkasından padişah 17 Aralık 1908'de Mebusan Meclisini¹⁰⁸ tekrar açmıştır.

Mizan'ın 9 Ekim 1908 tarihinde başlayan tatili, 22 Şubat 1909'da son bulmuştur. Gazete tekrar yayınlanmaktadır. Mehmet Murat meşrutiyetten sonraki yayınlarından dolayı reddedilmeye başlanmıştır. Yine de konferanslarına, İttihat Terakki karşıtı yazılar yazmaya, diğer gazetelerle savaşımaya devam etmiştir. Mehmet Murat 5 Mart 1909 günü Ferah Tiyatrosunda Roma tarihini anlatan bir konferans¹⁰⁹ vermektedir. Konuşması sırasında cemiyetin aleyhinde söylediği sözler nedeniyle salondaki İttihat ve Ahrar üyeleri Mizancı'yı öldürmeye kalkmışlardır. Ancak önce Ali Kemal'in hırçın sonra Said-i Kürdi'nin teskin edici konuşmasıyla olay bastırılmıştır.

¹⁰⁸ 'Heyet-i Vükelâ Beyânnâmesi', *Mizan*, 1 Sefer 1327, İstanbul, S.74, s.314.

'Meclis-i Mebusân', *Mizan*, 5 Sefer 1327, İstanbul, S.78, s.327-8.

'Meclis-i Mebusân', *Mizan*, 7 Safer 1327, İstanbul, S.80, s.337-8.

¹⁰⁹ 'Ferah Tiyatrosu Vakası', *Mizan*, 15 Sefer 1327, İstanbul, S.88, s.367-8.

'Konferansımız', *Mizan*, 20 Sefer 1327, İstanbul, S.93, s.388-9.

İttihat ve Terakki üyeleriyle anlaşmazlığı düşen Kamil Paşa istifasını vermiş, yerine de Hüseyin Hilmi Paşa sadrazam olmuştur. 5 Ekim’de Bosna-Hersek ve Girit’in Osmanlı sınırlarından ayrılmasıyla dış siyaset alanında büyük kayıpların yaşandığının kanıtıydı. Ülke içte ve dışta yıkımın eşiğine gelmiştir.

Yıkımı hazırlayan unsurlar Derviş Vahdeti’nin sahneye çıkmasıyla biraz daha çoğalmıştır. Cemiyetin aleyhinde yapılan propagandalar Volkan gazetesindeki Vahdeti’nin ve Serbesti gazetesindeki Hasan Fehmi’nin yazılarıyla daha alevlenmiştir. Tam bu sırada Serbesti muharriri Hasan Fehmi Galata Köprüsü üzerinde öldürülmüştür.¹¹⁰ Mizan gazetesi bu ölüm haberini 119. sayıda büyük puntolarla yazarak duyurmuştur. 5 Nisan 1909’da işlenen bu cinayetin İttihat ve Terakki Cemiyetinin düzeni olduğu ortaya atılmıştır. Meclis katilin bulunması ve durumun değerlendirilmesi için toplanmıştır. Arkasından cinayetin karmaşasından fırsat bilen gruplar, meşrutiyet rejiminin ve cemiyetin aleyhinde gösterilerle İstanbul’da bir isyanın çıkmasına önayak olmuşlardır. Miladi 12 Nisan’ı 13 Nisan’a bağlayan gece 31 Mart vakası başlamıştır. Mehmet Murat 124. sayıdaki “Aciz Bir Müslüman’dan: Ulemanın Sükûtu” yazısıyla memleketin isyan havasından kurtarılması için ulemaya çağrıda bulunmuştur. Bu ayaklanma İstanbul’da hüküm sürerken muharririmiz Mizan’daki yazılarıyla millete ve cemiyete inkılabın korunması için çağrıda bulunmuştur.¹¹¹ Bu çağrılarla ulemanın toplanması sağlanmış ve birliği sağlamak için Heyet-i Müttefika-yı Osmaniye¹¹² adlı bir cemiyet kurulmuştur. Hareket Ordusu Selanik’ten İstanbul’a gelerek isyanı ortadan kaldırmıştır. Mizan sayfaları isyan sırasında yayını büyük bir kararlılıkla sürdürmüş, Heyet-i Müttefika-yı Osmaniye’nin kurulması için mücadele etmiştir.

¹¹⁰ ‘Özür Yoktur, Vazifenin İfası Lazımdır’, *Mizan*, 19 Rebiül Evvel 1327, İstanbul, S.121, s.501.

¹¹¹ ‘Artık Çocukluğumuza Bir Nihâyet Verelim’, *Mizan*, 30 Rebiül Evvel 1327, İstanbul, S.132, s.545-6.

‘Tarihten İbret Alalım’, *Mizan*, 1 Rebiül Ahir 1327, İstanbul, S.133, s.549-0.

‘Lâzım Bir Nasihat’, *Mizan*, 1 Rebiül Ahir 1327, İstanbul, S.133, s.550-1.

¹¹² ‘Heyet-i Müttefika-yı Osmaniye’nin Beyânnâmesi’, *Mizan*, 27 Rebiül Evvel 1327, İstanbul, S.129, s.533.

‘Heyet-i Müttefika-yı Osmaniye’, *Mizan*, 3 Rebiül Ahir 1327, İstanbul, S.135, s.557-8.

Ne yazık ki gazete 135. sayı ile yayın hayatına nokta koymuştur. Özellikle gazetenin kapatılmasında “Aciz Bir Müslüman’dan: Ulemanın Sükûtu” ve “Heyet-i Müttefikayı Osmaniye” unvanlı yazılar bahane gösterilmiştir. Hatta Mehmet Murat bu yazılardan dolayı yargılanmıştır.

I.1.4.4.SANAT

Birinci İstanbul döneminde sanat konusunda yazılmış birkaç makale vardır. Bunlardan biri Paris’teki büyük sergiden bahseden yazı dizisidir. “Paris Sergi-i Umûmisi” başlığı altında yayımlanan bu makalelerde serginin içeriği, katılımcı devletler, ülkeye faydası gibi konular açıklanmıştır.

Diğer makale, yine Paris’te bulunan Eyfel Kulesi’nin mimari özelliklerinin anlatıldığı “Eyfel Kulesi” başlıklı makaledir. Sanatla ilgili makalelerin Paris ile ilgili olması o dönemde Paris’in bir sanat şehri olarak kabul görmesini de yansıtır.

“Mizan”ın yurt dışı ve meşrutiyet döneminde sanatla ilgili makale yer almaz.

I.1.4.5. TARİH

Gazetenin ilk yayın döneminde Murat Bey’e atfettiğimiz makalelerin büyük bir çoğunluğunda ele alınan konular tarihle ilişkilendirilmiştir. Yaşadığı dönemde tarihçi kimliği ile tanınan Murat Bey, bunu yazılarına da yansıtmıştır. Ancak “Mizan”da özellikle tarih konusunda yazılmış sadece dokuz makale vardır. Bunlardan yedisi Prusya Prensi Prens Bismark’ın zaferlerinin, izlediği başarılı politikasının ve Prusya tarihinin anlatıldığı “Prens Bismark’ın Efkâr ve Mesleği” başlıklı makalelerdir.

“Tarihten Bir Sahife” adlı makalede ise Osmanlı-İngiltere ilişkisinin tarihi ele alınmıştır.

Bunların dışında, Kafkas tarihinin ve Prens Minkereleski’nin tarihteki yerinin anlatıldığı “Minkereliye ve Minkereleski” adlı bir makale daha bulunmaktadır.

Mizan’ın yurt dışında çıkan nüshalarında tarihi konular yoktur. Yalnızca II. İstanbul döneminde Avrupa milletlerinin seçim tarihinin anlatıldığı bir yazıya rastladık. Meşveret usulü Romalılar devrinde Cermenler ve Anglosaksonlara kadar dayanmaktadır. İşe eski Romalılarından başlayan Mehmet Rauf yazısında İngiltere ve

Fransa’da halkın idareye talip olup bir millet meclisine nasıl sahip olduklarını hangi safhalardan geçtiklerini anlatmıştır.¹¹³

I.1.4.6. FELSEFE

Mizan gazetesinden felsefi yazılar azdır. Gazetenin ilk İstanbul döneminde felsefi konulara değinilmemiştir. 2. İstanbul dönemine ait 12 ve 40. sayılardaki Selim Sabit’in Milletlerin Felsefe-i Tekamülü başlıklı yazısı önemlidir. Selim Sabit’e göre, Osmanlı’da meydana gelen inkılabı değerlendirirken Avrupa kavimlerinin hürriyet tarihlerine bakmamak gerekir. Çünkü her millet farklı birer fert gibi değerlendirilmelidir. Her milletin kendine has ahlak anlayışı ve milli tarihi vardır. Avrupa’nın adab ve muaşeretini şarka uygulanamaz. Uygulansa bile bir fayda elde edilemez. Belki garbı bırakıp şarka bakmak daha doğru olabilir. Örneğin Japonya’nın farklı bir medeniyet anlayışı vardır. Selim Sabit bunları söyledikten sonra takip edilmesi gereken yolu da gösteriyor. Terakki için vatan evladı ilim ve irfandan asla mahrum bırakılmamalı, din ve vatan sevgisi ruhlara kazandırılmalıdır. Makalenin sonunda Mizan, Selim Sabit hakkında şu kısa açıklamayı da yapmış:”Milletlerin Felsefe-yi Tekâmülü unvanı altına aldığımız şu mütâlaa-yı bâlâdaki imza sahibi Macar dostlarımızdan iken şaşa-yı hükûmet-i İslâma dayanamayarak ihtidâ etmiş Osmanlılara kalben hissen merbût bulunmuş bir kardeşimizdir. Peşte el-sine-i şarkıyyesinden mezûndur. Lisânımızdaki rüsûh ve vuzûh ifâdesi ise ayrıca sezâ-yı tahsîn ve takdîrdir.”

43. sayıdaki aynı başlıklı yazı ise Selim Sabit’in bu makalesini takdir etmek için yazılmış imzasız bir yazıdır.

I.1.4.7. DİN

Mizan’ın birinci İstanbul döneminde din ile ilgili birkaç konu üzerinde durulmuştur. Bunlarda biri İbrahim Hakkı’nın yazdığı on üç sayı devam eden “Avrupa’da Serbestî-i Mezâhip” adlı seri makalelerde ele alınan Hristiyanlık dinidir.

¹¹³ Mehmed Rauf, ‘Tarihçe-i İntihâbat’, *Mizan*, 9 Recep 1326, İstanbul, S.8, s.35-6.

Hristiyanlığın ortaya çıkışı, Avrupa'daki etkisi, mezheplerin ortaya çıkması, mezhep savaşları, dinin kraliyetliklerdeki etkisi, kilise-saray mücadeleleri gibi konular hakkında bilgi verilmiştir.

Daha sonra Cezayir Katolik reisinin insan ticareti ve esareti ile İslâm'ı bütünleştiren konferansından hareketle bu düşünce reddedilmiş, aksine bir dönem tüm dinlerde köleliğin bulunduğu örnekleriyle açıklanmıştır:

“İmdi zâhirdir ki esâret meselesi Avrupa'da temeddün ve insaniyet namına mevzû ve halli maslahata tevfikân matlûb bir mesele olup yoksa esir ticaretinin menî Hristiyan mezhebinin şeâir ve on emrinden olmak şöyle dursun bütün şerâyi-i sâlifede olduğu gibi din-i İsevi'de dahi buna cevâz gösterilmiş olduğu cây-ı bahs ve terddüt değildir. Zira havâriyyunun esârete müsaade ettikleri malûmdur.”¹¹⁴

Kardinalin bu açıklamalarının insanları dinimiz hakkında yanlış yönlendirdiği belirtilmiştir. Dinimizin kulaktan dolma bilgilerle değerlendirilmesi bu gibi yanlışlara sebebiyet vermektedir. Ayrıca Mısır ve Hindistan'da İngilizler tarafından esir alınan Müslümanlar oldukça esaretin hangi din tarafından desteklendiğinin de her zaman tartışma konusu olacağı muhakkaktır.

Bununla birlikte Müslümanların yaşam biçimleri, hayat felsefeleri, meziyetleri de belirtilmiştir. Ramazan ayının önemi, camilerin temiz tutulması, ordumuzun daha güçlü olması için askerlerimizin maneviyatlarının kuvvetlendirilmesi gerektiği gibi konular hakkında da yorumlar yapılmıştır.

Kahire dönemindeki sayfalarda “İstiftâ ve İstîzâh” başlıklı yazılarda bazı konularda fetva istenmekte ve bu konular üzerinde açıklama beklenmektedir. Zeyd ve Bilal Habeş'in ehl-i sünnet ve cemaate imamlık yapmalarının doğruluğu sorgulanmaktadır. Özellikle Zeyd etrafında dönen bu sorular ve cevapları üç nüshada işlenmiştir.

Mizan gazetesinin konularına göre fihristini hazırlarken dini konuları ayırt ederken Mehmet Murat'ın zaman zaman gazete sayfalarında ettiği dualar için ayrı bir bölüm oluşturmak zorunda kaldık. Bunlardan sadece Kahire döneminin açılışında edilen ve ilk sayfaya yerleştirilen dua Mehmet Murat imzasını taşımaktadır. Diğerleri imzasızdır ve II. İstanbul dönemine aittir.

¹¹⁴ ‘Fünûn ve Edebiyat’, *Mizan*, 5 Sefer 1306, İstanbul, S.66, s.649.

Dualardan sonra II. İstanbul dönemine ait 41. nüshada El-Hac Necib tarafından ele alınan tefsir konusu mühimdir. O dönemde Kur'an-ı Kerim'in Türkçe bir tefsirinin hazırlanması için gazeteler bazı mütalaalarda bulunmuştur. Mütalaalara karşılık Türkçe tefsir hazırlanması fikrine Fatih dersiamlarından Mustafa Sabri Efendi dahi karşı çıkmıştır. El-Hac Necib ise medreselerin intizama kavuşmasıyla bu tartışmaların ortadan kalkacağını ifade etmektedir.

“Binâen-aleyh dinimizin lisân-ı resmîsi bulunan Arapça'yı ve hutût-ı mütenevviyi kimseye bâr olmayarak tahsîl eden hüda-yı nâbit talebe-i ulûmun şevkini ve diğer ashâb-ı iştiyâkın rağbetini îcâb edecek ve usûl-i tadrîse bir dâire-i intizâma koyacak bir sûret ittihâz edilirse matlûb olan fevâid ma-ziyâdeten meydana gelir.”¹¹⁵

Meşrutiyetin ilanından sonra gazete sayfalarında meşrutiyet ve İslam münasebeti, İslam'ın meşveret usulüne bakışı hakkında yazılar yazılmıştır. Ulema bu soruya gayet ılımlı yaklaşarak İslamiyet'in meşrutiyete zıt olmadığı halka duyurulmuştur. Ulemanın bu konudaki hitapları 31 Mart isyanının hemen öncesinde ve yaşandığı esnada bir hayli faydalı olmuştur. Mehmet Murat meşrutiyetin ilanından sonra hilafet ve meşrutiyetin bir arada yürüyebileceği fikrini savunmaktadır ve bilhassa hilafet temelli bir meşrutiyet taraftarlığı yapmaktadır. Yazdığı yazılar da bu fikirleri doğrultusundadır.

Gazetede meşrutiyet-şariat meselesi dışında diğer taraftan bazı dini meseleler fazla izaha başvurulmadan dile getirilmiştir. Bunlardan birincisi aynen yayınlanan varakada tesettürün terakkiye mani olup olmadığı, ikincisi ise ayet ve hadislerin naklolunmasında dikkat edilmesi gerekenlerdir.

I.1.4.8. AHLAK

“Mizan”ın birinci döneminde ahlakla birkaç makale bulunmaktadır. Bu makalelerde özellikle hanımların -ileride anne olacakları ve bu ülkeye faydalı, dürüst ve akıllı nesiller yetiştirmeleri gerektiği için- eğitim ve terbiyesine önem verilmesi

¹¹⁵ El-Hac Necib, ‘Tercüme-Tefsir’, *Mizan*, 12 Şaban 1326, İstanbul, S.41, s.180-1.

gerektiği vurgulanmış, erkek çocuklarından ayrı olarak kız çocuklarının da mutlaka okutulması ve daha küçük yaşlarda terbiye edilmesi üzerinde durulmuştur.

“Terbiye-i Etfâl” başlıklı iki makalede ise çocuk terbiyesinin ve sağlığının önemi belirtilmiştir.

Bunların dışında İstanbul’da son zamanlarda artan fuhuş olayları ve ahlak zabıталarının bunlarla mücadelesi konusuna da değinilmiştir.

Yurt dışı nüshalarında ahlaki meseleler üzerinde durulmamıştır. II. İstanbul döneminde Abdülfettah, Mehmed İhsan ve Memur Ferdi’nin ahlaki makaleleri takdire şayandır. Mehmed İhsan’ın “Ahlak ve Yüsr-i Zafer” unvanlı yazısı yedi nüsha boyunca yayınlanmıştır. Bu ahlaki yazı dizisi muhtevası ve üslubu açısından sağlam bir yapıya sahiptir. Özellikle medeniyet yolunda ileri gitmiş Avrupa ve Japonya’nın ahlaki ve asri gidişatının değerlendirildiği bu makale dizisi ilmi bir nitelik taşımaktadır.

Diğer taraftan İstanbul’da sosyal hayatın değişmesi neticesinde bazı ahlaki bozulmalar yaşanmaktadır. İstanbul’da umumi eğlenceler söylentilerin çıkmasına, vükela ailelerin onur kırıcı sözlere maruz kalmasına neden olmuştur. Timurhisarlı El-Hac Abdüş 47. nüshada Sırat-ı Müstakim’in yazdığı bir yazıya karşı çıkararak aynı yazıyı tashih etme yoluna gidiyor. Bu amaçla yazdığı yazıda İstanbul’da kadınların eşleri olmadan mesire yerlerinde bulunmaları ya da konferanslara katılmalarının yanlış olduğunu savunmaktadır. Yine 107. nüshada zikredilen “Garba taklidi en çirkin taraftan icra etmek adetimizdir” cümlesi, bu dönemin sosyal ve ahlaki durumunu anlatmaya yetmektedir.

I.1.4.9. SOSYAL HAYAT

1886-1890 yılları arasında çıkan Mizan sayfalarında sosyal hayatla ilgili birçok makale yer almaktadır. Bu makaleler aynı zamanda bir dönemin İstanbul manzarasını çizmektedir.

Sosyal hayatla ilgili ele alınan konulardan bir tanesi o yıllarda Dersaadet’te artmaya başlayan intihar olaylarıdır. Doktor Hüseyin Hulki Bey tarafından yazılan iki makalede intiharın tanımı verilerek, intihar sayılan ve sayılmayan olaylar da sıralanmıştır. Hüseyin Hulki, Tıbbiyeli İbrahim Şevki Bey ile konu hakkında bilgi alış verişinde bulunarak intiharla ilgili bilgiler vermiştir. İntihar, “Efnâ-yı vücut

eylemek niyetiyle bir insanın bizzat kendi nefesine su-i kasd eylemesidir.”¹¹⁶ Ancak her kendini öldürme vakası intihar değildir. İşlediği bir suç nedeniyle idam cezasına çarptırılanlar intihar etmiş olmadığı gibi, vatanının düşman tarafından işgal edilmesine tahammül edemeyenlerin öleceklerini bile bile kurşun üzerine atılması da intihar değildir. İntihar hakkında bu şekildeki mütalaalar ile devam eden iki makale yayımlanmış; fakat daha sonra bunların devamının yayınlanması yasaklanmıştır. Dolayısıyla Hüseyin Hulki, insanları intihar fikrine sevk eden unsurları açıklayamamıştır.

Gazetede ele alınan sosyal meselelerden biri de dilencilik ve sokakta yaşayan insanların durumudur. Dilencilik sorununun Ramazan münasebetiyle had safhaya varması basın bu konuyu yönelmesine neden olmuştur. Halkı huzursuz eden kadın, erkek, genç, yaşlı, çocuk, sakat ve her türden dilencinin hep birden İstanbul sokaklarına dağılması, bu kadar dilencinin nereden geldiği sorusunu akla getirmiştir. Bu durum Avrupa basınında da yankı bulmuş ve bunların Hindistan’dan Hicaz’a gönderildiği ve oradan da değişik yerlere dağıtıldıkları ileri sürülmüştür. Bu kadar çok başıboş insanın sokaklarda dolaşması halkın can ve mal güvenliğini tehlikeye sokmaktadır. Bu nedenle İstanbul’da güvenliğin sağlanması için belediye zabıtalарının ve şehir emanetinin etkili önlemler alınması tüm basının ortak fikridir.¹¹⁷

Sokak köpekleri ile ilgili hükümetin ve belediyelerin aldığı tedbirlerin bu sorunu çözmede yetersiz olması sebebiyle, İstanbul halkı uzun süre sokak köpekleriyle uğraşmak zorunda kalmıştır. Başıboş bırakılan bu köpekler çevreye zarar verdikleri gibi insan sağlığı açısından da tehlike teşkil etmektedirler. Isırma ve kuduz vakalarının sayısında artış olması daha fazla tedbirler alarak bu meselenin bir an önce çözülmesini gerektirmektedir.

İstanbul’da milli servete en çok zarar veren olaylardan biri “yangınlar”dır. Bu dönemde yangınlar okadar fazladır ki İstanbul yangınları darb-ı mesel haline gelmiştir:

¹¹⁶ ‘İntihar ve Fikr-i İntiharın Sirâyeti’, *Mizan*, 30 Cemâziye’l-Evvel 1304, İstanbul, S.19, s.165.

¹¹⁷ ‘Hâlâ Dilenciler’, *Mizan*, 14 Recep 1307, İstanbul, S.137, s.1260-1.

“İstanbul’ca beyne’l-umûm darb-ı mesel hükmüne girmiştir ki mütemeddiyen yirmi sene İstanbul’da ikâmet eden bir adam mutlaka bir kere olsun dûçâr-ı bilye-i harik olacaktır. Dikkât olunsun – bir kere olsun deniliyor – bu müddet zarfında birkaç defalar bu âfet-i hân mân-sûza uğrayanlar da ender değil demektir.”¹¹⁸

Yangınların sebepleri ise genellikle dikkatsizliktir. Söndürülmeleyen bir ocak, devrilen mangal, sigara izmariti...vb. gibi. Ancak bu küçük dikkatsizlikler kişinin kendisinden başka diğer insanlara da maddi ve manevi zararlar vermektedir. Bu felaket nedeniyle bir gecede bütün servetini kaybeden insanların sayısı az değildir. Bu zararın önlenmesi için hem kişilere hem de devlete düşen bazı görevler vardır. İnsanlar bu konuda eğitilerek ve daha dikkatli davranarak bir nebze de olsun bu tür olayların daha az meydana gelmesini sağlayabilirler.

İstanbul da yangınların çok çabuk yayılması ve yangınlarda büyük bir servet kaybının olması daha çok şehrin yapısına bağlıdır. Özellikle bazı mahallerde dar caddelerde iç içe olan ahşap evler yangının kolayca yayılmasına ve ağır kayıplarla neticelenmesine neden olmaktadır. Bu tür sorunları ancak hükümet ve belediyeler çözebilir. Bunun için daha fazla felaketlere maruz kalmamak için hükümetin, belediyelerin ve şehir emanetinin daha etkili tedbirler alması şarttır.

Gazetede içki ve tütün bağımlılığı üzerinde de durulmuş, bu tür alışkanlıkların insanlara verdiği zarar anlatılmıştır. Dinimizce de yasak olan içkinin askeriyede ve bazı yerlerde yasaklanması Mizan’da şükranla karşılanmıştır:

“İşretin asâkir-i mansûre-i İslâmiye arasında men-i istimâlinde ne kadar isabet edilmiş olduğunu bu tedbirin ne mertebe din, ahlâk ve sıhhat-perverâne olduğunu uzun uzadıya tarife hâcet olmayıp ulemâ zî ve kıyafetine girerek menba-ı âlâm ve eskâm olan meyhâne gibi mahallerde vaktini, nakidini, aklını, sıhhatini ve ahlâkını zâyî edenlerin de âhiren bu gibi maraz ve fesâd ocağı olan yerlere duhulleri men olunmuş ve hakkan ki bu tedbir ile de ahlâk ve âdâb-ı umûmiyeye büyük hizmet edilmiştir.”¹¹⁹

¹¹⁸ ‘Bilye-i Harik’, *Mizan*, 29 Zilkâde 1307, İstanbul, S.151, s.1377-9.

¹¹⁹ ‘İşret ve Tütün’, *Mizan*, 28 Sefer 1307, İstanbul, S.118, s.1109-10.

Görüldüğü üzere Murat Bey, içki ve tütün meselesini de ahlak ve edep bakımından değerlendirmiştir. Tabii bu alışkanlıkların insan sağlığı üzerindeki zararlı etkisini de belirtmiştir.

Yiyecek ve içeceklerle hile katma, eksik malzeme kullanma halkın sağlığını tehdit eden unsurlardır. İstanbul'da bu vakalarda da artış söz konusudur. Murat Bey'e göre, gıda ürünleri, tahlil laboratuvarlarının belirlediği standartlarda üretilmeli, aksi halde şiddetli cezalar uygulanmalıdır. Üretici firmalar sıklıkla denetlenmeli, uygunsuz şartlarda üretim yapanlara kapatma cezası verilmelidir. Halkın sağlığını etkiledikleri için bu hususlara riayet edilmelidir.

Osmanlı Devleti her türlü tarım ürünlerinin yetiştirildiği ender ülkelerden biridir. Ayrıca, sanayi ve el işi ürünleri bakımından da zengindir. Buna rağmen bu zenginliklerin halka yeterince tanıtılmaması insanlarımızın yabancı ürünleri tercih etmelerine neden olmaktadır. Bu nedenle sadece Ramazan aylarında cami avlularında açılan sergilerin daha da genişletilerek sırf buna tahsis edilen ayrı bir yerde sergilenmesi sosyal hayatı canlandıracağı gibi, yerli ürünlerin tercih edilmesini de sağlayacaktır. Sergi önerisi Mizan'da sık sık tekrar edilir. Kendimizi dış ülkelere de bu sergiler aracılığı ile tanıtabiliriz. Osmanlı ülkesinde, bu tür girişimlere ihtiyaç vardır.¹²⁰

İstanbul'da yapılan nüfus sayımları da Mizan sayfalarına taşınmıştır. Gazetede bu nüfus sayımlarında yanlışlıklar olduğu sebepleriyle birlikte ileri sürülmüştür. Erkeklerin daha kuvvetli oldukları için her işte öne sürülmesi, askerlik, savaş ve benzeri nedenlerden dolayı bir toplumda erkek nüfusun kadın nüfusundan daha az olması gerektiği diğer ülkelerin nüfusları örnek gösterilerek savunulmuş ve bizdeki nüfus sayımlarında ise her zaman aksinin olduğu belirtilmiştir. Ayrıca normalde Dersaadet'te bir milyonu aşkın insan yaşarken şehir emanetince yaptırılan sayımda 164 bin erkek, 149 bin kadın olmak üzere toplam nüfusun 313 bin olduğu saptanmıştır. Sonuçta önem arz eden bu sayımların daha dikkatli yapılması gerektiği belirtilmiştir.¹²¹ Biz de elimizde olmadan bu rakamları günümüz rakamlarıyla kıyasladığımızda İstanbul'un nüfusunda olan bu azami artışı daha derinden hissediyoruz.

¹²⁰ 'Bizde Sergi ve Mamulât-ı Dâhiliye', *Mizan*, 16 Ramazan 1306, İstanbul, S.97, s.936-8.

¹²¹ 'Tahrir-i Nüfus', *Mizan*, 18 Şaban 1304, İstanbul, S.30, s.249.

Yardım dernekleri, halkı dolandıran sigorta şirketleri, camilerin temiz tutulması, belediyelerin görevleri, yeni ölçü birimlerinin kullanımında yaşanan sıkıntılar gibi daha pek çok hadise Mizan sütunlarında ele alınmıştır. Dönemin sosyal meselelerine baktığımızda günümüzün problemleriyle bağdaşanların çoğunlukta olduğunu görürüz. Geçmişte de sorun olan bazı konular günümüze kadar taşınmış ve ne yazık ki bugün hâlâ çözüm beklemektedir.

Abdülhamid saltanatının ilk yıllarında önce kendi güvenliğini sonra politikalarının güvenliğini sağlamak için bir güvenlik sistemi oluşturmuştur. İstihbarat ve bilgi almak için bir Hafiyeye Teşkilatını kurmuştur. Padişahlığının ilk yıllarında onun için en büyük tehlike Midhat Paşa ve yandaşları idi. Haber alma, bilgi toplama ve soruşturma amacıyla oluşturulan bu örgüt zamanlı sistemli bir yapıya sahip olmuştur. Örgüt, bünyesinde topladığı hafiyelerle Abdülhamit devrinin en mühim teşkilatıdır. Hafiyeler bütün köşe başlarını tutarak, her yandan haber ve bilgi toplayarak jurnallerini padişaha sunmaktadırlar. Bunlar arasında asılsız, yalan bilgiler toplayarak para kazanmaya çalışanlar da vardır. Bazen suçsuz insanlar bu hafiyelerin ağına düşüp iftira ve şiddete uğrayabiliyorlardı. Bu yüzden bu örgüt halk, özellikle menfa ve firariler tarafından pek sevilmemektedir. Bu menfa ve firarilerden biri de Mehmet Murat'tır.

Mizan'ın Kahire dönemi makalelerinde Mehmet Murat hafiyelere hiç hoş bakmamıştır. Onlardan tahkir edici ve alaycı bir dille bahsetmiştir. “Hakîkaten hafiyeye nâmı ile marûf olan mahluklar bir cins-i mahsûstan ibâret değildir. Bu gün Osmanlı cemiyeti ne cins ve sıfat adamlardan mürekkep ise hafiyeye alayları dâhilinde dahi her cinsten birer,ikişer, bazen yüzer adam mevcûttur... her sınıfa mensûb binlerce adamlar devr-i hâzırın ‘Hizmet-i Hamîde’sini ifâ etmektedir. Bunun için sıfat itibâriyle bunları tefrîk etmek mümkün değildir.”¹²² Bundan sonra hafiyeleri tasnif etme yoluna giden Murat hafiyeleri “mikrop” olarak görmüştür.

“İdâre-i Hâzıra Semereleri” başlıklı yazısında da İstanbul günlerinden kalma hafiyeye hikayelerini anlatmıştır.

Mısır yıllarında asayiş ve anarşizm gibi konularda yazılar yazan Tunalı Hilmi “Asâyiş bir milletin sıhhati demek ise onun muhâfızları bulunan tabîbler de

¹²² ‘Hafiyeler’, *Mizan*, 3 Zilkade 1313, Kahire, S.172, s.2461-2.

memurîn-i adliye ve zâbitadır”¹²³ demiş ve anarşizm kelimesini misaller vererek açıklamaya çalışmıştır. Mülkiye Mektebinde yaşananları örnek vererek İstanbul’da siyaset ve matbuat aleminin anarşizmle¹²⁴ yoğrulmuş olduğunu iddia eder.

Paris-Cenevre döneminde sosyal alanda yaşanan sorunlar ele alınmaya devam edilmiştir. İşkenceciler uyarıda bulunulmuş, demiryollarımızın ehemmiyeti üzerinde durulmuştur. Osmanlı halkına ve kadınlarına hitap yoluyla ulaşılmaya çalışılmıştır.

II. İstanbul dönemine gelindiğinde gazete, özellikle haberleşme unsurlarına önem vermiştir. “Postalar en ciddi ve en mübrim ihtiyâcâtımızın ehemm ve akdemidir. Fil-hakîka devlet, memleket, millet, hükûmet, hürriyet, beşeriyet, medeniyet, maarif, sanayi, ticâret, matbuât velhâsıl her şey postalara muhtaçtır”¹²⁵ Postaların ehemmiyeti teferruatlıca anlatıldıktan sonra bu makalenin sonundaki dipnot, bize posta tarihini kısaca vermesi bakımından önemlidir: “Bundan kırk üç sene evvel dahi Dersaadet’te şehir postası tesîsi olunmuş ise de bidâyeten bir buçuk sene kadar ‘Leyanos’ isminde bir Yunanlı mültezim tarafından ve müteakıben yedi sene kadar hükûmet cânibinde idâre olunduktan sonra lağv edildiğinden bunun lağvı postalarımız için mühim bir noksan teşkîl etmiş idi.”

“Posta ve telgraf ücretleri derhal tenzîl edilmelidir. Yüzde elli tenzîl edilmelidir. 40 para alınan mektup 20 paraya sevk edilmelidir sâhil ve dâhil sevkîyatı diye tefrîk de manasız gelir. Çatalca’ya dâhil diye 40 para, Basra’ya sâhil diye 20 para alınsın oldukça gülünç ve mantıksızdır” yazının devamında Beynelmillel İttihad postası ve matbuat tarifesinin de tenzil edilmesi gerektiği tavsiye edilmiştir.¹²⁶

H.T. imzalı bir posta çalışanının telgraf ve postalar üzerine yazdığı ve dört nüshada yayınlanan yazılar gazetenin ülkenin haberleşme sistemi ile fazlasıyla ilgili olduğunu göstermektedir.

Diğer taraftan İstanbul yangınları, amele ve işçi hakları ve fırıncıların ekmek satışlarına varıncaya kadar Mizan, sorunlar karşısında fikir ve tavsiyeler de bulunmuştur. İstanbul belediyesinin eksikleri de göz ardı edilmemiştir. Öncelikle belediyenin iki önemli sorunu vardır. Birincisi şehrin caddelerini, köprübaşlarını,

¹²³ Tunalı Hilmi, ‘Vazife ve Mesuliyet’, *Mizan*, 15 Zilhicce 1313, Kahire, S.178, s.2507-8.

¹²⁴ Tunalı Hilmi, ‘Anarşizm Nedir mi Dediniz?’, *Mizan*, 3 Zilkade 1313, Kahire, S.172, s.2460.

¹²⁵ ‘Postalar’, *Mizan*, 2 Recep 1326, İstanbul, S.1, s.5-6.

¹²⁶ ‘Millete Teshilat:Posta ve Telgraf Ücretleri’, *Mizan*, 15 Recep 1326, İstanbul, S.14, s.64-5.

demiryollarını, vapur iskelelerini, camilerini gösterecek bir şehir haritası yoktur. İkincisi belediyenin umumi bir plana ihtiyacı vardır.¹²⁷ Umur-ı Belediye başlıklı yazılarla belediye meclisi çalışmalarına, halkın sorunları gibi konular üzerine gidilmektedir.

Mehmet Tevfik'in saadet ve sefaletin kaynağını aradığı, Ali Suat'ın İstanbul yangınlarından bahsettiği makaleler aç ve dul kadınlara yardım edilmesi, iane toplanması konusunda aynen gönderilen varakalar önemli gördüğümüz yazılardandır.

Aydın vilayetindeki eşkıya gailisi halkın huzurunu bozan meselelerdendir. Ayrıca Hasan Fehmi'nin öldürülmesinden sonra asayişin daha çok bozulduğu ve buna karşılık polisin işini yapmadığı vurgulanmaktadır. Polis teşkilatının neden iş görmediğini soran Mehmet Murat İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin polis teşkilatını dahi elinde tuttuğunu ileri sürerek cevabı yine kendisi vermektedir.¹²⁸

I.1.4.10. EĞİTİM

Mizan'da üzerinde durulan konulardan biri de eğitimidir. Maarif Nezâreti'nin yürüttüğü politika, eğitim sistemindeki aksaklıklar, okulların ihtiyaçları gibi daha birçok sorun ele alınarak eğitimin önemi vurgulanmıştır.

Murat Bey, eğitim alanında mutlaka reformlar yapılmasının gerekli olduğunu düşünür ve öncelikle nitelikli öğretmenlerin yetiştirilerek, öğretmen ihtiyacının giderilmesini vurgulamıştır:

“Şu halde gerek Mekteb-i Mülkiye'nin sunûf-ı idâdiyesi, gerek müceddeden küşâd olunan idâdi mektepleri için mükemmel talebe yetiştirmek üzere hemen hâl-i inkırâza gelmiş olan mekâtib-i rüştiyenin ıslâh tanzimi derece-i vücûptadır. Bu ise muktedir muallimler tedârikine muhtaçtır.

Binâen-aleyh nezâret-i celile-i maarifçe en evvel mektepleriimizin muhtaç olduğu muallimleri hem de bir sûret-i mükemmelede yetiştirecek esbâb ve vesâil-i sahîha ve müesseseyi tedârik ve istihzâr etmek elzemdir.”¹²⁹

¹²⁷ ‘Umur-ı Belediye’, *Mizan*, 2 Şaban 1326, İstanbul, S.31, s.135.

¹²⁸ ‘Polis Niçin İş Görmüyor?’, *Mizan*, İstanbul, S.127, s.528.

¹²⁹ ‘Umûr-ı Maarif’, *Mizan*, 16 Cemâziye'l-Evvel, İstanbul, S.17, s.140.

Eğitime gerektiği kadar önem verilmediğine inanan Murat Bey, hükümetin eğitim politikasını da eleştirir. İlk ve orta öğretimler yetersiz olduğu için ecnebi mekteplerine gitmek zorunda bırakılan evlatlarımız mevcutken hükümetin büyük paralar harcayarak inşa ettirdiği idadiler eğitim için iyi bir yatırım değildir. Öncelikle bu idadilere öğrenci yetiştiren ilkokul ihtiyacı karşılanmalı, mevcut okullar ıslah edilerek halkımız kendi memleketinde ecnebilere muhtaç olmaktan kurtarılmalıdır. İdadilerin açılması devleti hem maddi bakımdan yıpratmış hem de öğretmen ihtiyacını arttırmıştır. Alt yapı oluşturulmadan açılan bu okullar eğitimde başka sorunların meydana gelmesine neden olmuştur.¹³⁰

Bunların dışında eğitimde müfredatın ve ders kitaplarının yenilenmesini ve tüm ülkede ortak bir tedrisat sisteminin kullanılmasını savunan Murat Bey, milli bir eğitimden yana olduğunu göstermiştir.¹³¹ Onun bu öngörülerini cumhuriyet döneminde gerçekleştirilmiştir.

Islahat Fermanı ile birlikte açılmaya başlayan ecnebi okullarının sayısında gün geçtikçe fazlaşma olmuş ve bu okullar Osmanlı Devleti'nde buldukları halde çok fazla serbest bırakılmışlardır. Bu durumun devlet için büyük bir tehlike olduğu ve bu okulların mutlaka sıkı bir kontrol altında tutulması gerektiği Mizan aracılığı ile ilgili yerlere duyurulmaya çalışılmıştır. Osmanlı ülkesindeki bütün azınlıklara verilen bu hak, ecnebi tarafından kötüye kullanılmıştır. Hiçbiri topraklarında yaşadığı devlete hizmet etme amacını gütmemiştir. Aksine devleti parçalamak ve özellikle merkezden uzak yerlerde yaşayanlarda milliyetçilik duygusunu uyandırarak, Osmanlı kültürünü ve dilini unutturmak maksadına hizmet etmiştir:

“Beyrut'ta, Şam'da, İzmir'de, Selânik'te ne kadar teba-i Osmaniye tesâdüf edilir ki her lisandan söyler de Osmanlıca söyleyemez. Hissiyât-ı Osmaniye böyle adamların kalbinde mi yer tutabilir? Mekâtib-i ecnebiye bu hizmetlerle mi bizi minnettâr eder!”¹³²

Buradan da anlaşıldığı üzere o tarihlerde devletin her köşesine yayılan, hatta sayıları Türk okullarından bile fazla olan ecnebi okullarının bir an evvel denetim

¹³⁰ ‘Vilâyât-ı Şâhânedede Maarif’, *Mizan*, 7 Şevval 1306, İstanbul, S.99, s.952-3.

¹³¹ ‘Mekâtib Programlarının Tanzim ve Tevhidi’, *Mizan*, 20 Zilkâde 1306, İstanbul, S.105, s.1005.

¹³² ‘Mekâtib-i Ecnebiye’, *Mizan*, 4 Ramazan 1307, İstanbul, S.144, s.1316-7.

altına alınması gereklidir. Çünkü Osmanlı bilincinin, kültürünün ve dilinin yok edilmesi için çalışmaktadırlar. Daha bu dönemlerde ortaya çıkan ecnebi okullar meselesi devletin başına uzun süre musallat olan sorunlardan biri olmuştur.

“Mizan”da, ülkenin kalkınması için açılması gereken sanayi ve ziraat okulları, askeri okullarda yapılması gereken yenilikler, bazı yardımseverlerin okul yaptırarak ülkelerine hizmet etmeleri, basının eğitimi destekleyen girişimlerde bulunması, Mülkiye mezunlarının başarıları gibi eğitimle ilgili daha birçok konuda mütalaalarda bulunulmuştur. Ayrıca bu konuda gazeteye gönderilen yazılara da yer verilmiştir. Bunlardan biri de “Bir Türk” imzalı yazıdır. Yazıda, gazetelerin eğitim konusuna ehemmiyet verdiklerini gösteren makaleler yayımlamaları takdir edilir. Fakat sokakta bu kadar çok işsiz ve yanlış yollara sürüklenen gencin olması eğitimde istenilen seviyeye gelinemediğini ve yapılanların da yetersiz olduğunun kanıtıdır. Oysaki bir ülkede en çok ehemmiyet verilmesi gerekli olan unsur eğitimidir. Ayrıca aynı yazıda , Osmanlı Devleti’nde bulunan birçok farklı milletin Osmanlı okullarında ya da aynı müfredat ve dil ile eğitim görerek aynı amaca hizmet etmelerinin sağlanması gerektiği de belirtilmiştir.¹³³

Görüldüğü gibi gazetede, milli bir eğitimin savunulduğu, yabancı okulların Osmanlı’ya zarar veren tutumlarından dolayı kontrol altına alınması gerektiği açıklanmıştır. Murat Bey, zannedildiği gibi hükümetten yana bir yayın politikası izlememiş, aksine tasvip etmediği her konuyu gazetesinin sütunlarına taşımıştır. Ancak istibdattan dolayı bir taraftan da padişaha övgü dolu sözler sunmayı ihmal etmemiştir. Kısacası padişahı övmüş, hükümeti eleştirmiştir.

Mizan’da eğitim konusu yurt dışı nüshalarında işlenmemiştir. Meşrutiyetin ilanından sonraki dönemde Murat Bey sıkça maarif ve ulema hakkındaki fikirlerini ifade etmiştir. II. İstanbul döneminde istibdat düzeni ile kıyas yaparak maarifi değerlendirme yolunu tutmuştur.

“Medeniyet insanların tekâmülü ve asl-ı aksü’l-gâye-i saadet olmaları demektir. Bu da ilim ve marifetle olur. Önceden maarifimiz mahdûd ve hatta derece-i madûmiyete vâsıl olmuş idi. Asıl maarif bundan sonra başlayacaktır. Medeniyetin,

¹³³ Bir Türk, ‘Bizde Maarif’, *Mizan*, 21 Recep 1307, İstanbul, S.138, s.1268.

saadet-i beşeriyenin ruhu maariftir. Maarifin ruhu da mekteplerdir.”¹³⁴ Maarif sorunları çözülmeli, muallim maaşları ve ders saatleri düzenlenmelidir. Hürriyet döneminde artık Maarif Nazırı Haşim Paşa azledilmiştir. Onun yerine ehlinin oturması zamanı gelmiştir.

“Yolsuzluklara meydan kalmayacağı ve ıslahât-ı mülk-i devlete ibtidâ maariften başlanılacağı için bademâ mekteplerimiz Avrupa mekâtibi gibi olacak ve emr-i tadrîs tederrüs yoluna girerek o dârü’l-tedrîslerde yetişen şübbân-ı vatan mülk ve millete nâfi hidemât ibrâz edecekler ve memleketin dolayısıyla da kendi refâh ve saadetlerinin hâdimi olacaklardır”¹³⁵

İlk nüshalarda medeniyetin öngördüğü eğitim şekli muharririmizin asıl meselesi iken İstanbul’da tırmanan isyan havasından dolayı bu durum farklı bir yön kazanmıştır. Eğitim kuralları ve talebe meseleleri yerini eğitimci dersiam ve medrese ulemasının cemiyet içerisindeki yerinin ne olması gerektiğine bırakmıştır.

Osmanlı için ulema muhterem ve mukaddestir. Asırlarca süren bu kıymet 1839 Fermanı ile değişmeye başlamıştır. Laiklik prensibinin oluşmasıyla ulema gücünü kaybetmiştir. Bu tarihten itibaren medreselerin yanında batılı formdaki okulların ve darülfünununun açılması, şeriat dışı kuralların Osmanlı hayatına dâhil olmasıyla bu güç kaybı hızlanmıştır. İstibdat döneminde ise her alanda olduğu gibi medreseler de baskıdan payına düşeni almıştır. Bundan dolayı meşrutiyetin ilanından sonraki karmaşık sosyal ve siyasi yapı içerisinde ulema İttihat ve Terakki ile istibdat karşıtı olarak aynı safta dururken, cemiyetin laik yapısının da aleyhinde bir yerde durmuştur. Meşrutiyeti kabul etmekle hürriyete kavuşacaklar, ama yeni okulların laik talebeleriyle üstünlük yarışına gireceklerdir.

Fatih Camii müntahab dersiamlarından Abdullah Ziyaeddin “Umûm-ı Hoca ve Ulûm-ı Talebe Efendilere Rica”sında ulemanın sözünün kıymetini vurgulayarak her hoca ve talebenin bunun farkında olmasını, sorumluluğuna sahip çıkmasını istemektedir. Ulemanın Cemiyet-i İlmiyeyi kurması gerekmektedir. Bu cemiyet vasıtasıyla beyannamesini sunup toplumdaki yerine sahip çıkmalıdır.

¹³⁴ ‘Maarif Nezâret’, 4 Recep 1326, İstanbul, S.3, s.16.

¹³⁵ a.g.m, s.16.

31 Mart isyanının ilk günü Mehmet Murat mukaddes sorumluluğu yerine getirmesi için ulemaya oldukça etkili bir hitapta bulunmaktadır. Asayışı sağlamak olaylara halkın sağduyusunu hakim kılmak için harekete geçmelerini istemektedir:

“Eyyuhel Ulemâ

Zaman-ı meşrutiyette, bu âvân-ı hürriyette siz devlet ve millet için her türlü saadeti istihsal edebilirsiniz. Âleme rehber olursanız, bir fırka askerin itfa edemeyeceği bir fitneyi iki muhterem alim söz ile itfa edebilir, ediyor da.”¹³⁶

Bu etkili çağrı sonucu medrese ulemaları birlik haline gelerek İlmiye Cemiyetini kurmuşlardır. Bu arada medrese öğrencileri hürriyetin ilanından sonra kendilerine askerlik zorunluluğu getirildiği için mevcut siyasi durumdan memnun değillerdir. Bu yüzden Hasan Fehmi'nin öldürülmesinden sonra düzenlenen cenaze töreni sırasında farklı amaçlarla orada bulunarak meşrutiyet karşıtıymış gibi görünmüşlerdir. Ulema 31 Mart isyanı sırasında askere nasihatler vererek arabuluculuk yaparak, teskin ederek, şeriatın meşrutiyete karşı olmadığını bildirmiş, istibdatın tekrar uyanmaması için üzerine düşeni yapmıştır. Ama Hareket Ordusu İstanbul'a geldiğinde ulemanın rejim aleyhtarı olduğunu sanarak ulemaya düşman bir tavır takınmıştır.

I.1.4.11. SAĞLIK

Murat Bey, okuyucularının beden ve ruh sağlıklarını korumaları için olsa gerek gazetesinde sağlıkla ilgili pek çok makaleye yer ayırmıştır. “Mizan”ın birinci İstanbul dönemine ait bu makalelerde sağlıklı bir nesle sahip olabilmek için çocuk sağlığının daha da ağırlıklı olarak işlendiğini söyleyebiliriz: “Etfâlin bünye ve bedence terbiyesi ve sıhhatçe takviyesi manen ve hulkan olan terbiyesinden evveldir.

Yani demek isterim ki terbiye-i maneviye ve ahlâkiyeye ne kadar ehemmiyet verilirse o derece ve belki daha ziyâde terbiye-i bedeniye ve cismâniyede nazar-ı im'ândan dûr tutulmamalıdır.

¹³⁶ Âciz Bir Müslüman'dan, 'Ulemânın Sükûtu', *Mizan*, 22 Rebiül Evel 1327, İstanbul, S.124, s.513.

Çünkü bir çocuğun iktisâb-ı hüner ve marifet eylemesi evvel-emirde sıhhatte bulunmasına vâbestedir. Sahihü'l-mizaç olmayan bir çocuk yedi-sekiz, on-on beş sene süren tahsilâtına nasıl devam eder?”¹³⁷

Bunun dışında Dr. Besim Ömer Bey'in “Mebâhis-i Tıbbiye-i Umûmiyeden Verem (Sill-er-Rie) adlı makalelerinde verem hastalığı hakkında bilgi verilerek, bu hastalıktan korunma yolları açıklanmıştır.

“Mütenevvîa” başlıklı yazılarda ise göz ve diş sağlığı, şişmanlık ve tedavisi, boğmaca, kızıl, kuduz ve karahumma hastalıkları ve bunların tedavisi, halsizlik gibi sağlık problemleri ele alınmıştır. Ayrıca okuyucuların gönderdiği mektuplardan o dönemde koleranın çok yaygın ve en çok korkulan hastalıklardan biri olduğu da anlaşılıyor.

Yurtdışı nüshalarında sağlıkla ilgili yazıya rastlamadık. Yalnızca II.İstanbul döneminde bir tabibin taşrada ki belediye doktorlarında bahsettiği yazı ve diğer iki imzasız yazıdan başka sağlık yazıları yoktur. Bu imzasız yazılardan birinde firengiden bahsedilmektedir. Diğerinde ise Adapazarı'nda hastaneye duyulan ihtiyaç dile getirilmektedir.

I.1.4.12. ASKERİYE

Son on yıl içerisinde askeri alandaki gelişmelerin kaynağını araştırıldığında 14. asırda paranın icadıyla başlayan sanayi endüstrisi silahlanmayı da beraberinde getirmiş, devletler iktidar ve para için birbirleriyle mücadeleye girişmişlerdir. Bu mücadeleler birçok insanın hayatını kaybetmesine neden olduğundan bunun önüne geçilmesi için bazı tedbirler alınmıştır. Bunlardan birincisi, tüfeklerin çapı düşürülmüş ve böylece öldürücü etkisi ortadan kaldırılmıştır. İkinci tedbir de madeni mermilerin üstlerinin daha yumuşak bir maddeyle kaplanmasıdır. Böylece savaşlarda insan kaybı daha az olacaktır. Ancak, barutun değişik çeşitlerinin icadı insanların yeniden acı çekmelerine neden olmuştur. Fransızların sessiz ve dumansız barutu üretmesi son on senede mermilerin geliştirilmesine ve topçu sınıfındaki

¹³⁷ B. A., ‘Terbiye-i Etfâl’, *Mizan*, 24 Şaban 1306, İstanbul, S.94, s.912.

değişikliklere sebep olan en önemli unsurdur. Artık insanlık dramı başlamıştır.¹³⁸ Rıza imzalı bu makalede askeri alandaki reformların sebepleri ve insanlık tarihi için ehemmiyeti anlatılmıştır.

“Mizan”ın ilk döneminde ordumuzu geliştirmek için alınması gerekli önlemler, askeri idadilerdeki öğretmen sıkıntısı, bahriye okulundaki düzenlemeler, askerlerimizin okullarını bitirince aldıkları unvan ve nişanlar ile ilgili bilgiler bulunmaktadır.

Askerlerimizin manevi yönlerinin güçlü olmasının onları bedenen de güçlü kılacağına belirtildiği bir makalede diğer ülkelerin Türk ordusu ile ilgili yorumlarına da yer verilmiştir. Osmanlı ordusu ile savaş tecrübesinde bulunan Avusturyalı prensler, “Türk askeri muharebede misâl olacak bir askerdir.” Ve “Türkler harp için doğmuştur.” ifadeleriyle; Ruslar ise, “Ruslar Türk gibi şeci bir askere mukâbele etmiştir.”¹³⁹ gibi ifadelerle Türk askerinin üzerlerinde bıraktığı etkiyi açıklamışlardır. Bir Türk imzasıyla yayımlanan bu makalede, Türk askerinin diğer devletler üzerinde böyle bir etki bırakması maneviyatlarının güçlü olmasına bağlanmıştır.

Türk ordusunun önemli unsurlarından biri de çavuşlardır. Çünkü çavuşlar askerleri yetiştiren kişilerdir. Çavuşlar ne kadar üstün vasıflara sahip olursa yetiştirdiği askerler de onun gibi olacaktır. Bu da güçlü ve kaliteli bir ordumuzun olmasını sağlayacaktır. “... Almanya meşâhir-i ricâl-i askeriyesinden biri bir eserinde [71 seferini bize çavuşlarımız kazandırmıştır] tabiriyle çavuş heyetinin hâl-i mükemmeliyetini ilân ediyor.”¹⁴⁰ Ancak bizde çavuşların eğitiminde yetersizlikler vardır. Daha iyi çavuşların yetişmesi için talim sürelerinin arttırılması gerekmektedir.

Askeri konulardaki diğer makalelerde daha çok askerlerin eğitimleri üzerinde durulmuştur.

Gazetenin Kahire nüshalarında Vazife-i Askeriye ve Hudud-ı İtaat¹⁴¹ başlıklı yazı dışında askerî konulu yazıya rastlamadık.

¹³⁸ Rıza, ‘On Senede Tebdilât-ı Askeriye’, *Mizan*, İstanbul, 14 Recep 1307, S.137, s.1261-2.

¹³⁹ Bir Türk, ‘Ordumuz ve Ordumuzun Terakkiyât-ı Umûmiyemize Hizmeti’, *Mizan*, İstanbul, 26 Şaban, S.143, s.1308-9.

¹⁴⁰ Topçu Yüzbaşısı Rıza Efendi, ‘Ordu-yu Şâhânedede Çavuşlar’, *Mizan*, 29 Cemâziye’l-Âhir, İstanbul, S.135, s.1245-6.

¹⁴¹ ‘Vazîfe-i Askeriye ve Hudûd-ı İtaat’, *Mizan*, 1 Zilhicce 1313, Kahire, S.176, s.2489-91.

Paris-Cenevre nüshalarında Abdülhamit'in donanmaya gereken özeni göstermediği “Garibeler”, “Çocuğum Cıs”, “Hani ya Hamidiye Filoları” gibi yazılarda ifade edilmektedir. Donanma ve zırhlıların bir savaşı taşıyacak kapasitede olup olmadığı değerlendirilerek harbiye nazırlığının yanlışları dile getirilmiştir. Bir Kürt mahlaslı Abdullah Cevdet'in askerın teçhizatı hakkında yazdığı yazı da önemlidir.¹⁴²

Meşrutiyetin ilanından sonraki nüshalarda askerî konular oldukça ağırlık kazanmıştır. Mizan'da yayınlanan askeri yazıların çoğunu alaylı-mektepli çatışması oluşturmuştur. Bu dönemde hürriyetin muhafazası için merkezi Selanik'te bulunan 3. Ordudan askerler İstanbul'a gönderilmiştir. Asker ocağında yapılan ıslahatlar ve batılı mekteplerden mezun diplomalı askerlerin bilhassa rütbelilerin çoğalmasıyla askerler arasında alaylı-mektepli çatışması meydana gelmiştir. Geleneklere bağlı, padişahı seven ve küçük rütbeli er, çavuş gibi kıtadan yetişmiş askerlere “alaylı”, iyi eğitim görmüş, batılı dünya görüşüne sahip yüksek rütbeli İttihatçı subaylara ise “mektepli” demektedir. İttihatçılar meşrutiyetin koruyuculuğunu yapmak ve ordudaki ıslahatların devamı için alaylı askerleri ordudan tasfiye etmeye karar vermiştir.

Ordunun ıslahı için İttihatçıların aldığı kararlar ve bunu tatbik şekilleri Mizan'da eleştiriye uğramıştır. İslahat-ı Askeriye ve Tasfiye-i Rütbe-i Askeriye yazıları ordudaki mektepli-alaylı çatışmasını, tasfiye edilen askerleri ve onların uğradığı sıkıntıları anlatması bakımından büyük önem taşımaktadır. Gazetede tasfiye neticesindeki alaylıların bir grafiği de mevcuttur.

Hasan Fehmi'nin öldürülmesi, askerler arasındaki değerler çatışması ve tahrik edici yayınlar nedeniyle İstanbul'da 31 Mart isyanı başlamıştır. İlk Avcı taburlarına mensup askerler ayaklanmıştır. İstanbul'daki bu anarşi ortamının geçmesi için ulema askere etkileyici nasihatlerde bulunmuştur. Ulemanın teskin etme amaçlı hitapları Mizan'da yayınlanmıştır. Beyazıt Dersiamlarından Ahmet Rifat medrese öğrencileri ve askerlere sakin olmaları, düzen ve disiplinden feragat etmemeleri, birbirlerini öldürmemeleri için ricada bulunmuştur. Said-i Kürdi de aynı amaçla iki ayrı

¹⁴² Bir Kürt, 'Bend-i Mahsûsa: Techîzat-ı Askeriye', *Mizan*, 21 Şaban 1314, Paris, S.6, s.2.

yazısında askere seslenmiştir. Askerlerin komutanlarına itaat etmeleri üzerinde ısrarla durmuştur:

“Ey Şanlı Asker-i Muvahhidîn: Ve ey millet-i mazlûmeyi mukaddes-i İslamiyeti iki büyük vartadan tahlîs eden muhteşem ve muntazam kahramanlar!

Cemâl ve kemâliniz intizâm ve inzibâttır. Bunu da hakkıyla en müşevveş zamanda gösterdiniz. Ve hayatınız, kuvvetiniz itâattadır. Bu meziyet-i mukaddeseyi en ufak âmirinize karşı bila-irâe eylediniz. Otuz milyon Osmanlı ve üç yüz milyon İslam’ın nâmusu artık sizin itâatinize bağlıdır ve râyet-i tevhîd-i İlâhî sizin için yed-i şecâatınızdadır. Sizin o mübârek elinizin kuvveti de itâattır. Sizin zâbitleriniz müşfik pederlerinizdir. Kur’an, hadis, ve hikmet ve tecrübe ile sâbittir ki âmire itâat farzdır.”¹⁴³

Ulemanın çabalarına rağmen dinmeyen isyanı bastırmak için Selanik’ten Hareket Ordusu gönderilmiştir. Hareket Ordusunca bastırılan isyanın sonunda pek çok alaylı asker idam edilmiştir.

I.1.4.13. HUKUK

“Mizan”ın İstanbul’da yayınlandığı ilk yıllardaki sayılarında hukuki konularda yazılmış iki makale vardır. Bunlardan birisi yeni ceza kanunu hakkındadır. Buna göre ceza müddetlerinin üçte ikisini tamamlayanlara af gelirken bu süreyi tamamlamayanlar cezalarını çekeceklerdir. Kabul edilen bu yasa hapisanelerdeki mahkûmların ayaklanmasına neden olmuş ve hapisane memurlarını zor durumda bırakmıştır.¹⁴⁴

“Bir Hüsn-i Tedbir” adlı diğer makale ise adli davalarda yapılan düzenlemeler ile ilgilidir. alacaklı davalarında, senedlerin olması ve bunlarla ilgili bir sürü belgenin istenmesi, hem davacıyı hem de mahkemeyi zor durumda bırakmaktadır. Bu nedenle alınan tedbirde sadece senedin aslının yeterli görülmesi kararlaştırılmıştır.

¹⁴³ Said-i Kürdî, ‘Askere Hitab’, *Mizan*, 3 Nisan 1325, İstanbul, S.128, s.530.

¹⁴⁴ ‘Hapishane-i Umûmi Maddesi’, *Mizan*, 8 Şevval 1304, İstanbul, S.37, s.304-5.

Hukuki konular yurtdışı Mizan nüshalarında azdır. Buna nazaran meşrutiyet sonrasındaki Mizan’da hukuki konular üzerinde bir miktar durulmuştur. Ancak hukuki yazılar genelde idarehaneye gönderilen ve aynen nakledilen varakalardan ibarettir. Mehmet Murat’ın adli konularla pek ilgilenmediği görülmektedir. Onun yerine Üsküdar Ceza Mahkemesi Reisi, Memur Ferdi, Celaleddin ve Mustafa Ağarus’un yazıları yer almaktadır. Hürriyetin ilanına rağmen cezaevlerinde bulunan menfa ve firarilerin serbest bırakılması için imzası mahfuz biri tarafından yazılan açık mektup dikkate değerdir.

Aynı dönemde ulemanın yazdığı makalede “Ulemâ ve Müntesibîn-i Hukuk bu devr-i hürriyette kavanîn ve nizâmâtın ahkâm-ı celîle-i şeriyeye tatbîk edilmesini iltizâm etmelidir.”¹⁴⁵ diyerek vazife ve sorumluluğun ne olduğu gösterilmektedir.

Yine bu dönemde bir yazı dizisi görmekteyiz. Mustafa Ağarus’un “Köylüler ve İstedikleri Mahkemeler” makalesi beş nüshaya yayılmıştır.

“Umur-ı Adliye” yazısı da adliye nezaretinin sorunlarını ve meşrutiyetin Osmanlı hukukuna tatbiki için yapılması gereken tensikati anlatmaktadır. Adliye Nazırı’nın değişimiyle Fehmi ve Refik Bey taraftarlığının zuhur etmesi de Mizan’ın sayfalarına konu olmuştur.

Hukuki konular yurtdışı Mizan nüshalarında azdır. Buna nazaran meşrutiyet sonrasındaki Mizan’da hukuki konular üzerinde bir miktar durulmuştur. Ancak hukuki yazılar genelde idarehaneye gönderilen ve aynen nakledilen varakalardan ibarettir. Mehmet Murat’ın adli konularla pek ilgilenmediği görülmektedir. Onun yerine Üsküdar Ceza Mahkemesi Reisi, Memur Ferdi, Celaleddin ve Mustafa Ağarus’un yazıları yer almaktadır. Hürriyetin ilanına rağmen cezaevlerinde bulunan menfa ve firarilerin serbest bırakılması için imzası mahfuz biri tarafından yazılan açık mektup dikkate değerdir.

Aynı dönemde ulemanın yazdığı makalede “Ulemâ ve Müntesibîn-i Hukuk bu devr-i hürriyette kavanîn ve nizâmâtın ahkâm-ı celîle-i şeriyeye tatbîk edilmesini iltizâm etmelidir.”¹⁴⁶ diyerek vazife ve sorumluluğun ne olduğu gösterilmektedir.

¹⁴⁵ Ulemâ-yı İslamiye’den Biri, ‘Vekâletin İnhisârı’, *Mizan*, İstanbul, S.110, s.458.

¹⁴⁶ a.g.m., S.110,s.458.

Yine bu dönemde bir yazı dizisi görmekteyiz. Mustafa Ağarus'un "Köylüler ve İstedikleri Mahkemeler" makalesi beş nüshaya yayılmıştır.

Umur-ı Adliye yazısı da adliye nezaretinin sorunlarını ve meşrutiyetin Osmanlı hukukuna tatbiki için yapılması gereken tensikati anlatmaktadır. Adliye Nazırı'nın değişimiyle Fehmi ve Refik Bey taraftarlığının zuhur etmesi de Mizan'ın sayfalarına konu olmuştur.

I.1.4.14. İKTİSAT

"Mizan"da iktisadi konular, maliye, sanayi, ticaret ve tarım hakkında yazılmış makaleler aracılığı ile ele alınmıştır.

Maliye hakkındaki makalelerde daha çok reji idaresi üzerinde durulmuştur. Reji idaresinin bütçe açığını kapatamamasının nedenleri, izlediği politikanın bütün üreticilerine ve dolayısıyla ülke ekonomisine verdiği zarar açıklanmıştır. Rejinin 102 bin olan bütçe açığının sebebi daha çok tütün kaçakçılarına bağlanmıştır:

"Rejinin zararı kaçakçılardan ileri geliyor. Efrâd-ı cemiyet hükümetin alâkadar olmadığına tamamıyla vâkıf olmadıklarından kaçakçının elinden bütün aldıkları vakit devlete karşı bir fenalık, bir kabahat ettik zanneylemiyorlar."¹⁴⁷

Bununla birlikte Avrupa'nın bu konudaki politikası da örnek alınmadığı, yöneticilerin vurdumduymaz tavırları da sorunların ortaya çıkmasında etkili olmuştur. Devletin ve üreticinin daha fazla zarar görmemesi için en kısa zamanda etkili tedbirlerin alınması gerekmektedir.

Mali alanda yapılan ıslahatları takdir eden "Mizan" özellikle son kabul edilen vergi nizamnamesinin iyi bir girişim olduğunu savunur. Hayvan üreticilerini ilgilendiren bu kanuna göre:

1. Üretici kazandığını beyân ederek vergisini verecek,
2. Üreticiler kazançlarının bir kısmını kendilerine bildirilen yerlere sarf edeceklerdir.
3. Üreticilerin kazançları ve harcamaları bir muayene komisyonu tarafından kontrol edilerek, hesap altına alınacaktır.

¹⁴⁷ 'Reji İdaresi', *Mizan*, 27 Sefer 1304, İstanbul, S.6, s.44.

Bu şekilde devletten vergi kaçırmanın biraz önüne geçileceğini düşünen Murat Bey, bu kanunun uygulanmasında köy muhtarlarından maliye bakanlığına kadar tüm kamu personelinin sorumlu olduğunu, basının da elinden gelen desteği vereceğini söylemiştir.¹⁴⁸

Girit'in mali durumu, memurların maaşları, Duyûn-ı Umûmiye borçları, mali ıslahatlar, demiryolları projesinin mali sıkıntılar nedeniyle tamamlanamaması gibi birçok konuya değinilmiştir.

“Eşhâs hakkında câri olan ahkâm-ı kavâid heyet-i ictimâiyeye de kâbil-i tatbik olduğundan sanatsız insan nasıl bir cism-i âtıl hükmünde kalmakta ise sanayiye ehemmiyet vermeyen akvâm ve heyetin dahi kemâlince husûl-i emniyeti mümkün olamayacağı şüphesizdir.”¹⁴⁹ sözleriyle devlet için sanayiinin önemini belirten Murat Bey, bu konuda geride olduğumuzu, özellikle diğer ülkelerin makineler aracılığı ile çok ileriye gitmelerine mukabil bizim hâlâ el gücüyle bir şeyler üretmeye çalışmamız ekonomi açısından bizi yıpratmıştır. Bunun için bir an önce makineleşmeye gidilerek Batı ekonomisiyle yarışacak seviyeye gelmemiz gerekir.

Bir zamanlar iyi niyetlerle verilen kapitülasyonların daha sonra genişletilmesi ve süresinin uzatılması devleti ekonomik bakımdan çökertmiştir. Makineler sayesinde daha az emek harcayarak ve daha ucuza mal ederek ürettiklerini kolayca Osmanlı Devleti'nde pazarlayan yabancılar, bizim el tezgahlarında ürettiğimiz ürünlerin elimizde kalmasına neden olmaktadır. Bu nedenle yabancıların ülkemizde bu kadar serbest ticaret yapmaları önlenmelidir.¹⁵⁰

Hükümetin en önemli ıslahatlarından biri ziraat alanında yapılanlardır. “Mizan”da da bunlardan övgüyle söz edilmiş, çiftçiliğin önemi vurgulanmıştır. Ziraatı daha da iyi hale getirmek için çiftçi daha çok ziraat okulları açılmalı, ziraat bankaları çiftçiyi daha çok desteklemelidir. Çünkü: “Âdiye-i mahsûsamızı meydana getiren nebâtât ve hayvanâtın hep çiftçilik sayesinde husûl-pezir olur. Kudret-i

¹⁴⁸ ‘Umûr-ı Maliye: Lâhika’, *Mizan*, 24 Cemâziye'l-Âhir, İstanbul, S.46, s.400-1.

¹⁴⁹ ‘Sanayi ve Makineler’, *Mizan*, 14 Sefer 1307, İstanbul, S.116, s.1093.

¹⁵⁰ ‘Makalede Kusur’, *Mizan*, 22 Şevval 1306, İstanbul, S.100, s.959-60.

Fâtıra'nın topraklara ihsân eylediği hassa-i mübareke-i tebebbütten o vasıta ile müstefid olduğumuzdan çiftçilik âdeta muhyi-i beşer mertebesini bulur.”¹⁵¹

Makinelî tarıma geçilmesi ve hayvancılıkta yeni usullerin benimsenmesi ile ürünlerin miktarı ve kalitesi arttırılmıştır. Çiftçilerimizin bu yeni usullerden mutlaka haberdar edilmesi ve ziraat bankasının şubelerinin arttırılarak çiftçilerimizin desteklenmesi gerektiği açıklanmıştır. Ayrıca Paris'teki gibi büyük sergiler açıp ziraat ve sanayi ürünlerimizi buralarda sergileyerek tanıtabiliriz. Bu şekilde ülke ekonomisi güçlendirilebilir.

Mizan'ın yurtdışı nüshalarında iktisadi konular üzerinde durulmamıştır. Meşrutiyetin ilanından sonraki nüshalarında iktisadi konular bir hayli ağırlık kazanmıştır.

II. İstanbul dönemindeki iktisadi konuları dört bölüme ayırmayı uygun gördük. Burada en fazla yer tutan maliye alanında yazılan yazılar olmuştur. Diğerleri ticaret, ziraat ve sanayi olarak sıralanmıştır.

Meşrutiyetle beraber her alanda yapılan düzenlemeler iktisadi alana da nüfuz etmiştir. Maliye nezaretinde yapılan tensikat Mizan'ın sayfalarına konu olmuş ve tensikatın bütün sorunları gözler önüne serilmiştir.

İmzasız olmasına rağmen bu makalelerin üslubu cihetiyle Mehmet Murat'a ait olduğu anlaşılmaktadır. “İdâre-i memleketimizin en metrûk ciheti umûr-ı mâliyemizdir. En evvel düşünülüp tesviyesi çaresine bakılacak yine odur.”¹⁵² “Hayat-ı devlet ve bekâ-yı millet, ferdin bekâsı için olduğu gibi mala mütevakıftır. Bununla umûr-ı mâliyenin ne kadar mühim olduğu zâhirdir. Ne söylense zâiddir.”¹⁵³ Maliyenin önemini bu şekilde ifade ettikten sonra devlet bütçesi grafikte gösterilmiştir.

Bundan sonra yazıların yönü Maliye nezaretine tatbik edilen tensikata çevirmiştir. Mehmet Murat, maliyedeki tensikatın yanlışlarını görmektedir ve yazılarıyla bunu okuyucusuna aktarmaktadır.

¹⁵¹ ‘Ziraat’, *Mizan*, 10 Şaban 1306, İstanbul, S.92, s.896.

¹⁵² ‘Umûr-ı Mâliye’, *Mizan*, İstanbul, S.22, s. 95-6.

¹⁵³ ‘Devletimizin Bütçesi’, *Mizan*, İstanbul, S.31, s.135-8.

“Devâirde bütçeler nasıl yapılacak? Vakitler geçiyor. Devâirde hâlâ şu ölçüsüz, biçimsiz tensikât perdesi altında keyfi teşvişâttan başka bir işe bakıldığı yok.

Hep yarım tedbircilik hep tarafgirlik, meşrutiyet idâreyi güya herkesten ziyâde takdîr etmek dâiyesiyle Mâliye Nâzırı ön ayak oldu. Ortaya bir tensikât velvelesidir çıkardı. Yapılan haksızlıklar, yolsuzluklarla en mutâ memurlar, en faal memurlar âsi şeklinde gösterilerek üzerlerine kuvve-i müsellâha çekildi. Cebren icrâ etmek istediği tensikâtın defterini hâlâ her gün bozup çizmekle meşgûl.”¹⁵⁴

Üzerinde önemle durulan bir diğer mesele de gümrüklerimizin gidişatıdır. Gümrük memurları ve müfettişleri tasfiye edilmiştir. Tasfiye neticesinde boş kalan mevkiler meclis emanet azasına bırakılmıştır. Devlet bütçesi, gümrüklerde meydana gelen zayıttan etkilenmektedir.

“Devlet-i Aliyye gümrüklerinin seneden seneye devredildiği zâyîâtın tavsîfi hakkında irâd-ı makâl zâiddir. Çünkü hükûmet-i hâzırının mâhiyye iki yüz elli lira fedâ ederek İngiltere’den gümrüklere mütehasıs celb etmesi, bu hakîkatin vücûduna ve rûsûmâtça ıslahât-ı ciddiye zâyîâtın mikdâr-ı seneviyyesi vâridât-ı hâzırının bir misli ziyâde olduğu tutulan istatistiklerden, bâhusûs nüfus-ı Osmaniye sarf ve istimâl etmekte olduğu işbâ-yı ecnebiye üzerine bir nisbet-i sathiyeye ile icrâ edilecek hesâbât netîcesinden anlaşılır.

Devletin umûmî bütçesinde görülen rehnenin çâre-i telafisi işte göz önünde, fakat gözlerimiz hâlâ uykuda.”¹⁵⁵

Gümrüklerden sonra ormanların ıslahı için de Avrupa’dan fen memurları getirilmeye çalışılmaktadır. Orman nizamnamesinin, orman alanında tecrübeli memurların varlığına rağmen böyle bir politika güdülmesine Mizan’da karşı çıkmaktadır. Mevcutlarımızı kullanmak varken para ve güç kaybına hiç gerek yoktur. Memur tensikatının usulüne uygun yerinde yapılması gerekmektedir. Ormanların tahribe uğraması ve acınacak hale getirilmesinin sebebi bu yanlış politikadan kaynaklanan gayretsizlik ve hırsızlıktır.

¹⁵⁴ ‘Bütçe ve Tensikât’, *Mizan*, 12 Şaban 1326, İstanbul, S.41, s.179-80.

¹⁵⁵ ‘Gümrüklere Dair’, *Mizan*, 29 Sefer 1327, İstanbul, S.102, s.425-6.

1.2. MİZAN GAZETESİ'NİN YAZAR KADROSU

Birinci İstanbul döneminde gazete yazar kadrosu bakımından fakirdir. Gazetenin sahibi ve başmuharriri Murat Bey hatıratında: “Gerçekten o gibi makaleleri yalnız birkaç ibârede, manâ itibarıyla asla ehemmiyeti olmayan değişiklik icrâsıyla gazeteye koyar ve neşrederdim. Bu cesareti ancak ‘Benden başka gazetenin yazarı yoktur. Geç vakitte çizdiler. Yeni bir makale yazıp tasdik ettirmeye vakit yoktu. Münasip değişiklik icrâsıyla gazeteye koymaktan başka çare bulamadım.’ Yolunda cevap verebilmek düşüncesine dayanmakta idi.”¹⁵⁶ ifadesiyle dönemin sansür heyetine açıklamada bulunurken, gazetede kendisinden başka bir yazar bulunmadığını da belirtir. “Mizan”da Mehmet Murat’ın dışında bir mektubu ve şiiriyle Menemenlizâde Mehmet Tahir, seri makaleleriyle İbrahim Hakkı, Dr. Besim Ömer, Hüseyin Hulki gibi isimler de yer almaktadır. Bunların dışında devlet idaresinde görev yapan Elîfî Bey, Merzifon Kaymakamı Mehmet Hilmi, maarif azâları, Sarayköy Kaymakamı Mehmet Taim; askeriyeden Topçu Yüzbaşısı Rıza Efendi gibi kişiler de gazeteye makale ve mektup göndermişlerdir. Yazar adlarına göre fihrist bölümünde yer alan yazarların büyük çoğunluğunu okuyucular oluşturmaktadır. Gazetede okuyucuların mektuplarının yer aldığı “Evrak ve Mekâtip” kısmında yer alan bu isimler güncel meseleler, yaşadıkları yerlerdeki problemler ve gazete hakkındaki düşüncelerini bu mektuplar aracılığı ile dile getirmişlerdir.

“Mizan”da ayrıca takma isim ya da rumuz kullanarak makale yazarlar da vardır: “Bir Türk, Bir Osmanlı, Bir Varnalı; (Ayn) M., B. (Ayn), E.(Ha), (Ha)R., (Kaf)M.N., M.N., (Tı)E. gibi. Bunlardan sadece M.N. rumuzunun Nazım Poroy tarafından kullanıldığını bulduk.¹⁵⁷ Ayrıca “Bir Sitâre Altında” başlıklı şiiri gazetede yayımlanan Abdülhak Hâmid’in şiirine (Ayn) M. rumuzlu bir kişinin nazire yazdığını tesbit ettik. Bunların dışında gazetede yazılarına yer verilmiş önemli şahsiyetler de vardır. Çok beğenildiği için “Saadet”teki bir yazısı alınan Beşir Fuat, Recâizâde Mahmut Ekrem ve Abdülhak Hâmid bu isimler arasındadır.

¹⁵⁶ Mizancı Mehmed Murad, a.g.e, s.83.

¹⁵⁷ Gündüz Artan, *Takma Ad, Soyadı, Rumuz Dizinleri (Tanzimattan Günümüze)*, İçel Şubesi Yayınları, 1994, s.41.

Gazetede yazısı bulunan isimler şunlardır:

Abdül Muin	Abdülhak Hâmid
Abdülvahhab İlmî	Âbidin Paşa
Ahmet	Ahmet Reşit
Ahmet Tevfik	Ali Kemal
Avni Refik	(Ayn) M.
Beşir Fuat	Bir Osmanlı
Bir Türk	B.(Ayn)
Celâlettin	Dimitraki Lamis
Dr. Besim Ömer	Ekrem Bey
E.(Ha)	Hacı İbrahim
Hakkı	Hamit
Hasan Hilmi	Fahrettin
Elîfî Bey	Esseyyit Mehmet Taim
Hacı Ahmetzâde Mehmet Rasim	Hüseyin Hulki
(Ha)R	İbrahim Hakkı
İbrahim Zühtü, Şevki, Vasil, Hüseyin Rıfat,	İzniki Abdullah Remzi
Halim, Mihail, Vasilaki (Birlikte)	Kenan
(Kaf)M.N.	Mehmet Hilmi
Mehmet Murat	Mehmet Mümtaz
Mehmet Nurettin	Menemenlizâde Tahir
Mehmet Vahid Bin Hüseyin	Mösyö Vamini
Muallime K.	Mustafa Paşa
M.N.	Mustafa Sabri
Nuri, Mehmet Hazım, Ömer Lütfü,	Osman
Mehmet Rıfat, Semyun, Gavril (Maarif Âzâları)	Ömer Cemal
Rıza	Rıza Efendi
Sami	Selami
Selanikli Ahmet Hamdi	Şekerci Rıfat Efendi
Tahsin Ziya	Tilmizi Aciz Ahmet Reşit
(Tı)E	Yusuf Ziya

Yukarıda sıraladığımız bu isim ve rumuzlardan çoğu okuyuculara ait olduğu için haklarında kesin bilgilere ulaşamadık. Ayrıca soyadları mevcut olmadığından kaynaklarda bu isimlerden bazılarına sıkça rastlamamıza rağmen emin olamadığımızdan buraya ancak kesin olarak bulduklarımızı aldık. Hayatları hakkında bilgi bulabildiğimiz yazarlar şunlardır:

MİZANCI MEHMET MURAT

Tanzimat sonrası Türk fikir ve edebiyat tarihinin önemli simalarından biri olan Murat Bey, 1854 yılında Dağıstan'ın Huraki kasabasında doğdu. Burada birkaç nesildir kadılık yapan dindar, hilafete ve Osmanlılığa bağlı bir aileye mensuptur. Babası kadı ve müftü Tahazade ailesinden Mustafa Cemal Efendi'dir. Babası Dağıstan'ın istiklali için savaşan Hacı Murat'ın yanında çarpışmış ve o sırada doğan oğluna Murat adını vermiştir.

Küçük yaşta Arapça ve Kuran-ı Kerim dersleri aldı. Timurtaş Şura'da rüşdiye tahsilini yaptı. Sonra Stavropolskaya Gimnasium (lise)'unu bitirdi. Sicill-i ahvalinde Moskova Darulfünununun Hukuk Fakültesi'nde tahsil gördüğü kayıtlıdır.

Tek emeli ikinci kıble bildiği Hilafet Merkezi'ne gitmek ve bütün ömrünü onun uğrunda geçirmektir. Bu sevdâ ile 14 Şubat 1873'te İstanbul'a geldi. Ertesi günü Mithat Paşa konağına giderek durumunu arz etti. Güzel bir kabul gördü. Bir gün sonra da Sadrazam Esat Paşa ile görüştü. Bir müddet sonra Hariciye Matbuat Kalemi'ne girdi. Burada Rus basınına izleyerek özet çıkarıyordu. Ancak Türkçe bilmediği için bunu Fransızca yapıyordu.

Bu arada Maliye Nazırı Dağıstanlı Şirvanizade Rüştü Paşa'nın konağına yerleşti. O gece Şirvanizade'nin sadarete getirilmesi uğurlu sayılarak kendisine çok teveccüh gösterildi. Bir süre sonra Şirvanizade'nin mühürdarı (Özel Kalem Müdürü) tayin edildi.

Şirvanizade sadarettten azledilip Halep valiliğine tayin edilince o da beraber gitti. Şirvanizade'nin ölümü üzerine Sahip Molla'nın yalısına – oğullarına ders vermek üzere – yerleşti. Bu bir yıl içinde Türkeyi öğrendi.

1876-1877 yıllarında Vakit ve İttihad gazetelerinde dış politika konularında yazılar yayınladı. Yazıları bazı yabancı gazeteler tarafından da iktibas edildi. Şirvanizade'nin konağında iken devrin tanınmış ailelerinden evlenme teklifleri

almışsa da, ben vücudumu mukaddes hilafetin uğruna feda ettim, devlet hizmetine vakfettim, diyerek reddetmişti. Ancak daha sonra bekar birinin tam itibara sahip olmasına memleket adabının mani olduğunu anlayarak 1877’de Hilmi Molla’nın kızı Hasibe Hanım’la evlendi.

5 Aralık 1877’de Mekteb-i Mülkiye’nin tarih ve coğrafya muallimliğine tayin olundu. 1879 yılında Muhtelit Muhacirin Komisyonu’na görevlendirildi. 1880’de ek görev olarak Darülmüallimin’in tarih hocalığına getirildi. 6 Ocak 1882’de yine ayrı bir ek görevle Maarif Nezareti Mülga Teftiş ve Muayene Heyeti üyeliğine getirildi. 29 Mayıs 1882’de bu üyelikten Darülmüallimin müdürlüğüne naklolundu.

1885 yılı tatil döneminde Dağıstan’a gitti ve dönüşünde Mizan gazetesini çıkarmaya başladı. Bu gazete ile o yılların çok etkili bir mütefekkir-gazetecisi oldu.

Mülkiye’deki derslerinde telkin ettiği hürriyet ve inkılâb fikirleri, kendisini idarenin ve kamuoyunun dikkatini çeken bir şahıs haline getirdi.

15 Mart 1877’de Mülkiye’deki dersleri bıraktı ve siyasi bir görevle Romanya ve Bulgaristan’a gönderildi. 27 Şubat 1888’de tekrar Teftiş ve Muayene Heyeti üyeliğine tayin olundu. 1 Ocak 1889’da Darülmüallimin’deki tarih hocalığından istifa etti. 1891 yılında Mizan’ın yayını tatil etti ve Düyûn-ı Umûmiye komiserliğine getirildi. 1899 yılına kadar devam eden bu görevinde devletin mali hukukunu Avrupa’ya karşı korudu.

13 Eylül 1895’te padişahla görüşerek, ona parlamento usulü yerine “Mahdud Meşrutiyet” adını verdiği bir kontrol meclisi kurulmasını teklif etti. Buna göre, padişah etrafında bir tür saltanat şûrası kurulacak, böylece parlamentoda azınlıkların hâkmiyetine imkan verilmeyecek ve seçkin şahıslardan oluştuğu için de yararlı olacaktır. Bu görüşmede Padişah’ın iltifatına mazhar olan Murat Bey, Padişah’ın müşaviri olmayı, fikirlerinin benimsenmesini, tekrar huzura kabulü beklerken, bunların hiçbirisi olmayınca ümitleri kırılarak 20 Kasım 1895’te Sivastapol’a kaçtı, oradan Viyana’ya gitti. Avusturya Hâriciye Nazırı ile görüşerek Şark Meselesi’ni anlattı. Gayesi Avusturya yönetimini ikna ederek onları Osmanlı Devleti lehine kazanmaktı. Ancak bir sonuç alamayınca oradan Paris’e geçti.

Paris’te basın ve siyasi çevrelerce iyi karşılandı. Ahmet Rıza Bey ve diğer Jön Türklerle görüştü. Ahmet Rıza Bey tarafından soğuk karşılandıysa da, çoğunluğu

kendi talebelerinden oluşan Paris Jönk Türkleri kendisini heyecanla karşılayıp saygı ve bağlılık gösterdiler.

Paris'te birçok önemli Fransız devlet adamıyla görüştü. Daha sonra İngiltere'ye geçti. Ancak burada hayal kırıklığına uğradı ve Mısır'a hareket etti. Mısır'da ikinci kez Mizan'ı yayınlamaya başladı. Bu dönemde artık ağır başlı bir tenkitçi değil, zaman zaman tahrikçi, bazen halkı isyana davet edici beyannameler neşreden bir ihtilalci oldu. Bu yayınları üzerine gıyabında idam kararı verildi.

Bir süre sonra Sultan Abdülhamid'in isteği üzerine Hidiv ve İngiliz komiserliği kendisini Mısır'ı terke davet ettiler. Bunun üzerine Paris'e gitti ve İttihat ve Terakki Cemiyetine üye oldu. Üç ay sonra da Cemiyet'in başkanlığına getirildi. Mizan'ı Cemiyet'in yayın organı olarak çıkarmağa başladı. Bir müddet sonra cemiyet içindeki ihtilaf açığa çıkınca Cemiyet'in merkezini Cenevreye naklettiler ve Mizan'ın yayına arada devam edildi. Bu arada çıkan Türk- Yunan savaşı sırasında, Ahmet Rıza Bey'in yayınladığı Meşveret gazetesinde çıkan bir makale bütün Osmanlıları yaraladığı gibi, Cemiyet üyeleri arasındaki parçalanmayı da had safhaya çıkardı ve Ahmet Rıza Bey üyelikten çıkarıldı. Murat Bey de başkanlıktan istifa etti (31 Mayıs 1897).

Bu ortamda serhafiye Ahmet Celalettin Paşa Paris'e gelerek Murat Bey ile görüştü ve uzlaşma teklif etti. Bunun üzerine bir genel af çıkarılacağına, düşünülen reformların yapılacağına inanan Murat Bey, 14 Ağustos 1897'de İstanbul'a döndü. Ancak düşündüklerinin hiçbiri olmadı ve daima göz hapsinde tutuldu.

19 Haziran 1899'da Şura-yı Devlet Maliye Dairesi üyeliğine getirilen Murat Bey 25 Ağustos 1908'de istifa edene kadar sükunet içinde yaşadı.

Meşrutiyet'in ilanı üzerine bu görevden istifa ederek tekrar Mizan'ı yayınlamaya başladı. Önce eski partisi olan İttihat ve Terakki ile anlaşmaya çalıştı. Fakat Cemiyet kendisini kabul etmeyince bu sefer muhalefete girişti.

9 Ekim 1908'de Harbiye Nezareti'nde bir hafta göz altında tutuldu. Bırakıldıktan sonra bir ay kadar Romanya'ya gitti.

Bir müddet sonra patlak veren 31 Mart olayı üzerine tutuklanarak Divan-ı Harp tarafından ömür boyu kalebentlikle önce Rodos'a, sonra Midilli'ye gönderildi. 1912'de çıkan af üzerine İstanbul'a döndü. Bir müddet sonra tedavi için İsviçre ve Fransa'ya gitti. Dönüşünde Hürriyet ve İtilaf Fırkası taraftarı olarak gazetelerde

yazılar yayınladı. Son aylarını tam bir unutulmuşluk içinde her şeyden ve herkesten uzakta geçirerek 15 Nisan 1917’de Anadoluhisarı’ndaki yalısında vefat etti.

Benlik şuuru son derece kuvvetli bir şahıs olan Murat Bey, ömrü boyunca kendi fikir, hatta hayallerinin doğruluğuna inanmış, bu şuur onda kendi kendini her zaman örnek bir idealist olarak görmüş, çevresini ve hadiseleri değiştirebileceğini sanmış, fakat içinde yaşadığı cemiyetin temayüllerini ve zaruretlerini hesaba katmadığı için en önemli anlarında yarı yolda kalmıştır.

Ona göre devletin resmi ideolojisi Osmanlıcılık, kültür ideolojisi ise ittihad-ı İslam olmalıdır. Ekonomik sistemde devletçidir. Edebiyatta ise örnek alınacak tiplerin ortaya konulmasına inanır.

Fransızca ve Rusçayı çok iyi bilen Murat Bey’in Batı klasik müziği ile uğraşmak ve piyano çalmak en büyük hobisidir.¹⁵⁸

Eserleri şunlardır:

1. Tarih-i Umumi, İstanbul, 1297-99, (6cilt)
2. Akıldan Bela (Griboidov’dan tercüme), İstanbul, 1302
3. Muhtasar Tarih-i Umumi, İstanbul, 1308
4. Devr-i Hamidî Âsârı, İstanbul, 1308
5. Turfanda mı Yoksa Turfa mı, İstanbul, 1308
6. Le Palais de Yıldız et La sublime Porte-Le veritable mal d’Orient, Paris, 1895
7. Yıldız Saray-ı Hümâyun’u ve Bâbîâli, Kahire, 1313
8. Müdafaa Niyetine Bir Tecavüz, Paris, 1314
9. Muhtasar Tarih-i İslam, Bahçesaray, 1890
10. La Force et La Faiblesse de La Turquie, Geneve 1897
11. Hürriyet Vadisinde Bir Pençe-i İstibdad, İstanbul, 1326
12. Mücahede-i Milliye, İstanbul, 1324
13. Tencere Yuvarlandı Kapağını Buldu, İstanbul, 1325
14. Tarih-i Ebulfaruk, İstanbul, 1325-1332 (7 Cilt)
15. Enkâz-ı İstibdad İçinde Zügürdün Tesellisi, İstanbul, 1329

---

¹⁵⁸ Mizancı Mehmed Murad: (haz: Sabahattin Çağın, Faruk Gezgin), *Mücahede-i Milliye*, Nehir Yayınları, İstanbul, 1994, s.7-12.

16. Meskenet Mazeret Teşkil Eder mi?, İstanbul, 1329
17. Taharri-i İstikbal, İstanbul, 1330 (2 cilt)
18. Tatlı Emeller Acı Hakikatler, İstanbul, 1330

ABDÜLHAK HÂMİD TARHAN

Tanzimat devri şairlerindedir. 2 Ocak 1852-12 Nisan 1937, doğumu ve ölümü İstanbul. Beş yaşında bir süre okula gitti, daha sonra ise özel öğrenim gördü. 1862 yılında Paris'e giden şair orada bir okula yazıldı ve bir buçuk yıl sonra döndüğünde Robert Kolej'de okudu. Babîali Tercüme Odasına girdi. Babası Hayrullah Efendi elçi olarak gittiği Tahran'a oğlunu da götürdü (1866). Babasının ölümü üzerine Hamid İstanbul'a döndü (1868), bir süre memurluk yaptı, Fatma Hanım ile evlendi. Elçilik katipliğine atandığı Paris'te iki buçuk yıl kaldı. Çeşitli ülkelerde konsolos olarak bulundu. Cumhuriyetten sonra İstanbul milletvekili olarak da mecliste görev aldı.

Tanzimat devrinin en büyük şairi sayılan Hamid, devrindeki şiiri iç ve dış geleneklerden kurtardı, ona geniş ufuklar açtı; gündelik yaşamalar, aşk, tabiat, vatan-millet sevgisi, ölüm ve metafizik problemler üzerine, sevinç, ümit ve tezatlardan, feryat ve isyanlardan kuvvet alan lirik, epik ve felsefi şiirler yazdı; kuvvetli bir kültürün, zengin bir hayalin yardımıyla her eserinde yeni imkanlar denedi. Basılmış basılmamış, sayısı kırkı aşan eserleri arasında yirmi bir tiyatro eseri bulunmaktadır. Piyeslerinin konularını Asur, Arap, Türk-Moğol, Yunan-Makedonya, Osmanlı tarihlerinden veya hayalî olaylardan aldı; bunları şiir biçiminde veya düz yazı ile, yahut şiir-düz yazı karışık yazdı. Manzum tiyatrolarında aruzun yanı sıra heceyi de kullandığı oldu; ama hemen hepsinde sahne dil ve tekniğine karşı kayıtsız davrandı.

Sahra, Divaneliklerim yahut Belde, Hacle önemli şiir kitaplarıdır. *Macera-yı Aşk, Sabr ü Sebat, İçli kız, Duhteri Hindû, Tezer, Eşber, Nesteren, Finten* ise tiyatro türünde yazılmış önemli eserleridir.¹⁵⁹

---

¹⁵⁹ Behçet Necatigil, *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü*, Varlık Yayınları, 22. Basım, İstanbul, 2004, s.394.

RECAİZADE MAHMUT EKREM

Tanzimat devri şair ve yazarlarından, 1 Mart 1847 – 31 Ocak 1914, doğumu ve ölümü. Zayıflığı yüzünden, Harbiye İdadisi'ndeki öğrenimini yarıda bırakıp Hariciye Nezareti Mektubî Kalemî'ne memur oldu (1862), Namık Kemal'le tanıştı, *Tasvir-i Efkâr* gazetesine yazılar yazmaya başladı. Namık Kemal Avrupa'ya gidince gazeteyi o çıkardı (1867). Şûrayı Devlet (Danıştay) üyesi oldu (1877), Mülkiye'de ve Galatasaray Lisesi'nde edebiyat öğretmenliği (1880-88), birkaç ay Evkaf ve Maarif Nazırlığı (1908) yaptı, aynı yılda atandığı Ayan azalığı (Senato üyeliği) ölümüne kadar sürdü. Mezarı Küçüksu'da, oğlu Nijad'ın kabri yanındadır.

Şiir, roman, hikaye, oyun ve eleştiri türlerinde eserler veren, sanat sanat içindir ilkesine bağlı, üç çocuğunun ölümüyle acılı, insanı tabiat, sevgi ve ölüm üçgeninde değerlendiren Ekrem'in asıl başarısı, edebiyatta Tanzimat ve Avrupa görüş ve değerlerini yaymasında, Muallim Naci'nin temsil ettiği eski zevkle savaşıp Servet-i Fünûn yeniliklerine ortam hazırlamasında görülür.

Araba Sevdası romanı, bizde gerçekçilik akımının ilk örneklerindedir.

Sayısı yirmi beşi bulan eserlerinden en ünlüleri; şiir kitapları: *Nağme-i Seher* (1871), *Yadigâr-ı Şebâb* (1873), *Zemzeme* (1883-85), *Nijad Ekrem* (1911); romanı: *Araba Sevdası* (1896); hikayeleri: *Muhsin Bey yahut Şairliğin Hazin Bir Neticesi* (1889), *Şemsa* (1895); oyunları: *Afife Anjelik* (1870), *Vuslat yahut Süreksiz Sevinç* (1874), *Çok Bilen Çok Yanılır* (1914); eleştiri: *Talim-i Edebiyat* (1872), *Takdir-i Elhan*.¹⁶⁰

MENEMENLİZADE MEHMET TAHİR

Şair (1862-1902). Adana'da doğdu. Yüksek öğrenimini Mülkiye Mektebi'nde tamamladıktan sonra (1883), İzmir, Adana, Selanik gibi şehirlerde öğretmenlik, Maarif Müdürlüğü, Devlet Şurası'nda mülazımlık yaptı. Son görevi Mülkiye Mektebi'nde ve Darülfünun'da edebiyat ve ahlak dersleri öğretmenliğidir.

15 Ocak 1886 yılında çıkarmaya başladığı Gayret dergisinde yenilikçi şairlerin (Namık Kemal, Recaizade Ekrem, Abdülhak Hamid) yazılarını yayımlamıştır.

¹⁶⁰ Necatigil, a.g.e., s.348.

Elhan (1887) adlı kitabında topladığı şiirler, pek başarılı örnekler arasında sayılmamaktadır. Bu kitabı değerlendirme bahanesiyle Recaizade Ekrem, *Takdir-i Elhan*'ı yazıp (1886), Muallim Naci'nin şiir anlayışına karşı çıkınca Muallim Naci, *Demdeme* (1887) kitabında Recaizade'ye ağır cevaplar vermiştir.

Mehmet Tahir'in *Osmanlı Edebiyatı* (1898) adlı bir inceleme kitabı da vardır. Öteki yapıtları ise şunlardır: *Yad-ı Mazi* (1888), *Osmanlı Coğrafyası* (1896), *Terane-i Zafer* (Manzum, 1897).¹⁶¹

BEŞİR FUAD

19. yy. yazarlarından. 1852-1887, doğumu ve ölümü. Harbiye'yi bitirince Abdülaziz'in yaveri oldu (1876), savaflara katıldı. Girit dönüşü yine askeri görevlerde çalıştı. 1887 yılında intihar etti.

Bilinen ilk yazısı *Envar-ı Zeka* dergisinde 1883'te yayınlanmış olmakla birlikte 1884'ten itibaren kendi çıkardığı *Haver* (şark) ve *Güneş* dergilerinde çeviri ve makalelerini yayınladı. Basılmış on beş kitabı arasında oyun ve roman çevirileri; Fransızca, Almanca, İngilizce öğrenme kitapları da bulunan Beşir Fuad, Tanzimat devrinin sonlarına doğru kuvvetlenmeye başlayan müsbet ilim görüşlerini benimsemişti. Edebiyatta romantizm, realizm ve natüralizm ilkelerini ilmi metodlarla karşılaştırdı; Voltaire ve Victor Hugo üzerine yazdığı (1886) ve Türk edebiyatında bir ilke imza attığı eleştirel biyografilerle de ilk Türk pozitivist ve natüralisti bilindi; yaşadığı dönemin, Avrupa fikri ve ilmi bakımından seviyesini yükseltmeye çalıştı.

Kitapları; dil: *Miftah-i Bedreka-i Lisan-ı Fransevi* (1885), eleştirel biyografi: *Victor Hugo* (1885), *Voltaire* (1887), makale: *Beşer* (1886), mektup: *İntikad* (1887, Muallim Naci ile), *Mektûbât* (1889, Fazlı Necib ile). Yazarın ayrıca çeviri kitapları da vardır.

Hayatı, fikir ve eserleri üzerinde M. Orhan Okay'ın *Beşir Fuad* adlı monografisi, Erzurum Atatürk Üniversitesi'nde hazırlanmış, İstanbul'da basılmış (1969) bir doktora tezidir.¹⁶²

¹⁶¹ Şükran Kurdakul, *Şairler ve Yazarlar Sözlüğü*, İnkılâp Yayınları, İstanbul, 1999, s.453.

Necatigil, a.g.e., s.280-1.

¹⁶² Necatigil, a.g.e., s.99-100.

DR. BESİM ÖMER (AKALIN)

Ülkemizde çağdaş doğum biliminin öncülerinden olan Dr. Besim Ömer Akalın, 1862'de İstanbul'da doğdu. Babası Ömer Şevki Paşa, ilk Meclis-i Mebusan'a Sinop temsilcisi olarak katılmıştır. İlk öğrenimini Priştine ve Kosova'da gören Besim Ömer, daha sonra Gülhane Askeri Okulu'na ve Kuleli Lisesi'ne devam etmiştir.

1885 yılında Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane'yi "Yüzbaşı" rütbesiyle bitirmiş, bir süre Yunanistan sınırında Askeri Hekim olarak görev yapmıştır. Burada tifoya yakalanınca İstanbul'a geri dönerek Tıp Okulu'nda doğum kliniğinde öğretmen olarak göreve başlamıştır. 1887 yılında Paris'e mesleğinde uzmanlaşmak için giden Besim Ömer; buradaki deneyimlerini iki kitapla ülkemize taşımıştır. *Doğum Tarihi* isimli kitabı ülkemizde doğumla ilgili ilk çağdaş eser özelliğini taşımaktadır. Paris'teki eğitiminin ardından 1891 yılında İstanbul'a döndü. Doğum hocalığına atandı. 1892 yılında Demirkapı'da ilk doğum kliniğimizi açtı. 1893'te Brüksel'de toplanan uluslar arası kongreye devlet tarafından gönderildi.

Besim Ömer, kadın sağlığı yanında çocuk sağlığı alanında da eserler vermiştir. Ayrıca tıp hijyeni, asepsi, antisepsi konularında çalışmaları olmuştur. 1895'te Ebe Okulu'na öğretmen olarak görevlendirilmiştir. Ebeliği ayrı bir meslek dalı olarak değerlendiren Dr. Besim Ömer, ebelik eğitiminde adeta yeni bir çağ açarak Ebe Okulu'nu çağdaş bir özelliğe kavuşturmuştur. Ebelik alanında ilk kitaplara imza atarak *Ebe Hanımlara Öğütlerim*, *Ebelik* isimli kitaplarını yayınladı. Bu çalışmalarıyla ülkemizde çağdaş ebeliğin kurucusu oldu.

Yazdığı bilimsel eserleri yanında, halkı eğitmek için de kitaplar yazmıştır. Ayrıca Dr. Akalın, şimdiki Kızılay olan kuruluşun kuruluş çalışmalarında çok aktif görevler üstlenmiş, kadınlar kolunun kurulmasına önyak olmuştur.

1915 ve sonrasında bu kez hastabakıcılık mesleği üzerine eğilen Besim Ömer, bu alanda da bilimsel eserler vermiştir. Başlıca kitapları: *Hastabakıcılık*, *İlk Yardım*, *Savaş Zamanında Hastabakıcının Bir Günlük Görevi*, *Hastabakıcılığa Dair* olmuştur.

Besim Ömer'in kurulmasında öncü olduğu diğer dernek de halen çalışmalarını sürdüren Verem Savaş Derneği'dir. 1918 yılında kurulan derneğin kuruluş çalışmalarında görev almıştır.

1921 yılında Mustafa Kemal'in öncülüğünde kurulan Çocukları Koruma Derneği'nin de kurucularındandır.

Besim Ömer'in 1938'de kurucusu olduğu bir başka kuruluş da Türk Tıp Tarihi Kurumu'dur.

Kadın sağlığı, doğum, ebelik, çocuk sağlığı, Kızılay, hastabakıcılık, verem, tıp tarihi alanlarında öncü uğraşlar vermiş Dr. Besim Ömer Akalın, 19 Mart 1940 tarihinde Ankara'da vefat etmiştir.¹⁶³

ÂBİDİN PAŞA

Osmanlı devlet adamı ve şairlerindendir. Arnavutluk ileri gelenlerinden Prevezeli Âbidin Dino'nun oğludur. 24 Mart 1843 tarihinde Preveze'de doğan Âbidin Paşa, tahsilini tamamladıktan sonra silahşörlük hizmetiyle saraya girdi. Bir süre sonra doğum yeri olan Preveze'de mutasarrıf muavinliği ve merkez kaymakamlığı yaptı. İzmir'deki vazifesinden sonra, Sofya mutasarrıflığı ve Bosna komiserliğinde bulundu. Bosna'dayken Devlet-i Aliyye'nin borçlanması, borsa muameleleri ve maliye hakkında yazdığı kitabını Maarif Nezaretinin izniyle bastırdı. 1877'de Rus Harbi sonunda Epir sınırı için Yanya'da toplanan olağanüstü komisyon başkanlığında, 1878'de de Diyarbakır, Elazığ ve Sivas illeri ıslahat işleri birinci komiserliği vazifelerinde bulundu. 1879'da Sivas ve Selanik illeri valiliklerine ve aynı sene vezirlik rütbesiyle Hariciye nazırlığına getirildi. Ayrıca Babıali'de çok önemli komisyonlarda bulunduğu gibi, emir üzerine mebusların halk tarafından birinci ve ikinci dereceden seçimine dair yapılacak tüzüğün taslağını hazırladı. Üç ay bu vazifede kaldıktan sonra, Mecidi nişanıyla Adana valiliğine tayin edildi.

Dört sene dokuz ay kaldığı bu vazifedeyken Âbidin Paşa, Mesnevi-i Şerif'i tercüme ve şerh etti. 1885 senesinde Sivas valiliğine tayin edildiyse de bir sene sonra Ankara valiliğine getirildi. Sekiz sene kadar bu vazifede bulunan Âbidin Paşa, 1894 senesinde Cezayir-i Bahrisefid (Akdeniz adaları) valiliklerine atandı. 1906 senesinde Yemen işlerini ıslahla ilgili komisyonda görevli iken, 1908 yılında İstanbul'da vefat

¹⁶³ www.saglik-info.com/NETGAZETE/izbirak.asp

(Kaynak: İ.Ü. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Deontoloji ve Tıp Tarihi Anabilim Dalı Araştırma Görevlisi İnci Hot'un yüksek lisans tezinden özetlenmiştir.)

etti. Kabri, Fatih Camii bahçesinde dir.

Âbidin Paşa vazifeli bulunduğu yerlerde idareciliği ve davranışları ile kendini halka sevdirmişti. Ana dili Türkçeden başka Arapça, Farsça, Arnavutça, Fransızca ve Rumcayı çok iyi bilirdi. Rumca şiirleri İstanbul ve Paris'te yayınlanmıştır.

Mesnevi-i Şerif'in bir kısmını şerh etmiştir. Bunun dışında Abidin Paşanın başka eserleri de vardır. Bunlar; 1) Alem-i İslam'ı Müdafaa: Bir Hıristiyan papazın Kur'an-ı Kerim hakkındaki görüşlerine cevaptır. 2) Meali-i İslamiyye: İslam dininin değeri ve üstünlükleri hakkındadır. 3) Seadet-i Dünya: Ahlakla ilgilidir. 4) Kaside-i Bürde Tercümesi'dir.¹⁶⁴

AHMET REŞİT

Ahmet Reşit Rey (1870, Çankırı - ?), Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde üst düzey bürokratik ve bakanlıklar yapmış bir devlet adamıdır. Türk Beşleri'nden besteci Cemal Reşit Rey'in ve tiyatro yazarı Ekrem Reşit Rey'in babasıdır.

1888'de Mülkiye Mektebi'ni bitirmiş, iki sene öğretmenlik yaptıktan sonra 1890'da Saray Mabeyn Katipliğine alınmış ve 14 yıl süreyle II. Abdülhamit'e sarayda katiplik hizmeti vermiştir. İttihat ve Teraki Cemiyeti'nin en şiddetli muhaliflerinden olarak tanınmış, özellikle İttihat ve Terakki içindeki mason mensubiyetli veya Yahudi kökenli kesimlere karşı sözünü sakınmamıştır.

1906'da Kudüs Mutasarrıflığı, 1907'de Manastır Valiliği, 1908'de Halep Valiliği yapmıştır. 18 Ağustos 1912 tarihinden 17 Ekim 1912 tarihine kadar İzmir Valiliği'nde bulunmuş, bu görevden ayrıldıktan sonra Mehmet Kamil Paşa kabinesinde Dahiliye Nazırlığı'na getirilmiştir. 1913'te Kamil Paşa Kabinesi düşünce, önce Mısır'a, sonra Fransa'ya gitmiş, Mahmut Şevket Paşa olayından dolayı gıyabında mahkum edilince bir süre Paris'te bir süre de Cenevre'de yaşamıştır.

1919'da yurda dönmüştür. Ahmet Tevfik Paşa ve Damat Mehmet Adil Ferit Paşa kabinelerinde tekrar Dahiliye Nazırlığına getirilmiştir. San Remo Konferansında alınan karar gereğince muhahas olarak Paris'e gitmiştir. Sevr

¹⁶⁴ www.vikipedi özgür ansiklopedi

Antlaşmasını imzalamayacağını bildirmiş, hem murahhaslık görevinden hem de Dahiliye Nazırlığından istifa etmiştir. Galatasaray Lisesi'nde Edebiyat Öğretmenliği'ne tayin edilmiştir.

İstifasından sonra edebi tercümelere ve fikir hayatında da başarılı olmuştur. Yazarlık ve edebiyat hayatında H. Nazım takma adını kullanmıştır. Eserleri şunlardır; Nazariyat-ı Edebiye (2 cilt), Racine Külliyyatı (5 cilt), Virgil'in tercümesi, Gördüklerim Yaptıklarım (1911-1922 arası hatıraları). Ayrıca Şehrak adı ile bir günlük gazete çıkarmış, bu gazetede Maziden Hale başlığı altında seri makaleler yayınlamıştır.¹⁶⁵

MEHMET ELÎFÎ

1841'de İstanbul'da doğdu. 1866'da Mülkiye'yi bitirdikten sonra sırasıyla: 1867'de Selanik Vilayeti Muhasebe Memurluğuna; 1873'te Selanik Tapu Katipliğine getirildi. Bu görevden Şura-yı Devlet'e geçerek 1881'de Şura-yı Devlet Mülazımlığına, 1886'da aynı yer Mülazım-ı Evvelliğine (Raportörlüğüne); 1891'de 2. Sınıf Muavinliğine; 1896'da 1.Sınıf Muavinliğine; 1908'de Maliye Dairesi 1. Sınıf Muavinliğine yükseldi. Bundan sonraki hayatı hakkında bilgi bulunamadı.¹⁶⁶

MEHMET HİLMİ

Mehmet Ali Efendi'nin oğlu olup 1841 yılında Dağıstan'da doğdu 1865'te Mülkiye'yi bitirdikten sonra sırasıyla: 1866'da Kavak (=Canik= Samsun-Trabzon), 1868'de Mudanya Kazaları Müdürlüklerine gönderildi. Mudanya'da iken bu Kaza Müdürlüğünün Kaza Kaymakamlığı'na çevrilmesi üzerine terfien Mudanya, 1870'te Geyve, 1871'de Edremit, 1873'te Keskin, 1874'te Develi, 1875'te Milas, 1877'de Pazarcık, 1879'da İslahiye, 1882'de Alaiye, 1887'de Laros, 1890'da Lice Kazaları Kaymakamlıklarına getirildi. Bundan sonraki hayatına dair bilgi bulunamadı.¹⁶⁷

¹⁶⁵ www.türkiye tarihi

¹⁶⁶ Ali Çankaya, Yeni Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler, III.Cilt, Mars Matbaası, Ankara, 1968-1969,s.26.

¹⁶⁷ Çankaya, a.g.e, s.22.

I.3. SONUÇ

1886 yılından 1909 yılına kadar belli aralıklarla neşredilen “Mizan” gazetesi yayınlandığı dönemde çok ilgi göyerek sermuharriri Mehmet Murat’ın dahi “Mizancı” ünvanıyla anılmasını sağlamıştır.

“Mizan” yayınlandığı her dönemde siyasi fikir gazetesi olma özelliğini sürdürmüştür. Abdülhamid zamanının hem istibdat hem de meşrutiyet manzarasını yansıtmıştır. Osmanlı’nın varlığını ilelebet muhafaza etmesi için gayret sarf ederek, siyasi çareler, tedbirler ve reform layihalarını gazete aracılığı ile halka duyurmaya çalışmıştır.

Gazetede dış siyaset ile ilgili olarak yer alan yazılar, Avrupa milletlerinin “hasta adam” diye nitelendirdikleri Osmanlı’ya karşı siyasi tavırlarını ve devletimizle ilgili planlarını yansıtmaları bakımından oldukça mühimdir.

“Mizan”ın birinci İstanbul döneminde edebi konulara da ağırlık verilmiş, özellikle tenkit ve tenkit usulleri üzerinde durulmuştur. Ayrıca Mehmet Murat, tenkitle ilgili benimsediği usulleri seçtiği tiyatro ve roman türlerindeki eserlere uygulayarak yeni bir tenkit üslubu oluşturmuştur. Bu incelemelerin edebiyatımızda yeni filizlenmeye başlayan tenkit türünün gelişmesi ve olgunlaşmasında etkisi çoktur. Murat Bey, gazetenin edebiyata tahsis edilen bölümünde şiir ile ilgili düşüncelerini de belirtmiştir. Edebiyatın toplum için önemi ve Türk edebiyatının merhaleleri açıklanmıştır. Bu makaleler, Mehmet Murat’ın edebiyatta ahlaki öne çıkaran sanat anlayışını göstermesi bakımından önemlidir.

Makalelerinde ele aldığı her konuyu tarihteki bir olaya dayandırarak derinlemesine tahlil eden Mehmet Murat, tarihçi kimliğini de gazetesi aracılığıyla bize göstermiştir.

Birinci İstanbul dönemine ait nüshalar II. Abdülhamid’in istibdat dönemini ve basında uygulanan “sansür” usulünü yansıtmaları bakımından dikkat çekicidir.

Özellikle Kahire, Paris-Cenevre nüshaları, İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin 1897 yılında Osmanlı sınırları dışında yaşadığı süreci göstermesi bakımından önem teşkil etmektedir.

İkinci İstanbul döneminde, Meşrutiyet’in ilanı ile birlikte Osmanlı’da değişen siyasi ve sosyal yapının tedkik edilmesinde ve değerlendirilmesinde “Mizan”

vazgeçilmez bir kaynaktır. İttihat ve Terakki'den sonra ülkede yeni kurulan cemiyet ve partiler, bunların beyannameleri ve politikalarının gazetede yayımlanması Türkiye'de partileşme sürecinin başlangıcı sayılmaktadır. İttihat ve Terakki'ye muhalif gazetelerin yayınları nedeniyle İstanbul'da kaos ortamı meydana gelmiştir. Bu kaos ve gerilim neticesinde basında ilk cinayetler başlamıştır. Bu da 31 Mart Vakası'nı hazırlayan süreci "Mizan"daki siyasi ve basınla ilgili yazılardan takip edebiliriz.

Sonuç olarak incelememizin konusu olan "Mizan" gazetesi, Osmanlı'nın yıkım sürecine tanıklık etmiş, II. Abdülhamid'in mutlakiyet ve meşrutiyet rejimlerini sayfalarına taşıyarak bu dönemin aydınlatılmasında önemli bir vesika olmuştur. Türkiye tarihinin en karışık dönemlerinden birinde yayınlanmış bu gazete hem basın tarihinde hem de Türkiye tarihinde önemli noktaları aydınlatması bakımından önemlidir. Ele alınan konular ve bunların cesurca işlenişi, devlet yönetimine ve Türk toplumuna yol gösterir niteliktedir.

KAYNAKÇA

AHMAD, Feroz 1971, *İttihat ve Terakki (1908-1914)* (çev: Nuran Ülken), , İstanbul, Sander Yayınları.

AKŞİN, Sina 1994, *Şeriatçı Bir Ayaklanma 31 Mart Olayı*, Ankara, İmge Kitabevi, s.310.

AKŞİN, Sina 1998, *Jön Türkler ve İttihat Ve Terakki*, Ankara, İmge Kitabevi, s.447.

AKYÜZ, Kenan 1994, *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri (1860-1923)*, 6. Baskı, İstanbul, İnkılâp Kitabevi.

ALBAYRAK, Sadık 1996, *Son Devir Osmanlı Uleması*, 5 Cilt, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yayınları.

ARTAN, Gündüz 1994, *Takma Ad, Soyadı, Rumuz Dizinleri (Tanzimattan Günümüze)*, İçel Şubesi Yayınları.

ÇANKAYA, Ali 1968-1969, *Yeni Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler*, II.-III. Cilt, Ankara, Mars Matbaası.

EMİL, Birol 1971, 'Mizancı Murad Bey'in Edebiyat ve Tenkide Dair Görüşleri', *İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, İstanbul, 19. Cilt, 11-143.

EMİL, Birol, 'Mizancı Mehmed Murad Bey ve Romanına Dair', *Türk Kültürü*, Ankara, 18. Cilt, 215-216. Sayı, 24-36.

EMİL, Birol 1997, *Türk Kültür ve Edebiyatından Şahsiyetler*, Ankara, Akçağ Yayınları.

EMİL, Birol 1979, *Mizancı Murad Bey, Hayatı ve Eserleri*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul: İstanbul Üniversitesi.

HANIOĞLU, M. Şükrü, *Bir Siyasal Örgüt Olarak İttihad ve Terakki Cemiyeti ve Jön Türklük (1889-1902)*, I. Cilt, İstanbul, İletişim Yayınları.

IŞIK, İhsan 2004, *Türkiye Yazarlar Ansiklopedisi*, Ankara, Elvan Yayınları.

İNUGUR, M. Nuri 1982, *Basın ve Yayın Tarihi*, 2. Baskı, İstanbul, Çağlayan Kitabevi.

KOLOĞLU, Orhan 2006, *Osmanlı'dan 21.Yüzyıla Basın Tarihi*, İstanbul, Pozitif Yayınları.

KORKUD, Refik 1970, *Türk Edebiyatında Şairler ve Yazarlar*, Ankara.

KURDAKUL, Şükran 1999, *Şairler ve Yazarlar Sözlüğü*, İstanbul, İnkılâp Yayınları.

MARDİN, Şerif 2006, *Jön Türklerin Siyasi Fikirleri (1895-1908)*, 13. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları.

Mizancı Mehmed Murad 1994, *Mücadele-i Milliye* (haz: Sabahattin Çağın, Faruk Gezgin), İstanbul, Nehir Yayınları.

Mizancı Mehmed Murad 1997, *Hürriyet Vadisinde Bir Pençe-i İstibâd* (haz: Ahmed Nezih Galitekin), İstanbul, Nehir Yayınları.

Mizancı Mehmed Murad 2005, *Enkâz-ı İstibâd İçinde Züğürdün Tesellisi* (haz: Yalçın Kandemir, İstanbul, Şehir Yayınları.

Mizancı Mehmed Murad 2005, *Meskenet Mazeret Teşkil Eder mi?*, (haz: Alâattin Fidancı), İstanbul, Şehir Yayınları.

Mizancı Mehmed Murad 2005, *Tatlı Emeller Acı Hakikatler*, (haz: Ahmet Nezih Galitekin), İstanbul, Şehir Yayınları.

NECATİGİL, Behçet 2004, *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü*, İstanbul, Varlık Yayınları.

RAMSOUR, Ernest Edmondson 2001, *Genç Türkler ve İttihat Terakki (1908 İhtilâlinin Hazırlık Dönemi)* (Tercüme: Hasan Yüncü), İstanbul.

RAMSOUR, Ernest Edmondson 2004, *Jöntürkler 1908 İhtilâlinin Doğuşu* (Türkçesi: Mehmet Önal), İstanbul, Pınar Yayınları.

SARAÇOĞLU, Ahmet Cemaleddin 2003, *Unutulan Meşhurlarımız -I- Mizancı Murad*, İstanbul, Şema Yayınları.

TANPINAR, Ahmet Hamdi 1988, *19'uncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, 1.Cilt, 7. Baskı, İstanbul, Çağlayan Kitabevi.

Türk Dünyası Edebiyatçılar Ansiklopedisi 2002-2004, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 1-5. Cilt.

UNAT, Faik Reşit 1994, *Hicrî Tarihleri Miladî Tarihe Çevirme Kılavuzu*, 7. Baskı, Ankara, Tarih Kurumu Basımevi.

ÜLKEN, Hilmi Ziya 2005, *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi*, 8. Baskı, İstanbul, Ülken Yayınları.

ÜNAL, Tahsin 1974, *Türk Siyasi Tarihi (1700-1958)*, 3.Baskı, İstanbul, Kutluğ Yayınları.

II. BÖLÜM

II.1. YAZAR ADLARINA GÖRE FİHRİST

II.1. YAZAR ADLARINA GÖRE FİHRİST**A****ABDÜL MUİN**

Evrak ve Mekâtib

[Mektup] S.129, s.1200-1

ABDÜLHAK HÂMİD

Bir Sitâre Altında

[Şiir] S.25, s.213

ABDÜLVAHAB İLMÎ, MEHMED MURAD

Tahdis-i Nimet

[Teşekkür] S.7, s.55

ÂBİDİN PAŞA

Fünûn ve Edebiyat

[Makale] S.69, s.685-6

AHMET

Evrak ve Mekâtib

[Mektup] S.68, s.670-1

AHMET REŞİT

Başlıksız

[Şiir] S.111, s.1053

AHMET TEVFİK

Evrak ve Mekâtib

[Mektup] S.8, s.69

ALİ KEMAL

Evrak ve Mekâtib

[Mektup] S.138, s.1272-3

AVNİ REFİK

Telgraf

[Haber] S.54, s.506

(Ayn) M.

Bir Sitâre Altında

[Şiir] S.27, s.229

B**BELEDİYE MECLİS HEYETİ**

Evrak ve Mekâtib

[Mektup] S.62, s.601

BEŞİR FUAD

Sıhhat-nümâ-i İzdivaç

[Tenkit] S.9, s.81-2

BİR OSMANLI

Evrak ve Mekâtib:

Frengi İleti ve Belediye Tabâbeti

[Mektup] S.10, s.89

Evrak ve Mekâtib

[Mektup] S.37, s.309-10

Maarif: 1-Rüştiyelerimizin Islahı

[Makale] S.141, s.1293

BİR TÜRK

Bizde Maarif

[Makale] S.138, s.1268

Terbiye-i Nisvân

[Makale] S.141, s.1292

Ordumuz ve Ordumuzun Terakkiyât-ı

Umûmiyemize Hizmeti

[Makale] S.143, s.1308-9

BİR VARNALI

Mizan Gazetesi Heyet-i Tahririyesine

[Mektup] S.5, s.89

B. (Ayn)

Terbiye-i Etfâl 1

[Makale] S.94, s.912-4

Terbiye-i Etfâl 2

[Makale] S.95, s.919-2

C

CELÂLETTİN

Evrak ve Mekâtib

[Mektup] S.19, s.163

D

DİMİTRAKİ LAMİS

Evrak ve Mekâtib

[Mektup] S.72, s.721-2

DR. BESİM ÖMER

Fünûn ve Edebiyat:

Mebâhis-i Tıbbiye-i Umûmiyeden Verem, Sill-er-Rie	[Makale]	S.25, s.213
" " " " "	[Makale]	S.27, s.229-30
" " " " "	[Makale]	S.28, s.238
" " " " "	[Makale]	S.29, s.245-6
" " " " "	[Makale]	S.30, s.254
" " " " "	[Makale]	S.32, s.269-70
" " " " "	[Makale]	S.33, s.278
" " " " "	[Makale]	S.34, s.285-6
" " " " "	[Makale]	S.36, s.302

E

EKREM BEY

Fünûn ve Edebiyat: Yâd Et

[Şiir] S.22, s.189

ELÎFİ BEY

Evrak ve Mekâtib:

Dersaadet ve Bilâd-ı Selâseledeki Köpekler

[Makale] S.128, s.1192-3

Dersaadet ve Bilâd-ı Selâsedeki Köpekler

[Makale] S.129, s.1201-2

Mütenevvia

[Makale] S.120, s.1129-30

ESSEYYİT MEHMET TAİM (Sarayköy Kaymakamı)

Evrak ve Mekâtib

[Mektup] S.43, s.371-3

E. (Ha)

Bartın'dan Mektup

[Mektup] S.128, s.1189

F

FAHRETTİN

Evrak ve Mekâtib

[Mektup] S.19, s.164

H

HACI AHMETZÂDE MEHMET RASİM

Evrak ve Mekâtib

[Mektup] S.53, s.491

HACI İBRAHİM

İlân

[İlan] S.8, s.70

HAKKI

Evrak ve Mekâtib

[Mektup] S.43, s.373

HAMİT

Dersaadet Fî 22 Mart Sene 304

[Mektup] S.50, s.451

HASAN HİLMİ

Evrak ve Mekâtib

[Mektup] S.104, s.1001

HÜSEYİN HULKİ

Fünûn ve Edebiyat:

İntihar ve Fikr-i İntiharın Sirâyeti

[Makale] S.19, s.164-5

İntihar ve Fikr-i İntiharın Sirâyeti

[Makale] S.20, s.173-4

(Ha) R

Evrak ve Mekâtib

[Mektup] S.74, s.745-6

İ**İBRAHİM HAKKI**

Fünûn ve Edebiyat:

Avrupa'da Serbestî-i Mezâhip

[Makale] S.9, s.80

" " "

[Makale] S.10, s.90

" " "

[Makale] S.11, s.98

" " "

[Makale] S.12, s.106

" " "

[Makale] S.13, s.114

" " "

[Makale] S.14, s.122

" " "

[Makale] S.16, s.137

Avrupa'da Serbestî-i Mezâhip	[Makale] S.18, s.153-4
" " "	[Makale] S.19, s.165
" " "	[Makale] S.21, s.181
" " "	[Makale] S.22, s.190
" " "	[Makale] S.24, s.205-6
" " "	[Makale] S.25, s.214

İBRAHİM HAKKI

Evrak ve Mekâtib: Edirne'den

[Mektup] S.65, s.637-8

İBRAHİM ZÜHTÜ, ŞEVKİ, VASİL, HÜSEYİN RIFAT, HÂLİM, MİHAİL, VASİLAKİ

Evrak ve Mekâtib: Mizan Matbaasına

[Mektup] S.18, s.153

İZMİR MUHBİR-İ MAHSÛSUMUZDAN

Evrak ve Mekâtib

[Mektup] S.6, s.51

İZNİKÎ ABDULLAH REMZİ

Bağcılara

[İlan] S.9, s.82

K

KENAN

Evrak ve Mekâtib

[Mektup] S.2, s.11

(Kaf) M. N

Evrak ve Mekâtib:

Sizinle Halimiz Nereye Varacak

[Mektup] S.53, s.491

Evrak ve Mekâtib

[Mektup] S.54, s.505

M

MEHMED HİLMİ (Merzifon Kaymakamı)

İfâde-i Mahsûsa

[Şiir] S.16, s.131

MEHMED MURAD

İfâde-i Mahsûsa

[Teşekkür] S.2, s.11

İhtâr-ı Mahsûs

[İtizar] S.77, s.771

MEHMED MÜMTAZ

Evrak ve Mekâtib: Kokain

[Mektup] S.18, s.153

MEHMED NURETTİN

Evrak ve Mekâtib

[Mektup] S.138, s.1273

MENEMENLİZÂDE TAHİR

Fünûn ve Edebiyat: Yâd Et

[Şiir] S.23, s.197-8

Fünûn ve Edebiyat

[Şiir] S.26, s.221

Mizan Heyet-i İdaresi Huzur-ı Âliyesine

[Mektup] S.4, s.29

MEHMED VAHİD BİN HÜSEYİN**(Muğla Tâli Taburu Sâbık Kâtibi)**

Vazife ve Mesûliyete Bir Misâl

[Mektup] S.54, s.505

MÖSYÖ VAMİNİ

Evrak ve Mekâtib

[Mektup] S.40, s.335

MUALLİME K.

Evrak ve Mekâtib

[Mektup] S.143, s.1314

MUSTAFA PAŞA

Evrak ve Mekâtib

[Mektup] S.24, s.205

M. N.

Aynen

[Mektup] S.19, s.164

MÜLÂZİM-I EVVELİ MUSTAFA SABRİ

İlânât

[İlan] S.6, s.54

N

**NURİ, MEHMET HAZIM, ÖMER LÜTFÜ,
MEHMET RIFAT, SEMYUN, GAVRİL
(Maarif Âzâları)**

Matbaamıza Mahsus Telgraf

[Telgraf] S.25, s.211

O

OSMAN

Evrak ve Mekatib

[Mektup] S.104, s.1001

Ö

ÖMER CEMAL

Evrak ve Mekatib

[Tekzib] S.14, s.122

P

PARİS MUHBİR-İ MAHSÛSUMUZDAN

Paris Sergi-i Umûmisi

[Makale] S.29, s.240-1

Mütenevvia:

Paris Sergi-i Umûmisi	[Makale] S.96, s.933
Paris Sergi-i Umûmisi	[Makale] S.97, s.941-2
Paris Sergi-i Umûmisi -1	[Makale] S.101, s.972-4
Paris Sergisi –2	[Makale] S.102, s.983-5
Paris Sergisi –3	[Makale] S.103, s.993-4
Paris Sergi-i Umûmisi (Kaygan Şimendifer)	[Makale] S.107, s.1023-5
Paris Sergi-i Umûmisi	[Makale] S.108, s.1033-4
Paris Sergi-i Umûmisi	[Makale] S.109, s.1040-1
Paris Sergi-i Umûmisi	[Makale] S.110, s.1048-50
Paris Sergi-i Umûmisi	[Makale] S.114, s.1081-2
Paris Sergi-i Umûmisinden	[Makale] S.115, s.1089-90

R**RIZA**

Evrak ve Mekâtîp	[Mektup] S.71, s.710
On Senede Tebdilât-ı Askeriye	[Makale] S.137, s.1261-2

RIZA EFENDİ

Ordu-yı Şâhânedede Çavuşlar	[Makale] S.135, s.1245-6
-----------------------------	--------------------------

S**SAMİ**

İlânat

[İlân] S.65, s.638

SELÂMİ

Evrak ve Mekâtib

[Mektup] S.6, s.50

SELÂNIKLİ AHMET HAMDİ

Evrak ve Mekâtib

[Mektup] S.64, s.624-5

Ş**ŞEKERCİ RIFAT EFENDİ**

Şekerci Meşhûr Rifat Efendi'nin İlânıdır

[Reklam] S.20, s.174

T**TAHSİN ZİYA**

Evrak ve Mekâtib

[Mektup] S.19, s.163-4

TİLMÎZ-İ ÂCİZ AHMET REŞİT

Evrak ve Mekâtib

[Mektup] S.15, s.129

(Tı) E.

Fünûn ve Edebiyat

[Tenkit] S.45, s.395-6

V**VARNA MUHBİR-İ MAHSÛSUMUZ**

Evrak ve Mekâtib:

Varna Muhbir-i

Mahsûsumuzdan Mektup

[Mektup] S.4, s.27-8

Varna Muhbir-i Mahsûsumuzdan

[Mektup] S.5, s.38-9

Varna Muhbir-i Mahsûsumuzdan

[Mektup] S.6, s.51-2

Y**YUSUF ZİYA (Aydın Matbuât Müdürü)**

Evrak ve Mekâtib

[Mektup] S.24, s.205

İMZASIZLAR

Bir Gazetenin Ehemmiyeti	[Makale] S.1, s.2
Mizan'ın Mesleği	[Makale] S.1, s.3-4
İlânat: Mizan'ın İlân-ı Mahsûsu	[İlân] S.1, s.4
Kütüp ve Risâil	[İlân] S.1, s.4
İhtâr-ı Mahsûs	[İhtar] S.1, s.4
" "	[İhtar] S.108, s.1029
" "	[Makale] S.1, s.1-2
" "	[Makale] S.2, s.5
" "	[Tebrik] S.8, s.63
" "	[Makale] S.10, s.83
" "	[Teşekkür] S.16, s.131
" "	[Makale] S.21, s.175-6
" "	[Makale] S.25, s.207-9
" "	[Makale] S.32, s.263-4
" "	[Makale] S.42, s.351
" "	[Makale] S.47, s.411-2
" "	[Makale] S.58, s.543
" "	[Makale] S.88, s.863-4
" "	[Makale] S.95, s.919
" "	[İlan] S.157, s.1423
İngiltere İttifakı	[Makale] S.2, s.6-7
Havâdis	[Haber] S.2, s.7
"	[Haber] S.3, s.15-6
"	[Haber] S.4, s.22-4
"	[Haber] S.5, s.32-4
"	[Haber] S.6, s.45-6
"	[Haber] S.7, s.57-8
"	[Haber] S.8, s.64-5
"	[Haber] S.9, s.73-4
Telgraf	[Haber] S.2, s.7-9

Evrâk-1 Havâdis

"	"	[Tenkit] S.2, s.9-11
"	"	[Tenkit] S.3, s.17-8
"	"	[Tenkit] S.4, s.25-7
"	"	[Tenkit] S.5, s.36
"	"	[Tenkit] S.6, s.47-50
"	"	[Tenkit] S.7, s.60-2
"	"	[Tenkit] S.8, s.67-9
"	"	[Tenkit] S.9, s.77-9
"	"	[Tenkit] S.10, s.86-9
"	"	[Tenkit] S.11, s.96-7
"	"	[Tenkit] S.12, s.103-5
"	"	[Tenkit] S.13, s.111-3
"	"	[Tenkit] S.14, s.120-1
"	"	[Tenkit] S.15, s.128-9
"	"	[Tenkit] S.16, s.135-7
"	"	[Tenkit] S.17, s.144-6
"	"	[Tenkit] S.18, s.151-2
"	"	[Tenkit] S.19, s.60-2
"	"	[Tenkit] S.20, s.171-3
"	"	[Tenkit] S.21, s.178-80
"	"	[Tenkit] S.22, s.187-9
"	"	[Tenkit] S.23, s.196
"	"	[Tenkit] S.24, s.203-5
"	"	[Tenkit] S.25, s.212
"	"	[Tenkit] S.26, s.219-20
"	"	[Tenkit] S.27, s.227-9
"	"	[Tenkit] S.28, s.236-7
"	"	[Tenkit] S.29, s.243-5
"	"	[Tenkit] S.30, s.253-4
"	"	[Tenkit] S.31, s.261-2
"	"	[Tenkit] S.32, s.268-9
"	"	[Tenkit] S.33, s.275-6

Evrâk-1 Havâdis

" "	[Tenkit] S.34, s.284-5
" "	[Tenkit] S.35, s.292-3
" "	[Tenkit] S.36, s.300-2
" "	[Tenkit] S.37, s.308-9
" "	[Tenkit] S.38, s.317
" "	[Tenkit] S.39, s.325-6
" "	[Tenkit] S.40, s.334-5
" "	[Tenkit] S.41, s.345-6
" "	[Tenkit] S.42, s.359
" "	[Tenkit] S.43, s.369-71
" "	[Tenkit] S.44, s.382-3
" "	[Tenkit] S.45, s.393-4
" "	[Tenkit] S.46, s.405-7
" "	[Tenkit] S.47, s.419-20
" "	[Tenkit] S.48, s.431-2
" "	[Tenkit] S.49, s.443-4
" "	[Tenkit] S.50, s.453-5
" "	[Tenkit] S.51, s.466-8
" "	[Tenkit] S.52, s.478-9
" "	[Tenkit] S.53, s.489-90
" "	[Tenkit] S.54, s.502-4
" "	[Tenkit] S.55, s.514-6
" "	[Tenkit] S.56, s.525-8
" "	[Tenkit] S.57, s.537-9
" "	[Tenkit] S.58, s.550-2
" "	[Tenkit] S.59, s.561
" "	[Tenkit] S.60, s.576-7
" "	[Tenkit] S.61, s.587-8
" "	[Tenkit] S.62, s.599-60
" "	[Tenkit] S.63, s.612-4
" "	[Tenkit] S.64, s.623-4
" "	[Tenkit] S.65, s.634-7

Evrâk-ı Havâdis

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

[Tenkit] S.66, s.647-8

[Tenkit] S.67, s.659-60

[Tenkit] S.68, s.669-70

[Tenkit] S.69, s.683-4

[Tenkit] S.70, s.697-8

[Tenkit] S.71, s.708-9

[Tenkit] S.72, s.721

[Tenkit] S.73, s.732-3

[Tenkit] S.75, s.753-7

[Tenkit] S.76, s.768

[Tenkit] S.77, s.780-2

[Tenkit] S.96, s.933

[Tenkit] S.98, s.951

Fünûn ve Edebiyat:

Prens Bismark'ın Efkâr ve Mesleği

Prens Bismark'ın Efkâr ve Mesleği

Prens Bismark'ın Efkâr ve Mesleği

Prens Bismark'ın Efkâr ve Mesleği

Prens Bismark'ın Efkâr ve Mesleği

Prens Bismark'ın Efkâr ve Mesleği

Prens Bismark'ın Efkâr ve Mesleği

[Makale] S.2, s.11

[Makale] S.3, s.18-20

[Makale] S.4, s.29-30

[Makale] S.5, s.41-2

[Makale] S.6, s.52-3

[Makale] S.7, s.62

[Makale] S.8, s.70

Umûr-ı Sarrafiye

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

[İktisat] S.2, s.12

[İktisat] S.3, s.20

[İktisat] S.4, s.30

[İktisat] S.5, s.41

[İktisat] S.6, s.54

[İktisat] S.7, s.62

[İktisat] S.8, s.70

[İktisat] S.9, s.82

[İktisat] S.10, s.90

[İktisat] S.11, s.98

[İktisat] S.12, s.106

Umûr-ı Sarrafiye	[İktisat] S.13, s.114
" "	[İktisat] S.14, s.122
" "	[İktisat] S.15, s.130
" "	[İktisat] S.16, s.138
" "	[İktisat] S.17, s.146
" "	[İktisat] S.18, s.154
" "	[İktisat] S.19, s.166
" "	[İktisat] S.20, s.174
" "	[İktisat] S.21, s.182
" "	[İktisat] S.22, s.190
" "	[İktisat] S.23, s.198
" "	[İktisat] S.24, s.206
" "	[İktisat] S.25, s.214
" "	[İktisat] S.26, s.222
" "	[İktisat] S.27, s.230
" "	[İktisat] S.28, s.238
" "	[İktisat] S.29, s.246
" "	[İktisat] S.30, s.254
" "	[İktisat] S.31, s.262
" "	[İktisat] S.32, s.270
" "	[İktisat] S.33, s.278
" "	[İktisat] S.34, s.286
" "	[İktisat] S.35, s.294
" "	[İktisat] S.36, s.302
" "	[İktisat] S.37, s.310
" "	[İktisat] S.38, s.318
" "	[İktisat] S.39, s.326
" "	[İktisat] S.40, s.338
" "	[İktisat] S.41, s.350
" "	[İktisat] S.43, s.374
" "	[İktisat] S.44, s.386
" "	[İktisat] S.45, s.398

Umûr-ı Sarrafiye	[İktisat] S.46, s.410
" "	[İktisat] S.47, s.422
" "	[İktisat] S.48, s.434
" "	[İktisat] S.49, s.446
" "	[İktisat] S.50, s.458
" "	[İktisat] S.51, s.470
" "	[İktisat] S.52, s.482
" "	[İktisat] S.53, s.494
" "	[İktisat] S.54, s.506
" "	[İktisat] S.55, s.518
" "	[İktisat] S.56, s.530
" "	[İktisat] S.57, s.542
" "	[İktisat] S.58, s.554
" "	[İktisat] S.59, s.565
" "	[İktisat] S.61, s.590
" "	[İktisat] S.62, s.601
" "	[İktisat] S.63, s.614
" "	[İktisat] S.64, s.626
" "	[İktisat] S.65, s.638
" "	[İktisat] S.66, s.650
" "	[İktisat] S.67, s.662
" "	[İktisat] S.68, s.674
" "	[İktisat] S.68, s.686
" "	[İktisat] S.70, s.698
" "	[İktisat] S.73, s.734
" "	[İktisat] S.74, s.746
" "	[İktisat] S.75, s.757
" "	[İktisat] S.76, s.769
" "	[İktisat] S.78, s.790
" "	[İktisat] S.81, s.814
" "	[İktisat] S.82, s.822
" "	[İktisat] S.83, s.831

Umûr-ı Sarrafiye	[İktisat] S.84, s.838
" "	[İktisat] S.85, s.846
" "	[İktisat] S.86, s.854
" "	[İktisat] S.87, s.862
" "	[İktisat] S.89, s.878
" "	[İktisat] S.90, s.886
" "	[İktisat] S.91, s.894
" "	[İktisat] S.92, s.902
" "	[İktisat] S.93, s.910
" "	[İktisat] S.94, s.918
" "	[İktisat] S.95, s.926
" "	[İktisat] S.96, s.934
" "	[İktisat] S.97, s.942
" "	[İktisat] S.98, s.950
" "	[İktisat] S.99, s.958
" "	[İktisat] S.100, s.966
" "	[İktisat] S.101, s.974
" "	[İktisat] S.102, s.986
" "	[İktisat] S.103, s.994
" "	[İktisat] S.104, s.1002
" "	[İktisat] S.105, s.1010
" "	[İktisat] S.106, s.1018
" "	[İktisat] S.107, s.1026
" "	[İktisat] S.108, s.1034
" "	[İktisat] S.109, s.1042
" "	[İktisat] S.110, s.1050
" "	[İktisat] S.112, s.1066
" "	[İktisat] S.113, s.1074
" "	[İktisat] S.114, s.1082
" "	[İktisat] S.115, s.1090
" "	[İktisat] S.116, s.1098
" "	[İktisat] S.117, s.1106

Umûr-ı Sarrafiye	[İktisat] S.118, s.1114
" "	[İktisat] S.119, s.1122
" "	[İktisat] S.120, s.1130
" "	[İktisat] S.121, s.1138
" "	[İktisat] S.122, s.1146
" "	[İktisat] S.123, s.1154
" "	[İktisat] S.124, s.1162
" "	[İktisat] S.125, s.1170
" "	[İktisat] S.131, s.1218
" "	[İktisat] S.132, s.1226
" "	[İktisat] S.133, s.1234
" "	[İktisat] S.134, s.1242
" "	[İktisat] S.135, s.1250
" "	[İktisat] S.136, s.1258
" "	[İktisat] S.142, s.1306
İfâde-i Mahsûsa: Hülâsa-i Vukuât ve Hâl-i Hazır	[Makale] S.3, s.13-4
İngiltere Politikası	[Makale] S.3, s.14-5
İngiltere Politikası	[Makale] S.19, s.155
Bulgaristan	[Makale] S.3, s.15
Havâdis-i Hâriciye	[Haber] S.3, s.16-7
" "	[Haber] S.4, s.25
" "	[Haber] S.5, s.35-6
" "	[Haber] S.6, s.47
" "	[Haber] S.7, s.59-60
" "	[Haber] S.9, s.76-7
" "	[Haber] S.10, s.85-6
" "	[Haber] S.11, s.95-6
" "	[Haber] S.12, s.102-3
" "	[Haber] S.13, s.110-1
" "	[Haber] S.14, s.119-20
" "	[Haber] S.15, s.127-8
" "	[Haber] S.16, s.134-5

Havâdis-i Hâriciye

"	"	[Haber] S.17, s.142-4
"	"	[Haber] S.18, s.150-1
"	"	[Haber] S.19, s.159-60
"	"	[Haber] S.20, s.170-1
"	"	[Haber] S.21, s.177-8
"	"	[Haber] S.22, s.185-7
"	"	[Haber] S.23, s.194-6
"	"	[Haber] S.24, s.202-3
"	"	[Haber] S.25, s.211-2
"	"	[Haber] S.26, s.218-9
"	"	[Haber] S.27, s.226-7
"	"	[Haber] S.28, s.235-6
"	"	[Haber] S.29, s.242-3
"	"	[Haber] S.30, s.252-3
"	"	[Haber] S.31, s.259-60
"	"	[Haber] S.32, s.267-8
"	"	[Haber] S.33, s.274-5
"	"	[Haber] S.34, s.283-4
"	"	[Haber] S.35, s.291-2
"	"	[Haber] S.36, s.299-300
"	"	[Haber] S.37, s.308
"	"	[Haber] S.38, s.316-7
"	"	[Haber] S.39, s.324-5
"	"	[Haber] S.40, s.333-4
"	"	[Haber] S.41, s.344-5
"	"	[Haber] S.42, s.358
"	"	[Haber] S.43, s.368-9
"	"	[Haber] S.44, s.381-2
"	"	[Haber] S.45, s.392-3
"	"	[Haber] S.46, s.404-5
"	"	[Haber] S.47, s.419
"	"	[Haber] S.48, s.430-1

Havâdis-i Hâriciye

"	"	[Haber] S.49, s.441-2
"	"	[Haber] S.50, s.452-3
"	"	[Haber] S.52, s.477-8
"	"	[Haber] S.53, s.489
"	"	[Haber] S.54, s.502
"	"	[Haber] S.55, s.514
"	"	[Haber] S.56, s.525
"	"	[Haber] S.57, s.536-7
"	"	[Haber] S.58, s.549-50
"	"	[Haber] S.59, s.561
"	"	[Haber] S.60, s.575-6
"	"	[Haber] S.61, s.585-7
"	"	[Haber] S.62, s.598-9
"	"	[Haber] S.63, s.611-2
"	"	[Haber] S.64, s.621-3
"	"	[Haber] S.65, s.632-4
"	"	[Haber] S.66, s.645-7
"	"	[Haber] S.67, s.657-9
"	"	[Haber] S.68, s.668-9
"	"	[Haber] S.69, s.682-3
"	"	[Haber] S.70, s.697
"	"	[Haber] S.71, s.707-8
"	"	[Haber] S.72, s.719-21
"	"	[Haber] S.73, s.730-2
"	"	[Haber] S.74, s.744
"	"	[Haber] S.75, s.752-3
"	"	[Haber] S.76, s.766-7
"	"	[Haber] S.77, s.780
"	"	[Haber] S.78, s.788-9
"	"	[Haber] S.79, s.796-7
"	"	[Haber] S.80, s.803-5
"	"	[Haber] S.81, s.813

Havâdis-i Hâriciye

"	"	[Haber] S.82, s.820-1
"	"	[Haber] S.83, s.827-9
"	"	[Haber] S.84, s.835-7
"	"	[Haber] S.85, s.844-6
"	"	[Haber] S.86, s.853-4
"	"	[Haber] S.87, s.860-2
"	"	[Haber] S.88, s.868
"	"	[Haber] S.89, s.876-8
"	"	[Haber] S.90, s.884-6
"	"	[Haber] S.91, s.893
"	"	[Haber] S.92, s.900-1
"	"	[Haber] S.93, s.909-10
"	"	[Haber] S.94, s.917
"	"	[Haber] S.96, s.932
"	"	[Haber] S.97, s.940-1
"	"	[Haber] S.98, s.950
"	"	[Haber] S.100, s.965
"	"	[Haber] S.101, s.972
"	"	[Haber] S.102, s.983
"	"	[Haber] S.103, s.993
"	"	[Haber] S.104, s.1000-1
"	"	[Haber] S.105, s.1009-10
"	"	[Haber] S.106, s.1017-8
"	"	[Haber] S.107, s.1023
"	"	[Haber] S.108, s.1033
"	"	[Haber] S.109, s.1040
"	"	[Haber] S.110, s.1047-8
"	"	[Haber] S.111, s.1058
"	"	[Haber] S.112, s.1064-5
"	"	[Haber] S.113, s.1072-3
"	"	[Haber] S.114, s.1080
"	"	[Haber] S.115, s.1088-9

Havâdis-i Hâriciye

"	"	[Haber] S.116, s.1097
"	"	[Haber] S.117, s.1104
"	"	[Haber] S.118, s.1113-4
"	"	[Haber] S.119, s.1120-1
"	"	[Haber] S.120, s.1129
"	"	[Haber] S.121, s.1136-7
"	"	[Haber] S.122, s.1145
"	"	[Haber] S.123, s.1153-4
"	"	[Haber] S.124, s.1161-2
"	"	[Haber] S.125, s.1169-70
"	"	[Haber] S.126, s.1176
"	"	[Haber] S.127, s.1184-5
"	"	[Haber] S.128, s.1191-2
"	"	[Haber] S.129, s.1200
"	"	[Haber] S.130, s.1207
"	"	[Haber] S.131, s.1217
"	"	[Haber] S.132, s.1223-4
"	"	[Haber] S.133, s.1233
"	"	[Haber] S.134, s.1241-2
"	"	[Haber] S.135, s.1248-9
"	"	[Haber] S.136, s.1255
"	"	[Haber] S.137, s.1265-6
"	"	[Haber] S.138, s.1271-2
"	"	[Haber] S.141, s.1296-7
"	"	[Haber] S.142, s.1305
"	"	[Haber] S.143, s.1313-4
"	"	[Haber] S.147, s.1344-5
"	"	[Haber] S.148, s.1357
"	"	[Haber] S.150, s.1373-4
"	"	[Haber] S.151, s.1382
"	"	[Haber] S.152, s.1387
"	"	[Haber] S.153, s.1398

Havâdis-i Hâriciye	[Haber] S.154, s.1405
" "	[Haber] S.156, s.1421
Evrak ve Mekâtib	[Gazete – Okuyucu İlişkisi] S.3, s.18
" "	[Mektup] S.6, s.50-1
" "	[Mektup] S.8, s.69-70
" "	[Mektup] S.9, s.79
" "	[Mektup] S.10, s.90
" "	[Mektup] S.11, s.97-8
" "	[Mektup] S.12, s.105-6
" "	[Mektup] S.13, s.113-4
" "	[Mektup] S.14, s.121
" "	[Gazete – Okuyucu İlişkisi] S.15, s.129
" "	[Mektup] S.15, s.129-30
" "	[Mektup] S.16, s.137
" "	[Mektup] S.19, s.163-4
" "	[Mektup] S.20, s.173
" "	[Mektup] S.21, s.180-1
" "	[Mektup] S.23, s.196-7
" "	[Mektup] S.25, s.212-3
" "	[Mektup] S.26, s.220-1
" "	[Mektup] S.27, s.229
" "	[Mektup] S.28, s.237-8
" "	[Mektup] S.29, s.245
" "	[Mektup] S.32, s.269
" "	[Mektup] S.33, s.276-8
" "	[Mektup] S.34, s.285
" "	[Mektup] S.35, s.293-4
" "	[Mektup] S.36, s.302
" "	[Mektup] S.38, s.317-8
" "	[Mektup] S.39, s.326
" "	[Mektup] S.44, s.383-4
" "	[Mektup] S.45, s.394-5

Evrak ve Mekâtib	[Mektup] S.46, s.407
" "	[Mektup] S.48, s.483
" "	[Mektup] S.50, s.455-7
" "	[Mektup] S.51, s.468
" "	[Mektup] S.52, s.479-81
" "	[Mektup] S.53, s.490-1
" "	[Mektup] S.55, s.516-7
" "	[Mektup] S.56, s.528-9
" "	[Mektup] S.57, s.539-40
" "	[Mektup] S.58, s.552-3
" "	[Mektup] S.59, s.561-2
" "	[Mektup] S.61, s.588-9
" "	[Mektup] S.63, s.614
" "	[Mektup] S.64, s.624-5
" "	[Gazete – Okuyucu İlişkisi] S.65, s.637-8
" "	[Mektup] S.66, s.648-9
" "	[Mektup] S.67, s.660-1
" "	[Gazete – Okuyucu İlişkisi] S.68, s.671-2
" "	[Gazete – Okuyucu İlişkisi] S.69, s.684
" "	[Gazete – Okuyucu İlişkisi] S.70, s.698
" "	[Gazete – Okuyucu İlişkisi] S.72, s.721
" "	[Mektup] S.72, s.722
" "	[Mektup] S.74, s.744-5
" "	[Mektup] S.76, s.768-9
" "	[Mektup] S.78, s.789
" "	[Gazete – Okuyucu İlişkisi] S.79, s.798
" "	[Mektup] S.80, s.805
" "	[Mektup] S.81, s.814
" "	[Mektup] S.82, s.821-2
" "	[Mektup] S.83, s.829
" "	[Mektup] S.84, s.837
" "	[Mektup] S.85, s.846

Evrak ve Mekâtib

	[Mektup] S.86, s.854
" "	[Mektup] S.88, s.869-70
" "	[Mektup] S.91, s.893
" "	[Mektup] S.100, s.965
" "	[Mektup] S.102, s.983
" "	[Mektup] S.107, s.1022-3
" "	[Mektup] S.109, s.1040
" "	[Mektup] S.110, s.1048
" "	[Mektup] S.112, s.1065-6
" "	[Mektup] S.113, s.1073
" "	[Mektup] S.114, s.1080-1
" "	[Mektup] S.115, s.1089
" "	[Mektup] S.116, s.1097-8
" "	[Mektup] S.121, s.1137
" "	[Mektup] S.122, s.1145-6
" "	[Mektup] S.126, s.1176-8
" "	[Mektup] S.127, s.1185-6
" "	[Mektup] S.128, s.1194
" "	[Mektup] S.129, s.1203
" "	[Mektup] S.130, s.1207-9
" "	[Mektup] S.131, s.1217-8
" "	[Mektup] S.132, s.1224-5
" "	[Mektup] S.134, s.1242
" "	[Mektup] S.135, s.1249-50
" "	[Mektup] S.136, s.1255-7
" "	[Gazete – Okuyucu İlişkisi] S.141, s.1297
" "	[Mektup] S.146, s.1336-7
" "	[Mektup] S.147, s.1345-6
" "	[Mektup] S.148, s.1357-8
" "	[Mektup] S.149, s.1365-6
" "	[Mektup] S.150, s.1374
" "	[Mektup] S.152, s.1387-8

Evrak ve Mekâtib	[Mektup] S.155, s.1413
" "	[Mektup] S.156, s.1421-2
Mütenevvia	[Haber] S.3, s.20
Mütenevvia	[Haber] S.11, s.98
Mütenevvia	[Haber] S.15, s.130
Mütenevvia	[Haber] S.16, s.138
Mütenevvia	[Haber] S.17, s.146
Mütenevvia	[Haber] S.18, s.154
İfâde-i Mahsûsa: Maarif-i Umûmiye	[Makale] S.4, s.21
Fransa Matbuatı	[Tenkit] S.4, s.22
Havâdis-i Dâhiliye	[Haber] S.4, s.24
" "	[Haber] S.5, s.34-5
" "	[Haber] S.6, s.46-7
" "	[Haber] S.7, s.58-9
" "	[Haber] S.8, s.65-7
" "	[Haber] S.9, s.74-6
" "	[Haber] S.10, s.83-4
" "	[Haber] S.11, s.93-5
" "	[Haber] S.12, s.100-2
" "	[Haber] S.13, s.108-10
" "	[Haber] S.14, s.116-9
" "	[Haber] S.15, s.125-6
" "	[Haber] S.16, s.132-4
" "	[Haber] S.17, s.140-2
" "	[Haber] S.18, s.149-50
" "	[Haber] S.19, s.157-8
" "	[Haber] S.20, s.168-70
" "	[Haber] S.21, s.176-7
" "	[Haber] S.22, s.184-6
" "	[Haber] S.23, s.193-4
" "	[Haber] S.24, s.200-2
" "	[Haber] S.25, s.209-11

Havâdis-i Dâhiliye

"	"	[Haber] S.26, s.216-8
"	"	[Haber] S.27, s.224-6
"	"	[Haber] S.28, s.233-5
"	"	[Haber] S.29, s.241-2
"	"	[Haber] S.30, s.249-52
"	"	[Haber] S.31, s.257-9
"	"	[Haber] S.32, s.265-7
"	"	[Haber] S.33, s.272-4
"	"	[Haber] S.34, s.281-3
"	"	[Haber] S.35, s.288-91
"	"	[Haber] S.36, s.297-9
"	"	[Haber] S.37, s.305-8
"	"	[Haber] S.38, s.314-6
"	"	[Haber] S.39, s.322-4
"	"	[Haber] S.40, s.331-3
"	"	[Haber] S.41, s.341-4
"	"	[Haber] S.42, s.354-8
"	"	[Haber] S.43, s.365-8
"	"	[Haber] S.44, s.377-81
"	"	[Haber] S.45, s.389-92
"	"	[Haber] S.46, s.401-4
"	"	[Haber] S.47, s.414-9
"	"	[Haber] S.48, s.426-30
"	"	[Haber] S.49, s.437-41
"	"	[Haber] S.50, s.449-52
"	"	[Haber] S.51, s.461-4
"	"	[Haber] S.52, s.474-7
"	"	[Haber] S.53, s.485-9
"	"	[Haber] S.54, s.497-502
"	"	[Haber] S.55, s.510-4
"	"	[Haber] S.56, s.520-5
"	"	[Haber] S.57, s.533-6

Havâdis-i Dâhiliye

"	"	[Haber] S.58, s.546-9
"	"	[Haber] S.59, s.557-61
"	"	[Haber] S.60, s.570-5
"	"	[Haber] S.61, s.582-5
"	"	[Haber] S.62, s.595-8
"	"	[Haber] S.63, s.604-11
"	"	[Haber] S.64, s.619-21
"	"	[Haber] S.65, s.630-2
"	"	[Haber] S.66, s.643-5
"	"	[Haber] S.67, s.655-7
"	"	[Haber] S.68, s.666-8
"	"	[Haber] S.69, s.678-82
"	"	[Haber] S.70, s.688-97
"	"	[Haber] S.71, s.704-7
"	"	[Haber] S.72, s.715-9
"	"	[Haber] S.73, s.726-30
"	"	[Haber] S.74, s.738-42
"	"	[Haber] S.75, s.750-2
"	"	[Haber] S.76, s.762-6
"	"	[Haber] S.77, s.775-9
"	"	[Haber] S.78, s.784-7
"	"	[Haber] S.80, s.800-3
"	"	[Haber] S.81, s.810-3
"	"	[Haber] S.82, s.819-20
"	"	[Haber] S.83, s.825-7
"	"	[Haber] S.84, s.833-5
"	"	[Haber] S.85, s.841-4
"	"	[Haber] S.86, s.850-3
"	"	[Haber] S.87, s.858-60
"	"	[Haber] S.88, s.865-8
"	"	[Haber] S.89, s.874-6
"	"	[Haber] S.90, s.882-4

Havâdis-i Dâhiliye

"	"	[Haber] S.91, s.890-3
"	"	[Haber] S.92, s.897-900
"	"	[Haber] S.93, s.907-9
"	"	[Haber] S.94, s.914-7
"	"	[Haber] S.95, s.923-5
"	"	[Haber] S.96, s.930-2
"	"	[Haber] S.97, s.938-40
"	"	[Haber] S.98, s.946-50
"	"	[Haber] S.99, s.954-7
"	"	[Haber] S.100, s.962-5
"	"	[Haber] S.101, s.968-72
"	"	[Haber] S.102, s.979-83
"	"	[Haber] S.103, s.990-3
"	"	[Haber] S.104, s.998-1000
"	"	[Haber] S.105, s.1006-9
"	"	[Haber] S.106, s.1014-7
"	"	[Haber] S.107, s.1020-2
"	"	[Haber] S.108, s.1030-3
"	"	[Haber] S.109, s.1038-40
"	"	[Haber] S.110, s.1045-7
"	"	[Haber] S.111, s.1055-58
"	"	[Haber] S.112, s.1061-4
"	"	[Haber] S.113, s.1070-2
"	"	[Haber] S.114, s.1078-80
"	"	[Haber] S.115, s.1086-8
"	"	[Haber] S.116, s.1094-7
"	"	[Haber] S.117, s.1100-4
"	"	[Haber] S.118, s.1111-3
"	"	[Haber] S.119, s.1118-20
"	"	[Haber] S.120, s.1128-9
"	"	[Haber] S.121, s.1134-6
"	"	[Haber] S.122, s.1141-5

Havâdis-i Dâhiliye

"	"	[Haber] S.123, s.1151-3
"	"	[Haber] S.124, s.1158-1
"	"	[Haber] S.125, s.1167-9
"	"	[Haber] S.126, s.1174-5
"	"	[Haber] S.127, s.1182-4
"	"	[Haber] S.128, s.1190-1
"	"	[Haber] S.129, s.1197-200
"	"	[Haber] S.130, s.1205-7
"	"	[Haber] S.131, s.1214-7
"	"	[Haber] S.132, s.1221-3
"	"	[Haber] S.133, s.1230-2
"	"	[Haber] S.134, s.1240-1
"	"	[Haber] S.135, s.1246-8
"	"	[Haber] S.136, s.1253-5
"	"	[Haber] S.137, s.1263-5
"	"	[Haber] S.138, s.1269-71
"	"	[Haber] S.139, s.1281-2
"	"	[Haber] S.140, s.1289-90
"	"	[Haber] S.141, s.1294-6
"	"	[Haber] S.142, s.1302-5
"	"	[Haber] S.143, s.1311-3
"	"	[Haber] S.144, s.1319-2
"	"	[Haber] S.145, s.1327-9
"	"	[Haber] S.146, s.1334-6
"	"	[Haber] S.147, s.1341-4
"	"	[Haber] S.148, s.1352-7
"	"	[Haber] S.149, s.1362-5
"	"	[Haber] S.150, s.1371-3
"	"	[Haber] S.151, s.1380-2
"	"	[Haber] S.152, s.1385-7
"	"	[Haber] S.153, s.1395-8
"	"	[Haber] S.154, s.1402-5

Havâdis-i Dâhiliye	[Haber] S.155, s.1410-3
" "	[Haber] S.156, s.1419-21
" "	[Haber] S.157, s.1429-30
" "	[Haber] S.158, s.1434-7
Havâdis-i Dâhiliye	[Haber] S.159, s.1444-6
Fünûn ve Edebiyat: Mebâhis-i Edebiye	[Tenkit] S.4, s.28-9
Fünûn ve Edebiyat: Mebâhis-i Edebiye	[Tenkit] S.5, s.39-41
Ahidnâme-i Hazret-i Ali	[Reklam] S.4, s.29
Müdhi'l-Hukuk Beyne'l-Dûl	[Reklam] S.4, s.29
Hayyam	[Reklam] S.4, s.29
Mizan	[İlan] S.4, s.30
"	[İlan] S.5, s.41
"	[İlan] S.6, s.54
"	[İlan] S.7, s.62
"	[İlan] S.9, s.82
"	[İlan] S.15, s.130
"	[İlan] S.16, s.138
"	[İlan] S.18, s.154
"	[İlan] S.21, s.182
"	[İlan] S.22, s.190
"	[İlan] S.25, s.214
"	[İlan] S.26, s.222
"	[İlan] S.27, s.230
"	[İtizar] S.31, s.260
"	[Gazete- Okuyucu İlişkisi] S.35, s.294
"	[Gazete- Okuyucu İlişkisi] S.37, s.310
"	[İlan] S.38, s.318
"	[İlan] S.40, s.337-8
"	[İlan] S.41, s.349
"	[İlan] S.42, s.362
"	[İlan] S.43, s.374
"	[İlan] S.44, s.385

Mizan	[Gazete- Okuyucu İlişkisi]	S.45, s.396
"	[İlan]	S.45, s.398
"	[İlan]	S.48, s.423
"	[İlan]	S.51, s.470
"	[İlan]	S.52, s.48
"	[Gazete- Okuyucu İlişkisi]	S.53, s.491
"	[İlan]	S.53, s.493
"	[İlan]	S.54, s.505
"	[İlan]	S.56, s.530
"	[İlan]	S.57, s.542
"	[Gazete- Okuyucu İlişkisi]	S.58, s.553
"	[İlan]	S.68, s.673
"	[İlan]	S.70, s.698
"	[İlan]	S.73, s.734
"	[İlan]	S.74, s.746
"	[İlan]	S.75, s.757
"	[Teşekkür]	S.80, s.802
"	[İlan]	S.82, s.822
"	[İlan]	S.83, s.830
"	[İlan]	S.84, s.838
"	[İlan]	S.90, s.886
"	[Gazete- Okuyucu İlişkisi]	S.91, s.893
"	[İlan]	S.91, s.894
"	[İlan]	S.92, s.902
"	[İlan]	S.93, s.910
"	[İlan]	S.94, s.918
"	[İlan]	S.95, s.926
"	[İlan]	S.96, s.934
"	[İlan]	S.97, s.942
"	[İlan]	S.99, s.957
"	[İlan]	S.100, s.966
"	[İlan]	S.101, s.974

Mizan	[İlan]	S.102, s.985
"	[İlan]	S.103, s.994
"	[İlan]	S.104, s.1001
"	[İlan]	S.107, s.1025
"	[İlan]	S.109, s.1041
"	[İlan]	S.110, s.1050
"	[İlan]	S.112, s.1066
"	[İlan]	S.113, s.1073
"	[İlan]	S.114, s.1082
"	[İlan]	S.115, s.1090
"	[İlan]	S.117, s.1106
"	[Teşekkür]	S.121, s.1131
"	[Gazete- Okuyucu İlişkisi]	S.127, s.1186
"	[Gazete- Okuyucu İlişkisi]	S.128, s.1194
"	[Gazete- Okuyucu İlişkisi]	S.130, s.1209
"	[Gazete- Okuyucu İlişkisi]	S.135, s.1249-50
"	[Gazete- Okuyucu İlişkisi]	S.136, s.1253
"	[Gazete- Okuyucu İlişkisi]	S.141, s.1293
"	[Gazete- Okuyucu İlişkisi]	S.150, s.1374
Emniyet-i Dâhiliye	[Makale]	S.5, s.32
Emniyet-i Dâhiliye	[Makale]	S.35, s.287-8
Emniyet-i Dâhiliye	[Makale]	S.152, s.1234
Kont Kalmuki'nin Nutku	[Haber]	S.5, s.32
İfâde-i Mahsûsa: Avrupa'nın Şark Politikası	[Makale]	S.5, s.31-2
İlânât:		
Şehr-i Emanet-i Celilesinden	[İlan]	S.5, s.41
" " "	[İlan]	S.6, s.54
" " "	[İlan]	S.7, s.62
" " "	[İlan]	S.10, s.90
" " "	[İlan]	S.15, s.130
" " "	[İlan]	S.16, s.138
" " "	[İlan]	S.17, s.146

Şehr-i Emanet-i Celilesinden

	[İlan] S.18, s.154
" " "	[İlan] S.21, s.181-2
" " "	[İlan] S.23, s.198
" " "	[İlan] S.24, s.206
" " "	[İlan] S.25, s.214
" " "	[İlan] S.29, s.246
" " "	[İlan] S.32, s.270
" " "	[İlan] S.35, s.294
" " "	[İlan] S.39, s.326
" " "	[İlan] S.41, s.349
" " "	[İlan] S.45, s.397-8
" " "	[İlan] S.46, s.410
" " "	[İlan] S.48, s.433
" " "	[İlan] S.52, s.482
" " "	[İlan] S.60, s.578
" " "	[İlan] S.61, s.590
" " "	[İlan] S.62, s.601
" " "	[İlan] S.65, s.638
" " "	[İlan] S.66, s.650
" " "	[İlan] S.81, s.814
" " "	[İlan] S.100, s.966
" " "	[İlan] S.103, s.994
" " "	[İlan] S.113, s.1073
" " "	[İlan] S.118, s.1114
" " "	[İlan] S.126, s.1178
İlânât	[İlan] S.5, s.41
"	[Reklam] S.11, s.98
"	[İlan] S.12, s.106
"	[İlan] S.23, s.198
"	[İlan] S.26, s.222
"	[Reklam] S.27, s.230
"	[İlan] S.30, s.254

İlanât	[İlan] S.38, s.318
"	[İlan] S.56, s.530
"	[İlan] S.59, s.56
"	[İlan] S.67, s.662
"	[İlan] S.68, s.673-4
"	[İlan] S.70, s.698
"	[İlan] S.75, s.757
"	[Reklam] S.76, s.769
"	[Reklam] S.78, s.789-90
"	[İlan] S.80, s.806
"	[İlan] S.82, s.822
"	[İlan] S.83, s.830
"	[İlan] S.84, s.838
"	[İlan] S.85, s.846
"	[İlan] S.86, s.854
"	[İlan] S.87, s.862
"	[İlan] S.89, s.878
"	[Reklam] S.90, s.886
"	[İlan] S.91, s.894
"	[İlan] S.98, s.950
"	[İlan] S.99, s.957
"	[İlan] S.100, s.966
"	[İlan] S.102, s.985
"	[İlan] S.103, s.994
"	[İlan] S.104, s.1001
"	[İlan] S.106, s.1018
"	[İlan] S.107, s.1025-6
"	[İlan] S.108, s.1034
"	[İlan] S.109, s.1042
"	[İlan] S.112, s.1066
"	[İlan] S.116, s.1008
"	[İlan] S.117, s.1106

İlânât	[Reklam] S.117, s.1106
"	[Reklam] S.118, s.1114
"	[İlan] S.120, s.1130
"	[İlan] S.121, s.1138
"	[İlan] S.122, s.1146
"	[İlan] S.123, s.1154
"	[İlan] S.130, s.1210
"	[İlan] S.133, s.1234
"	[İlan] S.135, s.1250
"	[Reklam] S.143, s.1314
İfâde-i Mahsûsa: Tarihten Bir Sahife	[Makale] S.6, s.43-4
Manâsız İsnad	[Haber] S.6, s.44
Yunanistan Umûru	[Haber] S.6, s.44
Reji İdaresi	[Makale] S.6, s.44-5
Reji İdaresi	[Makale] S.30, s.248-9
Düzeltilme	[Tashih] S.6, s.53
Mukaddime	[Reklam] S.6, s.53-4
İfâde-i Mahsûsa: İcmâl-i Ahvâl	[Makale] S.7, s.55-7
İcmâl-i Ahvâl	[Makale] S.11, s.91-2
İslahât-ı Maliye	[Makale] S.8, s.63-4
İfâde-i Mahsûsa: Nur Gazetesine Cevap	[Tenkit] S.9, s.71-2
Fevt-i Fırsat	[Makale] S.9, s.72
Ticaret Muâhedeleri	[Makale] S.9, s.73
Minkereliye ve Minkereleski	[Makale] S.9, s.80-1
Şerh-i Mütercim-i Burhan	[Reklam] S.9, s.81
Nahv-i Türkî	[Reklam] S.9, s.81
Riyâzi'l-Muhtar Mea'l-Atlas	[Reklam] S.9, s.81
Mecmua-i Cevâmi	[Reklam] S.9, s.81
Arâil-i Melil	[Reklam] S.9, s.82
İstiğrak ve Dehşet	[Reklam] S.9, s.82
Kaânidin-i Müntehab-ı Bahâriye	[Reklam] S.9, s.82
Tarik Gazetesi ve Halep Valisi	[Tenkit] S.11, s.92-3

Trabzon Müşterilerimize	[İlan] S.11, s.98
İfâde-i Mahsûsa:	
Umûr-ı Maliye	[Makale] S.12, s.99-100
Umûr-ı Maliye	[Makale] S.71, s.702-3
Umûr-ı Maliye	[Makale] S.134, s.1235-6
Umûr-ı Maliye	[Makale] S.143, s.1307-8
Lâhika-i Bent: Levant Herald'ın İş Adamları	[Makale] S.12, s.100
Sûret-i Mektup	[Mektup] S.12, s.106
İfâde-i Mahsûsa: Bulgaristan Umûru	[Makale] S.13, s.107-8
İstimdâd	[Reklam] S.13, s.114
Mecelle-i Muallimin	[Reklam] S.13, s.114
İdman	[Reklam] S.13, s.114
İdman	[Reklam] S.15, s.130
İfâde-i Mahsûsa:	
Sir Drumond Volf'un Memuriyet-i Cedidesi	[Makale] S.14, s.115
Prens Bismark'ın Nutku	[Haber] S.14, s.116
Bulgar Mebusları	[Haber] S.14, s.116
Mizan: İhtâr-ı Mahsûs	[İhtar] S.14, s.122
Coğrafya-yı Osmanî	[Reklam] S.14, s.122
Oku Yaz	[Reklam] S.14, s.122
Vezâif-i Ebeveyn	[Reklam] S.14, s.122
Vezâif-i Ebeveyn	[Reklam] S.37, s.310
İfâde-i Mahsûsa:	
Mesele-i Hâzıra	[Makale] S.15, s.123
Mesele-i Hâzıra	[Makale] S.26, s.216
Mesele-i Hâzıra	[Makale] S.35, s.287
İfâde-i Mahsûsa:	
Umûr-ı Maarif	[Makale] S.15, s.123-5
Umûr-ı Maarif	[Makale] S.17, s.139-40
Umûr-ı Maarif	[Makale] S.134, s.1236-8
Cep Lügati	[Reklam] S.15, s.130
Cep Lügati	[Reklam] S.19, s.166

Küçük Kâmus-ı Fransevi	[Reklam] S.15, s.130
Küçük Kâmus-ı Fransevi	[Reklam] S.17, s.146
Küçük Kâmus-ı Fransevi	[Reklam] S.32, s.270
Anadolu Demiryolları	[Makale] S.16, s.131-2
Anadolu Demiryolları	[Makale] S.19, s.155-6
Anadolu Demiryolları	[Makale] S.50, s.449
Anadolu Demiryolları	[Makale] S.52, s.473
Anadolu Demiryolları	[Makale] S.53, s.491
Anadolu Demiryolları	[Makale] S.54, s.496-7
Anadolu Demiryolları	[Makale] S.60, s.568-9
Anadolu Demiryolları	[Makale] S.72, s.713
Anadolu Demiryolları	[Makale] S.102, s.976-7
Mesele-i Hâzıra	[Haber] S.16, s.132
Muhtasır-ı Tarih-i Umûmi	[Reklam] S.16, s.138
İkinci Hortum	[Haber] S.17, s.140
Aydın Müşterilerimize	[İlan] S.17, s.146
Coğrafya-yı Umûmi	[Reklam] S.17, s.146
Miratü'l-Ayr ve Cep Lügati	[Reklam] S.17, s.146
İfâde-i Mahsûsa: Sir Volf'un Memuriyeti	[Makale] S.18, s.147
Saadet'e Cevap	[Tenkit] S.18, s.147-9
Muharrir Efendi	[Mektup] S.18, s.153
İşret	[Reklam] S.18, s.154
Anadolu Demiryolları Meselesi	[Makale] S.19, s.155-6
Mazeret	[Tenkit] S.19, s.156-7
Mütenevvia: Demiryolları ve	
Anadolu Şimendiferleri	[Makale] S.19, s.165-6
Eghxt Versessertes Britania	[Reklam] S.19, s.166
Eghxt Versessertes Britania	[Reklam] S.20, s.174
Eghxt Versessertes Britania	[Reklam] S.21, s.182
Eghxt Versessertes Britania	[Reklam] S.22, s.190
Eghxt Versessertes Britania	[Reklam] S.23, s.198
Eghxt Versessertes Britania	[Reklam] S.24, s.206

İlânât:

Yeni Kitaplar

"	"	[Reklam] S.19, s.166
"	"	[Reklam] S.20, s.174
"	"	[Reklam] S.21, s.182
"	"	[Reklam] S.24, s.206
"	"	[Reklam] S.26, s.222
"	"	[Reklam] S.27, s.230
"	"	[Reklam] S.28, s.238
"	"	[Reklam] S.29, s.246
"	"	[Reklam] S.30, s.254
"	"	[Reklam] S.31, s.262
"	"	[Reklam] S.32, s.270
"	"	[Reklam] S.34, s.286
"	"	[Reklam] S.35, s.294
"	"	[Reklam] S.36, s.302
"	"	[Reklam] S.37, s.310
"	"	[Reklam] S.39, s.326
"	"	[Reklam] S.40, s.337
"	"	[Reklam] S.41, s.349-50
"	"	[Reklam] S.42, s.361-2
"	"	[Reklam] S.44, s.385-6
"	"	[Reklam] S.45, s.397
"	"	[Reklam] S.47, s.421-2
"	"	[Reklam] S.48, s.433-4
"	"	[Reklam] S.50, s.458
"	"	[Reklam] S.53, s.493
"	"	[Reklam] S.55, s.518
"	"	[Reklam] S.57, s.541-2
"	"	[Reklam] S.59, s.564-5
"	"	[Reklam] S.60, s.577
"	"	[Reklam] S.62, s.601
"	"	[Reklam] S.63, s.614

Yeni Kİtaplar	[Reklam] S.64, s.626
" "	[Reklam] S.65, s.638
" "	[Reklam] S.67, s.662
" "	[Reklam] S.68, s.674
" "	[Reklam] S.69, s.686
" "	[Reklam] S.71, s.710
" "	[Reklam] S.73, s.733-4
" "	[Reklam] S.74, s.746
" "	[Reklam] S.75, s.757
" "	[Reklam] S.76, s.769
" "	[Reklam] S.78, s.790
" "	[Reklam] S.79, s.798
" "	[Reklam] S.80, s.806
" "	[Reklam] S.81, s.814
" "	[Reklam] S.82, s.822
" "	[Reklam] S.83, s.830
" "	[Reklam] S.84, s.838
" "	[Reklam] S.85, s.846
" "	[Reklam] S.87, s.862
" "	[Reklam] S.89, s.878
" "	[Reklam] S.90, s.886
" "	[Reklam] S.91, s.894
" "	[Reklam] S.92, s.902
" "	[Reklam] S.94, s.918
" "	[Reklam] S.95, s.926
" "	[Reklam] S.96, s.934
" "	[Reklam] S.97, s.942
" "	[Reklam] S.99, s.957-8
" "	[Reklam] S.100, s.966
" "	[Reklam] S.101, s.974
" "	[Reklam] S.103, s.994

İfâde-i Mahsûsa: İttifak-ı Murabba	[Makale] S.20, s.167
İttifak-ı Murabba	[Makale] S.24, s.200
Ahlâka Bir Hizmet	[Makale] S.20, s.167-8
Duyuru	[İlan] S.21, s.181
İfâde-i Mahsûsa: Alses ve Loren	[Makale] S.22, s.183-4
Fünûn ve Edebiyat	[Tenkit] S.22, s.189
Fünûn ve Edebiyat	[Tenkit] S.46, s.408-9
Fünûn ve Edebiyat	[Makale] S.66, s.649-50
Rehber-i Istılât-ı Mecelle	[Kitap Tanıtımı] S.22, s.189
İfâde-i Mahsûsa: Ruhban Cemiyetleri	[Makale] S.23, s.191-2
Mısır Meselesi	[Makale] S.23, s.192
Büyük Akçe Piyangosu	[İlan] S.23, s.198
İfâde-i Mahsûsa: Bizde Niçin Olmuyor	[Makale] S.24, s.199-200
Mecburi Sükût	[Makale] S.25, s.209
Numûne-i Türkî	[Reklam] S.25, s.214
İfâde-i Mahsûsa: Rusya'da Fark-ı Siyasiye	[Makale] S.26, s.215-6
Daire-i Umûr-ı Sıhhiyeden	[İlan] S.26, s.217
Daire-i Umûr-ı Sıhhiyeden	[İlan] S.45, s.398
Mihalaki Kanullu'nun Bahçeli Lokanta ve Birahanesi	[Reklam] S.26, s.222
Mihalaki Kanullu'nun Bahçeli Lokanta ve Birahanesi	[Reklam] S.27, s.230
İfâde-i Mahsûsa: Şükür ve Hamdiyet	[Teşekkür] S.27, s.223
Mesele-i Hâzırının Sûr-ı Tesviyesi	[Makale] S.27, s.223-4
İfâde-i Mahsûsa: Menâfi-i Mütekâbele ve Muamelât-ı Mütehâlîfe	[Makale] S.28, s.231-3
Arz-ı Şükranat	[Teşekkür] S.28, s.223
İfâde-i Mahsûsa: Ticaret-i Bahriye ve Şirket-i Osmaniye	[Makale] S.29, s.239-40
İfâde-i Mahsûsa: Velâdet-i Hümayun	[Makale] S.30, s.247-8
Tahrir-i Nüfus	[Makale] S.30, s.249
İfâde-i Mahsûsa:	
Cümle-i Siyasiye	[Makale] S.31, s.255-6
" "	[Makale] S.33, s.271-2

Cümle-i Siyasiye	[Makale] S.37, s.304
" "	[Makale] S.38, s.311-3
" "	[Makale] S.39, s.319-22
" "	[Makale] S.41, s.339-40
" "	[Makale] S.43, s.363-4
" "	[Makale] S.44, s.375-6
" "	[Makale] S.45, s.387-8
" "	[Makale] S.46, s.399-400
" "	[Makale] S.48, s.423-4
" "	[Makale] S.49, s.435-6
" "	[Makale] S.51, s.459-60
" "	[Makale] S.52, s.471-2
" "	[Makale] S.53, s.484-5
" "	[Makale] S.54, s.495-6
" "	[Makale] S.55, s.507-8
" "	[Makale] S.56, s.519-20
" "	[Makale] S.58, s.543-6
" "	[Makale] S.59, s.555-6
" "	[Makale] S.60, s.567-8
" "	[Makale] S.61, s.581-2
" "	[Makale] S.62, s.593-5
" "	[Makale] S.63, s.603-4
" "	[Makale] S.64, s.615-7
" "	[Makale] S.65, s.627-9
" "	[Makale] S.66, s.639-40
" "	[Makale] S.67, s.651-2
" "	[Makale] S.68, s.663-5
" "	[Makale] S.69, s.675-6
" "	[Makale] S.70, s.687
" "	[Makale] S.72, s.711-2
" "	[Makale] S.73, s.723-5
" "	[Makale] S.74, s.735-6

Cümle-i Siyasiye

"	"	[Makale] S.75, s.747-9
"	"	[Makale] S.76, s.758-60
"	"	[Makale] S.77, s.771-3
"	"	[Makale] S.78, s.783-4
"	"	[Makale] S.79, s.791-2
"	"	[Makale] S.80, s.799
"	"	[Makale] S.81, s.807-8
"	"	[Makale] S.82, s.815-6
"	"	[Makale] S.83, s.821-2
"	"	[Makale] S.84, s.831-2
"	"	[Makale] S.85, s.839-40
"	"	[Makale] S.86, s.847-8
"	"	[Makale] S.87, s.855-7
"	"	[Makale] S.89, s.871-2
"	"	[Makale] S.90, s.879-80
"	"	[Makale] S.91, s.887-8
"	"	[Makale] S.92, s.895
"	"	[Makale] S.93, s.904-5
"	"	[Makale] S.94, s.911-2
"	"	[Makale] S.96, s.927-8
"	"	[Makale] S.98, s.943-4
"	"	[Makale] S.99, s.951-2
"	"	[Makale] S.101, s.967
"	"	[Makale] S.102, s.975-6
"	"	[Makale] S.103, s.987-8
"	"	[Makale] S.104, s.995-7
"	"	[Makale] S.105, s.1003-4
"	"	[Makale] S.106, s.1011-4
"	"	[Makale] S.107, s.1019
"	"	[Makale] S.108, s.1027-8
"	"	[Makale] S.109, s.1035
"	"	[Makale] S.110, s.1043-4

Cümle-i Siyasiye

"	"	[Makale] S.112, s.1059-60
"	"	[Makale] S.113, s.1067-8
"	"	[Makale] S.114, s.1075
"	"	[Makale] S.115, s.1083-4
"	"	[Makale] S.116, s.1091-2
"	"	[Makale] S.117, s.1099
"	"	[Makale] S.118, s.1107-8
"	"	[Makale] S.121, s.1131-3
"	"	[Makale] S.122, s.1139-40
"	"	[Makale] S.123, s.1147-9
"	"	[Makale] S.125, s.1163-4
"	"	[Makale] S.127, s.1179-80
"	"	[Makale] S.128, s.1187-8
"	"	[Makale] S.129, s.1195-6
"	"	[Makale] S.130, s.1203-4
"	"	[Makale] S.131, s.1211
"	"	[Makale] S.133, s.1227
"	"	[Makale] S.135, s.1243-4
"	"	[Makale] S.137, s.1259-60
"	"	[Makale] S.139, s.1275
"	"	[Makale] S.140, s.1283
"	"	[Makale] S.141, s.1291-2
"	"	[Makale] S.143, s.1307
"	"	[Makale] S.145, s.1323-4
"	"	[Makale] S.148, s.1347-8
"	"	[Makale] S.150, s.1367-8
"	"	[Makale] S.151, s.1375-6
"	"	[Makale] S.153, s.1391-2
"	"	[Makale] S.154, s.1399-400
"	"	[Makale] S.156, s.1415-6
"	"	[Makale] S.158, s.1431-2
"	"	[Makale] S.159, s.1439-40

Diplomatlığın Yüzü ve Astarı	[Makale] S.31, s.256-7
Matbuat-ı İdare-i Bihiyesinden	[İhtar] S.31, s.260
Fransa'da Buhran-ı Vükela	[Makale] S.32, s.264-5
İfâde-i Mahsûsa: Müdahelât-ı	
Ecnebiyeyi Men İçin En Kısa Tarik	[Makale] S.34, s.279-81
Mösyö Whittaker	[Haber] S.35, s.288
Viyana'da Vukûa Gelen Büyük Harik	[Reklam] S.35, s.294
Viyana'da Vukûa Gelen Büyük Harik	[Reklam] S.38, s.318
Viyana'da Vukûa Gelen Büyük Harik	[Reklam] S.39, s.326
Viyana'da Vukûa Gelen Büyük Harik	[Reklam] S.56, s.530
Viyana'da Vukûa Gelen Büyük Harik	[Reklam] S.57, s.542
İfâde-i Mahsûsa: Tebrik-i İyd-i Said	[Tebrik] S.36, s.295
İfâde-i Mahsûsa:	
Girit Umûru	[Makale] S.36, s.295-6
Girit Umûru	[Makale] S.37, s.303
Girit Umûru	[Makale] S.124, s.1157-60
İngiltere Kraliçesi	[Makale] S.36, s.296-7
Hapishane-i Umûmi Maddesi	[Makale] S.37, s.304-5
Arz-ı Teşekkür	[Teşekkür] S.37, s.309
Arz-ı Teşekkür	[Teşekkür] S.41, s.350
Müşkil Bir Vazife-i Ubûdiyet	[Makale] S.39, s.320-1
Rusya Umûru	[Makale] S.39, s.321-2
İfâde-i Mahsûsa: Tahdis-i Nimet	[Teşekkür] S.40, s.327
Tashih-i Keyfiyet	[Makale] S.40, s.327-31
Fünûn ve Edebiyat: Üdebamızın Numûne-i	
İmtisalleri: Usûl-i Tenkit / Mukaddime	[Tenkit] S.40, s.335
Fünûn ve Edebiyat:	
Kankof'un Hâl ve Şanı	[Tenkit] S.40, s.336
Kankof'un Hâl ve Şanı	[Tenkit] S.41, s.348-9
Kankof'un Hâl ve Şanı	[Tenkit] S.43, s.373-4
Kankof'un Hâl ve Şanı	[Tenkit] S.45, s.396-7
Kankof'un Hâl ve Şanı	[Tenkit] S.46, s.409-1

Tevcihat	[Haber] S.40, s.338
Ajans Havas Telgrafnamesi	[Haber] S.40, s.338
Harp Olacak mı Olmayacak mı?	[Makale] S.41, s.340-1
Fünûn ve Edebiyat: Üdebamızın Numûne-i	
İmtisalleri (Silistre Dram-Beş Perde)	[Tenkit] S.41, s.346-8
Üdebamızın Numûne-i İmtisalleri	[Tenkit] S.42, s.360-1
Üdebamızın Numûne-i İmtisalleri	[Tenkit] S.44, s.384-5
Bade't-Tertib	[Haber] S.41, s.350
" "	[Haber] S.42, s.362
" "	[Haber] S.43, s.374
" "	[Haber] S.44, s.386
" "	[Haber] S.45, s.398
" "	[Haber] S.46, s.410
" "	[Haber] S.47, s.422
" "	[Haber] S.48, s.434
" "	[Haber] S.49, s.446
" "	[Haber] S.50, s.458
" "	[Haber] S.51, s.470
" "	[Haber] S.52, s.482
" "	[Haber] S.53, s.494
" "	[Haber] S.54, s.506
" "	[Haber] S.55, s.518
" "	[Haber] S.56, s.530
" "	[Haber] S.57, s.542
" "	[Haber] S.58, s.554
" "	[Haber] S.59, s.566
" "	[Haber] S.60, s.578
" "	[Haber] S.61, s.590
" "	[Haber] S.62, s.601
" "	[Haber] S.63, s.614
" "	[Haber] S.64, s.626
" "	[Haber] S.65, s.638

Bade't-Tertib	[Haber] S.66, s.650
" "	[Haber] S.67, s.662
" "	[Haber] S.68, s.674
" "	[Haber] S.69, s.686
" "	[Haber] S.70, s.698
" "	[Haber] S.72, s.722
" "	[Haber] S.73, s.734
" "	[Haber] S.74, s.746
" "	[Haber] S.75, s.757
" "	[Haber] S.76, s.769
" "	[Haber] S.78, s.790
" "	[Haber] S.79, s.798
" "	[Haber] S.80, s.806
" "	[Haber] S.81, s.814
" "	[Haber] S.82, s.822
" "	[Haber] S.83, s.830
" "	[Haber] S.84, s.838
" "	[Haber] S.85, s.846
" "	[Haber] S.86, s.854
" "	[Haber] S.87, s.862
" "	[Haber] S.88, s.870
" "	[Haber] S.89, s.878
" "	[Haber] S.90, s.886
" "	[Haber] S.91, s.894
" "	[Haber] S.92, s.902
" "	[Haber] S.93, s.910
" "	[Haber] S.94, s.918
" "	[Haber] S.95, s.926
" "	[Haber] S.96, s.934
" "	[Haber] S.97, s.942
" "	[Haber] S.98, s.950
" "	[Haber] S.99, s.958

Bade't-Tertib	[Haber] S.100, s.966
" "	[Haber] S.102, s.986
" "	[Haber] S.103, s.994
" "	[Haber] S.104, s.1002
" "	[Haber] S.105, s.1010
" "	[Haber] S.106, s.1018
" "	[Haber] S.107, s.1026
" "	[Haber] S.108, s.1034
" "	[Haber] S.109, s.1042
" "	[Haber] S.110, s.1050
" "	[Haber] S.111, s.1058
" "	[Haber] S.112, s.1066
" "	[Haber] S.113, s.1074
" "	[Haber] S.114, s.1082
" "	[Haber] S.115, s.1090
" "	[Haber] S.116, s.1098
" "	[Haber] S.117, s.1106
" "	[Haber] S.118, s.1114
" "	[Haber] S.119, s.1121-2
" "	[Haber] S.120, s.1130
" "	[Haber] S.121, s.1138
" "	[Haber] S.122, s.1146
" "	[Haber] S.123, s.1154
" "	[Haber] S.124, s.1162
" "	[Haber] S.125, s.1170
" "	[Haber] S.126, s.1178
" "	[Haber] S.127, s.1186
" "	[Haber] S.128, s.1194
" "	[Haber] S.130, s.1210
" "	[Haber] S.131, s.1218
" "	[Haber] S.132, s.1226
" "	[Haber] S.133, s.1234

Bade't-Tertib	[Haber] S.134, s.1242
" "	[Haber] S.135, s.1250
" "	[Haber] S.136, s.1258
" "	[Haber] S.137, s.1266
" "	[Haber] S.138, s.1274
" "	[Haber] S.139, s.1282
" "	[Haber] S.141, s.1298
" "	[Haber] S.146, s.1338
" "	[Haber] S.147, s.1346
" "	[Haber] S.148, s.1358
" "	[Haber] S.149, s.1366
" "	[Haber] S.150, s.1374
" "	[Haber] S.151, s.1382
" "	[Haber] S.154, s.1406
" "	[Haber] S.155, s.1414
" "	[Haber] S.156, s.1422
" "	[Haber] S.158, s.1438
" "	[Haber] S.159, s.1446
Vazife ve Mesûliyet	[Makale] S.42, s.351-3
Vazife ve Mesûliyet	[Makale] S.52, s.472-3
Vazife ve Mesûliyet	[Makale] S.56, s.520-1
Vazife ve Mesûliyet	[Makale] S.133, s.1227-8
Matbuât-ı Osmaniye ve İdare-i Matbuât	[Makale] S.42, s.353-4
Temenniyât-ı Hâlisâ	[Makale] S.43, s.364-5
Uyarı	[İhtar] S.45, s.388
Fünûn ve Edebiyat: Mizan	[Tenkit] S.45, s.396
İki Kapılı	[Reklam] S.45, s.398
Mekteb-i Sultaniden	[İlan] S.45, s.398
Mekteb-i Sultaniden	[İlan] S.110, s.1050
Umûr-ı Maliye: Lâhika	[Makale] S.46, s.400-1
Teşebbüsât-ı Nâfia	[Makale] S.47, s.412-4
Teşebbüsât-ı Nâfia	[Makale] S.138, s.1267-8

Fünûn ve Edebiyat: Üdebamızın Numûne-i	
İmtisalleri (Vuslat Müellifi Ekrem Beyefendi)	[Tenkit] S.47, s.420-1
Üdebamızın Numûne-i İmtisalleri	[Tenkit] S.49, s.444-6
" " "	[Tenkit] S.50, s.457
" " "	[Tenkit] S.51, s.468-70
" " "	[Tenkit] S.52, s.481-2
" " "	[Tenkit] S.53, s.492-3
" " "	[Tenkit] S.57, s.540-1
" " "	[Tenkit] S.58, s.553-4
" " "	[Tenkit] S.59, s.563-4
" " "	[Tenkit] S.60, s.557
" " "	[Tenkit] S.61, s.589-90
İmtiyâzât-ı Ecnebiye	[Makale] S.48, s.424-6
Tarihi'l-Umûmi	[Reklam] S.48, s.434
İstilahât-ı Adliye	[Reklam] S.48, s.434
Tarihi'l-Tıp	[Reklam] S.48, s.434
Kuddisiyyûn	[Reklam] S.48, s.434
Şeref-i İslâm İle Müşerref Olanlar	[Haber] S.49, s.436-7
Şeref-i İslâm İle Müşerref Olanlar	[Haber] S.118, s.1108-9
İfâde-i Mahsûsa: Fransa Umûru	[Makale] S.50, s.447-8
Fransa Umûru	[Makale] S.51, s.460-1
Fransa Umûru	[Makale] S.77, s.773-4
Fransa Umûru	[Makale] S.82, s.816-8
Fransa Umûru	[Makale] S.100, s.960
Fransa Umûru	[Makale] S.115, s.1084-5
Fransa Umûru	[Makale] S.119, s.1116-7
Fransa Umûru	[Makale] S.137, s.1260
Arsa Satışı	[İlan] S.52, s.482
Tebrik ve Teşekkür	[Tebrik] S.53, s.483-4
İcrâ-yı Şehr-i Ayin-i Meserret Behin	[Tebrik] S.54, s.495
Evrak ve Mekâtip: Vazife ve Mesûliyete Bir Misal	[Mektup] S.54, s.505
Âsâr-ı İntibah	[Makale] S.55, s.508-10

İlânât: Temenni-i Mahsûs	[İlan] S.55, s.517-8
Fünûn ve Edebiyat: İktisâb-ı Fezâil	
Mütercimi Fazlı Necip / Mukaddime	[Tenkit] S.56, s.529-30
Osmanlı Tiyatrosu	[Reklam] S.56, s.530
Muvaffakiyet-i Celîle	[Haber] S.57, s.531
İfâde-i Mahsûsa: Avrupa'da İlk Sedalar	[Makale] S.57, s.531-3
Tebrik-i İyd-i Seyyid	[Tebrik] S.59, s.555
İngiltere Umûru 1	[Makale] S.59, s.556-7
İngiltere Umûru 2	[Makale] S.60, s.569-70
Şahadetnâmeler	[Makale] S.59, s.557
Fransızcadan Türkçeye Cep Lügati	[Reklam] S.59, s.565
Fransızcadan Türkçeye Cep Lügati	[Reklam] S.62, s.601
İfâde-i Mahsûsa: Cülûs-ı Hümâyun	[Makale] S.61, s.579-81
İfâde-i Mahsûsa: Din-i İslâm ve Kardinal	[Makale] S.62, s.591-3
Postalar Meselesi	[Makale] S.62, s.593
Gençlikte Ameliyyât Şaka	[Makale] S.63, s.604
Memurîn Maaşâtı	[Makale] S.64, s.617-8
Mesâil-i Hâzıra	[Haber] S.64, s.618-9
" "	[Haber] S.65, s.629-30
" "	[Haber] S.66, s.642-3
" "	[Haber] S.67, s.654-5
" "	[Haber] S.68, s.665-6
" "	[Haber] S.69, s.676-7
" "	[Haber] S.70, s.687-8
" "	[Haber] S.71, s.703-4
" "	[Haber] S.72, s.713-5
" "	[Haber] S.73, s.726
" "	[Haber] S.74, s.737-8
" "	[Haber] S.75, s.749-50
" "	[Haber] S.76, s.761-2
" "	[Haber] S.77, s.774-5
" "	[Haber] S.78, s.784

Mesâil-i Hâzıra	[Haber] S.79, s.793-4
" "	[Haber] S.80, s.800
" "	[Haber] S.81, s.810
" "	[Haber] S.83, s.824-5
" "	[Haber] S.84, s.832-3
" "	[Haber] S.85, s.840-1
" "	[Haber] S.86, s.849
" "	[Haber] S.87, s.857-8
" "	[Haber] S.88, s.865
" "	[Haber] S.89, s.873
" "	[Haber] S.90, s.881-2
" "	[Haber] S.91, s.889-90
" "	[Haber] S.92, s.896-7
" "	[Haber] S.93, s.906-7
" "	[Haber] S.96, s.930
" "	[Haber] S.97, s.938
" "	[Haber] S.98, s.946
" "	[Haber] S.99, s.953-4
" "	[Haber] S.100, s.961-2
" "	[Haber] S.102, s.977-8
" "	[Haber] S.103, s.990
" "	[Haber] S.104, s.997-9
" "	[Haber] S.105, s.1005-6
" "	[Haber] S.106, s.1014
" "	[Haber] S.108, s.1029-30
" "	[Haber] S.109, s.1037-8
" "	[Haber] S.110, s.1044-5
" "	[Haber] S.111, s.1054-5
" "	[Haber] S.112, s.1060-1
" "	[Haber] S.113, s.1069-70
" "	[Haber] S.114, s.1077-8
" "	[Haber] S.115, s.1085-6

Mesâil-i Hâzıra	[Haber] S.116, s.1094
" "	[Haber] S.117, s.1100
" "	[Haber] S.118, s.1110-1
" "	[Haber] S.119, s.1117-8
" "	[Haber] S.120, s.1127-8
" "	[Haber] S.121, s.1133-4
" "	[Haber] S.122, s.1141
" "	[Haber] S.123, s.1150-1
" "	[Haber] S.124, s.1158
" "	[Haber] S.125, s.1167
" "	[Haber] S.126, s.1173-4
" "	[Haber] S.127, s.1181-2
" "	[Haber] S.128, s.1189-90
" "	[Haber] S.129, s.1197
" "	[Haber] S.130, s.1204-5
" "	[Haber] S.131, s.1214
" "	[Haber] S.132, s.1220-1
" "	[Haber] S.133, s.1230
" "	[Haber] S.134, s.1239-40
" "	[Haber] S.135, s.1246
" "	[Haber] S.136, s.1253
" "	[Haber] S.137, s.1262-3
" "	[Haber] S.138, s.1268-9
" "	[Haber] S.139, s.1280-1
" "	[Haber] S.140, s.1288-9
" "	[Haber] S.141, s.1294
" "	[Haber] S.142, s.1302
" "	[Haber] S.143, s.1311
" "	[Haber] S.145, s.1327
" "	[Haber] S.146, s.1333-4
" "	[Haber] S.147, s.1340-1
" "	[Haber] S.148, s.1351-2

Mesâil-i Hâzıra	[Haber] S.150, s.1370-1
" "	[Haber] S.151, s.1379-80
" "	[Haber] S.152, s.1385
" "	[Haber] S.153, s.1394-5
" "	[Haber] S.154, s.1402
" "	[Haber] S.155, s.1409-10
" "	[Haber] S.156, s.1419
" "	[Haber] S.159, s.1443-4
Fünûn ve Edebiyat: Üdebamızın Numûne-i İmtisalleri (Sergüzeşt Eseri Sami Paşazade Sezai Bey Nâşiri)	[Tenkit] S.64,s.625-6
Üdebamızın Numûne-i İmtisalleri	[Tenkit] S.66, s.649-50
Üdebamızın Numûne-i İmtisalleri	[Tenkit] S.68, s.672-3
Üdebamızın Numûne-i İmtisalleri	[Tenkit] S.97, s.941
Mekâtib-i Âliye	[Makale] S.65, s.629
Anadolu Hututu	[Makale] S.66, s.640-1
Rusya- İngiltere	[Makale] S.66, s.641-2
Mekâtib-i Âliye'de Tahsil-i Maarif	[Makale] S.67, s.652-4
Tebrik-i Leyle- i Mesâdet Avarde-i Mevlid-i Hazreti Hatemü'l-Enbiya (S.A.V)	[Tebrik] S.71, s.699
İfâde-i Mahsûsa: Ahvâl-i Garibeye Bir Nazar	[Makale] S.71, s.699-702
Anadolu Ciheti Su Kampanyası	[Makale] S.71, s.703
İlânât: Şehr-i İdare-i Bihyesinden	[İlan] S.71, s.710
İlânât:	
Matbuât-ı İdare-i Bihyesinden	[İlan] S.71, s.710
Matbuât-ı İdare-i Bihyesinden	[İlan] S.87, s.862
Matbuât-ı İdare-i Bihyesinden	[İlan] S.102, s.986
Matbuât-ı İdare-i Bihyesinden	[İlan] S.113, s.1074
Matbuât-ı İdare-i Bihyesinden	[İlan] S.116, s.1098
Matbuât-ı İdare-i Bihyesinden	[İlan] S.120, s.1130
Matbuât-ı İdare-i Bihyesinden	[İlan] S.133, s.1234
Matbuât-ı İdare-i Bihyesinden	[İlan] S.155, s.1414
Matbuât-ı İdare-i Bihyesinden	[İlan] S.159, s.1446

Kâmusu'l-A'lâm	[Reklam] S.72, s.722
Sigorta Kumpanyaları	[Makale] S.73, s.725
Sigorta Kumpanyaları	[Makale] S.76, s.761
Rusya Devletinin Tedâbir-i Ceride-i Askeriyesi	[Makale] S.74, s.736-7
Cevab-ı Zaruri	[Tenkit] S.75, s.754-6
Avrupa'nın Hal-i Hazırı	[Makale] S.79, s.792-3
Ahval-i Umûmiye	[Makale] S.80, s.800
Bab-ı Aliye Ahmet Esat Efendi'nin Yerine Atanan	
Ömer Lütfü Efendi'ye Tebrik ve Başarı Dilekleri	[Tebrik] S.81, s.807
İlân-ı Resmiye	[Resmi Yazı] S.81, s.807
Bir Doğru Söz Daha	[Makale] S.81, s.808-9
Bir Emr-i Musib	[Makale] S.81, s.809-10
Lütf-u Celil-i Cedid	[Makale] S.86, s.848
Bâb-ı Meşihnepenâhından	[Teşekkür] S.87, s.862
Mekâtib-i Rüştüyemiz	[Makale] S.89, s.872-3
Leyle-i Mübareke-i Mirac-ı Hazret-i Risâletpenâhı	[Tebrik] S.90, s.879
Maarif ve Mekâtip	[Makale] S.90, s.880-1
Dersaadet Emlak Vergisi	[Makale] S.90, s.881
Sûr-ı Pür-Server-i Selatin-i Aleyhi'l Şan ve	
Arz-ı Tebrik ve Ubûdiyet	[Tebrik] S.91, s.887
Karada Tahsilât-ı Maliye	[Mektup] S.91, s.888-9
Ziraat	[Makale] S.92, s.896
Mütenevvia: Eyfel Kulesi	[Makale] S.92, s.901-2
Leyle-i Mesûde-i Berât-ı Müstelzemel-i Necât	[Tebrik] S.93, s.903
Veladet-i Hümâyun-ı Mesâdet-i Nümûn	[Tebrik] S.93, s.903-4
Teşebbüs-i Celil	[Makale] S.93, s.905-6
İlân-ı Resmi	[Resmi Yazı] S.94, s.916-7
İlân-ı Resmi	[Resmi Yazı] S.121, s.1131
Şehr-i Ramazan-ı Gufrân-ı Resan	[Tebrik] S.95, s.919
Tashih-i Ünvan	[Makale] S.95, s.922
Ramazan Münasebetiyle Bir Temenni-i Mahsus	[Makale] S.95, s.922-3
Babîali Meşihatpenâhından	[İlan] S.95, s.926

Dindarâne Bir Teşebbüs: Cemiyet-i Hamidiye	[Makale] S.96, s.928-9
Hırka-i Şerif-i Nebeviyi Ziyaret-i Hazreti Hilafetpenâhı	[Haber] S.97, s.935
İfâde-i Mahsûsa: Devlet-i Âliye ve Avrupa	[Makale] S.97, s.935-6
Bizde Sergi ve Mamulât-ı Dâhiliye	[Makale] S.97, s.936-8
Tashih	[Tashih] S.97, s.940
Fakr-ı Tesâül	[Makale] S.98, s.944-5
Hilâl-i Ahmer	[Haber] S.98, s.946
Iyd-i Said-i Fıtr	[Tebrik] S.99, s.951
Vilayat-ı Şâhânedede Maarif	[Makale] S.99, s.952-3
Makalede Kusur	[Makale] S.100, s.959-60
Ziraat Ticaret ve Sanayi Odaları	[Makale] S.100, s.960-1
İtizar	[İtizar] S.101, s.967
Usûl-i Himâye ve Serbest-i Mübâdelat	[Makale] S.101, s.967-8
Küçük Lügat Türkçeden Fransızcaya	[Reklam] S.101, s.974
Rûsa-i Ruhâniyeden Papa Nikola Efendi	[Haber] S.102, s.983
Tarafından İrad Olunan Nutuk	[Reklam] S.102, s.985-6
Matbuât-ı Cedide	[Reklam] S.104, s.1001-2
" "	[Reklam] S.105, s.1010
" "	[Reklam] S.107, s.1026
" "	[Reklam] S.110, s.1050
" "	[Reklam] S.112, s.1066
" "	[Reklam] S.113, s.1074
" "	[Reklam] S.114, s.1062
" "	[Reklam] S.115, s.1090
" "	[Reklam] S.116, s.1098
" "	[Reklam] S.117, s.1106
" "	[Reklam] S.119, s.1121
" "	[Reklam] S.120, s.1130
" "	[Reklam] S.121, s.1138
" "	[Reklam] S.122, s.1146

Matbuât-ı Cedîde	[Reklam] S.123, s.1154
" "	[Reklam] S.124, s.1162
" "	[Reklam] S.126, s.1178
" "	[Reklam] S.127, s.1186
" "	[Reklam] S.128, s.1194
" "	[Reklam] S.130, s.1210
" "	[Reklam] S.131, s.1218
" "	[Reklam] S.132, s.1225-6
" "	[Reklam] S.133, s.1234
" "	[Reklam] S.134, s.1242
" "	[Reklam] S.135, s.1250
" "	[Reklam] S.138, s.1274
" "	[Reklam] S.142, s.1306
" "	[Reklam] S.144, s.1322
" "	[Reklam] S.145, s.1330
" "	[Reklam] S.146, s.1338
" "	[Reklam] S.147, s.1346
" "	[Reklam] S.148, s.1358
" "	[Reklam] S.149, s.1366
" "	[Reklam] S.150, s.1374
" "	[Reklam] S.151, s.1382
" "	[Reklam] S.152, s.1390
" "	[Reklam] S.153, s.1398
" "	[Reklam] S.154, s.1406
" "	[Reklam] S.155, s.1414
" "	[Reklam] S.156, s.1422
Rumeli Demiryolları	[Makale] S.103, s.988
Ziraat Bankası Şubeleri	[Makale] S.103, s.989
Defter-i Mukaddesât	[Kitap Tanıtımı] S.104, s.997
Tanzifât-ı Belediye	[Makale] S.105, s.1004-5
Mekâtip Programlarının Tanzim ve Tevhidi	[Makale] S.105, s.1005
Boğaziçi Müsademeleri	[Makale] S.106, s.1012-3

Bu Haftaki Yangınlar	[Makale] S.106, s.1013-4
Girit Ceziresi	[Makale] S.107, s.1019
Iyd-i Said-i Azhı	[Tebrik] S.108, s.1027
Iyd-i Said-i Azhı	[Tebrik] S.153, s.1391
İngiltere ve İttifâk-ı Müselles	[Makale] S.108, s.1028-9
Tatılname Sûretidir	[Resmi Yazı] S.108, s.1034
Sigorta	[Makale] S.109, s.1035-6
Tanzifat ve Bazı Refikamız	[Makale] S.109, s.1036
Sıhhat-i Etfâl ve Deniz Banyosu	[Makale] S.109, s.1036-7
1307 Sene-i Hicriyesi	[Tebrik] S.110, s.1043
Cülûs-ı Hümâyun Hazret-i Hilafetpenâhı	[Makale] S.111, s.1051-3
Tedrisât-ı Ziraiye	[Makale] S.111, s.1053-4
Muavenet-i Mütেকabele ve	
Perşembe Seylâbez Dükkânı	[Makale] S.113, s.1068-9
Fransa İntihabatı	[Makale] S.114, s.1075-7
Sanayi-i Dâhiliyemiz	[Makale] S.115, s.1085
Sanayi ve Makineler	[Makale] S.116, s.1092-3
Eski ve Yeni Evzân ve Mikyâl	[Makale] S.117, s.1099-100
Mütenevvia: Göz	[Makale] S.117, s.1104-6
İşret ve Tütün	[Makale] S.118, s.1109-10
İmparator Wilhelm Hazretleri'nin Ziyareti	[Makale] S.119, s.1115
Leyle-i Velâdet-i Nebi-i Muhterem (S.A.V)	[Tebrik] S.120, s.1123
Şevketli Efendimiz Hazretlerinin	
Misafirin-i Hassa-i Şehriyâripleri	[Makale] S.120, s.1123-4
Almanya İmparatoru ve İmparatoriçesi	
Hazretleri'nin Dersaadet'i Ziyaretleri	[Makale] S.120, s.1124-7
Mesned-i Celil Sadar-ı Tanzimaya	
Fi 7 Teşrin-i Sani 89 Tarihiyle Almanya Sefâretinden	
İrsal Olunan Tezkirenin Tercüme Sûretidir.	[Resmi Yazı] S.121, s.1131
Zaptiye Nezaret-i Âliyesinden Ricalarımız	[Makale] S.121, s.1133

Mütenevvia:

Doktor Diyor ki	[Makale] S.121, s.1137-9
" "	[Makale] S.129, s.1202
" "	[Makale] S.130, s.1209-10
" "	[Makale] S.133, s.1233-4
" "	[Makale] S.136, s.1257-8
" "	[Makale] S.137, s.1266
" "	[Makale] S.138, s.1273-4
" "	[Makale] S.141, s.1297-8
" "	[Makale] S.144, s.1322
" "	[Makale] S.145, s.1329-30
" "	[Makale] S.146, s.1337-8
" "	[Makale] S.147, s.1346
" "	[Makale] S.149, s.1366
" "	[Makale] S.152, s.1388-90
" "	[Makale] S.154, s.1405-6
" "	[Makale] S.155, s.1413-4
Bir Şikâyet-i Muhakka	[Makale] S.122, s.1140-1
Mekteb-i Mülkiye-i Şahane	[Makale] S.122, s.1149
Padişahımızın Bir Büyüklükleri Daha	[Makale] S.122, s.1149-50
Ziraat Bankası	[Makale] S.125, s.1164
Gümrük Rüsûmu ve Sanayi-i Dâhiliyemiz	[Makale] S.125, s.1164-5
İstanbul'da Sokak Köpekleri	[Makale] S.125, s.1166-7
Girit Vilayet-i Celilesine Gönderilmiş	
Olan Fermân-ı Alişan Sûretidir.	[Resmi Yazı] S.126, s.1171-2
Cemiyet-i Celile	[Makale] S.126, s.1172-3
İlan-ı Mahsûsamız	[İlan] S.126, s.1178
Mekâtib-i Hususiye	[Makale] S.127, s.1180-1
İlânât: Umûr-ı Sıhhiye İdaresinden	[İlan] S.127, s.1186
Bartın'dan Mektup	[Mektup] S.128, s.1189
Dilencilik	[Makale] S.128, s.1193-4
Hayvan Hastalığının Şiddeti	[Haber] S.128, s.1194

Gazeteler ve Gazetecilerimiz	[Makale] S.129, s.1196-7
Fas Sefâreti Meselesi	[Makale] S.129, s.1197
Tasfiye-i Düyûn Muamelatı	[Makale] S.130, s.1204
Hakkak Tevfik Sami	[Reklam] S.130, s.1210
Medâr-ı Taiş	[Makale] S.131, s.1211-3
Hususi Bir Sergi	[Makale] S.131, s.1213
Ev Hekimi	[Makale] S.131, s.1213-4
İlânât: Şehir Emanetinden	[İlan] S.131, s.1218
Yangından Murab Olanlara Mahsus Kurulan	
İane Komisyonunun Vazifeleri İle İlgili Nizamname	[Resmi yazı] S.131
Maliye ve Mülkiye Memurlarının	
Görevleri İle İlgili Nizamname	[Resmi Yazı] S.131
Sefârethâne Memurları	[Makale] S.132, s.1219
Vergi Bakayesi	[Makale] S.132, s.1219-20
İlânât: Mekteb-i Sultani Müdüriyetinden	[İlan] S.132, s.1225
Hayrettin Paşa	[Taziye] S.133, s.1227
Merhamet-i Umûmiye ve Vezâif-i Agniya	[Makale] S.133, s.1228-9
Köpekler Meselesi	[Makale] S.134, s.1238-9
İlânât: Şehr-i Emanetten	[İlan] S.134, s.1242
Leyle-i Mübareke-i Regâib Kandil Tebriki	[Tebrik] S.135, s.1243
Yine Umûr-ı Maarif	[Makale] S.135, s.1245
Vazife ve Mesûliyet (Manastır'dan)	[Makale] S.136, s.1251
Yazı ve Kalem	[Makale] S.136, s.1251-2
Hâlâ Dilenciler	[Makale] S.137, s.1260-1
Tashih ve İtizar	[Tashih] S.138, s.1274
İlânât: Dişçi	[Reklam] S.138, s.1274
Leyle-i Mirac-ı Resûl-i Ekrem (S.A.V)	[Tebrik] S.139, s.1275
Umûr-ı Nâfia ve Sabah Gazetesi	[Tenkit] S.139, s.1276-9
Ucuz ve Sihhi Meskenler	[Makale] S.139, s.1279-80
Prens Bismark'ın İstifası ve Halefi	[Makale] S.140, s.1284-5
Beyhûde Yorgunluk	[Tenkit] S.140, s.1285-8
Hâtıme	[Tenkit] S.141, s.1293-5

Vilâdet-i Hümayun	[Makale] S.142, s.1297-8
Mekâtib-i Ecnebiye	[Makale] S.142, s.1300-1
Mekâtib-i Ecnebiye	[Makale] S.144, s.1316-7
Mekâtib-i Rüştîye ve İdadiye-i Askeriye	[Makale] S.142, s.1301-2
Mütenevvia: 1889 Senesinde Rusya'da	
Vukûa Gelen Tedarekât-ı Askeriye	[Makale] S.142, s.1305-6
İslâmiyet ve Askerlik	[Makale] S.143, s.1309
Yine Sabah	[Tenkit] S.143, s.1309-11
Şehr-i Ramazan-ı Mağfîret-i Resan	[Tebrik] S.144, s.1315
Afrika ve Sattı	[Makale] S.144, s.1315-6
İstîlâ-yı Sahra	[Makale] S.145, s.1324-5
Manastır'dan	[Tenkit] S.145, s.1325
İzâle-i Cehalet Ve Dalalet Hususunda	
Vezaif-i Metrûde-i Müslimin	[Makale] S.146, s.1331-2
Sabah'ın Son Sözü ve Ma-badi	[Tenkit] S.146, s.1332-3
Leyle-i Mübareke-i Kadir	[Tebrik] S.147, s.1339
Başlıksız	[İlan] S.147, s.1339
Tanzimat-ı Belediye	[Makale] S.147, s.1339-40
Teşebbüsât-ı Maliye	[Makale] S.148, s.1348
Medrese-i İslâmiye ve Medâris-i Mevcude	[Makale] S.148, s.1348
Basra'nın Mütalaası	[Makale] S.148, s.1348-9
Umûr-ı Nâfia ve Askerlik	[Makale] S.148, s.1349-51
Umûr-ı Nâfia ve Askerlik	[Makale] S.149, s.1360-2
Afrika ve Bazı Teşebbüsât-ı Milliye	[Makale] S.149, s.1359-60
İfâde-i Mahsûsa: Ruhsatnâme Sûretidir	[Resmi Yazı] S.150, s.1367
Bir Hüsn-i Tedbir	[Makale] S.150, s.1368-9
Az Hiçten Evveli İse de Böyle de Olmalı mı?	[Makale] S.150, s.1369
Bursa'dan	[Makale] S.150, s.1369-70
Tacü'l-Arus	[Kitap Tanıtımı] S.150, s.1370
Melikâne Bir Lütuf Daha	[Haber] S.151, s.1376
Ehemiyyet Verilmeyecek Şeyler Değildir	[Makale] S.151, s.1376-7
Bilye-i Harik	[Makale] S.151, s.1377-9

Lüzum-ı Maarif İçin Bir Burhan Daha	[Makale] S.152, s.1383-4
Ordu-yı Hümayun Hakkında Mütâlaat-ı Ecnebiye	[Makale] S.152, s.1384-5
İlânât: İpnotizm	[Reklam]S.152, s.1390
Mekteb-i Edep Ders Nezâretinden	[İlan] S.152, s.1390
Umûm-ı Muhâcirin Komisyonundan	[İlan] S.152, s.1390
Rehber-i Mağfîret Müdüriyetinden	[İlan] S.152, s.1390
Medreselerimiz Hakkında Birkaç Söz Daha	[Makale] S.153, s.1392-3
Kuşadası'ndan	[Mektup] S.153, s.1394
Roma'dan	[Mektup] S.154, s.1400
Tagşiât Yahut Mekûlat ve Meşrubata Hile Katma	[Makale] S.154, s.1400-2
Arz-ı Tehnie	[Tebrik] S.155, s.1407
Lüzum-ı İhlas	[Tenkit] S.155, s.1407-8
Afrika Umûru	[Makale] S.155, s.1408
Memâlik-i İslâmiye'de Ecnebi Piyangoları	[Makale] S.155, s.1408-9
Mekteb-i Mülkiye-i Şâhâne Mezunları	[Makale] S.156, s.1415-6
Demiryolları Meselesi	[Makale] S.156, s.1416-7
Afrika Haritası	[Makale] S.156, s.1417-8
Başlıksız	[İlan] S.157, s.1423
İcmâl-i Ahvâl: Umûr-ı Dahiliye	[Haber] S.157, s.1423-6
Umûr-ı Hariciye	[Haber] S.157, s.1426-8
Beyân-ı Teşekkür	[Teşekkür] S.157, s.1428-9
Vezâif-i Matbuat	[Makale] S.158, s.1432-3
Bir Sene İçinde Afrika	[Makale] S.158, s.1433-4
İtalya'dan Mektub-u Mahsûs	[Mektup] S.158, s.1438
Vezâif-i Matbuta İlâve	[Makale] S.159, s.1440
Umûr-ı Belediye	[Makale] S.159, s.1440-2
Mekteb-i Sanayi	[Makale] S.159, s.1442-
Umûr-ı Nâfia	[Makale] S.159, s.1443

II.2. KONU BAŞLIKLARINA GÖRE FİHRİST

II.2. KONU BAŞLIKLARINA GÖRE FİHRİST

II.2.1. DİL VE EDEBİYAT

II.2.1.2. Dil

ÂBİDİN PAŞA

Fünûn ve Edebiyat (Said Bey ve Dr. Kâsım Efendi'nin Tarik gazetesindeki dil ile ilgili mübahâseleri) S.69, s.685-6

ELÎFÎ BEY

Mütenevvia (Lügat-i Ebuzziya adlı eser ve dil meseleleri) S.120, s.1129-30

İMZASIZ

Ehemmiyet Verilmeyecek
Şeyler Değildir (Anadilin önemi, Fransızcanın etkisi) S.151, s.1376-7

II.2.1.3. Edebî Eserler

a. Şiir

ABDÜLHAK HÂMİD

Bir Sitâre Altında (Aşk temalı bir şiir) S.25, s.213

(Ayn) M.

Bir Sitâre Altında (Aşk temalı bir şiir) S.27, s.229

AHMET REŞİT

Başlıksız (Rûz-ı Firûz münasebetiyle Padişah'a yazılmış bir kaside) S.111, s.1053

EKREM BEY

Fünûn ve Edebiyat: Yâd Et (Alfred Dö Musset'nin şiirine nazire) S.22, s.189

MEHMET HİLMİ (Merzifon Kaymakamı)

İfade-i Mahsûsa (Padişah için yazılan kısa bir şiir) S.16, s.131

MENEMENLİZÂDE TAHİR

Fünûn ve Edebiyat: Yâd Et (Özlem temalı bir şiir) S.23, s.197-8

Fünûn ve Edebiyat (Rus şair Larmatof'tan tanzim ettiği şiir) S.26, s.221

b.Tenkit**BEŞİR FUAD**

Sıhhat-nümâ-i İzdivaç (Bu eserin özellikleri ve içeriği) S.9, s.81-2

(Tı) E.

Fünûn ve Edebiyat (Namık Kemâl'in tenkit edilmesi eleştiriliyor.) S.45, s.395-6

İMZASIZLAR

Fünûn ve Edebiyat:

Mebâhis-i Edebiye(Edebi anlayışlar ve “tenkit” kavramının izâhı)	S.4, s.28-9
Fünûn ve Edebiyat (İyi bir şiirin özellikleri)	S.22, s.189
Rehber-i Istılahât-ı Mecelle (Mehmet Ali Bey’in düzenlediği eserin değerlendirilmesi)	S.22, s.189

Fünûn ve Edebiyat:

Kankof’un Hâl ve Şanı	S.40, s.336
” ” ”	S.41, s.348-9
” ” ”	S.43, s.373-4
” ” ”	S.45, s.396-7
” ” ”	S.46, s.409-1

(Moskova gazetesi müdürü Kankof’un
ölümünün abartılması)

Fünûn ve Edebiyat: Üdebamızın Numûne-i İmtisalleri

Usûl-i Tenkit-Mukaddime (Edebiyatın toplum üzerindeki etkisi ve Mizan’ın tenkit metodu)	S.40, s.335
--	-------------

Fünûn ve Edebiyat: Üdebamızın Numûne-i İmtisalleri

-Silistre Dram-Beş Perde-	S.41, s.346-8
Üdebamızın Numûne-i İmtisalleri	S.42, s.360-1
Üdebamızın Numûne-i İmtisalleri	S.44, s.384-5

(Namık Kemâl’in “Vatan yahut Silistre” oyununun tenkidi)

Fünûn ve Edebiyat: Mizan (Gazetedeki tenkit yazıları)	S.45, s.396
---	-------------

Fünûn ve Edebiyat:

Üdebamızın Numûne-i İmtisalleri

Vuslat-Müellifi Ekrem Beyefendi	S.47, s.420-1
Üdebamızın Numûne-i İmtisalleri	S.49, s.444-6
” ” ”	S.50, s.457
” ” ”	S.51, s.468-70
” ” ”	S.52, s.481-2
” ” ”	S.53, s.492-3
” ” ”	S.57, s.540-1

Üdebamızın Numûne-i İmtisalleri	S.58, s.553-4
" " "	S.59, s.563-4
" " "	S.60, s.557
" " "	S.61, s.589-90
(“Vuslat” oyununun tenkidi)	
Fünûn ve Edebiyat: İktisâb-ı Fezâil Mütercimi Fazlı Necip	
Mukaddime (Eserin özellikleri, Avrupa’da gördüğü ilgi)	S.56, s.529-30
Fünûn ve Edebiyat:	
Üdebamızın Numûne-i İmtisalleri	
Sergüzeşt:Eseri Sami Paşazâde Sezai Bey: Nâşiri	S.64, s.625-6
Üdebamızın Numûne-i İmtisalleri	S.66, s.650
" " "	S.68, s.672-3
" " "	S.97, s.941
(“Sergüzeşt” romanının tenkidi)	

c.Mektup

ABDÛL MUİN

Evrak ve Mekâtib (Gümüşhane mahkemesinin durumu)	S.129, s.1200-1
--	-----------------

AHMET

Evrak ve Mekâtib (Ayasofya’daki yol yapımı)	S.68, s.670-1
---	---------------

AHMET TEVFİK

Evrak ve Mekâtib (Mizan ile ilgili düşünceleri)	S.8, s.69
---	-----------

ALİ KEMAL

Evrak ve Mekâtib (Trablus ve Bingazi'nin durumu)

S.138, s.1272-3

BELEDİYE MECLİS HEYETİ

Evrak ve Mekâtib (İbrahim Efendi'nin çalışmaları)

S.62, 601

BİR OSMANLI

Evrak ve Mekâtib: Frengi İleti ve

Belediye Tabâbeti (Frengi hastalığının Anadolu'da yayılması)

S.10, s.89

Evrak ve Mekâtib (Memur atamaları)

S.37, s.309-10

BİR VARNALI

Mizan Gazetesi Heyet-i Tahririyesine (Eğitimle ilgili ıslahatlar)

S.5, s.89

CELÂLETTİN

Evrak ve Mekâtib ("Mizan" hakkındaki düşünceleri ve temennileri)

S.19, s.163

DİMİTRAKİ LAMİS

Evrak ve Mekâtib (Sakız'da karaya oturan bir İngiliz vapuru)

S.72, s.721-2

ESSEYYİT MEHMET TAİM (Sarayköy Kaymakamı)

Evrak ve Mekâtib (Saray'daki salgın hastalıklar)

S.43, s.371-3

E. (Ha)

Bartın'dan Mektup (Müddei-yi umûmi memurlarının
yetersizliğinden kaynaklanan sorunlar) S.128, s.1189

FAHRETTİN

Evrak ve Mekâtib (Mizan hakkındaki düşünceleri ve temennileri) S.19, s.164

HACI AHMETZÂDE MEHMET RASİM

Giresun 6 Nisan (Giresun Nahiye Müdürü Murat Bey'in çalışmaları) S.53, s.491

HAKKI

Evrak ve Mekâtib (Gümülcine âzâsı Mustafa Lütfü'nün tutuklanması) S.43, s.373

HAMİT

Dersaadet Fi 22 Mart Sene 304 (İslam dinini kabul eden ecnebler) S.50, s.451

HASAN HİLMİ

Evrak ve Mekâtib (Droma'daki emlak sahiplerinin mal beyânı) S.104, s.1001

(Ha) R.

Evrak ve Mekâtib (Seyhan Nehri'nin mahsüllere faydası) S.74, s.745-6

İBRAHİM HAKKI

Evrak ve Mekâtib: Edirne'den (Reji idaresinin kârı) S.65, s.637-8

İBRAHİM ZÜHTÜ, ŞEVKİ, VASİL,

HÜSEYİN RIFAT, HÂLİM, MİHAİL, VASİLAKİ

Evrak ve Mekâtib: Mizan Matbaasına (Midilli Mutasarrıfı Fahri Bey

hakkındaki suçlamalara cevap)

S.18, s.153

İZMİR MUHBİR-İ MAHSÛSUMUZDAN

Evrak ve Mekâtib (İtalyan filosu)

S.6, s.51

KENAN

Evrak ve Mekâtib (Mizan hakkındaki temenniler)

S.2, s.11

(Kaf) M. N

Evrak ve Mekâtib: Sizinle Halimiz

Nereye Varacak (Gazetelerin yayın anlayışı ve Necip Paşa)

S.53, s.491

Evrak ve Mekâtib (Necip Paşa ve Mudanya hattı)

S.54, s.505

MEHMET MÜMTAZ

Evrak ve Mekâtib: Kokain (Gazetede konuyla ilgili yazılar)

S.18, s.153

MEHMET NURETTİN

Evrak ve Mekâtib (Doğu Anadolu'daki mahsüller)

S.138, s.1273

MEHMET VAHİD BİN HÜSEYİN**(Muğla Tâli Taburu Sâbık Kâtibi)**

Vazife ve Mesûliyete Bir Misâl (Memurların görevleri)

S.54, s.505

MENEMENLİZÂDE TAHİR

Mizan Heyet-i İdaresi Huzur-ı

Âliyesine (Diğer gazetelerde hakkında çıkan yazılar)

S.4, s.29

MÖSYÖ VAMİNİ

Evrak ve Mekâtib (Mizan hakkındaki düşünceler)

S.40, s.335

MUALLİME K.

Evrak ve Mekâtib (Kadınların ahlakı)

S.143, s.1314

MUSTAFA PAŞA

Evrak ve Mekâtib (Rumeli'de asâyiş ve düzenin

kaymakamlık tarafından sağlanması)

S.24, s.205

M. N.

Aynen (Askeri alandaki ıslahatlar)

S.19, s.164

**NURİ, MEHMET HAZIM, ÖMER LÜTFÜ,
MEHMET RIFAT, SEMYUN, GAVRİL
(Maarif Âzâları)**

Matbaamıza Mahsus Telgraf (Erzurum maarif müdürü)

S.25, s.211

OSMAN

Evrak ve Mekâtib (Nüfus idaresi)

S.104, s.1001

RIZA

Evrak ve Mekâtib (Rize yolculuğu)

S.71, s.710

SELÂMÎ

Evrak ve Mekâtib (Mizan hakkındaki düşünceler)

S.6, s.50

SELÂNIKLİ AHMET HAMDİ

Evrak ve Mekâtib (Selanik mutasarrıflığı)

S.64, s.624

TAHSİN ZİYA

Evrak ve Mekâtib (Mizan'la ilgili temenniler)

S.19, s.163-4

TİLMÎZ-İ ÂCİZ AHMET REŞİT

Evrak ve Mekâtib (Mizan'la ilgili temenniler)

S.15, s.129

VARNA MUHBİR-İ MAHSÛSUMUZ

Evrak ve Mekâtib:

Varna Muhbir-i Mahsûsumuzdan Mektup	S.4, s.27-8
Varna Muhbir-i Mahsûsumuzdan	S.5, s.38-9
Varna Muhbir-i Mahsûsumuzdan (Varna'daki sosyal ve siyasi olaylar)	S.6, s.51-2

YUSUF ZİYA (Aydın Matbuât Müdürü)

Evrak ve Mekâtib (İzmir'de meyve ticareti)	S.24, s.205
--	-------------

İMZASIZLAR

Evrak ve Mekâtib: İzmir'den Mektub-ı Mahsus (İzmir'deki İtalyan filosu)	S.6, s.50-1
" " (İzmir ve Ünye'deki eşkiyalık olayları)	S.8, s.69-70
" " (Tire ve Bayındır kasabalarındaki sosyal gelişmeler)	S.9, s.79
" " (Midilli'de açılan zeytin yağı fabrikası)	S.10, s.90
" " (Ünye'de eşkiyalık olayları)	S.11, s.97-8
" " (Midilli Belediyesi, Harem İskeleyi'nin durumu, Aydın valisinin İzmir gezisi)	S.12, s.105-6
" " (Seydiköy'deki kavgalar, İzmir basını)	S.13, s.113-4
" " (Bulgar mebusların Avrupa ziyareti, süt ürünlerindeki tehlike)	S.14, s.121
" " (Samsun'un coğrafi konumu, İzmir'de olumsuz hava koşulları)	S.15, s.129-30
" " (Reji idaresi, Trabzon'da Hristiyanlar)	S.16, s.137
" " (Gazetecilik mesleği)	S.19, s.163-4
" " (Çatalca'da lise inşaatı ve eğitim)	S.20, s.173

Evrak ve Mekâtib	(Kosova ve Yenipazar'daki Slavca eğitimin olumsuz etkileri)	S.21, s.180-1
"	" (Mudanya Belediyesi'nin doktor ve eczahâne sıkıntıları, memur atamaları)	S.23, s.196-7
"	" (Bursa'da eğitimden mahrum olan yerler, kontrol heyetlerinin ıslâhı)	S.25, s.212-3
"	" (Mihaylıç'teki su baskını ve kaymakamla ilgili şikâyetler)	S.26, s.220-1
"	" (Manisa mevlevihâneleri, Amasya'daki köprü faciâsı)	S.27, s.229
"	" (Kontrol memurlarının yolsuzlukları)	S.28, s.237-8
"	" (Edirne'de askeri hastahane inşaatı)	S.29, s.245
"	" (Dicle Nehri'nin taşması, sel felâketi)	S.32, s.269
"	" (Hopa'da kız kaçırma olayı)	S.33, s.276-8
"	" (Bingazi'de asâyiş ve emniyet, Saadet muhbirlerinden birinin dolandırıcılığı)	S.34, s.28
"	" (Rejinin üreticiyi sıkıntıya sokması, tütün satışındaki başarısızlık)	S.35, s.293-4
"	" (Suriye'deki karışıklıklar)	S.36, s.302
"	" (Girit Hristiyanları hakkındaki haberler)	S.38, s.317-8
"	" (Rejinin tütün ihâlesi madurları, Sivas Valisi ile ilgili şikâyetler)	S.39, s.326
"	" (Midilli'de sosyal hayat, Şerif Ebu'l Hasan Hz.'nin türbesi)	S.44, s.383
"	" (Saroz'un imârı ve coğrafi durumu, Girit'te cami inşaatı)	S.45, s.394-5
"	" (Ömer Lütfü'nün tutuklanması, Selânik'te maarif işleri)	S.46, s.407
"	" (Selânik Valisi Gâlip Paşa'nın çalışmaları)	S.48, s.483
"	" (Musul'daki memuriyetlikler)	S.50, s.455-7
"	" (Muğla'da halk arasında çıkan çatışmalar)	S.51, s.468

Evrak ve Mekâtib (Sinop'taki tarihi eserler, memurların olumsuz davranışları)	S.52, s.479-81
" " (Gazetelere gönderilen şikâyet mektupları)	S.53, s.490-1
" " (Muğla'daki karışıklıklar, Selânik'te kağıt fabrikası inşaatı)	S.55, s.516-7
" " (Mutasarrıf Tayyip Paşa'nın çalışmaları, eşkiyalık olayları)	S.56, s.528-9
" " (Filibe'de sosyal hayat)	S.57, s.539-4
" " (Diyarbakır'da ecnebi rahiplerin olumsuz davranışları)	S.58, s.552-3
" " (Bağdat ve Muğla'da imar işleri)	S.59, s.561-2
" " (Selânik'teki sosyal olaylar)	S.61, s.588-9
" " (Yalvaç'ta cülûs töreni ve arsa satışları)	S.63, s.614
" " (Muğla'daki karışıklıklar ve Niğde'deki cinayetler)	S.64, s.624-5
" " (Giresun'daki teftiş, Hamidiye köyü)	S.66, s.648-9
" " (Vilayet gazeteleri, Anadolu demiryolu hattı,Selânik'teki durum)	S.67, s.660-1
" " (Miralay Şevket Bey'in çalışmaları)	S.72, s.722
" " (Selânik'te Türkçe eğitim ve maarif işleri)	S.74, s.744-5
" " (Droma kazası, keten pamuktan iplik üreten makineler)	S.76, s.768-9
" " (Rodos'taki okullar, eğitim)	S.78, s.789
" " (İzmir İdadi Mektebi, Mardin'de olumsuz hava koşulları)	S.80, s.805
" " (Peysan Çiftliği'nde yaşanan felâketler)	S.81, s.814
" " (Karadeniz'de idare-i mahsûsa vapurları)	S.82, s.821-2
" " (Yenipazar'da hükümet konağı inşaatı, adlî davalar)	S.83, s.829
" " (Isparta'daki deprem, Teke Mutasarrıfı'nın çalışmaları)	S.84, s.837
" " (Çarşamba'da eşkiyalarla mücadele)	S.85, s.846

Evrak ve Mekâtib (Askeriyeye ilgili yenilikler)	S.86, s.854
" " (Tunus'ta Hac şirketleri, Uşak'taki mahsüllerin satışı)	S.88, s.869-70
" " (Selânik'teki Osmanlı Kütüphanesi)	S.91, s.893
" " (Vardar Nehri'nin taşması)	S.100, s.965
" " (Aydın-Kuşadası hattı)	S.102, s.983
" " (Yanya vilâyeti, Selânik'te eşkiyalık olayları, Edirne'de hastahane inşaatı)	S.107, s.1022-3
" " (Kavala'da vapur kumpanyaları, Edremit'te bir İtalyan'ın eğitime hizmeti)	S.109, s.1040
" " (Ünye'de yol çalışması; çeteler)	S.110, s.1048
" " (Sertice'de rüştiye ihtiyacı ve maarif)	S.112, s.1065-6
" " (Aydın'da cülûs töreni kutlamaları)	S.113, s.1073
" " (Gazetede ki ziraat ve fen yazıları)	S.114, s.1080-2
" " (Beypazarı'nda eğitimle ilgili sıkıntılar, Ankara-Yozgat demiryolu hattı)	S.115, s.1089
" " (Reji idaresi yönetimi, hizmetleri)	S.116, s.1097-9
" " (Muğla'da bir rüştiyedeki olaylar)	S.121, s.1137
" " (Mardin'de fırtına felâketi)	S.122, s.1145-6
" " (Padişah'ın eğitimle ilgili ıslâhatları, Ratip Paşa'nın çalışmaları)	S.126, s.1176-8
" " (Ankara İdadi Mektebi)	S.127, s.1185-6
" " (Bolu Ziraat Bankası'ndaki memurlar)	S.128, s.1194
" " (Ecnebilere karşı nezâketimiz)	S.129, s.1203
" " (Kavala'da tahsildarlar ve ticaret)	S.130, s.1207-9
" " (Irak'taki kolera salgını)	S.131, s.1217-8
" " (Erikli'deki rüştiyenin tadilâtı)	S.132, s.1224-5
" " (Ankara'da eğitimdeki aksaklıklar)	S.134, s.1242
" " (Saroz'da yerli ve yabancı esnaf)	S.135, s.1249-50
" " (Saroz'un coğrafi özellikleri, memurların yolsuzlukları, emlâk vergileri)	S.136, s.1255-7
" " (Gümüşhane Belediye Tabibi)	S.141, s.1297

Evrak ve Mekâtib (Ankara'daki su ihtiyacı ve Padişah'ın bu konudaki çalışmaları)	S.146, s.1336-8
" " (Mardin'deki mahsüller, Kuşadası'ndaki ecnebi okullar)	S.147, s.1345-6
" " (Rum-Ermeni bayındır meclisleri, Hicaz Valisi'nin idareciliği)	S.148, s.1357-8
" " (Tekfur Dağı'ndaki terakki ve şehrin kalkınması için yapılan çalışmalar)	S.149, s.1365-6
" " (Divrik'teki camilerin durumu)	S.150, s.1374
" " (Hukuk mahkemeleri, senet tahvili)	S.152, s.1387-8
" " (Kaymakam Mehmet Nâfiz'in icraatları, Kemah'ta misyonerlik faaliyeti)	S.155, s.1413
" " (İdadi mektepleri, Zagor'da telgraf şubesi, Fransızca özentisi)	S.156, s.1421-2
Sûret-i Mektup (Gazete hakkındaki düşünceler)	S.12, s.106
Muharrir Efendi (Kara Feriye halkının yaptırdığı kışla)	S.18, s.153
Anadolu Demiryolları (Necip Paşa'nın çalışmaları)	S.53, s.491
Karada Tahsilât-ı Maliye (Sancaklarda ürün tahsilinin muhtarlara verilmesi)	S.91, s.888-9
Roma'dan (İtalya-Tunus ilişkileri)	S.154, s.1400
İtalya'dan Mektub-ı Mahsûs (İtalya'daki savaş tedbirleri ve iç karışıklıklar)	S.158, s.1438

d.Tercüme Eserler

MENEMENLİZÂDE TAHİR

Fünûn ve Edebiyat (Larmatof'tan çevrilen şiirin tanzimi)	S.26, s.221
--	-------------

İMZASIZ

Mesned-i Celil Sadar-ı Tanzimaya Fi 7 Teşrin-i Sani 89 Tarihiyle Almanya Sefaretinden İrsal Olunan Tezkirenin Tercüme-i Sûretidir. (İmparator'un Dersaadet'i ziyareti)	S.121, s.1131
--	---------------

II.2.2. BASIN**II.2.2.1. Mizan Gazetesi İle İlgili Yazılar****İMZASIZLAR**

İfâde-i Mahsûsa (Mizan'ın yayına başlaması ve görevleri)	S.1, s.1-2
İfâde-i Mahsûsa (Matbuat âlemi ve Mizan'nın tatilleri)	S.58, s.543
İfâde-i Mahsûsa (Mizan idaresi)	S.95, s.919
Bir Gazetenin Ehemmiyeti (Gazetenin toplum için önemi ve Mizan'ın amacı)	S.1, s.2
Mizan'ın Mesleği (Toplumda gazeteye duyulan ihtiyaç ve Mizan'ın içeriği)	S.1, s.3-4
Fünûn ve Edebiyat: Mebâhis-i Edebiye (Gazetelerin meslekleri, amaçları ve toplum için önemi)	S.5, s.39-41
Tashih-i Keyfiyet (Mizan'ın mesleği ve sorumlulukları)	S.40, s.327-3

II.2.2.2. Diğer Gazeteler İle İlgili Yazılar**İMZASIZLAR**

Evrâk-ı Havâdis	S.2, s.9-11
" "	S.3, s.17-8

Evrâk-1 Havâdis	S.4, s.25-7
" "	S.5, s.36-8
" "	S.6, s.47-50
" "	S.7, s.60-2
" "	S.8, s.67-9
" "	S.9, s.77-9
" "	S.10, s.86-9
" "	S.11, s.96-7
" "	S.12, s.103-5
" "	S.13, s.111-3
" "	S.14, s.120-1
" "	S.15, s.128-9
" "	S.16, s.135-7
" "	S.17, s.144-6
" "	S.18, s.151-2
" "	S.19, s.60-2
" "	S.20, s.171-3
" "	S.21, s.178-80
" "	S.22, s.187-9
" "	S.23, s.196
" "	S.24, s.203-5
" "	S.25, s.212
" "	S.26, s.219-20
" "	S.27, s.227-9
" "	S.28, s.236-7
" "	S.29, s.243-5
" "	S.30, s.253-4
" "	S.31, s.261-2
" "	S.32, s.268-9
" "	S.33, s.275-6
" "	S.34, s.284-5
" "	S.35, s.292-3

Evrâk-1 Havâdis	S.36, s.300-2
" "	S.37, s.308-9
" "	S.38, s.317
" "	S.39, s.325-6
" "	S.40, s.334-5
" "	S.41, s.345-6
" "	S.42, s.359
" "	S.43, s.369-71
" "	S.44, s.382-3
" "	S.45, s.393-4
" "	S.46, s.405-7
" "	S.47, s.419-20
" "	S.48, s.431-2
" "	S.49, s.443-4
" "	S.50, s.453-5
" "	S.51, s.466-8
" "	S.52, s.478-9
" "	S.53, s.489-90
" "	S.54, s.502-4
" "	S.55, s.514-6
" "	S.56, s.525-8
" "	S.57, s.537-9
" "	S.58, s.550-2
" "	S.59, s.561
" "	S.60, s.576-7
" "	S.61, s.587-8
" "	S.62, s.599-60
" "	S.63, s.612-4
" "	S.64, s.623-4
" "	S.65, s.634-7
" "	S.66, s.647-8
" "	S.67, s.659-60

Evrâk-ı Havâdis	S.68, s.669-70
" "	S.69, s.683-4
" "	S.70, s.697-8
" "	S.71, s.708-9
" "	S.72, s.721
" "	S.73, s.732-3
" "	S.75, s.753-7
" "	S.76, s.768
" "	S.77, s.780-2
" "	S.96, s.933
" "	S.98, s.950
(Bu bölümde, Saadet, Tarik, Tercüman-ı Hakikat, Levant Herald, Monitör,Oryantal gibi gazetelerdeki yazılar değerlendiriliyor.)	
Tarik Gazetesi ve Halep Valisi (Tarik'in yayın ahlâkı)	S.11, s.92-3
Fünûn ve Edebiyat (Say dergisinde Mizan'daki eleştiri yazıları ile ilgili makale)	S.46, s.408-9
Tanzifat ve Bazı Refikamız (ABD'de sokakların durumu, Sıhhat gazetesindeki yazılar)	S.109, s.1036
Umûr-ı Maliye (L.Herald ve La Türkî gazetelerindeki maliye ile ilgili makaleler)	S.134, s.1235-6
Umûr-ı Maarif (T.Hakikat'teki eğitimle ilgili makaleler)	S.134, s.1236-8
Ucuz ve Sıhhi Meskenler (İstanbul'daki yangınların sebepleri, Jurnal'deki makale)	S.139, s.1279-80
Monitörün Bendi (Ecnebi sermayeleri)	S.144, s.1318-9
Basra'nın Mütalaası (Basra gazetesinin eğitime desteği)	S.148, s.1348-9

II.2.2.3. Osmanlı Basını

İMZASIZLAR

Matbuât-ı Osmaniye ve İdare-i Matbuât (Basının önemi)	S.42, s.353-4
İfâde-i Mahsûsa:	
Cümle-i Siyasiye (Nur gazetesinin Rusya ile ilgili yorumları)	S.68, s.663-5
Cümle-i Siyasiye (İstanbul matbuatında Yunan muhaliflerle ilgili yazılar)	S.122, s.1139-40
Bir Şikâyet-i Muhakka (Şikâyet yazılarında gazetelerin tutumu ve okurların bilinçli olması)	S.122, s.1140-1
Gazeteler ve Gazetecilerimiz (Gazetecilerin görevleri)	S.129, s.1196-7
Vezâif-i Matbuât (Gazetelerin sorumlulukları, sansür)	S.158, s.1432-3
Vezâif-i Matbuâta İlâve (Sansür, Osmanlı ve dünya basını)	S.159, s.1440
Cevab-ı Zarûri (Tarik gazetesinin eleştirileri)	S.75, s.754-6

II.2.2.4. Yabancı Basın

İMZASIZLAR

Fransa Matbuâtı (Republik gazetesindeki İngiltere-Rusya ilişkisi ile ilgili yazılar)	S.4, s.22
İfâde-i Mahsûsa:	
İttifâk-ı Murabba	S.20, s.167
İttifâk-ı Murabba (Avrupa'da oluşmaya başlayan ittifaklar, Avrupa basınında bu yolda çıkan haberler)	S.24, s.200
İfâde-i Mahsûsa (Moskova gazetesinin İngiltere konusunda Mizan'la ilgili tutumu)	S.32, s.263-4
İfâde-i Mahsûsa:	
Cümle-i Siyasiye (İngiliz basınında Mısır'ın işgâli, Sırbistan'da Panistlavist hareketler)	S.39, s.319-2

Cümle-i Siyasiye (Avrupa'daki siyasi olaylar ve basın)	S.51, s.459-60
" " (Bismark-basın ilişkisi)	S.65, s.627-9
" " (İngiltere'nin Petersburg Sefiri aleyhinde Alman basınındaki haberler)	S.80, s.799
" " (Batı Avrupa'daki parlamento usûlü ve Times'teki haberler)	S.87, s.855-7
" " (Rusya'nın aldığı tedbirlerin Avrupa basınında yankısı)	S.115, s.1083-4
" " (Rus ve Alman basınında iki ülke ilişkileri)	S.116, s.1091-2
" " (Yunanistan'da Osmanlı hakkındaki yazılar)	S.123, s.1147-9
" " (Fransa'da Osmanlı aleyhindeki eserler)	S.140, s.1283
İzâle-i Cehalet Ve Dalâlet Husûsunda Vezâif-i	
Metrûde-i Müslimîn (Hindistan'da Müslüman İngilizlerin din için çalışmaları, bunun Avrupa'da yankısı)	S.146, s.1331-2
Ordu-yı Hümâyun Hakkında Mütâlaât-ı Ecnebiye (Osmanlı ordusu hakkında Alman basınında çıkan yazılar)	S.152, s.1386-7
Lüzûm-ı İhlâs (Ermeni kilisesine düzenlenen saldırının yabancı basındaki yankıları)	S.155, s.1407-8
Vezâif-i Matbuâta İlâve (Sansür, Osmanlı ve dünya basını)	S.159, s.1440

II.2.2.5. Polemik

İMZASIZLAR

İfâde-i Mahsûsa: Nur Gazetesine Cevap (Rusya'nın Balkan politikası, Osmanlı'nın stratejik önemi)	S.9, s.71-2
Lâhika-i Bent: Levant Herald'ın İş Adamları (Osmanlı Devleti'nin ticarete izlediği politika)	S.12, s.100
Saadet'e Cevap (Siyasi gazetelerin meslekleri, sorumlulukları)	S.18, s.147-9

Mazeret (Türklük, Müslümanlık ve Osmanlılık hakkında Saadet'e cevap)	S.19, s.156-7
Cevab-ı Zarûri ("Tarik" gazetesinin eleştirileri)	S.75, s.754-6
Umûr-ı Nâfia ve Sabah Gazetesi (Yerli ve yabancı sermaye hakkında polemik)	S.139, s.1276-9
Beyhûde Yorgunluk ("Sabah"la yabancı sermaye hak.polemik)	S.140, s.1285-8
Hatime (Yerli-yabancı sermaye polemiği)	S.141, s.1293-4
Yine Sabah (Ecnebi okulları)	S.143, s.1309-11
Sabah İle Olan Mübâhasenin Takibi (Sermaye polemiği)	S.144, s.1317-9
Mekâtib-i Ecnebiye ("Sabah"taki eğitimle ilgili makaleler)	S.145, s.1325
Manastır'dan ("Sabah"taki eğitimle ilgili makaleler)	S.145, s.1325
Sabah'ın Son Sözü ve Ma-Badi (Sermaye polemiği)	S.146, s.1332-3

II.2.3. SİYASET

II.2.3.1. İç Siyaset

İMZASIZLAR

İfâde-i Mahsûsa (Şarkî Rum isyanı ve Osmanlı'nın tutumu)	S.2, s.5
Emniyet-i Dâhiliye (Hükümetin eşkıyalarla mücadelesi)	S.5, s.32
Emniyet-i Dâhiliye (Hükümetin eşkıyalar için aldığı tedbirler)	S.35, s.287-8
Emniyet-i Dâhiliye (Eşkıyaların saldırılarına uğrayan demiryolu kumpanyaları)	S.152, s.1234
Anadolu Demiryolları (Padişah'ın demiryolu projesine verdiği önem)	S.16, s.131-2
Anadolu Demiryolları (Demiryolu projesi)	S.19, s.155-6
Anadolu Demiryolları (Demiryolu inşaatı)	S.50, s.449
Anadolu Demiryolları (Demiryolu inşaatı)	S.52, s.473
Anadolu Demiryolları (Necip Paşa ile ilgili mütâlaalar)	S.53, s.491
Anadolu Demiryolları (Demiryolu inşaatı)	S.54, s.496-7

Anadolu Demiryolları (Demiryolu inşaatı)	S.60, s.568-9
Anadolu Demiryolları (Demiryolu inşaatı)	S.72, s.713
Anadolu Demiryolları (Demiryolu inşaatı)	S.102, s.976-7
Mütenevvia: Demiryolları ve	
Anadolu Şimendiferleri (Anadolu demiryolları inşaatı)	S.19, s.165-6
İfâde-i Mahsûsa: Bizde Niçin Olmuyor?	S.24, s.199-200
(Avrupa'da büyük şenliklerin yararı ve bizdeki taklitçilik)	
İfâde-i Mahsûsa: Velâdet-i Hümâyun (Padişah'ın 46. doğum günü)	S.30, s.247-8
İfade-i Mahsûsa: Müdahelât-ı Ecnebiyeyi	
Men İçin En Kısa Tarik (Ecnebilere verilen haklar, ecnebi sorunları)	S.34, s.279-81
İfâde-i Mahsûsa:	
Girit Umûru (Girit politikası)	S.36, s.295-6
Girit Umûru (Girit'in mali durumu)	S.37, s.303
Girit Umûru (Girit'teki karışıklıklar)	S.124, s.1155-8
İfâde-i Mahsûsa:	
Cümle-i Siyasiye (Girit sorunu ve İngiltere'nin işgalleri)	S.38, s.311-3
Cümle-i Siyasiye (Girit sorunu)	S.53, s.484-5
Müşkil Bir Vazife-i Ubûdiyet (Bâbiâli'nin siyasi başarısızlıkları)	S.39, s.320-1
Teşebbüsât-ı Nâfia (Anadolu demiryollarının yapımı)	S.47, s.412-4
Teşebbüsât-ı Nâfia (Arabistan demiryolu hattı)	S.138, s.1267-8
İmtiyazât-ı Ecnebiye (Osmanlı D.'ndeki ecnebilere, kapitülasyonlar)	S.48, s.424-6
Vazife ve Mesûliyet (Memurların görevleri)	S.52, s.472-3
Vazife ve Mesûliyet (Memurların görevleri)	S.56, s.520-1
Vazife ve Mesûliyet (Memurların sorumlulukları)	S.133, s.1227-8
Âsâr-ı İntibah (Ermeni olayları)	S.55, s.508-10
İfâde-i Mahsûsa: Avrupa'da İlk Sadâlar	S.57, s.531-3
(Abdülhamid Han'ın ıslahâtları)	
İfâde-i Mahsûsa: Cülûs-ı Hümâyun (Cülus töreni)	S.61, s.579-81
Anadolu Hutûtu (Anadolu demiryolu yapımı)	S.66, s.640-1
Sigorta Kumpanyaları (Ecnebi kumpanyaların idaresi)	S.73, s.72
Sigorta Kumpanyaları (Sayılarındaki artış)	S.76, s.761
Bir Emr-i Musib (Ömer Lütfü Efendi'nin çalışmaları)	S.81, s.809-10

Rumeli Demiryolları (Demiryolları inşaatı)	S.103, s.988
Girit Ceziresi (Cezire'deki memur teftişleri)	S.107, s.1019
Cülûs-ı Hümâyun Hazret-i Hilafetpenâhı (Cülûs töreni)	S.111, s.1051-3
Vazife ve Mesûliyet -Manastır'dan- (Memurların görevleri ve sorumlulukları)	S.136, s.1251
Viladet-i Hümâyun (Abdülhamid'in ıslahatları)	S.142, s.1299-300
Demiryolları Meselesi (Raif Paşa'nın çalışmaları, demiryolu hatları)	S.156, s.1416-7
Umûr-ı Nâfia (Demiryolu inşaatı için teklifler)	S.159, s.1443

II.2.3.2. Dış Siyaset

İMZASIZLAR

İfâde-i Mahsûsa (Osmanlı-İngiltere ilişkileri)	S.25, s.207-9
İfâde-i Mahsûsa (Ferdinand'ın izlediği politika)	S.42, s.351
İfâde-i Mahsûsa (I.Wilhelm'in ölümü)	S.47, s.411-2
İfâde-i Mahsûsa (Sırbistan iç siyaseti, Almanya'nın Rusya ve Avusturya ile ilişkisi)	S.88, s.863-4
İngiltere İttifakı (Osmanlı-İngiltere ilişkileri)	S.2, s.6-7
İfâde-i Mahsûsa: Hülâsa-i Vukuât ve Hâl-i Hazır (Rusya'nın Bulgaristan'ı işgâli)	S.3, s.13-4
İfâde-i Mahsûsa:	
İngiltere Politikası (İngiltere'nin Slav politikası)	S.3, s.14-5
İngiltere Politikası (İngiltere'nin Bulgaristan politikası)	S.19, s.155
Bulgaristan (Rusya'nın Bulgaristan'a müdahalesi)	S.3, s.15
İfâde-i Mahsûsa: Avrupa'nın Şark Politikası (Rusya-İngiltere'nin Bulgaristan politikası, Avrupa'nın bu oyunlara sessiz kalması)	S.5, s.31-2
İfâde-i Mahsûsa: Tarihten	

Bir Sahife (Tarih boyunca Osmanlı-İngiltere ilişkileri)	S.6, s.43-4
İfâde-i Mahsûsa:	
İcmâl-i Ahvâl (İng.-Rusya'nın Bulgaristan politikası)	S.7, s.55
İfâde-i Mahsûsa:	
İcmâl-i Ahvâl (Rusya'nın Bulgaristan politikası)	S.11, s.91-2
Fevt-i Fırsat (İngiltere'nin Fransa'nın ve Osmanlı Devleti'nin baskısıyla Mısır'ı tahliyesi)	S.9, s.72
İfâde-i Mahsûsa:	
Bulgaristan Umûru (Bulgar heyetinin Avrupa ziyareti)	S.13, s.107-8
İfâde-i Mahsûsa: Sir Drumond Volf'un	
Memuriyet-i Cedidesi (İngiltere'nin Mısır'ı işgâlinde Batı'nın Osmanlı'ya desteği)	S.14, s.115
İfâde-i Mahsûsa:	
Mesele-i Hâzıra (Osmanlı D.'nin Şarkî Rum politikası)	S.15, s.123
Mesele-i Hâzıra (Avrupa'nın Bulgaristan politikası)	S.26, s.216
Mesele-i Hâzıra (Osmanlı-Rusya ilişkileri)	S.35, s.287
İfâde-i Mahsûsa:	
Sir Volf'un Memuriyeti (İngiltere'nin Mısırpolitikası)	S.18, s.147
İfâde-i Mahsûsa:	
İttifâk-ı Murabba (Avrupa'daki ittifaklar)	S.20, s.167
İfâde-i Mahsûsa: İttifâk-ı Murabba	S.24, s.200
İfâde-i Mahsûsa:	
Alsas ve Loren (Prens Bismark'ın idealleri)	S.22, s.183-4
Mısır Meselesi (İngiltere-Osmanlı ilişkileri)	S.23, s.192
Mecbûri Sükût (Bulgaristan konusunda hükümeti güç durumda bırakmamak için susma kararı)	S.25, s.209
İfâde-i Mahsûsa:	
Rusya'da Fark-ı Siyasiye (Rus hükümetinin politikası)	S.26, s.215-6
Mesele-i Hâzıranın	
Sûr-ı Tesviyesi (Avrupa'nın Bulgaristan politikası)	S.27, s.223-4
İfâde-i Mahsûsa: Menâfi-i Müttekâbele ve	
Muamelat-ı Mütetalife (Osmanlı-İngiltere ilişkileri)	S.28, s.231-3

İfâde-i Mahsûsa:

Cümle-i Siyasiye (Bulgaristan, Mısır, Afganistan)	S.31, s.255-6
" " (Osmanlı'nın Mısır, Avrupa politikası)	S.33, s.271-2
" " (Bulgaristan ve Mısır meselesi)	S.37, s.304
" " (Girit sorunu, İngiltere'nin Hint işgâli)	S.38, s.311-3
" " (İngiliz basınında Mısır'ın işgâli, Sırbistan'da Panistlavist hareketler)	S.39, s.319-2
" " (Avrupa'nın dış politikası)	S.41, s.339-40
" " (Almanya-Avusturya ilişkisi)	S.43, s.363-4
" " (Prens Bismark'ın nutkunun etkisi)	S.44, s.375-6
" " (Osmanlı'nın Bulgaristan'da barışı sağlama çalışmaları)	S.45, s.387-8
" " (Rusya'nın Şarkî Rum politikası)	S.46, s.399-400
" " (İmparator Wilhelm'in ölümü ve değişen dengeler)	S.48, s.423-4
" " (Rusya-Almanya itilâfı)	S.49, s.435-6
" " (Avrupa'daki siyasi olaylar ve basın)	S.51, s.459-60
" " (Prens Aleksandır'la Prenses Victoria'nın evliliğinin yankıları)	S.52, s.471-2
" " (İngiltere'nin müttefik arayışları)	S.54, s.495-6
" " (Balkanlar'daki Slav hareketi)	S.55, s.507-8
" " (İtalya vekili Mösyö Krispi'nin nutkunun etkisi)	S.56, s.519-20
" " (Almanya, Avusturya'daki karışıklıklar)	S.58, s.543-6
" " (Avrupa'nın Osmanlı politikası)	S.59, s.555-6
" " (İtalya-Almanya münasebeti)	S.60, s.567-8
" " (İtalya hükümeti ile ilgili yolsuzluk iddiaları ve Fransız notası)	S.61, s.581-2
" " (Avusturya-İtalya ilişkileri)	S.62, s.593-5
" " (Prens Bismark'ın Bulgaristan ile ilgili çalışmaları)	S.63, s.603-4
" " (Rus diplomatların Osmanlı'yı ziyaretleri)	S.64, s.615-7

Cümle-i Siyasiye (Bismark-basın ilişkisi)	S.65, s.627-9
" " (İmp. III.Frederick rûznamesinin Avrupa'daki yankıları)	S.66, s.639-40
" " (Almanya İmp. II.Wilhelm'in heyet-i sefireyi kabulü)	S.67, s.651-2
" " (Nur gazetesinin Rusya dış işleri ile ilgili yorumları)	S.68, s.663-5
" " (Avrupa'daki siyasi istikrarsızlığın maliyeye olumsuz etkisi)	S.69, s.675-6
" " (Sırbistan meclisindeki karışıklıklar)	S.70, s.687
" " (Danimarka Kralı'nın 25. yılı şenlikleri)	S.72, s.711-2
" " (Almanya'nın Rusya-Avusturya ilişkisi)	S.73, s.723-5
" " (Fransa iç işlerindeki karışıklıklar)	S.74, s.735-6
" " (İngiltere'nin Afrika politikası)	S.75, s.747-9
" " (Rusya ile İran arasındaki gerginlik)	S.76, s.758-60
" " (Romanya meclisindeki karışıklıklar)	S.77, s.771-3
" " (Sırbistan meclisindeki karışıklıkların Avrupa'da yankısı)	S.78, s.783-4
" " (Yılbaşı münasebetiyle Avrupa'da barış ümitleri)	S.79, s.791-2
" " (İngiltere'nin Petersburg Sefiri aleyhinde Alman basınındaki haberler)	S.80, s.799
" " (Almanya-Rusya ilişkileri)	S.81, s.807-8
" " (Prens Aleksandır'ın Viyana ziyareti)	S.82, s.815-6
" " (Avusturya-Macaristan İmp.'nun oğlu Veliaht Rudolf'un ölümünün yankıları)	S.83, s.821-2
" " (Fransa'da, "usûl-i intibahiyenin" kabulü)	S.84, s.831-2
" " (İngiltere'deki askerî tedbirler)	S.85, s.839-40
" " (Bosna'da askerî müzakereler sırasında şehirdeki gösteriler)	S.86, s.847-8

Cümle-i Siyasiye (Batı Avrupa'daki parlamento usûlü		
	ve Times'teki haberler)	S.87, s.855-7
"	" (Sırbistan'daki karışıklık, Avusturya'da	
	azınlıklara kapıların kapatılması)	S.89, s.871-2
"	" (İran'da İngiliz nüfûzu, Rusya-İran ilişkisi)	S.90, s.879-80
"	" (Fransız kabinesinin Fırka-i Cedîde için	
	aldığı tedbirler)	S.91, s.887-8
"	" (Fransa sermaye sahiplerinin	
	Rusya'ya kazanç sağlaması)	S.92, s.895
"	" (Flemenk Kralı)	S.93, s.904-5
"	" (Sırbistan iç işleri)	S.94, s.911-2
"	" (Avrupa siyaseti, barış istekeleri)	S.96, s.927-8
"	" (Barış arayışları)	S.98, s.943-4
"	" (Almanya-İtalya ilişkileri)	S.99, s.951-2
"	" (Rusya-Avusturya gerginliği)	S.101, s.967
"	" (Almanya iç işleri)	S.102, s.975-6
"	" (Avusturya-Macaristan encümenlerinin	
	müzakereleri sırasındaki olaylar ve	
	bunların Avrupa'da yankısı)	S.103, s.987-8
"	" (İsviçre'de tutuklanan Alman polisi,	
	Almanya-İsviçre ilişkisi)	S.104, s.995-7
"	" (Fransa meclisindeki fikir ayrılıkları)	S.105, s.1003-4
"	" (İtalya'daki siyasi hareketler,	
	Avusturya iç siyaseti)	S.106, s.1011-4
"	" (İngiltere'nin siyasi mülteci politikası)	S.107, s.1019
"	" (Girit'teki karışıklıklar)	S.108, s.1027-8
"	" (Rus İmparatoru'nun Almanya	
	ziyaretini ertelemesi)	S.109, s.1035
"	" (Almanya-Rusya ilişkileri)	S.110, s.1043-4
"	" (Rus Veliâhtı'nın Paris sergisini ziyareti)	S.112, s.1059-60
"	" (Berlin muâhedesi ve	
	İngiltere'nin Şark politikası)	S.113, s.1067-8

Cümle-i Siyasiye (Belgrat ve Sofya hükümetleri)	S.114, s.1075
" " (Rusya'nın aldığı tedbirlerin Avrupa basınında yankısı)	S.115, s.1083-4
" " (Rus ve Alman basınında iki ülke ilişkileri)	S.116, s.1091-2
" " (Alman İmp. İle Rus Çarı'nın görüşmesi, barış ümitleri)	S.117, s.1099
" " (Rus Çarı'nın Berlin ziyareti ve barış arayışları)	S.118, s.1107-8
" " (Avrupa'da barış arayışları)	S.121, s.1131-3
" " (İstanbul matbuatında Yunan muhaliflerle ilgili yazılar)	S.122, s.1139-40
" " (Yunan matbuatında Osmanlı aleyhindeki yazılar)	S.123, s.1147-9
" " (Bulgaristan'a Avusturya aracılığı ile yapılan para yardımı)	S.125, s.1163-4
" " (Sırbistan-Avusturyagerginliği)	S.127, s.1179-80
" " (Fas imaretleri)	S.128, s.1189-90
" " (İngiltere'nin Şark politikası)	S.129, s.1195-6
" " (İngiltere-Avusturya'daki muhalifler)	S.130, s.1203-4
" " (İngiltere-Portekiz ilişkileri)	S.131, s.1211
" " (Fransa-Almanya ittifakı)	S.133, s.1227
" " (Fransa meclisindeki seçimler, muhalefet fırkasının kazanması)	S.135, s.1243-4
" " (Dış geçitlerle ilgili Almanya'da karışıklık)	S.137, s.1259-60
" " (Fransa meclisindeki vekil değişiklikleri)	S.139, s.1275
" " (Prens Bismark'ın izlediği başarılı politika)	S.141, s.1291-2
" " (Almanya-Avusturya ilişkileri)	S.143, s.1307
" " (Avrupa'nın Afrika'daki işgâle karşı sessiz kalması)	S.145, s.1323-4
" " (Almanya, Fransa ordusunda alınan savaş tedbirleri)	S.148, s.1347-8
" " (Avrupa'nın Afrika'daki çıkarları)	S.150, s.1367-8

Cümle-i Siyasiye (Rus-Alman İmparatorlarının mülakâtı)	S.151, s.1375-6
" " (Kumkapı'daki Ermeni Kilisesi'ne saldırı)	S.153, s.1391-2
" " (Rumeli'deki Bulgar Papalar için alınan tedbirler)	S.154, s.1399-400
" " (Rusya-Almanya ilişkileri)	S.156, s.1415-6
" " (İrlanda-İngiltere gerginliği)	S.158, s.1431-2
Diplomatlığın Yüzü ve Astarı (Avrupa'da siyasi gelişmeler, Osmanlı'nındurumu)	S.31, s.256-7
Fransa'da Buhrân-ı Vükela (Fransa'daki siyasi bunalım)	S.32, s.264-5
İngiltere Kraliçesi (Kraliçe Victoria dönemi)	S.36, s.296-7
Müşkil Bir Vazife-i Ubûdiyet (Bâbîâli'nin siyasi başarısızlıkları)	S.39, s.320-1
Rusya Umûru (Liberal, İslâv fırkaları, Bulgaristan)	S.39, s.321-2
Harp Olacak mı Olmayacak mı? (Avrupa devletlerinin on yıldır izledikleri siyaset)	S.41, s.340-1
Vazife ve Mesûliyet (Avrupa'da Bulgaristan müzakereleri)	S.42, s.351-3
Temenniyât-ı Hâlisâ (Mısır ve İngiltere ile ilişkiler)	S.43, s.364-5
Teşebbüsât-ı Nâfiâ (Arabistan demiryolu hattı)	S.138, s.1267-8
İmtiyazât-ı Ecnebiye (Osmanlı'daki ecnebler)	S.48, s.424-6
İfâde-i Mahsûsa:	
Fransa Umûru (Fransa'daki sosyal ve siyasi gelişmeler)	S.50, s.447-8
" " (Fransa'daki siyasi gelişmeler)	S.51, s.460-1
" " : Mösyö Şalmil Lakor'un Nutku	S.77, s.773-4
" " (Fransa meclisindeki karışıklıklar)	S.82, s.816-8
" " (Fransa Cumhurbaşkanı'nın ziyaretleri)	S.100, s.960
" " (Meclisteki değişiklikler, Cumhuriyet Fırkası)	S.115, s.1084-5
" " (Fransız kabinesindeki değişiklikler)	S.119, s.1116-7
" " (Dâhiliye nâzırının istifâsı ve iç siyaset)	S.137, s.1260
İngiltere Umûru 1 (İngiltere'nin Avrupa devletleri ile akdi)	S.59, s.556-7
İngiltere Umûru 2 (İngiltere'nin Avrupa ile ilişkisi)	S.60, s.569-7
Postalar Meselesi (Fransa ve Avusturya sefârethânelerine yapılan yardımlar)	S.62, s.593

Rusya-İngiltere (İki ülkenin ittifâk arayışları)	S.66, s.641-2
Fünûn ve Edebiyat (Cezayir Katolik Reisi Kardinal'in esaretle ilgili nutkunun yankıları)	S.66, s.649-50
İfâde-i Mahsûsa:	
Ahvâl-i Garibeye Bir Nazar (Amerika meclisi)	S.71, s.699-702
Rusya Devleti'nin Tedâbir-i Ceride-i Askeriyesi (Almanya ve Avusturya sınırına asker sevki)	S.74, s.736-7
Avrupa'nın Hâl-i Hazır (Avrupa'da barış arayışları)	S.79, s.792-3
Ahvâl-i Umûmiye (Almanya ve Sırbistan'daki gelişmeler)	S.80, s.800
İfâde-i Mahsûsa:	
Devlet-i Âliye ve Avrupa (Vamberi'nin Osmanlı'daki ıslahatlar ile ilgili görüşleri)	S.97, s.935-6
İngiltere ve İttifak-ı Müselles (Almanya İmp.'nun İngiltere ziyareti)	S.108, s.1028-9
Fransa İntihabatı (Fransa meclisindeki gelişmeler)	S.114, s.1075-7
Hassa-i Şehriyarileri (İmp.Wilhelm'in ziyareti)	S.120, s.1123-4
Almanya İmparatoru ve İmparatoriçesi	
Hazretleri'nin Dersaadeti Ziyaretleri (Ziyaretin yankıları)	S.120, s.1124-7
Fas Sefâreti Meselesi (Fas'a sefir ataması)	S.129, s.1197
Sefarethâne Memurları (Hâriciye nezaretinin önemi)	S.132, s.1219
Prens Bismark'ın İstifası ve Halefi (Almanya iç siyaseti)	S.140, s.1284-5
Mütenevvia: 1889 Senesinde Rusya'da Vukûa Gelen Tedarekât-ı Askeriye (Rus ordusundaki yenilikler)	S.142, s.1305-6
Afrika ve Sattı (Afrika ülkeleri, iç siyaset)	S.144, s.1315-6
İstilâ-yı Sahra (Avrupalılar'ın Afrika çöllerini işgâli)	S.145, s.1326-7
Afrika ve Bazı Teşebbüsât-ı Milliye (Avrupalılar'ın Afrika'daki çalışmaları)	S.149, s.1361-2
Afrika Umûru (İngiltere'nin ve Fransa'nın işgâlleri, Avrupa'nın tutumu)	S.155, s.1408
Afrika Haritası (Afrikada'ki işgâller ve Osmanlı'nın Afrika kıtasındaki toprakları; Afrika haritası)	S.156, s.1417-8

Bir Sene İçinde Afrika (İngiltere'nin ve Fransa'nın
Afrika'daki işgâlleri) S.158, s.1433-4

II.2.3.3. Resmi Yazılar

İMZASIZLAR

İcrâ-yı Resmiye: Süveyş Kanalı Mukavelenâmesi	S.70, s.691-6
İcrâ-yı Resmiye: Şartnâme Sûretidir	S.71, s.706-7
İcrâ-yı Resmiye: Usûl-u Muhakemât Kanunu	S.72, s.717
Anadolu Demiryolları Şartnâmesi'nden Ma-bad	S.72, s.717-8
Anadolu Demiryolları Şartnâmesi'nden Ma-bad	S.73, s.728-9
İcrâ-yı Resmiye: Patent Nizamnâmesi Asliyesi	S.74, s.740-2
İcrâ-yı Resmiye (Askerlikle ilgili)	S.76, s.765-6
İhtâr-ı Resmiye (Askerlik yoklaması)	S.76, s.769
İcrâ-yı Resmiye: Patent Nizamnâmesi'nden Ma-bad	S.77, s.777-9
İcrâ-yı Resmiye (İftahâr madalyaları)	S.83, s.827
İlân-ı Resmiye: -Fî 16 Cemâziyelevvel sene 1306- (Ömer Lütfü'nün atama bildirisi)	S.81, s.807
İlân-ı Resmi (Emlâk vergisi)	S.94, s.916-7
İlân-ı Resmi (Padişah'ın Almanya İmparatoru'nu çok iyi misafir etmesi)	S.121, s.1131
Nizamât (Memurîn mahkemesi nizamnâmesi)	S.103, s.992
Tatıl nâme Sûretidir (Rumca yayınlanan bir gazetenin tatil edilmesi)	S.108, s.1034
Mesned-i Celil Sadâr-ı Tanzimaya Fi 7 Teşrin-i Sani 89 Tarihiyle Almanya Sefaretinden İrsal Olunan Tezkirenin Tercüme Sûretidir. (İmparator'un ziyareti)	S.121, s.1131
Girit Vilâyet-i Celilesine Gönderilmiş Olan Fermân-ı Alişan Sûretidir. (Girit vezirinin yapması gerekenler)	S.126, s.1171-2
Yangından Murâb Olanlara Mahsûs Kurulan	

Îâne Komisyonunun Vazifeleri İle İlgili Nizamname	S.131
Maliye ve Mülkiye Memurlarının Görevleri İle İlgili Nizamname	S.131
İfade-i Mahsûsa:	
Ruhsatnâme Sûretidir (“Mizan”ın dört haftalık tatilden sonra neşre başlaması)	S.150, s.1367

II.2.4. SANAT

PARİS MUHBİR-İ MAHSÛSUMUZDAN

Paris Sergi-i Umûmisi (Paris’te açılan büyük bir sergi, katılımcı devletler)	S.29, s.240-1
Mütenevvia:	
Paris Sergi-i Umûmisi	S.96, s.933
Paris Sergi-i Umûmisi	S.97, s.941-2
Paris Sergi-i Umûmisi -1	S.101, s.972-4
Paris Sergisi –2	S.102, s.983-5
Paris Sergisi –3	S.103, s.993-4
Paris Sergi-i Umûmisi (Kaygan Şimendifer)	S.107, s.1023-5
Paris Sergi-i Umûmisi	S.108, s.1033-4
Paris Sergi-i Umûmisi	S.109, s.1040-1
Paris Sergi-i Umûmisi	S.110, s.1048-50
Paris Sergi-i Umûmisi	S.114, s.1081-2
Paris Sergi-i Umûmisinden Ma-Bad	S.115, s.1089-90

İMZASIZLAR

Mütenevvia: Eyfel Kulesi (Kulenin özellikleri ve mimarisi)	S.92, s.901-2
--	---------------

II.2.5. TARİH

İMzasızlar

Fünûn ve Edebiyat:

Prens Bismark'ın Efkâr ve Mesleği	S.2, s.11
" " " "	S.3, s.18-20
" " " "	S.4, s.29-30
" " " "	S.5, s.41-2
" " " "	S.6, s.52-3
" " " "	S.7, s.62
" " " "	S.8, s.70

(Prusya tarihi, Prens Bismark'ın ülkesi için
yaptığı savaşlar, kazandığı zaferler)

İfâde-i Mahsûsa:

Tarihten Bir Sahife (Tarih boyunca Osmanlı-İngiltere ilişkileri)	S.6, s.43-4
Minkereliye ve Minkereleski (Minkereliye emâretinin tarihçesi ve Prens Nikola Minkereleski)	S.9, s.80-1

II.2.6. DİN

İBRAHİM HAKKI

Fünûn ve Edebiyat:

Avrupa'da Serbestî-i Mezâhip	S.9, s.80
" " "	S.10, s.90
" " "	S.11, s.98
" " "	S.12, s.106

Avrupa'da Serbestî-i Mezâhip	S.13, s.114
" " "	S.14, s.122
" " "	S.16, s.137
" " "	S.18, s.153-4
" " "	S.19, s.165
" " "	S.21, s.181
" " "	S.22, s.190
" " "	S.24, s.205-6
" " "	S.25, s.214

(Hristiyanlık dininin tarihi gelişimi, mezhepler, kilisenin Müslümanlarla ilişkisi mezhepler mücadeleleri, dini reformlar)

İMZASIZLAR

İfâde-i Mahsûsa: Ruhban Cemiyetleri	S.23, s.191-2
(Ruslar'ın Ermeniler'in mezheplerini değiştirme çabaları)	
İfâde-i Mahsûsa:	
Din-i İslam ve Kardinal (İnsan ticaretinin yasaklanması)	S.62, s.591-3
Ramazan Münasebetiyle	
Bir Temenni-i Mahsûs (Camilerin temizliği)	S.95, s.922-3
Cemiyet-i Celile (Ehl-i İslâm'ın yaşamı, meziyetleri)	S.126, s.1172-3
İslâmiyet ve Askerlik (Askerlerin maneviyatları)	S.143, s.1309
İzâle-i Cehalet Ve Dalâlet Husûsunda Vezâif-i	
Metrude-i Müslimîn (Hindistan'daki Müslüman İngilizlerin dinsel çalışmaları ve bunun Batı'da yankıları)	S.146, s.1331-2

II.2.7. AHLÂK

BİR TÜRK

Terbiye-i Nisvân (İnsanların aldıkları terbiye ve eğitimin önemi) S.141, s.1292

B. (Ayn)

Terbiye-i Etfâl 1 (Çocukların sağlık ve terbiyesinde dikkât edilmesi gereken hususlar) S.94, s.912

Terbiye-i Etfâl 2 (Çocukların sağlık ve terbiyesinde dikkât edilmesi gereken hususlar) S.95, s.919-22

İMZASIZLAR

Ahlâka Bir Hizmet (Zabıta nezâretinin fuhuşla mücadelesi) S.20, s.167-8

II.2.8. SOSYAL HAYAT

ELİFİ BEY

Evrak ve Mekâtip: Dersaadet ve

Bilâd-ı Selâsedeki Köpekler (Sokak köpekleri) S.128, s.1192-3

Dersaadet ve Bilâd-ı Selâsedeki

Köpekler (Sokak köpekleri için alınması gerekli tedbirler) S.129, s.1201-2

HÜSEYİN HULKİ

Fünûn ve Edebiyat:

İntihar ve Fikr-i İntiharın Sirâyeti S.19, s.164-5

İntihar ve Fikr-i İntiharın Sirâyeti S.20, s.173-4

(İntihar olaylarındaki artış ve bunun sebepleri)

İMZASIZLAR

Tahrir-i Nüfus (Osmanlı nüfusunun İngiltere-Avusturya nüfusu ile mukayesesi)	S.30, s.249
Anadolu Ciheti Su Kampanyası (İst. Anadolu yakasındaki su icrâsı çalışmaları)	S.71, s.703
Bir Doğru Söz Daha (Londra'daki cinayetler)	S.81, s.808-9
Lütf-u Celil-i Cedid (Hükümetin hayvan ıslahı çalışmaları)	S.86, s.848
Dersaadet Emlâk Vergisi (İstanbul'da emlâk vergileri)	S.90, s.881
Ramazan Münasebetiyle Bir Temenni-i Mahsûs (Camilerin temizliği)	S.95, s.922-3
Dindarâne Bir Teşebbüs -Cemiyet-i Hamidiye- (Yardım cemiyeti)	S.96, s.938-9
Bizde Sergi ve	
Mamulât-ı Dâhiliye (Ramazan'da düzenlenecek sergiler)	S.97, s.936-8
Fakr-ı Tesâül (Yardım cemiyetlerinin önemi)	S.98, s.944-5
Tanzifât-ı Belediye (Belediyelerin görevleri)	S.105, s.1004-5
Boğaziçi Müsâdemeleri (Boğaza oturan vapurlar)	S.106, s.1012-3
Bu Haftaki Yangınlar (İstanbul'daki yangınlar)	S.106, s.1013-4
Sigorta (Kumpanya adı altında dolandırma vakaları)	S.109, s.1035-6
Muâvenet-i Müttekâbele ve Perşembe Seylâbez Dükkânı (Perşembe'deki sel felâketi ve insanlar arasındaki dayanışma)	S.113, s.1068-9
Eski ve Yeni - Evzân ve Ekyâl (Ölçülerdeki yenilikler)	S.117, s.1099-100
İşret ve Tütün (Kötü alışkanlıklar)	S.118, s.1109-10
Zaptiye Nezâret-i Âliyesinden	
Ricalarımız (Sokakta yaşayanlar için çözüm bulunması)	S.121, s.1133
Padişahımızın Bir Büyüklükleri Daha (Yardım komisyonu)	S.122, s.1149-50
İstanbul'da Sokak Köpekleri (Alınan tedbirler)	S.125, s.1166-7
Cemiyet-i Celile (Ehl-i İslâm'ın yaşamı, meziyetleri)	S.126, s.1172-3
Dilencilik (Dilencilerle ilgili alınması gereken tedbirler)	S.128, s.1193-4
Merhamet-i Umûmiye ve	
Vezâif-i Agniya (İnsanlar arasında yardımlaşma)	S.133, s.1228-9
Köpekler Meselesi (Sokakköpekleri)	S.134, s.1238-9
Hâlâ Dilenciler (Dilencilerle ilgili tedbirler)	S.137, s.1260-1

Ucuz ve Sıhhi Meskenler (İstanbul'daki yangınlar, Jurnal'deki makale)	S.139, s.1279-80
Tanzimat-ı Belediye (Belediyelerde ıslahât)	S.147, s.1339-40
Bilye-i Harik (İstanbul'daki yangınlar)	S.151, s.1377-9
Lüzum-ı Maarif İçin Bir Burhan Daha (Farklı milletlerin bir arada yaşamalarında eğitimin önemi)	S.152, s.1383-4
Tagşışât Yahut Mekulât ve Meşrubata	
Hile Katma (Gıda üretimindeki hileler)	S.154, s.1400-2
Memâlik-i İslâmiye'de	
Ecnebi Piyangolar (Piyango biletleri için alınan tedbirler)	S.155, s.1408-9
Umûr-ı Belediye (Düzenli kentleşme)	S.159, s.1440-2

II.2.9. EĞİTİM

BİR OSMANLI

Maarif:1-Rüştiyelerimizin Islâhı (Eğitimde yapılması gereken yenilikler)	S.141, s.1293
---	---------------

BİR TÜRK

Bizde Maarif (Eğitimin önemi ve yeni okulların açılması)	S.138, s.1268
--	---------------

İMZASIZLAR

İfâde-i Mahsûsa (Trablusgarp'tan İstanbul'a okumaya gelen çocuklara yardım)	S.21, s.175-6
İfâdeMahsûsa:	
Maarif-i Umûmiye (Maarif Nâzırı Münif Paşa)	S.4, s.21

İfâde-i Mahsûsa:

Umûr-ı Maarif (Eğitimde bütçe yetersizliğinden kaynaklanan aksaklıklar)	S.15, s.123-5
Umûr-ı Maarif (Maarif-i Osmaniye'nin tarihçesi)	S.17, s.139-40
Şahadetnâmeler (Eğitimin önemi)	S.59, s.557
Mekâtib-i Âliye (Okuldaki eğitim ve ihtiyaçlar)	S.65, s.629
Mekâtib-i Âliyede Tahsil-i Maarif (Eğitimdeki yenilikler ve bu okul mezunlarının durumu)	S.67, s.652-4
Mekâtib-i Rüştüyemiz (Okulun durumu ve ıslahatlar)	S.89, s.872-3
Maarif ve Mekâtib (Eğitim-öğretim hizmetleri)	S.90, s.880-1
Teşebbüs-i Celil (Bahriye Mektebi'ndeki ıslahatlar)	S.93, s.905-6
Tashih-i Ünvan (Mekâtib-i Askeriye mezunlarının ünvanı)	S.95, s.922
Vilâyât-ı Şâhânedede Maarif (Okulların durumu)	S.99, s.952-3
Mekâtib Programlarının Tanzim ve Tevhidi (Ders programlarının ve kitaplarının ortak olması)	S.105, s.1005
Tedrisât-ı Ziraiye (Ziraat okullarının açılması)	S.111, s.1053-4
Mekteb-i Mülkiye-i Şâhâne (Okulun imkânları, eğitim hizmetleri)	S.122, s.1149
Mekâtib-i Husûsiye (Özel okulların sunduğu hizmetler)	S.127, s.1182-3
Medâr-ı Taayyüş (Rüştiyelerdeki yetersiz eğitim)	S.131, s.1211-3
Yine Umûr-ı Maarif (İbtidâi mekteplerinin ıslahı)	S.135, s.1245
Yazı ve Kalem (Okullardaki kıraat ve tahrir dersleri)	S.136, s.1251-2
Mekâtib-i Ecnebiye (Ecnebi okullarına talebin artması)	S.142, s.1300-1
Mekâtib-i Ecnebiye (Okul sayısındaki artış)	S.144, s.1316-7
Mekâtib-i Rüştiye ve İdadiye-i Askeriye (Okullardaki öğretmen ihtiyacı)	S.142, s.1301-2
Medrese-yi İslâmiye ve Medâris-i Mevcûde (Karaçi'de yaptırılan okul)	S.148, s.1348
Basra'nın Mütalaası (Basra gazetesinin eğitime desteği)	S.148, s.1348-9
Bursa'dan (Eğitim-öğretimdeki yenilikler)	S.150, s.1369-70
Medreselerimiz Hakkında Birkaç Söz Daha (Eğitim hizmetleri, eğitim programlarının yenilenmesi)	S.153, s.1392-3

Kuşadası'ndan (Rum çocuklarının kayıtlarını Osmanlı okullarına aldırması)	S.153, s.1394
Mekteb-i Mülkiye-i Şâhâne Mezunları (Mezunların çalışmaları, başarıları)	S.156, s.1415-6
Mekteb-i Sanayi (Sanat okullarının önemi)	S.159, s.1442-3

II.2.10. SAĞLIK

B. (Ayn)

Terbiye-i Etfâl 1 (Çocukların sağlık ve terbiyesinde dikkât edilmesi gereken hususlar)	S.94, s.912
Terbiye-i Etfâl 2 (Çocukların sağlık ve terbiyesinde dikkât edilmesi gereken hususlar)	S.95, s.919-22

DR. BESİM ÖMER

Fünûn ve Edebiyat:

Mebâhis-i Tıbbiye-i Umûmiyeden Verem, Sill-er-Rie	S.26, s.240-1
" " " " "	S.27, s.229-30
" " " " "	S.28, s.238
" " " " "	S.29, s.245-6
" " " " "	S.30, s.254
" " " " "	S.32, s.269-70
" " " " "	S.33, s.278
" " " " "	S.34, s.285-6
" " " " "	S.36, s.302

(Verem hastalığı ve tedavisi)

İMZASIZLAR

Gençlikte Ameliyyât Şaka (Gençlerin sağlığı için devletin alması gereken tedbirler)	S.63, s.604
Sıhhat-i Etfâl ve Deniz Banyosu (Çocuk sağlığı)	S.109, s.1036-7
Mütenevvia: Göz (Göz sağlığı)	S.117, s.1104-6
Mütenevvia:	
Doktor Diyor ki (Diş doktorları, diş sağlığı)	S.121, s.1137-8
" " (Kuduz ve tedavisi)	S.129, s.1202
" " (Sokak köpekleri tehlikesi)	S.130, s.1209-10
" " (Kızıl, boğmaca)	S.133, s.1233-4
" " (Kahire'de üç senede doğan olağanüstü bir bebek)	S.136, s.1257-8
" " (Ayak tırnaklarıyla ilgili hastalıklar)	S.137, s.1266
" " (Halsizliği giderici ilaçlar bulan bir öğretmen)	S.138, s.1273-4
" " (Sağlıkla ilgili temel bilgiler)	S.141, s.1297-8
" " (Acil vakalarda telefon)	S.144, s.1322
" " (Londra'daki sağlık binaları)	S.145, s.1329-30
" " (Şişmanlık ve tedavisi)	S.146, s.1337-8
" " (Kulak sağlığı)	S.147, s.1346
" " (Mikroplarla mücadele)	S.149, s.1366
" " (Boğmaca, kızamık)	S.152, s.1388-90
" " (Rusya'da gıda hilelerine verilen cezalar)	S.154, s.1405-6
" " (ABD'de evlilik öncesi çiftlerin sağlık kontrolleri)	S.155, s.1413-4
Ev Hekimi (Gazetelerdeki sağlıklı yaşam bölümleri)	S.131, s.1213-4
Az Hiçten Evveli İse de Böyle de Olmalı mı? (Tophane'deki bir hastahanenin durumu)	S.150, s.1369

II.2.11. ASKERİYE

BİR TÜRK

- Ordumuz ve Ordumuzun Terakkiyât-ı
Umûmiyemize Hizmeti (Osmanlı ordusunun devlete ve
millete sunduğu hizmetler) S.143, s.1308-9

RIZA

- On Senede Tebdilât-ı Askeriye (Dünya devletlerinin
ürettikleri savaş araçları) S.137, s.1261-2

TOPÇU YÜZBAŞISI RIZA EFENDİ

- Ordu-yı Şâhânedede Çavuşlar (Askeri okullarda yapılan
yeni düzenlemeler) S.135, s.1245-6

İMZASIZLAR

- Teşebbüs-i Celil (Bahriye Mektebi'ndeki ıslahâtlar) S.93, s.905-6
Tashih-i Ünvan (Mekâtib-i Askeriye mezunlarının ünvanı) S.95, s.922
Mekâtib-i Rüştîye ve
İdadiye-i Askeriye (Okullardaki öğretmen ihtiyacı) S.142, s.1301-2
Mütenevvia: 1889 Senesinde Rusya'da Vukûa Gelen
Tedarekât-ı Askeriye (Rus ordusundaki yenilikler) S.142, s.1305-6
İslâmiyet ve Askerlik (Askerlerin maneviyatları) S.143, s.1309
Umûr-ı Nâfia ve Askerlik (Osmanlı Devleti'nde ve
Avrupa'da askerlikle ilgili teknik gelişmeler) S.148, s.1349-51

Umûr-ı Nâfia ve Askerlik	S.149, s.1360-2
Ordu-yı Hümâyun Hakkında Mütâlaât-ı Ecnebiye (Osmanlı ordusu hakkında Alman basınında çıkan yazılar)	S.152, s.1384-5

II.2.12. HUKUK

İMZASIZLAR

Hapishane-i Umûmi Maddesi (Yeni ceza kanunu)	S.37, s.304-5
Bir Hüsn-i Tedbir (Adlî davalarda düzenlemeler)	S.150, s.1368-9

II.2.13. İKTİSAT

II.2.13.1. Maliye

İMZASIZLAR

Umûr-ı Sarrafiye	(İktisat)	S.2, s.12
"	"	(İktisat) S.3, s.20
"	"	(İktisat) S.4, s.30
"	"	(İktisat) S.5, s.41
"	"	(İktisat) S.6, s.54
"	"	(İktisat) S.7, s.62
"	"	(İktisat) S.8, s.70
"	"	(İktisat) S.9, s.82
"	"	(İktisat) S.10, s.90
"	"	(İktisat) S.11, s.98
"	"	(İktisat) S.12, s.106

Umûr-ı Sarrafiye	(İktisat)	S.13, s.114
"	" (İktisat)	S.14, s.122
"	" (İktisat)	S.15, s.130
"	" (İktisat)	S.16, s.138
"	" (İktisat)	S.17, s.146
"	" (İktisat)	S.18, s.154
"	" (İktisat)	S.19, s.166
"	" (İktisat)	S.20, s.174
"	" (İktisat)	S.21, s.182
"	" (İktisat)	S.22, s.190
"	" (İktisat)	S.23, s.198
"	" (İktisat)	S.24, s.206
"	" (İktisat)	S.25, s.214
"	" (İktisat)	S.26, s.222
"	" (İktisat)	S.27, s.230
"	" (İktisat)	S.28, s.238
"	" (İktisat)	S.29, s.246
"	" (İktisat)	S.30, s.254
"	" (İktisat)	S.31, s.262
"	" (İktisat)	S.32, s.270
"	" (İktisat)	S.33, s.278
"	" (İktisat)	S.34, s.286
"	" (İktisat)	S.35, s.294
"	" (İktisat)	S.36, s.302
"	" (İktisat)	S.37, s.310
"	" (İktisat)	S.38, s.318
"	" (İktisat)	S.39, s.326
"	" (İktisat)	S.40, s.338
"	" (İktisat)	S.41, s.350
"	" (İktisat)	S.43, s.374
"	" (İktisat)	S.44, s.386
"	" (İktisat)	S.45, s.398

Umûr-ı Sarrafiye	(İktisat)	S.46, s.410
"	" (İktisat)	S.47, s.422
"	" (İktisat)	S.48, s.434
"	" (İktisat)	S.49, s.446
"	" (İktisat)	S.50, s.458
"	" (İktisat)	S.51, s.470
"	" (İktisat)	S.52, s.482
"	" (İktisat)	S.53, s.494
"	" (İktisat)	S.54, s.506
"	" (İktisat)	S.55, s.518
"	" (İktisat)	S.56, s.530
"	" (İktisat)	S.57, s.542
"	" (İktisat)	S.58, s.554
"	" (İktisat)	S.59, s.565
"	" (İktisat)	S.61, s.590
"	" (İktisat)	S.62, s.601
"	" (İktisat)	S.63, s.614
"	" (İktisat)	S.64, s.626
"	" (İktisat)	S.65, s.638
"	" (İktisat)	S.66, s.650
"	" (İktisat)	S.67, s.662
"	" (İktisat)	S.68, s.674
"	" (İktisat)	S.68, s.686
"	" (İktisat)	S.70, s.698
"	" (İktisat)	S.73, s.734
"	" (İktisat)	S.74, s.746
"	" (İktisat)	S.75, s.757
"	" (İktisat)	S.76, s.769
"	" (İktisat)	S.78, s.790
"	" (İktisat)	S.81, s.814
"	" (İktisat)	S.82, s.822
"	" (İktisat)	S.83, s.831

Umûr-ı Sarrafiye	(İktisat)	S.84, s.838
" "	(İktisat)	S.85, s.846
" "	(İktisat)	S.86, s.854
" "	(İktisat)	S.87, s.862
" "	(İktisat)	S.89, s.878
" "	(İktisat)	S.90, s.886
" "	(İktisat)	S.91, s.894
" "	(İktisat)	S.92, s.902
" "	(İktisat)	S.93, s.910
" "	(İktisat)	S.94, s.918
" "	(İktisat)	S.95, s.926
" "	(İktisat)	S.96, s.934
" "	(İktisat)	S.97, s.942
" "	(İktisat)	S.98, s.950
" "	(İktisat)	S.99, s.958
" "	(İktisat)	S.100, s.966
" "	(İktisat)	S.101, s.974
" "	(İktisat)	S.102, s.986
" "	(İktisat)	S.103, s.994
" "	(İktisat)	S.104, s.1002
" "	(İktisat)	S.105, s.1010
" "	(İktisat)	S.106, s.1018
" "	(İktisat)	S.107, s.1026
" "	(İktisat)	S.108, s.1034
" "	(İktisat)	S.109, s.1042
" "	(İktisat)	S.110, s.1050
" "	(İktisat)	S.112, s.1066
" "	(İktisat)	S.113, s.1074
" "	(İktisat)	S.114, s.1082
" "	(İktisat)	S.115, s.1090
" "	(İktisat)	S.116, s.1098
" "	(İktisat)	S.117, s.1106

Umûr-ı Sarrafiye	(İktisat)	S.118, s.1114	
"	"	(İktisat)	S.119, s.1122
"	"	(İktisat)	S.120, s.1130
"	"	(İktisat)	S.121, s.1138
"	"	(İktisat)	S.122, s.1146
"	"	(İktisat)	S.123, s.1154
"	"	(İktisat)	S.124, s.1162
"	"	(İktisat)	S.125, s.1170
"	"	(İktisat)	S.131, s.1218
"	"	(İktisat)	S.132, s.1226
"	"	(İktisat)	S.133, s.1234
"	"	(İktisat)	S.134, s.1242
"	"	(İktisat)	S.135, s.1250
"	"	(İktisat)	S.136, s.1258
"	"	(İktisat)	S.142, s.1306
Reji İdaresi	(Kurumun mali durumu ve borçlarını)	S.6, s.44-5	
Reji İdaresi	(Bütçedeki açık ve bunun giderilmesi çareleri)	S.30, s.248-9	
İslâhat-ı Maliye	(Islahat-ı Maliye Komisyonu)	S.8, s.63-4	
İfâde-i Mahsûsa	(Maliye Bakanı'nın çalışmaları)	S.10, s.83	
İfâde-i Mahsûsa:Umûr-ı Maliye	(Bütçedeki açık)	S.12, s.99-100	
Umûr-ı Maliye	(Mali ıslahatlar)	S.71, s.702-3	
Umûr-ı Maliye	(L.Herald ve La Türkî gazetelerindeki maliye ile ilgili makalelerin değerlendirilmesi)	S.134, s.1235-6	
Umûr-ı Maliye	(Duyûn-u Umûmiye borçları, mali terakkiler)	S.143, s.1307-8	
Anadolu Demiryolları Meselesi	(Demiryolları inşaatında mali sıkıntılar)	S.19, s.155-6	
Girit Umûru	(Girit'in mali durumu)	S.37, s.303	
Umûr-ı Maliye: Lâhika	(Mali ıslahatlar)	S.46, s.400-1	
Memurîn Maaşâtı	(Memurların görevleri ve maaşları)	S.64, s.617-8	
Defter-i Mukaddesât	(Süleyman Sudi'nin maliyeyle ilgili eseri)	S.104, s.997	
Tasfiye-i Düyûn Muamelâtı	(Mali düzenlemeler)	S.130, s.1204	

Vergi Bakayesi (Kalan vergilerin toplanması)	S.132, s.1219-20
Teşebbüsât-ı Maliy (Kutsal yerlerin imarı için ödenek)	S.148, s.1348
İfâde-i Mahsûsa:	
Cümle-i Siyasiye (Resmi kurumların bütçe açıklamalarında bulunması gerekliliği)	S.159, s.1439-40

II.2.13.2. Sanayi

BİR TÜRK

(Bir Osmanlı Şeyhi) ve (Sanayi-i Osmaniye)	
Ser-Levhayla ve(Bir Türk) İmzasıyla Alınan	
Varakanın Sûretidir. (Sanayii geliştirmek için yapılan faaliyetler ve bunların desteklenmesi)	S.136, s.1252-3

İMZASIZLAR

Usûl-i Himâye ve Serbest-i Mübâdelat	S.101, s.967-8
(Sanayi ve ticaretin geliştirilmesi)	
Sanayi-i Dâhiliyemiz (Sanayiinin durumu ve sanayii geliştirmek)	S.115, s.1085
Sanayi ve Makineler (Sanayiinin önemi)	S.116, s.1092-3
Gümrük Rüsûmu ve Sanayi-i Dâhiliyemiz	S.125, s.1164-5
(Sanayideki ıslahâtlar)	
Hususi Bir Sergi (Sanayii ve ziraat araçlarından oluşan bir sergi)	S.131, s.1213
Mekteb-i Sanayi (Sanat okullarının önemi)	S.159, s.1442-3

II.2.13.3. Ticaret

İMZASIZLAR

Ticaret Muâhedeleri (Kapitülasyonlar)	S.9, s.73
İfâde-i Mahsûsa: Ticaret-i Bahriye ve Şirket-i Osmaniye (Vapur şirketleri)	S.29, s.239-40
Makalede Kusur (Kapitülasyonların devlete zararları)	S.100, s.959-60
Ziraat Ticaret ve Sanayi Odaları (Ziraat okullarının açılması ve sanayideki gelişmeler)	S.100, s.960-1
Usûl-i Himâye ve Serbest-i Mübâdelat (Sanayi ve ticaretin geliştirilmesi)	S.101, s.967-8

II.2.13.4. Ziraat

İMZASIZLAR

Ziraat (Çiftçilik, hayvancılık ve ziraatte yeni usûller)	S.92, s.896
Ziraat Ticaret ve Sanayi Odaları (Ziraat okullarının açılması, sanayideki gelişmeler)	S.100, s.960-1
Ziraat Bankası Şubeleri (Bankanın ziraatçilere desteği)	S.103, s.991
Tedrisât-ı Ziraiye (Ziraat okullarının açılması)	S.111, s.1053-4
Ziraat Bankası (Banka idaresi, Avrupa ile rekâbeti)	S.125, s.1164
Hususi Bir Sergi (Sanayii ve ziraat araçlarından oluşan bir sergi)	S.131, s.1213

II.2.14. HABER

II.2.14.1. Yurt İçi Haberleri

AVNİ REFİK

Telgraf (Recebiye Hacı Kafilesi'nin Mekke'ye ulaşması) S.54, s.506

İMZASIZLAR

Havâdis (Tevcihat)	S.2, s.7
Havâdis (Tevcihat, Telgraf, Mesele-i Hâzıra, Gelenler, Gidenler)	S.3, s.15-6
Havâdis (Tevcihat, Telgraf, Mesele-i Hâzıra)	S.4, s.22-4
Havâdis (Tevcihat, Telgraf, Mesele-i Hâzıra)	S.5, s.32-4
Havâdis (Tevcihat, Telgraf, Mesele-i Hâzıra)	S.6, s.45-6
Havâdis (Tevcihat, Telgraf, Mesele-i Hâzıra)	S.7, s.57-8
Havâdis (Tevcihat, Telgraf, Mesele-i Hâzıra)	S.8, s.64-5
Havâdis (Tevcihat, Telgraf)	S.9, s.73-4
Havâdis-i Dâhiliye (Gelenler, Gidenler)	S.4, s.24
" " (Vilayât, Gelenler)	S.5, s.34-5
" " (Gelenler, Gidenler, Vilayât)	S.6, s.46-7
" " (Gelenler, Gidenler, Vilayât)	S.7, s.58-9
" " (Gelenler, Gidenler, Vilayât, Havâdis)	S.8, s.65-7
" " (Gelenler, Gidenler, Vilayât)	S.9, s.74-6
" " (Tevcihat, Şuunât, Gelenler, Gidenler, Vilayât)	S.10, s.83-4
" " (Tevcihat, Şuunât, Gelenler, Gidenler, Vilayât)	S.11, s.93-5
" " (Tevcihat, Şuunât, Gelenler, Gidenler, Vilayât)	S.12, s.100-2
" " (Tevcihat, Şuunât, Gelenler, Gidenler, Vilayât)	S.13, s.108-10
" " (Tevcihat, Şuunât, Gelenler, Gidenler, Vilayât)	S.14, s.116-9
" " (Tevcihat, Şuunât, Gelenler, Gidenler, Vilayât)	S.15, s.125
" " (Tevcihat, Şuunât, Gelenler, Gidenler, Vilayât)	S.16, s.132-4
" " (Tevcihat, Şuunât, Gelenler, Gidenler, Vilayât)	S.17, s.140-2
" " (Tevcihat, Şuunât, Gelenler, Gidenler, Vilayât)	S.18, s.149-50
" " (Tevcihat, Şuunât, Gelenler, Gidenler, Vilayât)	S.19, s.157-8

Havâdis-i Dâhiliye	(Tevcihat, Şuunât, Gelenler, Gidenler, Vilayât)	S.20, s.168-70
"	" (Tevcihat, Şuunât, Gelenler, Gidenler, Vilayât)	S.21, s.176-7
"	" (Tevcihat, Şuunât, Gelenler, Gidenler, Vilayât)	S.22, s.184-6
"	" (Tevcihat, Şuunât, Gelenler, Gidenler, Vilayât)	S.23, s.193-4
"	" (Tevcihat, Şuunât, Gelenler, Gidenler, Vilayât)	S.24, s.200-2
"	" (Tevcihat, Şuunât, Gelenler, Gidenler, Vilayât)	S.25, s.209-1
"	" (Tevcihat, Şuunât, Gelenler, Gidenler, Vilayât)	S.26, s.216-8
"	" (Tevcihat, Şuunât, Gelenler, Gidenler, Vilayât)	S.27, s.224-6
"	" (Tevcihat, Şuunât, Gelenler, Gidenler, Vilayât)	S.28, s.233-5
"	" (Tevcihat, Şuunât, Gelenler, Gidenler, Vilayât)	S.29, s.241-2
"	" (Tevcihat, Şuunât, Gelenler, Gidenler, Vilayât)	S.30, s.249-52
"	" (Tevcihat, Şuunât, Gelenler, Gidenler, Vilayât)	S.31, s.257-9
"	" (Tevcihat, Şuunât, Gelenler, Gidenler, Vilayât)	S.32, s.265-7
"	" (Tevcihat, Şuunât, Gelenler, Gidenler, Vilayât)	S.33, s.272-4
"	" (Tevcihat, Şuunât, Gelenler, Gidenler, Vilayât)	S.34, s.281-3
"	" (Tevcihat, Şuunât, Gelenler, Gidenler, Vilayât)	S.35, s.288-91
"	" (Tevcihat, Şuunât, Gelenler, Gidenler, Vilayât)	S.36, s.297-9
"	" (Tevcihat, Şuunât, Gelenler, Gidenler, Vilayât)	S.37, s.305-8
"	" (Tevcihat, Şuunât, Gelenler, Gidenler, Vilayât)	S.38, s.314-6
"	" (Tevcihat, Şuunât, Gelenler, Gidenler, Vilayât)	S.39, s.322-4
"	" (Tevcihat, Şuunât, Mesele-i Hâzıra, Vilayât)	S.40, s.331-3
"	" (Tevcihat, Şuunât, Mesele-i Hâzıra, Vilayât)	S.41, s.341-4
"	" (Tevcihat, Şuunât, Gelenler, Gidenler, Mesele-i Hâzıra, Vilayât)	S.42, s.354-8
"	" (Tevcihat, Şuunât, Gelenler, Gidenler, Mesele-i Hâzıra, Vilayât)	S.43, s.365-8
"	" (Tevcihat, Şuunât, Mesele-i Hâzıra, Vilayât)	S.44, s.377-81
"	" (Tevcihat, Şuunât, Gelenler, Gidenler, Mesele-i Hâzıra, Vilayât)	S.45, s.389-92
"	" (Tevcihat, Şuunât, Gelenler, Gidenler, M. Hâzıra, Şeref-i İslâm ile Müşerref Olanlar, Vilayât)	S.46, s.401-4

Havâdis-i Dâhiliye	(Tevcihat ,Şuunât,Gelenler,Gidenler, M.Hâzıra, Şeref-i İslâm ile Müşerref Olanlar,Vilayât)	S.47, s.414-9
" "	(Tevcihat ,Şuunât,Gelenler,Gidenler, M.Hâzıra, Şeref-i İslâm ile Müşerref Olanlar,Vilayât)	S.48, s.426-30
" "	(Tevcihat, Şuunât,Gelenler,Gidenler, M.Hâzıra, Şeref-i İslâm ile Müşerref Olanlar,Vilayât)	S.49, s.437-41
" "	(Tevcihat ,Şuunât,Gelenler,Gidenler, M.Hâzıra, Şeref-i İslâm ile Müşerref Olanlar,Vilayât)	S.50, s.449-52
" "	(Tevcihat ,Şuunât,Gelenler,Gidenler, M.Hâzıra, Şeref-i İslâm ile Müşerref Olanlar,Vilayât)	S.51, s.461-4
" "	(Tevcihat ,Şuunât,Gelenler,Gidenler, M.Hâzıra, Şeref-i İslâm ile Müşerref Olanlar,Vilayât)	S.52, s.474-7
" "	(Tevcihat ,Şuunât,Gelenler,Gidenler, M.Hâzıra, Şeref-i İslâm ile Müşerref Olanlar,Vilayât)	S.53, s.485-9
" "	(Tevcihat ,Şuunât,Gelenler,Gidenler, M.Hâzıra, Şeref-i İslâm ile Müşerref Olanlar,Vilayât)	S.54, s.497-502
" "	(Tevcihat ,Şuunât,Gelenler,Gidenler, M.Hâzıra, Şeref-i İslâm ile Müşerref Olanlar,Vilayât)	S.55, s.510-4
" "	(Tevcihat ,Şuunât,Gelenler,Gidenler, M.Hâzıra, Şeref-i İslâm ile Müşerref Olanlar,Vilayât)	S.56, s.520-5

Havâdis-i Dâhiliye	(Şuunât,Gelenler,Gidenler, M.Hâzıra, Şeref-i İslâm ile Müşerref Olanlar,Vilayât)	S.57, s.533-6
" "	(Tevcihat ,Şuunât,Gelenler,Gidenler, M.Hâzıra, Şeref-i İslâm ile Müşerref Olanlar,Vilayât)	S.58, s.546-9
" "	(Tevcihat ,Şuunât,Gelenler,Gidenler, M.Hâzıra, Şeref-i İslâm ile Müşerref Olanlar,Vilayât)	S.59, s.557-61
" "	(Tevcihat ,Şuunât,Gelenler,Gidenler, M.Hâzıra, Şeref-i İslâm ile Müşerref Olanlar,Vilayât)	S.60, s.570-5
" "	(Tevcihat ,Şuunât,Gelenler,Gidenler, M.Hâzıra, Şeref-i İslâm ile Müşerref Olanlar,Vilayât)	S.61, s.582-5
" "	(Tevcihat ,Şuunât,Gelenler,Gidenler, M.Hâzıra, Şeref-i İslâm ile Müşerref Olanlar,Vilayât)	S.62, s.595-8
" "	(Tevcihat ,Şuunât,Gelenler,Gidenler, M.Hâzıra, Şeref-i İslâm ile Müşerref Olanlar,Vilayât)	S.63, s.604-11
" "	(Tevcihat, Şuunât, Vilayât)	S.64, s.619-21
" "	(Tevcihat,Şuunât, M.Hâzıra,Şeref-i İslâm İle Müşerref Olanlar,Vilayât)	S.65, s.630-2
" "	(Tevcihat,Şuunât, M.Hâzıra,Şeref-i İslâm ile Müşerref Olanlar,Vilayât)	S.66, s.643-5
" "	(Tevcihat ,Şuunât,Gelenler,Gidenler, M.Hâzıra, Şeref-i İslâm ile Müşerref Olanlar,Vilayât)	S.67, s.655-7
" "	(Tevcihat ,Şuunât,Gelenler,Gidenler, M.Hâzıra, Şeref-i İslâm ile Müşerref Olanlar,Vilayât)	S.68, s.666-8

Havâdis-i Dâhiliye (Tevcihat ,Şuunât,Gelenler,Gidenler, M.Hâzıra, Şeref-i İslâm ile Müşerref Olanlar,Vilayât)	S.69, s.678-82
" " (Tevcihat,Şuunât,Gelenler,Gidenler, M.Hâzıra, Şeref-i İslâm ile Müşerref Olanlar,Vilayât)	S.70, s.688-97
" " (Tevcihat,Şuunât,Gelenler,Gidenler, M.Hâzıra, Şeref-i İslâm ile Müşerref Olanlar,Vilayât)	S.71, s.704-7
" " (Tevcihat,Şuunât,Gelenler,Gidenler, M.Hâzıra, Şeref-i İslâm ile Müşerref Olanlar,Vilayât)	S.72, s.715-9
" " (Tevcihat,Şuunât,Gelenler,Gidenler, M.Hâzıra, Şeref-i İslâm ile Müşerref Olanlar,Vilayât)	S.73, s.726-30
" " (Tevcihat,Şuunât,Gelenler,Gidenler, M.Hâzıra, Şeref-i İslâm ile Müşerref Olanlar,Vilayât)	S.74, s.738-42
" " (Tevcihat,Şuunât,Gelenler,Gidenler, M.Hâzıra, Şeref-i İslâm ile Müşerref Olanlar,Vilayât)	S.75, s.750-2
" " (Tevcihat,Şuunât,Gelenler,Gidenler, M.Hâzıra, Şeref-i İslâm ile Müşerref Olanlar,Vilayât)	S.76, s.762-6
" " (Tevcihat,Şuunât,Gelenler,Gidenler, M.Hâzıra, Şeref-i İslâm ile Müşerref Olanlar,Vilayât)	S.77, s.775-9
" " (Tevcihat,Şuunât,Gelenler,Gidenler, M.Hâzıra, Şeref-i İslâm ile Müşerref Olanlar,Vilayât)	S.78, s.784-7

Havâdis-i Dâhiliye	(Tevcihat,Şuunât,Gelenler,Gidenler, M.Hâzıra, Şeref-i İslâm ile Müşerref Olanlar, Vilayât)	S.80, s.800-3
" "	(Tevcihat,Şuunât,Gelenler,Gidenler, M.Hâzıra, Şeref-i İslâm ile Müşerref Olanlar, Vilayât)	S.81, s.810-3
" "	(Tevcihat,Şuunât,Gelenler,Gidenler, M.Hâzıra, Şeref-i İslâm ile Müşerref Olanlar, Vilayât)	S.82, s.819-20
" "	(Tevcihat,Şuunât,Gelenler,Gidenler, M.Hâzıra, Şeref-i İslâm ile Müşerref Olanlar, Vilayât)	S.83, s.825-7
" "	(Tevcihat,Şuunât,Gelenler,Gidenler, M.Hâzıra, Şeref-i İslâm ile Müşerref Olanlar, Vilayât)	S.84, s.833-5
" "	(Tevcihat,Şuunât,Gelenler,Gidenler, M.Hâzıra, Şeref-i İslâm ile Müşerref Olanlar, Vilayât)	S.85, s.841-3
" "	(Tevcihat,Şuunât,Gelenler,Gidenler, M.Hâzıra, Şeref-i İslâm ile Müşerref Olanlar, Vilayât)	S.86, s.850-3
" "	(Tevcihat,Şuunât,Gelenler,Gidenler, M.Hâzıra, Şeref-i İslâm ile Müşerref Olanlar, Vilayât)	S.87, s.858-60
" "	(Tevcihat,Şuunât,Gelenler,Gidenler, M.Hâzıra, Şeref-i İslâm ile Müşerref Olanlar, Vilayât)	S.88, s.865-8
" "	(Tevcihat,Şuunât,Gelenler,Gidenler, M.Hâzıra, Şeref-i İslâm ile Müşerref Olanlar, Vilayât)	S.89, s.874-6

Havâdis-i Dâhiliye	(Tevcihat,Şuunât,Gelenler,Gidenler, M.Hâzıra, Şeref-i İslâm ile Müşerref Olanlar, Vilayât)	S.90, s.882-4
" "	(Tevcihat ,Şuunât,Gelenler, Mesele-i Hâzıra, Şeref-i İslâm ile Müşerref Olanlar, Vilayât)	S.91, s.890-3
" "	(Tevcihat,Şuunât,Gelenler,Gidenler, M.Hâzıra, Şeref-i İslâm ile Müşerref Olanlar, Vilayât)	S.92, s.897-900
" "	(Tevcihat,Şuunât,Gelenler,Gidenler, M.Hâzıra, Şeref-i İslâm ile Müşerref Olanlar, Vilayât)	S.93, s.907-9
" "	(Tevcihat ,Şuunât,Gelenler,Gidenler, M.Hâzıra, Şeref-i İslâm ile Müşerref Olanlar)	S.94, s.914-7
" "	(Tevcihat ,Şuunât,Gelenler,Gidenler, M.Hâzıra, Şeref-i İslâm ile Müşerref Olanlar, Vilayât)	S.95, s.923-5
" "	(Tevcihat, Şuunât,M.Hâzıra, Şeref-i İslâm ile Müşerref Olanlar, Vilayât)	S.96, s.930-2
" "	(Tevcihat, Şuunât,M.Hâzıra, Şeref-i İslâm ile Müşerref Olanlar, Vilayât)	S.97, s.938-4
" "	(Tevcihat, Şuunât,M.Hâzıra, Şeref-i İslâm ile Müşerref Olanlar, Vilayât)	S.98, s.946-50
" "	(Tevcihat, Şuunât,M.Hâzıra, Şeref-i İslâm ile Müşerref Olanlar, Vilayât)	S.99, s.954-7
" "	(Tevcihat, Şuunât,M.Hâzıra, Şeref-i İslâm ile Müşerref Olanlar, Vilayât)	S.100, s.962-5
" "	(Tevcihat,Şuunât,Şeref-i İslâm ile Müşerref Olanlar, Tebdil-i Ünvan,Vilayât)	S.101, s.968-72
" "	(Tevcihat, Şuunât, Şeref-i İslâm ile Müşerref Olanlar, Vilayât)	S.102, s.979-83

Havâdis-i Dâhiliye	(Tevcihat, Şuunât, Şeref-i İslâm ile Müşerref Olanlar, Vilayât)	S.103, s.990-3
"	" (Tevcihat, Şuunât, Şeref-i İslâm ile Müşerref Olanlar, Vilayât)	S.104, s.998-1000
"	" (Tevcihat ,Şuunât,Gelenler,Gidenler, M.Hâzıra, Şeref-i İslâm ile Müşerref Olanlar, Vilayât)	S.105, s.1006-9
"	" (Tevcihat,Şuunât,Şeref-i İslâm ile Müşerref Olanlar, Tebdil-i Ünvan,Vilayât)	S.106, s.1014-7
"	" (Tevcihat, Tebdil-i Ünvan, Vilayât)	S.107, s.1020-2
"	" (Tevcihat, Vilayât)	S.108, s.1030-3
"	" (Tevcihat,Şuunât,Şeref-i İslâm ile Müşerref Olanlar,Tebdil-i Ünvan,Vilayât)	S.109, s.1038-40
"	" (Tevcihat ,Şuunât,Gelenler,Gidenler, M.Hâzıra,Şeref-i İslâm ile Müşerref Olanlar,Vilayât)	S.110, s.1045-7
"	" (Tevcihat,Şuunât, Şeref-i İslâm ile Müşerref Olanlar,Vilayât)	S.111, s.1055-8
"	" (Tevcihat,Şuunât, Şeref-i İslâm ile Müşerref Olanlar,Vilayât)	S.112, s.1061-4
"	" (Tevcihat,Şuunât, Tashih-i Ünvan,Şeref-i İslâm ile Müşerref Olanlar,Vilayât)	S.113, s.1070-2
"	" (Tevcihat,Şuunât, Şeref-i İslâm ile Müşerref Olanlar,Vilayât)	S.114, s.1078-80
"	" (Tevcihat,Şuunât, Şeref-i İslâm ile Müşerref Olanlar,Vilayât)	S.115, s.1086-8
"	" (Tevcihat,Şuunât, Şeref-i İslâm ile Müşerref Olanlar,Vilayât)	S.116, s.1094-7
"	" (Tevcihat,Şuunât, Şeref-i İslâm ile Müşerref Olanlar,Vilayât)	S.117, s.1100-4
"	" (Tevcihat,Şuunât, Şeref-i İslâm ile Müşerref Olanlar,Vilayât)	S.118, s.1111-3

Havâdis-i Dâhiliye	(Tevcihat, Şuunât, Şeref-i İslâm ile Müşerref Olanlar, Vilayât)	S.119, s.1118-20
"	" (Tevcihat, Şuunât)	S.120, s.1128-9
"	" (Tevcihat,Şuunât, Şeref-i İslâm ile Müşerref Olanlar, Vilayât)	S.121, s.1134-6
"	" (Tevcihat,Şuunât, Şeref-i İslâm ile Müşerref Olanlar, Vilayât)	S.122, s.1141-5
"	" (Tevcihat,Şuunât,Şeref-i İslâm ile Müşerref Olanlar, Tebdil-i Ünvan, Vilayât)	S.123, s.1151-3
"	" (Tevcihat,Şuunât,Şeref-i İslâm ile Müşerref Olanlar, Tebdil-i Ünvan, Vilayât)	S.124, s.1158-61
"	" (Tevcihat,Şuunât,Şeref-i İslâm ile Müşerref Olanlar, Tebdil-i Ünvan, Vilayât)	S.125, s.1167-9
"	" (Tevcihat,Şuunât, Şeref-i İslâm ile Müşerref Olanlar, Vilayât)	S.126, s.1174-5
"	" (Tevcihat,Şuunât, Şeref-i İslâm ile Müşerref Olanlar, Vilayât)	S.127, s.1182-4
"	" (Tevcihat , Şuunât, Vilayât)	S.128, s.1190-1
"	" (Tevcihat,Şuunât, Şeref-i İslâm ile Müşerref Olanlar, Vilayât)	S.129, s.1197-200
"	" (Tevcihat,Şuunât, Şeref-i İslâm ile Müşerref Olanlar, Vilayât)	S.130, s.1205-7
"	" (Tevcihat,Şuunât, Şeref-i İslâm ile Müşerref Olanlar, Vilayât)	S.131, s.1214-7
"	" (Tevcihat,Şuunât,Şeref-i İslâm ile Müşerref Olanlar, Tebdil-i Ünvan, Vilayât)	S.132, s.1221-3
"	" (Tevcihat,Şuunât, Şeref-i İslâm ile Müşerref Olanlar, Vilayât)	S.133, s.1230-2
"	" (Tevcihat,Şuunât, Şeref-i İslâm ile Müşerref Olanlar, Vilayât)	S.134, s.1240-1
"	" (Tevcihat,Şuunât,Şeref-i İslâm ile Müşerref Olanlar, Tebdil-i Ünvan, Vilayât)	S.135, s.1246-8

Havâdis-i Dâhiliye (Tevcihat,Şuunât,Şeref-i İslâm ile		
	Müşerref Olanlar,Tebdil-i Ünvan,Vilayât)	S.136, s.1253-5
"	" (Tevcihat,Şuunât, Şeref-i İslâm ile	
	Müşerref Olanlar,Vilayât)	S.137, s.1263-5
"	" (Tevcihat,Şuunât, Şeref-i İslâm ile	
	Müşerref Olanlar,Vilayât)	S.138, s.1269-71
"	" (Tevcihat,Şuunât, Şeref-i İslâm ile	
	Müşerref Olanlar,Vilayât)	S.139, s.1281-2
"	" (Tevcihat,Şuunât, Şeref-i İslâm ile	
	Müşerref Olanlar,Vilayât)	S.140, s.1289-90
"	" (Tevcihat,Şuunât,Şeref-i İslâm ile	
	Müşerref Olanlar,Tebdil-i Ünvan,Vilayât)	S.141, s.1294-6
"	" (Tevcihat,Şuunât, Şeref-i İslâm ile	
	Müşerref Olanlar,Vilayât)	S.142, s.1302-5
"	" (Tevcihat,Şuunât, Şeref-i İslâm ile	
	Müşerref Olanlar,Vilayât)	S.143, s.1311-3
"	" (Tevcihat,Şuunât)	S.144, s.1319-22
"	" (Tevcihat,Şuunât)	S.145, s.1327-9
"	" (Tevcihat,Şuunât, Şeref-i İslâm ile	
	Müşerref Olanlar,Vilayât)	S.146, s.1334-6
"	" (Tevcihat,Şuunât, Şeref-i İslâm ile	
	Müşerref Olanlar,Vilayât)	S.147, s.1341-4
"	" (Tevcihat,Şuunât, Şeref-i İslâm ile	
	Müşerref Olanlar,Vilayât)	S.148, s.1352-7
"	" (Tevcihat,Şuunât, Şeref-i İslâm	
	ile Müşerref Olanlar)	S.149, s.1362-5
"	" (Tevcihat, Şuunât,Vilayât)	S.150, s.1371-3
"	" (Tevcihat,Şuunât, Şeref-i İslâm ile	
	Müşerref Olanlar,Vilayât)	S.151, s.1380-2
"	" (Şuunât, Şeref-i İslâm ile	
	Müşerref Olanlar,Vilayât)	S.152, s.1385-7

Havâdis-i Dâhiliye	(Tevcihat,Şuunât, Şeref-i İslâm ile Müşerref Olanlar,Vilayât)	S.153, s.1395-8
"	" (Tevcihat,Şuunât, Şeref-i İslâm ile Müşerref Olanlar,Vilayât)	S.154, s.1402-5
"	" (Tevcihat,Şuunât, Şeref-i İslâm ile Müşerref Olanlar,Vilayât)	S.155, s.1410-3
"	" (Tevcihat,Şuunât, Şeref-i İslâm ile Müşerref Olanlar, Taltifat)	S.156, s.1419-21
"	" (Bugünkü Tevcihat,Şuunât,Vilayât)	S.157, s.1429-30
"	" (Tevcihat,Şuunât, Şeref-i İslâm ile Müşerref Olanlar)	S.158, s.1434-7
"	" (Tevcihat ve Taltifat, Şuunât,Şeref-i İslâm ile Müşerref Olanlar,Vilayât)	S.159, s.1444-6
Bulgar Mebusları	(Mebusların Dersaadet’i ziyaretleri)	S.14, s.116
Mütenevvia	(Aydın’ın Saruhan ilçesindeki kavgalar)	S.16, s.138
Mütenevvia	(Aydın’ın Saruhan ilçesindeki kavgalar)	S.17, s.146
Tevcihat	(Yurt içinden haberler)	S.40, s.338
Bade’t-Tertib	(Tevcihat, Telgraf)	S.41, s.350
"	" (Tevcihat, Telgraf)	S.42, s.362
"	" (Tevcihat, Telgraf)	S.43, s.374
"	" (Tevcihat, Telgraf)	S.44, s.386
"	" (Telgraf)	S.45, s.398
"	" (Tevcihat, Telgraf)	S.46, s.410
"	" (Tevcihat, Telgraf)	S.47, s.422
"	" (Tevcihat, Telgraf)	S.48, s.434
"	" (Tevcihat, Telgraf)	S.49, s.446
"	" (Tevcihat, Telgraf)	S.50, s.458
"	" (Tevcihat, Telgraf)	S.51, s.470
"	" (Tevcihat, Telgraf)	S.52, s.482
"	" (Tevcihat, Telgraf)	S.53, s.494
"	" (Tevcihat, Telgraf)	S.54, s.50

Bade't-Tertib	(Tevcihat)	S.55, s.518
"	" (Tevcihat)	S.56, s.530
"	" (Tevcihat)	S.57, s.542
"	" (Telgraf)	S.58, s.554
"	" (Tevcihat, Telgraf, Resmi)	S.59, s.566
"	" (Tevcihat, Telgraf)	S.60, s.578
"	" (Yurt içinden haberler)	S.61, s.590
"	" (Tevcihat, Telgraf)	S.62, s.601
"	" (Tevcihat, Telgraf)	S.63, s.614
"	" (Tevcihat, Telgraf)	S.64, s.626
"	" (Tevcihat)	S.65, s.638
"	" (Tevcihat, Telgraf)	S.66, s.650
"	" (Tevcihat, Telgraf)	S.67, s.662
"	" (Tevcihat, Telgraf, Resmi)	S.68, s.674
"	" (Tevcihat)	S.69, s.686
"	" (Tevcihat)	S.70, s.698
"	" (Tevcihat, Telgraf)	S.72, s.722
"	" (Tevcihat)	S.73, s.734
"	" (Tevcihat, Telgraf)	S.74, s.746
"	" (Tevcihat, Telgraf)	S.75, s.757
"	" (Tevcihat, Telgraf)	S.76, s.769
"	" (Tevcihat)	S.78, s.790
"	" (Tevcihat)	S.79, s.798
"	" (Tevcihat)	S.80, s.806
"	" (Tevcihat)	S.81, s.814
"	" (Tevcihat, Telgraf)	S.82, s.822
"	" (Tevcihat)	S.83, s.831
"	" (Tevcihat, Telgraf)	S.84, s.838
"	" (Tevcihat, Telgraf)	S.85, s.846
"	" (Tevcihat)	S.86, s.854
"	" (Tevcihat)	S.87, s.862
"	" (Tevcihat)	S.88, s.870

Bade't-Tertib	(Tevcihat, Telgraf)	S.89, s.878
"	" (Tevcihat, Telgraf)	S.90, s.886
"	" (Tevcihat, Telgraf)	S.91, s.894
"	" (Tevcihat, Telgraf)	S.92, s.902
"	" (Tevcihat, Telgraf)	S.93, s.910
"	" (Tevcihat, Resmi)	S.94, s.918
"	" (Tevcihat)	S.95, s.926
"	" (Tevcihat, Telgraf)	S.96, s.934
"	" (Tevcihat)	S.97, s.942
"	" (Tevcihat, Telgraf)	S.98, s.950
"	" (Tevcihat, Telgraf)	S.99, s.958
"	" (Tevcihat, Telgraf)	S.100, s.966
"	" (Tevcihat)	S.102, s.986
"	" (Tevcihat, Resmi)	S.103, s.994
"	" (Tevcihat, Resmi)	S.104, s.1002
"	" (Tevcihat)	S.105, s.1010
"	" (Tevcihat, Telgraf)	S.106, s.1018
"	" (Tevcihat, Telgraf)	S.107, s.1026
"	" (Tevcihat, Telgraf)	S.108, s.1034
"	" (Tevcihat, Telgraf)	S.109, s.1042
"	" (Tevcihat, Telgraf)	S.110, s.1050
"	" (Tevcihat)	S.111, s.1058
"	" (Tevcihat, Dünkü Havas Telgrafnâmesi)	S.112, s.1066
"	" (Tevcihat)	S.113, s.1074
"	" (Tevcihat, Resmi)	S.114, s.1082
"	" (Tevcihat)	S.115, s.1090
"	" (Tevcihat, Telgraf)	S.116, s.1098
"	" (Tevcihat, Telgraf)	S.117, s.1106
"	" (Tevcihat, Telgraf)	S.118, s.1114
"	" (Tevcihat, Resmi)	S.119, s.1121-2
"	" (Tevcihat)	S.120, s.1130
"	" (Tevcihat)	S.121, s.1138

Bade't-Tertib	(Tevcihat)	S.122, s.1146
"	" (Tevcihat)	S.123, s.1154
"	" (Tevcihat, Telgraf)	S.124, s.1162
"	" (Tevcihat, Resmi)	S.125, s.1170
"	" (Tevcihat)	S.126, s.1178
"	" (Tevcihat)	S.127, s.1186
"	" (Tevcihat)	S.128, s.1194
"	" (Tevcihat)	S.130, s.1210
"	" (Tevcihat)	S.131, s.1218
"	" (Tevcihat)	S.132, s.1226
"	" (Tevcihat)	S.133, s.1234
"	" (Tevcihat)	S.134, s.1242
"	" (Tevcihat, Resmi)	S.135, s.1250
"	" (Tevcihat, Telgraf)	S.136, s.1258
"	" (Tevcihat)	S.137, s.1266
"	" (Yurt içi haberleri)	S.138, s.1274
"	" (Tevcihat)	S.139, s.1282
"	" (Tevcihat)	S.141, s.1298
"	" (Tevcihat)	S.146, s.1338
"	" (Tevcihat)	S.147, s.1346
"	" (Tevcihat)	S.148, s.1358
"	" (Tevcihat)	S.149, s.1366
"	" (Tevcihat, Telgraf)	S.150, s.1374
"	" (Tevcihat)	S.151, s.1382
"	" (Tevcihat)	S.154, s.1406
"	" (Tevcihat, Telgraf)	S.155, s.1414
"	" (Tevcihat)	S.156, s.1422
"	" (Tevcihat, Telgraf)	S.158, s.1438
"	" (Tevcihat, Taltifat)	S.159, s.1446
Şeref-i İslâm İle Müşerref Olanlar		S.49, s.436-7
Şeref-i İslâm İle Müşerref Olanlar		S.118, s.1108-9
(Dinlerini değiştirip Müslüman olan kişiler ve aileler)		

Muvaffakiyet-i Celile (Üsküp demiryolu hattı)	S.57, s.531
Hırka-i Şerif-i Nebevi'yi Ziyaret-i Hazreti	
Hilafetpenâhı (Padişah'ın Hırka-i Şerif'i ziyareti)	S.97, s.935
Hilâl-i Ahmer (Bağışlarla yaptırılan hastahaneler)	S.98, s.946
Hayvan Hastalığının Şiddeti (Süt ve süt ürünlerindeki tehlike)	S.128, s.1194
Melikâne Bir Lütuf ve Atıfet (Askeri okuldan mezun olan Arap öğrenciler)	S.151, s.1376
İcmâl-i Ahvâl:1-Umûr-ı Dâhiliye (Yurt içinden siyasi haberler)	S.157, s.1423-6

II.2.14.2. Yurt Dışı Haberleri

İMZASIZLAR

Telgraf (Mesele-i Hâzıra-yurt dışından siyasi ve güncel haberler)	S.2, s.7-9
Havâdis-i Hâriciye	S.3, s.16-7
" "	S.4, s.25
" "	S.5, s.35-6
" "	S.6, s.47
" "	S.7, s.59-60
" "	S.9, s.76-7
(Yurt dışından sosyal, siyasi haberler)	
" " (Mesâil-i Hâzıra, Telgraf, Havâdis; yurt dışı haberleri)	S.10, s.85-6
" " (Mesâil-i Hâzıra, Telgraf, Havâdis; yurt dışı haberleri)	S.11, s.95-6
" " (Mesâil-i Hâzıra, Telgraf, Havâdis; yurt dışı haberleri)	S.12, s.102-3
" " (Mesâil-i Hâzıra, Telgraf, Havâdis; yurt dışı haberleri)	S.13, s.110-1

Havâdis-i Hâriciye (Mesâil-i Hâzıra, Telgraf, Havâdis; yurt dışı haberleri)	S.14, s.119-20
" (Mesâil-i Hâzıra, Telgraf, Havâdis; yurt dışı haberleri)	S.15, s.127-8
" (Mesâil-i Hâzıra, Telgraf, Havâdis; yurt dışı haberleri)	S.16, s.134-5
" (Mesâil-i Hâzıra, Telgraf, Havâdis; yurt dışı haberleri)	S.17, s.142-4
" (Mesâil-i Hâzıra, Telgraf, Havâdis; yurt dışı haberleri)	S.18, s.150-1
" (Mesâil-i Hâzıra, Telgraf, Havâdis; yurt dışı haberleri)	S.19, s.159-60
" (Mesâil-i Hâzıra, Telgraf, Havâdis; yurt dışı haberleri)	S.20, s.170-1
" (Mesâil-i Hâzıra, Telgraf, Havâdis; yurt dışı haberleri)	S.21, s.177-8
" (Mesâil-i Hâzıra, Telgraf, Havâdis; yurt dışı haberleri)	S.22, s.185-7
" (Mesâil-i Hâzıra, Telgraf, Havâdis; yurt dışı haberleri)	S.23, s.194-6
" (Mesâil-i Hâzıra, Telgraf, Havâdis; yurt dışı haberleri)	S.24, s.202-3
" (Mesâil-i Hâzıra, Telgraf, Havâdis; yurt dışı haberleri)	S.25, s.211-2
" (Mesâil-i Hâzıra, Telgraf, Havâdis; yurt dışı haberleri)	S.26, s.218-9
" (Mesâil-i Hâzıra, Telgraf, Havâdis; yurt dışı haberleri)	S.27, s.226-7
" (Mesâil-i Hâzıra, Telgraf, Havâdis; yurt dışı haberleri)	S.28, s.235-6

Havâdis-i Hâriciye	(Mesâil-i Hâzıra, Telgraf, Havâdis; yurt dışı haberleri)	S.29, s.242-3
"	" (Mesâil-i Hâzıra, Telgraf, Havâdis; yurt dışı haberleri)	S.30, s.252-3
"	" (Mesâil-i Hâzıra, Telgraf, Havâdis; yurt dışı haberleri)	S.31, s.259-60
"	" (Mesâil-i Hâzıra, Telgraf, Havâdis; yurt dışı haberleri)	S.32, s.267-8
"	" (Mesâil-i Hâzıra, Telgraf, Havâdis; yurt dışı haberleri)	S.33, s.274-5
"	" (Mesâil-i Hâzıra, Telgraf, Havâdis; yurt dışı haberleri)	S.34, s.283-4
"	" (Mesâil-i Hâzıra, Telgraf, Havâdis; yurt dışı haberleri)	S.35, s.291-2
"	" (Mesâil-i Hâzıra, Telgraf, Havâdis; yurt dışı haberleri)	S.36, s.299-300
"	" (Mesâil-i Hâzıra, Telgraf, Havâdis; yurt dışı haberleri)	S.37, s.308
"	" (Mesâil-i Hâzıra, Telgraf, Havâdis; yurt dışı haberleri)	S.38, s.316-7
"	" (Mesâil-i Hâzıra, Telgraf, Havâdis; yurt dışı haberleri)	S.39, s.324-5
"	" (Mesâil-i Hâzıra, Telgraf, Havâdis; yurt dışı haberleri)	S.40, s.333-4
"	" (Haber)	S.41, s.344-5
"	" (Haber)	S.42, s.358
"	" (Haber)	S.43, s.368-9
"	" (Haber)	S.44, s.381-2
"	" (Haber)	S.45, s.392-3
"	" (Haber)	S.46, s.404-5
"	" (Haber)	S.47, s.419
"	" (Haber)	S.48, s.430-1

Havâdis-i Hâriciye	(Haber)	S.49, s.441-2
" "	(Haber)	S.50, s.452-3
" "	(Haber)	S.52, s.477-8
" "	(Haber)	S.53, s.489
" "	(Haber)	S.54, s.502
" "	(Haber)	S.55, s.514
" "	(Haber)	S.56, s.525
" "	(Haber)	S.57, s.536-7
" "	(Haber)	S.58, s.549-50
" "	(Haber)	S.59, s.561
" "	(Haber)	S.60, s.575-6
" "	(Haber)	S.61, s.585-7
" "	(Haber)	S.62, s.598-9
" "	(Haber)	S.63, s.611-2
" "	(Haber)	S.64, s.621-3
" "	(Haber)	S.65, s.632-4
" "	(Haber)	S.66, s.645-7
" "	(Haber)	S.67, s.657-9
" "	(Haber)	S.68, s.668-9
" "	(Haber)	S.69, s.682-3
" "	(Haber)	S.70, s.697
" "	(Haber)	S.71, s.707-8
" "	(Haber)	S.72, s.719-21
" "	(Haber)	S.73, s.730-2
" "	(Haber)	S.74, s.744
" "	(Haber)	S.75, s.752-3
" "	(Haber)	S.76, s.766-7
" "	(Haber)	S.77, s.780
" "	(Haber)	S.78, s.788-9
" "	(Haber)	S.79, s.796-7
" "	(Haber)	S.80, s.803-5
" "	(Haber)	S.81, s.813

Havâdis-i Hâriciye	(Haber)	S.82, s.820-1
" "	(Haber)	S.83, s.827-9
" "	(Haber)	S.84, s.835-7
" "	(Haber)	S.85, s.8446
" "	(Haber)	S.86, s.855-6
" "	(Haber)	S.87, s.860-2
" "	(Haber)	S.88, s.868
" "	(Haber)	S.89, s.876-8
" "	(Haber)	S.90, s.884-6
" "	(Haber)	S.91, s.893
" "	(Haber)	S.92, s.900-1
" "	(Haber)	S.93, s.909-10
" "	(Haber)	S.94, s.917
" "	(Haber)	S.96, s.932
" "	(Haber)	S.97, s.940-1
" "	(Haber)	S.98, s.950
" "	(Haber)	S.100, s.965
" "	(Haber)	S.101, s.972
" "	(Haber)	S.102, s.983
" "	(Haber)	S.103, s.993
" "	(Haber)	S.104, s.1000-1
" "	(Haber)	S.105, s.1009-10
" "	(Haber)	S.106, s.1017-8
" "	(Haber)	S.107, s.1023
" "	(Haber)	S.108, s.1033
" "	(Haber)	S.109, s.1040
" "	(Haber)	S.110, s.1044-8
" "	(Haber)	S.111, s.1058
" "	(Haber)	S.112, s.1064-5
" "	(Haber)	S.113, s.1072-3
" "	(Haber)	S.114, s.1080
" "	(Haber)	S.115, s.1088-9

Havâdis-i Hâriciye	(Haber)	S.116, s.1097
" "	(Haber)	S.117, s.1104
" "	(Haber)	S.118, s.1113-4
" "	(Haber)	S.119, s.1120-1
" "	(Haber)	S.120, s.1129
" "	(Haber)	S.121, s.1136-7
" "	(Haber)	S.122, s.1145
" "	(Haber)	S.123, s.1153-4
" "	(Haber)	S.124, s.1161-2
" "	(Haber)	S.125, s.1169-70
" "	(Haber)	S.126, s.1176
" "	(Haber)	S.127, s.1184-5
" "	(Haber)	S.128, s.1191-2
" "	(Haber)	S.129, s.1200
" "	(Haber)	S.130, s.1207
" "	(Haber)	S.131, s.1217
" "	(Haber)	S.132, s.1223-4
" "	(Haber)	S.133, s.1233
" "	(Haber)	S.134, s.1241-2
" "	(Haber)	S.135, s.1248-9
" "	(Haber)	S.136, s.1255
" "	(Haber)	S.137, s.1265-6
" "	(Haber)	S.138, s.1271-2
" "	(Haber)	S.141, s.1296-7
" "	(Haber)	S.142, s.1305
" "	(Haber)	S.143, s.1313-4
" "	(Haber)	S.147, s.1344-5
" "	(Haber)	S.148, s.1357
" "	(Haber)	S.150, s.1373-4
" "	(Haber)	S.151, s.1382
" "	(Haber)	S.152, s.1387
" "	(Haber)	S.153, s.1398

Havâdis-i Hâriciye (Haber)	S.154, s.1405
Havâdis-i Hâriciye (Haber)	S.156, s.1421
(Yurt dışından sosyal, siyasi, ekonomik ve güncel haberler)	
Mütenevvia	S.3, s.20
" (Haber)	S.11, s.98
" (Haber)	S.15, s.130
" (Haber)	S.18, s.154
(Yurt dışından muhtelif, ilginç haberler)	
Kont Kalmuki'nin Nutku (Rusya'ya karşı Avrupa'ya birleşme çağrısı)	S.5, s.32
Yunanistan Umûru (Yunanistan'dan siyasi haberler)	S.6, s.44
Manâsız İsnat (Kontun nutku)	S.6, s.44
Prens Bismark'ın Nutku (Nutkun sebep olduğu karışıklık)	S.14, s.116
Bulgar Mebusları (Osmanlı Devleti'ni ziyaretleri)	S.14, s.116
Mesele-i Hâzıra (Günlük, siyasi gelişmeler)	S.16, s.132
İkinci Hortum (İtalyan donanmasının hortumdaki zararı)	S.17, s.140
Mösyö Whittaker (Mösyö Whittaker'a düzenlenen saldırı)	S.35, s.288
Ajans Havas Telgrafnâmesi (Fransa'daki belediye meclisi, Mısır meselesi)	S.40, s.338
Mesâil-i Hâzıra (Haber)	S.64, s.618-9
" " (Haber)	S.65, s.629-30
" " (Haber)	S.66, s.642-3
" " (Haber)	S.67, s.654-5
" " (Haber)	S.68, s.665-6
" " (Haber)	S.69, s.676-7
" " (Haber)	S.70, s.687-8
" " (Haber)	S.71, s.703-4
" " (Haber)	S.72, s.713-5
" " (Haber)	S.73, s.726
" " (Haber)	S.74, s.737-8
" " (Haber)	S.75, s.749-50
" " (Haber)	S.76, s.761-2
" " (Haber)	S.77, s.774-5

Mesâil-i Hâzıra	(Haber)	S.78, s.784
" "	(Haber)	S.79, s.793-4
" "	(Haber)	S.80, s.800
" "	(Haber)	S.81, s.810
" "	(Haber)	S.83, s.824-5
" "	(Haber)	S.84, s.832-3
" "	(Haber)	S.85, s.840-1
" "	(Haber)	S.86, s.849
" "	(Haber)	S.87, s.857-8
" "	(Haber)	S.89, s.873
" "	(Haber)	S.90, s.881-2
" "	(Haber)	S.91, s.889-90
" "	(Haber)	S.92, s.896-7
" "	(Haber)	S.93, s.906-7
" "	(Haber)	S.96, s.930
" "	(Haber)	S.97, s.938
" "	(Haber)	S.98, s.946
" "	(Haber)	S.99, s.953-4
" "	(Haber)	S.100, s.961-2
" "	(Haber)	S.102, s.977-8
" "	(Haber)	S.103, s.990
" "	(Haber)	S.104, s.997-9
" "	(Haber)	S.105, s.1005-6
" "	(Haber)	S.106, s.1014
" "	(Haber)	S.108, s.1029-30
" "	(Haber)	S.109, s.1037-8
" "	(Haber)	S.110, s.1044-5
" "	(Haber)	S.111, s.1054-5
" "	(Haber)	S.112, s.1060-1
" "	(Haber)	S.113, s.1069-70
" "	(Haber)	S.114, s.1077-8
" "	(Haber)	S.115, s.1085-6

Mesâil-i Hâzıra	(Haber)	S.116, s.1094
" "	(Haber)	S.117, s.1100
" "	(Haber)	S.118, s.1109-1
" "	(Haber)	S.119, s.1117-8
" "	(Haber)	S.120, s.1127-8
" "	(Haber)	S.121, s.1133-4
" "	(Haber)	S.122, s.1141
" "	(Haber)	S.123, s.1150-1
" "	(Haber)	S.124, s.1158
" "	(Haber)	S.125, s.1167
" "	(Haber)	S.126, s.1173-4
" "	(Haber)	S.127, s.1181-2
" "	(Haber)	S.128, s.1189-90
" "	(Haber)	S.129, s.1197
" "	(Haber)	S.130, s.1204-5
" "	(Haber)	S.131, s.1214
" "	(Haber)	S.132, s.1220-1
" "	(Haber)	S.133, s.1230
" "	(Haber)	S.134, s.1239-40
" "	(Haber)	S.135, s.1246
" "	(Haber)	S.136, s.1253
" "	(Haber)	S.137, s.1262-3
" "	(Haber)	S.138, s.1268-9
" "	(Haber)	S.139, s.1280-1
" "	(Haber)	S.140, s.1288-9
" "	(Haber)	S.141, s.1294
" "	(Haber)	S.142, s.1302
" "	(Haber)	S.143, s.1311
" "	(Haber)	S.145, s.1327
" "	(Haber)	S.146, s.1333-4
" "	(Haber)	S.147, s.1340-1
" "	(Haber)	S.148, s.1351-2

Mesâil-i Hâzıra	(Haber)	S.150, s.1370-1
"	" (Haber)	S.151, s.1379-80
"	" (Haber)	S.152, s.1385
"	" (Haber)	S.153, s.1394-5
"	" (Haber)	S.154, s.1402
"	" (Haber)	S.155, s.1409-10
"	" (Haber)	S.156, s.1419
"	" (Haber)	S.159, s.1443-4

(Yurt dışından siyasi ve güncel haberler)

Rusâ-i Ruhâniyeden Papa Nikola

Tarafından İrad Olunan Nutuk	(Avrupa'daki etkisi)	S.102, s.983
Umûr-ı Hâriciye	(Yurt dışındaki siyasi gelişmeler)	S.157, s.1426-28

II.2.15. OKUYUCU İLİŞKİLERİ

İMZASIZLAR

Evrak ve Mekâtib	(Okuyucu mektuplarının hepsinin yayınlanamaması)	S.3, s.18
Evrak ve Mekâtib	(Ahmet Reşit'in mektubuna cevap)	S.15, s.129
Evrak ve Mekâtib	(Mektupların gazeteye ulaşımı, Mahmut Bey'in mektubuna cevap)	S.65, s.637-8
Evrak ve Mekâtib	(Okuyucuların ilgisi ve iltifatları)	S.68, s.671-2
Evrak ve Mekâtib	(Okuyucuların ilgisi ve iltifatları)	S.69, s.684
Evrak ve Mekâtib	(Okuyucu mektuplarının yayınlanamaması ve gazeteye gösterilen ilgiye teşekkür)	S.70, s.698
Evrak ve Mekâtib	(Okuyucuların ilgisi ve iltifatları)	S.72, s.721
Evrak ve Mekâtib	(Ahmet Tevfik'in mektubuna cevap)	S.79, s.798
Evrak ve Mekâtib	(Gazeteye gelen mektuplara kısa cevaplar)	S.141, s.1297
Mizan	(T. E. imzalı makaleye cevap)	S.35, s.294
"	(Memur atamalarıyla ilgili mektuba cevap)	S.37, s.310

Mizan	(“İki Giritli” imzalı mektuba cevap)	S.45, s.396
"	(Şikâyet mektuplarıyla ilgili yapılan işlemler)	S.53, s.491
"	(Ecnebi rahiplerle ilgili mektuba cevap)	S.58, s.553
"	(Selânikte’ki kütüphane açılışı)	S.91, s.893
"	(Belediyelerle ilgili yazıya cevap)	S.107, s.1022
"	(Ankara İdâdi Mektebi)	S.127, s.1186
"	(Dilencilikle ilgili mektup)	S.128, s.1194
"	(Kavala’dan gelen mektuplar)	S.130, s.1209
"	(Saroz’dan gelen mektuba cevap)	S.135, s.1249-50
"	(“Bir Türk” imzalı yazıya cevap)	S.136, s.1253
"	(Eğitimle ilgili “Bir Osmanlı” imzasıyla alınan mektuba cevap)	S.141, s.1293
"	(Divrik’teki cami onarımı ile ilgili mektuba cevap)	S.150, s.1374

II.2.16. KİTAP TANITIMI

İMZASIZLAR

Defter-i Mukaddesât (Süleyman Sudi’nin maliyeye ilgili eseri)	S.104, s.997
Tacü’l- Arûs (Kâmusü’l-Arab’ın şerhi; eserin içeriği)	S.150, s.1370

II.2.17. FOTOĞRAFLAR

İMZASIZLAR

Egxt Versessertes Britania (İngiliz yemek takımı amblemi)	S.19, s.166
Egxt Versessertes Britania (İngiliz yemek takımı amblemi)	S.20, s.174
Egxt Versessertes Britania (İngiliz yemek takımı amblemi)	S.21, s.182
Egxt Versessertes Britania (İngiliz yemek takımı amblemi)	S.22, s.190
Egxt Versessertes Britania (İngiliz yemek takımı amblemi)	S.23, s.197

Egxt Versessertes Britania (İngiliz yemek takımı amblemi)	S.24, s.206
Elbise Fotoğrafları (Giyim mağazası reklamı)	S.35, s.294
Elbise Fotoğrafları (Giyim mağazası reklamı)	S.38, s.318
Elbise Fotoğrafları (Giyim mağazası reklamı)	S.39, s.326
Erkek Manken ve Bayan Elbisesi (Giyim mağazası reklamı)	S.56, s.530
Erkek Manken ve Bayan Elbisesi (Giyim mağazası reklamı)	S.57, s.542
Tuğra	S.81, s.807
Tuğra	S.93, s.903
Kapıların Çarpmasını Önleyen Araç (Amerikalı Norton'un icâdı olan aletin fotoğrafı)	S.143, s.1314

II.2.18. TEŞEKKÜR

MEHMED MURAD

İfâde-i Mahsûsa (Gazetenin neşre başlaması nedeniyle Padişah'a teşekkür) S.1, s.1

ABDÜLVAHAB İLMİ, MEHMED MURAD

Tahdis-i Nimet (Seyyit Bilâl [R.A.] türbesini onarttığı
için Padişah'a teşekkür) S.7, s.55

İMZASIZLAR

Mizan (Okuyucuların ilgisine teşekkür)	S.5, s.39
Mizan (Tashih-i Resmiye'ye teşekkür)	S.80, s.802
Mizan (Matbuât-ı İdare-i Bihyesi'ne teşekkür)	S.31, s.260
Mizan (Misafirperverliği için Padişah'a teşekkür)	S.121, s.1131

İfâde-i Mahsûsa (Seyyit Bilâl [R.A.] türbesini onarttığı için Padişah'a teşekkür)	S.16, s.131
İfâde-i Mahsûsa:	
Şükür ve Hamdiyet (Islahatları için Padişah'a teşekkür)	S.27, s.223
Arz-ı Şükranât (Padişah'a ve okurlara)	S.28, s.233
Arz-ı Teşekkür (Padişah'ın bayram tebriğine teşekkür)	S.37, s.309
Arz-ı Teşekkür (Okurlara ilgilerinden ötürü teşekkür)	S.41, s.350
İfâde-i Mahsûsa:	
Tahdis-i Nimet (Mizan'ın kapatılma süresi bittiğinden Padişah'a teşekkür)	S.40, s.327
Bâb-ı Meşihnepenâhından (Hristiyan askerleri tedavi ettikleri için teşekkür)	S.87, s.862
Beyân-ı Teşekkür (Şimali Almanya gazetesine "Ermeni Meselesi"bendi için teşekkür)	S.157, s.1428-9

II.2.19. TEBRİK

İMZASIZLAR

İfâde-i Mahsûsa (Mevlit Kandili tebriği)	S.8, s.63
İfâde-i Mahsûsa:	
Tebrik-i İyd-i Said (Ramazan Bayramı tebriği)	S.36, s.295
Tebrik ve Teşekkür (Berât Kandili tebriği)	S.53, s.483-4
İcrâ-yı Şehr-i Âyin-i Meserret Behin (Rûz-ı Firûz kutlamaları)	S.54, s.495
Tebrik-i İyd-i Seyyid (Bayram tebriği)	S.59, s.555
Tebrik-i Leyle- i Mesadet Avarde-i Mevlid-i Hazreti Hâtemü'l-Enbiya (S.A.V.) (Mevlit Kandili tebriği)	S.71, s.699
Bâbîâli'ye Ahmet Esat Efendi'nin Yerine Atanan Ömer Lütfü Efendi'ye Tebrik ve Başarı Dilekleri (Ömer Lütfü'ye kutlama tebriği)	S.81, s.807

Leyle-i Mübareke-i Mirac-ı	
Hazret-i Risâletpenahı (Mirac Kandili tebriği)	S.90, s.879
Sûr-ı Pür-server-i Selâtin-i Aleyhi'l Şan	
ve Arz-ı Tebrik ve Ubûdiyyet (Düğün tebriği)	S.91, s.887
Leyle-i Mesûde-i Berât-ı	
Müstelzemel-i Necât (Berât Kandili tebriği)	S.93, s.903
Velâdet-i Hümâyun-u	
Mesadet-i Nümûn (Padişah'ın doğum gününü tebrik)	S.93, s.903-4
Şehr-i Ramazan-ı Gufrân-ı Resân (Ramazan tebriği)	S.95, s.919
İyd-i Said-i Fıtr (Bayram tebriği)	S.99, s.951
İyd-i Said-i Adhâ (Bayram tebriği)	S.108, s.1027
İyd-i Said-i Adhâ (Bayram tebriği)	S.153, s.1391
1307 Sene-i Hicriyesi (Yeni yıl, Padişah'ın verdiği ziyafet)	S.110, s.1043
Leyle-i Velâdet-i Nebi-i Muhterem (S.A.V.)	S.120, s.1123
(Mevlit Kandili tebriği)	
Leyle-i Mübareke-i Regâib (Regâip Kandili tebriği)	S.135, s.1243
Leyle-i Mirac-ı Resûl-i Ekrem (S.A.V.)	S.139, s.1275
(Mirac Kandili tebriği)	
Şehr-i Ramazan Mağfîret-i Resân (Ramazan tebriği)	S.144, s.1315
Leyle-i Mübareke-i Kadir (Kadir Gecesi)	S.147, s.1339
Arz-ı Tehnie (Hicret-i Nebevî kutlamaları)	S.155, s.1407

II.2.20. TASHİH

İMZASIZLAR

Düzeltilme (5. sayıdaki bir haberle ilgili düzeltilme)	S.6, s.53
Tashih (95. sayıdaki “Terbiye-i Etfal” makalesindeki bir ifâdenin düzeltilmesi)	S.97, s.940

Tashih ve İtizar (116. sayıdan itibaren gazetenin
sayfa numaralarındaki karışıklık) S.138, s.1274

II.2.21. TEKZİB

ÖMER CEMAL

Evrak ve Mekâtip (“Ceridetü’l-Hakayık” gazetesindeki
bir haberin asılsız olması) S.14, s.122

II.2.22. İHTAR

İMZASIZLAR

İhtâr-ı Mahsûs (Gazetenin sayfa sayısı ve abonelikler) S.1, s.4
İhtâr-ı Mahsûs (Bayram nedeniyle gazetenin neşrine
bir hafta ara vermesi) S.108, s.1027
Mizan: İhtâr-ı Mahsûs (Gazetenin idare heyeti) S.14, s.122
Matbuât-ı İdare-i Bihiyesinden (30. sayıdaki reji idaresi ile ilgili makale) S.31, s.260
İhtâr-ı Resmîye (Askerlik çağı gelmiş olanların teslim olması) S.76, s.769

II.2.23. İTİZAR

MEHMED MURAD

İhtâr-ı Mahsûs S.77, s.771
(Mehmed Murad rahatsızlığı sebebiyle
kısa bir süre yazı yazamayacağı için özür diliyor.)

İMZASIZLAR

İtizar (Gazetenin bir gün gecikmeli yayınlanması) S.101, s.967

Tashih ve İtizar (116. sayıdan itibaren gazetenin
sayfa numaralarındaki karışıklık) S.138, s.1274
–“1100” yerine “2000” rakamının yazılması –

II.2.24. TAZİYE**İMZASIZ**

Hayrettin Paşa (Hayrettin Paşa'nın vefâtı) S.133, s.1227

II.2.25. İLÂN**İZNİKÎ ABDULLAH REMZİ**

Bağcılara (Külleme sorununa çözüm) S.9, s.82

MÜLÂZİM-I EVVELİ MUSTAFA SABRİ

İlânât (Kayıp ilanı) S.6, s.54

İMZASIZLAR

İlânât:

Mizan'ın İlân-ı Mahsûsu (Gazetedeki ilân ücretleri) S.1, s.4

Kütüp ve Risâil (Gazetede tanıtılacak eserler) S.1, s.4

Mizan (Abone şartları ve gazeteye ulaşma) S.4, s.30

Mizan	(Posta ücreti)	S.5, s.41
"	(Abonelik bedelleri)	S.6, s.54
"	(Posta ücreti)	S.7, s.62
"	(Gazetenin eski sayılarına ulaşma)	S.9, s.82
"	(Abonelik bedeli)	S.15, s.130
"	(Abonelik bedeli)	S.16, s.138
"	(Taşradaki aboneler)	S.18, s.154
"	(Abonelik şartları)	S.21, s.182
"	(Vilayet gazetelerinin abonelik bedelleri)	S.22, s.190
"	(Abonelik bedeli)	S.25, s.214
"	(Aboneliklerin yenilenmesi)	S.26, s.222
"	(Abonelik bedeli)	S.27, s.230
"	(Gazeteleri değiştirme imkânı)	S.38, s.318
"	(Abonelik şartları)	S.40, s.337-8
"	(Abonelik şartları)	S.41, s.349
"	(Taşra abonelikleri)	S.42, s.362
"	(Gazetenin abonelere ulaştırılması)	S.43, s.374
"	(Abonelik şartları ve abonelerin senetleri)	S.44, s.385
"	(Posta ücreti)	S.45, s.398
"	(Abonelikleri yenileme)	S.48, s.423
"	(Midilli'deki aboneler)	S.51, s.470
"	(Abonelikleri yenileme)	S.52, s.482
"	(Abonelikleri yenileme)	S.53, s.493
"	(Senelik abonelere gazetenin hediyeleri)	S.54, s.505
"	(Gazetenin çarşamba günleri neşredilmesi)	S.56, s.530
"	(Okuyucu mektuplarının gazeteye ulaşımı)	S.57, s.542
"	(Gazetenin tatilinin abonelik süresine etkisi)	S.68, s.673
"	(İzmir ve Selânik'teki abone merkezleri)	S.70, s.698
"	(Mizan ciltleri ve bunların fiyatları)	S.73, s.734
"	(Mizan ciltleri ve bunların fiyatları)	S.74, s.746
"	(Mizan ciltleri ve bunların fiyatları)	S.75, s.757
"	(Abonelik süresi)	S.82, s.822

Mizan	(Mizan ciltleri ve bunların fiyatları)	S.83, s.830
"	(Mizan ciltleri ve bunların fiyatları)	S.84, s.838
"	(Mizan ciltleri ve bunların fiyatları)	S.90, s.886
"	(Mizan ciltleri ve bunların fiyatları)	S.91, s.894
"	(Mizan ciltleri ve bunların fiyatları)	S.92, s.902
"	(Mizan ciltleri ve bunların fiyatları)	S.93, s.910
"	(Mizan ciltleri ve bunların fiyatları)	S.94, s.918
"	(Mizan ciltleri ve bunların fiyatları)	S.95, s.926
"	(Mizan ciltleri ve bunların fiyatları)	S.96, s.934
"	(Mizan ciltleri ve bunların fiyatları)	S.97, s.942
"	(Mizan ciltleri ve bunların fiyatları)	S.99, s.957
"	(Mizan ciltleri ve bunların fiyatları)	S.100, s.966
"	(Mizan ciltleri ve bunların fiyatları)	S.101, s.974
"	(Mizan ciltleri ve bunların fiyatları)	S.102, s.985
"	(Mizan ciltleri ve bunların fiyatları)	S.103, s.994
"	(Mizan ciltleri ve bunların fiyatları)	S.104, s.1001
"	(Mizan ciltleri ve bunların fiyatları)	S.107, s.1025
"	(Mizan ciltleri ve bunların fiyatları)	S.109, s.1041
"	(Mizan ciltleri ve bunların fiyatları)	S.110, s.1050
"	(Mizan ciltleri ve bunların fiyatları)	S.112, s.1066
"	(Mizan ciltleri ve bunların fiyatları)	S.113, s.1073
"	(Abonelik şartları ve bedeli)	S.114, s.1083
"	(Abonelik süresi)	S.115, s.1091
"	(Mizan ciltleri ve bunların fiyatları)	S.117, s.1106

İlânât:

Şehr-i Emânet-i Celilesi'nden (Dolmabahçe'de eşya satışı ve			
		piyango çekilişi)	S.5, s.41
"	"	" (Eснаfların Ticaret Odası'na kaydı)	S.6, s.54
"	"	" (Arsa alımı kararnameesi)	S.7, s.62
"	"	" (Nisa Hastahanesi'nde göz	
		muayenesinin başlaması)	S.10, s.90
"	"	" (Emlâk vergisi)	S.15, s.130

Şehr-i Emânet-i Celilesi'nden (Depremzedelere yardım)	S.16, s.138
" " " (Gaz kömürü satışı)	S.17, s.146
" " " (Gaz kömürü satışı)	S.18, s.154
" " " (Satılık arsa ve emanetteki eşyaların satışı)	S.21, s.181-2
" " " (Nisa Hastahanesi'ne yardım)	S.23, s.198
" " " (Satılık arsa)	S.24, s.206
" " " (Kok kömürü satışı)	S.25, s.214
" " " (Satılık arsa ve ev)	S.29, s.246
" " " (Kayıp eşyalar)	S.32, s.270
" " " (Hastahanelerdeki eşyalar için ihâle)	S.35, s.294
" " " (Sergi ilânı)	S.39, s.326
" " " (Arsa ve maden kömürü satışı)	S.41, s.349
" " " (Müzâyede ve sergi ilânı)	S.45, s.397-8
" " " (Kömür satışı)	S.46, s.410
" " " (Kömür satışı)	S.52, s.482
" " " (Emlâk satışı)	S.60, s.578
" " " (Nisa Hastahanesi'nin muayene günleri)	S.61, s.590
" " " (Arpa ve saman satışı)	S.62, s.601
" " " (Maden kömürü satışı)	S.65, s.638
" " " (Maden kömürü satışı)	S.81, s.814
" " " (Maden kömürü satışı)	S.100, s.966
" " " (Küçük Çekmece âşarının ihâlesi)	S.103, s.994
" " " (Satılık arsa ve konak)	S.113, s.1073
" " " (Zirâi arsa ve zeytin satışı)	S.118, s.1114
" " " (İki yıllık icâra verilecek bahçe)	S.126, s.1178
İlânât (Hastahane bağışları ve kayıp ilânları)	S.5, s.41
" (Bâbiâli'de kitap fiyatları)	S.12, s.106
" (Yeni sayıları çıkan gazeteler)	S.23, s.198
" (Kayıp ilânı)	S.26, s.222
" (Okuyucuların "Hizmet" gazetesine ulaşması)	S.30, s.254
" (Müzâyede)	S.38, s.318

İlânât	(Eşya satışı)	S.56, s.530
"	(Kiralık ev)	S.59, s.564
"	(Salnâme siparişi)	S.67, s.662
"	("Sıhhat" gazetesinin abonelik şartları)	S.68, s.673-4
"	("Tercüman"ın yedinci senesi)	S.70, s.698
"	(Arsa satışı)	S.75, s.757
"	(Galata'daki musiki kursları)	S.80, s.806
"	(Sultâni Mektebi'nin taksitleri)	S.82, s.822
"	(Sultâni Mektebi'nin taksitleri)	S.83, s.831
"	(Kiralık konak)	S.84, s.838
"	(Sicil kayıtları, satılık arsa)	S.85, s.846
"	(Rüsûmat ve kotra ihâlesi)	S.86, s.854
"	(Askeri Mektep yakınlarındaki dükkânlarde kontrat yenilemesi)	S.87, s.862
"	(Anadoluhisarı'nda kiralık sahilhâne)	S.89, s.878
"	(Anadoluhisarı'nda kiralık sahilhâne)	S.91, s.894
"	(Deniz hamamı müzâyedesini, kömür satışı)	S.98, s.950
"	(Satılık zirâi arsa ve Nisa Hastahanesi için müzâyede)	S.99, s.957
"	(Daire inşaatları, okul kayıtları)	S.100, s.966
"	(Arapça ve Farsça kursunun tatile girmesi)	S.102, s.985
"	(İki yıllık icâra verilecek gazino)	S.103, s.994
"	(Şili'de kantar, rüsum ve çeki ihâlesi)	S.104, s.1001
"	(Satılık arsa)	S.106, s.1018
"	(Satılık arsa)	S.107, s.1025-6
"	(Satılık sahilhâne ve kayıkhâne arsaları)	S.108, s.1034
"	(Basra'da kolera salgını, okulların açılış tarihi)	S.109, s.1042
"	(Satılık arsa)	S.112, s.1066
"	(Satılık arsa)	S.116, s.1098
"	(Satılık arsa)	S.117, s.1106
"	(Satılık eşyalar)	S.120, s.1130

İlânât	(Satılık arsa)	S.121, s.1138
"	(Satılık arsa)	S.122, s.1146
"	(Satılık arsa)	S.123, s.1154
"	(Emlâk vergisi)	S.130, s.1210
"	(Satılık ev)	S.133, s.1234
"	(Satılık arsa, ihâle)	S.135, s.1250
Trabzon Müşterilerimize (Okurlara ulaşma)		S.11, s.98
Aydın Müşterilerimize (Okurlara ulaşma)		S.17, s.146
Duyuru ("İntihar" başlıklı makalenin yasaklanması)		S.21, s.181
Büyük Akçe Piyangosu (Brezilya Hükümeti'nin düzenlediği büyük çekiliş)		S.23, s.198
Daire-i Umûr-ı Sıhhiyeden (Sicilya'da kolera salgını)		S.26, s.217
İlânât:		
Hocazâde Nazif Efendi (Kıbrıs'ta bir kazanın kaymakamlığına atanması)		S.27, s.230
Başlıksız ("Umûr-ı Maliye" yazısının kontrol memurları tarafından çıkarılması)		S.45, s.388
Mekteb-i Sultâniden (Okulun ihtiyaçlarını karşılamak için düzenlenen ihâle)		S.45, s.398
Mekteb-i Sultâniden (Okul taksitlerinin ödenmesi)		S.110, s.1050
Arsa Satışı (Satılık arsa)		S.52, s.482
İlânât:		
Şehr-i İdare-i Bihyesinden (Nisa Hastahanesi için eşya satışı)		S.71, s.710
İlânât:		
Matbuât-ı İdare-i Bihyesinden (Matbuât nizamnamesine uymayan "Saadet"e ihtar cezası)		S.71, s.710
Matbuât-ı İdare-i Bihyesinden (Matbaalardaki yazıların düzenlenmesi)		S.87, s.862
Matbuât-ı İdare-i Bihyesinden (Mukavelât muharrirliklerine atama)		S.102, s.986
Matbuât-ı İdare-i Bihyesinden (Yatılı medrese öğrencilerinin sınavı)		S.113, s.1074
Matbuât-ı İdare-i Bihyesinden (Askerlikleri gelen memurlar)		S.116, s.1098
Matbuât-ı İdare-i Bihyesinden (Mevlit duyurusu)		S.120, s.1130
Matbuât-ı İdare-i Bihyesinden (Dersaadet ile Tuna arasındaki tâcirlerin kontratları)		S.133, s.1234

Matbuât-ı İdare-i Bihiyesinden (Şimendifer tahvillerinin yayınlanma şartı)	S.155, s.1414
Matbuât-ı İdare-i Bihiyesinden (Askerlik tebligâtı)	S.159, s.1446
Bâbîâli Meşihatpenâhı'ndan (Ramazan münasebetiyle kadınların dikkât etmesi gereken davranışlar)	S.95, s.926
İlân-ı Mahsûsamız (Şikâyet edilen muhabirin "Mizan"a mensup olmadığı bildirilmiş)	S.126, s.1178
İlânât:Umûr-ı Sıhhiye İdaresinden (Mısır ve Basra'da kolera salgını)	S.127, s.1186
İlânât: Şehir Emânetinden (Satılık ev)	S.131, s.1218
İlânât: Mekteb-i Sultâni Müdüriyetinden (Okul taksiti)	S.132, s.1225
İlânât: Şehr-i Emanetten (Mühimmât-ı kırtasiyenin satışı)	S.134, s.1242
Başlıksız (Bayram nedeniyle gazetenin tatili)	S.147, s.1339
Mekteb-i Edep Ders Nezaretinden (Okulun bayram nedeniyle tatil olması)	S.152, s.1390
Umûm-ı Muhâcirin Komisyonundan (Ecnebi konağı)	S.152, s.1390
Rehber-i Mağfiret Müdüriyetinden (Okula öğrenci kayıtlarının başlaması)	S.152, s.1390
İfâde-i Mahsûsa (13 haftalık tatil sonrası "Mizan"ın neşrine başlanması)	S.157, s.1423
Başlıksız (Gazeteye verilen ilânlar)	S.157, s.1423

II.2.26. REKLÂM

HACI İBRAHİM

İlân ("Hikemiyât-ı Arabiye" adlı eserin satıldığı yerler)	S.8, s.70
---	-----------

HAKKAK TEVFİK SÂMİ

İlânât (Babası Azmi Efendi'nin mesleğini sürdürmesi) S.130, s.1210

SÂMİ

İlânât (Tercüme ve tashih kitaplar) S.65, s.638

ŞEKERCİ RIFAT EFENDİ

Şekerci Meşhûr Rifat Efendi'nin İlânıdır (Kayısı tanıtımı) S.20, s.174

İMZASIZLAR

Ahidnâme-i Hazreti Ali	(Kitap tanıtımı)	S.4, s.29
Müdhi'l-Hukuk Beyne'l-Dûl	(Kitap tanıtımı)	S.4, s.29
Hayyam	(Kitap tanıtımı)	S.4, s.29
Ser Kurân	(Kitap tanıtımı)	S.6, s.53-4
Mukaddime	(Kitap tanıtımı)	S.6, s.54
Şerh-i Mütercim-i Burhan	(Kitap tanıtımı)	S.9, s.81
Nahv-i Türkî	(Kitap tanıtımı)	S.9, s.81
Riyazi'l-Muhtar Mea'l-Atlas	(Kitap tanıtımı)	S.9, s.81
Mecmua-i Cevâmi	(Kitap tanıtımı)	S.9, s.81
Arâil-i Melil	(Kitap tanıtımı)	S.9, s.82
İstiğrak ve Dehşet	(Kitap tanıtımı)	S.9, s.82
Kaânidin-i Müntehab-ı Bahâriye	(Kitap tanıtımı)	S.9, s.82
İlânât	(Kitap ve dergi tanıtımı)	S.11, s.98
İlânât	(Viyana Oteli)	S.27, s.230
İlânât	(Gömlekçi Kostaki)	S.76, s.769
İlânât	(Giyim mağazaları)	S.78, s.789-90
İlânât	(Osmanlı Tiyatrosu)	S.90, s.886

İlânât	(Avukat Nâibi Muhtar Efendi)	S.117, s.1106
İlânât	(Avukat Nâibi Muhtar Efendi)	S.118, s.1114
İlânât	(Kapıların çarpmasını engelleyen araç)	S.143, s.1314
El-Muktezîp	(Kitap tanıtımı)	S.11, s.98
İstimdad	(Dergi tanıtımı)	S.13, s.114
İdman	(Dergi tanıtımı)	S.13, s.114
İdman	(Dergi tanıtımı)	S.15, s.130
Mecelle-i Muallimîn	(Kitap tanıtımı)	S.13, s.114
Vezâif-i Ebeveyn	(Kitap tanıtımı)	S.14, s.122
Vezâif-i Ebeveyn	(Kitap tanıtımı)	S.37, s.310
Coğrafya-yı Osmanî	(Kitap tanıtımı)	S.14, s.122
Oku-Yaz	(Kitap tanıtımı)	S.14, s.122
Cep Lügati	(Lügat tanıtımı)	S.15, s.130
Küçük Kâmus-ı Fransevî	(Lügat tanıtımı)	S.15, s.130
Küçük Kâmus-ı Fransevî	(Lügat tanıtımı)	S.17, s.146
Küçük Kâmus-ı Fransevî	(Lügat tanıtımı)	S.32, s.270
Muhtasır-ı Tarih-i Umûmi	(Kitap tanıtımı)	S.16, s.138
Coğrafya-yı Umûmi	(Kitap tanıtımı)	S.17, s.146
Miratü'l-Ayr ve Cep Takvimi	(Kitap ve cep takvimi tanıtımı)	S.17, s.146
İşret	(Kitap tanıtımı)	S.18, s.154
İlânât:		
Yeni Kitaplar	(İşret, İstilahât-ı Adliye)	S.19, s.166
"	" (Yadigâr-ı Hayatım, Tasarrufât-ı Arabiye, Nihal, Nâhid, Büyük Çocuklar)	S.20, s.174
"	" (Yadigâr-ı Hayatım, Manzara mecmuası)	S.21, s.182
"	" (Hazan, Kısas-ı Enbiya, Tarih-i İmâlât ve İhtiraât ve Keşfiyât-ı Beşeriye, Küçük Kitap, Manzara Mecmuası, Mükeyyifât ve Müskirât)	S.24, s.206
"	" (Yadigâr-ı Hayatım, Reh-nümâ-yı Tercüme, Manzara Mecmuası, Letâif-i Fukarât, Usûl-i Şarkıyye)	S.26, s.222
"	" (Numûne-i Terakki, Fransa Matbuat Kanunnamesi, Nihal, Debistân-ı Hurd)	S.27, s.230

- Yeni Kitaplar (Numûne-i İmtisâl, Mütercim, Nâhid, Manzara Mec.,
Sehv-i Müdhik) S.28, s.238
- " " (Numûne-i Terakki, Orman ve Maden Mec., Cep
Lügati, Yadigâr-i Hayatım, Cemâl-i İcmâl, Sehv-i Müdhik) S.29, s.246
- " " (Umûr-ı Nâfia ve Ziraat Mec., Numûne-i Terakki,
Manzara Mec., Nâhid Yemen Vilayeti Salnâmesi,
Vahdet-nüma, Kaside-i Amâli Tercümesi) S.30, s.254
- " " (Serseri Yahudi, Kavânin-i Adliye, Usûl-i Farisi,
Nev-usûl Sarf-ı Osmani) S.31, s.262
- " " (Serseri Yahudi, Kavânin-i Ahkâm-ı Adliye,
Hediye-i İhvân) S.32, s.270
- " " (Yadigâr-ı Hayatım, Usûl-i Talim, Familya Çocukları,
Roman Mec., Talim-i Kıraat, Usûl-i Muhakeme-i
Hukukiye Şerhi, Bedriye) S.34, s.286
- " " (El-muktezib fi Nahv-ı Lisan-ı Arap, Usûl-i Muhakeme-i
Hukukiye Şerhi, İkâzü'l- İhvân) S.35, s.294
- " " (Manzara Mec., İdman, Taklibü'l-Elfâz) S.36, s.302
- " " (Miratü'l-İber, Çocukların Hıfz-ı Sıhhati yahut Nasihat,
Asar-ı Edebiye, Manzara Mec.) S.37, s.310
- " " (Telhis-i Tarih-i Osmani, Manzara Mec.) S.39, s.326
- " " (Osmanlı Tarihi) S.40, s.337
- " " (Salnâme, Hikmet-i Edebiye, Kamusu'l-A'lâm,
Miratü'l-İber) S.41, s.349-50
- " " (Endülüs Tarihi, İki Korkaklar, Risâle-i Hâfi) S.42, s.361-2
- " " (Tercüme ve Şerh-i Mesnevi-i Şerif, Mikrop,
Risâle-i Hâfi, Umran, Tatbikât-ı Fenniye,
Münşeât-ı Hukuk, Kâmus-ı Hukuk, Vasıta-ı Servet) S.44, s.385-6
- " " (Mübâdi-i Lisan-ı Osmani, Vasıta-ı Servet,
Kamusu'l-A'lâm, Endülüs Tarihi, Mukaddime-i Tahlil,
Muhit, Salnâme, Rehber-i Sübyân, Umran, Risâle-i Hâfi) S.45, s.397

- Yeni Kitaplar (Edebiyat-ı Osmaniye, Asar-ı Edebiye, Mukarrerât-ı Mühimme, Risâle-i Hâfi, Akâid-i Osmaniye, Muhit, Nokta, Vasıta-ı Servet, Takvim-i Mükemmel) S.47, s.421-2
- " " (Umran, Fevâid Muhtasar-ı Nazariyyât, Ceza, Kamusu'l-A'lâm, Tarih-i Umûmi, Istılahât-ı Adliye) S.48, s.433-4
- " " (Tefekkür, Mizanü'l-Edep, Umran, Fevâid, Muhit, Kamusu'l-A'lâm, Salnâme-i Vilayet-i Aydın, Tercüme-i Muallakât-ı Seb'a) S.50, s.458
- " " (İngilizce Muallimi, Numûne-i Şecaât, Edebiyat-ı Osmaniye, Asar-ı Edebiye, İştıyâk, Nokta, Muhit, Fevâid, Vasıta-ı Servet, Umran, Endülüs Tarihi, Nilüfer, Tatbikât-ı Fenniye, Usûl-i Tedris, Türkçeden Fransızcaya Küçük Sözlük) S.53, s.493
- " " (Temenni-i Mahsûs, Vasıta-ı Servet, Umran, İnşirâh, Muhtasar-ı Lisan-ı Osmani, Nokta, Nilüfer, Kamusu'l-A'lâm) S.55, s.518
- " " (İlm-i İmrâz-ı Dâhiliye, Tasvir-i Ahlâk, Takvim-i Edebi, Medâr-ı Nutuk, Tercüme-i Muallakât-ı Seb'a, Lisan-ı Osmani, Karasi Vilayeti Salnâmesi, Fevâid, Nilüfer, Umran) S.57, s.541-2
- " " (Fransızcadan Türkçeye Cep Lügati, Mesnevi-i Şerif Tercüme ve Şerhi, Lügat-i EbuZZiya, Tasvir-i Ahlâk, Usûl-i Tedris, Vasıta-ı Servet, Yeni Coğrafya, Nilüfer) S.59, s.564-5
- " " (Coğrafya-yı Tabii ve Politiki) S.60, s.577
- " " (Demirhâne Müdürü, Figân, Şerh-i Aşknâme-i Bahaaddin, Umûr-ı Nâfia ve Ziraat Mec.) S.62, s.601
- " " (Hayri Bey Kütüğü) S.63, s.614
- " " (Şerh ve Tercüme-i Mesnevi-i Şerif, El-Mecelle, Telhis-i Tarih-i Osmani, Mecmua-i İlm-i Hesap, Esas-ı Sarf-ı Türki, Yeni Coğrafya, Mizanü'l-Edep) S.64, s.626
- " " (Er-Riyâzü'l-Mısriyye, Umûr-ı Nâfia ve Ziraat Mec.) S.65, s.638

Yeni Kitaplar (Küçük Hesap, Lügat-i EbuZZiya, Kamusu'l-A'lâm,	
Sefire-i Belâgat, Telhis-i İlm-i Servet)	S.67, s.662
" " (Fransızca Numûne-i İnşâ)	S.68, s.674
" " (Bir Türk Diplomatı, Üç Mektup, Kamusu'l-A'lâm,	
Ravza-ı Musavvere, Tarih-i Edebiyat-ı Osmaniye)	S.69, s.686
" " (Bir Muhtıranın Son Yaprakları,	
Tecârüb-i Mütenevvia-i Müfide)	S.71, s.710
" " (Demirhâne Müdürü, Tercüme ve Şerh-i Mesnevi-i Şerif	
Bir İzdivâcın Tarih-i Muaşakası, Kamusu'l-A'lâm)	S.73, s.733-4
" " (Kamusu'l-A'lâm, Kanun-ı İflâs)	S.74, s.746
" " (Hicaz Salnâmesi, Tahattur, Telhis-i İlm-i Servet,	
Güzel Sözler, Rehber-i Talebeyn-i Mecelle)	S.75, s.757
" " (Kamusu'l-A'lâm, Hâdisât-ı Tabîyye, Telhis-i İlm-i Servet)	S.76, s.769
" " (Kamusu'l-A'lâm, Hâdisât-ı Tabîyye)	S.78, s.790
" " (Vaveylâ-yı Şebâb, Balıkçı Kız, Demirhâne Müdürü)	S.79, s.798
" " (Muhabbet-i İzdivâç ve Kadınlar, Karnaval Cinayeti,	
Fedâkâr Balıkçı Kızı, Kamusu'l-A'lâm)	S.80, s.806
" " (İngilizce Muallimi, Kamusu'l-A'lâm)	S.81, s.814
" " (Memleket Hekimi, İngilizce Usûl-i Tedris,	
Edirne Salnâmesi, Manastır Salnâmesi,	
Küçük Tarih-i Osmani)	S.82, s.822
" " (Tercüme ve Şerh-i Mesnevi-i Şerif, Hukuk-ı İdare,	
Ev Hekimi, Kızıl Ata, İki Kadın, Karnaval Cinayeti)	S.83, s.830
" " (Tesadüfâtım)	S.84, s.838
" " (İngilizce Usûl-i Tedris, İki Kadın)	S.85, s.846
" " (Hayat-ı Düvel, İngilizce Usûl-i Tedris, Kamusu'l-A'lâm)	S.87, s.862
" " (Küçük Tarih-i İslâm, Yemen Salnâmesi,	
Ev Hekimi, Gönül Faciaları)	S.89, s.878
" " (Mesnevi-i Şerif)	S.90, s.886
" " (Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniye,	
Talim-i Bahar, Galatât-ı Tercüme)	S.91, s.894

Yeni Kitaplar (Kamusu'l-A'lâm, Cinayetler, Çöl Kahramanı Kız, Zinetü'l-Kelâm)	S.92, s.902
" " (Nilüfer, Sıhhat-i Etfâl yahut Validelere Reh- nümâ, Etmekçi Kadın)	S.94, s.918
" " (Kamusu'l-A'lâm, Ev Hekimi, Bir Türk Diplomatın Evrâk-ı Siyasiyesi, Malumât-ı Evveliye)	S.95, s.926
" " (Kamusu'l-A'lâm, Fatin, Mirat-ı Adalet)	S.96, s.934
" " (Nilüfer, Rehber-i Lisan-ı Fransevi, Hülâsa-i Medeniyet-i İslâmiye)	S.97, s.942
" " (Ev Hekimi, Etmekçi Kızı, Asır Kütüphânesi, Londralı İşçi Kız)	S.99, s.957-8
" " (Hayat-ı Düvel, Kamusu'l-A'lâm, Balıkçı Kızı, Sıhhat-nimâ-i İzdivâç, İngilizce Usûl-i Tedris, Demirhâne Müdürü)	S.100, s.966
" " (Etmekçi Kadın, Miratü'l-İber, Bir Mahkumenin İzdivâcı, Kamusu'l-A'lâm)	S.101, s.974
" " (Rehber-i Sübyân, Divan-ı Yavuz Sultan Selim, Kamusu'l-A'lâm, Etmekçi Kadın, Mübâdi-i Hukuk-ı Ceza)	S.103, s.994
Eghxt Versessertes Britania (Yemek takımı reklâmı)	S.19, s.166
Eghxt Versessertes Britania (Yemek takımı reklâmı)	S.20, s.174
Eghxt Versessertes Britania (Yemek takımı reklâmı)	S.21, s.182
Eghxt Versessertes Britania (Yemek takımı reklâmı)	S.22, s.190
Eghxt Versessertes Britania (Yemek takımı reklâmı)	S.23, s.198
Eghxt Versessertes Britania (Yemek takımı reklâmı)	S.24, s.206
Numûne-i Türkî (Eser tanıtımı)	S.25, s.214
Mihalaki Kamullu'nun	
Bahçeli Lokanta ve Birahanesi (Lokanta reklâmı)	S.26, s.222
Mihalaki Kamullu'nun	
Bahçeli Lokanta ve Birahanesi (Lokanta reklâmı)	S.27, s.230
Viyana'da Vukûa Gelen Büyük Harik	S.35, s.294
Viyana'da Vukûa Gelen Büyük Harik	S.38, s.318

Viyana'da Vukûa Gelen Büyük Harik	S.39, s.326
Viyana'da Vukûa Gelen Büyük Harik	S.56, s.530
Viyana'da Vukûa Gelen Büyük Harik (Yangın nedeniyle ucuza satılan tekstil ürünleri)	S.57, s.542
İki Kapılı (Dr. Mahmut Celâl'in muayehanesi)	S.45, s.398
Tarihi'l Umûmi (Bu eserin tanıtımı)	S.48, s.434
Istılahat-ı Adliye (Bu eserin tanıtımı)	S.48, s.434
Tarih-i Tıb (Bu eserin tanıtımı)	S.48, s.434
Kuddisiyyûn (Bu eserin tanıtımı)	S.48, s.434
Osmanlı Tiyatrosu (Minakyan Tiyatrosu)	S.56, s.530
Fransızcadan Türkçeye Cep Lügati (Lügat tanıtımı)	S.59, s.565
Fransızcadan Türkçeye Cep Lügati (Lügat tanıtımı)	S.62, s.601
Kamusu'l-A'lâm (Lügat tanıtımı)	S.72, s.722
Küçük Lügat Türkçeden Fransızcaya (Bu lüğatin tanıtımı)	S.101, s.974
Matbuât-ı Cedide (Ceride-i Bahriye, Mısır, Fotoğraf, Tasvir-i Ahlâk, Etmekçi Kadın, İlaveli Mecmua-i Müfide)	S.102, s.985-6
" " (Cepte Bulunsun, Kızıl Ata, Kamusu'l-A'lâm, Heyet-i Felekiye, Mukarrerât-ı Mühimme, Çocuk Bahçesi, Akm ve İnâyet)	S.104, s.1001-2
" " (Muhtasar-ı İslâm Tarihi, Heyet-i Felekiye, Nilüfer)	S.105, s.1010
" " (Etmekçi Kadın, Kamusu'l-A'lâm, Bir Türk Diplomatın Evrâk-ı Siyasiyesi, Lügat-i Ebuzziya, Tarihçe-i Beşer)	S.107, s.1026
" " (Evkât-nümâ, Ev Hekimi)	S.110, s.1050
" " (Müfredât-ı Tıp ve Fenn-i Tedavi, Müşâbehet, Kamusu'l-A'lâm)	S.112, s.1066
" " (Galatât-ı Tercüme, Ev Hekimi)	S.113, s.1074
" " (Mükemmel İnşâ, Etmekçi Kadın)	S.114, s.1062
" " (Letâif-i Fukarât, Muhtasar-ı Kimya, Lügat-i Ebuzziya)	S.115, s.1090
" " (Kamusu'l-A'lâm, Bî-çare Kız)	S.116, s.1098
" " (Lügat-i Ebuzziya, Etmekçi Kadın)	S.117, s.1106

Matbuât-ı Cedide (Etmekçi Kadın, Ferid, Lügat-i Ebuzziya, Orman ve Maden Mec.)	S.119, s.1121
" " (İberistân-ı Almanî)	S.120, s.1130
" " (Hocasız Fransızca Öğrenmek Usûlleri, Ev Hekimi, Lügat-i Ebuzziya, Asir Faciası yahut Bir Canavar Kadının Encâmı)	S.121, s.1138
" " (Lügat-i Ebuzziya, Victor Hugo'nun Bir Nutku , Ev Hekimi, Kedi Közü)	S.122, s.1146
" " (Kedi Gözü, Tarih-i Osmani, Lügat-i Ebuzziya, Büyük İkramiye, Muhsin Bey, Paris Sevdaları)	S.123, s.1154
" " (Tarih-i Umûmi, Ev Hekimi, Büyük Vâlide, Doktor Sanyel)	S.124, s.1162
" " (Defter-i Maksad, Denizaltında Seyahat)	S.126, s.1178
" " (Denizaltında Seyahat, Büyük İkramiye, Kainata Bir Nazar, Etmekçi Kadın, Zavallı Kız, Yeni Kimya, Büyük Vâlide)	S.127, s.1186
" " (Müşabehet yahut Ye's İçinde Sürûr, Büyük Vâlide, Yeni Letâif-i İnşâ, Lügat-i Ebuzziya, Etmekçi Kadın, İmlâ ve Nazari Talim Kitabı)	S.128, s.1194
" " (Usûl-i Maişet-i İnsan, Fizan, Etmekçi Kadın, Büyük İkramiye, Doktor Sanyel)	S.130, s.1210
" " (Müşabehet yahut Ye's İçinde Sürûr, Büyük Vâlide, Fotoğrafya Risâlesi, Son Aşk, 13 Numaralı Araba)	S.131, s.1218
" " (Etmekçi Kadın, hesâb-ı Tedrici, Hocasız Fransızca Öğrenmek Usûlü, Takvim-i Mükemmel, Balonla Seyahat, 13 Numaralı Araba, Kontes Sara)	S.132, s.1225-6
" " (Kontes Sara, Ferid, Canlı Cenaze, Büyük İkramiye, Kamusu'l-A'lâm)	S.133, s.1234
" " (Talim-i Kitabet, Meram, Şimendiferde Bir Sirkat-i Acibe, Balonla Seyahat, Şâhâne)	S.134, s.1242

Matbuât-ı Cedide (Büyük İkramiye, Kontes Sara, Hocasız Fransızca Öğrenmek Usûlü, Hadika-i Fünûn, Müşabehet yahut Ye's İçinde Sürûr)	S.135, s.1250
" (Kamusu'l-A'lâm, Açık Kumral Saç, Büyük İkramiye, Bir Felek-zede, Hocasız Fransızca Öğrenmek Usûlü, Kadın Katili, Lügat-i Ebuzziya, Balonla Seyahat)	S.138, s.1274
" (Musavver-i Cihan, İki Sevda, İntihâbâtım, Takvim-i Bahar, Doktor Samyel)	S.142, s.1306
" (Hayat-ı Düvel, Terâcim-i Ahvâl-i Evliya, Büyük İkramiye)	S.144, s.1322
" (Muhârebât-ı Bahriye-i Osmaniye, Jimnastik)	S.145, s.1330
" (Kısas-ı Enbiya ve Tevârih-i Hulefa, Rehber-i İmlâ, Meram, Kamusu'l-A'lâm)	S.146, s.1338
" (Mahzen-i Esrâr, Yeni Letâif-i İnşâ, Namaz Hocası, Meram)	S.147, s.1346
" (Gölge, Bir Komiserin Cüzidâtı, Ümid yahut Bir Katilin Âkıbeti)	S.148, s.1358
" (Mükemmel Osmanlı Sarfı, Yeni Fenn-i Makine, Esâmi-i Kütüp)	S.149, s.1366
" (Desturun Rumca Tercümesi, Balonla Seyahat, Talim-i Berât, İm'an)	S.150, s.1374
" (Muntazam Alfabe-i Osmani, Fatin)	S.151, s.1382
" (Ahvâl-i Âlem, Defter-i Maksad)	S.152, s.1390
" (Müddi-i Umûmi ve Muavini, İki Sevda, Ev Kızı)	S.153, s.1398
" (Tab-ı Cedîde, Lehçe-i Osmani, Mhtasar-ı Tarih-i Osmani, Asya-yı Şarkiye'ye Seyahat, Yeni Usûl Defteri, Akm ve İnâyet, İpnotizm)	S.154, s.1406
" (Güftâr-ı Perişan yahut Mahsûl-i Teessür, Sarf-ı Türki, Ahvâl-i Âlem, Başlangıç)	S.155, s.1414
" (Salnâme-i Askeri)	S.156, s.1422
İlânât: Dişçi (Dişçi Abdülaziz Efendi)	S.138, s.1274
İlânât: İpnotizm (Dr. Besim Ömer'in eseri)	S.152, s.139

III. BÖLÜM

MİZAN GAZETESİ'NDEN SEÇİLMİŞ METİNLER

**S.1, s. 2 / İMZASIZ
BİRİNCİ İSTANBUL DÖNEMİ
MAKALE**

BİR GAZETENİN EHEMMİYETİ

Hakkıyla bir gazetenin neşri için birkaç münevver, mütercim, mürettip cem etmek ve varidât-ı tabiiye ile masârifât-ı ...* temin için bir miktar da sermaye tedârik eylemek kâfi olmadığını teslim ederiz.

Bir cemiyet-i mütemeddinenin nazar-ı dikkatini celb etmiş olan bir gazeteyi lâyıkıyla idare etmek sâir pek mühim umûr-ı azimeyi idare etmekten daha müşkildir.

Bir gazetenin edebileceği kadar gerek hizmeti gerek mazarratı hiçbir kimse icrâya muktedir olamaz.

İtibar kazanmış bir gazete bulunduğu ortamın reh-nümâsıdır. Ekser vakitte efrâd-ı cemiyet hiç farkına varmaksızın arz-ı asliyesi düzgünce ibârelerle mestûr olan evrâk-ı havâdisin efkârına tebayet ile nereye olsa gider.

Bunun için

“Bahtiyâr ol cemiyettir ki evrâk-ı havâdisi muhibb-i vatan ve devlet ve sahib-i himmet ve hamiyet elinde ola !

Bed-baht dahi ol cemiyettir ki bir takım matbuat müzevirlerinin kâr-ı harisânî tesvilâtına aldana !”

denilecek olursa manâsız biri mübalağa çıkmaz.

Bu bahisten maksadımızın ne olduğunu kâin-i kirâm pekâlâ tahmin ederler . Bununla erbâb-ı hakâyıkın tarik-i saadet refik-i isabet ve istikametini tariz-i bî-hûde maksût olmadığını dahi pek güzel anlarlar.

Mizan'ı neşr etmekten yegâne maksadımız rüfekâ-yı sâiremiz ile bi'l- ittifâk hakikaten padişahımıza ve vatanımıza elden geldiği kadar hüsn-i hizmet eylemektir.

Çünkü matbû-ı mefhûmumuzu ve vatan-ı muazzezimizi gerçekten kendi hayat ve menâfimizden ziyâde severiz. Bunu tekzib edecek neşriyatta bulunmak

* Metnin bu kısmı silik olduğu için kelime okunamamaktadır.

emel-i halisânemize muâdil iktidar ihsânını dahi Cenab-ı Hakk'ın eltâf-ı bî-nihâyesinden ricâ ve niyâz eyleriz.

S.1, s.2-4 / İMZASIZ

BİRİNCİ İSTANBUL DÖNEMİ

MAKALE

MİZAN'IN MESLEĞİ

Halisâne maksadımızı beyân edelim:

Makâm-ı resmîyeye takdîm olunan ve sûret-i bâlâda mündemic bulunan istidâmımızda arz ve beyân olunmak üzere memâlik-i mütemeddimede gazetecilik sanatı en mühim olan umûrun biridir.

Memâlik-i mahrûse-i şâhânede iş bu emr-i mühimi deruhde etmiş olan **Evrâk-ı Havâdis** ve **Tarik?** ve **Tercüman-ı Hakikat** ve **Saadet** ve **Ceride**'den ibârettir.

Evrâk-ı mezkûrenin şimdiye kadar devlet ve millete ettikleri ve edebilecekleri hizmet münker değildir. Her biri kendi meyline göre bir tarik tutup gidiyor ve oldukça enzâr-ı nâsta itibar buluyor.

Lâkin şurası dahi münker değildir ki tuttukları tarik takdir-i mükemmel olsa yine kıtaât-ı selûsaye sâyebân olup tadâdı müşkil vezâif-i diniye ve medeniye ile mükellef olan cemiyet-i mukaddese-i İslâmiye ve Devlet-i Muazzama-i Osmaniye'ye mürevvic-i efkâr olmak için asla kâfi değildir.

Evrâk-ı mezkûre İstanbul ahâlisinin meyil ve tabiatına göre tertip olundukları cihetle memâlik-i mahrûse-i şâhânenin İstanbul'un maadası için kifâyetsizlikleri her bir şüpheden vârestedir.

Memâlik-i mahrûse-i şâhânenin ekser cihetlerine posta ancak haftada bir defa gitmekte olduğundan bir haftalık evrâk-ı havâdis bağlanıp toptan taşra müşterilerine gönderilir. Halbuki evrâk-ı yevmiyenin birkaç nüshasını bir araya getirip birbirine tatbik etmeye gelmez.

Fakat bunun için sahipleri de tabîb olunmaz. Zira hîn-i tatbikte görülecek intizamsızlık muktaza-i hâldir.

Her yerde olduğu gibi memleketimizde dahi evrâk-ı havâdis beyninde “taze” havâdis vermek noktasında icrâ olunur. Heyet-i tahkikiye ve tahririyenin kâffe-i kuvvâsı “taze” havâdis taharrîsine ve onları “soğumaya meydan verilmeksizin” tahrire sarf olunur. Hatta işin içinde o kadar telâş görülür ki etraf-ı muhtelifeden gelen malumâtı birbirine tatbik etmeye bile meydan bulunmaz. Bunun için gazetenin bir nüshasında malum bir fikranın kerrâtla yazıldığı, yahut sûr-ı muhtelifeye üzere müteaddid nüshalara girdiği her vakit müşâhede olunagelen garîbelerdendir.

Muhabirlerden birinin sem‘ine vâsıl olan havâdisin lâyıık-ı vecihle tahkikine zamanın yahut hal ve mevkiin müsaadesi yok ise muhabir tahkikât-ı lâzimeye müsâit dakikaya intizar etmeksizin başka gazetecilerden evvel davranayım mütâlaasıyla ve “Tafsîlâtı bade arz olunur” kavliyle hemen bir şey uydurup matbaaya gönderir. Tahkikatın neticesi ise ferdâsı günkü nüshaların birinde görülür ki bazen birinci mündericâtı esasen cârih olur.

Gazetenin biri refiklerinden evvel davranıp bir havâdis neşredecek olursa diğer gazeteler ya ihtiyâr-ı sükût ile mezkûr havâdisten bahsetmezler, yahut arkadaşlarında ahz ettiklerini setr için her birini birer renge boyar ki hakikat-i hâl güç anlaşılır.

Türkçe gazetelerin mündericâtı ekseriya akşamın saat dokuzu ile on ikisi arasında toplanır. Bazen yazı kâfi gelmez de sütunları doldurmak için fazla bir şey tedârik etmek lâzım gelir. Bu da ekseriya müdür ve heyet-i tahririye dağıldıktan sonra vâki olur. Bu halde musahhih ile mürettibin ellerine hemen ne geçse dizilir.

Bazen dahi baş mürettip dizilmiş yazının fazla olduğunu müşâhade ile mündericâtın bir miktarını çıkarmaya mecbur olur. Bu halde mündericâtın ehemmiyetine bakılmaksızın rast gele fıkralar çıkarılır.

Bunun için müdür ve başmuharrir marifetiyle tertip olunan icmaller ile birinci sayfa havâdisinden maada mündericâtın kâffesinde karışıklık ve tabiatsızlık müşâhede olunur. Bunun önünü almak için takdir-i gayret olursa gazete yevmî olduğu halde haftalıktır.

Çünkü İstanbul halkı taze havâdis ister. Heyet-i idare halkın iş bu arzusuna muvâfık olarak birinci sayfayı tertip eder. Baki üç sayfa dahi karışık kalır.

İstanbul halkı çokluk iş bu karışıklığa ehemmiyet vermez. Ya birinci sayfanın maadasını okumaz, yahut okur da yarına kadar zihninde tutmaz ve yarınki nüshayı okur iken evvelki nüshaya tatbik külfetinde bulunmaz...

Lâkin bir haftalık nüshaları birden alıp mütâlaaya mecbur olan taşra erbâb-ı merâkının hâlini tefekkür etmeli!

“Mizan” işte bu tefekkürün semeresi olarak âlem-i vücuda ayak basıyor.

Matbaanın hafâyasını setr eden iç perdenin bir ucunu kaldırdığımızdan dolayı refiklerimiz bize gücenmesinler. Zira maksadımız bir vecihle tariz olmayıp ancak pek çok zevât-ı kirâm “Mizan”ın yevmî gazete olmasını arzu ederek bu babta hayli nesâyihde bulduklarından matbaa ahvâlinden bahsimiz mücerred Mizan’ın şimdilik haftada bir kereden ziyade neşr olunamayacağını beyândan başka maksada mebnî değildir.

Geçen sene Kafkasya seyahatinden avdet ederek Trabzon’a – yani vatan-ı azizin birinci iskelesine gelmiş idim. Hîn-i gaybûbetimde Şarkî Rumeli’de nâgâh-kıyâm vâki olup âlem-i siyasiyi telâşa düşürmüş idi. Vakanın ehemmiyet-i fevkâlâdesi olduğu cihetle gayret-i milliye ile malamal olan kalbim pek müteessir olup hudut hâricinde buldukça lisan-ı ecnebi üzere muharrer gazetelerin ağız-ı bed-hâhânedan sâlim olmayan mündericâtından paslanmış olan zihnimi hem-cins ve hem-his olan erbâb-ı kalemin mahsulât-ı fikriyeleriyle cilâlandırmak için karaya çıkıp İstanbul’un evrâk-ı havâdisini tedârike müsâraat eyledim ve İstanbul evrâk-ı havâdisi içinde en muteber addolunan iki haftalık nüshalarını hemen elde ettim. Üç saat zarfında mütâlaa ettiğim iş bu on dört nüshanın mündericât-ı umûmiyesindeki her nevi karışıklık öyle bir tesiri mûcib oldu ki kemâl-i müsâraat ile iltizâm ettiğim maksad-ı aslî hemen unutulup fikrim münhasıran taşra vatandaşlarımızın merkez-i hilâfet-i kübrâ ile âlem-i medeniyetin ahvâlinden haberdâr olmak hususundaki müşkilâtı ihâta ile meşgul oldu.

İşte o vakit idi ki haftada bir kere neşr olunur siyasî ve fennî bir gazetenin vilayât-ı şâhâne için lüzumunu hissetmiş idim. Binaen-aleyh “Mizan”a iş bu Trabzon tesirinin mahsûlü nazarıyla dahi bakılabilir.

Bu sûretle meydana çıkmış olan **Mizan** “taze” havâdis gazetesi olmayacaktır.

Mizan ahvâl ve vukûât-ı umûmiyeyi lâyıkıyla tahkîk ederek münâsib-i mütâlaat ile mufassal sûrette neşr edecektir.

Mizan havâdis kısmında Dersaadet müşterilerini memnun edip etmeyeceğini bilmez ise de vilayat-ı şahâne müşterilerini hoşnut edeceğini kaviyyen me'mul eder. Fünûn kısmında ise umûmun tahsinini celb etmeye sa'y edecektir.

Mizan'ın her nüshası "İfâde-i Mahsûsa", "Havâdis", "Evrâk-ı Havâdis", "Evrâk ve Mekâtîp", "Fünûn ve Edebiyat", "Mütenevvia", "İlânât" namlarıyla yedi kısma taksim olunup "İfâde-i Mahsûsa" kısmında mesâil-i yevmiye-i dâhiliye ve hâriciyeden bâhis bend-i mahsuslar;

"Havâdis" kısmında haftalık vukuât-ı dâhiliye, tevcîhât, telgraflar icmâli;

"Evrâk-ı Havâdis" kısmında Dersaadet'te neşr olunan gazetelerin haftalık münderecâtının bî-arafâne ve hayırhâhâne tetkik ve muvazene yolunda büyük bir makale;

"Evrâk ve Mekâtîp" kısmında matbaaya gelen evrâk-ı adiyeye ile mekâtipten başka vilayât gazetelerinin neşriyatı hakkında mütâlaalar;

"Fünûn ve Edebiyat" kısmında dahi asr-ı hâzırda Avrupa'da ezhân-ı umûmiyesini en ziyâde işgal etmiş olan mesâil-i siyasiye-i fenniyyeden bâhis büyük makaleler ile edebiyata müteallik telif ve tercüme, yahut meydan-ı intişâra vaz olunan âsâr-ı milliye hakkında bî-arafâne tenkitler münderic bulunacaktır.

Ecnebi matbuatının bize ait olan münderecâtı red ve cerh yolunda yazılacak makaleler dahi İfâde-i Mahsûsa kısmına dâhil edilecektir.

Gerek gazetelerin gerek âsâr-ı edebiyenin hîn-i tenkitlerinde **Mizan** vicdana tebâiyet ile hareket edeceğinden bir takım mübahesât ve müşâtemâta girmekten nihâyet derecede ihtirâz edecektir.

Mizan münderecât-ı umûmiyesinde umûr-ı dahiliyeye dikkat ve itina ile vilayat-ı şahânece hükümet-i seniyyenin mürevvic-i efkârı olmaya gayret etmekle beraber umûr-ı hariciyeye daha ziyade emek sarf edecektir. Bu da aziz vatanımıza hizmet-i hakikiyede bulunmak için umûr-ı hariciyede meydan daha geniş olduğundan nâşidir.

Kemâl-i teessüf ile görüldüğü üzere bugünkü günde Avrupa'da mevcut hükümetlerin kısm-ı âzamı hükümet-i idareden bî-haber olması tabii olan efkâr-ı ammeye tâbidir. Vaktiyle din memurları tarafından tahrik olunan efkâr-ı amme şimdi evrâk-ı havâdise bend olmuştur.

Bu yakınlara gelinceye kadar Avrupa'nın en muteber gazeteleri bile mühim olan “Türk mezâlimi”, “Türk barbarlığı”, “Türk mutaassıbı” yolunda feryâtlar etmeyi kendileri için büyük bir şeref addetmek sütunlarını türrehât ile doldurdukları gibi, memurları dahi iş bu türrehât vasıtasıyla tahrik olunan efkâr-ı ammeyi bahane ederek bir takım metâlib-i tecavüz-kârâneye kapı açarlar idi.

Yüz elli seneden beri Devlet-i Aliyye-i Osmaniye'nin bir takım gavâilden kurtulduğu yoktur. İş bu gavâilin kısm-ı âzamı hâricin tahrikâtı semeresi olduğu gibi hîn-i tesviyede tesâdüf olunan müşkilâtın dahi düvel-i muazzamanın Avrupa menâfi-i umûmiyesine bile gayr-ı muvâfık olan mesleklerinden neşet ettiği kimse için hafî değildir.

Avrupa devletleri tarafından ihtiyâr olunmuş olan tecavüz-kârâne mesleğin taklidini Anadolu içerisinde bulunan bir köylü dahi hissetmiş ve hiss-i tabii olarak hakkında bir fikr-i mahsus hâsıl etmiştir. Câhil köylü makul başka bir sebep bulamadığından “ Dini ayrı değil mi? – Elbet öyle olacak.” diyor. Memâlik-i mahrûse- i şâhânedede iş bu fikri tasdik eden nice şehirli dahi bulunabilir.

“Mizan” bu fikri tasdik edenlerden değildir. Fakat böyle bir fikrin husûl bulmasına Avrupa tarafından hayli münasebetler verildiğini inkâr edenlerden dahi değildir...

Vel-hâsıl dâhilî ve hâricî her nevi bâtil fikirleri tashih ve esbâb-ı hakikiyeyi tedkik ve muhakeme ettikten sonra neşr etmek, Avrupa matbuâtının ihtiyârî ve gayr-i ihtiyârî neşriyât-ı muzırrasını zamanıyla ve lâyıkiyle red ve cerh etmek tesirlerini tahfif eylemek, Osmanlı cemiyetinin zan olunduğu mertebeden pek âlâ olduğunu Avrupa efkâr-ı âmmesine bildirmek, Avrupa erbâbının meşâgil-i edebiye ve fenniyelerinden karîn-i kirâmı haberdâr etmek ve bâ-husus cemiyet-i mütemeddineye arz olan imrâzın en mühliki demek bulunan meyûsiyete – yani ümid-i istikbâl hususunda yes ve nevmidiye mahal vermemek yolunda ne mertebede hizmet etmek mümkün ise onu ihtiyâr eylemek hususlarını “Mizan” kendisi için vazife addedecektir.

Cennet-mekân Sultan Mahmut Han-ı sani firdevs-i aşiniyân Selim ve Süleymanları gölgede bırakacak himmet ve gayret sarfı ile tarih-i Osmani'de büyük bir inkılâp için kapı açmış idi. Hakan-ı müşarun-ileyh müddet-i saltanatlarında ancak umûr-ı askeriye cihetini matlûb-ı hümayunları vechiyle ıslâh ve tanzim için zaman

bulabilip idare-i devletin şâyân-ı sâiresi hakkındaki tasavvurât-ı şâhaneleri yalnız kuvvede kalmış idi.

Cennet-mekânın efkâr ve tasavvurâtındaki hikmet ve ulviyet ukelâ-yı asrın bile iktidarları fevkinde olduğundan hayli müddet anlaşılmayıp kalmış idi.

Allah ömür ve şevketlerini müzdâd buyursun padişah-ı âlem penah şevketli kudretli kemâl merhametli Sultan Abdülhamid Han Gazi Efendimiz Hazretleri cedd-i emcedlerinin âsâr-ı celîlesindeki dekâyık ve hafâyaya ilhâm-ı rûyasıyla vâkıf olarak cülûs-ı hümâyunlarından beri ibrâz buyurdıkları himemât-ı şâhaneleri ile millet-i İslâmiye'ye taze hayat bağışlamışlar ve istikbâl ufkundaki bir takım kara bulutları tedâbir-i hikmet-zamirleriyle dağıtmışlardır.

Böyle bir devr-i saadet ve terakkiyatta “Mizan” hükümet-i seniyyenin efkâr-ı celîlesini yâr ve agyâra karşı neşr ve tervîc etmek gibi olsun hizmette bulunarak haline göre ifâ-yı vecîbe arzusunda bulunuyor.

Bundan anlaşıldığı üzere “Mizan” Allah devam ihsân eylediği halde büyük bir vazife altında bulunacaktır. Hakkından geleceğini iddia etmek edep ve terbiyeye uymaz.

Fakat mahkeme-i vicdan ve hamiyete havâle edilmeksizin sütunlarına bir fikra derc olunmayacağını ve her satırın hîn-i tahririnde esasen bu mülk ve milleti ihyâ için bahşâyış-i İlahî olan padişah-ı hikmet-i şîâr ve şehriyâr-ı hamidü'l-âsâr efendimiz hazretlerine ve öyle şehinşâh-ı şevket-penâhın azm-i müceddidânesiyle az zaman içinde mağbut-ı aktâr-ı cihan olmak envâr-ı isti'dâdıyla âlemin gözlerini kamaştırmak üzere bulunan vatanımıza hüsn-i hizmet etmek arzu-yu yegânesiyle ele kalem alındığı vezâifini derhâtır edeceğini beyân için “Mizan” katiyen tereddüt etmez...

Ve min-Allahi't-tevfik

S. 16, s.131 / MEHMET HİLMİ
BİRİNCİ İSTANBUL DÖNEMİ
ŞİİR

İFÂDE-İ MAHSÛSA

Padişah-ı kerâmet-i münkabet ve şehriyâr-ı veli siret veli nimet-i bi-minnetimiz Padişahımız Efendimiz Hazretleri'nin Sâdât-ı Kirâm-ı zevil-ihirâm haklarında tenvir-i uyûn-ı muvahhidin eden ihtirâmât-ı melâik- pesendâneleri cümle-i celilesinden olmak üzere hâtîme-i ziyaretgâh-ı seyyâhin olan Seyyit Bilâl Radîyallahu anh mülkü'l-müteâl Hazretleri'nin türbe-i mukaddeselerinin tamir ve tezyine şeref-paş-sudûr-u sünûh olan irade-i kutsiyet-i mutâde-i cenâb-ı hilâfetpenâhileri muktazâ-yı münifesinin sûr-ı icrâyesini ve bu babta hasbe'l-münasebe hisse-i acizenemize isabet eden fariza-i şükran ve mahmedeti zıkr ü beyân ile tezyin-i sahâyif etmiş idik.

Türbe-i mukaddese-i mezkûrece şu vecihle şeref-zuhûr eden hürmet-i mahsûsa-i Hazreti Padişahi'den dolayı Seyyit müşârûn ileyhın umûm-ı evlâdına şâmil olan mesârr ve mefharetin tercümanı olmak üzere Seyyit müşârûn ileyhın sülâle-i tahiresinden Merzifon nakibü'l eşraf kaymakamı siyâdetlü, faziletlü Seyyit Mehmet Hilmi Efendi Hazretleri tarafından matbaamıza gönderilen kıta-i manzumenin dahi derciyle duâ-yı ömr ve şevket-i cenâb-ı hilâfetpenâhiyi tekrarda efendi-i müşârûn ileyh hazretlerine müşâreketle tecdid-i iftihâr ederiz.

Kutb-u tâc ol yâ şâh-ı cihân Abdülhamid
Himmet-i kutsiyesinden oldu dünya müstefid

Türbe-i Seyyid Bilal'e hürmet-i Şâhânesi
Cümle evlâd-ı Resûl'ün haklarında oldu ıyd

Rûh-ı pâk-i Hazreti Peygamber'i şâd eyledi
Gün gibi izhar eder âsârını Rabbü'l- Mecid

Merkezinde bir tekrar ola İlahi şahımız
An be an olsun cihanda ömrü ikbâl-i mezîd

S.22, s.189 / İMZASIZ
BİRİNCİ İSTANBUL DÖNEMİ
TENKİT / ŞİİR

FÜNÛN VE EDEBİYAT

Bizce şiirin en güzeli mütâlaasından sonra en ziyâde tesir-i latif hâsıl ederek kalbi tatlı hissiyâta ve nihayetsiz hayâllere sevk edenidir. Şiir mevzuunun kanun bendi, yahut fen fikrası gibi mutlaka doğru ve muvâfık-ı hikmet olması iktizâ etmez. Lâkin hayâle hoş olmayan manzume şiir addolunamaz.

Kıta-i manzumenin elfâzındaki letâfet, hiçbir vakitte mânâsındaki letâfet ve ıttirâdın hâsıl edeceği tesir kadar güzel bir tesiri mûcip olamaz.

Saadetlü Ekrem Beyefendi Hazretleri'nin âsâr-ı cedîdesinden olup Fransa şair-i meşhûru **Alfred Dö Musset**'nin **Rappelle-toi** nam-ı manzumesine nazire şeklinde tanzim olunan şu manzumeyi bâlâda beyân ettiğimiz şiirlerden bulduğumuz cihetle maa't-teşekkür derc olunur:

YÂD ET!

Vaktâ ki gelip bahar... yekser
Eşyada ıyân olur tegayyür,
Vaktâ ki hezâr aşk-perver
Yapraklar ile edip tesettür
Bilmem kime karşı hasretinden
Başlar nevhâta bî-teehhür...

Kıl gökyüzünün letâfetinden
 Sâfiyet-i aşkımı tahattur
 Yâd et beni bir dakika yâd et!

Bir leyl-i sükûn-nümâda تنها
 Oldukta nişimenin serâp
 Kıl çeşmini atf-ı semt-i bâlâ
 Sevdalar içinde nur-ı mehtâp
 Oldukça derûnuna gam-efzâ
 Eyle o geçen demi tezekkür;
 Pîş-i nazarında sath-ı deryâ
 Ettikçe tenevvüç ve tenevvür
 Yâd et beni sâkitâne yâd et!

Vaktâ ki sabaha karşı nâgâh
 Bir zevrak içinde tek bir insan
 Hasretle çekip bir âteşin-i âh
 Titrek ses ile olur gazelhân,
 Ol âh-ı hazin-i âşıkâne
 Ol gamlı terâne-i tehassür
 Bî-şüphe edince kalb ü cana
 İcâb-ı teessür ve tekeddür
 Yâd et beni gizli gizli yâd et!

Bir kalb-i rakîk-i nâ-tüvânla
 Firkatte ne çektiğim bilinmez
 Hicrânla sitemle imtihanla
 Amma ki vefâ-yı dil silinmez.
 Sevdimse seni bu türlü sevdim
 Sensin bana mâye-i tefekkür!
 Ettikçe lisanım üzre daim

Ezkâr-ı muhabbetin tekerrür
Yâd et beni sen de gâh yâd et!

Vaktâ ki hulûl edip de eylül
Müstağrak-ı hüzn olur tabiat.
Vaktâ ki bir igbirâr-ı meçhûl
Eyler dilini esir-i kasvet
Seyret o sehâbeyi semâda
Ettikçe hazin hazin takattur
Bir rikkât ile hilâf-ı âde
Şâyet ola yaşla gözlerin pür
Yâd et beni ol zamanda yâd et!

Vaktâ ki durup şu kalb-i gam-nâk
Toprakta nihân olur vücudum.
Vaktâ ki dolup dehânıma hâk
Şevkinle tamam olur servetim
Tenha gecelerde bir hayâlet
Manzurun olunca bil-tahayyür
Yevm-i çeşmini bâ-kemâl-i rikkât
Bedbahtını, aşkım et tasavvur
Yâd et beni gamlı gamlı yâd et!

BİRİNCİ İSTANBUL DÖNEMİ

ŞİİR

FÜNÛN VE EDEBİYAT

YÂD ET

Bî-çare ve bî-enis ve bî-yar,
 Gurbette hezâr-ı gamla nâlân,
 -Pür hande iken çemende ezhâr-
 Yâdınla eyledikçe ben efgân,
 Kılmakla çiçekleri temâşâ
 Ettikçe tebensümün tahattur;
 Kıldıkça hücum hicr ü sevda
 Tecdid-i teessür tahassür;
 Yâd et beni de sen âh yâd et.

Vaktâ ki edip bahar avdet
 Âlemde hazân olur nümâyân;
 Tesir-i hazân ile nihayet
 Bî- rengi-i safâ kalır gülistan;
 Manzûrun olursa bâ- teessür
 Bir gonca-i zerd-i rikkat-âver
 Ya bir varak-ı hazan- perver
 Hâl-i dil-zârı et tasavvur,
 Yâd et beni nâdimâne yâd et.

Hatırda mıdır? Ki ey kamer-tâb!

Bir leyl-i hazin içinde -tenha -
 Şeb-i tâ-be-seher seninle bî-hâb
 Yıldızları eyledik temâşâ;
 Çeşminde durur onun hayâli
 Şâyet yine ol yere gidersek,
 Seyr dem-i mehtâb edersek,
 Hatırla da ol şeb-i visâli
 Yâd et beni de o demde yâd et!

Bir savt-ı hazin işitse nâgâh,
 Başlar helecâna kalb-i zârım;
 Bir şiir-i hazin okunsa billâh,
 Kalmaz o dem elde ihtiyârım:
 Giryân olurum edip tekeddür.
 Hep sensin olan bana nümâyân
 Her şiir-i latif içinde tâbân;
 Her dem eylerim seni tefekkür.
 Yad et beni sen de gâh yâd et.

Bu şiir-i hazinim ey peri-zat
 Benden sana yadigâr kalsın!
 Geçmişte de ol ... bahar-ı feryât!
 Nezdinde bu ber-güzâr kalsın.
 Oldukça müsâdif nigâhın
 Şayet ki edip dilin teessür
 Giryân ola dide-i siyahın;
 Maziyi kılıp o dem tezekkür,
 Yâd et beni âhlarla yâd et

Menemenlizâde Tâhir

BİRİNCİ İSTANBUL DÖNEMİ**ŞİİR****BİR SİTÂRE ALTINDA**

Seyr et küçük âfeti mahmur ve mükedder
Senden mi o meh-pare acep bir nazar ister?

Etsem de zamirimde olan şiire muhâtab
Versem mi ona ben dahi bir çehre-i diğەر?

Ey sabr u sükûtunla kılan leyleyi ihyâ,
Ey tâ-be-seher-i fikr ile bidâr olan ahter!

Ey zîrindeki heyette cihaniler içinde
Yahut o meleklerde – ki fevkinde gezerler –

İbkâr- ı hayâliye erbâb-ı hevâda
Tarih-i muhibbinde –ki halkınla beraber

Hâlık onu icâd ile inşâd buyurmuş
Mecmuadır – envâ-ı mehâsinle musavver.

Sen kim nazarın dûrdan etmekte isâbet
Sen kim yakışır nurun ki esrâr ola azher.

Ettin mi bu ulviyet endâma tesâdüf,
Gördün mü bu sûrette ya bir hüsn-i münevver!

Bilsem ki tuyûr-ı seheden mi kaçarsın

Bâdi-i tesettür nedir ey necm-i semenber?

Gönlüm gibi hasret-zedesin şam-ı garîbe
Şevkin olur ol hüzn-i semâvi ile bir ter

Vurmuş mu sana sâyesi bir nûr-ı latifin
Niranın muhabbet mi o bî-rengi-i peyker

Hicrân meâli ile düştükçe zemine
Ulvi nigehin olmada fikrim gibi muğber.

Bister ola olmaz mı sana sine-i cânân
Ey gün doğacak hâba varan tıfl-ı müzehher!

Dargın yüzüne maderinin hande nisâr ol
Âlemde o dem girye-i hasret de gülümser.

Maksat seni tavsit idi ihdâya bu şiiri
Maşûka-i bî-mislime ey sâi-i şebper!

Sevdim seni havfıyla meğer münfail olmuş
Leb-beste-i nâz oldu acep ol fem-i dilber

Bir gonca kesildi, yeniden bir gül-i handan
Dönmüş gibi duhterliğe bir hem-ser-i şevher

Rîzan ola şâyetse senin pâyına encüm
Ey yâr-ı vefâ-perverim! Ey mihr-i sitemker!

Londra 18 Mart 1303 - Abdülhak Hâmid

S. 26, s. 221 / MENEMENLİZÂDE TÂHİR
BİRİNCİ İSTANBUL DÖNEMİ
ŞİİR

FÜNÛN VE EDEBİYAT

Rusya meşâhir-i şuarasından **Lermatof**'un bir manzumesidir ki matbaamızda Rusça'dan tercüme olunduktan sonra Menemenlizâde Tahir Beyefendi tarafından tanzîm edilmiştir.

Ol dem ki hazân-nüma ekinler
 Mevc-âver olur misâl-i deryâ
 Ol dem ki durur nihân ve peydâ
 Evrâk arasında bir gül-i ter

Ol dem ki gusûn ve berg-i eşcâr
 Tesir-i nesim ile seher-gâh
 Mânende-i âh u vâh-ı can-gâh
 Bir sûret-i hazin-ter eyler izhâr

Ol dem ki olur bana nümâyân
 Otlar arasında bir çiçekçik
 Mahzûn duruşu, edası nâzik
 Bir jale cemâli, sanki giryân

Esmekle nesim-i nûkhet-âver
 Gâhi edip ihtizâz peydâ
 -Bir duhter-i naz yürür asâ-
 Gûya bana iltifat eyler

Ol dem ki çemende âb-ı cârî
 Giryân giryân eder terennüm
 Eyler o terâneden tefehhüm
 Dil-i râz nihân-ı gevhâri

Kalmaz o zaman gönülde mihnet
 Endüh ü melâl olur girizân
 Olmuş gibi sârı-i dil ü can
 Eşyada bedid olan tarâvet

Kâbil – derim – ol zaman cihânda
 Mesut ola bir dil-i gam-âgâh
 Tâbân olur ol zamanda Allah
 Gönlümde, zeminde, âsumanda

S.27, s.229 / A. M.

BİRİNCİ İSTANBUL DÖNEMİ

ŞİİR

“BİR SİTÂRE ALTINDA”

Ey rehber-i fikr ve hayâlim olan ahter!
 Ey jale-i aşk-ı eşk-teri, ey gam-ı dilber!

Vechindeki saffette o sevdalı kızılık
 Andırdı hazangâhta bir müzehhere-i ter.

Ey âh tahassür yakışan hüsnüne tefsir!

Ey hûn-ı teessür görünen vird-i semen-ber!

Bir jeng-i teessürde seni göz görüyorken
Bir reng-i tahassür bürünür dehr ser â ser!

Gör zaafımı ömrümden olurken müşteki
Gönlüm yine ömrümle mukîm olmayı ister!

Ey zâtı olan zât-ı hakikisi cihânın!
Ey zâtına benzer ne müessir, ne müesser!

Âsâr-ı hayâle-i sevda mı bu hâlet?
Fikrim mi bu zulmetine âlemdeki şebber!

Yok fikrime bir râh, güzergâh iken âlem
Bir sûret-i hatt-ı hareket görmedim âhir!

Ey şâm-ı garip! Ey şeb-i yeldâ-yı tahassür
Gönlüm de senin zulmet-i vechin gibi muğber!

Eyvah! Karanlık geceler me'men-i ümit!
Yokluk gibi varlık dahi tarikte yekser!

S.111, s.1053 / AHMET REŞİT
BİRİNCİ İSTANBUL DÖNEMİ
ŞİİR

Taht-ı himâye-i feyz-i vâye-i hazret-i şehriyârîde bulunan mekteb-i mülkiye-i şâhâne ezkiyâ-yı mezunîninden Ahmet Reşit Efendi'nin rûz-ı firûz-ı cülûs-ı hümâyûn münasebetiyle nazm ve tahrir ettiği kaside-i beligadır ki bir hiss-i sadâkat ve nimet-şinâsı ile yazıldığı için tebriken derc-i sayfa-i iftihâr ediyoruz:

Câmiü'l-feyz-i ezel cân aferin-i üns ü cân
 Eyledi İslâm'ı ihsânıyla birden kâmrân

Öyle bir ihsân-ı kudsî kim nazîri olmadı
 Nazıra zîb maksad-ı çeşm-i zemin ü asumân

Öyle bir ihsân ki ihsân-ı lafzı kâbil mi ola
 Pür-nevâ evsâfına neclâ-yı tahdis ü beyân

Öyle bir ihsân ki Hassân-ı meâni aferin
 Âlem-i bâlâdan eyler vasfını zib-i zebân

Mazhar-ı adl-i Hüdâ zıll-i bedii lâ-yezâl
 Padişâh-ı ümmet-i Peygamber-i âhir-zamân

Yani şâh Abdülhamid Han kim cülûsundan beri
 Buldu cism-i devlet ve millet hayat-ı cavidân

Mâhitâb-ı evc-i devlet çehre sây-ı râhtır
 Âfitâb-ı burc-ı şevkettir rikâbında divân

Zihn-i derrâkı tecelligâh-ı envâr-ı hikem
Kalb-i pâki mehbit-i ilhâm-ı Rabbü'l- mekân

Azm-i âli-i hümâyunu mürüvvet, merhamet
Her işinde mazhar-ı teyid-i Rab lâ-mekân

Gayret-i şâhânesi ihyâ-yı mülke münatıf
Maksadı hakkûsudur tesrir-i kalb-i bendegân

Lütfü şâmil-i âleme mânend-i nûr-ı âfitâb
Münceziptir der geh-i iclâline halk-ı cihân

Fikri âli, kalbi mülhem, niyeti hayrû'l-umûr
Zatı zıllullah, zılli herkese dârü'l-emân

Hükm-i adl-ârâsını seyr ü temâşâ eyleyip
Evc-i illiyinden takdir eder kerr ü beyân

Vasf-ı ulvî-i hümâyununda herkes böyledir
Çare-sâz din ü devlet, melce-i bî-çâregân

Müşkilât-ı devleti halletti dest-i fikreti
Akl-ı küldür, re'y-i hikmet-zibine hem-tersân

Maksad-ı terfîyie millet, himmet-i tesis-i sulh
Zihn-i kutsî-i hümâyununda etmiştir kıran

Ahd-i sulh-efzâ-yı adlinle o şah-ı azamın
Şeş-cihât-ı âlem oldu mazhar-ı emn ü emân

Rûz-ı firûz-ı cülûsundan beri ol Hüsrev'in
Fark-ı âlem oldu fahrinden karin-i firakdân

Lâ-cerem dil şâd olup icrâ-yı şeh-i âyin eder
Her sene rûz-ı cülûsunda bütün Osmaniyân

Bahtiyâr oldu zamanında ahâli ser-te-ser
Feyz-i lütfudur bir berâyaya muin-i mihr-bân

Zulmet-i zulmü cihândan kıldı mahv ü nâ-bedîd
Nûr-ı adl ü merhametle ol şeh-i haydar-tüvân

Rûh-ı âlem-i rahat-efzâ-yı ümemdir himmeti
Adl ü lütfu akl u irfânıyla olmuş tev'emân

Neyyir-i ihsânıdır pertev-feşân-ı marifet
Mülkü oldu su-be-su muammere-i irfân ü şan

Neşr-i nûr-ı ilm için mektepler açtı ca-be-câ
Kalmadı tarik-i cehl ü gabâvetten nişân

Asr-ı mebrûr-ı hümâyununda envâ-ı hüner
Ehl-i cehli kıldı rûşen-i çeşm-i irfân-ı cihân

Hufre-i cehle düşen bî-çaregân-ı gam-zede
Evc-i irfâna suvında buldular tâb ü tüvân

Padişahım sâye-i lütfunda bu çâker dahi
Mekteb-i mülkiyeye oldu müdâvim çok zaman

Kıldı istidâdı miktarınca kesb-i mağrifet
Oldu akrânı meyânında müşârün bi'l-benân

Pençe-i cevr-i felek ammâ giribânın tutup
Bir nefes terk etmedi olsun ferih ü şâdmân

Çünkü kılmıştı pederle mâderi terk-i hayat
Kendi kalmıştı cihânda bî-kes ü bî-hân mân

Gözlerinden eşk-i hûnii elem rizân idi
Yoktu bir el gözyaşın silsin bîhakkın müsteân

Âkıbet lütfun yetişti ey şehin-şâh-ı rahim
Gönlünü giryân iken güldürdün ettik şâdmân

Dest-i rahmetle kuruttu gözyaşın Allah için
Himmetinle bin yaşa ey küreti'i-ayn-i cihân

Lütfunu gördüm zahirim oldu rahm u şefkatim
Gözlerimden eşk-i şâdi olmadı şimdi revân

Taht-ı şevkette cihân durdukça dur iclâl ile
Ta ebed olsun cihân sayende gül-i handegân

Mihr ü mâh oldukça pertev-pâş âfâk-ı zemin
Eylesin tebrik bu rûz-ı cülûsun bendegân

Her teşebbüs- her emelde Hak muvaffak eylesin
Daima zatınla bulsun taht-ı devlet izz ü şâh

Kalbime mahkûktur vasf-ı meâlîp-perverin
Arz u tarifinde ammâ lâl ü hayrandır lisân

Sen bilirsin Padişahım mazhar-ı ilhâsın
Hâne-i dilde ne türlü hiss-i şükrândır nihân

Nam-ı şâhânen lisân-ı aczime zînet verir
Eyledikçe arz-ı hamd ü şükr için feth-i dehân

Mebhas-ı vafında hayret-perver-i vicdan iken
Rûz-ı firûz-ı cülûs etti (Reşid)'i terzebân

Âfitâb-ı din ü devletin cülûsun çün senin
Hâke rîzân olsa lâyıktır semâdan kehkeşân

Leyletü'l-envâr ola leyl-i cülûsun daima
Şehr-i âyin eyledikçe asumânda ahterân

S.69, s.685-6 / ÂBİDİN PAŞA
BİRİNCİ İSTANBUL DÖNEMİ
MAKALE

FÜNÛN VE EDEBİYAT

(Ankara Vali-i Vâlâ-Şanı Devletlü Âbidin Paşa Hazretleri'nin makale-i hikmet-i isâlesidir.)

Türkçe tabâbette istimâl olunan tabirât-ı garâbet âyât hakkında şûrâ-yı devleti azâ-yı kirâmından Saadetlü Said Beyefendi Hazretleri'yle Doktor Rifatlü Kâsım Efendi beyninde cereyân eden mübâheseyi **Tarik** gazetesinin nüshalarında okudum. Gazetelerin sütununu teshir etmeyi hilkatem arzu etmez isem de bazen sevk-i derûneyle birkaç satır yazmağa mecburiyet hâsıl oluyor. Böyle bir sevk-i derûniye bâdî olan hâlâtta biri de tabirât-ı mezkûrenin şimdiki hâl esef-i iştimâldir.

Cenâb-ı Vâcibü'l-Vücut'un insana ihsân buyurduğu beyân ve kelâmdan maksad-ı âli mütekellim tasavvur eylediği maâniyi hurûf ve elfâz vasıtasıyla muhâtabın zihnine nakl ile bundan bir çok kavâid ve muhassenâtın husûl-pezîr olmasıdır. Her kim ki nutku veya onun inikâsı olan kalemi bu yolda hüsn-i istimâl eder ise emr-i hikmet-i Samedâniye'yi ve maksad-ı aslîyi icrâ etmiş ve aksi hâlinde nev'an zulm ve isrâf eylemiş olur. Sıhhat-i bedeniye ve bazı mertebe hayat-ı cismaniye hıfza medâr olan ve binâen-aleyh her şeyden daha vâzih daha âşikâr tabirât ile tarife muhtaç olduğu bedidâr bulunan efkâr ve tenbihât-ı tıbbiye en muğlak tabirât ile tefehüm etmeye kalkışmak insana bi't-tabi girân gelir.

Mumâ-ileyh Kâsım Efendi diyor ki bu tabirâttan etibbaâ dava etmedikleri halde sâirlerin şikâyatı nâ-becâdır. Bu fikr-i musib değildir. Zira elfâz-ı tıbbiyenin mahall-i tesiri yalnız etibbânın vücudu değil kâffe-i insanların bedenidir. Etibbâ-yı hâzıkamız gazeteler ile imrâz ve müdâvâta dair bir çok bendler neşr ediyorlar. Eğer neşr olunan bendler yalnız doktorlar için ise onlar müstağni ve nâşirler kadar fenn-i tabâbete muttali dirler. Bu gibi ilânattan maksat makbul, bi't-tıbb-ı halkı mütenebbih etmektir. Halk ise ömründe işitmediği ve asla anlayamadığı bu garip elfâz ve esvâttan ne istifade edebilir.

Gençlerimiz bile hîn-i tahsillerinde bir çok zahmetler ile o tabirât-ı garibeyi mühimmâ emeğin öğrenirler. Fakat başka yerde işitilmiş ve işitilir şeyler olmadığından **mesmuâta göre** bazı defa kısmen fer-âmuş dahi ediyorlar. Bu zahmetler ne için ihtiyar olunuyor.

Ashâb-ı ferâsetin zehâbına kalır ise âdi malumât ve elfâz-ı fûrûşkıktan ibârettir. Hikmeten bakılsa bu tabirât garâbet-nümâ tahsil-i tıp ile meşgul gençlerimizin lisan-ı mader zatları olan Türkçe elfâz gibi tesirât-ı esasiye ve müfide-bahş ederler, ve ne de talebenin zihnini maani ile meşgul olmaya hür bırakırlar.

Sâye-i maarif-vâye-i cenâb-ı cihân-bânide mekteb-i tıbbiye-i şâhânedede evvel ve âhir yetişen etibbâ içinde fennen hiçbir şarlatana tesâdüf edilmiyor. Hemen cümlesi edip namuslu hâzık ve etibbâ-yı ecnebiye ile buldukları **konsültülerde** mübâheselerde fâiktirler. Bu cihet şâyân-ı teşekkür ve mahmidettir. Fakat fennen asla kusurları olmadığı halde hayfâ ki velev cüzi derecede olsun lisan-ı muğlatalığı vehmini hatırlara getirecek tabirât istimâline mecbur oluyorlar. Arabî lisanıyla kavâidini tahsil eden ve mâ, bi'l-iftihârımız olan etibbâmız müstesnâ oldukları halde

diğer ufak bir kısmın ashâbı lisan ve ulûm-u Arabiyye şöyle dursun nahvi bile lâyıkıyla tahsil etmemiş iken bir de en muktedir muallim ve müderrislerimizin anlayamadıkları Arabî lügatlerini müteselsilen istimâl edince bi'z-zarûre tarifi müşkil garip bir hâl-i hayret-mal hiss olunuyor. Geçenlerde tabibin biri üzüm ile beslenmek için mahûd tedaviyi tahrir ve tarif eder iken üzüm ile beslenmek – yani **tağdi-i bi'l-ineb** demiş idi. Beyhûde ve sarf-ı lüzumsuz olan böyle bir “yani”den, böyle bi't-tabî tebessüm hâsıl oluyor. Etibbâmız içinde (gerçi ender ise de) Türkçe bile imlâyı yanlış yazanlar da bulunabilir. Onlar raporitelerini yazmak için bazen acemi kalem kâtiplerine âb-ı rû döküp Arabî muallimlerinin bile anlayamayacakları tabirât-ı garibe ile tanzim eyledikleri veya ettirdikleri raporiteler mehâkim ve mecâlîste kıraat olundukça bazı âzânın yüzlerinde hamîyyet-kârâne ızdırabât ve bazısının ağızlarında istihzakârâne tebessümler görünüyor.

Bu hafta gelen posta ile muteber **Tarik** gazetesinin bir nüshasında insaniyetli bir polis memuru bir doktor efendiden gördüğü insaniyet ve sadakâten dolayı beyân-ı teşekkürü hâvi gayet muhtasar ve mümkün olduğu kadar sade tabirât ile izbâr ettiği bir varakada bile görünen tabirât-ı garibeyi kendisi dahi anlamadığına güvâhim mumâ-ileyh polis memurunun vicdanıdır, anladıysa polis kıyafetinde bir tabiptir, tabip değilse ve ma-mâfih yazdığını anladıysa kuvve-i kâşifesine diyecek olmayıp şâyân-ı tebriktir. Zira memâlik-i mahrûsede etibbâdan başka bu tabirât-ı muhterâyı fehm edebilecek olanların vücudu misâl-i anka nâ-bud ve gayr-ı mevcudedir.

Bundan mukaddem doktorun biri gazetelerde veremi ve vereme dair sûret-i tedaviyi tabirât-ı mahûde ile tarif ettiği sırada hatıra gelmişti ki o tarifâtı anlamak arzusuna düşecek adam müteverrim ise anlamaktan evvel kabre düşer, sağlam ise verem ve giriftâr-ı elem olur. Tabirât-ı mezkûredeki müşkilat izhar için icat olunduysa şimdiye kadarki iftihar kâfi, min bade-kâr ve suhûlet muktezidir. Bu elfâzın gayr-ı müstamele daha birkaç sene çâr-nâ-çâr devam ve imtidâd edebilse dahi karib ve baid bir zamanda terk ve iptal olunmaları zarûridir.

Gayet ağır bir hasta için etibbânın **ümitsizdir** dedikleri gibi biz de bu tabirât-ı hayriye-i tibbiyenin esassızlıklarını his ile hayatları **ümitsizdir** diyebiliriz. Tabiatın hâricinde doğan çocuğun ömrü bil-zarûre kısa olur. Mumâ-ileyh Kâsım Efendi gibi ezkiyâ-yı etibbâ istedikleri kadar kuvve-i kalemiyeleriyle bu gârabeti tesâhub

etsinler. Tesâhubların ümitsiz kalan bir marıza bir ay teselli verdikleri ilaçlar gibi faydadan hâlidir.

Bundan bir çok sene evvel Türkçe yazan kâtiplerimiz, münşilerimiz bir varakada belki on beşte biri Türkî ve kusur-ı elfâzı Arabî ve Farisî yazdıkları sıralarda “**Bu halden vazgeçiniz, adetâ Türkçe yazınız.**” deyince o nevi ihtârât eyler idi. Ama bugünkü günde sâye-i maarif-vâye-i cenâb-ı cihân-bânide mânend-i âb-ı zülât-ı saf ve berrak olan kitâbelerimiz müntesibinini kâmuslar üzerine sarf-ı zihin ve bezl-i efkâr ve israf-ı hayat etmekten masûn ve berî eyledi.

Fil-hakika **muhabbet – ülfet – sûrat – abdest** gibi Arabî ve Farisî bazıelfâz ve bazı terkibât el-an lisanımızda istimâl olunuyor. Fakat bu elfâz ve terkibât lisan-ı Türkîyle çoktan beri yek vücud olup umûm tarafından kabul olunmuş şeylerdir. Mumâ-ileyh Kâsım Efendi diyor ki; Fransızlar dahi bazı elfâzı Latin ile Yunan lisanından aldılar. Evet aldılar ama **bazı** ile bizim **cümle** arasında fark-ı azim vardır. Bir kaç sene evvel bütün Avrupalılar tıbbı Latince tahsil ettikleri ve Latinceyi terke Fransız veya İngilizceye tebdil ediniz teklifini hata ve ona ittiba etmek gayr-ı mümkün ve cehl-i azim zan ve gümân ettikleri halde bade bu efkâr-ı nâ-becâları mumlar gibi sönmüş bedâhate karşı söndü ve şimdi Latin lisanı atikalar sırasına girdi. Etibbâmız ise lisan bahsinde ilerlemeye bedel gerilemeye ısrar ederler ise bu sehveler mirât-ı tarihte şâyân-ı afv bir yolda görünmeyecektir. Hem de Fransızların hıfz ettikleri bazı Latin ve Rumca tabirâtı misâl getirdiğimiz – muhabbet – ülfet – gibi Fransızlaşmış lügatlerden ve bi’l-farz böyle de olmamış olsa bile ecnebler hata etmişler ise biz ne için onlara ittiba ve Türkçe tıptan ümit olunan fevâidi bazı münettibe hebâ edelim?

Avrupalıların kitaplarında birçok zâid harfler dahi vardır ki hiç telaffuz olunmaz. Böyle ise biz de durup dururken beyhûde birkaç hurûf tezyid ve onları taklit edelim? Hele fikirleri âlî olan Araplar diğer elsineden bir kelime olsun almağa tenezzül etmeyip kâffe-i telifâtlarını kendi lügatleriyle yazmışlardır. Eğer Arapların ulüvv-i himmetlerinden hassa- mend olmak ister isek – değil gayr-ı müstamel bazı âdi ve köhne lügatlerini - fakat başka lisandan ahz-i elfâz etmemekte olan fikr- i âlîlerini nazar- ı itibara alalım da o yolda müstefit olalım. Tıbba muktezî elfâz lisanımızda bulunmaz deniyor ise sûr-ı mastariyesi değil Fransız ve bu gibi yeni lisanlardan (Arabî istisna olunduktan sonra) Yunan ve Latin lisanlarından bile daha

vâsi olan lisan- 1 Türkî'ye büyük iftirâ etmiş oluruz. Hem de tabirât-ı cedîde-i tıbbiyenin Türkçe bir lügati vardır. Bu lügatin vücudu o tabirât-ı mukâbili Türkçede bulunduğunu bazı mürettibe mu'lin değil midir?

Eğer fukdân-ı tabirât bahsinde inat ve ısrar olunur ise Türkçede bulunması muhal zannedilen meselâ yüz- iki yüz kelimeyi o iddiâda bulunanlar tecrübe-i lisan-ı garâbet nişanları üzerinde yazıp bir müsteid kâtipler tabirât-ı cedîde-i garibe aleyhinde bulunan bir tabibe versinler de müddet-i kalile zarfında mukâbilleri Türkçede nasıl bulunacağını ol vakit fiilen görsünler.

Dünyanın her bir lisanı lisan-ı Arabîden lügat almaksızın tabirât-ı tıbbiyesini ihzâr ve ikmâl etmiş iken bu acz yalnız lisan-ı Türkîye mi mahsustur? Mâ-mafih şâyet binde bir Türkçe tabir bulunmaz ise o halde bil- zarûre bir kaç lafzı başka bir lisandan – ve bi't- tercih Arapçadan – alsınlar.

El-hâsıl etibbâmızın ser- amedâni tabirât-ı fenniyesi lisanımızda bulmak ve kabul etmek fırsatını zâyî etmezler ise ezher cihet takdir ve se-pâ-se müstehak ve alık olacakları ve lisan-ı Türkînin vüsatini âleme irâe ve genç taliplerin tahsili teshil edecekleri hüveydâdır. Bilâkis tabirât-ı garibenin semm ve elemnin vücud-ı tabâbet içinde bırakırlar ise ileride başka etibbâ-yı hâzıkanın eliyle ihrâc ve şimdiki doktorlarımız kendilerini o şereften mahrum ve bir çok tarizât-ı muhakkaya amaç edecekleri emr-i meczûmdur.

Sâye-i merâhim-i vâye-i cenâb-ı zıll-i İlahi'de nâil olduğum memurînin küll-i yevm-i meşâgili ehemmiyeti azim olan bu bahse bile tekrar girişmeye müsâit olmadığından bu kadarla iktifâ eder ve bu ihtâr-ı âcizanemle hüsn-i hizmet edebilir isem müteşekkir ve ashâb-ı kalemin himmetlerine muhtazır olurum.

**N.120, s.1129-30 / ELÎFÎ BEY
BİRİNCİ İSTANBUL DÖNEMİ
TENKİT**

MÜTENEVVİA

Şurâ-yı Devlet muavin-i mülâzım-ı evvellerinden Elîfî Bey tarafından gönderilmiştir:

Âsâr-ı nefiseleriyle cümleyi minnettâr eden saadetlü Ebuzziya Tevfik Beyefendi Hazretleri tarafından ahîren mevkî-i istifâdeye konulan “Lûgat-i Ebuzziya” mûlahazâtında harf-i imlâ nevâkısının lüzum-ı ıslâhına dair bazı fayda-bahş-ı mütâlaat görülmüştür ki ber-vech-i âti derc edilmiştir:

“Elifbamız ekser Avrupa lisanlarının elifbasından daha mükemmel ve onlarda olmayan pek çok mehâreci nâtık ise de hurûf-ı imlâmızdaki noksan bu kemâli hücnetten kurtaramamakta ve muhafaza-i iştikâkına mecbur olduğumuz kelimât-ı Arabiye müstesna olmak üzere kendi lisanımızın elfâzını bile dürüst yazıp okunmağa kâfi olamamaktadır.

Zira lisanımızda fetha, fetha-i sakîle, kesre, kesre-i hafife ile beraber sakîl, makhbûz, mebsût, hafîf olarak dört zamme olduğu ve eğerçi fetha-i sakîleye hemzeye bir med ilâvesiyle ve kesre-i hafifeye yâ ile çare bulunmuş ise de Türkçe olan mazmum kelimeler alel-umûm bir **vav** bir zammenin bir zamme-i sakîle veya makhbûza veya mebsûta veyahut hafifeden hangisi olduğunu tefrikte dûçâr-ı eşkâl olmaktadır.

İşte lisanımızın tahrir ve kıratındaki hücnetin sebab-i asliyesi bu hareke meselesidir.”

Ve daha aşağılarda zammelerin “bir mübtedi-i âcizin ve hatta bazı kere bir müntehi-i kâmilin eşkâl-i zihnine bâdi olduğu” ve “lisanına sahip olanlara göre sibâk ve siyâk bir dereceye kadar mâni-i eşkâl olur ise de bir lisanın elifbası müntehileri için değil mübtedilerine talim-i kıraat ve kitâbet için bir alet olduğundan etfâl-i ümmet ve sabâvetinde tahsil ile iştigâl etmeyen ekseriyetin alel-umûm dûçâr-ı suûbet olmakta bulunduğu” gösterilmiştir.

Lügat-i mezkûrenin medhalinde dahi lisanımızda heyet-i ictimâiyemizin tarih-i teşekkülünden bu ana kadar merhûm Şinasi'den maada hiçbir sahib-i gayret tarafından yazmakta ve söylemekte kullandığımız kelimâtın bir deftere zapt ve mânâsının işaret edilememiş olmasından ve yüzlerle Osmanlı erbâb-ı irfânına göre bir himmet sarfıyla husûlü kâbil bulunmuş her nevi erbâb-ı tahsil ve tahrir hurûf-ı imlâmızın ikmâl-i nevâkısı husûsundaki lüzum ve ihtiyacı lâyıkıyla hissettirmemiş ve bu ihtiyacın dahi an be an ne derecelerde tezâyüd eylemekte bulunduğunu göstermiştir.

Elsine-i ecânipte binlerce vücuda getirilmiş olan lügatlerin henüz lisan-ı Osmani'de saha ârâ-yı zuhûr olamamasını mîr-i müşârûn ileyhin bu yoldaki teşebbüslerinin kuveden fiile gelebilmesini evvel-i emirde nevâkıs-ı mebhûsanın velev ki husûsi olsun ikmâl ve izâlesi cihetinde görmüş olmasıyla da sabit olduğu vechiyle erbâb-ı irfânın himmetsizlikte gösterdikleri sebâta haml etmektense nevâkıs-ı mebhûsenin dâfi ve umûmiyetle kabul ve tatbiki Sâlih muntazam ve mazbut bir imlâ kavâidinin henüz nezâret-i aidesince resmen vücuda getirilmemiş olmasına isnat daha ziyâde mukârin-i hakikat görülmektedir.

Lisan ve usûl-i tahririmizi taallüm erecek olanlar yalnız suhûlet-i tahsile bâdi olması tabii bulunan Türkçe ile tekellüm edenler olmayıp bunların içinde belki usûl ve şice-i tekellüm ve telâffuzları külliye Türkçeye mugâyir bulunan milel ve akvâm-ı efrâdı dahi dâhildir ki bunların lisan-ı azbû'l-beyân-ı Osmanî'yi tahsil ve talime ne derecelerde ihtiyaç ve hâhişleri olduğu cümleye malûmdur.

Esnâ-yı tahsilde tesâdüf olunacak her nevi müşkilât ve mehâziri ref ve izâle ve lisanımızı kemâl-i yûsr ve suhûletle tahsile bâdi her türlü vesâit ve resâili tehiye bir memleket dâhilinde lisan-ı resmiyenin teammüm etmesinden beklenen fevâid ve muhsenâtın cümlesini celp ve cem'a bâis olacağını tarife hâcet yoktur. Hülâsa lügat gibi menâfi-i kesireyi câmi âsârın vücuda getirilememesi esbâbının adem-i izâlesi ve meselâ

(اون, اون, اون. كل, كل, كل. اوج, اوج, اوج. اول, اول, اول, اول, ... ilh)

misillü bunca mevcut olan kelimât-ı müteşâbihenin icâp eden vesâitle yek diğerinden tefrik ve sabiyânın âtide az çok zayiâtta başka bir semeresini göremeyeceği nice meşâkk ve metâib-i zihniyeden rehâ edilememesi cidden ve hakikaten sezâ-yı şikâyet bir nakısa-i azimedir.

Vâkıa bazı itiyât ve itilâfa mağlup olan enzâr-ı sathiyeye erbâbı bu babta bir güne nakîsa göremeyip her nevi mesâlih ve tahsilin her ne sûretle olur ise olsun tesviye ve ikmâl edilmekte bulunduğunu set ve ityân edebilir fakat ne çare ki hakikat-i maslahat bir kere nazar-ı insaf ve merhametle tetkik ve tamik buyrulacak olur ise iş değişir. Etrafımızda bulunan milel ve akvâm-ı garbiyeden her biri birer dâiyye-i teveffük ve terakki ile küçük ve büyük kâffe-i umûr ve husûsat-ı taallümü birer rabıta-i kaviye ve metine tahtına almışlardır. Efrâdın yıllarca zamanlar vücuda getiremeyeceği âmâl-i maddiyeye meselâ vapurlar şimendiferler telgraflar ve telefonlar gibi sûrat-i münâkılat ve mübâdelâta icâzkârâne hâdim olan muhterâat-ı cimsiyeye ile müddet-i kalile zarfında ferceyâb-ı muvaffakiyet olabilmelerini temin eyledikliri gibi âtiyen kâfe-i umûr ve husûsatı tevdi uhde-i kifâyetleri edecekleri evlat ve etfâl-i kavmiyelerinde derece-i ehemmiyetinden katen bahse hâcet kalmayan tahsil-i ulûm ve maarif esnasında tesâdüf olunan ve vukûu melhûz bulunan her nevi suûbât ve müşkilattan dahi azâde eylemek üzere usûl-i tedris ve talimlerin birtakım tadilât ve ıslâhat icrâsından geri durmamışlardır. El-hâlet-i hâzihi nev-reside-gânın ikdâmları meselâ on sene müddette tahsile muvaffak olamadığı herhangi bir miktar malûmatı şimdiki halde iki-üç sene zarfında sandukça-i akıl ve zekâlarına idhâre kudretyâb edilmiş ve bu sûretlerle müddet-i tahsil kısaltılarak ömr-i sabâvetin tezyit ve temdit olunmuş olması mücerred o diriğ edilmeyen mesâi ve ikdâmât-ı mütevâlile ile tehiye ve ittihâz kılınmış olan mehâsin-i kavâid sayesinde husûle getirilmiş şeylerdir.

Halli bir hayli iktidara vâbeste böyle bir mesele hakkında şakşaka etmek benim gibi âcizlerin ellerinden gelir şeyler olmadığı “mûr-ı bedihiyeden ise de tarz-ı dil-nişîn hurûf ve hatût-ı Osmani’deki her nevi nevâkısı izâleye müsâit ve imâle-i nazar-ı dikkât edenlere gayr-ı müstetir olan vüsat incirâr o bedâhate karşı beni nevâkıs-ı mebhûsenin ıslâhı yolunda şimdilik üç-beş satırlık bir risâle tertibiyle maarif nezâret-i celilesine tevdi ve takdime sevk ve icbâr eylemiştir.

Ecille-i meşâhir muharririnden şurâ-yı devlet-i bidâyet mahkemesi reis-i fazilet-semeri saadetlü Sait Beyefendi Hazretleri dahi vukû bulan iş bu teşebbüs üzerine nezâret müşârün ileyhâca hâsıl olacak tesire göre iktizâ eder ise usûl-i imlâ hakkındaki mütâlaa-i aliyyelerini beyân buyuracakları vaadinde bulunmuşlardır ki şu hâl nezâret aidesince husûl-i maksada usûlen icâp eden mümâşât ve müsaedât irâe

edildiği halde reis-i müşârün ileyh gibi ezam-ı erbâb-ı ilm ü dâniş himemât ve ikdâmât-ı vatan-perverâneleri sâikasıyla hedef-i matlûba vusûle bir mâni ve hâil-i hakiki kalamayacağı bedâhatini gösterir.

Kâffe-i ümem ve akvâm-ı Şarkıyeye bir mevhibe-i ilâhiye bulunan Sevgili Padişahımız velinimet-i bî-minnetimiz Efendimiz Hazretleri'nin nevrâk efzâ-yı memuriyet olan terakkiyât hususundaki amâl ve makâsıd-ı hayriye-i melikânelerine istinâden maarif nezâret-i celilesi nâzır-ı kemâlât-ı meşâhiri devletlü Paşa Hazretleri tarafından müselle-i enâm olan ehliyet ve kabiliyet-i fevkâladelerine inzimâm eyleyen ikdâmât-ı vatan-perverileri cümle-i celilesinden olmak üzere tevâfür-i saadet ve mamuriyet-i memleketin mâ-yühtâc-u behi ve vasıta-i müstakile ve münferidesi bulunan maarif-i umûmiyenin füsihat-i intişârınca mevâni-i azimesi meşhûd olmak zarûri bulunan böyle bir nâkısanın ortadan kaldırılması husûsunda icâp eden kâffe-i tedâbirin ittihâz ve icrâ buyurulacağından şüphe edilemez.

(İntehi)

S.151, s.1376-7 / İMZASIZ

BİRİNCİ İSTANBUL DÖNEMİ

MAKALE

EHEMMİYET VERİLMEYECEK ŞEYLER DEĞİLDİR

Zamanımız ahvâl ve vukuâtından bazıları vardır ki nazar-ı evvelâda pek de ehemmiyet verilecek şeyler olmadığı zan ve zehâbında bulunulur. Ancak bunlar haddizâtında itinaya şâyân olmakla beraber güzel düşünüldüğü ve âtiye dahi atf-ı nazar olunduğu halde kulûb-ı hamiiyeti dağdâr-ı teessüf edebilecek netâyicin mukaddimesi makâmında telâkki olunabilir.

Bir memlekette icrâ-yı ticaret ve sanat, istihsâl-i esbâb-ı maişet eyleyenlerin – cins ve tabiatları her ne olursa olsun – o memleketin lisanına, âdât ve ahlâkına, kavânin ve nizâmâtına tâbi olunması ne derece tabii ise terakki ve medeniyet,

vahdet-i siyasiye, ittihâd-ı efkâr ve ihtisâsât, asâyiş ve inzibat, hüsn-i muâşeret ve muvâneset nokta-i nazarınca o mertebe hâiz-i ehemmiyet-i mahsûsadır.

Bugün İngiltere'ye seyahat eden ecnebinin İngilizceye vâkîf olmadığı halde âdeta aç kalabilmesi ihtimâli vardır. Almanya'ya azimet olursa taasub-ı milli o rütbedir ki millilerinden gayr-ı lisan ile tekellümü kendileri için bir züll makâmında telâkki eylerler. Bir lisan-ı ecnebi ile ne bir ilân, ne bir yafta görülür, ne de lisan-ı millinin gayrıyla mütekellim bir satıcıya tesâdüf edilir.

Elsine-i tahsile mahsus mekteplerinden gayrı mekâtipte bir lisan-ı ecnebinin tedris ve talimini âdeta o lisan erbâbının zebûn ve mahkumu olmak derecelerine kadar bir büyük tahkir addederler.

Halbuki kendi memleketimizde bu hallerin hiçbirini müşâhede edemiyoruz. Bugün Beyoğlu ve Galata ve sâir mahallerde bulunan mağaza ve dükkânlarda sâir ticarete mahsus mahallerde nam ve şöhreti, nevi ve cins-i ticareti mübeyyen olarak muallak, mevzû veya muharrer bulunan levhalar ve yazılardan ekseri Türkçe olarak yazılmadığı gibi Türkçe olarak yazılanların birçoğu da imlâsı, ifâdesi Türkçeden başka her şeye benzetilebilecek bir hâldedir. Ya o tramvay, tünel, demiryolu biletlerindeki Fransızca yazılara ve hatta memâlik-i Osmaniye'nin bazı cihazlarında olduğu gibi hiç Türkçe yazı bile bulunmamakta olmasına ne demeli ve ne manâ vermelidir?

Acaba demiryolları ve tünel ile bazı mahallerin tramvay idarelerinde müstahdem ve ekser yerli olan mösyölere kriyoslara başlarına fes giymeleri lüzumu bildirilmemiş midir?

Memleketimizde yaşamakta olan ecânibi Türkçe öğrenmeye mecbur edecek yerde yerli ahâliyi bir lisan-ı ecnebi tahsiline sevk etmek ve meselâ bazı mahallerde ve husûsiyle Beyoğlu, Galata ve sâir yerlerdeki ekser sokakların isimlerini Fransızca yazmak ve hâne numaralarını ecnebilerin istimâl eyledikleri erkâm ile göstermek mecburiyeti neden ileri gelmiştir. Erbâb-ı dikkâten birinin rivâyetine göre bir makâm-ı resmi olan altıncı daire-i belediye müdhalinin bâlâ-yı hâriciyesinde **VI** **cercle** işareti mahkûk imiş. Buna ne gibi bir mecburiyet hissedilmiştir?

Bugün bazı mahallerin ve meselâ muhbirimizin eşârına nazaran Yanya vilayet-i celilesinde birtakım şehirlerin devâir-i belediyesi ve mehâkim-i ticariyesi

teftiş edilecek olsa muamelât-ı tahririyenin bir lisan-ı ecnebi üzere icrâ olunduğu çeşm-i teessüfle görülür.

Yanya gibi, İzmir gibi bazı mahallerde vükelâ-yı deâviden bazılarının mehâkim-i Osmaniye’de Rumca olarak müdafaata kalkışmalarına ve men olundukça hakları varmış gibi şikâyetlerini ta pâyitahta kadar isâl etmelerine ne mânâ verilmeli ve husûsiyle şikâyât-ı mezkûrenin bazı mahâfilde mevki-i mezkûreye konabilecek kadar ehemmiyetli tutulmasına nazar-ı istiğrab bakmamalı mıdır?

Memleketimizin lüzumlu lüzumsuz yerlerinde ruhsatlı ruhsatsız küşâd olunmuş olan ve esasen ve nizâmen maarif-i nezâret-i celilesinin nezâret ve teftişi altında bulunması lâzım gelen mekâtib-i ecnebiyede lisan-ı Türkî’nin bi-hakk-ı talim ve tedrisi mecburi olması ve tekmil-i tahsil edip de lisan-ı Türkî’ye vukûfu bulunmayanlara şahadetnâme verilmemesinin usûl-i ittihâz olunması iktizâ eyler idi. Halbuki buna lüzumu derecesinde ehemmiyet verilmeyip de bilakis evlâd-ı vatanın sarf-ı dini ve milli terbiyegâhları olan mekâtib-i rüştiyede ve ekser mekâtib-i husûsiyenin sınıf-ı ibtidâiyesinde daha henüz nik ü beddi tefrik ve temyizden külliye âciz bulunan ezhân-ı etfâli bir lisan-ı ecnebiyenin taht-ı tesirinde bulundurmakta ne gibi menâfi tasavvur ve tahayyül edilebileceği câ-yı suâldir zannederiz.

Etibbâmızın reçeteleri hâlâ Fransız lisanıyla yazmakta devam etmeleri dahi erbâb-ı hamiyetin inzâr-ı dikkâtini az celp etmiyor. Her memlekette lisan-ı mahalliye hürmet olunuyor. Yunanistan’da, Sırbıye’de, Romanya’da hatta Bulgaristan’da bile etibbâ reçeteleri kendi lisanlarıyla yazıyorlar. Elhamdilillah tıbbiye mekteplerimiz her sene kâfi miktarda tabip ve eczacı yetiştiriyor. Tedrisât da sâye-i şâhânedede Türkçedir. Lügat ve ıstılâhât-ı tibbiyemiz de mevcuttur. Bu halde ne için etibbâmız reçeteleri Türkçe yazmamalıdır? Fransızca, Almanca, Latince, Rumca, İngilizce ve sâir elsine-i ecnebiyede yazılmış olan reçetelerin ahkâmını icrâ eden eczacılarımızın ekseri mekteplerimizden neşet etmiş oldukları halde ne için Türkçe yazılacak reçetelere göre tertib-i edviye edemesinler?

Bu ifâdâtımızla elsine-i ecnebiye tahsilinin aleyhinde bulunduğumuz zannolunmamalıdır.

Ecnebi lisanlarına vukûf ayrıca bir fazilettir. Ancak bu fazilet efrâda şâmil ve umûm nazarında lisan-ı milliyi unutturacak kadar mazhar-ı rağbet ve istihsân olacak

olursa artık faziletten çıkar. Bugün Fransızcaya az çok vâkıf olanların evlerinde, ceplerinde Fransızca gazeteden, Fransızca kitaptan başka bir şey görülemez. Türkçe gazete okunur mu imiş, Türkçe kitaptan ne istifâde edilirmiş? Evet ama, efkâr ve ihtisâsât-ı ecnebiye ile perverde olanlardan vatan, memleket ne dereceye kadar hizmet intizârında bulunur? Burası da şâyân-ı dikkâttir.

Bugün Osmanlı pâyitahtında, İslâm merkez-i hilâfetinde ecnebi kütüp ve cerâidinin Türkçe kitaplarla gazetelerden pek çok ziyâde sürülmekte olması erbâb-ı hamiyyeti nasıl müteessif ve dil-hûn eylemez.

Şu beş-on satır yazımız ihtimâl ki celb-i inzâr edemedikten başka belki istihfâf bile edilir. Halbuki yazdıklarımız bir misâldir. Emsâli pek çok ve ileriye atf-ı nazar edildiği ve her şeyin küçükten büyüdüğü düşünöldüğü halde istihfâfa katiyyen mahal yoktur.

Bir lisan kesret-i istimâl ile mazhar-ı terakki olur. Bize kalırsa bu hususta en küçük şeylere de ehemmiyet verilmelidir. Yoksa böyle küçük şeylere dikkât olunmazsa bunları takip edecek büyük şeylere mukâvemet olunamaz ve böylelikle lisanımız tekemmül ve taammüm eyleyemez.

S.4, s.28-9 / İMZASIZ

BİRİNCİ İSTANBUL DÖNEMİ

MAKALE

FÜNÛN VE EDEBİYAT : MEBÂHİS-İ EDEBİYE

İki- üç yüz seneden beri daldığı hâb-ı gafletten uyanarak tarîk-i terakkide yol almaya başlayalı ancak on beş - yirmi sene olmuş iken ibrâz ettiği âsâr-ı teâli ile terakkiye olan istidâd-ı fevkâlâdesini nazar-ı hayrete izhâr eden edebiyatımızın birçok müellifât-ı makbûleye mâlik olmuş ise de Avrupalıların terakkiyât-ı edebiyesine nispet edildiği halde pek dün mertebede bulunduğu görülür. Henüz kendisine bir tarik-i müstakim ispat edemediği veyahut gösterilen tarik-i müstakim henüz umûmiyetle kabul edilmedi. Bir fırka var ki edebiyatı Arap mukallitliğinde

arıyor. Bir fırka var ki terakkimizi sırf Garb'ı taklit ile hâsıl edeceğimize kâni olmuş, o kanaat ile tervîc-i fikre çalışıyor. Bir fırka da var ki taklid-i sarf ile dünyada hiçbir şey hâsıl edemeyeceğimize hükmedip edebiyatımız için kendi isti'dâd-ı mahsûsuna göre bir tarik ittihâz ederek Arap ve Garp'ta göreceğimiz bedâyiden – şive-i fikir ve lisanımıza tevâfuk edenlerini kabul eyleyerek mahsul-i fikir ve ictihâd denecek bir meslek-i ciddiye sâlik olarak taraftarı bulunuyor. Nazar-ı iktidarını tahrîr-i hakâyika hasreden hamîyyet-perverân-ı sanat için hafî değıldir ki en mahsûldar olan zemin-i terakki taklitten tevakkî edenlerin fikridir. Eğer bizim için bir milleti taklit etmek mutlaka lâzım ise ümem-i âliyenin taklide olan nefretlerini taklit etmeliyiz.

Taklit ile aslını unutma
Milletini hakîr tutma!

Arapların, Avrupalıların her türlü hüküm ve bedâyiini istiâre edelim; fakat Türk olduğumuzu ve lisanımızın Arapçadan ve Fransızcadan başka bir lisan olarak kendine mahsûs şive ve tabiatı bulunduğunu ve bu cihetle başka bir edebiyatın mahkumu olmak şanından olmadığını unutmamalım bu nokta-i nazardan hareketle terakkiye çalıştığı halde müellefât-ı edebiyemiz içinde en ziyade teessürü arzu edilecek şeylerden birisi de tenkitte âsâra dair yazılacak mahsulât-ı fikriye olmak tabîdir.

Çünkü bir lisânın şive-i tabiatı her şeyden ziyade tenkidât-ı ciddiye ile taayyün eder.

Fakat teessüf olunur ki bizde tenkit yanlış bir mânâda anlaşılmiş, taarruz ile tenkit birbirinin mürâdifî zannediliyor, bu zan teşrih-i ecsâdı katl-i nüfus zannetmek kadar büyük hatadır. Garaz-kârâne tecâvüz ve taarruzla ashâb-ı âsârın kesr-i gayretine erbâb-ı mütâlaanın efsâd-ı fikir ve tabiatına hizmet etmek ise teşrih fikriyle katl-i nüfusa cüret eylemek kadar mekruh bir harekettir. Avrupalıların istiâre edilecek mehâsinindendir ki her şeyde ve ale'l-husus edebiyatta tend-i âsâra verdikleri ehemmiyeti hemen hiçbir şeye vermezler. Bir derecede ki bu babta ispat-ı iktidar eden ashâb-ı kudret en mümtaz erbâb-ı nüfuz ve haysiyetten madûd olurlar.

Gerçi fûnûnun her şubesi terakki için tenkide muhtaçtır; fakat buna edebiyatın ihtiyacı hepsinden ziyâdedir. Çünkü şiir ve edebiyat her şeyden ziyâde zevk-i selim

ve hüsn-i tabiat üzerine müesses olup bunların tevsii ve tasfîyesi ise ancak tenkidât-ı ciddiye itina ile hâsıl olur. Avrupa’da Saint Bovlar, Laharplar, Bovalvöler, Volterler gelmeseydi edebiyat-ı Garbiye şimdi ibrâz ettiği bedâiinin belki onda birini izhâr edemezdi.

Hal böyle iken şâyân-ı teessüf değil midir ki bizde aksâm-ı edebiyatın en geride kalanı usûl-i tenkittir. Husûsiyle eslâf-ı üdebâ arasında bu yola hiç gidilmezdi. Hatta denebilir ki divanlarda tesâdüf edip durduğumuz mûmeyân, tîr-i müjgân, çâh-ı zekân gibi teşbihât-ı kerih ve istiârât-ı müstekrehenin beyne’l-üdebâ makbul olup durması hep tenkide nazar-ı itina ile bakılmadığından neşet etmiştir.

Kudret-i hârikulâdâdelerine âlemi hayran eden Nef’ilerimiz, Fuzûlilerimiz, Bakîlerimiz ihtimam etselerdi şüphe yok ki bugün elimizde bir âsâr-ı mükemmele-i tenkidiye bulunur ve bu sayede edebiyatımız şimdi hâiz olduğu derece-i mükemmeliyetin belki on kat fevkinde bir mertebede olurdu.

Nazar-ı ittılama tesâdüf eden müellifin-i eslâf içinde yalnız Şeyh Galip merhûmu görüyoruz ki bu babta ufak bir numûne-i imtisâl bırakmıştır. O da Hüsn ü Aşk’ının mukaddimesinde Nabi’nin Hayrâbâd’ına dair yazdığı mütâlaattır. Gerçi bu da nakıstır; fakat birinciliği noksanını nazar-ı müsâmaha ile göstermeye kifâyet eder.

Ondan sonra o cadde-i terakki zamanımıza kadar yine muattal kalmış ve tanzîr-i gazeliyâta şitâban olanlardan hiçbirisi o meslek-i sevaba tebâiyet külfetinde bulunmamıştır. Zamanımızda ise her türlü mehâsin-i edebiyenin mazhar olan hâme-i Kemal bu yolda da ispat-ı iktidar etmiştir. Tahrib ve Takib’i en mükemmel âsâr-ı edebiyemizden madûddur; fakat bazı yerlerinde eser-i hiddet görülmesinden dolayı belâgat-ı ifade, vüsat-ı efkâr, cevdet-i mütâlaât gibi hâiz buldukları hasâise nazaran bunlara nispetle ikinci mertebede kalan “Meprizon” Muâhezenâme’si fikrimizce bî-arafâne tetkik, serbestâne ifade gibi mezeyâtı havî olmak cihetiyle evvelkilere fâik addolunur. Bunlardan sonra ise Ekrem Beyefendi’nin Takdir-i Elhân’ı âlem-i ârâ-yı matbuat olmuş ve – bazı mahalleri tay edildikte – tenkidât-ı ciddiye için bir numûne-i belîga daha meydana gelmiştir.

Gerçi bunlardan başka birçok muâhezeler daha edilmiş ise de bir takımı muâheze nâmını telvis edecek şeylerden ve bir takımı dahi şerâitine adem-i muvaffakâtleri cihetiyle zevk-i edepten muarra eserlerden ibarettir. Bundan on beş-

yirmi sene mukaddem edebiyatımız yeni uyanmış ve meydana konulan meslek-i cedîd herkesin nazar-ı hayretini tenvîr etmekle beraber tebâiyyetinde herkesi müşkilâta düşürmüş olduğundan âlem-i matbuatta arz-ı vücut eden erbâb-ı kalem edebiyatın en muktedirlerinden mürekkep mahdûd bir kısma münhasır gibi idi. Bugün ise yeni yolda iyi kötü kalem oynatmaya herkes alışmış ve tarik-i nev-zuhûr ile iltinâs edilmiş olduğundan meydana pekçok müellefât gelmiş ve evvelkine nispetle erbâb-ı kalem çoğalmıştır. Gerçi bu âsâr içinde ciddi ve şâyân-ı istifâde birçokları varsa da makule-i zevâid bulunmakta ve iyilerinin dahi ekserisi şâibe-i noksandan hâli görülmemekte olduğundan bugün tenkide olan ihtiyacımız evvelki ihtiyacımızdan üdebâmızın adedi nispetinde tezâyüd eylemiştir. Şimdiye kadar ise de bu ihtiyacın define devamlı sûrette kimse teşebbüs etmemiştir.

Gerçi bazı gazetemiz bu babta bir hayli çalışmışlar ise de ileride buna dair yazacağımız bend-i mahsusta izah edileceği vecihle muvaffakiyet kâbil olmamıştır. **Mizan** ise birinci nüshasında dahi söylediği gibi bundan sonra çıkacak nüshalarında âsâr-ı münteşire-i edebiyeye dair müfîd ve muhtasar birer tenkit bulundurmak ve bu sûretle bu hususa dair kendisi de bir tecrübede bulunmak istiyor.

Bir münekkittte vücut iktizâ eden meziyetler o kadar çoktur ki hepsinin bir vücutta ictimâi pek nâdir görülür şeylerdendir. Ve işte bu cihettedir ki, yukarıda da söylediğimiz gibi akvâm-ı mütemeddine arasında muktedir münekkitler hürmet-i fevkalâdeye nâil olurlar. İsimleri halkın lisan-ı tekrim ve iştihârında dolaşır. Şiddet-i nazar, suhûlet-i nâmık, nazar-ı intihâb, cevdet-i fikir, vüsat-i malûmat, sürat-i intikal, şümûl-i tedkik, belagat-ı mana, fesahat-i ifade, mehâsin-i ahlâk, câmiyet-i sanat, istihkâr-ı garaz, redd-i menfaat gibi hasâil-i adideye mâlik olmadıkça bir insan için hakkıyla tenkid-i âsâr edebilmek kâbil değildir. Çünkü âsâr-ı edebiyenin en dakik mehâsinini , en gizli kusurlarını görecektir. Âsâr olur ki zâhiren âlûde-i hata olur; fakat ser-â-pa sezâvar-ı nefrettir. Bunları temyiz ve tefrik edecek nazar-ı tenkittir. Binâen-aleyh nazar-ı tenkidin mümkün olduğu kadar münevver olması iktizâ eder. Tenkidât-ı ciddiye bir bağbandır ki gülistân-ı edebînin en güzel çiçekleri en nazar-perver çimenler onun dest-i ihtimamıyla terbitbâb olur.

Şimdiye kadar birçok emsâli görülen tenkidât-ı Garbiye ise gerçi âsândır fakat ashâb-ı âsârın kesr-i gayretine erbâb-ı mütâlaanın efsâd-ı fikir ve tabiatına hizmet etmekten başka bir şeye yaramaz.

Fil-hakika bâlâda ta'dâd olunan hasâil-i adideye nazaran hakkıyla icrâ-yı tenkit edebilmek – adem-i bidâ'asını itiraf eden – münekkid-i mizan için kâbil değildir. Çünkü kendisinde istihkâr-ı garazla redd-i menfaat edebilmekten başka bir meziyet yoktur. Fakat maksad-ı asliyesi bu yolda bî-hakkın muktedir addolunacak erbâb-ı kalemin celb-i himmetlerine bir vesile olmaktan ibâret olduğu için hareketi makbul olmasa da mazur görülür ümid-i kavisindeyiz.

Yazacağımız şeylerde garaz ve menfaat eseri bulunmasında bazı cüzî hata olursa ziyânı yoktur. İleride bu yolun tevsiine himmet edecek erbâb-ı iktidar o hataları tashih eder.

Şurasını da söyleyelim ki Mizan ashâb-ı âsâr tarafından yazılacak mukâbelenâmelere lüzum-ı katî görmedikçe cevap vermeyecektir; çünkü maksadı hizmetten ibârettir. Erbâb-ı mütâlâa iki taraftan yazılacak şeyleri mukayese ile netice-i matlûbeyi istihrâc etmekte müşkilâta dûçâr olmaz.

Âlem-i matbuatımızda umûr-ı mücbireden oldu ki hüsn-i sûretle mübâhese cereyanı kâbil olmuyor. En munassıf olanları mücadele ile biraz insaf etmeyenleri de müşâteme ile işe netice veriyorlar. Mizan ise böyle şeylerden nefret eder ve edecektir. Biz gayret edeceğiz: halktan râğbet Cenâb-ı Hak'tan ise tevfiğ ve inâyet bekleriz.

S.5, s.39-41 / İMZASIZ
BİRİNCİ İSTANBUL DÖNEMİ
TENKİT

FÜNÛN VE EDEBİYAT : MEBÂHİS-İ EDEBİYE

Mizan geçen nüshasında bundan sonra yazacağı tenkidâta mukaddime olmak üzere bir makale neşretmiş ve onda gazetelerimizle meslek-i edebîleri hakkında bir bend-i mahsus yazacağını vaad eylemişti. İşte bu nüshada o vaadini ifâ ediyor:

Edebiyatımızın nesir kısmı Şinasi ile Ziya ve Cevdet Paşaların ve husûsiyle Kemal Bey'in ictihâd ve gayretleri sayesinde lisanımızın müstaid olduğu derece-i kemâli kemâliyle göstermiş ve halka o babta bir fikr-i metin ve esas vermiş olduğundan ara sıra bazı muterizler görülse de halkın o yola olan meylân-ı umûmisini çevirmeye kimse muktedir olamaz. Binaen-aleyh o cihetçe âlem-i edeb bahtiyar addolunur ve gittikçe terakki-nümâ-yı itilâ olacağında şüphe edilmez.

Fakat şiirimiz henüz kendisine bir meslek-i umûmi tâyin edememiştir. Gerçi ara sıra görülen ve esası cihetiyle âsâr-ı kudemânın fotoğrafı addedilen eserler istidâd-ı zevâl göstermekte ve halkın eşâr-ı ceddiyeye meylî günden güne ziyadeleşmekte ise de bu babta dahi nesr-i meraktır bir muvaffakiyet hâsıl edebilmek için nesrimizde olduğu gibi gazetelerimizin de üdebâmıza muâvenet etmesi iktizâ eder.

Bundan dört- beş sene mukaddeme gelinceye kadar gazetelerimizin edebiyata hizmeti ara sıra bazı gazeliyât ve manzumât neşretmekten ibâret kalırdı. Nevresidegân-ı şuarâmızı zamanın isti'dâdına muvâfık şiir söylemeye teşvik edecek, edebiyatımızı terakki ettirecek sûrette bir teşebbüs görülmüyordu.

Hatta o sırada esâtiz-i edeb dahi mübâhese sûretiyle başlayıp müşâteme rengini alan mücâdelât-ı edebiyeden müneffir olarak sükût ettiklerinden meydanda edebiyata dair okunacak eserler görünmemeğe başlamış ve halk ise bi't-tabii âsâr-ı eslâfın mütâlaasına koyulmuş olduğundan bir zamandan beri terakki eden meslek-i cedîd-i şiir halkın lisan-ı tahsininden düşmeye bir meyl göstermiş ve dillerde yine âsâr-ı eslâf dolaşmaya başlamıştı.

İşte bu zamanda idi ki Midhat Efendi Hazretleri bu hâli görerek ve edebiyata bir hizmet etmek isteyerek gazetesine gönderilen âsâr-ı edebiyeyi kemâl-i hâhişle kabul etmeye ve hatta bazısına dair kendi tarafından mütâlaacıklar yazmaya teşebbüs eylemişti. Bu sırada ise Naci Efendi'nin eserleri ortada görülmeye ve Musa bin Ebül Gazan gibi usûl-i cedîdede yazdığı şeyler Tercüman-ı Hakikat'in nazar-ı dikkatini celb etmeye başlamıştı.

Midhat Efendi gazetesinde vazife-i tenkidi icrâ edecek bir adam arıyordu. Naci Efendi'yi buldu. Naci Efendi iştihâr etmek için bir destgîre muhtaç idi Mithat Efendi'yi buldu. Nihayet Tercüman sütunlarında Naci Efendi'nin tenkidâtı görülmeye başlandı.

Halk edebiyata fevkâlade rağbet etti. Her gün Tercüman sütunları birçok âsâr-ı edebiye ile dolardı.

Şimdi böyle bir zamanda böyle bir müsaade ile meydana giren Naci Efendi'den halk ne yolda tenkit beklerdi? Edebiyatımızın en büyük noksanlarını ikmâl edecek sûrette değil mi? En büyük noksanlarımız nerede idi? Edebiyatımızın her şeyden ziyade şâyân-ı ıslâh olan ciheti neresi idi? Maânisi mi? Elfâzı mı? Gerçi elfâzı da şâyân-ı ıslâhtır fakat şüphe yok ki verilecek ehemmiyetin en çoğu manâsına dair olmak lâzım gelirdi.

Çünkü birçok şuarâmız hâlâ nokta ağızlı kıl belli ok kirpikli dilberlerden vazgeçmemiş, hâlâ gazeliyât ve kasâid dairesinden çıkamamış idi. Meydanda cidden âsâr-ı edebiye denilecek birkaç büyük edibin eserlerinden başka bir şey görülmüyordu. Hatta Tercüman'a Naci Efendi geldikten sonra ilk gönderilen âsârın tarz-ı kadîmin yeni alınmış fotoğrafı denilecek şeylerden ibâret olması da bu davayı ispat eder.

Şu halde Naci Efendi için en ziyade ehemmiyet verilecek nevresidegân-ı şiir ve üdebâyı, cidden şiir denecek eserler yazmaya teşvik etmek, yazılacak şeyleri görülecek hatiâtı sûret-i hakimânede ihtar ve irâe ile – meânisini elfâza tercihen – ıslah eylemek idi.

Fakat teessüf olunur ki münekkid-i Tercüman bunun büsbütün hilâfında bir tarik-i tenkit ihtiyâr etmiştir.

Bu tarikin tesirâtı ise bi't-tabii Tercüman şuarâsına sirâyete etmiş ve gittikçe edebiyatın ümid-i istikbâli bildiği gençlerin kalemî edebiyat-ı kadîme mezarlığında

servilik hizmetini görmeye başlamıştır. Bundan başka Tercüman-ı Hakikat kavil ve fiilinde ayrı ayrı iki meslek tervîc ederdi. Bazen yazdığı makalelerde terakki için Arap ve Garb'ın bedâyi-i edebiyesini istiâre edelim der ve fakat âsârında Arap ve Garb'ın edebiyatını hatırına getirmeyerek Acem'in bozulmuş edebiyatına meyl belasından kendini kurtaramazdı.

Fil-hakika Arap ve Garp'tan istiâre-i bedâyi etmeli hatta Acem'in de Sadilerini Nizamilerini tetkik eylemeli; fakat şunu da unutmamalıdır ki Arap'ın da Acem'in de edebiyatları bugün hâl-i vukûfta bulunuyor. Edebiyat-ı Garbiye ise günden güne terakki ediyor.

Eğer Naci Efendi tenkidâtını mânâya, esasa hasrederek elfâzı ikinci derecede görmüş olsa ve ümem-i âliyenin bedâyi-i edebiyesini lisanımıza nakle hizmet etseydi –ki iktidarı buna müsâit olduğuna bizce şüphe yoktur – edebiyatımızı cidden terakki ettirmiş olurdu. Şu halde ise fikr-i âcizânemizce tedennî ettirdi. Çünkü birçok nevresidegânı yine eski yolda pûyân olmaya ve manâdan ziyade elfâza ehemmiyet vermeye alıştırdı.

Bu hâl – fakat tesirini kâmilen icrâ ettikten sonra – Midhat Efendi Hazretleri'nin de nazar-ı dikkâtine tesâdüf eyledi ve açılan mektebin kapatılmasına teşebbüs edildi.

O sırada Saadet gazetesi de Tercüman'ın meslek-i âhiline tâbiyetle âsâr-ı edebiye tenkidine başladı. Fakat yaptığı şey tenkitten ziyade ta'riz ve taarruz idi ki Saadet'e asla münâsîp görülemezdi. Bu hatasını bir zaman sonra kendisi de anladı lisan-ı muvâfakate beyân-ı mütâlaata teşebbüs etti. Fakat teessüf olunacak hâlettendir ki az bir zaman sonra mesleğini tebdîl ederek evvelce alenen muâriz olduğu mesleği zımnen müdafaaya ve evvelce zımnen müdafaa ettiği mesleğe alenen taarruz etmeye başladı.

Saadet henüz kendisine bir meslek-i sahih tayin edemediği şu zamanda Naci Efendi'nin Tercüman'da açıp kapadığı mektebi kendisi açmaya karar verdi. Naci Efendi'yi münekkitliğine kabul etti. Bundan sonra ise Saadet Tercüman'ın ma-badini teşkil eyledi.(*)

(*) Malumdur ki ma-bad sözünden müfsid-i edebiyat nokta-i nazarındandır.

Tarik gazetesi mebâhis-i edebiyeye karışmadığı cihetle terakkiyât-ı edebiyeye hizmete gayret hususunda yalnız kalan şu iki muteber gazetenin bir meslek-i sevaba tâbiyetle işe girişmemeleri ne kadar şâyân-ı teessüf görülse ahrâdır.

Bereket versin ki Tercüman'ın teşvikiyle yetişerek yine onun delâletiyle yanlış bir yola sapmış olan nevresidegân-ı edeb o yolun hatasını anlayarak ıslâh-ı efkâr eylediler. Hususiyle mekteb-i mülkiyenin de tenvîr-i efkâra pek büyük hizmeti oldu.

Meydanda başlı başına birer şiir denecek eserler esaslı manzumeler görülmeye başladı. Gerçi bunlar da henüz mükemmel denecek derecede değildir; fakat bir kere fikirler o tarik-i makûle giderse yakında o yolda mükemmel âsâr-ı nevresidegânı görmekle bahtiyâr oluruz. Velhâsıl şunu söylemek isteriz ki edebiyata hizmet gayretiyle meydana çıkan Tercüman-ı Hakikat niyet-i hâlisası cihetiyle celb-i teşekkür ettiyse de netice-i gayreti sezâvar-ı teşekkür olacak bir sûrette çıkmadı.

Eğer Tercüman'ın hamiyeti dört- beş senelik gayretinin hebâ olmasına râzı olursa sükût eder gider. Râzı olmadığı halde cidden musammer olacak sûrette bir hizmet ibrâzına yeniden gayret etmesi lâzım gelir ki refikimizin hamiyetinden beklenen de budur.

Mütâlaamızda hata ettikse nev-hevesliğimize bağışlanacağından eminiz.

Mizan Tercüman-ı Hakikat ve Saadet gazetelerinin mesleği hakkında hâlisâne beyân-ı mütâlaat ettiği sırada kendisinin kabul ettiği meslek-i edebi de muhtasaran beyân mecburiyetinde bulunuyor. Binâen-aleyh ol babta birkaç söz söyleyeceğiz.

Malûmdur ki edebiyatın en büyük meziyeti ruha olan tesir-i beliğidir.

Muzıka gibi, resim gibi, sanayi-i nefise ruh ve nazarın gıdası addolunur. Edebiyat ise gıda-yı ruh olmak meziyetinden başka kuvvâ-i nutkıyeye intisâbı cihetiyle sanayi-i nefisenin de en mümtazı addolunur. Şu sözleriyle edebiyatın herkesin malûmu olan ehemmiyetinden bahsetmek istiyor zannedilmesin. Meziyet ve ehemmiyetini beyân ile şerâitine intikâl etmek istiyoruz.

Eslâf-ı üdebâmız edebiyatın ruha olan nüfûzunu sanayi-i lafziye ve aglâkât ile tumturâk-ı elfâzda aramışlar ve bu nazardan terakkiye çalışmışlardır. Fikrimizce bu meslek resmin terakkisini çerçevesinin zînetinde aramak kâbilindedir. Hakikatte ise bu tesir âsâr-ı edebiyenin heyet-i mecmuasında aranmalıdır. Güzel hissedilmeli, güzel düşünölmeli, güzel yazılmalı, güzel tezyîn edilmelidir ki bir eserde matlûb olan

tesir husûle gelebilsin. Elfâzı efkârına ve elfâz ve efkârı tezyinâtına münâsip bir sûrette olmalıdır ki yazılan şey mahbûb-ı kulûb olsun ve o hâl ile tesiri karşısında okuyanların ihtiyârı meslûb olsun. Bu yolda âsâr-ı şiiiriyeyi ise gazeliyât ve kasâid dairesinden ziyâde bir fikrin bir hissin bir vakanın tasviri maksadıyla yazılan müellifât içinde aramak iktizâ eder. Müselsel olduğu halde tebeyyünât-ı hissiyede lütfü münker olmayan ve cemeliyât yolunda bazı efkâr-ı hikemiyeye dair olduğu halde ebyât-ı merbût olmayanları da makbul görülebilen gazeliyâtımızı büsbütün fena görüyoruz zannedilmesin. Yalnız şunu söylemek istiyoruz ki bunlara diğerleri kadar ehemmiyet verilmemelidir.

Fikrin metâneti, hissin nezâketi, tezyinâtın letâfeti, elfâzın münasebetiyle tezeyyün etmiş bir eser her zaman için müteberdir.

Fakat nesrimizde bu kâide tamamıyla cereyan edebilir ise de henüz hâl-i tufûliyette bulunan eşâr-ı cedîdemizin fikr-i âcizânemizce bu dört şeyden ehemmi olanlarını tercih ederek mühim olanlarını şimdilik biraz nazar-ı sâmiha ile görmeye mecburiyet görürüz.

Yani eşârımızda fikir ve hissin metânet ve nezâketi, tezyinâtın letâfeti mükemmel olduktan sonra elfâzın bazı kusurlarını nazar-ı afv ile görelim demek isteriz.

İşte edebiyatımız hakkında olan mütâlaamız muhtasaran ifâde olduğu halde bunlardan ibârettir ve tenkidâtımızı bu fikir üzerine yürüteceğiz.

S.40, s.335-6 / İMZASIZ

BİRİNCİ İSTANBUL DÖNEMİ

MAKALE

**FÜNÛN VE EDEBİYAT : ÜDEBÂMIZIN NUMÛNE-İ İMTİSALLERİ
USÛL-İ TENKİT (MUKADDİME)**

Edebiyat bir kavmin tercüme-i ahvâli ve hayat-ı maneviyesidir. Elde mazbût-ı edebiyat varsa sahibi bulunan kavim üç bin sene mukaddem yeryüzünden kaybolmuş olsa bile hâl ve şanını lâyıkıyla tavsîf için izhâr-ı acz etmeyiz. Edebiyata mâlik olmayan, yahut edebiyatı mazbût bulunmayan bir cemiyet el-ân hayatta bulunsa bile yine mâhiyeti tamamıyla anlaşılabilir.

Meselâ edebiyat sayesinde Yunanistan-ı kadîmin her hâli bizce mâlumdur. Buna karşı binlerce sene sonra gelmiş nice akvâm vardır ki mücerred edebiyata mâlik olmadıkları için isimleri anladığı halde zihnimizde renksiz bir halden başka bir şey hâsıl olamaz.

Bir heyet-i ictimâie-i beşeriyenin her hâl ve şanı – yani etvâr ve ahlâkı, edep ve terbiyesi, emel ve arzusu hep mahsulât-ı efkârı câmi olan âsâr-ı edebiyesinden müstebân olur. Hatta bu kavmin âsâr-ı edebiyesini güzelce tetkik eden fen erbâbı o kavmin kuvâ-yı hayatiyesine bile takdir-i kıymet edebilir. Bu ihtimâle mebnîdir ki bazı Avrupa erbâb-ı fennî mesela Çinlilerin kâffe-i kemâlâtı mazide gördüklerine ve mazide görülmemiş terakkiyât ve muvaffakiyât-ı maneviyenin istikbâlde istihsâline esasen ihtimal veremeyip hep maziye taklit hususuna hasr-ı gayret ve himmet ettiklerine nazaran Çin Devleti'nin bir daha baş kaldıramayacağını iddia etmektedir.

Cemiyet-i mütemeddinenin kıymet-i medeniyesi kütüb-i fenniyesinden ziyade kütüb-i edebiyesinde rû-hümâ olur. Kütüb-i fenniye muhteviyâtı diğer bir kavmin mahsul ve sa'yi ve gayreti olabilir. Zira fen her yerde tavattun etmeye müstaittir. Fakat âsâr-ı edebiye öyle değildir. Bir kavmin âsâr-ı edebiyesi diğerinin hazine-i fikriyesine ne kadar ustalıkla nakl olunsa yine onu çocuk gibi âriyet bir mevkiide kalır ve züvvârın zevk-i selimine âsâr-ı millie gibi tesir-i mahsus hâsıl edemez. Yani sanat ve azametiyle hayran edebilir. Lâkin ateşle ısıtamaz.

Bir cemiyetin mâhiyet-i maneviyesini en güzel sûrette tersim eden kısım-ı edebiyat durûb-ı emsâldir. Durûb-ı emsâlin müellif-i mahsusı bulunmaz. Müellifi cemiyetin heyet-i mecmuasıdır. Onun için durûb-ı emsâl ile tasvir olunmuş bir şekl-i manevide sahte boyanın eseri görünmez. Şu kadar ki durûb-ı emsâlin ehemmiyet-i mahsûsası yalnız bir cemiyetin ahvâl-i medeniyesine kesb-i vukûf etmek için en kısa tarik arayan ecnebilere münhasırdır. Yoksa esasen en mühim olan kısım-ı edebiyat durûb-ı emsâl değildir.

İstifâde-i umûmiye cihetiyle en mühim olan kısım-ı edebiyat bizde en az terakki eden – daha doğrusu – bizde henüz beşikte bulunan edebiyat-ı ahlâkiyedir. Mey ve mahbûb ile letâfet-i sathiyenin tasvir ve tavsifi bizde belki Avrupa'dan daha ziyâde terakki eylemiştir. O da tarik-i temeddüne ilk adım attığımız zaman üstad-ı küll ittihâz eylemek isabetinde bulunduğumuz Arabistan'dan inkılâbât-ı mezhebiye ve siyasiye ile ahlâk-ı kadime-i İslâmiye'yi ihlâl eylemiş bulunan Acemistan'a nakl-i inzâr etmek kazasında bulunmamızın neticesidir. Üdebâmız tarafından hayvaniyetimizin temayülât-ı maddiye-i nefsâniyesine geniş bir meydan açıldığı halde, insanîyetimizin telezzüzât-ı maneviye-i kalbiyesi için bir köşe olsun irâe edilmemiştir. Şahs-ı vâhidin bir heyet-i ictimâiyenin aheng-i maneviyesini ikmâl eden bir cüzü bulunduğu tasavvur olunmamış ve ne gibi hâl ve hareketle heyet-i mezkûrenin zinet ve metânetine yardım edeceği hakkında ihtiyâr-ı sükût edilmiştir.

“Edebiyat-ı ahlâkiye” ünvanı altına girecek aksâm-ı edebiyatın başlıcaları Avrupa'da roman ve tiyatro namlarıyla marûf olan âsâr-ı edebiyedir.

Edebiyat-ı ahlâkiye temâyülât-ı hayvaniyenin teskini için bir tarik irâe etmek, yahut cemiyetin ahvâl-i hazıra-i maneviyesini tasvir eylemek ile iktifâ etmeyip âmâl-i milliyeye verdiği cazibeli eşkâl ve sûver sayesinde ahvâl-i müstakbeleyle icrâ-yı tesir ve gayret-i milliyeyi bir takım makâsıd-ı celfiye doğru sevk ve tahrik etmekle mükelleftir. Romanlar ile tiyatrolarda üdebâ-yı asr hissiyât-ı necibelerinden dolayı makâsıd-ı milliyeye-i mezkûrenin arkasına düşüp bil-cümle efkâr-ı hasene ashâbı için bî-hakk-ı numûne-i imtisâl olacak sûrette kahramâne ve hamîyyet-kârâne izhâr-ı hüner eden cemiyet-i mümtazlarını tasvir ederler.

Roman ve tiyatrolarda maksadı tasvir için zemin-i ittihâz olunan vukuâtın ehemmiyet-i mahsûsası yoktur. Bunun için o zamanlar ekseriya müelliflerin uydurmalarından ibârettir. Fakat bunda bir şart vardır ki hatırdan çıkarmaya gelmez.

Zemin-i ittihâz olunan vukuâtın tabii olmasıyla beraber âdâb-ı umûmiyeye ve terbiye-i milliyeye ve bâ-husus tab-ı selîme muvâfık bulunmasıdır. Erbâb-ı mütâlaaya “Böyle bir şey olmaz” dedirtmemek elzendir. Yoksa eser âsâr-ı edebiyeden sayılmaz. Lâkin bir eserin âsâr-ı edebiyeden sayılması için kariin “Böyle şeyler olabilir” demesi de asla kâfi değildir. O şerefe nâil olacak eser zâhiren usûl ve kavânin-i belâgata tamamen muvâfık olmak ile beraber – hissiyât-ı necîbe-i milliyeden birini olsun tahrik etmeli, ekseriyete göre bir ibret göstermeli, mütâlaa eden insana ya kendisini yahut komşusunu hikâyenin “entrika”sı içinde gösterip tanıtmalı, her gün şâhidi bulunduğumuz halde ehemmiyet-i mahsûsa vermeye akıl edemediğimiz harekât ve sükûnâta ehemmiyet kesb ettirecek şekil ve sûret vermeli, hayra müteallik ise imrendirip mütâbaata sevk etmeli, değilse iğrendirip nefret ettirmelidir.

Yoksa her âşık ve mâşukanın “Ah! Seni ne kadar seviyorum”larına türlü türlü şekiller verilmesine “âsâr-ı edebiye” denilemeyeceği gibi, her âşıka **Mecnûn** ve mâşukaya **Leyla** diyebilene de “edip” unvan-ı muhteremi verilemez. Hele bir vakitten beri bizde olduğu gibi âsâr-ı edebiyede aşk ve muhabbetin asla maksad-ı esasî olmayıp yalnız hikâyenin tadını tuzunu yoluna koymak üzere tensib olunan bir tedbir olduğunu bilmeyenlere bile “edib-i muhterem” denilirse neticesi rezâlet-i edebiyeden başka bir şey olamaz.

Bâlâdaki ünvan ve mukaddime ile başladığımız iş bu eserde edebiyat-ı ahlâkiye namı altına girmeye şâyân olan âsâr-ı milliye-i mahdûdamızı usûl-i tenkid-i fennî nokta-i nazarından tedkîk ederek ol babtaki mütâlaat-ı mahsûsa-i âcizânemizi beyân eylemek istiyoruz. Yani roman ve tiyatro sûretinde neşr olunan âsâr-ı edebiyemizde usûl ve kavâid-i edebiyeye ne derecede riâyet edilip edilmediğini ve kıymet-i edebiyelerinin ne rütbede bulunduğunu göstermeye gayret eylemek arzusunda bulunuyoruz.

Edebiyat-ı Cedfide-i Osmaniye meydanında birer mevkii tutmaya muvaffak olmuş bulunan Kemal, Ekrem, Hâmid Beyefendiler Hazerâtı’yla Midhat ve Nâci Efendiler Hazerâtı’nın âsâr-ı meşhûrelerinden bed edeceğiz.

Esasen hulûs-ı niyetimize şüphe edilmesin. Ne kimseyi tabasbus-kârâne meth etmek isteriz, ne de birine tariz edebilmekten hoşlanırsınız. Maksat ve arzumuz bizde metrûk bulunan “usûl-i tenkit” fennine hizmet edebilmekten ibârettir. Bunun için

iktidar lâzım olduğunu ve bizde o iktidarın olmadığını teslim ederiz. Bununla beraber efkâr-ı edebiye-i milliyenin rehberi bulunan usûl-i tenkit hakkında erbâb-ı iktidarın ihtiyâr-ı sükût etmelerinden dolayı boş kalan meydan-ı edebiyatın can sıkıcı ve efkâr köreltici tenhalığını ehemmiyetsiz sadâmımızla olsun ihlâl etmekten de kendimizi alamıyoruz. Eğer erbâb-ı iktidardan biri tembellik uykusundan uyanıp meydan-ı gayrete gelirse hakk-ı tekadüm davasında dahi bulunacak değiliz. Bilakis erbâb-ı iktidarın yeni bir daire-i hizmette izhâr-ı himmet ve gayret etmelerine sebep olmak şerefîyle kendimizi müşerref ve Edebiyat-ı Cedîde-i Osmaniye'yi o sayede nâil olabileceği terakkiden nâşi bahtiyâr sayacağız.

(Ma-badi var)

S.41, s.346-8 / İMZASIZ

BİRİNCİ İSTANBUL DÖNEMİ

TENKİT

FÜNÛN VE EDEBİYAT: ÜDEBÂMIZIN NUMÛNE-İ İMTİSALLERİ

Atûfetlü Kemal Beyefendi Hazretleri usûl-i cedîdeye taraftâr olan üdebâmızın birincisidir. Kemal Beyefendi'nin birinciliği öyle bir "birincilik"tir ki onu elinden almak hırsı henüz kimsenin gönlünde misafir olmamıştır. Üdebâ-i cedîdemizin ser-efrâzlarını hedef-i itiraz ve istihzâ ittihâz eden usûl-i atıka taraftarları ve iskolastik erkânı bile her vakit Kemal Beyefendi'nin iktidâr-ı münşiyânesini teslim etmişler ve itiraza kalkışamamışlardır.

Kemal Beyefendi hem münşîdir, hem de geniş bir fikir sahibidir. Vüsat ve tenevvu-u malûmat cihetiyle ihtimal ki Midhat Efendi Hazretleri kendisiyle rekâbet iddiasında bulunsun! Lâkin Kemal Beyefendi Hazretleri'nin malûmata tasarruf husûsundaki kuvvet ve metâneti rekâbet kabul eylemez. Kemal Beyefendi'nin üslûb-ı ifadesi ekseriyen âlîdir, şive-i inşâsı müzeyyendir. Bu münasebetle iskolastik

erbâbı bile kendisinin hayranı bulduklarından usûl-i cedîdeye taraftarlığından dolayı rüfekâ-i sâiresi meyânında kendisinin “afroz” a dũçâr edilmesine mâni olmuştur.

Hâsılı Kemal Beyefendi'nin üslûb-ı ifadesi mâzi ile hâlin şikâyet ve itirazlarına uğramamıştır. Lâkin müstakbelde uğraması muhtemeldir. Çünkü tezyinât-ı lafziye malûmat-ı sathiyeye ashâbının zırhı makâmında kabul olunagelmıştır. Kemal Beyefendi'nin efkâr ve malûmatı ise kendisine hiçbir vakitte iskolastik zamanın silah-ı müdafaasına ihtiyaç messettirmez. Binâen-aleyh bu cihete olan inhimâkına itiraz olunabilir.

Fil-hakika esasen fikir doğru ve metin olduğu halde ne kadar sade ifade olursa o kadar cevheri parlak olur; tezyinât-ı lafziye ise cevher-i hakikatin rakip ve düşmanıdır.

Mesela sözün mezâyasını tavsîf için rengarenk kuyruklu “... der ki...”ler yerine [*] durûb-ı emsalden yahut kelâm-ı kibardan bir münasebetin nakliyle iktifâ olursa fikr-i selime daha muvâfık düşebilir idi zannederiz. Lâkin zannımız doğru olsa bile Kemal Beyefendi'nin kuvve-i inşâiyesiyle iktidâr-ı edebisine nakîsa getiremez. Zira zamanın meyl-i umûmiyesine vergi vermek ciheti de edibin şanından sayılır. Zamanın meyl-i umûmiyesi ise Kemal Beyefendi'yi o yola sevk edecek mertebededir.

Eğer Kemal Beyefendi'nin afv ve tevil kabul eylemez bir kusuru varsa o da ömrünün en güzel mahsûl vereceği bir mevsiminde güya bir meyûsiyet-i maneviyeye dũçâr olup âsârına meftûn olan binlerce nevresidegânımızın arzularını teskîn etmekten ve bu sûretle mülk ve devlete vüs ve iktidârı nispetinde hizmet eylemekten çekinmesidir. Ama “Bu töhmet ile inhisâm olunmaktan kurtulabilecek Ahmet Midhat Efendi Hazretleri'nden başka hangi edibimiz vardır” denilebilir – ki cevabı... sükût-ı cenaplarıdır.

---

[*] “Talim-i Edebiyat”ın nihâyetinde münderic olan takrize müracaat.

SİLİSTRE (DRAM- BEŞ PERDE)

Kemal Beyefendi'nin "Silistre" tiyatrosu şöhreti Avrupa'ya aksetmiş âsâr-ı milliyemizdendir. Bunun için Avrupalılar tarafından bir hüküm altına alınmazdan mukaddem bizde mizan-ı tedkîk ve muhakemeye çıkarılması elzemdir.

"Silistre" yeni çıktığı vakit efrâd-ı cemiyet tarafından karanlıktan bî-zâr olanların ışığı istikbâl etmelerine mümâsil bir hırs ile kabul olunmuştur. Bu hâl pek tabî idi. Çünkü eser-i mezkûr mizâc-ı kavmiyetimize daha ziyâde muvâfık bulunan usûl-i cedîde üzere yazılmış birinci eser-i milliyedir.

"Her yeni lezîz olur" denir. Lâkin eser-i mezkûre lezzet veren yalnız yeniliği değildir. Çünkü kıymet-i asliyesi hüsn-ü tesirini zaman-ı zuhûruna tâbi edecek kadar zayıf değildi. Bugün mevki-i intişâra konmuş olsaydı bazı "başı bozuk"ların "muvâzenesizlikleri" müstesnâ tutulduğu halde sâir tesirât-ı sâbikasını yine hâsıl edebilir idi.

Müellifin eser-i mezkûredeki maksad-ı edebîsi pek âlîdir. Eğer gayret-i vatan-perverâne "hubbu'l-vatan mine'l-iman" ibâre-i celîlesini düsturlarının en mûtena mahalline derc etmiş bulunan bir kavm-i necîbe Kırım Muharebesi gibi en mühim bir dakika-i tarihiyede ve en şerefli bir mevki-i mücadelede cazibeli şekillerde arz ve irâe olunursa hüsn-i tesirine şüphe edilemez. Değil o vakit, hatta şimdi bile eseri kalp çarpıntısı ve göz yaşlarını zaptetmek şartıyla okumak iddiasında bulunan nâdirdir. Fazla olarak o vakit cemiyetimiz içinde bu gibi âsâr-ı edebiyeye takdir-i kıymet için ne gibi evzân-ı fenniyeye tevfk-i hareket etmek lâzım geleceğini bilenler pek az idi.

Bunlara Kemal Beyefendi'nin emsalsiz addolunan kuvve-i kalemiyesiyle eserde münderic olup elsine-i nâsta asırlarca bekâ bulacak olan iki harp şarkısı katılırsa derece-i tesiri tahmin ve ihâtâ olunabilir.

Acaba eser-i mezkûr fenn-i tenkit usûlüne göre tatbiken bî-tarafâne muhakeme olunursa o kadar şöhrete şâyân görülebilecek midir?

Bir edebî eserden matlûb olan hüsn-i tesir-i umûmî cihetiyle evet şâyândır. Fakat bî- taraf bir münekkidin bir hayli nakısalarda bulabileceği de bî-iştibâhtır.

Bu hükmümüzü eczâ-yı mürekkebesinin tedkikiyle ispat etmek isteriz.

Eser-i mezkûrun zemini pek basittir. Kırım Muharebesi esnasında bâtil bir itikada istinâden ilân-ı harp eylemiş bulunan Rusya'ya karşı efkâr-ı umûmiye-i İslâmiye galeyâna gelmiş idi. Müellif bu işi galeyâna kapılmış Arnavut vücûhundan İslâm Bey'i intihâb ederek gönüllüler reisi sıfatıyla Silistre mevkiine götürüyor, bir kere muharebede bulunduruyor, mecrûhen aylarca yatırıyor, hasta döşeğinden düşmanın cephanesini yakmak memuriyetiyle düşman ordusuna gönderiyor, sonra avdeti üzerine hemen meydan-ı harpte düğün icrâsı kararıyla esere nihâyet veriyor.

Eşhâs-ı mültezimme İslâm Bey'den başka sevgilisi Zekiye Hanım, Miralay Sıtkı Bey, Kaymakam Rüstem Bey, Abdullah Çavuş'tan ibârettir.

Bunların cümlesi fazilet mücâhitleridir. Böyle bir güzel fırka-i hayriyenin karşısında mânen mücadele edebilecek bir kuvve-i şerriye mefkûddur. Çünkü mecliste teslim-i silaha müteallik üç kelime irâd edebilmiş bulunan isimsiz bir kaymakama bunlara karşı kuvve-i muhâlife nazariyle bakacak olur isek şeref-i fazileti tahkîr etmiş bulunacağız. İslâm ve Sıtkı Beylerle Zekiye Hanımların uğraştıkları cemiyetin ahvâl-i maneviyesine yabancı bulunan düşman ordusunun heyet-i mecmuası o mevkiide göstermek ciheti ise usûl-i edebiyata muvâfık düşmez. Binâen-aleyh "Silistre"de âsâr-ı mükemmelede en mühim mevki tutan "dram entrikası" yoktur.

Halbuki müellif eserini âsâr-ı edebiyede en ziyâde tehzib-i ahlâka yardımı bulunan bu cihetten çıplak bırakmayabilir idi. Meselâ o isimsiz kaymakama isim ve şöhret verilip hâl ve şanı tasvir olunsa, Sıtkı Bey'i gece gelen eski gürûha mensup ve kendisi gibi câhil ve hamiyetsiz bir gürûhun tervec-i efkârına mâil gösterilse, âmâl-i müfsidesine meydan verebilmek için ihanet-kârâne düşmanla münasebette bulundurulsa, düşmanda dahi lâyıf bulunduğu tahkîr-âmiz muâmeleye dûcâr olsa ve o sıralarda herifin âlem-i maneviyesine girilip âmâl-i habîsesiyle en kötü insanda bile vücudu musaddık bulunan hissiyât-ı hasene beyninde cereyan eden derûni mücadele zâhire çıkarılsa ve en sonra fazilet hatırı için hissiyât-ı haseneye galebe ettirilip nedâmet ve istiğfar hengâmında pençe-i adaletin kahrına uğratılsa idi "dram entrikasından" başka bir hayli şeyler daha ikmâl edilmiş bulunur idi. Ez-cümle o vakit vatan muhabbetiyle Zekiye Hanım muhabbetinin türlü türlü sûretlerde tekrarına mahâl ve ihtiyaç kalmaz idi.

Zâhiren pek parlak bulunan mezkûr tiyatro sanat-ı maneviye-i edebiye cihetiyle memâlik-i mütemeddinenin en ileri gelenlerinde şâyân-ı dikkat-i âsâr-ı edebiyeden addolunacağı şüphelidir.

Eserin tertip ve tahriri usûl-i cedîde üzeredir. Lâkin mevâd-ı mûndericesinin ruhu hasebiyle eserin mürûr-ı zamanla sathiyât-ı atîka cümlesine katılması muhtemeldir.

Esna-yı kiraâtte, kuvvetli, sanatlı cümleler rikkât-i hamîyyet-kârânenin tahrîk olmasına, yüreğin çarpmasına, gözlerin yaşla dolmasına sebep oluyor. Lâkin eserin heyet-i mecmuası mütalaasının hîn-i hitâmında insanı müddet-i medîde düşündürmüyor ve takdir yolunda tamik-i efkâra mecbur edemiyor.

***

Şimdi eserde tasvir olunup kabul-i amme önüne numûne-i imtisâl makamında vaz olunan eşhâsa ayrı ayrı nazar edelim.

İlk evvel gözümüze ilişen Zekiye Hanım bizce eserin içindeki eşhâs meyânında kendisinin bir ressam-ı mâhirin fırçası mahsûlü olduğunu ispat edenlerin birincisidir. Zekiye'nin Garp'ta "monolog" tabir ettikleri birinci nutku ulviyet, hikmet ve tabiata mütâbakat, mizac-ı millete muvafakat cihetiyle eserin en kıymettâr parçasıdır. Bu nutuktan biz Zekiye Hanım'ın bir süt ninesinden başka istinâdgâhı olmayan yetime olduğunu, pederi sayesinde tahsil-i marifet etmiş vâlidesinden epeyce efkâr ve malûmat istihsâl ettiğini, yüreğinin on beş seneden beri kaybolmuş pederinin kederinden başka yakında irtihâl eden sevgili vâlidesinin ve karındaşının elemiyle dolmuş olduğunu ve âhiren dahi topu bir defa uzaktan görmüş olduğunu İslâm Bey'e bütün gönlünü verip keder ve elemelerini ikinci mertebeye indirecek kadar bî-zâr bulunduğunu anlıyoruz.

Derd-i âhirinden Zekiye Hanım hicâb edip kendi kendine sitemler ediyor. Sevgilisini unutmak istiyor. Lâkin muvaffak olamıyor. İslâm Bey fikrini ve gönlünü istilâ edip bırakıyor.

Müellif buraları pek edibâne tasvir etmiştir. Tabî olmayan bir şey yoktur. Bir görüşte gönül verdirmek husûsu üdebâmızın en müntehab ve en münasebetsiz âdetlerindedir. Lâkin Zekiye Hanım'ın bu "hafifliği" başkalarinki gibi göze çarpmıyor. Çünkü Zekiye Hanım başkalarına makîs değildir. Müellif bunu hakîmâne

izâh edip karîi kandırıyor. Bulunduğu asra ve Manastır gibi bir vilâyet köşesine göre Zekiye Hanım'ın malûmatı pek çoktur. Lâkin mütalaa eden bunu çok görmüyor. Çünkü esbâbı gösterilmiştir.

Etrafın fikir boşluğuna göre kendi ilmin bir yük olduğunu Zekiye Hanım bile hissedip müsebbibi bulunan vâlidesine hitâben şikâyetler ediyor. Bu şikâyetler sayesinde müellif bir hayli itirâzlardan kendisini ve Zekiye'sini vikâye ediyor ki herhalde büyük bir hünerdir.

Kimsesiz kalmış genç ve fikirli bir kızın virân gönlünü tamir ve sönmüş olan ocağı yeniden ihyâ için تنها kalmış olan hânesi köşesinde pek çok düşünmesi tabîdir. Tamir ve ihyâya vâsita olacak “güzel”in dahi zihninde teşekkül etmesi ve onu görmezden evvel hayâline âşık olması da tabîdir. Bunun için İslâm Bey'i görünce hayâlhânesinde peydâ ettiği “güzel”in o olduğuna hükm ile yekten gönül vermesi o dahi tabiata muvâfıktır. Emsâli ise havâdis-i rûz-ı merrede ve pek çok âsâr-ı garîbede görülebilir.

Hâsılı İslâm Bey hırsız gibi pencereden içeriye uğrayıncaya kadar Zekiye Hanım'ın kavil ve hareketinde hüsn-i tabiat sahibi bir münekkidin itirazına mahal verecek bir şey yoktur.

Lâkin İslâm Bey'in girmesi üzerine bâlâdaki Zekiye Hanım bir müddet değişip başka bir Zekiye oluyor. Bu gibi ahvâlde beniz ve tavrı değişildiği gibi avuçları edep ve fazilet menbainâ merbût olan harekâtın da muvakkaten tebeddül etmesi hikmeten teslim olunursa müellifin Zekiye'si bu hususta itirazdan kurtulabilir. Aksi hâlinde ise kurtulamaz. Çünkü süt nine vâsitasıyla bir mektup takdîm etmiş bulunan İslâm Bey henüz mukâbele görmekten başka mektubun “makbûle” geçip geçmediğini ve ne tesir hâsıl ettiğini olsun bildiği halde pencereden girmek kabahatinde bulunuyor, âdâb-ı memlekete riâyet ve nezâkete, namus ve haysiyete gayr-ı muvâfık olan bir harekete karşı Zekiye Hanım kibar ve namuslu bir kız olduğunu göstermek ve vazife-i namusun en şiddetli aşk ve muhabbete bile gâlip olduğunu ispat eylemek için mütecâsiri def etmeye muktedir olamıyor. Hatta mektuba beyân-ı muhabbetle cevap verip beyinlerinde muhâbere yoluna girdikten sonra İslâm Bey'den bu halt sâdir olmuş olsaydı – mademki İslâmBey'i buna tahrîk eden sebep-i esâsi Zekiye Hanım'ca henüz meçhûldür – yine habersiz girdiği için Zekiye Hanım'ın vakâr ve hissiyeti galeyâna gelip daire-i âdâbı tecâvüz eden

“güzel”in def’ine kadar yürümeli ve sonra isterse nedâmet etmeli idi. O vakit Zekiye Hanım şimdiki gibi ikileşmez idi ve faziletin vergisi verilmiş olurdu.

Vâkıa müellif bu çirkinliği setr için hayli emekler sarf ediyor ve marifetler gösteriyor. İslâm Bey’e kendi hareketini kendisine takbîh ettiriyor ve Zekiye Hanım’ı “memnuniyeti” setre mecbur ediyor. Fakat İslâm Bey’in pencereden girmesi üzerine yine Zekiye Hanım’ın söylediği şu biri gördü ise bana ne der? Sözü zahmetini semeresiz bırakıyor. Çünkü bâlâdaki Zekiye tahkîr olunmuş haysiyeti ve tanılmamış namusu unutup komşusunun sû-i zannını ve dilini der-hâtır edemez idi. Zekiye Hanım’ın ettiği iş bu ilk hareket edep ve fazilet dairesiyle vedâlaşmış âdi bir kadından bile beklenir. Avrupa gibi kadın ve erkeğin ihtilât ettiği memâlikte bile davetsiz âşıkın hırsız gibi eşini tecâvüz etmesi şöyle dursun, hatta kadın tarafından vesile verilmedikçe her gün görüştüğü ve koltuğuna alıp bağda ve bahçede gezdirdiği mahbûbeye arz-ı muhabbet etmesi terbiyesizliğe ve riâyetsizliğe haml olunur ve bu gibi hareket üzerine üdebâ arz-ı muhabbete dört gözle muntazır bulunan mahbûbeye mütecâsiri ekseriyen reddettirirler.

Zekiye Hanım’ın bu “gevşekliğini” affedecek olur isek mülâkatı takip eden muhavere-i âşıkânelerine hayrân olup alkışlamamak elden gelmez. Zaten bu muhâverede İslâm Bey’in ağzından sâdır olan kelimât hamîyyet nokta-i nazarından bakıldığı halde emsâli nâdir bir yadigâr addolunabilir. Lâkin bunun bahsi İslâm Bey’in “Gideceğim” nakaratıyla karar bulan sözleri dahi pek müessir ve parlaktır. Bunda Zekiye Hanım yine kendisini yerinde gösteriyor. İslâm Bey’e başkasının olmayacağına yemin ettikten sonra kendisi yemin istiyor. Çünkü

Allah o kadar güzel bir vücudun içinde hiyânet saklayamaz a.

Bu sözleriyle Zekiye Hanım İslâm Bey’i hayâlinde pek çok defalar görüp tanıdığını ve ilk rast gelişinde muhabbet etmesinin fevkaltabia bir şey olmadığını ispat ediyor. Müellif noksanı herçe bâd-âbâd tevîl etmek arzusuna düşerse Zekiye Hanım’ın zikrettiğimiz kusurunu da iş bu ülfet-i hayâliye ile “yalnız” te’vîl edebilir.

İslâm Bey çıktuktan sonra baygınlıktan ayrılmış olan Zekiye Hanım yine fevkalâde olan kadınlığını izhâr ettiği sırada bazı üdebâmızın iltizâm-ı kerdeleri gibi bulutlarda kaybolmayıp ayaklarının henüz topraktan kesilmediğini ispat ediyor. Yani İslâm Bey başkasını severse yolunda kıskançlık belâsı bir müddet zihnini teşvîş ve iştigâl ediyor.

Hülâsa-i kelâm İslâm Bey ile mülâkat fıkrasına edebi teskin edecek bir sûret bulunduğu halde Zekiye Hanım'ın resmi müellifin en büyük muvaffakiyâtından addolunabilir.

Lâkin eserin şerefi bulunan Zekiye'yi biz ilk perdede kaybediyoruz ve bir daha göremiyoruz. Vâkıa Zekiye Hanım'ın namı eserin nihâyetine kadar görülüyor. Çünkü Zekiye Hanımın güya sevgilisinin askere hitâben söylediği

Beni seven arkamdan gelsin

sözünü kendi üzerine alıp erkek kıyafetinde arkasından koşmak gibi mânâsızlıkta bulunuyor ve muhârebenin nihâyetine kadar yanından ayrılmıyor. Lâkin bu Zekiye Hanım bizim bildiğimiz Zekiye Hanım değildir. Muhârebedeki Zekiye Hanım âdâbımıza, milliyetimize, hüsn-i tabiatımıza gayr-ı muvâfık bir cism-i ecnebîdir. Abdullah Çavuş kendisine “İslâm Bey'in gölgesi” namını veriyor. Bize kalırsa o bile çoktur. Bizce tanımamak, bilmemek, reddetmek lâzımdır.

Müellifin Zekiye Hanım yâd ettiği asker neferinden bir maksat ve mânâ çıkarılamıyor. Bâlâda gösterdiğimiz fıkraya bir sûret-i makbûle bulunduğu halde birinci perdedeki Zekiye Hanım'ı biz kızlarımıza numûne-i imtisâl makâmında gösterilecek bir mahluk-ı mükemmel tanırız. Fakat erkek Zekiye'yi ne yapacağımızı bilemeyiz. Eğer o da vatanımızın kızlarına numûne-i imtisâl olmak üzere ortaya çıkarılırsa kemâl-i şiddetle reddetmeğe mecburuz.

Müellif hazretlerinin maksadı Zekiye'nin hamiyet-i milliyesini göstermek ise (değil a) hânesinde hırka diktirerek, çorap ördürerek, tiftik çıkartarak onu ibrâz ettirebilir idi. “Karınca kaderince” kâidesine nazaran iş bu îâne-i cüziyesi pek çok makbûle de geçebilir idi.

Muhâsara tahtında bulunan orduya on altı yaşlarında kızlar salıverilmesinde bir edep olmadığı gibi, bunu tecvîz eden âsâr-ı edebiye dahi nam ve nişanlarına küllî nakısa getirirler. Ordunun içinde görünce tekdîr ile kafesinin arkasına hapsetmek vazifesi iken bunu yapmadıktan başka cephânesini tutuşturmak memuriyeti gibi mühlik bir iş için düşman ordusuna gittiği sırada olsun yanından teb'îd etmeyen aşkına nam ile tavsîf etmek lâzım geleceği bilinemeyeceği misillü muhârebenin hitâmında kızı olduğunu anlamış bulunan Sıtkı Bey'in dahi yalandan olsun âdâb-ı umûmiyeye vergi vermediği affolunabilir kabahatlerden değildir sanırız.

Binâen-aleyh Zekiye Hanım'ın zaten lekeden hâli olmayan “hanımlık” ciheti “erkeklik” cihetiyle mahvedilmiş olduğundan müellifin biri sayesinde kazandığı şan diğeri münasebetiyle âdât-ı mukaddese-i milliyeye cüretkârâne tecâvüze mübeddel oluyor. Eğer “Silistre” eseri efkâr-ı hamiyetkârânenin bir tarafa hasr-ı dikkat eylemesine mâni-i müteaddid cevherlere mâlik olmasa idi “Zekiye neferi” kendisine “âsâr-ı millie” meyânında mekân ayrılmasına mâni olacağı gibi, tercümesi makbûl âsâr-ı ecnebiye sırasına olsun lâyük gösterir idi zannederiz.

Müellif kabahati pencerenin önünde İslâm Bey'in

Beni seven arkamdan gelsin

hitâbına yükletmek istiyor. Lâkin Zekiye Hanım tiyatronun perdesinden mukaddem âdâb ve ahlâkını tebdil etmemiş olsaydı o hitâbı birkaç cihetle şâyân-ı tefbîh görecekti. Kendi üzerine aldığı halde manâsızlık cihetiyle tahfif eder idi. Askere âit bildiği takdirde dahi birkaç dakika evvel o kadar vatan muhabbetini vasfemiş bulunan zâtın uğrunda “vatan” yerinde “ben” sözünü küçük görüp itiraz eder idi.

S.42, s.360-1 / İMZASIZ

BİRİNCİ İSTANBUL DÖNEMİ

TENKİT

FÜNÛN VE EDEBİYAT: ÜDEBÂMIZIN NUMÛNE-İ İMTİSALLERİ

(Ma-bad)

İslâm Bey müellifin birinci mültezimi ve eserin “kahramanı”dır.

Cemiyet-i Osmaniye-i İslâmiye’de zâhiren yalnız ve vâlidelik sıfatına bağlı birkaç vazife-i mahdûde ile mükellef olan kadın numûnelerinden ziyâde bize erkek numûneleri lâzım olduğu cihetle İslâm Bey’i daha ince bir süzgeçten geçirmek mecburiyeti derkârdır.

İslâm Bey gerçekten kahramandır. Hubb-u vatanın had ve pâyânı yoktur. Gayret-i millie kendisine Zekiye Hanım'ın muhabbeti gibi bir saadeti bile unutturuyor. Şecâati kendisini delice harekât-ı fedakârâneye sevk ediyor. Kendisi

alçaklığa müsteid olduktan başka alçak olanları teşhir ve terzil için haddini bile tecâvüz ediyor. Gençtir, kumandası altına giren gönüllülerin miktarına, yahut din ve devlet uğrunda fedâ-yı can eden kırk iki ceddine nazaran kibar-ı handandır, vatan muhabbetiyle âsâr-ı eslâfî lâyıkiyla takdîr ve tavsîf eylemesine bakılırsa malûmatlıdır, Zekiye Hanım'ın şahâdeti makbûl tutulursa pek güzeldir.

Müellif dahi kendisini bize böylece göstermek istiyor. Arzusuna elimizden geldiği kadar hizmet etmeye gayret ederiz. Lâkin gayretimiz müellifi memnûn edecek kadar semere veremezse kabahatin ya killet-i bida'amıza, yahut "usûl-i tenkit"i îcâd edenlere haml olunması tabîdir.

"Silistre" eseri bunu hiç okumamış bulunan bir zat birinci defa olarak tiyatrodan oyununu seyrederek iken sahneye İslâm Bey'in duhûlunu ve ilk muhâveresini görünce hüsn-i tesir ile müteessir olamaz zannederiz. Çünkü İslâm Bey kendisinin en çirkin tarafını ilk evvel arz ediyor. Halbuki tiyatro ve muzika müellifleri ilk tesirin âtiye göre olan ehemmiyet-i fevkalâdesini pîş-i nazara alıp mültezim olan eşhâsı birinci defada en iltizam edilen taraftan gösterirler.

İslâm Bey en makdûh olan harekâtından birini irtikâb ettikten – yani kendi kendisine hasbîhâl eden kızını pencere arkasından dinledikten – sonra hareket-i gayr-ı makbûlesini setr etmeye olsun lüzum görmeksizin deli gibi pencereden içeriye dalıyor. Halbuki odada çıplak olarak namuslu bir İslâm kızı olduğunu biliyor. O kız ise kendisini davet etmemiş, sebebiyet vermemiş, kabul edeceğini imâ eylememiş, namusunu lekeden muhafaza edecek bir hamiyetten mahrûm bulunmuş. Kendisi ne kadar mukaddes-i his ile girse ve mülâkatı esnasında o kudsiyet noktasını terk etmese bile hareketinin kızını müebbeden lekedâr edebileceğini düşünmemiş. Bu vakanın ahlâk-ı hasenesi henüz bozulmamış olan bir kıta dâhilinde bâhusus bundan otuz sene mukaddem vukû bulması işe daha ziyâde ehemmiyet verdiriyor.

İslâm Bey hırsızları yolundan arz-ı muhabbet ve ifâ-yı veda için geliyor. Muhabbetini mukaddemen mektup ile arz etmiş idi. Vedayı dahi o yolda arz edebilir idi. Muhâbereden avdet edinceye kadar beklemesini ricâ etmek istedi ise o da mektup ile olabilir idi. İslâm Bey gerek kızın kendisine muhabbetinden emin olsun, gerek olmasın herhalde hareketi şâyân-ı takbîhtir. Muhabbetinden emin ise âdâb ve âdât-ı milliye-i İslâmiye'ye muhâlif herakâta asla lüzum yoktu. Emin değilse daha fenâdır. Kendisi muhârebeye gidiyor. İslâm Bey gibiler için yüzde doksan ölmek ihtimâli

vardır. Zaten mükedder olan kızın gönlünü alıp harbe gitmek ve kızını kara haberlere intisâra mecbur eylemek hususuyla alâka-i milliyesinin ne demek olduğunu tecrübe eylemiş bir erkeğin şanından değildir. Kız tarafından mukâbele görmek, yahut reddolunmak vazife-i müteahhidesinin ifâsındaki havâhişini kırabilir. Zaten kendisi kızını görmüş ve beğenmiş olduğundan **Allah**'ın emriyle istemek üzere resmen vâsıta gönderebilir idi.

Müellif ikisini bir arada gösterip mâhiyetlerini ölçmek istemiş. Maksat Avrupa âsârına taklitten ibâret ise fâidesiz zahmet olduğunu beyândan başka bir diyeceğimiz yoktur. Öyle olmayıp da bir numûne-i imtisâl makamında efrâd-ı millete gösteriliyorsa merdûddur.

Kezâ İslâm Bey'in sokakta bir görüşte Zekiye Hanım'a alâka etmesi de merdûddur. Hanım bâligadır. Binâen-aleyh mestûredir. Taaşşuk edilecek sûrette görünemez. Görünürse arz ve edebi bozuk demektir. İslâm Bey için kefu olamaz.

İlk görüşte alâka maddesini biz İslâm Bey'de takbîh ediyoruz. Halbuki onu biz hanımda tabî görmüş idik. Sebebi kadının erkeği tamamiyle görebilmesidir. Lâkin sebebin daha büyüğü vardır, kadının daire-i fikriyesi ve vezâif-i mahdûddur. Bâliğ olmuş kızın zihninde “henüz meçhul bulunan” sevgilisinden başka çokluk bir şey bulunmaz. Kazâen veya hatâen zihinlerini gerçekten bir sevgi ile işgâl etmemiş bulunan küçük hanımlarımızın kâffesi fikirlerinde mâl-i hülya olarak “birini” peydâ etmiş bulunurlar ve tenhalara çekilip onları düşünürler. Gerçeği gelince yeniden hayâlindekine benzetilirse ne âlâ! Yeniden olmasa yine beis yoktur. Çünkü hülyadaki esmer ve hakikatteki beyaz olsa bile cüzi-yi ülfetreden sonra yavaş yavaş hülyadakinin kara gözü açılır, kara saçları ve sakalı sararır, eldeki ihtiyar sakallı ve çirkin ise hülyadakinin dahi seneleri birden yürür, sakalı çıkar, güzellikte ve her şeyde birbirine kalb olup bir vücut teşkil ederler.

Teeshûlden evvel eğer hülyada teşekkül eden şekle şekli uyar bir erkek bunlardan birinin yoluna tesâdüf ile arz-ı vücut ederse küçük hanım ezdil ü can “mâlini” bulmuş gibi yekten gönül verir...

Ehl-i iffet olan Zekiye Hanımlarımızın gönül tarihleri bundan ibârettir. Ehl-i ırz olmayanların ahvâli ise imlâyâ gelmez. Çünkü bu madde hakikatin bir olup yalanın had ve pâyânsız olduğunun aynıdır.

Halbuki mükemmel bir erkeğin daire-i fikriyesi vasidir. Müteaddid vezâifi, meşâgili, âmâli erkeğin zihninde çokluk mâl-i hülya için yer bırakmaz. Zihninde “mâl” olmadığından ilk rast gelişte müebbeden sahip ve esir olmak üzere kimsenin boğazına sarılmaz. Fazla olarak akli tam olan erkekte muvâzenesine hâlel getirecek sevda bulunmaz. Binâen-aleyh Zekiye Hanım için tabî gördüğümüz aşk ve alâka İslâm Bey için bir türlü tensîb edilemez.

***

Bu münasebete umûmiyetle birkaç söz söylemek isteriz.

Üdebânın birinci vazifesi tehzib-i ahlâktır. Âdâb-ı milliyeyi gözetmek gibi cemiyete karşı vergi vermeyen üdebâ rağbete mazhar olamazlar ve eserleri kocakarı masalları sırasında kaybolur gider. Esere zemin olmak üzere intihâb veya “icad” olunan ahvâl ve vukuât âdât-ı beldeye ve âdâb-ı milliyeye muvâfik olmalıdır. Edebiyat-ı ahlâkiye meyânında tamamiyle âdâb-ı milliyeye muvâfik eser yok gibidir. Hiçbiri kuru taklitten kurtulamamıştır.

Meselâ “âsâr-ı edebiye-i ahlâkiye”mizin cümlesinde mahbûb ile mahbûbe beyninde türlü türlü kalıplara girmiş aşk ve muhabbet müşâhade olunmaktadır. Halbuki kable’-t-tehhül bir erkek ile kadının ünsiyet ve münasebet peydâ edebilmeleri için âdâb-ı milliyeye-i İslâmiyemize göre hiçbir sûret-i meşrûa tasavvur olunamaz. Nikâh düşmeyene alâka olmaz. Nikâh düşenlere de mahrem olmazdan evvel muhabbet edilemez. Kız bâliga olduktan sonra ise devam-ı ülfet ve münasebet için tarîk-i edep bulunamaz. Bunu tecvîz eden âsâr-ı edebiyeye dahi ne nam verilmek lâzım geleceği bilinemez.

Kafes arkasından erkeği seyretmeye mezun bulunan ve daha buluşa ermezden mukaddem bile dadılarının, süt ninelerinin, hatta vâlidelerinin ter bıyıklı, ince belli, kılçlı, ela gözlü cânân hakkındaki boş boğazlıklarıyla kafalarını doldurmuş olan genç kızlara göre sessiz, sedâsız izinsiz “alâka” münasebet olsa bile erkek için alamaz. Hele âsâr-ı edebiyede karşılıklı bir muhabbet tasvir etmek ve o muhabbeti muhaberât ve mülâkat ile beslemek cihetine gelince onu ahlâk ve âdât-ı milliyeye karşı tahkîr addetmek için tereddüt edilemez.

“Aşk ve muhabbetsiz roman ve tiyatro yazılamaz” diyeceklerdir. Pek doğrudur. Lâkin bizde “kable’-t-tehhül” aşk ve muhabbete başka sûret vermeli,

arızalar ile mülâkatları kaldırmalıdır. Erkek ile kadının ciddi olan meyl ve muhabbetlerinin bizde bade't-tehhül peydâ olmasına ve edep ve hayâllerini gözetmek lüzumunu hissedecek kadar namuslu olan bir çift için hayat-ı müşterekin perşembe günü koltuk resmiyle küşâd olunmasına nazaran hissiyât-ı kalbiye hafâyâsını keşf ve tasvir arzusunda bulunan üdebâmız bir mukaddime şeklinde kable't-tehhül eşhâs-ı sâlise vasıtasıyla âdâb dâhilinde kesb olunan münasebâtan bahsettikten sonra asl-i ediplik vazifesini tehhül dakikasından itibaren deruhde etmelidirler.

Belki “Üstad ittihâz etmek istediğimiz Avrupa üdebâsının kâffesi roman ve tiyatro entrikalarına tehhül ile hitâm verirler, sen ise nihâyeti bidâyete çevirmek istiyorsun” diyeceklerdir. Evet ama Avrupa’da kadınlar ile erkeklerin ülfet ve münasebetleri “muvâfik-ı edeptir”ve tehhülden mukaddem gençler ahlâk ve tabiatlarının en gizli köşelerini keşfedebilirler. Diğer taraftan bir kere birleştikten sonra Avrupa’da ayrılmış yoktur. Bizde kable't-tehhül münasebât şeran ve irfen memnûdur. Buna mukâbil nikâhtan sonra tatlık hakkı vardır. Binâen-aleyh üdebâmız numûne-i imtisâl olacak hayat-ı müşterekenin tasvirine tehhülden bed’e edebilirler.

Çünkü her nerde olursa olsun âsâr-ı edebiye-i milliyede âdâb-ı umûmiye gözetilmelidir. “Âdâb-ı umûmiye” zaman ve mekân ile tebeddül eden âdât ve ahlâk-ı memleket demek olmadığından üdebâ-yı kirâm hazerâtına ahlâk ve âdât-ı mezkûreye tebaiyet lüzûmunu arz etmek istemiyoruz. Zira bunu söylemekten terakkiyât ve muvaffakiyât-ı milliyeinin rehber ve mübâşirleri bulunan dehânın “icâd” vazife-i mühimmeleri önüne sed çekmek çıkar.

Maksadımız dehât-ı izamin “icâd-ı edîbâne”leri konsa mukâvemet edemeyecek efkâr ve âdât-ı bâtıla ve muzırrasedlerini muhafaza meslek-i köhne pesendânesini iltizâm olmayıp itikadımızca hiçbir vakitte hiçbir kuvvetin yıkkmaya muvaffak olamayacağı ahkâm-ı şer’iyye sedlerinden aşmağa mâil olanlara beyhûde yere yorulmamaları için halisâne tavsiyede bulunabilmekten ibârettir.

Fil-hakika kaçgöç, mahremlik, mestûriyet hakkındaki ahkâm-ı şer’iyye hükümetin emri, yahut şairin bir tavsiyesi ile tadil olunabilir mi? Olunamaz mı?

İbtidâ bu cihet taht-ı karara alınsın.

Eğer bizim bildiğimiz vecihle ahkâm-ı şer’iyyenin mürûd-ı zaman ile ta’dil olunabilmesi kâbil-i tasavvur değilse o halde âdâb-ı şer’iyyeye gayr-ı muvâfik olan

âsâr-ı üdebâ edebiyat-ı milliye kütüphanesinde kendileri için raf bulamazlar. Meselenin esası bu noktadadır.

Eğer gençlerin mahremlik ve bekârlık âlemi gibi ömrün en şâirâne olan kısmı üdebânın âsâr-ı mevcûdânelerinden kaçırmak istiyorsunuz derlerse doğru söylemiş olmazlar. Çünkü şiirin zemini münasebât ve muhaberât-ı gayr-ı meşrûadan ibaret değildir. Fazla olarak nikâh edibin kuvve-i tasviriyesi önüne çekilmiş bir sed demek değildir.

Zâhiren revâbit-ı meşrûa ile birbirine bağlanmış ve her birinin içi birtakım tatlı ümitler veya müthiş korkular ile dolmuş olan iki mahlûkun birbirine henüz meçhûl bulunan ahlâk ve temâyulâtı ve efkâr ve hissiyatı tarafeynce anlaşılıp iki vücudun katiiyen imtizâcına, yahut tecdîd ve îadesi muhal iftirâk-ı manevisine kadar güzerân eden mühim nöbetler ahvâl-i hafîyye-i kalbiyeyi tarif ve tasvir arzusunda bulunan bir edib-i zî-iktidar için ne büyük bir meydan “icâd”, ne kadar ibretnümâ bir tecrübegâh demektir!....

İki tâife beyninde ülfet ve ünsiyet nihâyet derecede serbest bulunan Avrupa’da bile bu zeminde yazılmış âsâr-ı edebiye az değildir. Halbuki bizde ancak bu türlü câiz olup başkası ahlâk-ı milliyeye adem-i riâyet addolunmak icab eder iken sırf millî olan âsâr-ı edebiyemizde bunun numûnesi nispeten pek azdır.

Üdebâ-yı kirâmımız âsârlarında tasvir edip bize numûne-i imtisâl makamında gösterdikleri gençleri ibtida kendi daire-i mahsûsalarında gösterecekler, birbirinin itibar ve haysiyetinden hoşnut olan pederleri vâsıtasıyla söz kesilse, kızın cemâl ve marifeti meselâ “görücü” tarafından vasf olursa da, sonra tehhül gününden itibaren eserin ma’neviyatına girişilse ahlâka dokunur bir şey olmaz idi. Tehhülden sonra gençlerin hissiyat-ı hayvaniyeleri bâlâda zikrettiğimiz “imtizâc” yahut “iftirâk” noktasına kadar teskin olunup da gerek imtizâcın ve gerek iftirâkın esbâb-ı hafîye-i maneviyesi bir taraftan ebeveyne, diğer taraftan sâir gençlere ibret olacak bir sûret-i hakimânede tasvir edilse – ister gençler imtizâc edip saadet ve selâmete, ister imtizâc edemeyip iftirâk ve felakete vâsıl olsunlar herhalde eser “edebî” olur. Daha doğrusu bu zemin efkâr-ı şâirâne için daha vâsi ve mahsuldâr bir zemindir...

Genç ve güzel bir kız ile aylarca beraber vakit geçiren ve hırs-ı hayvanisini zapt ile yalnız o güzel kızın ömrün nihayetine kadar yâr-ı vefâdâr ve çocuklarına mâder-i şefkât şiâr olabilip bilemeyeceğini tahkîk ile uğraşan ve kâbil-i imtizâc

görmediği halde aldığı gibi temiz olarak ebeveynine iâde eden bir genç roman ve tiyatro için güzel bir kahraman olacağı gibi, evlâd-ı vatani kahramanın tedkikât-ı hafâyâsına müşterek kılmak hususu dahi edip için hâl ve takdire şâyân güzel bir maksad-ı esâsi olabilir.

İşte bu mütâlaalara mebnî yabancı erkeğin pencereden odasına girdiğini görünce ibtida komşusunun ne diyeceğini düşünen veya erkek elbisesiyle sevgilisinin arkasına düşüp aylarca ordu içinde yatıp kalkan küçük hanımefendiler ile kimsesiz bir namuslu kızın odasına davetsiz olarak pencereden uğrayan ve sonra muhadderât-ı İslâmiye'den bulunan cânânını oda içinde tutmak ile iktifâ etmeyip yüzde doksan dokuz o cânânı din ve devlet-i düşmana esir vermek ve kendisi için ölmek ihtimâli âşikâr bulunan düşman ordugâhına kadar sürükleyen beyefendileri ümmet-i muhtereme gençleri için numûne-i imtisâl makamında kabulde âdâb-ı İslâmiyeye hürmeten tereddüt eder isek – ümid ederiz ki – hareketimiz müellifin-i kirâm hazerâtı indlerinde mazur tutulur.

***

İslâm Bey'in ibtidâ-i zuhûrunda vâki olan muhâverenin birinci kısmı da biraz Mecnûnânedir. Görmek için o kadar edibini unutturan Zekiye Hanım'ı terk edip gitmeye mecbur olduğunu söylüyor. Lâkin nereye gideceğini o kadar güç söylüyor ki değil Zekiye Hanım'a, okuyana bile sıkıntı veriyor. Şu kadar ki nereye gideceğini ve niçin gideceğini beyân ettikten sonra birden terbiye-yi zimmet edip herkesin nazar-ı hayret ve teşekkürünü davet ediyor. Ulüvv-i efkâr ve şiir bu parçalarda nihayet mertebeyi bulmuştur. Bir şeye yüksekten bahâ biçmek ve bâlâ pervazâne teşhir veya ilân etmek Kemal Beyefendi'ye mahsûs bir haslet-i âliyedir. Kıymeti bulunmaz olan vatan İslâm Bey'in ağzıyla öyle bir sûrette vasf olunuyor ki emsâline garp edebiyatında bile tesâdüf olunmamıştır. Yalnız ahenge hâle verecek tekerrür meşhûd ise de söz hep aziz vatana âid olduğu için o kadar göze çarpmıyor. Zaten İslâm Bey'in – Zekiye Hanım fıkraları müstesna tutulduğu halde – bundan sonra kahramanlıklarından başka bir şey yoktur. Kavil ve hareketi hep şâyân-ı tahsin ve imtisâldir. Kendisi tecessüm etmiş Osmanlı şecâati, İslâm hamiyyeti, Arnavut yiğitliğidir. Kusur olarak canına ehemmiyet vermemesi vardır. Bu vazifesizlik

meydan-ı harpte selâmet-i devlet uğrunda oldukça şâyân-ı takdistir. Lâkin hâriçte de canı kıymetsiz göstermek fedâsının şeref ve kıymetini taklîl edebilir.

Üdebâ mültezim ve müntehablarına cana pek çok kıymet verdirmeli ve bununla beraber ifâ-yı vazife sırasında icâb eder ise fedâ ettirmelidirler. O vakit ulüvv-i hareket daha güzel rû-nümâ olmuş olur.

(Ma-badi var)

S.44, s.384-5 / İMZASIZ

BİRİNCİ İSTANBUL DÖNEMİ

TENKİT

FÜNÛN VE EDEBİYAT- ÜDEBÂMIZIN NUMÛNE-İ İMTİSALLERİ

(Ma-bad)

Zekiye Hanım ile İslâm Bey bahsini ziyâdece uzattık. Bâ-husus bahsimizde muâheze daha mufassalca bulunduğu dikkat edenler belki tarize inhimâk ile bizi tahtie eylemişlerdir. Fakat ehl-i insâf olan karîn-i kirâm hazerâtının vereceğimiz izâhat üzerine biraz fikirlerini tadîl edeceklerini ümid ederiz.

Garp'ta edebiyat-ı ahlâkiyeye müteallik olan âsâr-ı üdebâda tasvir olunan eşhâs umûmiyet üzere üç nevidir.

Birinci nevi – Sırf hayalî olan takımdır. Edibin “icâdı” bunlarda müşâhede olunur.

İkinci nevi – Cemiyet-i hazıra içinden heyetiyle alınıp olduğu gibi karîlere arz edilmiş olan hakikat ve fazilet mücâhitleridir.

Üçüncü nevi – Yine cemiyet içinden heyetiyle alınmış muzır ve müfsid olan takımdır. Edibin kuvâ-yi tasviriyesi dahi bunlarda görülür.

Edebiyat-ı ahlâkiyenin henüz terakkiye başladığı memâlikte üdebânın kalemleri ucundan çıkan âsârın cümlesinde mezkûr üç takımın üçü de mevcut olur. Avrupa’da **Her** ve **Hervin** yâd ettikleri kahramanlar ekseriyet üzere genç ve birbirlerine âşık kadın ve erkek olmak üzere – sırf hayalî olur. İkinci takım eşhâsı kahramanlara takdir-i kıymet eder. Efkâr-ı harekâtını alkışlar, tasvirat ve teşebbüsât-ı âliyelerinin netice-pezir olmasına yardım eyler. İster kahramanlar teşebbüslerinde muvaffak olsun, ister olmasın – herhalde ikinci takım dahi erbâb-ı mütâlaanın kalplerinde hâsıl olan teveccühâtın büyük bir kısmını kazanır. Üçüncü takım ise bazı miskin hesaplara, hırs ve tamah, hasede uyup gerek kahramanların, gerek istinâdgâhları bulunan ikinci takım eşhâsının efal ve efkârına semere bahş olmak için meydan vermemeye çalışır.

İş bu mücadeleden “dram entrikası” hâsıl olur. Bu halde edib için akla mülâyim, ahlâk ve âdât-ı milliyeye muvâfık, merakı câlip, telezzüzât-ı fikriyeyi mûcib vukuatı tasvir etmek ve tasvirâtını sanat-ı inşâ ile cilalandırmak hizmeti kalır.

İşte bunun için “icâd ve tasvir-i üdebâ”nın şeref ve meziyeti dram entrikasına verilen eşkâl ve sûrdan tevellüd eder.

Bu usûl Avrupa’da gah “romantizm”, gah “santimentalizm” usûlü namıyla marûftur. Edebiyat-ı ahlâkiyeye henüz sülûk eylemiş bulunan cemiyet ilk hatvelerini bu usûle muvâfık olarak atmıştır. Yalnız sanat-ı edebiye, yahut kuvve-i hayâliyelerini ibrâz etmek iddiasına düşmüş olan şuarâ eşar-ı manzumelerinde bu usûlün hâricine çıktıkları gibi, terakkiyât-ı fikriyenin derecât-ı âliyesine vâsıl olmuş cemiyet üdebâsı dahi usûl-i mezkûreyi pek köhne bularak efkâr ve hayâllerde başka vadiler aramışlardır.

Fakat “romantizm” ve bâ-husus “santimentalizm” usûlüne tevfikân yazılmış olan âsârın tehzib-i ahlâk hususunda ettiği hizmet-ı azîme her bir inkârın fevkinde bulunduğu ve bizim için mezkûr usûller henüz pek “yeni” olduğu cihetle tiyatro ve roman gibi âsârın bizde mutlaka “santimentalizm” usûlüne tevfikân yazılması matlûbdur zannederiz.

Bu davayı ispat için **Richardson** ile **Volter Scat** ve **Dentis**’in İngiltere’ye, ez-cümle **Jörjzand** ile **Föye**’nin Fransa’ya, **Arbah** ile **İşpilhagen**’in Almanya’ya ettikleri büyük hizmetlerin zikri kâfidir.

Diğer taraftan mesela **Emile Zola**'nın çıkardığı “natüralizm” usûlü Avrupa edebiyatı âleminde edebiyat-ı İslâmiye'nin Acem'de kemâle ermiş olan mey ve mahbûb devri makamında olduktan başka, muhassenâtı dahi en büyük üdebâ tarafından kemâl-i şiddetle inkâr olunmaktadır.

Bunun için bizce şimdiki halde iltizâm olunacak usûl “santimentalizm” usûlüdür.

***

İşte biz dahi Kemal Beyefendi Hazretleri'nin “Silistre” eserini “santimentalizm” dedikleri usûle tevfikân tenkit ediyoruz ve “Silistre” tiyatrosunu esasen usûl-i mezkûreye muvâfık olmak üzere yazılmış bir eser olduğunu tasdik ediyoruz.

Bu halde İslâm Bey ile Zekiye Hanım sırf hayâl eseridir. Müellif bunları bize zihninde tasavvur ettiği en mükemmel âzâ-yı cemiyet makâmında gösteriyor, bilcümle evlâd-ı vatanın İslâm Bey ile Zekiye Hanım gibi âkil, gayur, namuslu, kahraman olmalarını arzu ediyor. Bunların umum tarafından numûne-i imtisâl makamında kabul edilmesini istiyor.

Müellifin arzusunu takdis ederiz. Bununla beraber o mükemmel mahlukların kusursuz olmadıklarını mecburen beyân ediyoruz. Kusurları da pek ufak olmadığı için istemediğimizden fazla şiddet-i lisan kullanıyoruz.

“Silistre” kahramanlarının kusurları fazâiline nispeten yüzde bir raddesinde bulunduğu halde mücerred-i kuvve-i tasviriyenin numûne-i imtisâl olmak üzere evlâd-ı vatana irâe eylediği “kahraman” oldukları için kendilerini pek ince süzgeçten geçiriyoruz. Üdebâ-yı kirâm hazerâtının tasvir ettikleri kahramanlarda efkâr-ı müdekkika ashâbı bile hiçbir kusur bulmamalıdır. Aksi halinde kahramanlar kahramanlıktan düşerler, numûne-i imtisâl makamında kabul olunamazlar.

***

Miralay Sıtkı Bey ile Abdullah Çavuş ikinci takım erkânı ve fazilet mücâhitleridir. Bunlar Zekiye Hanım ile İslâm Bey gibi kuvve-i hayâliye eseri bulunmayıp efkâr-ı dakâyıkcûyanenin cemiyet-i Osmaniye içinde keşfettiği ve heyetiyle naklettiği âzâ-yı cemiyettir.

Âsâr-ı edebiyede tasvir olunan birtakım eşhâs kusursuz olamaz. Fakat bunların ahlâk ve efkârında kusurlar gâlip olmadığı ve cemiyet içinde emsâli kesret üzere bulunduğu halde edip için bir nakısa addolunamaz. Yalnız ahlâk-ı hasenelerinin gâlip olması ve kahramanların tervîc-i efkârına hizmet etmeleri şarttır. Hatta bunlardan bazıları kahramanlara yardım etmek maksadıyla felâketlerine müstakilen sebep olsalar bile ahvâlin sûret-i cereyânı usûle ve hikmet ve hakikate muvâfık olunca bir şey lâzım gelmez.

Halbuki Kemal Beyefendi'nin cemiyet-i Osmaniye'den aynen aldığı Sıtkı Bey ile Abdullah Çavuş'un hiçbir kusurları yoktur. Bu kusursuzluk da müellif için bir kusur olmuyor. Zira asâkir-i nusret-i müessir-i şâhânede her vakit Kemal Beyefendi Hazretleri'nin Sıtkı Beyleri gibi Sıtkı Beyler ile Abdullah Çavuşlar kesret üzere bulunur.

Gerek Sıtkı Bey'in, gerek Abdullah Çavuş'un her harekâtında ahlâk-ı Türkî'ye mührü müşâhede olmaktadır. Sıtkı Bey müddet-i ömründe büyük yenilikler etmiş. Fakat kendisi bunları cemiyet-i Osmaniye'nin sıra takımında bile bulunacak hüsn-i ahlâk âsârından bildiği cihetle bir meziyet-i mahsûsa makamında tanımıyor. Kalbindeki Türk doğruluğu hiçbir hile ve fesat kabul etmediği gibi, kendisine tealluku olmayan fesada karşı bile kendisini zaptedemiyor. İş bu gayret ve hamiyetin kurbanı olarak te'dibe dûçâr edilince vakur ve namuslu olan yüreği galeyana gelip dünyayı kendisi için haram gösteriyor. Salâbet-i diniye-i İslâmiyesi olmasaydı bunun neticesi intihar olacak idi. Lâkin bu salâbet intihara mâni olunca Sıtkı Bey tebdîl-i nam ve şöhret ederek başka bir adam gibi "ikinci defa olarak" dünyaya geliyor. Eski şerefini, şanını, mertebesini harp meydanlarında bîhak kazandığı halde zihninde büyüttüğü tahkir yine kendisinin kim olduğunu ifşâyâ mâni oluyor. Zekiye Hanım'ın Manastır'dan kaybiyeti ile sâir Manastır havâdisi tesirâtı meyânında Zekiye Hanım'ın orduda ahvâl-i fevkâlâde içinde kendisine tesâdüf etmesi meydanda olmasaydı Sıtkı Beyin sırrını mezara götüreceğinde şüphe yoktur.

Bu bir nevi cinnettir. Fakat şâyân-ı takdîs bir cinnettir. Olmasa bile ahlâk-ı Türkîyye'nin herhalde tasvire şâyân olan mühim bir cihetidir. Kim bilir nice Sıtkı Beyler o gibi sırlarını beraberlerinde mezara götürmüşlerdir.

Abdullah Çavuş'ta Türk kokusu daha ziyâdedir. "Kıyamet mi kopar" sözleri bile ahlâk-ı milliyeye vâkıf münekkidin itirazlarına uğrayamaz. Çünkü "gayru", "ne

bileyin”den bidâe ile “şey” ve “ters”lere varıncaya kadar müteaddid ve mütenevvi “medâr-ı kelâm”lar Türklükte çoktur.

Abdullah Çavuş “Kıyamet mi kopar” diyerek en büyük tehlikelere giriyor. Ölümünü macera kâbilinden olarak atlatıyor. Kurtulmak için ümidi yok iken bile arslan gibi ileriye gidiyor. Sonra bir hüner işledim diyerek mükâfat istemiyor, ve kimsenin önünde tefahhurda bulunmuyor. Çünkü muhârebeye gelmiş olan Abdullah Çavuşlar bu gibi işleri âdi ve tabî-yi umûr meyânında görürler. “Ya gazi, ya şehit” kelâm-ı âliyesi dillerde destandır. Gazi olsa ne âlâ! Abdullah Çavuşlar “Şehit olsaydım daha âlâ ya!” demeye tereddüt etmezler.

Sıtkı Bey ile Abdullah Çavuş’un ağzından çıkan sözleri dinler iken bildik birçok çavuşlarla zabıtândan birkaç zâtı göz önüne getirmemek elden gelmiyor.

İşte “ediplik” de buna derler!

Hâsılı Sıtkı Bey ile Abdullah Çavuş müellif için büyük bir şereftir. Binaenaleyh “Silistre” tiyatrosunda “icâd” kısmının noksanları “tasvir” kısmıyla ikmâl ediliyor. Fakat “tasvir”in de tam olmaması – yani kuvvâ-i muzırranın adem-i vücudu ve dram entrikasının ehemmiyetsizliği “Silistre”yi kıymetten düşürüyor.

Az müddet içinde “Silistre”nin ehemmiyetten sâkıt olacağı hakkındaki fikrimizi bu noktaya istinâden beyân eylemiş idik.

S.45, s.395-6/ (T1) E.

BİRİNCİ İSTANBUL DÖNEMİ

TENKİT

FÜNÛN VE EDEBİYAT

Âtide münderic olan varaka-i mücerred kısmen bize itiraz demek olduğu için mesleğimiz iktizâsından olarak aynen neşrediyoruz.

Muharrir Efendi

Mûteber gazetenizde edebiyatı tenkit için bir mevki-i mahsûs tahsis buyurmanız edebiyata âşık olanları gerçekten memnun etmiştir. Fakat tenkide ibtidâ

asrımızda edip ahlâkına sahihen müstehak ve sezâ olan dehânın âsârından başlanması niyet ile fiiliyât arasında büyücek bir nispetsizlik gösterdi.

Silistre tiyatrosu gibi en büyük bir fikrin ve en mâhir bir kalemin mahsulü olan eserin şeklen ve mâhiyeten ve fikren hâiz olduğu ulviyete herkesle beraber zat-ı âli-i bedâyi-i pesendânelerinin dahi hayran olduklarını meşreb-i irfânınızı bilenler umûmen teslim ederler.

Mizan'da tenkide mahsûs mevkî tayininden bahiste dermiyân buyurmuş olduğunuz vecihle usûl-i maksat hâlî kalmış olan tenkit meydanını bir sadâ ile işgâl idi. Halbuki böyle hâlî meydanları işgâl edecek sadâlar için usûl-i vitrâne aranılmaz. Binaen-aleyh “Silistre” piyesinin mevkî-i tenkide getirilmesi halkın nazarını o meydana celb ile cidden muhtac-ı tenkid-i âsârın sigaya çekilmesine erbâbını teşvik ve âsâr-ı cedîde-i edebiyede en evvel âdât ve ahlâk ve âdâb-ı umûmiyeye muvâfık olmayan cihetlerin tenkide ihtiyacını tayin maksatlarına mesnend olarak telakki eylediler. Çünkü İslâm Bey için vazifenin aşka ve Zekiye için dahi aşkın hayata galebesi tasvire hamlî daha muvâfık olan muâmelelerini mütâlaa edenler için vazife ve aşkın meziyyât-ı âliyesine ait bir fikir vermemesi farz olursa bile âsâr-ı cedîde-i edebiyemizden olan pek çok eserlerin ibrâs edeceği tesirâtı müstelzem olmayacağı müsellemdir.

Bu eserlerin tenkidini ileriye tealluk ile şimdilik “Risâle-i Hafî ”nin yedinci numaralı nüshasında münderic “Sevdiğim Uyan” ünvanlı makale hakkındaki fikrimi arz edeyim.

Bu makaleyi birkaç kere kemâl-i dikkatle okudum. Âsâr-ı şiiriyede vücudu lâzım olan meziyyâttan hiçbir şey bulamadım. Ayıp değil ya! Belki vardı da ben anlayamadım. Benim anladığım şundan ibaret kaldı:

Bir adam saçları uzunca kribize kesilmiş omuzları yuvarlak bir kızı severmiş bir sabah vakti o kızın odasında bulunmuş yahut sonradan görmüş kız da uykuda imiş uyandırıp pencereden gösterdiği yeşil çeneleri büyük lale bile bir serçenin taklidine tahammül edemeyeceğine nazaran aman â – beyaz çiçekler üzerinde – kelebekler değil siyah ayaklı kuşları seyrettirdikten ve kuşlar gibi ötüştükten sonra sırtına ipekli bir örtü örttürerek çayırın müntehâsındaki köyün arkasında bulunan dere kenarına götürecekt orada masumâne [?!] hasbîhâl ederek gece yarısına kadar kalacak bade kucağına alıp haclegâh-ı ismetine [?!] götürecekt imiş.

Şu maali ifade eden o makale içinde yalnız *bir pencereyi çerçeveleyen yasemin dallarının yeşil yaprakları arasından etrafa bakan yasemin filiziyle bağlanmış bir gül demetine benzer* cümlesi lafzen biraz şairâne ise de yasemin yaprakları pencerenin dışarısında hitâp eden âşık ise odanın içinde bulunmasıyla pencereden baktığı vakit yapraklar arasında simasını teşkil edeceği manzara-i şairâneyi görmeksizin bin yasemin filizleriyle bağlanmış gül demetine benzemeyeceğini hükmedivermek ale'l-amyâ bir teşbiye olup olmadığının tedkik ve temyizini erbâbına havâle ile makalenin medlûlunu mevkî-i tedkike çekelim.

Sevdiğim, güzelim, sevgilim, hitaplarıyla uyandırılmak istenilen kadın uyandıran adamın meşrû-ı zevcesi ise bu hitaplar ve bu nevâzişler pek doğru ve pek tabii olur. Zira bir sabah vakti zevc zevcesine bu yolda daha başka türlü hitaplar edebilir. Fakat zevc ile zevce arasında geçen sözlerin ne hayâl ne de teşbihât-ı şairâneye te'alliki olmadığı cihetle hakiki olsun tasviri olsun âsâr-ı edebiyeden olarak kaleme alıp inzâr-ı halka koymak muvâfık-ı edep olup olmayacağını bir türlü tayin edemedim. Kazaya bir aks yani şu hâl akd-i şerî ile merbût olmayan iki şahıs arasında cereyan etmiş ise gerek hitâp eden erkek gerek uykudaki kadın ikisi de ismetsiz olmak lâzım gelir. Çünkü erkek kızın uyuduğu odada bulunuyor, pekâlâ, ama oraya nasıl giriyor? Hiçbir erkek mahremi olmayan kadının yanına giremez ve kadın da mahremi olmayan erkeği kabul edemez, bu adam nasıl olmuş da odaya girmiş. Eğer kendiliğinden girmiş ise şeren memnû olduğu bir harekete cüretinden dolayı mûcib-i mesûliyet bir hareketi irtikâb etmiş demektir. Yok kadının verdiği cesarete mebnî girmiş ise ki köyün arkasında derenin kenarına gidip geç vakte kadar orada kalmayı teklif derecesinde erkeğin ileri gitmesine bakılınca (böyle de olmak lâzım geliyor ya) o halde kadının “ismetsizliği tebeyyün ediyor. Böyle bir kadının odası nasıl “haclegâh-ı ismet” olur o kadınla dere kenarında cereyan edecek hasbîhâl hangi lisan ile “masumâne” denilir.

İşte bu sûrette dahi gerek vâki‘ ve gerek hayalî böyle gayr-i meşrû bir muameleyi yazmak ve onu edebiyat sırasında neşr etmek ne demek olacağını Silistre piyasinde İslâm Bey’le Zekiye Hanım üzelerlerinde yürüttüğümüz muhakemeye kıyasen hüküm ve tayin buyurmanızı ricâ ederim.

S.45, s.396 / İMZASIZ
BİRİNCİ İSTANBUL DÖNEMİ
GAZETE- OKUYUCU İLİŞKİSİ

MİZAN

“Silistre”yi tenkittteki maksadımızı hüsn-i telakki buyurduğunuzu teslim ederiz. “Sevdiğim Uyan”a gelince ser-efrâzan edebiyatın âsâr-ı bedâları bahsi hitâm bulmadıkça (Mizan) başka âsâra bakmayacaktır.

Şimdiki halde mutlaka bir şey demek lâzım ise “Risâle-i Hafî”nin onuncu nüshasında münderic olan Londra ve Paris sadâlarını erbâb-ı edibe tavsiye ile iktifâ eyleriz. Mezkûr sadâların biri üdebâ-yı Osmaniye sayesinde bir mevki-i âli tutmuş olan Abdülhak Hâmid Efendi Hazretleri’nden, diğeri dahi edebiyat ufkunda parlak bir kevkeb sûretinde nev-zuhûr olan Ali Ferruh Beyefendi’den geliyor. Hâmid Efendi’nin mektubu müstağni-i tavsiyedir. Ferruh Bey’in mektubunu ise sûret-i mahsûsada tavsiye etmekten kendimizi alamıyoruz.

S.46, s.408-9 / İMZASIZ
BİRİNCİ İSTANBUL DÖNEMİ
TENKİT

FÜNÛN VE EDEBİYAT

“Üdebâmızın Numûne-i İmtisalleri” hakkında yazılıp “Say” risâlesinin sütunlarında derc olunmuş bir makale gördük. Esas maksadımız şimdiye kadar bizde metrûk kalmış olan mühim bir kısım edebiyata ashâb-ı iktidârın efkâr ve mütâlaatını celb etmekten ibâret bulunduğu cihetle makaleyi gördüğümüzden hakikaten memnun ve müteşekkir kaldık. Lehimizde yazılmak beyninde efkâr-ı asliyemize göre büyük bir fark yoktur. Çünkü ikisi de bir maksada müntehî olur.

Mübahesât-ı edebiyenin bizde ne gibi vadilere döküldüğü ashâb-ı vicdana ibret olacak sûrette meydan-ı nübüvveteye varmış olduğundan bu babda ihtirâz

edeceğimiz tabiidir. Fakat bu ihtirâzımız herhalde sükût demek değildir. Bu husustaki fikrimizi tamamıyla izah için – sözlerimiz münhasıran “Say” risâlesine ait tutulmak şartıyla – şunu diyebiliriz.

Sadedden çıkmak ve mevzû-ı bahis olan meseleden şahsiyât cihetine doğru meyl göstermek bizce edebiyatın elifini bilmemek demektir. Keza münekkidin tenkit olunan eserden daha âlî eser yazmaya muktedir olmasından bahs eylemekten dahi tenkidin (te)’sini anlamamak çıkar.

Bedâyi-i kâinatın güzelliklerinden ulviyetlerinden bahsedebilmek için o misilli âsâr-ı yaratmağa muktedir olmak lâzım gelmeyeceği gibi, âsâr-ı edebiyeden birini tenkide salâhiyet kazanmak için de mutlaka daha âlâsını meydana çıkarmak iktizâ etmez.

Binaen-aleyh biz ancak şu hakâyık-ı basiteye kesf-i vukûf edenlere ciddi mukâbelemizi hasr ederek mütâlaat-ı âcizânemizin leh ve aleyhinde başka türlü söz istimâl edenlere karşı yalnız – fikrimizin intişârına yardım etmelerinden dolayı – bir teşekkür ile iktifâ eyleriz.

S.47, s.420-1 / İMZASIZ

BİRİNCİ İSTANBUL DÖNEMİ

TENKİT

FÜNÛN VE EDEBİYAT: ÜDEBÂMIZIN NUMÛNE-İ İMTİSALLERİ

VUSLAT MÜELLİFİ EKREM BEYEFENDİ

Saadetlü Ekrem Beyefendi Hazretleri Kemal Beyefendi’den sonra edebiyat-ı cedîde âleminde en ziyâde şöhrat-i itibara şâyân olduğunu tasdik ettirmiş edib-i zî-şandır.

Edebiyat-ı cedîdeye mensup; yahut mensubiyetleri yalnız iddialarında meşhûd olup onu âsâr ile ispattan mahrum olan bazı erbâb-ı kalem meyânında Ekrem Beyefendi’ye böyle bir mertebe tahsis olunmasına itiraz edenler bulunabilir. Zira – tabiatında olan nezâket kalemine de ekseriya geçtiği halde – matbuat

âleminde her nasılsa bazı kimselerin kendisini hedef-i itiraz ittihâz ettikleri malumdur. Bu itirazlara biz mâkul bir mânâ bulamayız. Çünkü edebiyat-ı Osmaniye hazinesine Ekrem Beyefendi'nin hizmet ettiği vergi heyet-i umûmiyesi itibariyle pek kıymettâr ve her vakit için dâî-yi isfâdedir.

Kemal Beyefendi'nin âsârı ile Şinasi merhumun âsârı efkâr-ı edebiye-i Osmaniye'yi uyandırıp gayret ve tefekkür meydanına sevk ettiği için mâhiyet-i maneviyeleri ihâta olunamayacak kadar çoktur. Ekrem Beyefendi'nin âsârında şimdiye kadar edilen istifâde ise mahdûddur.

Fakat şimdiye kadar görülen Nâbici takdir cihetine gidilmeyip kıymet-i hâzıra-i fenniyeleri tayin maksadıyla Kemal Beyefendi'nin âsâr-ı edebiyesiyle Ekrem Beyefendi'nin âsârı kefe-i mizan ile sencîde olunursa hissiyât-ı kalbiye itibâriyle pek yüksek görünen âsâr-ı Kemaliye'nin âsâr-ı Ekremiye'ye fâik olmadığı temin eder.

Fazla olarak Ekrem Beyefendi'nin âsârı mürûr-ı zaman ile itibardan düşmez, eskimez. Halbuki Kemal Beyefendi'nin âsârının hükmü mahdûddur.

İtirazın mâhiyet ve ehemmiyetine bakmayıp yalnız ta'riz ve taarruz fiilinde zevk gören bazı erbâb-ı kalemin istihzâlarından teşbihimizin kurtulacağından emin olsaydık, ikisinin de âsârını tamamıyla takdir ve tavsif için der idik ki "Kemal Beyefendi'nin âsârı efkâr-ı edebiye-i Osmaniye için İntibah Zeyli makamına geçmiş, Ekrem Bey'in âsârı ise uyanıp harekete gelmiş olan efkâr-ı edebiye için istinâd asâsı kesilmiştir." Zeyl'in hizmeti ne kadar büyük olsa yine muktedir, mahdûddur. Fakat âsâ-yı istinâda her vakit lüzum olabilir.

Kemal Bey'in sözünde ve fikrinde şiddet var, kuvvet var, kendisi dâhidir. Ekrem Bey ise tabiat sahibi ve gayûr-ı muammadır. İcat etmez, fakat harç bulursa çalışıp muntazam ve müzeyyen bir heyet meydana getirir. Hüsn-i tabiat sayesinde başkaların icat ve inşâlarında kusurlar bulup meydana çıkarır.

Tabiat Ekrem Beyefendi'yi münekkit olmak üzere yetiştirmiştir. Fakat kendisi pek yakınlarla gelinceye kadar kendi kıymet ve mâhiyetini takdir edemeyip başka vadilerde dolaşmıştır. Kendi dairesinden çıkmış olanların ise hatadan sâlim olamayacakları müsellemdir. Bunun için Ekrem Beyefendi de hata etmekten kurtulamamıştır.

İşte menba-i itirazâtın biri budur.

Bu yolda vâki olan itirazlar esasen haklı olabilir. Fakat ta‘rizâtta müşâhade olunan şiddet Nâbicedir. Bu şiddet ya doğrudan doğruya arz bu noksanıyetten, yahut Ekrem Beyefendi’nin mâhiyet-i asliyesini bilmemekten ileriye gelmiştir.

Ekrem Beyefendi’yi hedef-i itiraz ittihâz edenler meyânında yalnız kendi hissiyât-ı kalbiyelerine istinâden kalemlerini istimâl edenler bulunmuştur. Lâkin bu gibiler nâdir olup kısm-ı azâmı edebiyat âleminde çobanlık etmek iddiasında bulunanların sopa sallamalarına tâbiyet eden sûr-ı efrâdından madûddur. Eğer sopa sallayanlarda noksan-ı vicdan mevcut bulunursa Ekrem Beyefendi’nin uğradığı itirazlar gibi umûra pek tabii nazar ile bakmak lâzım gelir. Şu kadar ki o noksan-ı vicdan erbâb-ı iktidarca meşhûd ve müsellemler bulunduğu halde ta‘rizât ve tecâvüzât-ı şedîdelirine hedef olanlar müteessir olup geri çekilirler ise affolunamazlar.

Ekrem Beyefendi’yi böyle bir kusur ile dahi ithâm etmek isteyenler bulunmuştur. Biz ise tamamiyle onlardan değiliz. Çünkü ....yahut ne lâzım? İnsafsız kalem sahiplerinin üdebâ-yı Osmaniyede açtıkları eski yaraları tazelemeyelim, bilerek suya taş atmayalım da ıslatacak etekleri kurutabilmek üzer.

Âfitâb-ı edep ve terbiyeyi bekleyelim!

Bu âfitâb-ı edep ve terbiye ise maarif-i Osmaniye meydanında beş-on sene zarfında husûle getirilen tesisât-ı azîme-i hayriye sayesinde ufuktan tulû edip yükselmekte ve tesisât-ı matlûbesini hissettirmekte bulunmuştur.

Hâsılı Ekrem Beyefendi’nin iktidar-ı edebîsi “üdebâ-yı kirâm” tarafından takdir olunamamıştır. Bununla beraber Ekrem Bey için meyûs olmaya gelmez. Zira âsâr-ı kalemiyesinin istikbâli temin ve hizmeti tasdik olunmuştur. Edebiyat meydanında bitmekte bulunan yeni filizler Ekrem Bey’in âsârını tercih eyleyeceklerdir.

***

Ekrem Beyefendi münekkittir. Tenkit için meydanda emsâli görülüyor.

Münekkit olmak için şâir olmaktan ziyâde sıfatlar lâzımdır. Çünkü – şâir olmak için lâzım gelen dâd-ı Hüda ile az çok malumât-ı mütenevviadan başka – münekkit için hüsn-i tabiat, nezaket-i muâmele, metânet-i kalp, itidâl-i efkâr, meşâgil-i kesireye tahammül, vüs'at-i malumât, meyl-i hakikat ve hakkaniyet ister.

Ekrem Bey bunların noksanından şikâyet edemez. Zira “Talim-i Edebiyat” ile “Takdir-i Elhan” meydandadır.

Ekrem Bey’in şiirleri meyânında güzel parçalar ihtimal ki vardır. Fakat en müntehablarında bile nefesine ettiği tazyikin görüldüğünü iddia edenler çoktur. Bu hâl fikren pek âlâ ve kalben pek müessir olan Kemal Beyefendi’nin şiirlerinde de müşâhade olunur. Bunun için Ekrem Bey’in şiirleri yavaş yavaş tenkide müte‘allik olan âsârı içinde kaybolup gidecektir. Bunun da Ekrem Bey kendisinin münekkit olduğuna kanaat hâsıl edip ciddî sûrette ifâ-yı hizmete sülûk etmezden evvel musaddık bulunması câ-yı dikkattir.

Halbuki Ekrem Bey “Talim-i Edebiyat”ın sevk ve tahriki sayesinde tabiatın kendisi için tahsis ettiği âleme hasr-ı meşâgil eylerse tefâvut-ı tezâyüd eyleyecektir. Fazla olarak “Talim-i Edebiyat” eserinden başka (hatta kısmen onda bile) Ekrem Beyefendi’nin tenkid-i sahîha ihtimâm-ı ciddî gösterdiği yoktur. Çünkü ifşaat-ı maneviyeden ziyâde lafziyeye inhimâk göstermiştir. Meydanda istinâdgâh-ı mefkûd olduğu için usûl-i atîka tenkitlerine tâbi olan lüzûm-ı tâbiyet Ekrem Bey için mikaddemen mazeret olabilirdi. Lâkin “Talim-i Edebiyat”ın nevresidegân meyânında mazhar olduğu rağbetten sonra bu mazeret meşrû addolunamaz.

Bize kalırsa bundan sonra Ekrem Bey için tenkide hasr-ı meşâgil etmek lâzımdır. Hem de âsâr-ı edebiyenin kavâid-i vezin ve selâsete müteallik olan ahvâl-i lafziye ve nazmiyesiyle iktifâ olunmayıp efkâr-ı esâsiyesine, efkâr-ı mezkûrenin mâhiyetine, mukarriki bulunan kalbin hafâyâsına, yekûnun tabiatına, hikmete, ahlâk-ı insaniyeye, âdâb-ı milliyeye muvâfik olup olmamasına girişilerek nevresidegân-ı kalem için destur tutulacak ahkâm çıkarılmak şartıyla hasr-ı meşâgil matlûb ve muntazırdır. Ekrem beyefendi mütehallik olduğu nezaket cihetiyle mahviyet etmeye kıyâm etse bile kurtulamaz. Çünkü “Talim-i Edebiyat” gibi burhanlar müddeîlerin elinde bulundukça mahviyet davası da mesmû olamaz.

Amma “Talim-i Edebiyat” pek çok taraftan itirazlara uğramış, “edip” ünvanını taşıyanların kısm-ı küllîsi bu itirazlara hak vermiş, talim kitabı olmadığı resmen hüküm altına alınmıştır diyebilirler. Bunların kâffesini tasdik etsek, hatta bugünkü günde ta‘im ve tedris kitabı olamayacağına hüküm edenler meyânında biz bulunsak yine sözumüz sözdür. “Talim-i Edebiyat” azîm ve müfid bir eserdir.

Zuhûru edebiyat-ı Osmaniye tarihinde mühim bir vaka makâmında telakki olunacaktır.

Bizce “Talim-i Edebiyat” bir bina-yı mahkemedir. Mimar-ı mâhir esâsen sağlam olarak onu inşâ edip meydana koymuştur. Sıvanmamış, camlar takılmamış, boyası sürülmemiş, döşenmemiş, içi yapı döküntüsünden tâhir olunamamış... Bunlar hep olabilir. Fakat bina yine meydandadır. Hatta teferruatının ikmâline bâni muktedir olamayıp izhâr-ı acz etse bile başkası tarafından ikmâl olunup herhalde Ekrem Bey’in eseri olarak istifâdegâh-ı umûmiye teslim olunabilir.

Bunun için müellifin “kable’ş-şürû” gibi tâbirlerle “teşbih” ve “istiâre” bahisleri gibi teferruat hakkında vâki olan haklı veya haksız tarizâta karşı cidden cevaba müsâraat göstermesi efkâr-ı âcizânemizce affolunur hatalardan değildir.

Binaen-aleyh Ekrem Beyefendi Hazretleri bil-cümle ashâb-ı vicdanın hürmet ve tahsinlerine mazhar olacağına ve “Talim-i Edebiyat”ın esâsen her nevî i’râz ve tecâvüzâtтан kendisini müdafaa edecek silah makâmında olduğuna istinâd ederek “Takdir-i Elhan” tenkidinde ibrâz ettiği hüner-i hâkimânesini daha ziyâde tamik-i efkâr yolunda hüsn-i istimâl ederek edebiyat-ı cedîde-i Osmaniye için eşedd-i lüzûmu mesellem olan fenn-i tenkide kemâl-i metânet ve cesaretle sülûk eyleserse terakki-i efkâr-ı Osmaniye ve muhafaza-i âdâb-ı umûmiye namına olarak tahsin ve tebrik edeceklerin birincisi **Mizan** olacaktır.

(Ma-badi var)

S.49, s.444-6 / İMZASIZ

BİRİNCİ İSTANBUL DÖNEMİ

TENKİT

FÜNÛN VE EDEBİYAT- ÜDEBÂMIZIN NUMÛNE-İ İMTİSALLERİ

(Kırk Yedinci Nüshadan Ma-Bad)

Edebiyat-ı cedîdeye müteallik olan madde-i malûme hakkında tamik-i efkâr edilerek gene ve hakikatte vusûl için lâzım gelen dakâyık-ı cereyana meyl “genç ve ihtiyar” nev-heveslerimizin izâhatında her nasılsa derece-i matlûbeyi bulamamış olduğundan mıdır, nedir, mühimce bahislerde esas meseleye varıldığı ve delâil-i

mesrûdenin mahiyeti tartılıp onlara göre hükümler verildiği bizde pek nâdir görülür. Esas meseleye kesb-i vukûf eden bir sahib-i vicdan saded-i kabahateden çıkamaz ve mâhiyet-i âdileyi ihâta eyleyen bir edebiyat muhatabınca tecâvüz addolunacak harekette bulunamaz.

Halbuki bizde vâki olan mübâhesât-ı edebiyeden hiçbirinin mecrâ-yı asliyesinde kaldığı ve “edibâne” isti‘mâl olunan kalem ile faslolunduğu yoktur. Bunun için nihâyet derecede çekinmek istediğimiz o vadi-i münakaşâttan mümkün mertebe kurtulabilmek üzere âsâr-ı Kemâliye ile âsâr-ı Ekremiye hakkında icrâ ettiğimiz mukayesede bizce matlûb ve mültezem olan mânânın gayrısına mahal bırakmamak üzere birkaç söz daha ilâve etmeye lüzum görüyoruz.

İşte sathiyâta münhemik olan edebiyat meraklıları o mukâyesemizden – yani âsâr-ı Kemâliye’nin kıymet-i fenniyece âsâr-ı Ekremiye’den daha kıymettâr olmadığını iddia eylememizden – ihtimaldir ki türlü türlü mânâlar çıkarmışlardır. Eğer o mânâların içinde terakkiyât-ı edebiye-i Osmaniye meydanında Kemal Beyefendi için ayrılacak mevkiin irtifa ve itibar cihetiyle Ekrem Beyefendi’nin müstehak olduğu mevkiiden daha âli olmak iktizâ edeceğini tasdike mâni‘ olanı varsa mahz-ı hatadır. Zira o muvaffâkiyât-ı edebiyemiz itibariyle Kemal Beyefendi’nin kıymet-i zatiyesi her bir rekâbetin fevkindedir.

Kemal Bey hakkında “İntibah Zeyli” demiş idik. Kemal Bey ulviyâta mâildir. İfrattan tefrite uçar ve “hayru’l- umûr”da duramaz. Kemal Bey’in âsâr-ı edebiyesini mütâlaa edenlerce dahi arkasından uçmak için bir meyl-i tabî hâsıl olur. İfâdâtının her bir kelimesi hikmet makâmında görülür. Şive-i ifâdesi herkesi meftûn eder. Esrar içenlerde olduğu gibi herkesin muvâzene-i akliyesini ihlâl ile maksad-ı meçhûle doğru yükselmek üzere tahrik eyler.

Mekâtib-i âliyemizde icrâ olunan tahrir-i imtihan varakalarını mütâlaa eden erbâb-ı dikkat nevrisedegânımızdan Kemal Bey’in âsârını az bulmuş olanlarını kemâl-i suhûletle birer birer tefrik edebilir. İmtihan mesela tarihten olursa, vukuât-ı tarihiyeden birinin izâh ve beyânı zımında vaz olunan suâle cevap veren Kemalîler mutlaka: “Tarih bir fenn-i celîldir ki...”, “Tarih bir ilm-i âlidir ki...”, “Tarih bir mârifet-i ibret-nümâdır ki...” ilhten başlayıp parlak bir mukaddime yazarlar ve sonra esas maksada “tenezzül” için bir merdiven ararlar. Fakat bu kadar yüksekte haml edildiği için o merdiven kolaylıkla bulunamaz.

Cevabın bir saat zarfında yazılması ve tambur sadâsı işitilince muallime itâsı lâzım olduğundan kanatlarını ölçmeksizin uçmuş bulunan Kemalîlerden kimi mukaddimeden aşağıya inmek için yol bulamayıp kızarak mukaddimeyi geriye atar ve kabahatli gibi dışarıya fırlar, kimisi hâlâ pervazâne olan mukaddimeyi maksada rabt için yazdığı ibâreleri dikkatle yazıp çizdikten sonra kendisince dahi çürüklüğü müsellemlen bir yoldan aşağıya “düşüp” düştüğünün âsârını her ibâresinde belli edercesine topallayarak yarı yola vâsıl olur, kimi de “düşükten” sonra yine düşe kalka güç hâl ile gâyeti bulur. “Düşmeksizin” gaye-i maksada vâsıl olan pek nâdirdir.

Bu gibi varakaları mütâlaa edenin nazarında çaresiz olarak kafası büyük ve gövdesiyle ayakları pek küçük “Şaryivari” resimleri teecessüm eder. İşte hizmet-i edebiye-i Kemaliye’nin muhtac-ı ikmâl olan ciheti bunlardır.

İntibah Zeyli’nin maarif uykusu içine dalmış bulunan bir cemiyet için fikren ve edeben edeceği hizmet pek büyüktür. Biz de onu hiçbir vakitte inkâr etmeyiz. Lâkin zeylin hizmeti ne kadar büyük olsa yine ezhân-ı edebiyeyi tefekküre sevk etmekle hitâm bulur. Mahdûdiyeti dahi buna binâen iddia olunuyor.

Kemal Beyefendi daima ulviyâtta bahseder. Fikirindeki şiddet kendisini icâdâta sevk eder. Önlerinde icâd kapısı kapandı mı – Kemal Bey gibi dâhiler muvâzenelerini kaybederler.

Efkâr-ı şairâne daima hizmet-i fenniyyeye hâdim olmaktan ziyâde mâni olagelmıştır. Yükseklerden uçmaya alışmış ve ortada emsâli bulunmayan bedâyi-i kalemiye ile kendilerinin hayranı bulunanları hoşnut etmeyi itiyâd eylemiş dehât-ı azâm-ı fen gibi usûl ve hudud altına alınıp binlerce rençberân-ı marifet için şahrâh-ı tefekkür olmuş dar bir yola sığamazlar ve şayet şairlere mahsus olan huysuzluk ve televvün sevkiyle kazâen o yola girerlerse yüksekte görmeye alıştıkları piyâdelerden ziyâde iş beceremediklerini görüp müteessiren yine havalanırlar.

Ekrem Bey’in hizmeti başka türlüdür. Maksat ve gâyeti isnâdı bulunan Kemal Bey’in noksani-i hizmetini ikmâl eylemekten ibârettir. Âsâr-ı Ekremiye’den istifâde etmiş olan Kemalîler bâlâda izâh olunan tâkalâklardan musavvin olarak fikir ve kalemlerini istimâl edebileceklerdir. Ekrem Bey’in kıymetini bize takdir ettiren hususlar bunlardır.

Ekrem Bey Kemal Bey’e nispetle süvârinin yanında bir piyâdedir. Lâkin alabildiğine atı sürmek üzere ötekinin elindeki kamçının yerinde berikinin elinde

rehnümâ var, harita var. Havalanmaz, yavaş gider. Fakat nereye gittiğini bilir, geçtiği mahalleri tahkik eder, o yola sülûk edenlerin şaşkımlarını men edecek malumât toplar.

Yalnız Kemal Bey’i isnâd-ı ittihâz ile ona imtisâl edenler meşhur misâldeki kartalın kuzu kaptığına imrenen karga yavrusu gibi hemen yüksekte haml etmek isterler. Ekrem Bey’in âsârını da ilâve-i malumât edinmiş olanlar ise meyl-i ulviyât-ı muhafaza etmekle beraber tırnaklarını kuzu postundan kurtaramayıp çoban çocuklarına eğlence olmaktan ihtirâz etmeyi de öğrenirler.

Mizan-ı mukâyesemizin gösterdiği fark işte budur.

***

Ekrem Beyefendi’nin eşârı hakkındaki fikrimizi bâlâda beyân etmiş idik. Şimdi ise edebiyat-ı ahlâkiyeye müteallik olan âsâr-ı Ekremiye’den “Vuslat” tiyatrosunu tenkit etmek istiyor.

“Vuslat” üç perdeli bir dramdır. Ekrem Bey’in en eski eserlerinden olduktan başka “Zemzeme”ler gibi dikkatli de basılmadığından bugünkü günde “moda”ya dâhil olan âsârdan addolunmaz. Hatta işitildiğine göre Ekrem Beyefendi kendisi bile “Vuslat”ı hemen reddeylemiş bulunuyor. Lâkin bizce bu hareket büyük bir semâhattir. “Vuslat”ta kendisini buna mecbur edecek fenâlıklar yoktur.

Biz ise “Vuslat”ta Ekrem Beyefendi hakkındaki fikrimizi tahkîm edecek burhanlar bulduğumuz cihetle kıymeti indimizde az değildir. Hakikaten metrûk ve merdûd olan “Vuslat” mü’ellife karşı nankörlükte bulunmayıp o bile kendisinin bir “edip” ve “münekkit” eseri olduğunu ispat ediyor.

“Vuslat”ın mevzuu “Silistre” mevzuundan daha basittir. Müttekâidin ricâl-i Devlet-i Aliye’den Tefvîk Efendi’nin hânesinden meçhûl bir sebebe binâen Vuslat namında genç bir câriye satılıyor. Meğer câriye hâne sahibinin oğlu Muhsin Bey’i, Muhsin Bey dahi Vuslat’ı severler imiş.

Ortada bunu anlatacak emâreler çok olduğu halde hâne halkı anlamıyor, yahut daha doğrusu anlamak istemiyor. Üç ay imtidâd eden hasret ve iştiyâk ikisini de verem ediyor. Cariyeyi almış olan Giritli Mustafa Bey’in insâniyeti âsârından olarak sevgilisinin yanağında sevgilisiyle beraber ölmek için Vuslat eski hâneye avdet ediyor.

Mevzuu pek basit olduğu halde “Vuslat” lâzım gelen tesir-i edebiye hâsıl ediyor. Hatta umûmun hâsıl edeceği tesirden müellif bile kurtulamayıp esere “nihâyet” verdikten sonra

Ne hazin vuslat!.. Ne süreksiz sevinç!.. demekten kendisini alamıyor. Tesirât-ı umûmiyeye müellifin iş bu iştirâkı, karâinin hukukuna tecâvüz demek olduğu halde, soğuk düşmüyor. Tasvir-i vakadaki sanat ve letâfet onu affettiriyor.

Hikâyenin eşhâsı ehemmiyet-i mahsûsalarına göre sıraya çekilirse başta müellifin mültezimi bulunan Vuslat bulunduğu halde Vuslat’ın sahibesi ve hânenin hanımefendisi Naîme Hanım, oğlu Muhsin Bey, paşa karısı süsünü vererek esirlikte bulunan Lütfiye Hanım, hânenin eski kalfası Nâyâb kadın, Vuslat’ın refİKası Servinâz Kalfa, hâne sahibi Tefvik Efendi, Vuslat’ı satın alan Giritli Mustafa Bey, bir tabip, bir de Lütfiye Hanım’ın cariyesinden ibârettir. Fakat hikâyenin erkânı Vuslat, Naîme Hanım, Lütfiye Hanım, Muhsin Bey, Servinaz’dır. Tefvik Efendi ile Mustafa Bey kalpleri temiz iki erkektir.

Vuslat Muhsin Bey tarafından seviliyor. Kendisinin sevmeye şâyân olduğu meydandadır. Güzeldir, akıllıdır, kitaplar okur, “makâlât” ezberliyor, eşâr düzüyor, kanun çalıyor. Vakıa Vuslat’ın mâhiyeti kısmen hiçbir şeyi anlamamak hassasında bulunan Nâyâb Kalfa’nın ağzıyla vasfolunuyor ise de Çamlıca Caddesi’nde “arabanın kestanelerle dolmasına” nazaran Nâyâb’ın bunda isâbet ettiği anlaşılıyor.

Muhsin Bey’in Vuslat tarafından sevilmesine medâr olan muhassenâtı muhabbetin zuhûrundan evvel anlayamıyor ise de Vuslat kalfaların nazarında hânenin “küçük beyefendi”liği makâmı epeyce muhassenâtı câmi olabilir. Hikâyenin sonlarından Muhsin Bey’in akli mahdûd, metâneti mefkûd, fakat halûk ve terbiyeli on sekiz yaşında bir genç olduğu görülüyor. Bundan dahi kendisinin gençler için numûne-i imtisâl gösterilmediği tebeyyün ediyor. Hatta Vuslat’ın bile numûne-i imtisâl olduğuna hiçbir delil yoktur. Bilakis müellif bile Naîme Hanım ile Nâyâb Kalfa’nın Vuslat’ı tavsiye etmelerine söz altından edibâne gülüyor.

Binâen-aleyh “Vuslat”ta icat ciheti yoktur.

“İcat” hayâl-hâne eseridir. “Tasvir” tecrübe tedkik mahsûlüdür. İcatta müellif eserinin hâkimidir. Tasvirde ise çıplak hakikatin mahkûm ve mağlubudur. Hikâyeye kahraman olmak üzere zihinde fezâil-i ahlâk ve kemâlât-ı âdâb ile muttasıf bir şahıs tasavvur etmek güç değildir. Kalemine güvenen muharrir bir ilmihal kitabını alıp

kuvve-i hayâliyesini tahrik etmekle matlûb hâsıl eder. Fakat “musavver-i hakikat” masa başında oturup istediği gibi şekiller çıkaramaz. Cemiyetin hâlini, ihtiyacını bilmek lâzım. Bunu bilmek için çok görmek, “yaşamak” ister. Fakat her “yaşayan” edib-i musavver olmak için lâzım olan sermaye-i tedkik ve tahkiki bulup toplayamaz. Bu dahi meyl ve istidâd-ı hulkî ile hüsn-i tabiat gibi rehberlerin arkasına düşüp cemiyetin “yaşamları”nı tedkik eden erbâb-ı iktidarın imtiyâzıdır.

Şu sözlerden maksadımız kuvve-i “musavvere-i edebiye”nin kuvve-i “icâdiye”den makbul olduğunu iddia eylemektir. Tasvir ciheti âsâr-ı edibiyenin istinâdgâhıdır. Hâl-i hazırı tasvir eden edip o hal-i hazırda muhtâc-ı ıslâh bir cihet görürse onu herkesin gözüne çarpacak bir şekle sokar. Edip sûret-i ıslâhını da bulabilirse “icat” cihetine dahi meydan verip hayâl-hâne-i şairânesinden çıkardığı “kahramanlar vasıtasıyla onu da erbâb-ı mütâlaaya irâe eyler.

“Silistre” de tasvir ciheti yok demiş idik. Kıymettâr bir cevher bulunan mezkûr piyesin istikbâline itimâd ettiğimizi söylemiş idik. Sebebini iş bu “Vuslat” bahsinde dahi imâ etmek istiyoruz.

(Ma-badi var)

S.50, s.457 / İMZASIZ

BİRİNCİ İSTANBUL DÖNEMİ

TENKİT

FÜNÛN VE EDEBİYAT: ÜDEBÂMIZIN NUMÛNE-İ İMTİSALLERİ

(Kırk Dokuzuncu Nüşadan Ma-Bad)

“Vuslat” bir eser tasviri makâmında kabul ettiğimiz halde acaba matlûb olan evsâf-ı edebiyeyi hâiz bulacak mıyız?

Bu suâle vereceğimiz cevap ihtimaldir ki “Vuslat”ı teveccühten dür etmiş olan müellif beyefendiyi bile taaccüpte bırakır. Çünkü “icad-ı edebî”den mahrum olan (Vuslat) “tasvir-i edebî” cihetiyle o kadar mükemmeldir ki edebiyat-ı cedîde-i Osmaniye kütüphânesinde bulunan emsâlinin en müntehabıyla rekâbete kalkışabilir.

“Vuslat”ta müellif Osmanlılık âleminin köşesini inzâr-ı tedkike arz ediyor. Ahvâl-i beytiyemizin mühim bir cihetini setr eden perdeyi usûlen kaldırıp bize manzara-i ibret-nümâ irâe eyliyor. Tanzim ve ıslah hevesinde bulunan efkâr-ı müdekkike ashâbı için meydan-ı gayret gösteriyor.

Müellif gerek ifadesine ve gerek tasvirine lüzumsuz boyalar sürüp hakikatin mâhiyetini ihlâl etmiyor. Efkar-ı müdekkike-i edebiyenin henüz kesb etmediği bir memlekette bu kadar fedakârâne izhar olunan mahviyet ise herhalde şâyân-ı tazim ve aferindir.

Müellif ilk sözüyle kariine bir Osmanlı dairesini gösteriyor. Minderde oturan Naîme Hanım’ın tavrında, ilk ifâdesinde, şive-i lisanında, dert ve meşguliyetinde Dersâdet harem dairesi kokusu hiss olunur. Bu tabîlik hemen eserin nihâyetine kadar devam eyliyor.

On dört yaşına gelmiş olan câriyesi Vuslat’a “tâlip” çıkmış. Vuslat evlat gibi dairede büyüdüğü için güya “rast gelen”e verilemiyor. Naîme Hanım Vuslat’ı “yağinen balinen” vermek istiyor. Müşteri saat altıda geleceğini vad eylemiş. Saat altıyı geçmiş iken hâlâ gelen yok. Naîme Hanım’ın dert ve telâşı bundan ileri geliyor. Meraktan Tâye Kalfa’yı çağırıyor. Sözlerini tekrar ettiriyor.

Tâye Kalfa dediğimiz (Nâyâb) hanımın eski emektârıdır. Efendilerin karşısında oturmak ve laubaliyâne lakırtı etmek hukukunu hâizdir. İşte o hukuka binâen çağırılan Nâyâb Kalfa hanımın derdine bakmaksızın vazifesini icrâ ediyor. – Yani hanımın dikmekte olduğu entarinin “alafrangalığı”nı karıştırıp itirâz eyliyor ve azar yiyor.

Bu itirazlar harem dairelerinin genç ve ihtiyarları beyninde her gün faslolunur mesâil-i yevmiyenin biridir. Bunun için mevzû-ı hikâyenin cereyanını ihlâl ettiği halde ayn-ı hakikat olmak hasebiyle aheng-i edebe hâlel vermiyor.

Nâyâb Kalfa’nın lakırtısından Vuslat’a bir “paşa karısının” tâlip olduğu anlaşılıyor. O paşa karısı Vuslat’ı düğünde beğenmiş, “hanım zannetmiş.” Câriye olduğunu “anlayınca” tâlip olup geleceğini bildirmiş.

Hanım “malını” tâlibin arzusundan bi’l-istifâde pahalıca satmak istiyor, Nâyâb’ın reyini soruyor. Nâyâb’ın saçma sapan cevabı pek latîftir. Keza Nâyâb’ın ileride göstereceği saçmalar ile her nevi harekâtı da letâfetten hâlî değildir. Bunun için Nâyâb tasviri müellifin muvaffakiyâtından madûddur.

Bu sırada misafirin geldiğini haber veriyorlar. “Yukarıdaki” odada efendi bulunduğundan misafirleri oturdukları odaya kabul etmek lâzım geliyor. Bundan güya Naîme Hanım’ın “canı sıkılıyor.” Zira “süslü” odasını misafire gösterip gururuna hizmet etmekten mahrum kalıyor. Misafir geldikten sonra dahi “odanın kirliliğinden” bahisle calî itirazlarda bulunuyor. Misafir dahi münasip bir cevap ile mukâbele ediyor. Turfeyette çaresiz olan calî nezâket ve yapma süs meşhûddur.

Halbuki misafirine muntazır bulunan Naîme Hanım evvelden o odaya kabul etmeye hazırlanmış idi. Müellif bir şey demiyor ise de belli ki örtüler dikilmiş, bardaklar yuvalarına konmuş, mangal kenarları silinmiş, perdeler düzelmiş idi. Dikişin bile mahsûsan ortaya çıkarıldığına şüphe yoktur. Bununla beraber hanım misafire itizâr edip ona “pek temiz, pek âlâ” dedirtmekten hoşlanıyor.

Müellifin bu teferruatı zevâitten değildir. Tasvir olunan eşhâsın mahiyet-i ahlâkiyeleri bu gibi teferruatın anlaşılıyor. Fazla olarak bu teferruat müellifin efkâr-ı müdekkikânesine birer delildir.

Diğer taraftan o teferruat Naîme Hanım’ın cemiyet içinde kesret üzere bulunur hanımlardan olduğunu gösteriyor. Müellifin de maksadı odur. Naîme Hanım hikâyenin nihâyetine kadar hep bu Naîme Hanım’dır. Kendine sâdık, tabiatında sâbit kalıyor.

Naîme Hanım akıllarının kısalığıyla beraber her şeyde rey sahibi olmak isteyen hanımlardandır. Naîme Hanımların bu arzuları ekseriya işittiklerinin aksi neticelere meydan verir. Eve intizâm vermek üzere hareket ederek evin intizâmını bozarlar, kocalarını sıkı tutmak üzere tedâbir ittihâzına kalkışarak kocalarından olurlar, ev yapmaya kıyâm ederek yıkmakta netice bulurlar.

Bu gibi Naîme Hanımların en büyük mazeretleri evlatlarına akseden âsârda görülür. Evlatlarını iyi beslemek arzusuyla seyka ederler, hastalıktan muhafaza etmek iddiasıyla ömrün nihâyetlerine kadar hekimin delâletine muhtaç bırakacak hallere getirirler, bin türlü bahanelerle mekteplerden alıkoyup câhil bırakırlar, her şeyde “Daha küçüktür, vakit vardır” diyerek ihtiyarlıklarına kadar “büyümeye” meydan vermezler.

Bilhassa “Vuslat”ın Naîme Hanım’ı

Küçükten beri bir arada büyüdüler, yüz göz oldular. Bir kız kocasını saymazsa sonra geçinemezler.

diyerek oğlunun istikbâlini güya düşünüyor da oğlu Muhsin ile Vuslat'ın o günlerde “nasıl geçindiklerine” bakmak istemiyor.

Bu tegâfüllük neticesi olarak üç ay sonra gözünün bebeği gibi sevdiği bir tanecik Muhsin'i kaybediyor. Niçin?

Burasını aşağıdan anlamaya çalışalım.

(Ma-badi var)

S.51, s.468-70 / İMZASIZ

BİRİNCİ İSTANBUL DÖNEMİ

TENKİT

FÜNÛN VE EDEBİYAT: ÜDEBÂMIZIN NUMÛNE-İ İMTİSALLERİ

(Ellinci Nüshadan Ma-Bad)

Geldi denilen misafir hanımefendi Lütfiye Hanım'dır. Lütfiye Hanım feleğin çemberinden geçmiş bir kadındır. Paşa haremiyim diyor. Tavır ve muâmelesi ününü belli etmiyor. Vicdansız olduğu kadar akıllı ve mâhiredir. Lakırtı ederken inceden inceye Naîme Hanım ile zevkleniyor. Karşısındakinin farkına varamadığını anlayınca zehrini daha açıkça dökmekle mütelevviz oluyor.

Bu Lütfiye Hanımlar cemiyetimizin en mazarr takımıdır. Zararları kanlı katillerin zararlarını kat kat geçer.

Naîme Hanım Lütfiye'nin paşa karısı olduğuna inanıyor. Fakat müellif Naîme Hanım'ı o kadar budala gösteriyor ki evlat gibi büyüttüğü kız gelin makamında satmaya râzı olduğu halde hangi paşanın karısı olduğunu ve nerede oturduğunu tahkik etmeye bile akıl ettirmiyor. Hatta Vuslat teslim olunduktan sonra yine Naîme Hanım'ın malumâtı yoktur.

Bu malumâtsizlik büyük bir faciaya meydan verdiği için medâr-ı ibret ve intibâh oluyor, – yani hüner-i edebî makâmını buluyor ise de bu kadar gaflet Naîme Hanım için bile çoktur.

Lütfiye Hanım güya Vuslat Kalfa'yı oğlu için odalık olmak üzere alacak imiş. Halbuki oğlunun aslı yoktur. Lütfiye esircidir. Yağlıca müşteri bulmuş. Vuslat'ı o müşteriye asıl “yağınan balınan” satacak Lütfiye'dir.

Vicdansız Lütfiye “oğluna” odalık almaya niçin karar verdiğini hakimâne izah edip karşısındaki Naîme Hanım ile Nâyâb budalalarını kandırıyor. Halbuki o izahat bu budalaları değil nice akıllıları da kandıracak kadar manidârdır.

Eğer dinlemek isterseniz sizi bile kandıracak. Bakınız ne diyor.

Lütfiye Hanım

Lâkin bir evladım dâr-ı dünyada bir tanem olduğu için iç güveyisi vermeyip kızı yanıma almak istiyorum. Pek çok görücü gezdim. Pek çok güzel kızlar buldum. Dışarıya da verecekler... verecekler, ama hiçbirini gözüme kestiremedim ki...tarz ve tavırlarına bakıyorum. Sopa gibi şeyler. Kimisi adam ile eğleniyor. Kimisi pek serbest. Ben ise o kadar serbest kızdan haz etmem. Oğlum da hoşlanmaz. Kendisi pek mahçuptur. Karısı da kendine benzemeli. İkisi de denk olmalı. Olmazsa geçinemezler... öyle ya efendim o kadar dökülüp saçıldığına göre alacağım kız hem oğlum ile güzel geçinsin, hem benimle.

Bu sözleri alkışlayan çok bulunur. Mahz-ı hikmet gibi insanın ciğerine kadar varıyor. Yaralı olan yüreğe “mahsus” olan bu sözler – cemiyet içinde bu cins mecrûhlar kesret üzere bulunmak hasebiyle – pek çok aferin-han bulabilir.

Halbuki bu sözleri Lütfiye Hanım calî olarak söylüyor. Ne oğlunun aslı var; ne de gelin aradığının. Lütfiye Hanım'ın mazereti ve mazeretinin derece-i kuvveti bundan da müstebân oluyor.

Lütfiye Hanım bu defa Giritli Mustafa Bey'e yağlıca satmak üzere Vuslat'ı elde etmek için geliyor.

Bazen bu Latifeler dairelere Vuslatları bütün bütün elde etmek için gelmeyip Vuslatların günlerini, saatlerini alıp satmak üzere de gelirler. Lütfiyeler Naîme Hanımlarla Vuslat Kalfaları ilk defa ırz ve edep dairesini tecâvüze davet ettikleri sırada daha tatlı diller döküp kandırırlar. Bu mazarr mahlûklar her yere girer çıkarlar ise de kimse bunların gelip gitmesine mümâneata lüzum görmez.

Harem kapısı çalınıp bir kadın içeriye girdiyse – ba-husûs üstü başı temiz olunca – hemen yukarıya çıkarılır. İzzet ve ikrâm ile evin hanımefendisiyle görüştürülür. Hanımefendi dahi “Görücüyüm”, “Yolda gider iken yoruldu”, “Methinizi Hatice Hanımefendi’den işittim de görüşmek istedim” gibi basbayağı sözleri azer makamunda kabul ile görüşmeye başlar. O günden itibaren Lütfiyeler artık o hânenin ahbâbıdır. Kendisi gelir, yanında da başkasını getirir.

Gelenler küçük hanımların, yahut kalfaların odalarında “iş” görmeye bakarlar. İbtidâ Lütfiye Hanım’ın hânesindeki “zararsız” eğlencelerinden bahsetmeye başlarlar. Tesir-i matlûbi görürlerse “zararlı eğlenceler”e nakl-i kelâm ederler. Vâkıa teferruat makamında “efendim afedersiniz, bu lakırtılar size göre değil. Ama vakit geçsin diye söylüyorum.” Sözlerini ilâve ederler...

Bu kapanlara tutulan da bulunur, tutulmayan da. Fakat kapanlardan kurtulacak kadar ehl-i ırz ve edep bulanlar mahiyetlerini öğrendikten sonra yine Lütfiye Hanımları kabul ederler ve giderler iken “Yine buyurun” derler. Bu ne hikmettir bilinmez!

Şu yakınlarda bir de boğçacı kadınlar peydâ olup Lütfiyelere karşı rekâbete kalkışmışlardır. Sanayii Türklerde bırakmak istemeyen Frenkler Lütfiyelerimize de rahat vermek istemiyorlar!

Hıristiyan hizmetçi kızları modası da şimdi gereği gibi meydan bulmuştur....

Dairelerimizde âdâb-ı İslâmiye’nin değil, yalnız âdâb-ı insaniyenin olsun muhafazası lüzumu eğer musaddık ve müsellim ise – işte düşmanlar meydandadır!

Avrupa’nın en ziyâde âdâbı bozulmuş olan memleketlerinde ırz ve edepleri meşkuk olan kadınlar ırz ve edepleri ve namus ve haysiyetleri mükemmel olan dairelere ayak atamazlar. Atarlarsa sonra ehl-i ırz olan takım ne böylelerin kapılarını çalar, ne de kendi kapılarını çaldırırlar.

***

Şu mütâlaata bizi sevk eden kuvvet Lütfiye Hanım bâlâdaki nakl olunan sözleriyle onu takip eden muhâveredir. Bu muhâverede Naîme Hanım ile Nâyâb Kalfa safdilâne beyân-ı efkâr ediyorlar, Lütfiye ise him perde altından eğleniyor, hem işini beceriyor.

Muhâvere bizi bu mütâalalara sevk ettiği gibi, dikkatlice bir eseri mütâlaa etmeyi öğrenen bil-cümle ashâb-ı vicdanı da sevk edebilir. Halbuki muhâvere pek sadedir. Büyük sözler yok, parlak fikirler yok, erbâb-ı iktidardan birinin kuvve-i fikriye ve kalemiyesinden zâhiren eser yok, biri akli başında, ikisi şöyle böyle üç kadının basbayağı lakırtıları var. Şaşaa-ı fikriye ve kalemiye yoktur, fakat hayat, Osmanlı dairesinde meydan bulan havâdis ve meşâgil-i rûzmerre kokusu var, hakikat rengi var. Mütâlaa eden felsefe kitabından bir makale okurum farz etmez de cemiyetin bir köşesini inzâr-ı dikkate hedef ettim zanneder. Ve ondan alacağı hisseyi hemen mevkî-i icrâya koymaya çalışır.

Makale-i mahsûsa kılıklı bâlâ pervazâne tasvir edilmiş ulvî bir muhâvere – “şairâne” olur, saçma sapan lakırtılardan hâlî olmayan bu muhâvere ise “edibâne”dir. Bunda mahsül var, netice var.

Ötekine karşı “pek güzel, pek parlak, pek şairâne” sözleriyle iktifâ ederiz, yahut sözün parlaklığı hatırı için ibâreleri koynumuzdan çıkardığımız “akıl defterine” kaydedip ezberleriz. Berikinin ahkâmı ise bizi hemen tebdîl-i fikre ve ta’dil-i harekete sevk eder.

İş bu iddiamızı ispat etmek maksadıyla cemiyet-i Osmaniye’nin cilâsı tazelenecek bir köşesini musavver olup hissiyât-ı hasene-i beşeriyyeyi galeyâna getiren ve mânâ cihetiyle gerçekten pek edibâne yazılmış olan mezkûr muhâvereyi kısmen zîrde naklediyoruz. Lütfiye Hanım’ın bâlâdaki ifâdesine cevaben Nâyâb Kalfa der ki

Nâyâb

Hanımfendi pek doğru söyledi... Şimdi şehir kızları pek yanlış... Geçende Kâmile Hanım’ın getirdiği gelini göreydiniz. İki dakika yerinde güzel oturamadı. Bir düziye oradan oraya, oradan oraya... Hiç gelin olan kıza birinci günü öyle şeyler yakışır mı? Dur bakalım daha sen yeni geldin!..

Lütfiye Hanım

Ya Kalfacığım, hakkım yok mu?....

Naîme Hanım

Ey efendim bu sözlerden meramınız ne oluyor?

Lütfiye Hanım

Evet efendim! Şunu demek isteyeceğim ki oğluma şehir kızı almaya bir türlü cesaret edemiyorum, odalık alayım da biraz geçinsinler, eğer oğlum da ben de hoşlanırsak nikâh ederim diyorum. Birkaç vakitten beri her taraftan câriyeler getirttim. Gördüm hiçbir istediğim gibisini bulamadım. Nihâyet geçen gün kalfanın demin söylediği Kâmile Hanım'ın düğününe davetliydim.

Naîme Hanım

Evet efendim.

Lütfiye Hanım

Aşağı yukarı gezinip dururken maviler giymiş bir kız gördüm. Güzelliği, tarzı tavrı hele mahçupluğu pek hoşuma gitti. “Bu hanım kimin kerimesidir?” diye sordum.

Nâyâb

(Naîme'ye bakarak) Bizim Vuslat...

Lütfiye Hanım

“O kimsenin kızı değil halayıktır” dediler, sonra tahkik ettim ki sizin imiş, Allah bağışlasın...

Naîme Hanım

Evet efendim! Ben onu pek küçük aldım. Bize geldiği zaman beş yaşında ağzı daha süt kokar bir Çerkes kızı idi. Terbiye ettim. Okuttum yazdırdım. Kanun öğrettim. Daha yaşı da henüz on dördünü bitirdi on beşine bastı. Kendisi okumak

yazmak kanun çalmaktan başka âlâ dikiş de diker, nakış da işler. Hele kanaviçede ustasını geçti.

Lütfiye Hanım

(Mütebessimâne) Maşallah! Allah bağışlasın! Pek haz ettim.

Naîme Hanım

Hani güzellikte dünyada misli bulunmaz değil ama kahpe pek sevimlidir. Kim görse beğenir. Geçenlerde kızlar seyr istemişlerdi. Bir araba tuttum Çamlıca'ya götürdüm haspaya da yaşmak bir yakışıyor ki... Artık efendilerden beylerden tut da hanımlara kadar bütün seyr halkı kıza yiyecek gibi bakarlarımış.

Nâyâb

O gün ben de beraber idim. O! Artık arabanın içi manav dükkânına döndü. Kestana mi dersin ineb mi?

Lütfiye Hanım

Allah'a emanet! Doğrusu güzelliğine... hoşluğuna... terbiyesine... hele mahcupluğuna hiç diyecek yok.

Naîme Hanım

Bir de iyi yazı yazar ki dışarıda bazı ahbablar var gelen mektupların cevabını bütün o yazar.

Lütfiye Hanım

İşittiğime göre sizin de yetişmiş ergin bir oğlunuz varmış? Öyle mi efendim?

Naîme Hanım

Evet! Neden sordunuz efendim?

Lütfiye Hanım

Artık kalfayı beyefendiye nikâh edersiniz, başka yere vermeye kıyamazsınız değil mi efendim?

Naîme Hanım

Hayır!.. Benim oğlum daha on sekizindedir. Evlenecek vakti değildir. Hem ben ona halasının kızını alacağım. Nişanlıdırlar.

Lütfiye Hanım

Niçin efendim? Ben sizin yerinizde olsam elimde böyle güzel marifetli bir câriye varken dışardan kız arayacağıma oğlumun koynuna koyuveririm.

Naîme Hanım

Evet! Hakkınız var ama küçükten beri bir arada büyüdüklerinden yüz göz oldular. Bir kız kocasını saymazsa sonra geçinemezler... Hâsılı daha başka sebepler de var da...

Lütfiye Hanım

(Gülerek) Mademki öyledir, geldim bari benim oğluma kısmet olsun. Bana veriniz.

Gelin hanımlara “birinci günü yakışmayıp” sonra yakışacak olan etvâr, vâlidelerin evlatlarını bahtiyâr etmek üzere ittihâz ettikleri tedâbir ile bu babtaki ihtirâzları, çarşıya çıkarılacak “mal”ın sûret-i terbiyesi, seyre çıkmış kızlara Çamlıca yollarında efendilerin tecâvüzleri, arabaların bunlar tarafından manav dükkânına döndürülmesi, Lütfiye’nin zâhiren Vuslat’ın “terbiyesinden... hele mahçupluğundan” hayran oluşu ve hakikat-i hâlde artık kalfayı beyefendiye nikâh edersiniz...

.....
.....

Elimde böyle güzel marifetli câriye varken kız arayacağıma oğlumun koynuna koyuveririm.

diyerek eğlenip zürefâdan olduğunu gösterişi, Vuslat'ın satılmasına yüz göz olmaktan “daha başka sebepler” olduğu – yani bir sürü umûr-ı mühimme insanın yüreğine geçiyor.

O “başka sebepler”in müellif tarafından izah olunmadığına pek büyük teessüfler edilir. Zira fâciayı meydana getiren başlıca o “sebepler” olmadığı halde onların herkesin anlayacağı sûrette tasvir edilmemesi esere büyük nakısa getiriyor. Nâime Hanım’a mecnûne dedirtmemek üzere o sebepleri bari biz izah edelim:

Vuslat güzeldir, marifetli bir câriyedir, on beşine basmış, efendi ise henüz ihtiyâr değildir... İşte sebepler! Sebepler de – görülüyor ki – epeyce mühimdir.

Naîme Hanım'ın ufkunda bu kara bulut olmasaydı harekâtına bir mazeret bulunamaz idi. Oğlunun ve kızı makâmında bulunan Vuslat'ın gönüllerini maderâne yoklamazdan evvel bu gibi harekete kıyâmı canavarlığa hükmettirir idi. Ancak bu kara bulut ahlâk-ı haseneden mahrum olmayan Naîme Hanım'ın hareketini tabii addettirebileceği cihetle dram entrikasının en nazik ve mühim olan bu noktası ehemmiyeti nispetinde müellifin himmetine mazhar olmalı idi.

Dram entrikasının ehemmiyetini ihlâl edecek kusurlardan olmak üzere müellifin büyük bir dikkatsizliği daha vardır. Fakat onu Servinâz bahsine bırakmak lâzımdır.

(Ma-badi var)

S.52, s.481-2 / İMZASIZ

BİRİNCİ İSTANBUL DÖNEMİ

TENKİT

FÜNÛN VE EDEBİYAT: ÜDEBÂMIZIN NUMÛNE-İ İMTİSALLERİ

(Elli Birinci Nüshadan Ma-Bad)

Bundan sonra evlat gibi büyütülen Vuslat Kalfa'nın müzâyede ve münâkasası başlıyor. Mekruh, vahşi, nefret-engîz bir pazarlık! Ayn-ı hakikat olarak mahirâne tasvir olunduğu için insana dehşet veriyor. Suretâ zarifâne cereyan edip adi bir hareket gibi görünür. Fakat biraz tamik-i efkâr ile hissiyât-ı haseneye müracaat olduğu mu, insanın tüyleri kalkıyor.

Vuslat'ın “kıymeti” altı yüz lira ediyor. Gün cumartesidir. Salı günü parası gelip Vuslat “kaldırılacak.”

Bununla şimdilik iktifâ ile ayrılıyorlar. Şimdi de alınan “mal”ın değerini bi'l-fiil ispat etmek lâzım. Kanun çalınacak, türkü çağırılacak.

Türkü çağırılıyor, “mal” kendisinin “ancak bu hânedede” değeri olup “başka yerde” bir para etmeyeceğini feryât ve figânla imâ ediyor. Anlayan, yahut anlamak isteyen yok. Naîme Hanım'ın küçücük fikri yalnız “başka sebepler” derdiyle istilâ olunmuş.

Şeytan kadar akıllı olan Lütfiye işi anlıyor. Eğer söylediği gibi oğluna almak istemiş olsaydı bir daha uğramamak üzere hemen defolup gider idi. Fakat onun da başı boş değil. O da Giritli'den alabileceği bin altını – yani dört yüz liralık kârını düşünüyor. Kız Giritliyi sevsin, sevmesin, olsun, iki hâne de mahvolsun – Lütfiye'nin ne vazifesi? Dört yüz liranın cebine girmesiyle onun da işi bitmiş olacaktır.

Vuslat'ın Lütfiye Hanım'ın karşısında işkencesi sırasında bir fıkra geçiyor ki nazar-ı dikkatten dûr etmeye gelmez. Vuslat şarkısını söyledikten sonra kırâ'atteki maharetini izhâr için bir kitap alıp okumaya mecbur ediliyor. Bir buçuk sayfayı işgâl eden o makale buğday tarlası içinde bir gül demetine benziyor. Manzarası latîf, kokusu güzel. Aşk tavsif olunuyor. Tavsif pek âlî, pek parlak, lâkin “kıymet-i edebiyesi” hasebiyle Vuslat'ın teeddübü üzerine Nâyâb Kalfa'nın “Kız, arsızlık lâzım değil” demesine değmez. Fakat kıymeti yalnız elfâzın sûret-i tertibinde aramaya itiyâd edenlerin tezeddütünde ihtimal ki kıymeti bulunmaz.

Bî-çare Vuslat'ın bu sûretle pazarlığı bitiyor, salı günü gitmesine karar veriliyor. Küçücük zihne hücum eden bin türlü dertler kendisini şaşırtıyor.

Bu Vuslat kimdir? Cemiyetin azâsı sıfatıyla tuttuğu mevkiî nedir?

Vuslat âdât-ı beldemizin bir kurbanıdır. Akli başına gelinceye kadar naz ve nimetlere gark olmuş bir eğlencedir. Dünyaya geldiğini anlayacak görece vakitten itibaren her türlü işkencelere kurban edilmiş bir felekzededir.

“Kahpe pek sevimlidir”, “Haspaya yaşamak bir yakışıyor ki...” diyen Naîme Hanımefendiler Vuslatları “ağzı daha süt kokar bir Çerkes kızı” iken satın alırlar, güzel ve sevimli olurlarsa âyinenin önü gibi Vuslatlar dahi Naîme Hanımların heves-i hevâhişlerine hedef olurlar. Nâime Hanımlar “kadınlıklar”ını ispat için Vuslatları telleyip pulladıktan başka “terbiye”ye kalkışır, okuturlar, yazdırırlar,

musikî öğretirler, şarkı söylerler, marifet gösterirler. Fakat bu hünerler hocalık eden Nâime Hanımlar'ın dest-i cehâletleriyle icrâ olunduğu cihetle Vuslatlar çığırlarından çıkarlar, terbiyeleri bozulur. Küçük beyin oyunlarına, efendinin bakışlarına, Çamlıca Caddesi'nde dolaşan beylerin kestane ile ineblerine Vuslatlar nazar-ı müsâmaha ile bakmaya alışıyorlar. Hatta biraz daha büyüyüp “çocuk oyuncaklarını” gereği gibi ciddileştirdikleri halde Nâime Hanımlar, yine bî-haber olurlar gönle sığamayıp

Sevdim seni bil eylemese beyhûde tecâhül
Rahm et kavline naz ise oluverdi tegâfûl

gibi aşıkâne nâmeler sûretiyle dışarı uğrayan âsâr-ı galeyânı müşâhadeedince müftehirâne ve mütebessimâne “Aferin” Vuslat!

derler. Nâyâb dadıları ise

Ha! İşte böyle uslu, edepli olmalı

diyerek her ikisine karşı alkış-hân olurlar. Sonra bu “terbiye” ve “marifet”lerin **Vuslat** gibi fâcialara meydan verdiğini görürler de yine zavallı Naîmeler terbiye olamazlar.

Küçük Bey ile oyunlarına Nâime Hanımlar “Çocuklar oynuyorlar, ne zarar var” derler. Arabaya kestaneler yağdırılması hoşlarına gider. Birinci defa olarak kalfalarla gitmiş olan Vuslat Kalfa'nın artık bundan sonra Nâime Hanım ile Çamlıca'ya ve Kağıthane'ye devam edeceğine şüphe etmeyiniz. Yağan kestanelerin ehl-i ırz ve edep bulunan Nâime Hanım'ın bile hoşuna gideceğine inanınız!

Fakat Nâime Hanımlar “efendinin” Vuslat Kalfa'ya göz diktiğini görürler ise – vay zavallı Vuslat'ın hâline!.. O naz ve nimet-perverdesi bulunan Vuslatlar Lütfiye Hanımlar vasıtasıyla hânedan “koparılp” öyle bir ortaya atılırlar ki bahçivansız koparılmış fidanlar gibi “köklerin toprakta kalmasından” dolayı kurumasalar bile yeni dairelerde görecekları horluktan ve dûçâr olacıkları muâmeleden erir giderler.

Bu kâidenin şâzları da vardır. Hatta bazı Vuslatların ikbâli “efendi gözünden” sonra başlar. Lâkin bu bir şâzdır, tâli işidir, güvenilmez.

Bu halde Vuslatlar cemiyetimizin en bî-çare olan takımıdır. İnsan olmak üzere muâmele görerek büyürler, fakat büyüdükten sonra çarşıya âit mal kesilirler. Küçükten insan olmak üzere hazırlanmış olsaydılar bî-çarelikleri belki bu kadar gönüllerini virân ve hüsn-i ahlâklarını perişan edemez idi.

***

İkinci perde Vuslat'ın odasını gösteriyor. Odası hâliyle mütenâsiptir. Hâli ise o gece pek perişandır.

Vuslat'ı şimdi odasında görüp tamamıyla tanıyoruz, Lütfiye'nin karşısında ibrâz-ı hüner eden Vuslat bir hayâl idi, şimdi Vuslat'ın hakikatine vâsıl oluyoruz. Bu hakikat hem teveccühümüzü celb ediyor, hem yüreğimizi yakıyor. Hâlinde, hareketinde, sözlerinde, şikâyat ve inkisârında âriyetliğin eseri yok. Mü'ellif Vuslat'a tarafgirlik edip fazla boya sürmemişler, sadece olduğu gibi bize gösteriyor.

Bu ise müellifin büyük bir hüneridir. Kendisinin usûle tabiiyet etmekten âciz bir “şair” olmayıp hâlis “edip” ve “münekkit” olduğunu tekrar-ı ale't-tekrar olmak üzere ispat ediyor.

Hekimâne tasvir ettiği Vuslat'ın o can yakıcı feryât ve şikâyatına, göz yaşlarıyla gönül ahlarına müellifin de kapılıp tasvir-i tabiat ve hakikat mülkünden çıkmaması, her bir ifrât ve tefritten kurtulması münekkide mehsus ve matbuat-ı Osmaniyece hemen meçhûl bir haslet-i âliyedir.

Nâyâb kadının, Lütfiye Hanım'ın şekillerini tersim eden fırça yine bu hakikat fırçasıdır. Zaten hikâyenin başlıca erkânı da onlardır.

Servinâz ile Muhsin Bey dahi hikâyenin erkânından ise de Muhsin Bey vakitsiz güneşe çıkarılmış bir fidan olduğu için bazen hâlinde görülen sendelemeler bir dereceye kadar affolunuyor. Fakat entrikanın dönmesi için müellif tarafından alet-i ittihâz olunan Servinâz'ın lüzum ve ehemmiyeti tespitinde “teslih” edilmemesi ve “Vuslat”ın her cihetinde görülen inzâr-ı müdekkikânedan onun mahrum bırakılması te'vil kabul etmiyor.

Müellifin Servinâz'a lüzum derecesinde ehemmiyet vermemesi Nâime Hanım'ın “başka sebepler”i kusurundan daha büyüktür.

Vuslat Kalfa'nın gözünü mumdan ayıramayıp tefekkürler dalmasına “derdini, bî-çareliğini düşünmesine, derdini bildiği için dermânı aramayıp çaresiz kalmasına”,

“ağlaya ağlaya gözlerinin yaşına boğulacak” bir halde bulunmasına, “Küçük Bey’i” sorup cevaplarını işitince “benzi kül gibi olup hıçkıra hıçkıra ağlamasına”, Anacığım! Anacığım! Gözümde güler yüzünün hayâli... Kulağımda nazik sesinin aksi bile kalmayan anacığım. Neredesin? Gel; gel de kızına sen teselli ver... Durdur sen dermân ara... Ana bana senden başka kim acır? Derdim senden başka kime açılır?... Şu dakikada ruhumun nasıl sıkıldığını, yüreğimin nasıl yandığını bilsen beni doğurduğuna sen de pişman olurdun. Ben bugünleri görecektim miydum? Ben bu felâketlere uğrayacak mıydım?

diyerek yerlere kapanmasına, “Yarın gelip alacaklar” diyen Nâyâb’a hiddetle “İnşallah bu **evden** cenâzem çıkar”demesine – şâhide bulunan Servinâz güya hâline vâkıf olamıyor. “A kardeş, söyle Allah aşkına, ben de bileyim” diyerek derdini paylaşmak derecesinde izhâr-ı teveccüh eden, “on iki sene zarfında yenilen ekmeğin kadriyi bilen, “Ayrılmak güç, ama sonra unutursun, hanım olacaksın, bey karısı olacaksın”lara varıncaya kadar akli eren,

Dünya ne acayıptır; bir takımı ağlar bir takımı güler. Şurası daha acayıptır ki ağlayanlar niçin ağladığını gülenler niçin güldüğünü bilmez!! Bazı adam kahkaha ile güler. Sebebini sorsak hümgür hümgür ağlayacak bir hâl bulursun! Bazısı da hümgür hümgür ağlar hikmetini anlasak kahkaha ile gülünecek bir şey görürsün! Hele bence dünyada hiçbir şeye ne ağlamalı ne de gülmeli.

diyerek ağzına ve hâline hiç yakışmaz sûrette hikmet dersini söyleyen Servinâz’ın hâle vâkıf olmamasına ihtimâl yoktur. Servinâz gibi büyüyen küçük halayıklar fitne kumkuması olurlar. Vuslatların nâil oldukları âsâr-ı teveccühe hased ederek onları çekemezler. Fazla olarak Küçük Bey’in cevaplarını tebliğ eylemesine tamik-i efkâr edilirse arada dönen entrikanın başaltı olduğuna veyahut mihver-i fâcia olmak lâzım geleceğine şüphe kalmıyor.

Bizce müellif bu Servinâz bahsinde büyük kusur ediyor. “Vuslat” mevzû-ı iktizâsından olarak Servinâz için büyücek mevki ayırmak lâzımdı. Servinâz fitne ve şirret cihetiyle Lütfiye Hanım’a çirak olacak mertebede bulursa idi dram entrikası pek çok şeyler kazanır idi.

Vuslat hâne halkının hedef-i inzâr-ı muhabbetidir. Hep onu süslüyorlar, seviyorlar, marifetler öğretiyorlar. Bunlara şâhide olan ve Vuslat gibi kendisi de Çerkes çocuğu bulunan Servinâz’ın hased ve husûmet bağlaması tabiidir. Vuslat’ın

kalbiyle beraber Servinâz'ın da kalbi “uyanmıştır.” Küçüklükten beri birikmiş kin ve hasede şimdi de “küçük beyefendinin” muhabbeti hırsı munzamm olup Vuslat'ın hasm-ı canı kesilmeli idi.

Naîme Hanım'ın “başka sebepler”i ile ortadaki tecâhül ve tegâful Servinâz'ın fitne ve iftirâsı âsârı bulunsa idi Naîme Hanım meczûbe yâd olunmaktan kurtulur idi ve “Vuslat” eserinin ehemmiyeti artar idi. Bâ-husus Lütfiye Hanım Servinâz'ın bu hâlinden bi'l-istifâde onu entrikasını tervic için vasıta ittihâz etse idi eser daha mükemmel olur idi.

Bâlâda naklettiğimiz “hikmet dersi” dahi kemâlâta bir ifrattır. Husûsen Servinâz'ın ağzından çıktığı için çirkindir. Eserde yegâne “sanat” bulunduğu için pek bellidir.

(Ma-badi var)

S.53, s.492-3/ İMZASIZ

BİRİNCİ İSTANBUL DÖNEMİ

TENKİT

FÜNÛN VE EDEBİYAT: ÜDEBÂMIZIN NUMÛNE-İ İMTİSALLERİ

(Elli İkinci Nüshadan Ma-Bad)

Küçücük gönlüne sığamayıp coşmakta bulunan derdinin seylince meydan verip kendi kendiyile dertleşmek “ihtiyac”ında bulunan bî-çare Vuslat'a Servinâz'ın “Nedir kardeş”leriyle hikmet dersleri tacizâtı elvermiyor imiş gibi gece yarısı odaya gelen Nâyâb Kalfa marifetiyle dahi dert ve elemine tuzlar biberler ekiliyor.

Nâyâb ayarında bulunan genç kalfaların ufk-ı hayâllerinde “çırak” olmaktan tatlı ve arzu olunur bir şey olamaz. Çıraklık Nâyâbların maksad-ı ömr-i cefâkâtlarıdır. Müstağrik oldukları zulmet-i esaretin sihr-i ümit-bahşleridir. Nâyâblar herkesle beraber Vuslatları da kendileri gibi bilirler. Bunun için Nâyâb nazarında paşazâdeye çırak olmakta bulunan Vuslat'a göre o gece bahtiyârlık ve sevinç gecesidir. Vuslatlar'ın akvâl ve efâli her ne kadar aksini imâ ve ispat edecek sûrette olursa olsun, yine Nâyâblar bildiklerinden dönemezler, “İnşallah bu evden cenâzem

çıkar”larına inanamazlar, bozulmuş yüzleriyle kızarmış gözlerine sevincin efrât-ı âsârından başka bir nazarla bakamazlar ve giderlerken cehren ve tekdîren

Sevinçten gözlerine uyku girmiyor, zamane kızları!.. Âşüftelikten başka bir şey düşünmezler ki...

demekten kendilerini alamazlar.

Vuslat’ın derdi büyüktür. Bu tahrikin tesirine bile vücudunda mahal kalmamıştır. Bunun içiç sesini çıkarmayıp nihâyet derecede muhtaç bulunduğu yalnızlığa – yani hâline göre bir an saadet addettiği o tenhalığa – intizâr ediyor.

***

Zavallı Vuslat âkıbet aradığı yalnızlığa nâil oluyor. İş bu arzu-yu tabiiyesinin şiddeti Nâyâb’ın çıkması üzerine ağzından hemen fırlayan

Vuslat’la alıp vereceği yokmuş... Yokmuş!.. Yokmuş!!..

– *Olmasın!.. Yokmuş da... Alıp vereceği yokmuş da ya o iltifatlar ne idi?!..*

feryât ve sitemlerinden anlaşılıyor.

Vuslat’ın can-hıraşâne hasbîhâli Muhsin Bey ile kendisi arasında peydâ olan meyl ve muhabbetin sûret-i husûlünü hakîmâne ve müessirâne tasvir ediyor.

Galeyâna gelmiş efkâr-ı mütenevvîa edib-i musavverin kalem-i beligânesiyle bir sûret-i muntazamada cem olunmuştur. Tezat ve tenevvü-i ahenk ve ittîrâda hâlel vermiyor. İfrattan sâlimdir. Mihr-i tabiattan hiçbir kelime mahrum değildir.

Bizce bu parça “Vuslat” eserinin “şairâne” olmak ile beraber en “edibâne” olan kısmıdır. Yalnız “kazaen” dâhil olup o cevher-i edep ve hikmetin revnâkına hâlel getiren

Beni odasına her gece niye kabul ederdi cümlesine azîm teessüfler edilir. Cümle kalemden kaçmış ve tashihte unutulmuş olmalıdır. Kendisi için “Vuslat”ta yer yoktur. Mevzû-ı hikâyeye göre mânâsızdır. Tasvir-i edebîye göre münâsebetsizdir. Binâen-aleyh “Vuslat”ın ikinci tabında hazf olunacağına şüphe etmek bile istemeyiz. Eğer

Beni odasına her gece niye “kabal” ederdi? Bana **Zavallı Çocuk**’u okutup niye ağlardı?

yerine beni “odasına çağırıp **Zavallı Çocuk**’u niye okuturdu?” yazılsa idi işi bir dereceye kadar tamir eylemek mümkün olur idi...

Vuslat’ın can yakıcı hasbîhâlinde esbâb-ı fâci’ayı tamamıyla öğreniyoruz. “Kaldırılan” Vuslat ile “yalnız bırakılan” Muhsin’in ciğerlerini çürüten **mikrobu** buluyoruz. Bî-çare fidanlar gecenin sâkit anlarında “Zavallı Çocukları” okuyup ağlaşırlar imiş, yaş ile dolmuş gözlerini masumâne birbirlerine kaldırıp içlerini çekerler imiş, şarkılar tanzim ve nazireler tertip ederler imiş, birinin tepsi üzerine bıraktığı şarkıyı diğeri alıp okur iken ikisinin de yürekleri çarpıp renkleri bembeyaz olur ve sevinçlerinden sabaha kadar uykusuz kalırlar imiş, kabahatli gibi biri yüzlerine bakarsa yürekleri oynayıp yere geçecek gibi olular imiş, birbirlerine verdikleri kağıtları yüzer kereler okuyup ezberler ve kâh sevinçten, kâh mahzunluktan ağlaşırlar imiş, gerek ağlamakta ve gerek okumakta başka başka sefâlar ve lezzetler bulup eğlenirler imiş.

Vuslat o kağıtların birini göğsünden çıkarıp bir defa daha cehren okuyor ve nakarat makamında ibâre sonlarında “ah”lar, “Muhsin! Gerçek mi söylüyorsun”lar, “Eyvah, hani ya o saadet”ler hitâplarını tekrar ediyor ve “sine sine” ağlıyor.

Zavallı kızcağız! Varsın ağlasın. Şimdiki halde kendisi için o da bir nevi tesellidir.

Eli minderin üstündeki aynaya gidiyor. Yüzüne yani Vuslatlar’ın “yegâne hazine”lerine (!), – bakıp onu “çirkin ve korkunç” buluyor. “Sakin ölmeyim?” diyerek izhâr-ı telaş eyliyor. Lâkin derhal

Ah, hani ya o saadet! Mezara diri diri gideceğime ölmüş gideyim...

diyerek korktuğu ölümden saadet görmeye başlıyor. Sonra yine kendi çehresine atf-ı nigâh ile “Sevme beni Muhsin!” diyerek sevgilisine nasihat veriyor...

Muhsin’den kendi nefesine nakl-i efkârediyor. Kendi şan ve mevkiini ihâta ettikten sonra

Budala! Muhsin Bey’i sevmek senin haddin midir? O bir beyefendidir... Sen bir halayık parçasısın! Ona lâyük olmadığını bilse idin, şimdi bu hallere girmezdin!

diyerek kendi kendini tekdîr edip haksız çıkarıyor. Fakat bu da olmuyor. Bunu da muvâfık-ı hakkâniyet göremeyip “Ben ne yaptım?” diye soruyor. Kabahati kendinde de bulamayınca gönlüne yükleniyor. Fakat onu da ithâm edemeyip

Zavallı gönlüm! İhtiyârı elinde olsa idi Muhasin Bey'i sevmeye cesaret eder miydi?

diyerek ona da tebriye-i zimmet ettiriyor...

O halde ötedeki şu büyük kabahatin fâili kim? Mutlak onu bulmak lâzım. Vuslat arıyor. Birden bire hiddet ettiğine nazaran sanki kabahat sahibini bulmuş oluyor.

O cadı da beni nereden görmüş?.. Sağlıkla görmeyeydi. Ayakları kırılıyordu da gelmeyeydi. Şimdi gelsin de marifetlerini görsün!

diyor. Bî-çare Vuslat'ın bu hitâbı Lütfiye'yedir. Güya “oğlunu bahtiyâr etmeye çalışmakta” bulunan o “paşa karısı”na aittir...

Ey Vuslat! Acaba sen aldanmıyor musun? Kabahati Lütfiye'ye yükletmek hususunda haklı mısın? Pekmez olmayan yere hiç sinek gelir mi? Hırs ve tama Lütfiye'yi sinek ettiyse kabahat onun mu?..

Öyle ise kabahati kime atmalı?..

Naîme ... Naîme Hanım gelsin. Vuslat'ın perişanını o seyretsin! Marifetinin âsârını o görsün! Tegâfûl ve tecâhülün kadrini o bilsin! Dest-i terbiyesinden çıkan nevcivanların ne gibi vartalara uğramak muhâtarasında bulduklarına nazar etsin de iyi nişan koysun!

Yani Naîme Hanım mesûliyeti üzerine alsın!..

Peki, ama bunu yalnız Vuslat'ın Naîme'si yapmamış a? Görülmemiş işitilmemiş bir şey değil a? “Ağzı süt kokar Çerkes çocuklarını” nân ve nimetler içinde büyüttükten sonra Lütfiyelerin “himâye”lerine teslim edenlerin birincisi... Hatta yüzüncüsü olsun, Naîme Hanım olduğu iddia olunamaz ya?..

Demek oluyor ki kabahati başka yerlerde aramak lâzım geliyor.

“Vuslat” sahibi onu arayıp buluyor. “Vuslat”ın heyet-i mecmuası sûretiyle onu meydan-ı ibrete vaz ediyor.

İşte biz bu gibi edep ve hakikat taleplerine, ahvâl-i cemiyet-i musavvirlerine “edip” demek istiyoruz.

İşte bunun için biz “Vuslat”a en güzel âsâr-ı edebiye-i milliye nazarıyla bakıyoruz.

Güzel yazı yazarlar “münşî”dir.

Âsârında şiddet ve ulviyet-i meşhûd olanları isterlerse “dâhî” yâd ederiz.

Hâb-ı marifette bulunan cemiyeti uyandırıcılara müteşekkiren “İntibah Zeyli” deriz.

Fakat hakîm mânaâsıyla şerh etmek istediğimiz “edip” unvanını ise bir sürü (edib-i zîşan)larımızın müsâdesiyle yalnız ahlâk ve âdâb-ı cemiyetin hafâyâ-yı maneviyesine atf-ı nazarla bu sûretle ömürlerini tehzîb ve ıslâhı uğruna vakf için muhafaza etmek istiyoruz... Acaba hakkımız edenler inkâr olunur mu?..

***

Tatlı hâtıralarına bol bol ağlayıp, acılarına dahi hiddet ve şiddetle sitemler edip bir dereceye kadar coçkunluğunu teskin eylemiş bulunan Vuslat dolaptan Muhsin’in resmini çıkarıyor ve onunla bir müddet tatlı tatlı dertleşiyor. Dertleşme pek latiftir.

Resme söylemekle iktifâ olunamayacak başka türlü dertleri olmalıdır ki Vuslat resmi yerine koyduktan sonra eline kağıt ile kalemi alıp bir takım şeyler yazıyor. Yazdığı şeyin ne olduğunu müellif söylemiyor ise de pekâlâ anlaşılıyor. Tafsilâta hâcet yoktur. Hitâp şüphesiz Muhsin Bey’edir. Hem de son nazlar, son muhabbetler, son sitemler, son elvedalardır.

Resim ile mektup Vuslat’ın gönlüne biraz daha ferahlık veriyor. Zihni yine tatlı hâtıralara avdet ediyor. Ortalık ağarmaya başlamış. “Atala”yı beraberce okudukları akşam da böyle bir zamanda ayrılmışlardı. Bu defa seher başka sûretle karşılanmış ise de eski seherin hatırı için yine Vuslat’a pek tatlı geliyor. Hatta o kadar tatlı geliyor ki kendisini

Allah’ım! Her şeye kâdirsin. Ne diler sen yaparsın. Ne olurdu merhametli Allah’ım ! irâden te’allük etmiş olsa da şimdi şu dakikada dünyayı dönmeden alıkoysan, mevcudâtı buldukları hâl içinde ebedî bıraksan, seheri şu letâfetiyle, şu hazinliğiyle devam etse, ben de şuracıkta Muhsin’imi düşünüp ebedî ağlasam.

demekten ve hüngür hüngür ağlayarak yere kapanmaktan alamıyor.

Ne kadar safdilâne, ne derece masumâne, ne rütbe edibâne ve şairâne bir duâdır şu! Kimseye görünmeksizin gizlice Vuslat'ın odasına gelmiş olan Muhsin Bey sevgili Vuslat'ını bu halde buluyor.

(Ma-badi var)

**S.57, s.540-1/ İMZASIZ
BİRİNCİ İSTANBUL DÖNEMİ
TENKİT**

**FÜNÛN VE EDEBİYAT: ÜDEBÂMIZIN NUMÛNE-İ İMTİSALLERİ
(Elli Üç Numaralı Nüshadan Ma-Bad)**

“Vuslat”ın bundan sonraki sahâifi mâhir bir edib-i musavvirin kalem-i beligânesi âsârı bulunan cevâhir-i edep ve hikmetten hâlf değildir. Fakat hazine-i edebiyatımızda emsâli defaatle görülmüş muâşaka netâyicinden ibâret bulunmakla bir tafsil-i bahse muhtaç değildir. Bunun için biz dahi her bir sayfayı ayrıca kıymet takdir etmek cihetine gitmeyip itirâz olunacak noktaları tercihen beyân-ı efkâr edeceğiz.

Muhsin Bey ile Vuslat Kalfa pek geç birbirini anlıyorlar. Gıyâben çokça devam etmiş olan tecâhül ve tegâfûlün vicâhan dahi devam etmesi erbâb-ı mütâlaaca hüsn-i tesiri mûcib olmuyor. Bize kalırsa beyinlerinde câri olan temiz ve şiddetli muhabbet sayesinde ortada dönen entrikanın perdeleri birbirlerine ilk defa atf-ı nazar-ı hasret edişlerinde yırtılıp düşmeli idi. Bu tecâhül Vuslat'ın satılmasına mâni bırakmak için devam etmiyor. Zîra ayrıldıkları sırada birbirinin hissiyât-ı kalbiyelerini anlamış bulunuyorlar.

Muhsin ile Vuslat'ın bir hafta mukaddemki bahçe mülâkatları Muhsin ağzıyla pek şairâne vasfolunmuştur.

Hele gözlerin tercüman-ı muhabbet oluşu o kadar latiftir ki “göz yaşlarım”ın en kıymettâr bendini teşkil edebilir idi.

Fakat sıhhatine şüphe edilmeyecek böyle bir mütercim vasıtasıyla geceleyin bahçede mülâkat edip konuşmuş bulunan Muhsin Bey’in

(Doğrularak) Vuslat! Allah aşkına beni sever miydin? Gerçekten sever miydin?

sualî mânâsızdır. Vuslat ile yüz yüze gelip söyleşmemiş bulunan Muhsin Bey’in “Vuslat satılmak istiyor”, “Evdekilerden bir kimseyi istemiyor” gibi senetsiz sözlere ehemmiyet vererek sükût etmesi ve geriye çekilmesi de mânâsızdır ya!

Muhsin Vuslat ile olan muâşakayı ayıp addedip çocukluğuna hürmeten becâ görülecek olan mahcubiyetten dolayı nutku tutulup sükût eylemiştir. Çünkü kendisi

“Evin içindekilerden memnun değilim” demiş. Ben de evin içindeyim. Demek ki benden de memnun değil. Kağıdıma cevap alamayışım da öyle gösterir.

sözleriyle aksini ispat eyliyor. Müellif tiyatronun bu fıkralarına gelinceye kadar günahsız gösterdiği Servinâz’ı bu defa ithâma başlayıp ortadaki entrikayı ona tahmîl etmek istiyor. Pek güzel! Ama bu halde Muhsin’in

Birbirini sevenleri ecel de ayıramaz. Ben bugün amcama giderim, teyzeme giderim. Ne yaparsam yaparım. Çaresine bakarım.

veyahut

Peder ve vâlîde uyanmadan ben kaçayım. Onlar beni bu gece halamda bilirler. Ben ise selâmlıkta saklanmış idim.

sözlerini ne yolda şerh ve tevîl etmek lâzım gelir?

Muhsin Bey ile Vuslat Kalfa’nın iş bu muhâvereleri bir nevi can pazarlığı olduğundan ciddiyet ve ehemmiyeti derkârdır. Bu gibi muhâverelerde latifenin ve hafifliğin gölgesine bile meydan vermek câiz olamaz. Bunun için “Vuslat ile alış verişim bu kadar” dememiş olduğuna Vuslat’ı inandırmak üzere fikr-i aşikânesince en büyük bildiği yemin olmak üzere gayet ciddi olarak söylediği

Vallahi demedim. Dediysen cemâlinden mahrum olayım

sözlerine karşı Vuslat’ın

İşte onun için demişsin ya

mukâbelesi pek nâ-mahal düşüyor. Bizce cümlelerin eserinde ifâsı câiz değildir.

Her ne hâl ise âkıbet güç belâ ile Muhsin ile Vuslat birbirlerini buluyorlar; bir alçağın entrikasına hedef olup aldandıklarını anlıyorlar. Onlarla beraber güya biz dahi bir şeyler anlıyoruz.

Lâkin anladığımızın yekûnunu cem etmek lâzım gelse doğru çıkmıyor. Zîra yekûn tezat ve tenâkıstan hâlî kalıyor.

Anlayabildiğimiz şundan ibarettir: Naîme Hanım'ın "başka sebepler"inden veyahut diğer bir bahaneden dolayı Vuslat'ı satmaya karar vermiş olan efendiler bir kere oğulları Muhsin ile Vuslat'a "resmen" beyân-ı hâl ile "rey"lerini almak isterler. Güya Servinâz Vuslat'ın satılmak istediğini sahiplerine bildirmiş, "Bu hânedede hiçbir kimseyi istemem", "Mutlaka satılırım" demiş. Evlat gibi büyütülen Vuslat'a isnâd olunan bu sözleri kâfi gelmiş. Huzurlarında her türlü serkeşliklere alışmış bulunan Vuslat çağırılıp istintâk edilmiyor, satılmak istediğinin sebep ve illeti sorulmuyor.

Yine "resmen" keyfiyetin Muhsin Bey'e bildirilmesi tensîb olunuyor. Mademki Muhsin "daha çocuktur", "Vuslat ile oynamasında bir beis yoktur", o halde niçin soruyorlar?

Muhsin'in verdiği cevap hakkında ihtilâf var. Servinâz'ın sözü ile vukuât-ı âtiyenin sûret-i vukûuna nazaran Muhsin Bey "Benim Vuslat ile hiçbir alış verişim yoktur" demiş.

Muhsin'in kendisine bakılırsa "hiçbir şey" dememiş.

Kime inanmalı, nasıl bir fikir hâsıl edilmeli? Muhsin lisanen bir şey dememiş olsa bile aşk ve muhabbetine ve çocukluğuna nazaran hâl ve tavriyla elbette göstermiştir. Anasıyla babası bunu görmemişler(!)

Yani görmek istememişler. Bunun için ise anasınca mutlak Vuslat'ın hânedenden çıkması iltizâm edilmesi babasınca dahi bu babta inceden inceye iş karıştırmaktan havf ve ihtirâz olunması lâzımdır. Naîme Hanım niçin gözlerini yumup kararında ısrar ediyor? Niçin Tefik Efendi buna karşı ses çıkarmak gevşekliğinde bulunuyor? Naîme Hanım'ın ısrarıyla Tefik Efendi'nin sükûtu için "sebepler" ile "mahcubiyet" ister.

İşte biz dahi bâlâda "başka sebepler" sözüne o kadar ehemmiyet vermiş idik. Naîme Hanım'ın "Hâsılı daha başka sebepler de var da ..." sözlerine karşı Lütfiye Hanım gülerek "Mademki öyledir, bari benim oğluma kısmet olsun" cevabıyla

mukâbele etmesini “Vuslat”ın mevzuû hakkında bir fikir ve karar hâsıl etmek için sened-i ittihâz eylemiş idik.

Müellif bu gibi katî burhanlara karşı tecâhül gösterip erbâb-ı mütâlaayı ikinci perdenin ortasına kadar “bî-günah” bulunan Servinâz’ı ithâma davet eyliyor. Güya Servinâz Muhsin’i sevdiği için Vuslat’ı def etmek istiyor. Vuslat’ın aleyhinde Muhsin Bey’e, Muhsin Bey’in aleyhinde dahi Vuslat’a iftiralarda bulunuyor. Servinâz Muhsin Bey bir şey dememiş iken “Vuslat ile alıp vereceğim yok” dediğini söylemiş, Muhsin Bey’in mektubunu saklamış, Vuslat’ın kimseyi istemeyip satılmak için ısrar ettiğini bildirmiş. Hatta müellif çürümüş pamuk ipliğiyle sarılmış bu entrika sayesinde herkesi kandırdım hülyasıyla âkıbet Vuslat’a

Servinâz!! Zâlim Servinaz! Bana rakip imiş de haberim yok!!

dedirtiyor. fakat erbâb-ı dikkat meyânında müellifin iş bu tarafgirâne arzusuna iştirâk için tegâfûl edebilecek olanı güç bulunur. Çünkü Vuslat’ın ellinci sayfasında Servinâz’ın kendi kendine (evet, kendi kendine) söylediği sözler tecâhül ve tegâfûle katen mahal bırakmıyor.

Servinâz Vuslat’a karşı calî sözler söyleyip oyun oynayabilir idi. Buna herkesten evvel biz hak ve münâsebet olduğunu teslim eder idik. Fakat Servinâz Vuslat’a hitâben nesâyihde bulunduğu sırada (Dikkat!) kendi kendine

Â... Bu kız çıldırmış. Çıldırmasa sevincinden etekleri zil çalacak yerde haykıra haykıra ağlar mı?

diyerek ortada dönmekte bulunan entrikanın külliye yabancı bulduğunu, kendisinin Vuslat’a karşı rakip olmadığını ve Vuslat’ın yerinde kendisi olsa öyle Muhsinleri filanları düşünmeyip sevincinden koşarak eteklerine zil çaldıracağını ispat ediyor.

Kendi kendine söylenen sözlerin sıhhatine ve ciddiyetine şüphe göstermek edebiyatın mebâdisini bilmemek demek olur. Binâen-aleyh erbâb-ı mütâlaayı iğfal için kurulan tecâhül dolabına müellif iptidâ kendisini kaptırmış oluyor.

Hâsılı “Vuslat”ın bu entrika kısmı tamire (hatta bize kalırsa yıkılıp yeniden inşâya) muhtaçtır. Dram entrikasının dönmesi için tecâhül ve tegâfûl lâzım ise de, erbâb-ı mütâlaanın başlarını döndürecek tegâfûllerin bulunmaması dahi elzemdir, zannederiz.

Müellifler bu gibi oyunlarda calî olarak söylenen yalanlar meyânına erbâb-ı mütâlaaya mahsus bulunan “kendi kendine” mutarızalarıyla hakikat-i hâli beyân ederek tecâhül ve tegâfûlün dramın erkânına munhasıran kalmasına dikkat etmelidirler. Biz dahi bâlâdaki **kendi kendineyi** bu konunun bir bendi makâmında kabul ile Servinaz’a tebriye-i zimmet ettiriyoruz ve müellifi mesûl bırakıyoruz.

(Ma-badi var)

**N.58, s.553-4/ İMZASIZ
BİRİNCİ İSTANBUL DÖNEMİ
TENKİT**

**FÜNÛN VE EDEBİYAT: ÜDEBÂMIZIN NUMÛNE-İ İMTİSALLERİ
(Elli Yedi Numaralı Nüşadan Ma-Bad)**

Efkâr-ı âcizanemizce bu babta hükm-i katî vermek için kâfi kuvveti hâiz görülen bend-i mezkûr ile iktifâ etmeyenler bulunursa onları da ikna etmek üzere başka burhanlar ibrâz edebiliriz. Ez-cümle Vuslat ile tatlı tatlı dertleşmeye henüz başlamış, anlaması lâzım gelen vukuât ve husûsatın nısfına olsun henüz kesb-i ittılâ eylememiş olan Muhsin Bey:

Aman dışarda gezinti başladı. Peder ve vâlide uyanmadan ben kaçayım
diyerek ve kolundan tutup meysûne “Benim, benim” tazarruunda bulunan Vuslat’a karşı:

Nedir? Ömrüm!

cevabıyla elinden öpmekle iktifâ ederek muktazâ-yı hakikat önünden hudûdunu tecâvüz etmiş tasni gibi cebânetkârâne ricat eyliyor.

Anasıyla babasının “başka sebepleri” olsa bu ricat-i kahkâriyeye ne mânâ verilebilir? Anasıyla babası Servinâz’ın dâm-ı iğfalâtına düşmüşlerse Muhsin niçin

hakikat-i hâli bildirip ocağın sönmesine sebep olacak olan mekruh ahz u itâyâ mâni olamıyor?

Müellif Muhsin Bey'in "Perşembe gününe kadar" meydan var zannetmesiyle bunu tevîl edemez. Hem de Vuslat:

Beyim ben gideceğim! Bugün gideceğim... Vakit kalmadı beyim... Âh, yüreğim!..

figânına karşı Muhsin Bey'in bu "perşembe" günü lakırtısını nereden çıkarıyor? "Yine mi Servinâz, olsa bile Servinâz'ın sözü bâ-husus "iş anlaşıldıktan" sonra niye Vuslat'ın sözünden daha müessir oluyor?

Biz buraları anlayamıyoruz, anlamak için ihtimâl göremiyoruz.

Hâsılı "Vuslat" eserinin şimdiki hâl ve tertibi iktizâsından olarak bî-günah bulunması lâzım gelen Servinâz'ı kasten mesûliyet altında bırakmak teşebbüsünün âsârı meşhûd oluyor.

Cemiyetimizin ahvâlini tasvir eden müellif hazretleri meyl ve arzu-yu tasvirden muhâkemât ve ve mütâlaât-ı hakemiye dairesinde bile kurtulamamıştır. Yani ma-fevkin hatalarını setr için mâderini kurban etmek âdet-i malûmesi mûcibince hareket etmekten kendisini alamamıştır!

***

Şu sûretle perişan bir halde terk olunan bî-çare Vuslat müthiş hakikati gözlerinin önüne getirip âh ve figânlarını tekrar ettikten sonra Muhsin Bey'in "perşembe" sözüne bir manâ aramaya çalışıyor. Güya manâsını bulup biraz kendine teselli vermek istiyor. Yani "perşembe" sözünü bugünkü salı günü gelip alacaklar ise de perşembeye kadar "müşteri" de kalıp beğenirlerse o vakit paralar sayılacağına hükm eyliyor ve bunun üzerine "müşteri"de iken kendisini beğendirmemek üzere "dünyanın bedliğini" icrâ etmeye karar veriyor. Ba'de o vakte kadar

Beyim de amcasına, teyzesine söyleyecek! İnşallah yine gelirim

diyor. Bu sözler yeis ve nevmîdi hâlinde bulunan Vuslat'ın ağzından çıkmamış olsaydı ne büyük bir istihzâ olacak idi! Ciddi olarak söylendiği için ne kadar sû-i tesiri mûcib oluyor! Fakat Vuslat bile amca ve teyze ümitlerini pek zayıf olduğunu âkibet hissederek feryâdına

Allah'ım! İnâyet sana kaldı

diyerek merci-i avâm ve havâs olan Hazret-i Hâkim-i Mutlak'ın bârgâh-ı şefkat ve adaletine hitâb ve ilticâ ile hitâm veriyor.

Mevzuu ve hüsn-i tasviri cihetiyle edebiyat-ı cedîde-i Osmaniye hazinesine üdebâ tarafından ihdâ olunmuş nev usûl âsâr-ı ahlâkiye meyânında büyücek mevkii tutması lâzım gelen “Vuslat”ın numûne-i imtisâl olabilmesi için bazı ıslahat icrâsı vücûbunu arz ve izâh eylemiş idik. Şu bâlâdaki hitâb ve ilticâ nevâkıs-ı mezkûrenin en mühimidir zennederiz. Naîme Hanım'ın “başka sebepleri” maddesinin lâyıık-ı vecihle tasvir ve izâh olunmaması eğer bir “nakisa” ise, Servinâz bahsindeki tenâkızlar “kusur”dur. Bâlâdaki ilticâyâ gelince adeta “kabahat” addolunmak iktizâ eder.

Çünkü âsâr-ı edebiye-i ahlâkiyede tehzîb-i ahlâka medâr olacak hikmetler çıkarmak için dünyanın kâim bulunduğu “hayr” ile “şerr”in mücâdelesini tasvir olunarak şerrin dest-i harbine genişçe meydan bırakılabilir.

Hatta birçok defalar zâhiren şerrin galebesiyle esere nihâyet verildiği görülür. Fakat bu misillü âsârda dahi şerrin galebesi zâhirî olup sûretâ mağlub olmuş olan fazilet mağlubiyet hâlinde bile câlib-i tahsin ve dâi-i imtisâl gösterilir. Erbâb-ı şerrin hücumuna dayanamayıp azalmış bulunan erbâb-ı fazilet mağlubiyetlerinde dahi manen gâlip olduklarını hasımlarına hissettirecek sûrette sükût ederler ve düşmanlarından dolayı fiilen galebe eden erbâb-ı şerrin ilân-ı muzafferiyet ile izhâr-ı şâdmânî eylemesi için meydan bıraktıktan maada seyircilerde (yani eserin karîlerinde) hiss-i imtisâl ve mütâbaat tahrik ederler. Eğer tabirin istimâline cevâz varsa müellifin-i kirâm tarafından bunlar esnâ-yı mücadelede “fazilet mücâhitleri” mağlubiyetlerinde dahi “fazilet kurbanları” makâmında gösterilmelidir.

Üdebâ-yı kirâm âdâp ve ahlâk-ı cemiyete böyle vergiler vermeye mecburdur. Çünkü aksi hâlinde âsârda “maksad-ı edebî” ye mahal kalmaz. Fakat üdebâ için itâsı vâcip olan bir vergi daha vardır ki onun itâsında gösterilecek tekâsül “cinayet-i edebiye”den addolunsa yeridir. Bu dahi âdâb-ı diyânete karşı irtikâb olunan kusur ve tekâsüldür.

Lüzumsuz taassup ile haksız olarak bizi ithâm etmelerine meydan vermemek üzere sözlerimizin sathı mütâlaa ile geçiştirilmemesini erbâb-ı mütâlaaya sûret-i mahsûsada tavsiye eyleriz. Çünkü arz edeceğimiz kâide âdâb-ı diyânet itibariyle hâl

ve şanı malûm olan şimdiki Fransız üdebâsı – hatta **Emil Zola** gibi **Nator Elyestler** indlerinde bile makbul ve mûteberdir.

Muhsin Bey'den ayrılmak istemeyen Vuslat Kalfa hânedede kalmasını temin edecek medârları birer birer derhâtır ettikten sonra onları istediği gibi göremediğinden müellifin tensibiyle tesiri her bir şüphenin fevkinde bulunması lâzım gelen imdâd-ı İlahî'ye ilticâ ediyor. Sonra da bil-cümle mazlum ve mağdurların medâr-ı tesellisi bulunan bârgâh-ı Ehadiyet'ten ne sûretle imdâd vâki olduğu gösterildikten başka bilakis esere feciyâne nihâyet verilerek ancak Vuslat'ın ilticâyâ sevk olunduğu müellif tarafından unutulmak ile “tevîl” olunabilecek bir kabahat icrâ ediliyor!

Vuslat'ın istimdâdda bulunması şart değildi. Esere şimdiki sûrette hitâm vermek matlûb idiye Vuslat ilticâyâ sevk olunmamalı idi. Bir kere ilticâ vâki oldu mu – ne kadar acıklı ve vukûât-ı tasvir olunur ise olunsun cümlesini unutturacak bir sevinç ve hüsn-i netice vasıtasıyla kudret ve azamet-i İlâhiye'nin âsârı meydan-ı gayrete arz olunmalıydı.

“Âsâr-ı edebiyenin ne demek olduğunu bilen cemiyetlerin kâffesinde bu kâideler edebiyatın elifbâsı (*) makâmında telakki olunur.

“Vuslat” eserini dikkatlice mütâlaa edenler mezkûr ilticânın semeresiz kaldığından müteessir olup itirâz ederler. “Vuslat” tiyatro oyunu olup binlerce erbâb-ı temâşâ muvâcehesinde icrâ olunabilceği derhâtır edilirse sâmiinin – neticesiz kalmış ilticânın tahrik edeceği – hissiyât-ı salâbet-kârâneyi zapt etmekten âciz kalacakları teslim olunmak iktizâ eyler.

Binâen-aleyh “Vuslat”tan ya

Allah 'ım! İnâyet sana kaldı

hitâbının kaldırılması veyahut son perdenin esâsen tebdîl ve ıslâhı âdâb-ı diyânet namına olarak katiyyen matlûbdur.

(Ma-badi var)

(*) Kitap kaplarını tezyîn etmek hevesinde bulunanlara hizmet olmak üzere mürettiblere “elifbâsı” dizilmesine müsaade verebiliriz.

S.59, s.563-4/ İMZASIZ
BİRİNCİ İSTANBUL DÖNEMİ
TENKİT

FÜNÛN VE EDEBİYAT: ÜDEBÂMIZIN NUMÛNE-İ İMTİSALLERİ
(Elli Sekizinci Nüshadan Ma-Bad)

Vuslat Kalfa'nın inâyet-i bâriye sığınması ile tahtım olunan yalnızlığı Nâyâb kadının odaya gelmesiyle ihlâl ediliyor. Bununla ikisi beyninde güzel bir muhâvereye meydan açılıyor ki tasvir-i edebî cihetiyle şâyân-ı dikkattir. Vuslat'ın ifâdesi oldukça açık kinâyelere sarılmış acı acı şikâyetler ve sitemler semmiyle doludur. Nâyâb ise mu'tâdı vecihle oralarda olmayıp sitem ve kinâyeleri ciddiyât makamında kabul eyliyor.

Vuslat'ın müşterisi – yani Lütfiye Hanım erkenden gelmiş olduğundan Vuslat'ın çabucak hazırlanması için telâş gösteriliyor. Hatta iki defa Servinâz gelip isti'câl ediyor. Fakat Vuslat kulak vermiyor, Nâyâb ısrar ettiği halde tırnaklarını kesmiyor, saçlarını taramıyor, “pembeleri” giymiyor, potinleri bulamıyor.

Müşteriye gitmek üzere odasından çıkmakta bulunan Vuslat Kalfa mütehassirâne bakındıktan sonra:

Âh, odacığım! Bir daha seni görecek miyim?

diyor. Bununla dahi ikinci fasıl bitiyor.

Müellif Vuslat Kalfa'yı inâyet-i İlahî'ye ilticâya mahsûsen sevk ettiği halde bir daha Vuslat'a odasını göstermiyor. Hatta “dünya gözüyle” Muhsin'i bile göstermeyip yalnız bir dakika sonra yatakta birlikte teslim-i ruh ettirmek üzere hastalığının son derecesinde Girit'ten kaldırıp getiriyor.

Bu sûretin âsârda gözetilmesi vâcib olan usûl ve âdâba muvâfakatı teslim olunamaz. Münasebete gelince bir dereceye kadar müellifin eserin nihâyetinde:

Ne hazin vuslat!.. Ne süreksiz sevinç!..

diyebilmesine medâr olabilir.

***

Üçüncü perde harem dairesinde Muhsin Bey'in yatak odasında cereyân ediyor. Sevgili Vuslat'ı kaybetmiş bulunan Muhsin Bey verem olup can ile uğraşiyor. Keder ve elemine nihâyet olmayan Naîme Hanım ile Nâyâb Kalfa ağlayarak etrefında dolaşıyorlar.

Naîme Hanım'ın şiddet-i meyûsiyetine ve Muhsin'in ateşler içinde “Vuslat” diyerek sayıklanmasına karşı:

Âh, ne dedim de istedim! Ne ettim de sattım! Fidan gibi evlâdım bitti!.. Bitti!..

diyerek ağlamasına bakılırsa maksad-ı edebî hâsıl olmuş demektir.

Hastanın âhlarında, Naîme ile Nâyâb'ın mukâbelelerinde şâyân-ı dikkat bir şey yoktur.tasvir pek tabii görünüyor.

Vuslat aranıyor. Tefik Efendi sabahtan akşama kadar “paşa karısını” bulmak için uğraşiyor. Bir fayda görülüyor. Bu bâbta meyûsâne hasbîhâl eden Tefik Efendi'nin ağzından kaçan birkaç söz “başka sebepler” ve Servinâz bahislerindeki iddiamızı teyîd için medâr olabilir. Diğer taraftan eserde müşâhede olunan tenâkızları arttırıyor.

Meselâ Tefik Efendi Naîme Hanım'a karşı şikâyet tarikiyle kendisine

Vaktiyle kendisine sorduk. Ses çıkarmadı. Biz de düşünemedik. (Dikkat) Sen de para lâzım filân (!?) dedin... Hiç olmazsa malûm yere satılaydı...

diyor. Demek oluyor ki Vuslat Naîme Hanım'ın ısrarı üzerine satılmış. Naîme Hanım “para lâzım” da başka “filân” dahi söylemiş. O “filân”ın anlaşılması güç değildir.

Binâen-aleyh Muhsin Bey'in ses çıkarmamasının teşrîh için oyununa hiss-i itaat ihtimâli dahi kâle alınmalıdır.

Yine

Naîme

Artık olacak... Olacağı çare bulunur mu?

Tefik Efendi

İraz da sû-i tedbir... Her ne ise...

muhâveresinde Naîme Hanım'a karşı sarf olunmuş büyük sitemler edip kabahati ona atmak istiyor. Hâsılı o kadar tenâkızlar ki bir fikr-i nam istihsâl etmek güçtür.

Bâlâda Muhsin Bey'in bir sözünü pek bayağı bulup itiraz etmiş idik. Bu son perdede ondan daha ağırı vardır. Can çekiştirmekte bulunan Muhsin Bey kezâ can çekiştirmekte bulunan Vuslat'ına nâil oluyor. Yani Giritli Mustafa Bey Vuslat'ı Muhsin Bey'in yatak odasına getirip teslim ettiği ve ikisi can yakıcı muhâvereye başladıkları sırada tabii olarak Mustafa Bey Vuslat'ın sırrına nasıl vâkıf olduğunu ve Tevfik Efendi'nin hânesini nasıl bulduğunu tarif ettiği sırada Vuslat'ı vaktiyle bir kadın vasıtasıyla aldığını söyleyince müellif Naîme Hanım'a “sabırsızlıkla” kaçta aldığını suâl ettiriyor ve “bin altına” cevabını verdikten sonra Naîme Hanım ile Nâyâb'a birden:

Hay gözü kör olası

dedirtiyor! Muhsin Bey ile Vuslat'ın teslim-i ruh ettikleri, hatta kavuştukları için sevinip şifâ buldukları bir hengâmede Mustafa Bey gibi yabancı bir adamın huzurunda Vuslat'ın kaç para fazlasıyla satıldığını düşünmek ve sonra “gözü kör olası” demekten kendisini alamamak için bir canavar olmak lâzımdır. Halbuki şimdiye kadar bizim gördüğümüz Naîme Hanım'da öyle bir şey yoktur. Naîme Hanım aptaldır, câhildir. Fakat iktidar-ı maneviyesi nispetinde fazileti vardır. Naîme Hanım cemiyetimizde emsâli en çok bulunan kadınlardandır. Bunun için mü'ellifin bu iftirâsına hiçbir münasebet yoktur.

Bizce bu fıkra kazâen kalemden kaçmış fıkralardandır. Ehammiyet verilmesini temenni ettiğimiz gibi, bu gibi pürüzlerden tathîr edilmesini de iltimâs ederiz.

Eserin iptidâsından meşhûd olan bâlâdaki tenâkızlarla bu tecâvüz kaldırıldı mı – üçüncü perdenin tahrîr ve inşâ cihetiyle bir noksanı kalmaz. Tasvir-i edebî cihetine gelince bunca tenâkızlara sebep olmuş olan Servinâz hikâyesinin sonunda eserin en büyük nakîsası addolunacak olan bir dikkatsizliğe dûçâr oluyor. Yani Servinâz hakkında hikâyesinin nihâyetinde müellif bir söz söylemeyip erbâb-ı mütâlaanın bir fikir peydâ etmelerine mâni oluyor. Bu dahi ancak müellifte Servinâz hakkında bir fikir tam hâsıl edememesiyle tevîl olunabilir zanneyleriz.

Çünkü Servinâz bir mahlûk-ı mazarr ise edep ve fazilet iktizâsından olarak mecâzât görmesi lâzım gelir. Servinâz Lütfiye Hanım gibi yalnız alet olmayıp efrâd-ı

aileden ma'dûddur. Tevfik Efendi ile Naîme Hanım gibi gâfiller yegâne mahsülleri bulunan Muhsin Bey'i kaybetmek gibi mücâzât-ı İlâhiye'ye dûçâr oldukları sırada müellif tarafından defatle ithâm olunan Servinâz'ın kurtulması, yahut kabahatsiz olduğu tîn ettiyse mükâfât-ı maneviye görmemesi edib-i müdekkik için tevîl kabul eden kusurlardan değildir.

Müellif Vuslat'ı üç perde olarak neşr ettikten sonra ikinci ve üçüncü perdenin arasına konulmak üzere bir üçüncü perde daha yazıp neşr eylemiştir. Bu perde Vuslat Kalfa'nın Girit seyahâtini mübeyyendir. Lâkin biz müellifin bu müsâra'atına bir mânâ bulamadık. Çünkü bu ilâvede "Vuslat" eserinin hâl-i sâbıkını daha ziyâde kıymettâr edecek bedâyi-i edebiyeyi göremedik. Hatta ilâve aslında olan tabiiikten, umûm için hisse alınacak, medâr-ı intibah olacak hünerlerden bile mahrum görünür.

Müellif hazretlerinin iktidar-ı edebîsini bilmeyenler yahut kabın üzerinde "Eser-i Mahmut Ekrem" ibâresini görmeyenler ilâve-yi mütâlâa ettikten sonra "Vuslat bir vakadır. Müellif onu tahkîk edip yazmıştır. Fakat kendisi hafâyâ-yı edebiyeye vâkıf olamadığı için tasvir ettiği vukuâtın mâhiyetini anlayamamıştır." diyebilirler idi. Ekrem Beyefendi Hazretleri'ne karşı bunu irtikâb etmek muvâfik-ı hakikat olamadıktan başka mugâyir-i edep olur zannındayız. Bununla beraber aslı ile ilâvesi beynindeki fark küllî olduğunu iddiadan geri kalmıyoruz.

(Ma-badi var)

S.60, s.577/ İMZASIZ
BİRİNCİ İSTANBUL DÖNEMİ
TENKİT

FÜNÛN VE EDEBİYAT: ÜDEBÂMIZIN NUMÛNE-İ İMTİSALLERİ

(Ma-Bad Elli Dokuzuncu Nüshadan)

Saadetlü Ekrem Beyefendi Hazretleri'nin "Vuslat" eserini usûl-i tenkid-i fennin kavâidine tatbiken tedkîk eyledik. Hüsn-i niyetimize – yani kasten ve garazen gerek tahsin ve gerek ta'riz yolunda tarafgirlik etmediğimize kâriin-i kirâm hazerâtının emniyet getirdiklerini ümit eyleriz.

"Silistre" eserini dahi "Vuslat" gibi tenkit etmek fikriyle başlamış iken işi yarı yolda bırakmağa mecbur olduk. Bizi mecbur eden esbâb kalp ve haysiyet sahibi olanlarca pek meşrû ve pek kavî idi. Çünkü atûfetlü Kemal Beyefendi Hazretleri'nin mübâhesât-ı edebiyeye karışamayacağını ve bizim tenkidimizin dahi elleri bağlı olan bir adam üzerine tecâvüz-kârâne hücumu benzeyeceğini söylediler. Bunun için başladığımızı nâdim olarak tenkidi olduğu yerde bağlayıp bırakmış idik.

Muahhiren Kemal Beyefendi Hazretleri'nin cevap yazdıklarını ve tab olunmak üzere Ebuzziya Matbaası'na gönderdiklerini kemâl-i memnûniyet ile işittik – memnûniyet ile diyoruz, zîra bu cevap bir taraftan bizim vicdânımızı teskin edeceği gibi, diğer taraftan umûm ile beraber bizim de istifâde etmemizi müstelzem olacak idi.

Tenkidin mukaddimesinde sarâhaten arz ve beyân olunduğu üzere meydan-ı edebiyattaki sadâmızın ehemmiyetsizliğini biz biliriz. Lâkin hiç olmamaktan ehemmiyeti dûd olan bir şeyin elde bulunması evlâdır kâidesince kitâbet ve inşânın terki-i elfâz cihetine münhasır olup takib-i efkâr ve tavsif-i âdâb ve fezâilden külliye mahrum münâkaşât ve şahsiyâttan başka çokluk ciddi ve vicdanî bir fikir görülmeyen meydan-ı tenkide çıkmaya ve erbâb-ı iktidara vesile-i hizmet ve himmet olmağa karar vermiş idik. Hareketimiz bir cihetle şeref addolunabilirse de bu yolda vâki olan tecrübelerin neticelerine nazaran büyük bir fedakârlık olduğu dahi inkâr olunamaz.

Edebiyat ünvan-ı celîli altında tecâvüz-kârâne laklakiyât neşr ederek kahkahalar salıveren ve bunu hüner addiyle tediben geri çekilenlere meydan okumaktan çekinmeyen sopacıların – erbâb-ı “say”i teşvik, yahut kitap kaplarını tesvîd ile iktifâ eylemeleri bizce hakikaten fevkalâde bir tâli‘ eseri makamında telâkki olunabilir bir vaka-i mühimdir. Meyûsen geri çekilmeyi icâb-ı hâl bilen bilcümle erbâb-ı vicdân ve hamiyet içinde medâr-ı ümittir. Bununla beraber böyle bir tâli‘a mazhar olmamış olsaydık – yani kanun-ı münâzara gözleri kapanmış olan avarelerin [*] hedef-i ta‘riz ve tecâvüzü olmuş olsaydık – yine gürültüye kulak vermeyip sağa ve sola inhirâf göstermeksizin maksûd-ı husûle getirmek üzere fedakârâne devam edecek idik. Nasıl ki şimdi de devam etmek fikir ve azmindeyiz.

Matbuât mütegaliplerinin iş bu sükûtunu gayret-i fedakârânemize bir mükâfât-ı mahsûsa makamında biliriz. Lâkin bir mükâfât daha vardır ki ona nâ‘iliyeti büyük şeref addeyleriz. O mükâfât ise erbâb-ı iktidarın hatalarımızı tashîh yolunda sert mütâlâa eylemeleridir. Kemal Beyefendi Hazretleri’nin sükûta mecburiyetleri sözünün iftirâ olduğu tebeyyün ettiği gibi, Ekrem Beyefendi Hazretleri’nin cevaba muktedir olduğunu kimse inkâr edemez. Cevaplarını görelim ki biz de tashîh-i fikr edelim, halk da istifâde eylesin. Sükût ederek onu adem-i tenezzül ile tevîl edebilirler. Fakat... yahut ne lâzım? Sırası gelsin de o vakit söyleyelim!..

***

Kıymet-i hakikiye-i edebiye itibariyle müellifi tarafından reddolunan “Vuslat” eseri şöhreti cihâna aks eylemiş olan “Silistre”ye fâiktir. O parlak emsâlsiz, âlî olan “Silistre”yi “Vuslat” gibi zâhiren renksiz, ruhsuz olan bir esere tercih etmenin büyük bir cüret olduğunu teslim ederiz. Bununla beraber iddiamızda musırrız. Hatta edebiyat-ı hakikiyeden behredâr olan bilcümle erbâb-ı vicdâna iddiamızı tasdik ettirmeye ümitvâriz.

“Silistre” eseri heyet-i mecmuası itibariyle gayet köhnemiş bir tahta üzerine en mâhir bir üstâd tarafından urulmuş hâlis yaldızdan hâsıl olma bir resm-i latîftir. Uzaktan seyrine bakıp mütelezziz olmalı, yanına yaklaşp miyâr-ı tenkide urulmamalı. Tamir ve ıslâhı güçtür. Bir dâhinin cûşış eseri olarak hazine-i edebiyatın bir köşesinde saklanmalıdır.

“Vuslat” toza toprağa karışmış bir mermer heykelidir. Tathiri güç olmadıktan maada edebiyat-ı Osmaniye’nin şânı nâmına olarak vâciptir bile.

Biz tathire muhtaç olan noktaları tedkikâtımızda göstermeye gayret ettik. Muvaffak olup olmadığımızı bilemeyiz. Bu iş kâriin-i kirâm hazerâtı ile müellif hazretlerine âittir. Lâkin gayret ve vazifemizi ikmâl makamında telakki edilmek üzere vech-i tathiri hakkındaki efkâr-ı mahsûsamızı ilâve edebiliriz.

(Ma-badi var)

S.61, s.589-90/ İMZASIZ

BİRİNCİ İSTANBUL DÖNEMİ

TENKİT

FÜNÛN VE EDEBİYAT: ÜDEBÂMIZIN NUMÛNE-İ İMTİSALLERİ

(Ma-Bad Altmışıncı Nüşadan)

“Vuslat” kendisine lâyük bir mevkî tutması için biri sathî diğeri esasî olarak iki türlü ıslâh olunabilir.

Biri tenâkızları kaldırmaktır ki, Servinâz’a bir meslek-i mutarrid verilmesi, “Vuslat” Kalfa’nın hânedan ihrâcı esbâbının izâh olunması ve bu sûrette Tefvik Efendi ile Muhsin Bey’in budalalık ile ithâm olunmaktan halâs edilmesi, Vuslat Kalfa’nın inâyet-i İlahîye’ye sığınması gibi bazı zevâidin kaldırılması... ile istihsâl olunabilir.

Diğeri ise Vuslat’ı yeniden yazmaktır. Biz müellif hazretlerinin yerinde olsaydık yeniden yazardık.

Efkâr-ı âcizânemizce eğer “Vuslat”ın birinci perdesi Tefvik Efendi’nin hânesinde Naîme Hanım ile Vuslat Kalfa’nın hânedâ olmadıkları bir hengâmede Lütfiye Hanım’ın evde yalnız bulunan Servinâz tarafından kabul olunması ile açılır.

---

[*] Sözüümüzü şahıs ve ahde tecâvüz-kârâne ihâm makamında telakki edenler hata etmiş olurlar. Söz umûmiyet itibariyle saded-i bahisten çıkmaya itimâd eden kavkacılar hakkında sarf olunmuştur.

Lütfiye Hanım Giritli Mustafa Bey'in altınlarına tama etmiş, kendi kârını ağırlaştırmak için Mustafa Bey'in gözünü kamaştırarak bir “mal” arkasına düşmüş, Vuslat Kalfa'yı haber alarak gelmiş, Servinâz'dan istisfâr ettiği sırada sözlerinden: Vuslat Kalfa'nın hânedeki mevkiine, Muhsin Bey'in nazarındaki ehemmiyetine, Servinâz'ın gerek iltifât cihetiyle kıskançlığına, Muhsin Bey için yürek oynatmaktan âciz bulunan Servinâz'ın Lütfiye için alet olabilmek husûsundaki istidâdına vâkıf olmuş gösterilir. (Çünkü Vuslat hânedede hem evlat, hem de Muhsin Bey'in nişanlısı makamındadır. Satılmak ihtimâli henüz ufukta peydâ olmamıştır. Ve hilekâr Lütfiye'nin hissiyât-ı hayâlet-kârânesini tahrik ederek kendisine bend ettiği Servinâz'ın hedef-i iftirâsı oluyor). Ve Servinâz ile esirci Lütfiye müttefik – yani Servinâz Lütfiye'nin aleti bulundurulur.

Servinâz'ın komşuya gitmiş olan Naîme Hanım'a haber vermek üzere gitmesi ile yalnız kalmış olan Lütfiye Hanım'a hasbîhâl ile kendisinin şan ve mâhiyeti inzâr-ı dikkate arz ettirilir, Naîme Hanım bazı esbâbdan dolayı o gün için beyân-ı mazeret ettiği haberini getirerek gelmiş olan Servinâz'a Lütfiye Hanım tarafından alenen talimât-ı mahsûsa verdirilir, bu talimât dahi esasen Vuslat Kalfa'ya güya efendi tarafından göz dikildiği bir takım dolaplarla Naîme Hanım'a ithâm edilerek Naîme Hanım'ın Vuslat'ı hânededen def etmek lüzûmuna hükm ettirmesinden ibâret olup Vuslat gidince meydan Servinâz'a kalacağından bundan Servinâz'ın memnun edilirse – gayet parlak ve ibretâmiz bir perde olur idi.

İkinci perde yine Tevfik Efendi'nin hânesinde odada yalnız bulunan Vuslat'ın hasbîhâl etmesiyle açılrsa, Vuslat bir müddetten beri hânedede bazı garip hâller görülmekte olduğundan şikâyet etse, bu garâbet Servinâz'ın bazı etvârıyla hanımın muâmelesinde meşhûd olduğunu söylese, bununla beraber Vuslat Muhsin Bey'in karşılıklı muhabbetini derhâtır ederek o garâbetleri zihninden tebîd etmek istese,

Bu sırada Tevfik Efendi gelip pederâne Vuslat'a iltifatta bulunsa bir müddet sonra telâş ve tecessüs âsârından hâlî olmayarak Naîme Hanım gelip bir vesile ile Vuslat'ı odadan çıkarsa, Tevfik Efendi hiçbir şeyden haberi olmayarak hâlisâne ahlâkını güzelliğini meth eylese, Naîme Hanım dahi dişini sıkıp mademki öyledir, hemen Muhsin Bey'e nikâh edip düğün icrâ olunmasını kinâyeye tarikiyle söylese, Tevfik Efendi ise kinâyenin farkına varmaksızın Muhsin Bey'in henüz genç olduğunu ve tahsil ile meşgul olduğunu ve aceleye sebep olmadığını beyân etse,

Naîme Hanım kocasının pek tabii ve ciddi olan bu sözlerini tecâhül makamında kabul ettiğinden tahammülü kalmayıp doldurulmuş olan yüreğine yavaş yavaş meydan verse ve burada kadınların zâlim göstermek istedikleri kocaların nasıl mazlum ve bî-çare olduklarını ve akıl ve terbiyenin hânenin namus ve rahatı nâmına olarak ne sûretle cehâlet ve zaafa kurban edilmekte olduğunu gösterir bir “koca-karı kavgası” tasvir edilseydi tasvir-i edebî için geniş meydan-ı gayret verilmiş olurdu. Kuvve-i edebiye-i tasviriye burada ne kadar hüsn-i istimâl olunursa o kadar mûcib-i intibah-ı tesirâta meydan çıkmış olur.

Fazla olarak böyle bir kavga Tevfik Efendi'nin geri çekilmesini ve bundan sonra ifâ-yı vazife-i oyunda tekâmül ederek fâciâyâ meydan bırakmasını tevîli ettirebilir idi.

Şimdiki birinci perde aynıyla üçüncü perde olabilir. Yalnız bâlâdakine harfiyen tatbiki tabii şart-ı azamdır. Bu şartlar gözetilerek ikinci perde dördüncü olur.

Beşinci perde olmak üzere Giritli Mustafa Bey ile Vuslat'ın mülâkât ve mücâdelesini tasvir olursa, Mustafa Bey bâlâdaki perdelerde münâsip sûrette zikri sebkât edeceği vecihle kahraman, muhabbet ve insaniyetin sûret-i mücessimesi gösterilse, Vuslat'ın her hâlinde riâyât ile teveccüh ve muhabbetini bî-hak kazanmaya çalışsa ve ancak onları kazandıktan sonra Vuslat'a kendi “malı” nazarıyla bakmaya karar verse, Mustafa Bey muvaffak olamayıp Vuslat hastalandığından aşktan şüphelenmiş olan Mustafa Bey eski kapısında “Muhsin” nâmında bir kimse olup olmadığını İstanbul'daki bir dostundan suâl eylese, cevaben Vuslat'ın satılmasından ve bulunamamasından dolayı Tevfik Efendi'nin hânesine gelen felâketi yani Muhsin Bey'in vefâtı Naîme Hanım'ın tecennün etmesi, Servinâz'ın kaybiyeti gibi müthiş haberler alsa, esere dahi perişan bir halde Vuslat'ın yatağı önüne gelmiş ve nâdim olmuş olan Servinâz'ın Mustafa Bey tarafından tahkikât-ı icrâsı için mahsûsan celb edilen Lütfiye'yi boğması ve bu sırada Servinâz ile Vuslat'ın ölmesi ile hitâm verilse “Vuslat” şimdikinden daha güzel ve müesser olurdu.

Müellif bununla lüzumsuz ilâve ile sûr-ı muhtelif üzere Osmanlı kâriin-i kirâmına binlerce defa arz ve izâh edilip köhneleşmiş olan verem döşegiyle tetimâtını tasvir etmekten kurtulabilir idi.

Eğer Vuslat eseri bu esas üzerine Ekrem Beyefendi Hazretleri'nin kalem-i üstâdânesiyle tekrar yazılırsa en birinci âsâr-ı Osmaniye'den olacağından başka Avrupa lisanlarına tercüme olunarak pek büyük şöhrete nâil olmuş olurdu zann-ı kavîsinde bulunuruz.

S.64, s.635-6 / İMZASIZ

BİRİNCİ İSTANBUL DÖNEMİ

TENKİT

FÜNÛN VE EDEBİYAT: ÜDEBÂMIZIN NUMÛNE-İ İMTİSALLERİ
SERGÜZEŞT ESER / SAMİ PAŞAZÂDE SEZÂYİ BEY NÂŞİRİ
(Kitapçı Aragil / Mahmud Bey Matbaası 1305)

“Vuslat”tan sonra bahsimizi “Sergüzeşt”e nakl eylediğimize taaccüb olunması melhûzdur. Çünkü “Üdebâmızın Numûne-i İmtisâlleri” makale-i tenkidiyemizin başında Saadetlü Ekrem Beyefendi Hazretleri'nin eserinden Saadetlü Abdülhak Hâmit Bey, Mithat Efendi, Nâci Efendi Hazerâti'nin âsârına nakl-i kelâm edeceğimizi vaad etmiş idik. Sezâyî Beyefendi'nin âsârını ise zikr eylememiş idik.

“Sergüzeşt”e nakl-i kelâm etmemize iki büyük sebep vardır: Biri gazetenin mümkün mertebe taze havâdisten bahsetmeye gayret etmesi lüzumu maddesidir ki “Sergüzeşt” “Vuslat” bahsinde bulunduğumuz sırada mevki-i intişâra çıktığı için hakk-ı rüchâne mâliktir, diğeri dahi üdebâ mehâfilinde “Sergüzeşt” tesir hâsıl ederek lehinde ve aleyhinde bazı efkâr sarfını mûcib olması husûsudur ki kâr-ini kirâmımızdan bir haylisinin bu babta bizim de beyân-ı efkâr eylememize intizâr etmeleri tabîidir.

Fazla olarak hareketimizi mazur gösterecek bir mütâlaa daha vardır ki o da “Sergüzeşt” eserinin maksat ve mevzuu cihetiyle “Vuslat”ın aynı bulunmasıdır.

***

“Sergüzeşt”in tedkikine girişmeden mukaddem Sezâyi Beyefendi’ye can u yürekten bir teşekkürle kendimizi borçlu biliriz. Âsâr-ı milliye meyânında “Sergüzeşt” en ziyâde manen güzellerinden addolunacaktır.

Üdebâ-yı kirâmımız ifrat ve tefrit beliyyesinden masûn değillerdir. İlk eseri olmak üzere “Sergüzeşt”i mevki-i intişâra vaz eyleyen genç müellif kendisinin gâyet ciddi bir fikre, maksad uymaz zikzaklardan kalemi kurtaracak kadar metânete, havâdis-i rûzmerrenin güzelini çirkininden temyîz için lâzım olan hüsn-i tabiata mâlik olduğunu izhâr eylemiştir. Hadâset-i sinn hasebiyle kanı hadîd bulunması lâzım gelen müellif beyefendi bâ-husus kendisini ciddiyet dairesine haps edecek numûnelere mâlik değil iken yine maksad-ı aslîye gayr-ı muvâfık hareketten hissiyatını zapt ederek kendisinin bizde nâdiren görülmüş kuvve-i fevkalâde-i kalbiyeye sahip olduğunu ibrâz eylemiştir. Biz bunu asâlet-i vazife-şinâsâne makamında alkışlamak için kendimizi borçlu biliriz.

Yüz yetmiş beş sayfayı doldurmuş olan eserde yalnız bir kere saded-i bahisten çıktığı görülüyor. Fakat müellif lüzumsuz vasıflar için yahut felsefeden dem urmak için sadeden çıkmayıp nice canlar ve yürekler yakmış bir maddeyi bil-münâsebe takbîh için çıktığı ve takbîhi dahi erbâb-ı mütâlaanın en katı yüreklilerini bile müteessir edecek bir sûret-i necibede yazdığı cihetle mûcib-i itiraz olamıyor. Bilakis kendisi kadar kıymetli bir cevher-i edip makamında eseri tezyîn eyliyor.

Müellif beyefendinin bir şâyân-ı aferin olan bu serkeşliği eserin 78, 79, 80 sayfalarını işgâl eyliyor.

Tenkidâtımızı mütâlaa eylemiş bulunan kârin-i kirâm hazerâtı meyânında belki bâlâdaki ifademizi “Sergüzeşt”i Kemal ve Ekrem Beyefendiler Hazerâtı’nın âsâr-ı âliyelerine ezher-i cihet fâik bir eser-i bâlâ addettiğimize hükm için senet ittihâz etmek isterler. Lâkin maksadımız o değildir.

Birkaçını âtide tadâd edeceğimiz vecihle “Sergüzeşt”te bir hayli noksanlar vardır. Lâkin “Sergüzeşt”in noksanları meselâ “Silistre”nin noksanları gibi esasta maksat ve mevzûa hâlel verecek sûrette olmayıp derece-i ehemmiyetleri dûn olan

tefeeruatta olduğu için eserin aslına nakîsa vermiyor. Noksanların cümlesi fen ve edep kavâidini ihlâl etmeyip yalnız müellifin mübtediliğini imâ eder takımındandır. Bu ise müellifi itibardan düşürmedikten başka bilakis kıymetini arttırıyor.

Müellif ne yazdığı, ne istediğini biliyor. Hiçbir vakit de kendini kaybedip eserin heyet-i mecmuasına ittirâdsızlık verecek istitrâdlara sapmıyor. Kendisinin âyine-i in'ikâs olmak için değil, bâni ve münşî olmak üzere yaratıldığı görülüyor.

İlk sayfasından itibaren binasının temelini kurmaya ciddiye mübâşeret ediyor. Temelin her taşı üstâd eliyle vaz olunduğu meşhûd oluyor. O kıymetli sayfaların fazla olduğunu iddia eyleyenler ilm-i münazaraya karşı ne kadar büyük bir tecâvüzde bulduklarını bilseydiler kendi hatalarını güç affederler idi sanırız!

Bina dedik. Bari bina teşbihiyle “Sergüzeşt” hakkında fikr-i esasımızı telhîs edelim: Gâyet mükemmel sûrette tahsil-i ilm etmiş genç bir muammer tasavvur ediniz. Nazariyâtı pek mükemmel, fakat ameliyata tatbik-i nazariyât için henüz meydan bulamamış. Kendisine büyük bir bina inşâsını havâle ediyorlar. Heves, istikâmet, iktidarına emniyet, belki de hırs-ı şöhret kendisini gayrete getirip gerçekten âlî bir eser meydana konmasına sebep oluyor. Vaziyet, temeller, duvarlar, taksimât-ı esâsiye, - yani binanın heyet-i umûmiyesi kavâid-i fenniye ile hüsni tabiata muvâfık olup heyet ve azametiyle tesirât-ı matlûbe hâsıl ediyor ise de fen usûlüyle ihâta olunamayıp ancak görgü ve tecrübe ile istihsâl olunur tertibât, tezyinât, taksimât-ı müteferria-i dâhiliye gibi noksanlar ve yolsuzluklardan hâlî kalmıyor...

İşte “Sergüzeşt”i bir genç ve gayûr ve mâhir bir muammerin tecrübe sahibi olmazdan mukaddem inşâ ettiği böyle bir binaya teşbih ediniz. Aldanmayacağınızı ümit ederiz.

(Ma-badi var)

**S.66, s.650/ İMZASIZ
BİRİNCİ İSTANBUL DÖNEMİ
TENKİT**

FÜNÛN VE EDEBİYAT: ÜDEBÂMIZIN NUMÛNE-İ İMTİSALLERİ

(Altmış Beşinci Nüshadan Ma-Bad)

“Sergüzeşt” romanının mevzuu “Vuslat”ın mevzuuna benziyor demiş idik. Fil-hakîka “Sergüzeşt” esâretin bizde din-i mübîn-i Ahmediye’nin tayin ettiği himâyet ve insaniyet dairesinden çıkıp bazen hissiyât-ı beşeriyeyi galeyâna getirecek derecât-ı nâ-meşrûaya vardığını göstererek Türk kavminin necâbet-i tabii ve şariat-ı garrânın ahkâm-ı münîfesi ile gayr-ı mütenâsip olan bu hâl, esef-i iştimâlin cehâlet deryasının hangi dalgalarından mütevellid olduğunu bildiriyor.

Müellif kârinin inzâr-ı ibret ve intibâhına vaz olunmak üzere tasvir ettiği çirkin şekillerden bizzat pek ziyâde müteessir olduğunu – yek nazarda müşâhede olunacak derecede – izhâr eylemiyor ise de roman ve tiyatro piyeslerinin ne demek olduğunu ve âsâr-ı edebiyede ne gibi mezâyâ ve hafâyâ aranmak lâzım geleceğini öğrenmiş olan erbâb-ı mütâlaa müellifin esnâ-yı tahrirde yazı tepsisi üzerine koyduğu mendil ile muttasıl eşk-i tessürü sildiğini anlamak için zahmet çekmeyeceklerdir.

Bu halde yek nazarda meşhûd olan kayıtsızlığın şâyân-ı takdir bir metânet-i vazife-şinâsâne olduğuna şüphe kalmıyor. İş bu meziyetin pek nâdir görülen mezâyâttan olduğuna binâen biz dahi onu sûret-i mahsûsada tahsin ve tebrike kendimizi borçlu biliriz.

“Sergüzeşt”in muhtevî olduğu vukûat pek kısa ve basittir. Dilber namında acemî bir Çerkes kızının Harput Mal Müdürü Mustafa Efendi’nin haremine satılması, mezbûrenin sû-i muâmelesiyle tâkat-fersâ hizmetlerden bîzâr olan Dilber’in firâr etmesi, bunun üzerine esirci hânesine verilip oradan dahi Âsaf Paşa namında Mısır ümerâsından birinin hânesinden alınması, gönlünde aşk ve muhabbet misafir olacak yaşa kadar orada kalması, sonra hânenin “küçük beyefendisine” alâka etmek cüretinde bulunmasından dolayı satılması ve Mısır’daki efendisinden firâr ederek kendisini Nil nehrine atması – yüz yetmiş beş sayfayı işgâl eylemiştir.

Tabirât ve teşbihâtta ara sıra meşhûd olup ileride sırası geldikçe göstereceğimiz olan bazı kusurlardan sarf-ı nazar olunduğu halde isâbet-i tasvir ve amik-i mütâlaat hasebiyle eserin her bir bâbı inzâr-ı takdiri celb eyliyor.

Bunun için biz dahi “Sergüzeşt”i etraflıca mîzan-ı tenkit ile tartmaya tensîb eyliyoruz.

(Ma-badi var)

**S.68, s.672-3/ İMZASIZ
BİRİNCİ İSTANBUL DÖNEMİ
TENKİT**

FÜNÛN VE EDEBİYAT: ÜDEBÂMIZIN NUMÛNE-İ İMTİSALLERİ

(Altmış Beşinci Nüshadan Ma-Bad)

“Sergüzeşt” romanının muhassenâtından biri de bir nefeste yazılmış olmasıdır. İçinde maksad-ı esâsiyenin tasvirine hâdim olmayan fasıllar bulunmadığı gibi hatta Avrupa âsârında bile pek çok müşâhede olunan şairâne feth-i kelâmlar bile yoktur.

Rus kumpanyasının Batum postası Dersaadet Limanı’na gelmiş. Posta ile “mal” bekleyenlerden birisi hemen sandaldan vapura atlayıp “tâcir”e malın gelip gelmediğini soruyor ve geldiğini haber alınca kemâl-i müsâreatle: Kaç... Denk değil!.. tane olduğunu soruyor. Bunun üzerine tâcir dediğimiz Çerkes ile ona muntazır olan müşteri beyninde şöyle muhâvere geçiyor:

Çerkes – Üç tane

Müşteri – Güzel mi?

Çerkes (Kızlardan birini göstererek) Şu mavi gözlere bak! Bir paşa buna bir hazine verir.

İşte size “mal”, işte “tâcir”, işte “müşteri!”

Mal – Analarından, babalarından, nimet-i hürriyetten zalimâne cüdâ edilmiş üç masûme, üç Çerkes kızıdır.

Tâcir – Cehâletinin kurbanı olarak fikren ve kalben ne gibi canavarlıkta bulunduğunu ihâtâ edemeyen bî-çaredir.

Müşteri dahi – müellifin kavlince

İnsan ticaretinin kalb-i bî-hissine verdiği merhametsizlik, kalbinin o büyük yuvarlak gözlerine aksettirdiği vahşilik âsârından olarak bakışı kaplana

benzeyen ve

Bir hânende sesi ile bir kızın ağlamasını, bir sazın sadâsı ile bir hüsn-i bî-bahânın istirhâmını tefrik eyleyemeyen Hacı Ömer namında eski bir esircidir.

Vapurdan sandal ile Tophane İskelesi'ne doğru açılır açılmaz tâcir ile müşteri hemen pazarlığa başlıyorlar ve hemen orada iş bitiriyorlar. “Mal”ın ikisi on altı- on yedi yaşlarında “Kafkasya'nın iki parlak mahsûl-i haseni” olup yalnız üçüncüsü sekiz yaşında bir çocuk imiş.

Bu çocuğa müellif **Dilber** namını veriyor. “Sergüzeşt”in rükn-i azamı işte bu Dilber'dir.

Dilber nasıldır? Hacı Ömer'in hânesinde zevcesi Dilber hakkında “Bunu buraya gebersin diye mi getirdin” diyor. Hacı Ömer dahi “Biz de bunu bin liraya almadık â...” diye cevap veriyor – yani ölse de ehemmiyeti olmadığını gösteriyor. İlk müşteriye gittiği vakit alacak olan hanım Dilber'de birçok kusurlar buluyor. Arap halayığı bile işe karışıp “Bu nafiyledir.” diyor. müellif böyle bir Dilber'i intihâb edip onu besliyor, terbiye ediyor, herhalde bize beğendirmeye çalışıyor. İbtidâdan maksadı hüsn-i teveccüh olduğu halde intihâb gerdesini üdebâmızın hemen cümlesine imtisâlen ahû-yı cihan sûretinde göstermiyor. Biz de Dilber'ini müteşekkiren beğenir ve kendisini alkışlarız. O da **Dilber** hayâl eseri olmayıp hakikat ve tabiata yakın bulunduğu için.

Dilber'in küçüklüğünde çirkin gösterilmesi yek nazarda pek ehemmiyetsiz gibi görünüyor ise de tamik-i efkâr ile düşünülürse müellifin kıymetini arttırıyor. Müellif, cemiyet içinde gözü kapalı olarak gezmemiş, gördüğüne nişan koymuş, ancak göz ve fikir tecrübelerinin mahsulünü inzâr-ı ibrete vaz etmek üzere kaleme

aldığını şu ehemmiyetsiz hareketi ile dahi göstermiştir. Bazen küçükten güzel olanlar çirkinleşir, o kadar güzel olmayanlar bulûğa erdikleri sırada birden ve külliye değişir. Müellif bu hakikati mültezim bulunan Dilber’de izhâr ederek “Ben hayâlimde en mükemmel mahlûk olmak üzere birini tasavvur etmedim, cemiyette bulunur takımdan bir zavallıyı alıp heyetiyle inzâr-ı ibret ve himmete arz ettim” demek istiyor.

Biz dahi Dilber’ini azâ-yı cemiyet makâmında kabul ile mazhar-ı tedkik edilmesine şâyân gördüğümüz gibi teferruatına varıncaya kadar bütün “Sergüzeşt”ini de erbâb-ı iktidar için bir mütâlaa meydanı addeyiyoruz.

Müellif henüz arkası alınamamış bulunan insan ticaretini menfûr ve mekrûh gösterip cemiyet-i Osmaniye’den onu kaldırmak üzere vatandaşlarının hissiyât-ı hasene-i insaniyelerini tahrik eyliyor. “Geberse bile” pek de be’s olmayan iş bu garip mahlûkların ne gibi cefâlar ve azaplar çektiklerini gösterdikten sonra nâil olabilecekleri en büyük bahtiyârlık noktasına kadar getiriyor. Lâkin bî-çarelerin nâil olacakları baht ve saadetin dahi içi pek kof olduğunu – yani kabahat kendilerinde olmadığı halde mücerred başkaların kabahatlerini “örtmek” üzere ne sûretle kurban edilmekte olduklarını gösteriyor.

“Sergüzeşt”te fazla bir sayfa yoktur dediğimiz müellifin şu maksad-ı esasisi zahmetsiz anlaşıldığı ve eserin içinde maksad-ı mezkûre hizmetten câri bir fıkra bulunmadığı içindir.

Ama “Sergüzeşt”in muterizleri “söz altında kalmamak” için eserin medhaline, yani Dilber’in Hacı Ömer’in eline düşmesine, satılmasına, senedin neşr edilmesine, Mustafa Efendi’nin hânesiyle mektepteki ahvâl-i esef iştimâline, tekrar esirci hânesine girmesi münasebetiyle hâne-i mezkûr sekanesinin ahvâlinde bahs olunmasına – “zevâid, malûm-ı i’lâm” diyecekler imiş. Dinleyen bulunursa dillerine kuvvet!

Amerika’da milyonlarca mahlûka îade-i hürriyet ettiren, Madam **Biçer İstavon**’un “Baba Tom’un Kulübesi” unvanlı adı bir romandır. Madam **Biçer İstavon** dahi yeni bir şey keşf ve ihbâr etmeyip asırlardan beri malum olan ahvâli ilâm etmiş iken tesiri görülmüş idi.

Hüner herkesin gözü önünde mevcut iken câlib-i dikkât olmayan fenalığı müessir şekillere vaz ile tesir-i matlûbu hâsıl etmektir, cemiyetin ahlâk ve âdâtına gizli kapıdan girip birleşmiş bulunan pervazları cem edip erbâb-ı himmetin dest-i ıslâhına vaz eylemektir. Cihât-ı makbûle ile herkesi imrendirip mütâba‘ata sevk etmek, gayr-ı makbûle ile dahi hiss-i nefreti davetle efkâr-ı necibeyi uyandırmaktır.

Hünerin bu demek olduğunu bilmeyen “edipler” ve “romancılar”ımız **Monte Kristo**, yahut **Hasan Mellah**-vâri hayâller isterler imiş! Varsın istesinler. Fakat isteklerinin muvakkat olduğuna fikr-i edibin onlarda dahi intibah bulup edebiyat-ı cedîdeye “ malûm-ı i‘lâm” demekten vazgeçeceklerine, beğendikleri âsâra yalnız inşâ ve imlâ ciheti yaldızlanmış eski kocakarı masalları nazarıyla bakacaklarına şüphemiz yoktur. Bu da pek yakında vâki olacaktır. Çünkü tesisât-ı cedîde-i maarif ile esasen Türk kavminin mâlik olduğu hüsn-i tabiat bizi bu neticeye götürecektir.

N.56, s.529-30 / İMZASIZ

BİRİNCİ İSTANBUL DÖNEMİ

TENKİT

**FÜNÛN VE EDEBİYAT- İKTİSÂB-I FEZÂİL MÜTERCİMİ FAZLI NECİP /
MUKADDİME**

Edinburg Darü'l-Fünûn'u ahlâk muallimi “Jan Plafki”nin âsârından meâlen tercüme ettiğim şu kitabın İngiltere ve Fransa'da yüzlerce defa tab edilmiş bulunması, mazhar olduğu rağbet, hâiz bulunduğu kıymet ve meziyetin derecesini takdire bir mizan olabilir zannındayım.

İstifâde nokta-i nazarından pek büyük olan şu küçük kitabı müellifi pek iyi tasavvur etmiştir; fakat şu âciz mütercim güzel tasvir edememiştir. Bunun için elfâzda görülecek hatîâtın hüsn-i niyetime bağışlanmasını temenni ederim.

Bir kısım hükemâ terbiyeyi üç kısma taksim etmişlerdir: terbiye-i ahlâk, terbiye-i vücut, terbiye-i fikir.

Terbiye-i ahlâk bize fezâili telkin eder. Terbiye-i vücut cismin sıhhat ve selâmetini temin eyler, terbiye-i fikir insan için nasıl düşünmek, hakâyıkı nasıl taharri etmek lâzım olduğunu, fikri istikâmet ve tevsîe nasıl sevk etmek mümkün olabileceğini öğretir.

Fikrimizce bu üçünün en mühimi terbiye-i ahlâk olduğu için şimdi yalnız onunla meşgul olacağız.

Ahlâk, saadet ve selâmet-i beşeriyenin rükn-i azamıdır.

Ahlâkı ulviyet-i beşeriyenin gıdası olmak üzere tasvir eden hükemâ pek doğru düşünmüşlerdir. Çünkü beşeriyetin teâlisi hüsn-i ahlâkın intişârı fezâilin tamamı ilemdir. Cemiyet-i beşeriye bu gıda-yı ruhanîden mahrum kalsa ulviyeti mahvolur. Ruhsuz bir vücut, susuz bir ağaç gibi hükümsüz kalır.

Daha diyebiliriz, ki hüsn-i ahlâk ruhun envârıdır. Fezâil ile münevver olmayan bir ruh zulmet içinde kalır. Ebediyet, ezeliyet ile mevûd olan ruh bir zulmet-i muhâdiye içinde kalırsa yazık değil midir?

İnsan bir safiyet, bir mülkiyet içinde dünyaya gelir. Bir çok libas-ı iffet ve masumiyete bürünmüştür. Eğer tarîk-i faziletten giderse hüsn-i ahlâk kendisine bir rehber-i nurâni olur. Müntehâba temiz, pak, münevver olduğu halde vusûl bulur. Terbiye-i ahlâk ve iktisâb-ı fazilete ehemmiyet vermezse o rehber-i kudsi, o envâr-ı ruhâniyetten mahrum kalacağı için yolunu şaşırır. Kayalar, çalılarla dolmuş sa'bu'l-murûr bir yoldan geçmeye mecbur olur. Gerçi yine müntehâba vâsil olacak, fakat diriğ, ki o pak libas-ı masumiyet bir türlü çirkâb lekeleriyle alûde kalacaktır... O lekelerin temizlenmesi lâzımdır? Ne felâket!..

Fazilet ebedî bir saadet bahş eyler.

Bir adam görürsünüz, ki şeref ve ikbâlin en yüksek kademelerindedir, pek zekîdir, ziyadesiyle fatin, vefâlıdır, çok güzel, pek kuvvetlidir, fikri tasavvur edebileceğiniz kadar vâsidir. Fakat eğer bu adamın âdâb ve harekâtı matlûba muvâfik değilse intizâr-ı erbab-ı fazilet ve hâkim-i istikbâl olan tarih nazarında ehemmiyetsizdir.

Onun parlaklığı zatî olmayıp ârizî bulunduğu için pek çok zâil olur. Parlaklığı ile kandırmış olduğu gözlere olduğundan ziyade mazlum görünür.

Hakiki saadet, ikbâl ve şerefte değil ancak ahlâk ve fazilettedir. Huzur-ı kalp, istirahat-ı vicdan, asayiş-i dimağ, sükûnet ve selâmet-i fikir, hep hüsn-i ahlakî ile

kâimdir. Ciddi bir faziletle tezyin-i zat eylemeyenler ne kadar parlak, ne derece âlî bir mevkîde bulunursa bulunsun mesûdiyet hakikiye mazhar olamaz.

Eslâf arasında buna bir misâl arar isek tarih bize Napolyon'u gösterir. Avrupa'nın merkezinde şimşek gibi parlamış, gözleri kamaştırmış; yıldırımlar saçmış, bir çok âsârı mahvetmiş olan bu dehşetli, azametli adam maksadımızı izah ve te'yid edecek en mükemmel bir delil olabilir.

Napolyon yalnız efkârını terbiye etmiş. Harekât ve efâlini bir mahza-i ahlâk dairesinde bulundurmamış, faziletle tenvîr etmemiş olduğu için bu gün azamet ve dehşetine hayran olanlardan ziyade âsârını muâheze edenler vardır. Vakitlerini tecavüzât içinde geçirmiş, pek çok kanlar dökmüş, daha bir çok erbab-ı nüfuz vardır. Fakat onlar ahlâk ve fazilet dairesinde hâdimi olduğu cemiyetin saadetine, belki de yeni nevine hizmet için çalışmış, iğtinâm-ı şan ve şöhret emeliyle kibir ve azamete meydan-ı cevelân vermiş degillerdir.

Hakikaten munsıfâne bakılırsa, Napolyon bizim “fena adam” tesmiye edeceğimiz insanlardan değildir. Ancak kendi mevkî ve büyüklüğüne mebsûtan olabilecek derecede bir necâbet-i ahlâkiye izhâr edememiş, bu yüzden bir büyüklük gösterememiştir.

Napolyon fikren, mevkîen büyük olduğu nispette ahlâken ve faziletten küçük yaşamış, o sûretle ölmüştür.

Napolyon fazilet ve hikmet nokta-i nazarından gıpta edilecek, şâyân-ı imtisâl bir adam değildir. Bunun içindir ki tebcîl ve tazim-i umûmiye mazhar olamamıştır.

İşte cemiyet-i beşeriyenin en büyük azâsından intihâb ettiğimiz bu misal pek güzel ispat ediyor, ki cem'iyet içinde ulvî bir mevkî ihrâz edebilmek için Napolyon derecesinde büyük bir adamın şanı, iktidarı, galeyânı kâfi olamıyor.

Felâtun: “İktisâb-ı Fezâil ile hakiki namuskâr ve âli bir adam olmak güç, fakat zan ve tahmin edildiği derecede değil, pek güçtür.” demiş. Ne doğru söz!

İngiliz hükemâ-yı meşhûresinden **Hardley** “Umûmiyeti itibariyle bakılırsa insanın fitraten mağrur, hodbin, kıskanç, haris olduğu görülür, fakat bu tebayii mağlup etmek mümkünsüz değildir.” demiştir, ki Felâtun'un sözünü tamamiyle teyid ve izah ediyor. Mümkünsüz değildir, demek bunları mağlup etmek son derecede müteassir olduğunu izaha kâfi değil midir?

Evet, tebayi-i fitriyeyi tadil ve ıslah için pek büyük bir ikdâm, kuvvetli bir mücâhede-i nefsiye lâzımdır. Bâ-husus bu mücâhede zevk ve arzuya asla muvâfik gelmediği için daha ziyâde güçtür.

İstidâd-ı fitrîyi cereyan-ı tabiisine terk edersek ve büyük bir saat ve suhûletle intişâr eder, neşv ü nüma bulur.

Mesela, **Byron** için büyük bir şair olmak ziyadesiyle kolay idi, onun için kalemini tabiatına terk etmek kifâyet ediyordu.

Bir kartala göre uçmak pek sehldir. Fakat onun kanatlarını bağlayınız bir insan gibi koşmaya alıştırmak için çalışınız, güçlük meydana çıkar. Gerçi tâlim, ve tazyik ile muvaffakiyet görülür, fakat büyük bir sebât ile pek ziyade çalışmak lâzımdır.

Bir hakikat-i katiye olmak üzere “Âlemde insan için yalnız bir şey lâzımdır.” demişler.

Peki, bu lâzım olan şey nedir, acaba?

Para mı? Hayır, çünkü fakr bedbahtlık değildir.

Şan ve şöhret ise daha hiç değil. Bize yegâne lâzım olan şey hatta âzâdesi, sıhhat bile değildir.

S. 92, s, 901-2 / İMZASIZ
BİRİNCİ İSTANBUL DÖNEMİ
MAKALE

MÜTENEVVİA

Eyfel Kulesi

Küre- i arz üzerinde en mürtefi mahallin Asya'nın cenûbunda ve Hindistan kıtasının şimâlinde **Himalaya** silsile-i cibâli üzerinde bulunan **Ga Evriz Enkâr** tepesi olup sanayi-i beşeriye ile hiçbir münasebeti yoktur. Böyle bir irtifâ meydana getirmek kudret-i beşeriyenin tamamıyla hâricindedir. Ma-mâfih mahlukât-ı İlâhiye içinde akıl ve fikir ile mümtâz olan beşer küçüklüğüyle nispet kabul etmeyecek derecede azametli âsâr meydana getirmektedir.

Bu âsârın ekserinden mufassalan bahsetmekten ise âhiren inşaatı hitâm bularak umûmun câlib-i inzâr- ı istiksâsı olan **Eyfel** Kulesi hakkında bir dereceye kadar malûmât vermek kifâyet eder zannederiz.

Meşâhir-i mühendisinden Fransız Mösyö **Eyfel** tarafından kendi namına nispetle inşa edilmiş olan bu kule 300 metre irtifâsında olup hitâm-ı inşaatı Efrenci Mart'ın otuz birinci gününe müsâdif olarak resm-i küşâdı icrâ olunmuş ve bir cam gafirden ibâret olan meduvvîn ve bütün halk huzurunda bizzat Mösyö Eyfel kulenin ta tepesine Fransız bayrağını çekerek umûm halk tarafından emsâli nâ-mesbûk bir sûretle alkışlanmış ve o sırada atılan yirmi bir pare top ile kulenin itmâm-ı inşaatı ve resm-i küşâdı umûma tebşir ve ilân edilmiştir.

Hazır bulunan 300'den ziyâde meduvvinden ancak elli kadarı kulenin tepesine çıkabilip kusuru hâlâ dâhili makinelerin adem-i itmâmından dolayı cesaret edemememişlerdir. Bu yüksek yerden aşağı doğru bakanlar koca Paris şehrini hafif bir duman altında ve geniş caddeleri ise Sen Nehri'ni beyaz bir şerit halinde görmüşlerdir. Şimdiye kadar dünyada yükseklikleriyle marûf ve meşhur olan binalar şunlar idi:

Kolonya şehrinde bulunan büyük kilise (150), Mısır'daki büyük ahram (146), Astarabung büyük kilise (142), Dom'da Zenvalid (105), Panteon (83), Paris'in

Notredam Kilisesi (66) metre. Görülüyor ki Eyfel Kulesi şimdiye kadar en yüksek tanınmış olan binanın irtifâca iki misli raddesindedir.

Eyfel Kulesi için şimdiye kadar edilen itirazların başlıcası fikdân-ı fevâidine münhasır idi. Ancak el-yevm bu fevâitte tahakkuk etmiş olduğundan itirazât-ı vâkıa kendi kendine hükümden sâkit olmuştur. Kârilerimize de bir fikir icmâli husûlüne hizmet etmek maksadıyla bazılarını zikredelim:

Şimdiye kadar balonlarla edilen tecrübelerle meydan-ı subûta varmıştır ki halk ortalığı kuş bakışı olarak yüksekte görmekle pek ziyâde mütelezziz oluyor. Hakikat-i hâlde yüz yirmi – yüz otuz kilometre vüsatında bir panoroma manzarasının insana bahş edeceği haz ve sürûr pek ziyâde olacağı gibi Paris şehir-i azamızı leyl ve nehar ayaklar altında görmek de insana ayrıca bir velev hayret irâs eyler. Sergi-i umûmi zamanında câlib-i inzâr-ı dikkât olacak ziyaretgâhların en başlıcası mezkûr kule olacağı gibi serginin hitâmından sonra da ahâli için gece gündüz bir tenezzeh mahalli addeyleyebilecektir. Kule derûnunda her saat dört yüz kişiyi tepesine kadar çıkarmak ve biri çıkmak ve diğeri inmek üzere iki makine yapılmıştır ki bu sayede seyirciler yorulmak ve başı dönmek gibi rahatsızlıklardan berî bulunacaktır. Kulenin tepesinde ve muhtelif katlarında vaz alınacak gayet büyük ve kuvvetli elektrik fenerleri hiç olmazsa sergi-i umûmi imtidâd ettikçe geceleri bütün sergi mahellerini ve bahçeleri tenvir edecek ve bundan şehir dahi az çok istifâde eyleyecektir. O derecede ki bin metre katarında bulunacak bir saha-i münevverenin her tarafında matbu bir kitap okunabilecektir. Ancak arz ettiklerimiz câlib-i haz ve istiksa ise de tamamıyla ilmi ve fenni değildir. Fevâid-i fenniye gelince bunun için de deniyor ki:

Vâkıa bazı rasathânelerde kârgir kuleler mevcut ise de böyle binalarda ilm-i alâim-i müteallik alât ve edevâtın birleştirilmesi faydadan ziyâde mahzur ikâ edebilir ve binâen-aleyh mikyâsi'l-rutube ve harârenin göstereceği derecât asla şâyân-ı emniyet olamaz. Halbuki demirden yapılan Eyfel Kulesi'nde bu mahzurlar yoktur. İrtifâ ile derece-i harâretin tenezzülü hakkındaki kavâid-i umûmiye tayin ve tahakkuk edecek ve şimdiye kadar vâkıf olmadığımız tahavvülât-ı rihye ve sahabiyyede malûmât-ı katiyyeye desters olunacaktır. Aynı umudun kâtât-ı muhtelifesine düşen yağmurların miktarı hakkında hâlâ bir malûmât-ı sahiha alınmadığı halde kulenin

kıtât-ı muhtelifesine vaz alınacak **mikyâsü'l- muzırraların** on-on beş sene zarfında göstereceği netâyicle bu husûsta da hakikât-i hâl keşf olunabilecektir.

Sis, bulut ve çiğ gibi alâim-i cûyaya müteallik bir çok malumât-ı sahiha elde edilecek ve bu sayede bir çok şeyler keşf olunacaktır.

Hava-yı nesimin kuvvei'l-kitrikiyyesine, rüzgârların sürat ve şiddetine, şefâfî-i havaiyeye, mikyâsü'l-gazata dair bir çok hakâyık meydan-ı alâniyete çıkacağı gibi bilhassa ilm-i heyete dair de bazı keşfiyâtta bulunacaktır.

Velhâsıl Eyfel Kulesi zannolunduğu gibi büsbütün faydasız değildir.

N.42, s.353-4 / İMZASIZ

BİRİNCİ İSTANBUL DÖNEMİ

MAKALE

MATBUÂT-I OSMANİYE VE İDÂRE-İ MATBUÂT

Ezmine-i sabıkada hiçbir ehemmiyetleri olmayan bazı umûr – medeniyet-i hazıranın birçok asırdan beri kesb ettiği ahvâl-i mahsûsadan dolayı – daire -i ehemmiyetin birinci mertebesine vâsıl olmuş bulunuyor. Matbuât-ı siyasiye dahi umûr-ı mezkûre meyânında birinci addolunsa yeridir.

Fil-hakika yakınlar gelinceye kadar dünyada eseri bulunmayan matbuâtı şimdi yok farz edecek olur isek cemiyet-i hazıra ihtiyacât-ı zarûriye-i maneviyesinin nasıl def ve teskin olunabileceği tasavvur olunamaz.

Bugünkü günde matbuât hem hissiyât-ı milliyenin âyine-i in'ikâsıdır, hem efkâr-ı umûmiyenin rehber ve tercümanıdır. Binâen-aleyh matbuâtın irâs edebileceği zararı ihâta etmek kâbil olmadığı gibi, muhassenâtını tadâd edebilmek için dahi vakit bulunamaz. İşte bunun için her yerde hükümetler zararın önünü almak ve yalnız

muhassenâtın semerelerini toplamak maksad-ı müstehseniyle tesisat-ı resmiye sırasında matbuât idarelerini teşkil ederek bir hayli mesârif ihtiyar etmektedirler.

Acaba iş bu mesârif hâsıl ettiği muhassenât nispetinde midir, değil midir?

Matbuâtın hürriyet-i kâbilesini tervec eden hayâliyyûn ile matbuâta yalnız âyine-i efkâr ve hissiyât nazarıyla bakan averler mesârif-i mezkûreyi beyhûde addedip matbuâtı bütün bütün serbest bırakmak tarafını iltizâm ederler. Lâkin bu fikr-i hikmet idarece hiç olmazsa müfîd ve makul değildir. İspatı lâzım ise Paris matbuât-ı hazırasının ahvâlini tetkikten hâsıl olabilir.

Matbuât yalnız efkâr ve hissiyât-ı milliyenin tercümanı olsa ve hissiyât-ı milliyenin yalnız kendisine tesiri olup kendisinin tahrik veya teskin yolunda hissiyât-ı milliyeye tesiri olmasa idi bâlâdaki fikir bir dereceye kadar makul olabilir idi. Fakat matbuâtın tahrik-i efkâr hususundaki istidâdı bedihi bulunmakla bir şiddet-i tedriciye-i mütekâbele üzere birbirini galeyâna getiren bu iki kuvveti büsbütün kimsiz bırakmak hikmet-i hükümete muvâfık olamaz.

Çünkü cemiyet-i beşeriye efrâdının kâffesi vakt-i malumede ahvâl-i hâzıra-i umûmiyelerinden memnun olamaz. Cemiyet öyle teşekkül etmiştir ki yüz kişiden ancak biri ihtiyaçtan sonra hırs ve meylini de teskin ederek bulunduğu ortadan ve tuttuğu mevkiden şikâyet etmez ve gerçekten “muhafazakârlık” fikrini kavlen tervec ve kalben iltizâm eyler. Tabiat-ı beşeriyenin hiçbir şân ve unvan, yahut servet ve saman, veya refâh ve saadet ile doymak bilmediğini hesaba koyacak olur isek hatta yüzde birine bile itimâd etmeye gelmez. Bu babta daha ziyâde tamik-i efkâr edilirse birine “muhafazakârlığı” iltizâm ettirecek olan memnuniyet, hoşnudiyet, tokluk diğerinin adem-i memnuniyetine ve açlığına mesned bulunduğu cihetle hiç olmazsa hoşnudiyetinin mesned-i aleyhi bulunan anâsırın şikâyetinden olsun bî-zâr olduğu ve muhafazakârlığın tamamîyetini şikâyetin men ve teskini arzusuyla ihlâl ettiği görülür.

Mademki dâhil-i cemiyette her vakit tahrike müsteid ve teskine muhtaç hissiyât ve temâyülât eksik olmuyor, o halde temâyülât-ı mezkûrenin münfeid ve istirahat-ı umûmiyenin ihlâline sebep olacak hallere girmesini men edecek tedâbir ve tesisata lüzum-ı kati âşikârdır.

Efkâr ve hissiyâta mahsus olmak üzere bâlâda “kim” tabir ettiğimiz iş bu tedâbir ve tesisat-ı idare-i umûmiye düsturlarında “kanun” ve “nizam” nam-ı muhteremiyle malumdur.

İmdi bizde esasen lüzumu derkâr olan matbuât “kimlerinin” nevi ve cinsi nasıl olmalıdır?

Şimdiki kimler kâfi midir? Yoksa lüzumundan az veya çok mudur?

Makaleden maksad-ı asliyemiz bu cihetleri muhakeme etmekten ibarettir.

Matbuâtın ahvâl-i hazırasından yani matbuat idaresinin tazyikâtına uğramasından şikâyet edenlerin kısm-ı azamı umûr-ı devletin kâffesi gibi matbuâtın dahi idare-i mahsûsanın ellerinden kurtarılması ve yalnız kavânin-i nizâmat-ı umûmiyenin ahkâm ve nezâreti altında bırakılmasını tervîc ederler. Lâkin bu fikir itirazlara mukâvemet edemez. Zira kavânin-i umûmiye ahvâl ve harekâtı gayr-ı meşrûaların önünü almak için bir silahtır ve umûr-ı devletin kâffesi yalnız kavâninin ahkâmı altında bulunmayıp pek çoğu vakit ve hâle göre tedâbir ittihâz edecek memurların rey ve tensiblerine mahvildir. Hükümetin vezâifi yalnız harekât-ı gayr-i maraziyei men etmekten ve mütecâsirleri cezalandırmaktan ibaret bulunmayıp hükümetin uhdesinde “kuvvâ-i mâniya” dan başka bir de teşvik, terğib, himâye, muâvenet, nasihat ünvanları altına girecek olan “kuvvâ-i idare” bulunur.

Memâlik-i mütemeddinenin bir vilayetinde “hükümeti” teşkil eden heyetin yalnız zabıta ve muhâkem kısmıyla teferruâtı kuvvâ-yı mâniyadan olup aksâm-ı sâiresi kuvvâ-yı idareyi teşkil etmiş olur.

Matbuât, kavânin-i umûmiyenin taht-ı nezâretinde bulunursa ne mazeretin önü alınabilir, ne de lâıykı vecihle istifâde edilir. Bâ-husus memâlik-i mahrûsa gibi esasen ecnâs-ı muhtelifle ile meskûn bulunan bir heyet-i siyasiyede mazeretin önünü almak kâbil olamaz. Bu halde bizde bir idare-i mahsûsa-i matbuâta lüzum olduğu şüphesizdir.

Bugünkü günde mevcut olan idare-i matbuât ile evrâk-ı havâdis ve kütüp ve resâil hakkında cereyan eden usûl ve muamelât menâfi-i umûmiye-i Osmaniye nokta-i nazarından muhakeme edildiği halde pek noksan ve yolsuz bulunduğu meydana çıkmış olur.

Gazetenin herkesten ziyâde irâs-ı mazeret ve ifâ-yı hizmet edebileceği ve her nevi efkâr ve mesleğin kanun ile matbuât memurlarının cezalarına çarpılmaksızın

tervihi kâbil olduğu esasen musaddık iken bizde gazete sahibi imtiyazlığına nâ'iliyet için matlûb olan sıfatlar o kadar azdır ki bazı memlekte müretteplik için bile bile kâfi gelmez. Ez-cümle teb'a-i Devlet-i Aliyye'den bulunmaması ve namus ve itibarı bozuk olması ve menâfi-i ecnebiyeyi tervec eylemesi gazete imtiyazından mahrum bırakmak için kâfi olamaz. Hatta hukuk-ı umûmiyeye müteallik harekâtın tecavüzkârâne ile ihlâl-i namus ve haysiyet etmiş olanlar bile İstanbul ve Beyoğlu ve Üsküdar tevkifhânelerinde kayıtları olmadığı halde gazete sahib-i imtiyazlığına nâil olabilirler.

Bu halde daire-i matbuâtın en şiddetlisi ve müşkili bulunan **sansür** usûlü bile matlûb olan neticeyi hâsıl edemez – yani fenalığın önünü alamaz. Buna katen şüphe edilemez. Çünkü erbâb-ı gayretin şiddetli tabirâtını gazeteye girmekten men eden **sansür** ecnebi entrikasına alet kesilmiş olan müfidlerin yaldızlı haplara sokulmuş semm-i mühlikin tesirât-ı muzırrasını men edemez.

Bunun için matbuât-ı Osmaniye'nin ıslâh-ı ahvâli zımında vâki olan teşebbüste evvel-i emirde gazete imtiyazına nâil olabilecek zevâtın sıfat ve şanlarını tayin etmek ve böylelerin miktarını nihayet dereceye kadar tahdîd eylemek lâzımdır. Efkâr-ı acizânemizi tamamıyla beyân için müsaade varsa bir gazete imtiyazını teslim edecekleri adama bir vilayet valiliğini ve hatta mühim bir nezâreti tevciye edecekleri zata verdikleri kadar ehemmiyet verilmek vücûbunu beyân eder idik. Yani dirâyet ve iktidardan başka devlete olan sadakâti ve hulûs-ı niyeti vezn edilmelidir. Eğer esas böylece vaz olunur ve mükemmel bir matbuât nizamnâmesi mevki-i icrâyâ konulursa Hükümet-i Seniyye her iki tarafça maddi ve manevi uygunsuzlukları mûcib olan **sansür** usûlünden kemâl-i emniyet ve itimad ile temizleyebilir.

Esasen hoş görünmeyen sansür usûlünü biraz cilâlandırın ahvâl mevcut olduğu gibi, hükümetin tesisatı cümlesinden bulunmak hasebiyle hadd-i zatındaki cilâyı külliyyen mahveden hâlât ve harekât dahi çoktur. Meselâ **sansür** memuru âkil ve âlim olduktan başka sadakât ve hamiyetten de behredâr olursa bizimki gibi hâl-i tufûliyette bulunan matbuât için müşfik bir lala ve müfid bir hoca makamına geçebilir. Aksi halinde dahi ne olacağını tavsif etmekten sarf-ı nazar ederiz.

Memâlikin birinde ez-cümle devlet ve hükümet için hevâyc-i zarûriye makamına geçmiş bulunan matbuâtın lüzum ve ehemmiyet-i fevkâlâdesi hükümetin bir şubesi tarafından hesaba katılmayıp yalnız kendi dairesini mâ-fevkindekinin

tevbihinden kurtaracak cihetler aranılır ve tamik-i efkâr edilmeksizin ve esas maddeye ehemmiyet verilmeksizin künhüne vâkıf olmak için ihtiyar-ı zahmetten kaçındığı bir sözün, bir ibarenin hatırı için birkaç günlük zahmeti semeresi bulunan bir makalenin başından nihayetine kadar kırmızı kalem yürütülürse artık bir daha o misillü zahmeti ihtiyar için sahib-i kalemde gayret kalmaz ve halk evrâk-ı havâdisten gerçekten fikrini tenvir edecek bir bend-i mahsûs mütâlâa eyleyemez.

Ez-cümle bu satırları yazanın kalbinde olan hulûs-ı niyet ve arzu-yu hizmet pek kadar şiddetli olur ve bu bendi yazmak üzere kalem batırmazdan mukaddem memâlik-i mütenevviada yüz sene zarfında matbuâtın ne gibi kalıplara girdiğini ve ne gibi fenalıklarıyla ne gibi iyilikleri müşâhede olunduğunu mübeyyen olan tarih sayfalarını haftalarca mütâlâa etmiş bulunursa, sonra da dizilmiş olan bu bend âdi bahane ile baştan ayağa kadar kırmızı kalemin tevcihine uğratılırsa ne gibi tesir hâsıl olacağını erbâb-ı insâfa havâle ederiz. Bu gibi ahvâlde devlet ve millete sadakâne ve ciddiyâne hizmet gayretinde bulunan bir adam için gazetecilik etmek güç olur.

Sözümüzü uzatıp kârilerimizi belki ızdırapta bıraktık. Çünkü bu kadar tafsilâta girişmemizden ihtimal ki bizdeki muâyene memurlarının da böyle olduğunu imâ etmek istediğimize zâhib olunsun. Hamd olsun bizdeki memurların bu gibi matbuât düşmanı olmadıklarını tebşire müsâraat eyleriz. Sansürlerimiz ibtidâ-yı emirde matbuât-ı Osmaniye'nin menâfiini gözetirler. Gözetmeseler idi devr-i celîl-i Cenâb-ı Padişahi'nin meslek-i esasisine muhalif hareket etmiş olacaklarından hareket-i vâkıalarından dolayı mesûl edilecekleri şüpheden vârestedir.

Mamâfih sansürlerimizin fezâili bile usûl-i hazıra-i muâyenenin bekâsını tervic için asla medâr olamaz. Çünkü sansür usûlü matbuât-ı Osmaniye'de en ziyâde gözetilmesi lâzım gelen âdâb-ı matbuât cihetinin bozulmasına müstakilen sebep olmaktadır. Bu netice-i merdûdenin husûlünden dolayı muâyene memurlarını ithâm ve mesûl etmeye gelmez. Zîra kabahat memurlarda olmayıp usûl dedir.

Sansür memurları kable't- tab-ı muâyene ettikleri evrâk-ı havâdiste yalnız malum olan bu politikayı gözetmekte iktifâ eder. Husûsat-ı sâirenin güzel ve âdâba muvâfık olup olmadığı memurun vazifesinden değildir. Halbuki sütü bozuk olan gazeteci sıkıştığı vakitte “Ne yapayım? Gazete memur-ı resmînin tensib ettiği mevâdi derc eylemeye mecburdur. Şikâyet ettiğiniz bend dahi tensib olunanlardandır. Mesûliyet bana ait olmayıp matbuât idaresine râcidir” diyebileceğine istinâden hırs

ve tamaina, yahut garaz ve nefsâniyetine geniş bir meydan verebiliyor. Bu iddiası şüphesiz bâtil ve mecrûhtur. Mamâfih iddia mevcut olduğu gibi – daha fenası – âsâr-ı fiiliye-i muzırrası dahi ahlâk ve ezhân-ı Osmaniye’de asırlardan beri belâ-yı mübrem kesilmiştir. Ahlâk-ı Hamide-i Osmaniye asırlardan beri cihânın dillerinde destan olduğu halde sözde efkâr-ı umûmiyenin âyinesi bulunan evrâk-ı havâdiste “kemik” atmağa müste‘id bulunanlara karşı irtikâb olunan mürâilik, yalancılık, yahut tahkir âmiz iftira ve tecâvüzler hasebiyle ayaklar altına alınmış bulunuyor.

Eğer gazetelerimizin imtiyazı umûmen ahlâk-ı mezkûre-i Osmaniye’ye gayr-ı muvâfık bir harfin münderecât arasına girmesi üzerine – kazâen olduğunu ispat için – yanaklarında harekete gelebilecek birer damla demm-i edebe mâlik zevât-ı kirâma hasr olursa idi gazetelerin neşriyâtından âdâb-ı umûmiyeyi vikâye edebilmek üzere başka himem ve tedâbire ihtiyaç kalmaz idi.

***

Velhâsıl **sansür** usûlü ne kadar mükemmel olsa ve memurları ne rütbe kâmil bulunsalar yine ancak zâhiren fenalığın önünü alabilip esasa hizmet edemeyecekleri cihetle matbuât hakkında müttehiz olan tedâbirin ıslâh ve tebdiline lüzum-ı âcil derkârdır. Bu babta memâlik-i sâirede vâki olan tecârüb-i adideye nazaran bizde matbuât idaresi herhalde lâzım ve vâcip olup bâlâda izah olunduğu üzere imtiyâz-ı itâsı maddesi tahdîd olunur ve muntazam nizamnâme mevki-i icrâya konulursa idare-i mezkûrenin vazifesi ashâb-ı imtiyaza Hükümet-i Seniyye’nin mesele-i malûme hakkındaki fikir ve hareketini telkin ve bir gazetenin meslek-i umûmiyesine karşı olan mütâlaasını tefehhüm ile hîn-i iktizâda vicdanına müracaatla tevbih, yahut eline nizamnâmeyi alıp mahkeme huzurunda gazeteyi ithâm ve tecrim etmekten ibaret kalır.

Böyle bir idare ezher cihet hükümet-i seniyye için faydalı olacağı gibi sâir ashâb cürüm ve kabahatin kanun sözü üzerine titrediklerine mukâbil cezayı mûcib hareketleri halinde kanun hükmüne nâiliyet için can atmakta bulunan matbuât-ı Osmaniye’ye göre devr-i celil Cenâb-ı Padişahi’de şâz olmayacak bir devr-i hizmet ve terakkinin mebdei sayılır idi.

N.129, s.1098-9 / İMZASIZ

BİRİNCİ İSTANBUL DÖNEMİ

MAKALE

GAZETELER VE GAZETECİLERİMİZ

Mütemeddin bir memleket içinde gazetenin ihrâz etmesi lâzım gelen mevkii ve ehemmiyet hakkında şimdiye kadar az söz söylenmemiş ise de yine söylenecek sözün bir türlü eksik olduğu yoktur.

Her yerde matbuat-ı devletin müessesât ve muvaffakiyâtı meyânında herkes için gıpta-bahş olabilecek bir mertebede i'tilâ etmiş iken bizde henüz o mertebeye varmadıktan başka bazı gazetecilerimizin ahvâl ve etvârına bakılırsa yakın vakitler için o yolda ümitler beslenmesine bile mahal kalmıyor. Çünkü devletçe makbul ve memduh bir mesleğe sâlik olup devlet ve milletin âmâl-i âliyesinin hâdim-i hâlisi olmaları icâb eden gazeteler bizde bir türlü vesile-i kâr ve kesb dairesinden çıkamıyorlar. Fazla olarak öyle bir miskin daireden çıkmak arzusunda bulunacakların da mazhar-ı itibar olabilmelerine meydan bırakmıyorlar.

Geçenlerde erkân-ı azâm-ı devletten biri makâmât-ı âliyeden birinde vâki-i teşrifimizi fırsat ittihâz ederek **Mizan**'a mensup bir muhbirin İzmir taraflarında abone tedârik etmek üzere bir nevi cebr ve tehtide kadar varmakta olduğu hakkında mevki-i kumandanından şikâyetnâme geldiğini ifâde ile icrâ-yı vüs'ayâ eylemiş idi. Gazetemizin zuhûrundan beri ittihâz olunan mesleğimizin isnâd-ı vâkiin külliye hilâfında olduğu ve İzmir havâlisinde muhbir-i mahsûsumuz olduğu ve şikâyetin **Mizan** hakkında olmayıp mutlaka başka bir gazeteye râci olacağı katiyyen arz ve ifâde olundu ve lede't-tahkik şikâyet-i vâkıanın ayn-i hakikât olduğu fakat **Mizan**'a taalluku olmayıp rüfekâmızdan birine ait olduğu tebeyyün etti.

Bu münasebetle ifâde-i âtiyenin tekrarını vecibeden biliyoruz:

Mizan hiçbir vakitte ve hiçbir halde değil tehdit, hatta rica ve iltimas sûretinde olsun hiçbir kimseye müracaat etmemiştir. Anadolu'da **Mizan**'ın Hüseyin Efendi namında bir muhbiri olup gazetenin idarehânesinde bir hayli müddet istihdâm olunduktan sonra – yani gazetenin efkâr ve mesleğine kendisi ve kendisinin ahlâk ve temâyülâtına idarehâne kesb-i vukûf ettikten sonra – kendisine talimât-ı katiyye ile muhbirlik sıfatı verilmiştir. **Mizan**'ın başka bir vekil veya muhbir-i mahsûsu yoktur.

Unvânımızın altındaki ilâna nazaran umûr-ı tahririye itibarıyla herkes gazetemize muhbir olabilir. Fakat böyle bir muhbirin imtiyâzı, neşri idarenin tensibine vâbeste olmak üzere, ahvâl-i mahalliyeden bâhis-i mektup gönderebilmekten ibârettir.

Mebhûs-ı anha olan şikâyetin rûfekâmızdan birine ait olduğunu tahkik ettiğimiz gibi birkaç gün sonra İzmir'de neşr olunan **Hizmet** arkadaşımız dahi gazete muhbirlerinin türlü türlü sıfat ve desâyisinden dolayı feryâd edip feryâdını ayyûka çıkardı.

Gazetelerden bazıları isnâdlara mahal bırakmamak üzere bu misillü şikâyete mahal verecek harekâttan âzâde bulduklarını beyân için müsâraat gösterdiler ise de diğerleri ihtiyâr-ı sükût ile üzerlerine sû-i zannı davet ettiler.

Bu hafta biri Katerin'den, diğeri Kastamonu'dan olmak üzere iki mektup alınmıştır ki sû-i zan altında kalmış olan gazetelerden birinin gayet çirkin olan müfsidetlerini, diğeri dahi sû-i zannı üzerinden atmak üzere müsâraat gösterenlerden birinin manâsız safsatasını mübeyyendir.

Bunlardan biri şerrine lanet ettirir ise, diğeri dahi hilâf-ı vâki olan iddianın foyası meydana çıkmak sûretiyle sözüne, itibarına, haysiyetine hâlel getirmiş olacaktır.

İffet ve istikâmet gibi kolay bir meslek var iken böyle arızalı vadilere tırmanmakta ne fayda aradıklarını bir türlü keşfedemiyoruz. Zira ferdâyı külliye kaybetmek üzere bugün bir iki fazla müşteri kazanmak mûcib-i münfe'id olamayacağından başka bir hüner dahi sayılamaz.

Muhbirimizin biri 10 Kanun-i Evvel tarihli mektubunda,

Herhangi meta olursa olsun iştirâsı hâhiş-i tabiiye menut olup kaide-i bey ve şirâde-i bey-i cibriyenin isti'mâli gayr-i vâkidir. İş bu keyfiyeti ayn-ı hakikat bilir iken kazayanın bir aks olduğunu görüp müttehir kaldım. Meğer bu acayip hâne-i âlemde bâyi-i zevr de varmış?

Acaba, görünen şu muamelenin gazeteciler gibi hâdim-i marifet ve hamiyet olması lâzım gelen menâbi'den sudûru mûcib-i teessüf değil midir?

Mücerred-i istifâde-i zâtiye için neşrine ibtidâr olunduğu anlaşılan gazetelerden.

diyerek gazete muhbirinin her biri ceza-i kanunnâme-i hümâyununun bendlerine tatbik olunmak için tereddüt edilmeyecek birçok tecavüz-kârâne irtikâblarını tadâd ediyor.

Hem mezkûr gazeteye merhameten, hem de usûl-i nezakete riâyeten ismini tasrih etmiyor isek de sözümlüğün kime râci olduğunu tahriren kendisine bugün bildiriyoruz. Keyfiyeti perde-i mesturiyetten kendisi çıkarıp red ve tekzibine müsâraat gösterir ise hakikaten fevkalâde memnun ve mesrûr oluruz. Yoksa kendisini nazarımızda müttehim bilmekte mazuruz.

Kastamonu muhbirimiz dahi gazete sahiplerinden birinin o tarafa göndermiş olduğu mektupta gazetesinin müzeyâsından ve diğer gazetelerin o meziyetinden nâşi-yi can çekiştirmekte bulunmalarından bahisle abone tedârîki için yollar gösteriyor. Bunun da aynen nakline teeddüb ediyoruz. Fakat sahibine yine malumat veriyoruz.

Bize geliyor ki hakikaten söylediği doğru olsa yani hepimiz can çekiştiriyor isek foyası çabuk meydana çıkacak yalancı tellallığı Kastamonu'ya kadar süreceği yerde bir devânın tavsiyesiyle iktifâ etmiş olsaydı daha ziyâde muvâfık-i şî'âr-ı uhuvvet ve insaniyet-i harekette bulunmuş olur ve kendisini daha ziyâde şâyân-ı rağbet ve itibar göstermiş bulunur idi.

İşte bu gibi haller matbuât-ı Osmaniye'yi kendisine lâyük bir mevki ihrâz etmekten âciz bırakıyor. Bu halleri nasıl ıslâh etmeli? Neşr-i hakikat ve mürûc-ı menâfi-i devlet olmaları lâzım gelen evrâkı nasıl bevbât pazarı ahz ve itâsından vazgeçirmeli?

“Matbuât-ı Osmaniye” ünvanı altında kırk bir numaralı nüshamızda bir çare göstermiş idik. Mütâlaamıza mazhar-ı kabul olamamış iken biz yine tebdil-i fikir edemedik.

**N.158, s.1434-5 / İMZASIZ
BİRİNCİ İSTANBUL DÖNEMİ
MAKALE**

VEZÂİF-İ MATBUÂT

Dersaadet'te tab ve neşr olunan rüfekâ-yı kirâmımızın kâffesi **Mizan**'ın tekrar zuhûrunu halisâne tebrik etmek nezâketinde bulunmuşlardır. Minneterâne arz-ı teşekkürât ederiz. Bu eser-i teveccühleri bizce mûcib-i fahr ve sürûrdur.

Bu hiss-i minnetin teessürâtına mağlup olduğumuz böyle bir sırada haklarında birkaç söz söylemek istiyoruz. Biz zâten rüfekâmıza karşı hulûs-ı niyet besleye geldik. Bugün ise o hulûsa vecibe-i teşekkür dahi zam olunmuş bulunduğu maruzâtımızın mücerret-i gayret ve muhabbet-i ihvan-kârâne eseri olduğuna şüphe etmeyeceklerini ümit eyleriz.

Bir gazete için tatil-i resmiyenin ne demek olduğunu üzerlerinde tecrübe etmiş bulunan arkadaşlarımız üç ayı mütecâviz olan tatilin derecesini tahmin edebilecekleri gibi ancak yüz elli nüshasını çıkarmaya muvaffak olmuş bulunan bir gazetenin beş defa dûçâr-ı tatil olduğunu ve bunlardan birinin altı aydan ziyâde imtidâd ettiğini nazar-ı dikkâte alırlarsa hesaplarını kolayca yekûnleştirirler.

Maksadımız şikâyet değildir. Zira hulûs-ı niyete, sadakât-kârâne gayrete, vatan-perverâne muhabbete müstenid bir mesleğin netâyici bulununca o gibi sekteler teessüfü dâi olmakla beraber cihet-i teselliden hâlî olmayabilir.

Diğer taraftan dûçâr olduğumuz tatiller nâ-mahal olarak sâdır olmayıp cümlesine iştihkâk kesb ettiğimiz müsellemdir. Bizi mücazâta müstahak görenler mazûrdurlar. Mücazâta uğrayan biz dahi başka bir sûretle mazeretsiz değiliz.

Bu halde ortadaki tatillere matbuât-ı Osmaniye'nin tâbi olduğu usûl-i câriyenin netâyici nazarıyla bakılmak icâb ediyor. Usûl-i mezkûrenin vücudu ise matbuât-ı Osmaniye ahvâl ve temâyülât-ı hâzırasının icâb ettirdiği bir mecbûriyetten başka bir şey değildir.

Matbuât-ı Osmaniye daha mûtedil ve daha vâsi usûlün cereyân ettiğini arzu ederlerse öyle usûle nâiliyyet için müstahak olduklarını göstermelidirler. Teessüf

olunur ki buna müstahak olduğumuzu imâ etmeye bile henüz muvaffak olamamışızdır.

Dünyanın en güzel noktası bulunan memâlik-i mahrûse-i şâhânenin nezâket-i mevkiyesi ve bilhassa zamanın ehemmiyeti vezâif-i asliye-i hükümeti işgâl ettiği gibi, muhtelif usûllerden meydana gelmiş bulunan teba-i şâhâne dahi hissiyât-ı terakki-yi cûyâne yüzünden vezâif-i mezkûreyi teshîl eylemiyor. Bilakis ilk evvel Hükümet-i Seniyyece merdûd olması iktizâ eden **sansür** usûlünün cereyânını bir mecburiyet-i muaccele sûretinde gösteriyor.

Hiss-i gayret ve sadâkat bizde her his ve emele gâlip bulunduğu cihetle pençesinde oyuncak kesildiğimiz o **sansür** usûlünün kalkmasını hiçbir vakitte tervic etmedikten başka bilakis münasebet geldikçe lüzum ve vücûbunu izâh etmeye defatle kendimizi mecbûr gördük.

Usûl-i mezkûrenin vücudu meslek-i sadakâttan zerre kadar inhirâf eylememiş bulunan **Mizan** hâlisü'l-cenânın neşrini beş defa sekteye uğratmıştır. Her biri candan aziz bildiğimiz devletimizin bi'l-münasebe tayin ettiği eser-i teeddüb makâmında bulunduğu için tabi-i kalb-i sadakâtimizi pür-hûn eylemiştir. Fakat bunların hiçbiri geçen hafta matbuât idare-i bihyesi tarafından gazetelere gönderilmiş olan tenbihnâme kadar bizce sû-i tesiri mûcib olamamıştır. Biz mezkûr ihtarnâmeye müstakilen veya dolayısıyla hedef olmamış iken en nâzik nokta-i nazardan mecrûh olmaktan kurtulamadık.

Nasıl olmayalım? Evrâk-ı havâdisin birinci vazifesi müşterilerine doğru havâdis vermektir. Bunu da sadece icrâ etmek kâfi değildir: Gazete bir vasıta-i hizmet ve gayrettir. Sadakâte müstenid bir meslek-i müttehize hâdim olması iktizâ eden bir gazete bil-cümle neşriyatını o esasa binâen tasvir eder.

Kendisi hakikaten gayr-ı muvâfık havâdis veremeyeceği gibi, öylelerini kazâen diğer gazetenin sütunlarına girdiğini görür, yahut şunun bunun ağzından işitirse vazifeten ve mesleken tashih etmeye mecburdur.

İhtarnâme-i resmî gazetelerin vazife-i asliyelerinden madûd olan bu tashih maddesini men eyliyor!

Esbâb-ı mûcibesini görmeksizin yalnız o tenbiye-i resmîyi gören bir yabancının ne gibi teessürler hâsıl edeceği bir kere düşünölsün!

Halbuki – matbuât idaresi o tenbiye ile vazifesini gayet çirkin olan bir manzaranın vücudunu gazete sütunlarından izâle etmek istemiştir.

Bunlar hep vazife-i asliyemizi ihâtâ edememek, vakâr ve haysiyetimizi muhafaza yolunu bilememek, daha güzel bir muâmeleye müstahak olduğumuzu gösterememek gibi kusurlarımızın netâyic-i müteessifesidir.

Fikir vicdânın mahsûlüdür. Bunun için hiçbir kimse kimseye “Sen mutlaka böyle bir fikirde bulunacaksın” diyemez. Bâtıl gördüğü bir fikri tadîl ve tebdîl için delâil-i makûle ile vicdânına icrâ-yı tesir etmeye çalışır. Yahut “Falan fikir benim işime gelmez. Neşr ve tervicini tecvîz edemem” demekle iktifâ eder.

İtidâl-i muâmele ve rahm-i şefkât-kârâne ile teferrüd etmiş bulunan h-Hükümet-i Seniyye ise bu babta dahi herkesten ziyâde müsâmaha göstermekten geri kalmaz.

Binâen-aleyh esasen mülk ve devlete hayır-hâhâne bulunacak her bir fikrin nâşiri ve her bir mesleğin sâliki için usûl-i câriyemiz esasen gayr-ı muvâfık değildir.

Matbuât-ı Osmaniye bundan hakkıyla istifâde edemiyor ise demektir ki istifâde yolunu taharrî edip bulmaktan âciz kalıyor.

Bahsolunan tenbiye-i resmî gazeteleri yek-diğerinin yanlışlarını tashih yolunda münakaşalara koyulmaktan men ediyor. Sebebi münakaşât-ı vâkıada tashihâtın, hakikâtte hizmet için zemin ittihâd edilmeyip, ağrâz ve şahsiyâtı ilân ve ifşâ için vesile ittihâz olunmasıdır. Hatta dūçâr-ı itirâz olan gazete kasten hedef-i tasniât ve iğfâlât olduğunu iddia gibi büyük bir isnatta bulunmaktan çekinmemiştir. Daha fenası: Kârileri meyânında “Tarik-i tecâvüz-kârâne birinin yalanlarını tashih tarzında sarf olunan bu gayret meyl-i hakikat sevkiyle mürûten sarf olunmayıp her sabah müvezziler yediyle alınan birkaç bin on paranın tahrik eylediği hırs ve haset semeresidir.” diyenler bulunmuştur.

Bunun doğru olmak ihtimâlini teslim etmeye bile teeddüb ederiz. Lâkin ne çare? Teeddüb etmeksizin söyleyenler içimizde eksik olmuyor.

Her gazete mahdûd ve esasen makbûl bir meslek dairesinden çıkmaz ve kâffe-i mündericâtı meslek ve maksad-ı asliyesine tevfiik etmek vazifeşinaslığında bulunursa daha müsaade-kârâne usûle nâil olacağımız şüphesizdir. Hatta devâir-i resmîyenin icrâatını tenkit ve muhâkeme yolunda neşriyât için müsaade olunageldiği ve icrâat-ı mezkûreye muvâfık olmayan efkârın tasvir ve tervici tecvîz olunduğu

fiiliyyât ile sâbittir. Lâkin dikkât olunmuş olmalıdır ki o muahezâtı tasvir eden mürekkibin gayret-i sadâkat-kârâne ve muhabbet-i hayır-hâhâne semeresi bulunan işin teessüf ve teessür ile sulandırıldığı her bir kelimeden müstebân idi.

İtirâz ve muhâkemeyi tecvîz ettirecek yegâne vasıta işte böyle bir hulûs-ı niyet ve gayret ve vazifeşinâsânedir. Bu misillü tenkitlerden esasen devletçe muzırrat görülmesinin ihtimâli yoktur. Halbuki fayda şüphesizdir. Bu faydanın en büyüğü dahi hedef-i tenkit olanların hassalarına isâbet eder.

Gazetelerde görülen ittîrâdsızlıklar bir kısmı emsâlinde ziyâde taze havâdis vermek arzusundan ileri gelir. Bu baktaki muvaffakiyet şâyân-ı aferin olur. Lâkin ifrâta götürülen o arzu ekseriyâ aksi semereler vererek dimağa acılık verir.

Lüzûmundan fazla gayret her yerde ekseriyâ sû-i neticeyi menec olur. Bu cümleden olarak geçenlerde Paris'te taht-ı muhâkemede bulunan iki maznûn hakkında ne yolda hüküm verileceğini anlamak üzere gazete muhbirlerinden biri hâkimlerin arasını toplayıp, gazeteye neşretmiş idi. Keyfiyeti şikâyet ve heyecânı mûcib olarak âkıbet gayûr gazeteciyi ceza mahkemesinin huzûruna kadar götürmüş, diğer taraftan maznûnların muhâkemesi gelecek seneye kadar tehir eylemiştir.

Bize kalırsa taze havâdis vermek gayreti bu dereceye getirilmemelidir.

Meselâ gazete sütunlarında “Falan gün aylık çıkacak”, yahut “memurîn ve ketebeye bir aylık verilmesi için maliye nezâretince teşebbüs vardır” gibi münderecât eksik olmuyor. Bu gibi neşriyâtın münasebetsizliğini ihâtâ etmeye muktedir bir sahib-i gayretin ne gibi tesirata mağlup olacağı insafâne nazar-ı dikkâte alınırsa gazete hareketini bir daha tekrar edemezdi. Karşıyaka gazeteleri bu misillü havâdisi nakl için müsâreat ediyorlar denirse bu müsâreatlarının esbâbını bulmak güç değildir ki neticesi yine mahcubiyette karar bulur.

Bazı gazeteler her gün sütunlarını vukûât-ı zaptiye ve âsâr-ı şekâvet ile dolduruyorlar da bundan dolayı kalplerinin müteessir olduğunu imâhen defi esbabından bahs-i mütâlaât derc etmeye lüzum görmüyorlar.

Diğer taraftan meyl-i mübalağa matbuâtın haysiyetini sekte-dâr ediyor. Umûr-ı tabiiye ve âdiyeden bulunan bazı ahvâlin senâsı için göklere çıkılır. Nâ-be-mahal medh ve senâ, tesirât-ı muzırrası hasebiyle, bizce en büyük muvâhezeden daha beterdir.

Bize lâzım olan vazife-şınaskârâne temkin, meslek-perverâne metânet, sadakât-kârâne gayrettir. Bu babta nâil-i muvaffakiyet ile fazla mesâidâta müstahak olduğumuzu gösterir isek Hükümet-i Seniyye'nin o sûretle cümlemizi taltîf edeceğine şüphe edilemez fikr-i kavîsinde bulunuyoruz.

N.159, s.1442 / İMZASIZ

BİRİNCİ İSTANBUL DÖNEMİ

MAKALE

“VEZÂİF-İ MATBUÂT”A İLÂVE

Refik-i muhteremimiz “Tercüman-ı Hakikat” gazetesini bilâ müddet dūçâr-ı tatil edilmiştir. Tatile sebep olan bend-i mahsûs arkadaşımızın kıymetini tezyid edeceğinden başka, hatta hakkında bu mücâzâtı tayin için müsâraat eden resmî memurların bile kalplerinde hissiyât-ı şedideyi tahrik edecek ve hareketlerini kendi nazarlarında güzel gösterecek nev'inden değildir.

Hissiyât-ı diyanet-kârâne itibarıyla refikimiz hareketinde mazur olduğu gibi tatil edenler dahi muâmelede – usûl-i câriye itibarıyla – mazurdur.

Masaldaki testicinin kırılan testi ile testi tutan elini mesûl etmek işine gelmediği için kabahati suyun ağırlığına verdiği gibi âlem-i matbuatta dahi mezkûr masalı andırır bazı sözler mesmû olageldiği cihetle **sansür** usûlünün sûret-i telâkkisinde ıslâha muhtaç bazı noksanın mevcut olup olmadığını bir kere tedkik etsek.

Sansür memurları nazar-ı muayenesine vaz' olunan bazı bendleri heyet-i umûmiye itibarıyla kalben takdir ettiği halde vazifeten neşrini men eyliyor. Buna sebep olmak üzere **sansür** usûlünün vücudu güya bazı ecnebi memurlarının **sansür** den geçerek neşr olunan efkâra hükümetin “tecviz, tensib, takdir” ettiği, “tervicini iltizâm” eylediği efkâr nazarıyla bakarak şikâyette buldukları âsârıyla müspettir.

Acaba hükmeten bu doğru mu? Bunun bir “lâkin”i yok mudur?

Sansür usûlü bizim icadımız değildir. Pek yakınlara kadar Avrupa'nın her tarafında câri olduğu gibi, el-yevm Rusya'da dahi mer'iddir. Rusya matbuâtının sütunlarında **Tercüman-ı Hakikat**'in bendini pek mutedil gösterecek kadar ağır ve tecavüzkârâne neşriyât her vakit meşhûd oluyor.

Sansür usûlüne tâbi Rusya gazetelerinin i'tidalsizlikleri niçin Rusya Hükümeti tarafından tensib ve takdir olunmuş sayılmıyor da bizimki sayılıyor? Burası câ-yi suâl ve istizâhtır.

Bize geliyor ki bunlar fazla bir gayret âsârıdır. Her şeyin fazlası fazla olduğu gibi, gayretin fazlası dahi bazen pek nâ-becâ olabilir.

Sansürden geçmiş bir gazetenin münderecâtı hükmeten matbuat dairesinin efkâr-ı mürûcası olamaz. Sansür muayenesi siyaseten, edeben, dinen, mazereti müsellemlen olan bazı ittîrâdsızlıkları selâmet-i umûmiye ve âsâyîş-i memlekt itibarıyla men eder. Yoksa hikmet ve hakikat, yahut lüzum ve münasebet noktasından tartarak tecviz etmiş olmaz. Zira o vakit meselâ **Levant Herald** ile **Monitör** gibi merkez noktaları taban tabana zıt olan iki gazeteyi bi'l-muayene tecviz eden dairenin bir daire-i resmiye olduğuna kimse inanamaz.

Tercüman-ı Hakikat gazetesinin sütunlarında görülen mukayeseyi pek makbul gösterecek derecede tecâvüz-kârâne ağızın Avrupa gazeteleri sütunlarına girmekte olduğu gayr-i münkerdir. Kendi silahlarıyla müdafaa bize farzdır. Tasvir edeceğimiz hakâyık hariçte ecnebilere bazı kimselere ağır geldiğinden şikâyet-âmiz imâlardan geri kalmıyorlar ve Avrupa'da gazetelerin serbest bulunduğu, bizde ise **sansür** usûlünün câri olduğu bahanesiyle matbuat idaresini gazete münderecâtının kâffesinden me'ûl eylemek istiyorlar.

Bu iddia vâhidir, akıl ve hikmete münâfidir. **Sansür** selâmet-i dahiliye-i memleket namına olarak neşriyât-ı mazarrayı men eder, yoksa gazetelerin her nevi âsâr-ı gayretini yahut hezeyanlarını tecviz ve takdir ederek mesûliyet-i maneviyelerini üzerine almış olmaz. Bu babta kimsenin şikâyetine dahi uğrayamaz.

Binâen-aleyh gazetelere lâzım olduğu kadar Hükümet-i Seniyye için de mühim olan bu maddenin esasen devâir-i aidesince müzâkere olunarak gerek matbuat-ı Osmaniye'nin, gerek gayr-i nekş ecnebi memurlarının şikâyetlerine mahal bırakmayacak sûrette tesviye olunmasına ve hissiyât-ı diyanet-kârâne itibarıyla

mükâfata müstehak olmuş bulunan **Tercüman-ı Hakikat** refikimizin bir gün evvel mütayyiben çıkmasına çâr-ı çeşmle intizâr olunur.

N. 58, s. 543 / İMZASIZ

BİRİNCİ İSTANBUL DÖNEMİ

MAKALE

İFÂDE-İ MAHSÛSA

Yâr ve agyâr içinde **Mizan**'ın hulûs-ı niyetine, arzu-yu hizmetine, iltizâm-ı istikâmet edildiğine, arz ve nefsâniyetten sâlim olduğuna, din ve devlete karşı sadakât ve muhabbet beslediğine şüphe edenler bulunabileceğini memûl etmeyiz.

Matbuât-ı Osmaniye'nin intizam ve terakkisi âmâl-i hayriyet iştîmâl-i şâhâne cümlesinden bulunmakla evrâk-ı havâdis-i Osmaniye'nin efkâr-ı meâli disâr-ı hüsrevânelerine muvâfık mertebeye i'tilâ eylesine nezâret etmekle mükellef olan matbuât-ı idare-i bihyesinin cümleden ziyâde gazetemizin meslek ve maksadına vâkıf olması ve binâen-aleyh gazetemiz hakkında bir hüsn-i nazar beslemesi tabiidir.

Hükümet-i Seniyye'nin şu'abât-ı idaresinden merci-i mahsusumuz bulunan matbuât-ı idare-i bihywsinin hakk-ı âcizemizde o hüsn-i nazarı diriğ etmediğini tasdik için tereddüt etmeyiz. Bununla beraber gazetemiz elli yedi nüshada üç defa dûçâr-ı tatil olmuştur. Esbâb-ı tatili harekâtımızın icâbâtında görüp hâriçte aramağa hasbel-vazife teeddüb ettiğimiz cihetle mûcib-i tevbih ve tatil-i harekâta bir daha bulunmamak üzere teşdid-i azim ve gayret eylememiz bedihi idi.

Mizan sefâretlere, nezâretlere, bankalara, şirketlere, kumpanyalara tahsisât bağlatanlardan, yahut şunun bununla ve aleyhinde ücretle yazı yazarlardan bulunmadığı cihetle yegâne ümit ve istinadgâhı hâdim-i hâlisi bulunduğu Hükümet-i Seniyye'nin himâye-i maneviye-i pederânesiyle yalnız o sayede halkın şâyân-ı rağbet görmesidir.

Tevâli eden tatiller mezkûr ümidimize külli halel getirdiği gibi ibtidâ-yı zuhurumuzda mazhar olduğumuz rağbete dahi sekteler irâs ettiği cihetle

ehemmiyetine göre ihrâz-ı iktidar ile gazeteyi idare edecek kendimizde liyâkât olmadığı hükm-i tabiisi verilerek tatil-i âhirimizden üç hafta sonra neşr için ruhsat-ı resmiye itâ olunmuş iken ihtiyar-ı tatil ile müşterilerimizin hukukunu tesviye tarikini taharriye başlamış idik.

Çünkü maksadımız mutlaka bir gazeteye mâlik olmak olmayıp ancak “vasıta-i hizmet-i mülk ve devlet”e nâil olmaktan ibaret bulunduğu cihetle tatilnâme sûretiyle hakkımızda verilen hükümler yalnız derahde ettiğimiz için erbâbı olmadığımızı bizce kanaat gelmesine medâr olmuş idi.

Büyük ve küçük demeksizin bilâ-tefrik kâffe-i teba ve asdıkâ-yı bendegânın kulûbunu tatyîb etmek haslet-i celilesi Padişah-ı dil-i âgâh ve şehensah-ı âlem-penah Efendimiz Hazretleri'nin hasâil-i cemileleri cümlesinden olup lütfen ve tenezzülen **Mizan** hâlisü'l-cenânın tatili buyurulunca hulûs-ı niyetine mükâfat-ı mahsûsa-i şâhâne olmak üzere gazetenin tekrar meydan-ı intişâra ihrâc olunmasına inâyeten müsaade buyurmuş olduklarından şu lütf-ı celil-i hilafetpenâhilerine müteşekkîrâne ifâ-yı vazife-i ubûdiyete dördüncü defa olarak mübâşeret ve müsaraat eyliyoruz.

Lâyık olmadığı halde hakk-ı ahkarânemizde bî-diriğ ve şâyân buyurulan şu âsâr-ı tevcihât-ı cihan-ı kıymet-i şehriyarileri üzerine edâ-yı hüsn-i hizmet gayretini tezyide çalışacağımız derkâr olduğu gibi, merci-i müstakilimiz bulunan daire-i resmiyenin dahi muhtaç bulunduğumuz himâyet ve muâveneti bizden dür etmeyeceğini kaviyyen memûl eyleriz.

N.4, s.22 / İMZASIZ

BİRİNCİ İSTANBUL DÖNEMİ

MAKALE

FRANSIZ MATBUATI

Gambeta'nın sağlığında Fransa'nın efkâr-ı âmmesini istediği tarafa çevirmeye muktedir olan **Re Publik Fransız** gazetesini bugünkü günde o kadar ehemmiyeti yok ise de Fransa Millet Meclisi'nde adetçe birinci bulunan **Opurtünist** fırkasının mürûc-ı efkârı sayıldığı için hâlâ Paris'in en mühim gazetelerinden madûddur.

İş bu **Re Publik Fransız** gazetesi Rusya ile Fransa beyninde münasebât-ı dostanenin tecdidi vesilesi ile neşr ettiği bend-i mahsûsunda garip bir takım mütâlaat-ı beyân ediyor. Mezkûr gazetenin fikrince İngiltere Hükümeti Bahr-i Sefid'i kendisine mahsûs bir göle tahvil etmek arzusunda bulunuyor ve bu vecihle Fransa'nın menâfiine tecâvüz ediyor. Bahr-i Sefid'de Fransa'dan başka Rusya'nın dahi menafii (!) dûçâr-ı tecâvüz bulunduğundan İngiltere'ye karşı iki devletin müttefikken hareketleri muvâfık-ı hükümet ve maslahat oluyor imiş.

Re Publik gazetesinin mütâlaatından şu hâsıl oluyor ki Fransa kendi menâfiini İngilter'nin tecâvüzetinden vikâye etmeye muktedir olmadığından İngiltere'ye Bahr-i Sefid'den el çektirmek için müttefikken hareket etmek üzere Rusya'yı davet ediyor.

Re Publik gibi ciddi gazetede bu kadar sathi fikirler şâyân-ı ta'accübüdür. Bugünkü günde İngiltere Akdeniz muvâzenesini ihlâl eylemiş ise acaba Rusya'nın ne gibi menâfi-i umûmiyeyi ihlâl ettiği **Re Publik**'e malum değil midir?

Gerçekten İngiltere Hükümeti Bahr-i Sefid'de nokta-i i'tidâli tecâvüz edecek olursa Fransa'dan başka Bahr-i Sefid'de menâfi-i külliye sahibi olan Devlet-i Âliyye, İtalya ve Avusturya müttefikken hareketle İngiltere'yi her vakit tecâvüzden men edebilirler.

Fakat güya muvâzene-i âlemi bozmak hırs ve maksadıyla hareket eden Rusya bir kere Bahr-i Sefid'den İngilter'ye el çektirebilecek mertebeyi bulursa İngiltere'den ziyâde menâfi-i umûmiyeyi ihlâl etmiş olmaz mı?

Beşeriyete hizmet etmek iddiasıyla mecnunâne harekâta kıyâm ederek vakıa-yı umûma ettiği hizmete mukâbil şimdiye kadar Fransa'yı perişan edegelmiş olan

Fransızlar, galiba şimdi de Fransa'nın menâfiini vikâye etmek iddiasıyla umûmun başına belâ getirerek telâfi-i mâ-fât arzusunda bulunuyorlar.

S.11, s.92-3 / İMZASIZ

BİRİNCİ İSTANBUL DÖNEMİ

TENKİT

TARİK GAZETESİ VE HALEP VALİSİ

Refikimiz Tarık'ın perşembe günkü nüshasında “Matbaasına Mahsus” olmak üzere Hicaz- mağfiret-tırâzdan mevrûd iki kıta telgrafnâme mündericidir. Telgrafnâmenin ikisi de Vali-i Sabık Devletli Osman Paşa Hazretleri'nin aleyhinde olup “Tarik Matbaası'na” ibâresiyle başlıyor ve biri “İcrâ-yı icâbı marûzdur”, diğeri dahi “İstirdâdı için fermân buyurulması (!)” ibâreleri ile nihâyet buluyor.

Tarik'in buyuracağı fermanlardan maada bizce pek kuvvetli olan birçok sebeplerden dolayı mezkûr telgrafnâmeleri aynen sütunlarımıza derc etmekten çekinmek mecburiyetinde bulunuyoruz. Mamâfih ol babta birkaç söz söylemeyi dahi vazife-i mühimme-i sadakât-kârânededen sayıyoruz.

Cemiyet-i beşeriyede meşhûd ahvâl ve harekât içinde bazı garip cihetler vardır ki ekseriya ehemmiyetsiz olarak gelip geçer. Lâkin bir kere insanın nazar-ı dikkatine hedef kesildi mi artık düşündürdükçe düşündürür ve tamik-i efkâr ile ahvâl-i hazıra-ı sâireye tatbik edenleri hakikaten hayret içinde bırakır.

Bâlâda mezkûr telgrafnâmeler – işte o hallerin biridir.

İndimizde rûy-ı zeminin en mukaddes noktası bulunan bir mahalden gazete matbaasına resmen şikâyetler geliyor. Öyle şikâyetler ki şâyân ve itibar-ı idareye karşı daha ağırları tasavvur olunamaz. Çünkü haddizatında derece-i nihâyede çirkin olan “gasp” ve “irtikâb” ve “tecâvüzat” maddeleri sahih ise Hicaz gibi mübarek mahalde ve bâ-husus muhterem zevât hakkında icrâ olunduğu için ehemmiyetleri iki kat olmuş sayılır.

Bize geliyor ki ister madde-i mebhûse sahih olsun, ister olmasın – gazeteler ile âleme neşri asla câiz olmaz.

Câiz olamaz evvela – gazetelere zaten bundan pek ehven mütâlaât-ı mahsûsaya müsâade edildiği için. Saniyen – gelen telgraflar hiç olmazsa şimdilik kav-ı mücerred makâmında bulunduğu ve hususiyle isnâdâta dûçâr olan zatın erkân-ı Devlet-i Ebed Müddet'ten bir müşir bulunduktan başka ahiren dahi ya irade-i Seniyye-i Hilafetpenâhı Halep vilayet-i celilesi gibi koca bir kıtaya vali yani vekil-i saltanat-ı seniyye tayin buyurulduğu için. Salisen – teftişât ve tahkikât neticesi olarak hükmen bir şey tebeyyün etmezden evvel bu kadar büyük tecâvüzata vasıta-i neşr ve tervic olmak hususunun âdâba yakışmadığı için. Ve rabian – müşâr-ı ileyh sâye-i şâhânede kesb eylemiş bulunduğu sıfat ve memuriyet-i mühimmeyi pîş-i nazara almak ve bu sûretle devletin şan ve haysiyetine hürmet ve riâyet etmek kaziyelerinin de nimetiyle perverde olanlara vacip olduğu için.

Bir gazete için vasıta-i a'râz olmak değil – ikisi bir demek olan devlet ile milletin hayır-hah-ı muhbiri bulunmak iktizâ eder. Muhbir bulunduğu cihetle tahkikat arkasına düşmeğe mecburdur. Lâkin tahkikatın kâffesini derc ve neşr etmekten vazife-i asliyeyi sû-i istimâl eylemek çıkar. Hele tahkikatın içinde bazen öyleleri bulunur ki haklarında şakk-ı şefe etmekten yâre değil, agyâra karşı ancak "Bakınız nelerimiz var!" mânâsı istihrâc olunabilir. Hatta ertesi günü resmen tekzib olursa bile netice-i muzırrası zâil olmaz. Zira keyfiyeti agyâra iş'âr eden muhbir tekzibnâmenin de ihbarına lüzum görmez.

Bu gibi havâdis-i sakîmeye dest-res olmuş bir gazete için ihtiyar olunacak hareket, bir sûretini ait olduğu makama, şayet o makama itimâd-tâmmı yoksa bir sûretini de merci-i umûmiyeye takdim ile sütunlarına keyfiyeti kemâl-i nezaket üzere haber verir bir fıkra derc etmek ve netice-i resmiyesi görülünceye kadar ara sıra da tekrar eylemektir.

Yoksa – bir gazete a'râz-ı şahsiyeye ait bir havâdisi matbaaya geldiği sûrette neşr ederse ve o yola olan inhimâkını âleme ilân ve irâe eyleser hüsn-i netice çıkmaz.

Vâkıa bundan bir gazete şöhret bulur ve daima gerek ahlâk-ı milleti tahkîr (Diyarbakır vukûatı ve sâbık Ticaret Nazırı hakkındaki neşriyat gibi) ve gerek idare-i devletin bazı köşelerini agyâra karşı teşhir demek olan bu gibi sermayeden mahrum kalmaz. Yani memnûnen ve müteşekkiren neşr olunacağı malum olduğu için birkaç

kuruş postaya veya telgrafa fedâ ile tervic-i a'râz edenler eksik olmaz. Fakat böyle bir şöret erbâb-ı itibara göre güzel bir şöret değildir.

Hele bu defaki gibi için gazete tâlip olsa bile hükümetçe tecvizi câiz değildir. Çünkü hükümet-i seniyye dahi mezkûr telgrafnâmelerden dolayı müşkil bir mevkie düşmüş bulunuyor.

Maksadımız Osman Paşa Hazretleri'ni iltizam, yahut ashâb-ı telgrafnâmeyi ithâm değildir. Zira tarafını şahsen tanımadığımız gibi ahvâle dahi vukûfumuz yoktur. Biz yalnız bu gibi neşriyâtın gazete için münasebetsizliğini imâ etmek istiyoruz.

Osman Paşa Hazretleri mezûlen Dersaadet'e gelmekte bulunsa idi maddenin sâir hususça olan ehemmiyeti kemâ-kâne bâki kalarak yalnız idare-i umûmiyece olan ehemmiyeti azalmış olurdu. Çünkü "Bunun için azl edilmiş ve tebriye-i zimmet etmek üzere geliyor" yolunda tevilâta mahal verilir idi. Halbuki şimdi müşârün-ileyh Dersaadet'e gelmeyip Halep gibi mühim bir vilayete Bâbîâli'nin tensibiyle vali olunup o sıfatla yüz binlerce ahâlinin karşısına çıkmağa mecbur bulunacaktır. Gazete münderecâtı Halep'e Vali Paşa'dan mukaddem vâsıl olur ise artık zarurî istikbâl edeceklerin hâlini ve bunun ehemmiyetini düşünmeli!

Keyfiyeti biz zihnimize sığdıramıyoruz. Ve sükûta mahal bulamıyoruz.

N.9, s.71-2 / İMZASIZ

BİRİNCİ İSTANBUL DÖNEMİ

TENKİT

İFÂDE-İ MAHSÛSA –NUR GAZETESİNE CEVAP

Rusya umûr-ı hariciyesi nezâretinin mürûc-ı efkârı bulunan (Nur) gazetesi bir müddetten beri Avrupa politika erbâbınca câlib-i merak olan bir emr-i mühim üzerine beyân-ı efkâr ederek Avrupa ve bâ-husus İngiltere matbuatı için bir sermaye-i bahs ve makâl daha tedârik etmiş bulundu.

Mesele Devlet-i Ebed Müddet-i İslâmiye'ye ait olduğu cihetle matbuat-ı Osmaniye tarafından meskût anhü bırakılması – hükm-i hafif olmak üzere –

dikkatsizliğe verileceğinden **Mizan**'ımızın ahdesine isabet eden vazife-i cüziyeyi ifâ maksadıyla birkaç söz söylemeyi vecibeden addeyledik.

Vâkıa bir gazetenin münderecâtı ne kadar tenbihât ve ne derece ittılâ'ât semeresi olsa yine gazete münderecâtı dairesinde kalıp tesirleri dahi o nispette olacağından münderecât-ı mezkûrenin ittihâz olunmuş ve olunacak meslek-i resmiye zerrece tesiri olmayabilir. Onun için **Nur** gazetesi Rusya hariciye nezâretinin mürûc-ı efkârı bulunduğu halde münderecâtına verilecek ehemmiyetin hududu pek vâsi olmayacağı gibi, ancak zat-ı akdes-i cenab-ı hilafetpenâhiye olan sadakâti ile devletine olan muhabbetini hatt-ı hareket ittihâz eyleyerek kalemini vicdanının hüküm ve kararına tâbi eylmiş bulunan **Mizan**'ın münderecât-ı mahsûsa-i acizânesine isabet edecek ehemmiyet dahi şüphesiz o kadar bile olamaz. Bunu tasdik ve itiraf etmekle beraber **Nur** gazetesinin ortaya attığı sermayeden istifâde fırsatını ganimet addeylemekten dahi kendimizi alamıyoruz.

Nesh-i sâiremizde izah ve beyan ve âlem tarafından şerh ve ityân olduğu üzere Rusya hükümetinin harekât-ı âhiresi dört devlet-i muazzazumanın müttefikten muhalefetlerine meydan verip iş muharebe-i umûmiyeden havf olunacak mertebeye gelmiş iken, güya Rusya Devleti Fransa'ya istinâden muharebeyi dahi gözüne kestirip Bulgaristan'da icrâsına kendi kendini haklı gördüğü nüfuzu muhafaza etmek için ısrarda devam göstermiştir.

Fakat Fransa'da fark-ı siyasiyenin muvâzenesizliği cihetiyle hükümetin kararsızlığı meşhûd olup ittifakına pek de emniyet edilemeyeceği gibi – edirse bile – karşılarında bulunacak heyet-i müttefikeye nazaran iki devletin emr-i kifâyetleri meşkûk ve merdûd olduğundan bu halde Rusya hükümetinin ya müttefiklerden birinin hiç olmazsa bî- taraflığını temin, yahut kendisine ikinci bir müttefik taharri ve tedârik için sarf-ı gayretedeceği keyfiyeti dahi keza evrâk-ı havâdis sütunlarında mezkûr idi.

Mesele-i hazırada en ziyâde alakâdar bulunmak hasebiyle en mühim mevkide bulunan Devlet-i Aliyye-i Osmaniye'nin her iki cihet için nihayet derecede kıymettâr bir müttefik olduğu cümle indinde musaddık olduğundan hükümet-i seniyenin en ufak harekâtından bile Avrupa'da bir takım maani-i garibe çıkarmak için gayret gösteriliyor idi.

Lâkin Hükümet-i Seniye bu babda kıymet-i asliyesini tezyid edecek bir mesleki ihtiyatkârîde devam ederek tedâbir-i mülkiyesiyle tedârekât-ı askeriyesini ikmâl etmekle beraber hiçbir tarafa lüzumundan ziyâde rûy-ı muvâfakat göstermemiş ve hîn-i iktizâda menâfi-i mukaddese-i hilafet ve saltanatı temin ve vikâye için en münasip olan mevkiî tutabilmek maksadıyla hürriyet hareketini muhafaza etmek azim ve hizmete derece hâlel vermemiş iken bile İngiltere sefid-i cedidi güya Babîâli'ye bazı tebligât-ı mühimmede bulunduğu halde iş bu tebligâta pek de nazar-ı iltifatla bakılmadığı zehâb ve iddiaları Dersaadet gazetelerinin sütunlarına bile girince Avrupa'da bir hayli kıyl ü kâle meydan açılmış idi.

Binâen-aleyh **Nur** gazetesinin bend-i âhîrinde beyan olunan efkârın Avrupa mehâfil-i siyasiyesinde tesirat-ı külliyesi mûcib olduğu şâyân-ı taaccüb değildir.

Rusya'nın sâir gazeteleriyle beraber **Nur** gazetesinin kavline nazaran Rusya Devleti'nin âmâl-i Şarkiyesi Bulgaristan'ın kesb-i imtiyaz etmesiyle hitam bulduğu cihetle fî-maba'd Rusya tarafından devlet-i ebed müddetin istiklâl ve tamamîyet-i mülkiyesine tecâvüz için bir mâni kalmamış ve binâen'aleyh Rusya Devleti hilâfet-i azimâya karşı en güzel dost, en sâdik müttefik, en sağlam istinadgâh olabilecek hâl kesb eylemiştir. İş bu netice-i gayr-i melhûzanın husûle gelmesi dahi güya pek cüzi bir şeye mütevakıf olup o da hükümet-i seniyyenin yed-i ihtiyarında imiş.

(Rusya politikasını muhakeme ile **Nur** gazetesinin mündericâtına emniyetsizliğimizi mübeyyen olan mülâhazât-ı acizanemiz matbuat idare-i bihyesi tarafından geceleyin sayfalar tertib olunup gazete makineye girdikten sonra ihrâc olduğu cihetle sayfalarımızı bu sûrtte çıkarmağa mecburiyet hâsıl olmuştur.)

Rusya'da itimadımıza şâyân bir cihet varsa o da Rusya ahâlisinin İmparator Hazretleri'ne olan sadakât ve itaatleridir. Bu itaatın derecesini Garbî Avrupalılar layıkıyla takdir edemezler ise de Halifemiz ve Padişahımız Efendimiz Hazretleri'nin en küçük arzularına hürmeten fedâ-yı cihanı canımıza minnet bilen bizler tamamıyla takdir edebiliriz.

İşte bunu bildiğimiz için hükümet-i seniyyenin hanedan imparatorunun nam ve şanı ile menâfi-i sahihamızın vikâyesi esası üzerine ibtinâ edilmiş bir ittifakı kabulde tereddüt göstermeyeceği melhûz ise de iş bu ittifakın düvel-i sâire ile olan münasebât-ı dostanemizi bâ-husus böyle bir zamanda ihlâl etmemesi husûsunun dahi şart-ı azam olacağını tahmin için zahmet çekmek icâb eylemez zannederiz.

**N.144, s.1320-1 / İMZASIZ
BİRİNCİ İSTANBUL DÖNEMİ
TENKİT**

MONİTÖR'ÜN BENDİ

Memâlik-i Osmaniye'ye ecnebi sermayesi ithâliyle isti'mâlinin fevâ'id ve mehâziri meselesi henüz netice-pezir olmaksızın müddet-i medfide mübâhesât-ı adideye sebebiyet vermiştir. Hükümet-i Seniyye – bir seneden beri ibrâz etmekte olduğu gibi – delâil-i aleniyesiyle mülkün imârını, ihyâsını ta'cil eylemek niyetini izhar eyledikçe mesele-i mezkûre vakit be- vakit mübâhesât-ı matbuat meydanına çıkmaktadır. Bu imâr-ı mülk husûsu ise hissölunacak kadar tedenni etmiş bulunduğu gayr-i kâbil inkâr bulunan servet-i asliye-i ahâlinin tezâyidine vâbestedir. Servet-i umûmiyeden bahs olunduğu vakit muhtac-ı hevâyic-i zarûriye olan sunûf-ı ahâlinin ahvâli en ziyâde nazar-ı dikkâte alınmak icab eyler. Binâen-aleyh memâlik-i muhtelifte erbâb-ı ilm servetinin taht-ı tasdik itiraflarında olduğu vecih üzere şu hâlin ıslâhı için en esaslı ve en ziyâde kâbil-i icrâ olan umûr-ı nâfia-i umûmiyenin icrâsıdır. Bu halde Hükümet-i Seniyye'de teşebbüsât ihdâs etmek lüzum-ı kat'iyesi ahde-i hükümete terettüb eyler.

Şu esas mevzua nokta-i nazarından elzemiyet ve ehemmiyeti derkâr olan bu gibi işlerin yerli vesâit ile icrâ olunabilmesini yahut tabir-i âhirlle Hükümet-i Seniyye'nin ecnebi sermayesi muâvenetinden sarf-ı nazar edebilmesini tayin etmek lüzumu meydana çıkar. Bunun cevabı ise kolaydır: Memâlik-i Osmaniye'nin elli senelik vukuât-ı tarihiye-i sanaiye ve maliyesinden vâzihan zâhir ve ayân olur. Sırf yerli olmak üzere bir faaliyet-i sanaiye cereyânı husûle getirmek için edilen bil-cümle teşebbüsât-ı gayr-ı müsmire ve tecârüb bî-faide ta'dâd olunabilir.

İkinci derecede olup da yine vücuda getirilememiş teşebbüslerin misallerini zikr eylemek ise bâdi-i tatvil-i kelâm olur. En güzel tedbirler bile ehemmiyetsiz birtakım tesirât-ı muvakkiteden başka bir şey hâsıl etmemişler. Bu netice muhakkaktır: El-hâlet-i hizze Hükümet-i Seniyye'den pek çok zengin olan milletler bile kendiliklerinden hiçbir şey yapamayıp umûr-ı azimelerinin icrâsı veyahut umûr-ı mezkûreye mahsus istikrâzât akdi için ecânibe cizye güzâr bulunmaktadırlar. Ağır fakat zarûri olan şu ihtiyaçtan Avrupa Devletleri'nin pek azı âzâdedir.

Zaten her şahsın olduğu gibi her kavmin dahi mukadderâtı komşusunun muâvenetiyle mübâşeret eylemek değil midir? Fi'l-hakika hüsn-i sûrette ve hüsn-i temyiz ile isti'mâl olunan şu mu'âvenet değil midir ki sonraları bir şahısta vâki olduğu gibi bir kavim ve millete dahi ecnebi muâvenetinden sarf-ı nazar eylemeye müsaade-bahş oluyor?

İtirazât-ı vâkia esas-ı mezkûreye ait olmayıp bu esasın sûret-i tatbikine râci olduğu malumdur. Sarf-ı delâil safсата perdâzâne ile Hükümet-i Seniyye'nin terakkinin intişârına el-ân sed-keş-i mümânaat olduğu zannında bulunanların adedi yevmen fi-yevmen azalmaktadır.

Böyleleri Avrupa altınının istimâline karşı beyân eyledikleri mevâd-ı müddea behalarında ifrâta varıyorlar. Tekrarına lüzum görünmeyen senetleri ise ecnebi nüfuzunun tavsii, dâhil-i memâlikte hukuk-ı mütezâdenin vücud ve zuhûru, süferânın müdahale-i muhtemeleleri gibiahlâk ve siyasete müte'alliktir.

Bu babtaki zararların azâm ve mübalağası zâhir ve bedîdâr olmakla beraber bî-esas oldukları iddiası dahi fikdân-ı sıdk ve hulûsa daldır. Evet, maziye doğru ircâ-ı nazar edilerek hükümet ve memleketin zararına olmak üzere bazı sû-i isti'mâlât misalleri ile bazı mütâlib-i gayr-ı muhakka ve tasdiât-ı gayr-i maraziye bulunur ise de hükümetin dikkât ve himmet-i dairesi bu sû-i isti'mâlâta karşı – memlekete ithâl edilen yabancı sermayelerinin günden güne maa ziyâdet-i tagyir renklerini mücib olan usûl-i tehdiye ve takbidiye ittihâzıyla – sed-keş-i muhalefet olmuştur. Ashâb-ı imtiyâz ile onların teşkil eyledikleri şirketleri muhâkem-i Osmaniye'ya tâbi kılarak onların milliyet-i zatiyeleri ref edilmiş değil midir? Devletli Hasan Fehmi Paşa Hazretleri'nin zaman-ı nezâretlerinde umûr-ı nafia dairesinde esas ve numûne olmak üzere tanzim edilen mukavelenâmeler ilm-i hukukta yedd-i tûlası olan müşâr-ı ileyh hazretlerinin ikdâmât ve iştigâlâtını in'ikâs eylemektedir. Bunlar lüzumu derkâr olan

kavânin-i cedîde esasını şâmildir ki memâlik-i Osmaniye’de teşabbüsât-ı sanaiyenin tâbi bulunduğu usûl ve âdâtın tanzim ve ıslahına yardım eyleyecektir. Esas ıslahat vaz edilmiş ise de henüz na-tamamdır.

İmtiyaznâmelerde “Şirket-i Osmanlı olup Hükümet-i Seniyye’nin kavânin ve nizamâtına tâbi bulunacağı ve müstahdeminin fes giyecekleri, mühendis ve sâir erbâb-ı ihtisâsın gayr-i müstahdeminin tercihen teba-i Devlet-i Aliyye’den olması... ilh” gibi mevâdı bulmak şâyân-ı ehemmiyet ise de fakat gayr-i kâfidir. Buna kanaat hâsıl etmek için Hükümet-i Osmaniye’nin hududuna hem-civar olup bazıları da Avrupa heyet-i düveliyesine daha pek yeni bulunan memâlike doğru atf-ı inzâr etmek kifâyet eyler.

Bunların umûr-ı nafi’aya müteallik nizâmât-ı husûsiyeleriyle memâlik-i mezkûrede anâsır-ı ecnebiyenin fiil ve hareketleri üzerine mevzu olan tadilât-ı mühimmenin muayenesi şüphesiz numûne-i hüsn-i hareket olacaktır. İmtiyaz istihsâl eyleyen ecnebi şirketlerinin nizâmâtı makarr-ı şirketin dâhil-i memlekette tesis edilmesi ve şirketlerin meclis idarelerinde âzâ-yı mahalliyenin ekseriyette bulunması mecburiyetini vaz ve şirketin icraatını teftiş ve tetkik için işte alâkadar olan nezârete en vâsi hatt-ı hareketi hasr ve tahsis eyler. Şirketlere kendi eshâmıyla icrâ-yı ticarete bulunmayı takibât-ı kanuniye ile men eylediği gibi inşaathânelerde amele-i ecnebiye istihdâmına katiyyen mümâne’at gösterir ve birlibden olmayan erbâb-ı fen ile müşterek-i teşebbüsât olanların adedini dahi gayet mahdûd bir nispette tayin ve tahdid eyler.

İşte sermayeler bu vecih ile celb olunarak teşebbüsât-ı ecnebiye tesirâtını zâyî eylemekte ve memleket dahi taraf-ı hükümetten ihâle edilen işlerden istifâde eylemektedir. Hükümet-i Seniyye ise henüz bu raddeye vâsıl olmamıştır. Ekseriya muamelât-ı cesime sermayesi olmayıp yalnız ismen yerli olan ve maksad-ı yegâneleri imtiyazları sayesinde süratle kesb-i servet eylemekten ibaret bulunan kimselere ihâle ve itâ kılınmaktadır.

Bundan dolayı ashâb-ı sermaye istihsâl-i imtiyazda ziyâde müsteredd olup imtiyaz ise alelacele her tarafa nakledilerek tedenni-i kıymet eylemektedir. Ecnebi sermayesi aleyhinde olarak daima beyân olunan mahaziri izâle edecek vesâit ise mümteni-ül husûl değildir. Kullanılan sermayenin kâr ve menfaati nazar-ı dikkâte alınarak umûr-ı cesimenin evvel-i emirde memleketin lehine ve yerli anâsırına fayda-

bahş bir sûrette ihâle edilmesi hakikatine vukûf-ı iktizâ edeceğinden Zat-ı Şevket-semât-ı Hazret-i Padişahi'nin delâlet-i celile-i melikânelerinden teba-i sâdika kullarının kemâl-i tehâlûkle bu babda intizâr eyledikleri esaslı tedâbir-i kanuniyedir.”

N.14, s.120-1 / İMZASIZ

BİRİNCİ İSTANBUL DÖNEMİ

MAKALE

EVRAK-I HAVÂDİS

Tarik – Refikimiz Cuma nüshasında İngiltere Hâriciye Nâzırı Lord **Edisley**'nin vefâtından behs ettiği sırada

*İngiltere politikasında şu aralık görünen bazı muvaffakiyetsizliği Lord **Edisley**'nin vefâtı teşdîd edebilecek hâlâttan sayılır.*

diyor. Eğer şu ifade-i muğlakadan maksat müşkilât-ı hazıranın Lord **Edisley**'nin vefâtıyla artacağını beyân etmek ise refikimiz ifâdede yanlışlığı gibi isâbette dahi yanlışmıştır. Zira Lord **Edisley** âhiren Salisbury kabinesinin kuvvetini tezyîd etmeyip bilakis dûcâr-ı zaaf olmasına sebep addolunuyor idi. Hatta geçen hafta **Edisley**'nin riyâset-i umûrdan ve meydan-ı siyasetten büsbütün çekileceği haber verilmiş idi ki bu dahi gerek Salisbury kabinesinin ve gerek Turiy fırkasının menâfi-i umûmiyesini muhafaza tedbiri neticesi idi.

– Cumartesi icmâlinde refikimiz güya “diplomasi mesleğinden yetişmemiş (!) olan” Fransa Hâriciye Nâzırı Mösyö Floran'a birtakım iltifatlarda bulunuyor. Fakat Mösyö Floran refikimizin iltifatlarından pek de memnûn kalmasa gerektir.

– Refikimiz salı icmâlini Bulgaristan heyet-i muhâlifesi reisi Mösyö Çankof'a tahsis ederek mumâ-ileyh ile hükümet-i seniyye miyânesinde cereyân edecek müzâkereye ehemmiyet vermek istiyor. Bulgaristan hâriciye müdürü tarafından neşr olunan evrâk-ı resmîyede meşhûd olan efkârı Mösyö Çankof bu defa tadîl etmiş

bulduğundan iki taraf beyninde itilâf husûlüne ümit hâsıl oluyor. Bu halde meelenin tesviyesi yolunda dahi hayli mesâfe kat edilmiş olacaktır.

Tercümân-ı Hakikat – Tercümân refikimiz Perşembe nüshasında Lord **Edisley**'den bahsettiği sırada

Bu zatın heyet-i vükelâda dâhil olduğu müddetçe ittihâz ettiği politika Şark'ta muhafaza-i sulh gayretinde bulunanları pek de memnûn etmemiş olduğuna göre bu defaki istifâsı Avrupa mehâfil-i diplomatikyesinin ekseriyesinde memnûniyetle telâkki olunacağı şüphesizdir.

diyor. Bize kalırsa Lord **Edisley** İngiltere heyet-i vükelâsı efrâdı içinde Şark'ta muhafaza-i âsâyış gayretinde bulunanları en az dil-gîr edenlerin birincisidir. Çünkü mumâ-ileyh efkâr-ı mûtedile ile meşhûr idi.

– Geçen nüshamızda Levant Herald gazetesinde gördüğümüzden dolayı şikâyet ettiğimiz bendi aynen tercüme olunup Tercümân refikimizin mezkûr nüshasının birinci sayfasında mûnderiç olarak gördük. Refikimiz bendin muhteviyâtını red ve cerh yolunda bir söz söylememiştir. Levant'a yakıştıramadığımızı Tercümân refikimize asla yakıştıramayacağımızdan mütercimim sehvine haml ederek ihtiyâr-ı sükût eyleriz.

– Refikimiz pazartesi icmâlinde Bulgaristan heyet-i mebusasının hükümet-i seniyye tarafından usûlü vecihle kabul olunacağını imâ ediyor. İş bu fikr-i savâbı birinci olarak refikimiz beyân ediyor. Rûfekâ-yı sâiremiz ise heyet-i mezkûreye Avrupa'da edilen muâmelenin aynı icrâ olunacağı zehâb-ı sathiyesine düşmüşlerdir.

– Saadet – Refikimiz Saadet cumartesi icmâlinde Salisbury kabinesinin kuvvetsizliğinden bahs ederek bundan dolayı itidâlkârâne-i meslek ittihâz etmeye mecbur olacağını beyân eyliyor. Halbuki geçen nüshamızda beyân ettiğimiz vecihle umûr-ı hâriciyede İngiltere kabinesinin harekât-ı şedîdesinden bâ-husus kabinenin dâhilen zaafa dûçâr olduğu vakitte korkulur.

– Refikimiz Beyoğlu’nda neşr olunan Levned Herald ile Monitör ve-Oryantal gazetelerinin “yekdiğerine muhâlif iki menfâate” **yani Levant’ın İngiltere’ye ve Monitör’ün dahi Rusya’ya** hizmet etmek fikriyle havâdisi doğru yazmadıklarından şikâyet ediyor.

Şu şikâyet Levant ile Monitör müşterilerinin menfâatleri namına olarak icrâ olunuyor ise (zira o müşteriler içinde bir hayli Osmanlı dahi bulunuyor) refikimizin şikâyetine âcizâne iştirâk eyleriz. Lâkin fıkranın nihayetinde münderiç olan şu

Bulgaristan ahvâline dâir malûmât-ı sahîha ve bî-tarafâne alınamaması bâdi-i teessüf olmamak kâbil olamaz

ibâresinden tahmin olunduğu üzere şikâyet-i havâdis almak husûsunds tesâdüf olmayan müşkilâtta ileri geliyorsa taaccübümüzü zapt edemeyiz. Zira menâbi-i malumât Levant ile Monitör’ün sütunlarına münhasır değildir.

– Refikimiz pazartesi nüshasında İngiltere’nin Mısır komiseri Sir **Drumond Volf**’un memuriyet-i mahsûsa ile Dersaadet’e geleceğinden bahsederek pek güzel efkâr ve mütâlaât beyân eyliyor.

Refikimiz kavlince **Sir Volf** Say ve İkdâm ile geçen seneler bazı semereler istihsâline muvaffak olduğuna nazaran bu defa dahi muvaffak olacağı memûldür. Fakat refikimizin pek doğru olan mütâlaası vecihle bu sene Mısır ahvâli tebeddül etmiş bulunduğundan cereyân edecek müzâkerede dahi küllî fark görülecektir.

Şu kadar ki refikimizin ifâdesine nazaran Sir **Volf** yalnız Mısır umûrunu müzâkere için gelecek. İstihbârât-ı husûsiyemize bakılırsa mumâ-ileyh için Mısır meselesi maksat olmayıp vesiledir. Mezkûr icmâlin nihayetinde refikimizin haber verdiği gibi Devletli Muhtar Paşa Hazretleri’nin Mısır’dan müfârakat etmeyeceği husûsu dahi bâlâdaki tahkikatımızı müeyyid gibi görünüyor.

Levant Herald – Refikimiz Levant **Gemlik’ten** mektub-ı mahsûs sûretinde maden idaresinin tâliplerin işlerini tas‘ib yolunda göstermekte bulunduğu sû-i istimâlden şikâyet ediyor. Refikimizin kavlince bir adam istihsâl-i ruhsat için lâ-akall yedi-sekiz sene uğraşmalıdır. Refikimizin iş bu iddiasındaki mübalağanın derecesini tahmin edemez isek de geçen temmuz ayında ehîbbâmızdan biri tarafından orman ve

maden meclisine verilen ve İzmit mutasarrıflığı ile şehir emâneti taraflarından tasdik ve tasvip olunan ve usûl ve nizâma tatbik edilen bir istidânın meclis-i mezkûrun ilgâsı gününe kadar muâmele-i lâzımeyle mazhar olduğu görülmüştür.

Husûs-ı mezkûru Levant refikimiz Agop Paşa Hazretleri'nin nazar-ı dikkâtine arz ediyor. Biz de âcizâne iştirâk ederiz.

– Levant cumartesi nüshasında büyük bir bend-i mahsûs neşr ederek mesele-i hâzırayı müşkilât nokta-i nazarından muhâkeme ediyor. Levant'ın fikrinde müşkilâtın esası prens intihâbı husûsunda olup şimdiye kadar husûs-ı mezkûrun sürüncemede kalması Rusya'nın muâhedeye gayr-ı muvâfik mutâlib-i mahsûsasından ileri gelmiştir. İbtidâları General Kaulbars'ın memuriyeti ve mumâ-ileyhin harekâtı tevli-i müşkilâta bâis olduğu gibi âhiren dahi Prens **Minkereleski**'nin namzettığı gâilenin kesb-i şiddet etmesine sebep olmuştur. Refikimizin kavlinde Rusya Prens Nikola'nın namzetliğini geri alırsa mesele hemen tesviye-pezîr olur.

Levant'in mütâlaâtı muvâfik-ı hakikat ve şâyân-ı tahsin ise de prens intihâbı lüzumu Bulgaristan gâilesinin nihayetine doğru zuhûr etmiş bir ihtiyaç olduğuna binâen ondan evvelki kısmından dolayı mesûliyetin kime râci olduğunu beyân etmemesi bend-i mezkûru kıymetten düşürüyor. Mesûliyet-i mezkûreye gelince kâmilen İngiltere'ye ait olduğu âlemin taht-ı tasdikindedir. Bu taktirde mesûliyetin bir kısmı Rusya'nın hissesine düştüğü gibi daha büyüğü İngiltere'ye verilmek iktizâ eder.

– Levant Bulgaristan'da âsâyışın ber-kemâl olduğunu ve her bir tarafında kanun ahkâmıyla hükümet-i hâzıra o emrinin meriyyü'l-icrâ bulunduğunu beyân ederek bazı Dersaadet refiklerinin **yani Monitör takımının** neşriyât-ı tarafgirânelerinden şikâyet ediyor. Levanted refikimiz dahi bî-tarafâne söz söylediğini güç iddia edebilir zannederiz.

Monitör - Oryantal – Monitör refikimiz perşembe icmâlinde Bulgaristan'ın Rusya tarafından ve Şarkî Rum ilinin dahi devlet-i ebed-müddet cânibinden işgâl

edilmesini tensîb eder bir bend-i mahsûs neşr ediyor. Bendin neticesi yeni bir şey değilse de bu neticeye gelmek üzere tertip ettiği mukaddemede meselâ

Lord Salisbury'nin planı Balkan şebh-i cezâresinde Rusya ve Avusturya menâfiini çarpıştırıp iki devlet beyninde muhârebeye kapı açmak veyahut hiç olmazsa mücâdele-i siyasiyeye meydan verip bu sûretle ittifâk mislini bozmak husûslarına münhairdir. Bu dahi İngiltere'yi bulunduğu yalnızlıktan kurtarmak içindir. Bu maksat bir-iki kere husûle geçmek üzere iken son dakikada Prens Bismark müdâhale ederek Lord Salisbury'nin muvaffakiyetine mâni olmuştur.

diyor ki ayn-ı hakikat addedilmeye şâyândır. Zaten Mizan'ın mütâlaâsına râğbet etmiş olanlar bu efkârın tafsilâtını sütunlarımızda müşâhede eylemişlerdir.

– Refikimiz cuma nüshasında Sir **Volf**'un Dersaadet'e memuren gelmesinden bahsettiği sırada “Osmanlılar'ın İngiltere ile revâbit-ı kaviyyede bulunmak arzularına hiçbir vakitte hâlel gelmemiş olduğunu” beyân ederek İngiltere arzu ettiği halde mumâ-ileyhin memuriyetinden hüsn-i semere görülebileceğini söylüyor. Refikimizi hakikaten tebrik ederiz.

– Cumartesi icmâli yine Bulgaristan'ın işgâli lüzûmuna dâirdir. Daima bir türlü sadâ işitmekten usandıığımızı beyândan başka artık bu babda sarf olunacak sözümüz kalmadı.

S.19, s.156-7 / İMZASIZ

BİRİNCİ İSTANBUL DÖNEMİ

TENKİT

MAZERET

Saadet bir “Osmanlı” gazetesidir. Osmanlı demek “Türk” demektir. Türk ve Osmanlı tabirleri ise kendilerine mâlik olanlarca “Müslüman”lığa yabancı değildir. Cümlemiz için nihayet dereceda muhterem olan şu üç ünvanın altında tecessüm eden **bir** heyet-i mukaddeseye ait bil-cümle umûr ve husûsu kalbimize pek yakın tuttuğumuz cihetle Saadet gazetesini dahi uzak tutmak istemeyiz.

Fakat Saadet refikimiz esasen iki renkli olup bâ-husus bu hafta renklerin ikisi de pek ziyâde meydana çıkmış bulunuyor.

Renklerin biri oldukça ciddi görüldüğü cihetle bizim için kapalı değildir. Lâkin diğeri külliye meçhûlümüz bulunduğundan taraf-ı malûma hasr-ı mebbas husûsundaki mazeretimiz şâyân-ı kabul görülmelidir.

Ma-mâfih iki tarafın da bize bil-cümle vakâr ve haysiyet ashâbına muhatap olabilecek sûrete girmesi için – refikimizin birbirinden başka zannetmek hatasında bulunduğu – “Türk”lük ve “Osmanlı”lık ve “Müslüman”lık namına olarak duada kusur etmeyiz.

Muhatap makâmında tutabildiğimiz kısım hakkındaki mütâlaat-ı âcizânemiz ise mahallinde – yani “Evrâk-ı Havâdis” kısmındadır.

–

Bâlâdaki satırlar dizildikten sonra dünkü Saadet’te hitâb-ı acib görüldü.

Cevap olarak şunu diyebiliriz: Saadet’in neşriyatı men olunsun diye “ilticâ” etmedik. Memâlik-i mahrûsede “şârivâri” neşrine ruhsat olup olmadığını suâl için “ilticâ” etmiş idik. Maksudumuz mivâfik-ı cevap aldığımız halde **gülünçhâne-i Osmani** erkânından birinin taht-ı idaresinde bulunmak üzere Saadet’in öbür kısmına müdafaa edecek vasıta-i neşr için ruhsat talep eylemekten ibâret idi.

Ağrâz-ı şahsiye ile uğraşmak husûsunu mesleğimize veremediğimiz gibi, terbiyemize dahi veremeyiz. Terbiyemize versek bile – tecavüzât-ı şahsiyeden halkımızın mütelezziz olacağına hüküm gibi bir iftirâya mahal kalacağından – kâriin-i kirâma olan hürmetimize veremeyiz.

Binâen-aleyh Saadet gazetesi “ilticâ”mızın efkâr-ı ammenin hüsn-i tabiatı dairesini tecâvüz etmeyeceğinden emin olsun. Ol babta yalnız mahkeme müstesnâ olabilir.

**S.4, s.29 / MENEMENLİZÂDE TAHİR
BİRİNCİ İSTANBUL DÖNEMİ
MEKTUP**

Mizan Heyet-i İdaresi Huzur-ı Âliyesine

Saadet ve Tercüman-ı Hakikat gazetelerinde her türlü usûl-i tenkidin hilâfında olarak aleyhimde neşredilen şeylerin mâhiyetlerini efkâr-ı umûmiye tayin edeceği cihetle o babta bir şey söylemek istemem. Ancak öyle muteber gazetelerin bu gibi şeylere vasıta-i neşr olmasına beyân-ı teessüf etmekten kendimi alamam. Husûsiyle talebe-i ulûm lisanından öyle sözler işitmek ne kadar şâyân-ı teessüf görülse şâyândır.

Âdâb-ı münazara dâhilinde itirâz etselerdi ben de cevabımı yazardım. Fakat şimdiki halde bu gibi şeylere karşı sükût etmekten güzel cevap olamaz.

BİRİNCİ İSTANBUL DÖNEMİ

MAKALE

HARP OLACAK MI OLMAYACAK MI?

Beş on seneden beridir Avrupa'da aralık aralık harp havâdisi çıkıp efkâr-ı umûmiyeyi telaşa düşürmekte ve akabinde makâmât-ı resmîyeden vâki olan teminât-ı sulh-i cûyâne ile havâdis-i mezkûre tekzib olunarak istihsâl-i sükûn edilmektedir. Bu defa mutadından kuvvetlice olarak meydan bulan harp korkusu acaba sâirleri gibi kolayca def olunabilecek midir?

Vâkıa ortalığı arada sırada istilâ eden harp havâdisi defaatle tekzip olunup teskin-i ezhân vâki olmuş ise de muharebe-i âhireden beri düvel-i muazzama beyninde cereyan eden münâsebât-ı umûmiyedeki gerginlik hiçbir vakitte gevşememiştir. Matbuâta sirâyet eden muharebe korkusu ricâl-i devlet tarafından kürsi-i hitâbetten tekzib olunarak matbuat zımnen sükûta davet olunmuş. Fakat devletler beynindeki emniyetsizlik bâki kalmış ve neticesi bulunan tedârikât-ı harikulâdenin arkası alınamamıştır. Fazla olarak melhûz olan fenalığı kuvvetlice karşılayabilmek üzere her biri ittifaklar arkasına düşmüş ve bununla karşısındakinin şikâyatını arttırmıştır. Bu ahvâl bugünkü günde vahim denilebilecek bir renge girip âlemin rahat ve emniyetini ihlâl eylemiştir.

Cemiyet-i mütemeddine ahvâliyle münasebât-ı düveliye cedvelini tedkik eylemiş olan erbâb-ı vukûf, vukuât-ı hazırayı pîş-i nazara alınca Avrupa ufkunun birçok muharebe bulutlarıyla çoktan beri muhât bulunduğunu tasdik için tereddüt etmiyorlar. Ortada birkaç mesele vardır ki zıddiyet-i menâfi cihetiyle sulhen hal ve tesviyeleri muhal addolunuyor. Fakat herkes mesâil-i mezkûrenin icab ettirdiği hazırlıklara kıyâm ederek muvâzene-i maliyesini ihlâl edecek tedârikât meydana getirdiği ve ahvâlin bu minval üzere birkaç sene daha devamı takdirinde mezâyika-i maliyenin iflas-ı umûmi mertebesine vâsıl olacağını bildiği halde mukarrer olan hareket-i katiyeyi tehir için gayret-i fedakârâne ibrâz etmekten geri durmuyor.

İş bu ahvâl-i garâbete iştîmâlin hikmet ve illeti nedir?

İlleti şimdiki harbin eslihâ-i nariyyenin kesb ettiği kemâl-i müthiş münasebetiyle eski harplerden nispet kabul etmez mertebede ağır bulunmasıdır. Eslihâ o kadar mükemmel, sarfiyat o kadar pahalı, tesviye olunacak meseleler o

kadar karışıktır ki mağlup olanların mertebe-i sâbıklarını bulmak üzere az müddet içinde davranabilmelerine ihtimâl verilemiyor. Mağlubiyet herkes için melhûz olduğu cihetle meyl-i tehhür ve hiss-i tereddüt pek tabii görülür. Lâkin bu tereddüt ve tehhürün başka türlü bir fenalığı vardır ki o da gözden bir türlü kaçmıyor. O fenalık ise muharebe tehhür ettikçe tehhür nispetinde şiddet ve dehşetinin ve vehâmet netâyicinin de tezâyüd edeceği hususudur.

Binâen-aleyh muharebeyi medeniyet-i hâzıra için büyük bir leke makâmında telâkki edenlerin meyânında bile onun bir gün evvel zuhûrunu temenni eyleyenler çoktur.

***

Avrupa devletleri beyninde büyük bir mücadele için istidâd tevliid eden iki menba mevcut olup birinin harpsiz olarak külliyyen kapanması Almanya Devleti'nin âlem-i medeniyeti minnettâr etmek üzere fedakârâne hareket etmesine mütevakıf ise de, diğzerinin muharebesiz men-i fesadı muhâl addolunuyor. Mezkûr iki menba-ı fesadın biri **Alsas ve Loren** meselesi, diğzeri dahi bir asırdan beri mevcut olup türlü türlü renklere giren ve el-yevm gah Bulgaristan, gah Asya-yı vüsta meseleleri namıyla rev-nümâ olan Şark meselesidir.

Fransa'yı mağlup eden Prusya Devleti yeni bir şekilde girmekte bulunan Almanya'nın ittihâdı gayretine tabiyet ederek vaktiyle cebren tefrik olunmuş Almanya parçası olmak bahanesiyle **Alsas ve Loren**'i Fransa'dan ahz için ısrar göstermiş idi. Perişan bir halde bulunan Fransa çaresiz muvâfakat etmiş idiyse de akd-i sulh esnasında bile mezkûr eyaletleri istirdâd fikrinden vazgeçemeyeceğini setr edememiş idi. Bu fikir Fransa'nın kuvveti iade olundukça artarak bugün resmen vezâif-i milliye defterinin ilk sayfasına derc olunmuş bulunuyor.

Almanya Devleti on yedi seneden beri mezkûr iki eyalet ahâlisinin Fransa'ya olan meylini kırmak için şiddetli bir gayret gösterdiği halde emeği meyl-i mezkûru bir nevi hastalık hâline sevk ederek kuvvetini arttırmaktan başka bir semere vermediğinden bu hâli Fransa'nın inat ve ısrarına sebeb-i meşrû makâmında görenler az değildir.

Fransa ise her bir me'mulün hâricinde olarak kendisini toplamış ve miktar ve mahiyetçe kimseninkinden aşağı addolunmayan asker techir eylemiştir.

Şu esbâba nazaran **Alsas ve Loren** Almanya'nın elinde buldukça Fransa ile Almanya beyninde vukû bulacak muharebeyi vakt-i münasipte icrâsına teşebbüs olunacak bir karar-ı kati makâmında telâkki için tereddüt olunamaz.

Almanya bu muharebeyi men edebilir demiş idik. Sözüümü şerh edelim. Eğer Almanya Devleti **Alsas ve Loren**'i Fransa'ya bir sûretle iade ederse, yahut Alsas'ın bir kısmı ile Loren'i Fransa'ya vermek veyahut iki eyaleti bî- taraf bir hükümet şekline koymak üzere tarafeynce ittifak vâki olursa iki devlet beyninde harp için başka sebep ve münasebet kalmaz.

Fakat Almanya'nın bu sûretlerin birine muvafakat etmesi umûr-ı müşkileden ma'düddur. Çünkü Almanya farzen en temiz bir hiss-i necâbete ve alicenaplığa tabaiyet ederek sûr-ı mezkûrenin birini kabul etse bile halk nazarında vakar ve haysiyetini külliyyen vikâye etmeye muvaffak olamayacaktır. Bunun için Almanya böyle bir harekete cesaret edemiyor ve muttasıl silahlanarak memâlikin kuvvet ve servetini huzur ve rahatını ihlâl edip duruyor. Halbuki insaniyet ve medeniyet nokta-i nazarından sarf-ı nazar olunup yalnız diğ er menba-ı fesat seyline **Alsas ve Loren** seylinin ilâve olunmasından dolayı Avrupa istiklâlince hâsıl olabilecek tesirât-ı azîme noktasından mesele muhakeme olunursa Almanya'nın o yolda ibrâz edeceği hareket umûm-ı memâlik-i mütemeddine için şâyân-ı tahsin ve intizâr bir alicenaplık sırasına geçeceği gibi, Almanya'nın istikbâlini temin için icrâsı vacip bir hüsn-i tedbir makamında dahi tevil ve tervic olunabilecektir.

Bunun için "Mizan" Alsas ve Loren meselesinin kapandığını görmek ve alkışlamak için en ziyâde müheyyâ olanların biridir.

***

Diğ er menba-ı mücadeleye gelince, onun fasl ve tesviyesi o kadar kolay değildir. Fakat yalnız bırakıldığı halde mazeretinin tahdidi yahut neticesi gayr-i meşkûk bir muharebe ile külliyyen defî umûr-ı mümkinedendir.

İş bu ikinci meselenin bu kadar şiddet kesb etmesine düvel-i muazzama sebep olmuş olup tamiri için beş altı seneden beri gayret gösteriliyor ise de bir semere görülemiyor.

İslâv unsuru bir asırdan beri Şark'a doğru tecâvüz etmekte ve bu tecâvüze insaniyet ve medeniyet rengini verip âlemi iğfâl eylemekte idi. Panislavist

komitelerinin memurlarıyla akçesi bir devlet-i muazzamanın beş yüz senelik mülk-i meşrûu bulunan vilayâtı ifsâd ederek ikâ ettiği karışıklıkları – müfsitlere hâmilik eden resmî memurlar tarafından tasni olunan layihalara binâen güya – zulm ve taassub neticesi makamında gösterilmiş ve bu vecihle sözde mezâlim tahtında bulunanlar ile hem-mezhep olan Rusya Devleti'ne bir nevi metâlib-i tecâvüz-kârâne için vesile olmuş idi.

Palmerston gibi mâhir diplomatlar bu oyunların mâhiyetlerini bildikleri cihetle Ruslar'ı Şark'a tahrik eden kuvvetin hiss-i diyânet ve insaniyet olmadığını ispata kıyam ile Avrupa'yı bir aralık Rusya Devleti'nin muvâzene-i âlemi ihlâlâ müstaid olan tecâvüzatın önüne sed çekmek üzere kandırmağa muvaffak olmuşlar ise de bir taraftan ekser hükûmat-ı Garbiye'nin ince politika hafâyâsından bî-behre olan meclislerin nüfûzu altına girmesi, diğer taraftan Kırım Muharebesi hengâmındaki ittifakın bekâsına ve âsârının tekrarına hizmet edecek ricâlin hiçbir tarafta görülmemesi tecâvüz edenin ellerini çözüvermiştir.

İşte bu sebeplerden dolayı yirmi sene mukaddem müttefiki Avrupa tarafından ricate mecbur edilen ve daha ileriye doğru atlamaması ancak Napolyon'un manâsız huysuzluğuna haml olunan Rusya yirmi sene sonra Avrupa'nın "icrâ memuru" sıfatıyla tekrar tecâvüz edebilmiştir. Şu mühim dakikada Avrupa ricâl-i devleti beyninde Lord Bikonsfild'den başka âgâh bir kimse bulunmayıp muma-ileyh dahi derdini ne Avrupa hükümetlerine, ne de İngiltere parlamentosuna anlatabilmiştir. Ancak Ayastefanos Muâhedenâmesi'nin mevâd-ı mûndericesi malum olunca başta Avusturya olmak üzere cümlesinin akılları başlarına gelip iş Berlin Kongresi'ne netice vermiş ise de o da vazifesi fevkinde iktidar ibrâz edememiştir.

Kongre, ihlâl olunmuş Avrupa muvâzenesini iade edeceği yerde esas meseleyi unutup Avusturya ile Rusya devâir-i nüfûzunun tevâzünü meselesi gibi teferruat-ı umûra hasr-ı meşâgil etmiş ve ileride emniyet-i umûmiyeyi külliyyen selb edecek olan madde-i esasiye öylece bırakılmıştır. Mürûr-ı zamanla umûr-ı vakıanın gene ve mahiyetiyle netâyic-i mühimmesi anlaşılıp ejder gibi her taraftan tecâvüz eden İslâv unsurunun altında ezilmek korkusu düvel-i muazzamadan dördü ve sirâyet ettiği cihetle bu derde devâ olmak üzere birtakım tedâbir-i mühimmeye kıyam olunmuş, fakat Fransa ile Almanya beyninde mevcut olan rekâbet ve husûmet tedâbir-i mezkûrenin müsmir olmasına mâni olmuştur.

Üç imparator ittifakı ittihâz olunacak tedâbire göre tedârekât icrâ olunmasına meydan verilmek üzere Prens Bismark tarafından çevrilmiş bir dolap olduğu gibi, Fransa'yı müstemlekât-ı hariciye dairesine sevk için gösterilen gayret-i maşukâne dahi şu maksad-ı esasiyenin istihsâline başka taraftan kuvâ-yi mânia zuhûruna ihtimal bırakmak mütâlaası neticesi idi.

Hâsılı düvel-i muazzamanın çoğu Avrupa muvâzenesinin ihlâl olunmuş olduğunu tasdik ederek sürat-i mümkün ile iadesine kıyam etmiş bulduklarından Rusya Devleti muharebesiz geriye bir adım atmak fikrinde olmadığından harbin erken geç, zuhûr edeceğine şüphe yoktur.

Zat-ı hikmet-simât-ı Cenab-ı Hilafetpenâhi'nin dekâyık-şinâsâne ittihâz buyurdıkları politikanın cümle-i cemilesinden olarak Devlet-i Ebed Müddet, iş bu karışık akıntıların hâricinde bulunup hürriyet hareketini muhafaza etmiş ve netice-i katiye hengâmında menâfiinin icab ettirdiği tarafa meyl için bir mâni'adan âzâde bulunmuş olmakla Avrupa sathında oynaması mukarrer olan dramın zuhûrunu ancak insaniyet ve medeniyet namına olarak istemeyip adem-i zuhûrunu iltizâma kendisini mecbur edecek hiçbir sebep-i maddi olmasa gerektir.

N.9, s.72 / İMZASIZ

BİRİNCİ İSTANBUL DÖNEMİ

MAKALE

FEVT-İ FIRSAT

İngiltere Hükümeti Bâbiâli ile Fransa kabinesinin talebine cevaben Mısır'ın zaman-ı tahliyesini tayin için şimdi hazır olmadığını beyân eylemiştir. Bu cevap İngiltere'nin menâfi-i mahsûsası nokta-i nazarından muvâzene edildiği halde bile itiraz götürmez.

İngiltere Hükümeti'nin hangi noktaya istinâden bu harekette bulunduğu bizce meçhul değildir. Lâkin bu nokta inat ve ısrarını terk ile ahvâl-i hazır-ı siyasiyede icab-ı maslahata tevfiğ-i hareket ettiği halde istihsâl olunacak şan ve istifâde önünde hiç hükmünde kalır.

İngiltere'nin Mısır'a duhûlü herhalde büyük bir hata idi. Bunu şimdi İngilizler de inkâr etmiyorlar. Yalnız “Mademki malum bir işin hakkından gelmek iddiasıyla bir kere girildi, iddia bâtil olsa bile bu sûretle derahde olunan vazife ifâ edilmezden evvel çıkıldığı halde İngiltere'nin şan ve itibarına hâlel gelir” diyorlar.

İngiltere'nin güya derahde eylemiş bulunduğu vazife Mısır umûr-ı maliyesinin tesviyesi (!) ile dahilî âsâyışın iadesinden ibaret imiş. İş bu vazifeyi derahde için olan hak ve sıfat maddelerini – söz uzatmamak için – ber-taraf edelim de “vazife” cihetine hasr-ı mütâla‘a edelim:

“Vazife”nin bir kısmı husûle gelmiş demektir. Çünkü Mısır'ın Hudyev sâbık zamanında iğtişâşa uğramış olan umûr-ı maliyesi Hudyev Lahak Hazretleri tarafından ittihâz olunan tedâbir-i müessire sayesinde kesb-i muvâzene eylemiştir.

İade-i âsâyış cihetine gelince Arabîgâ'ilesi ber-taraf olalıdan beri Mısır dahilinde âsâyışın ihlâl olduğu ve olunacağı yoktur. Kaldı Mısır'ın cenup hududu - yani Sudan ahvâli. Sudan kıtasında iade-i huzur ve emniyet için İngiltere Devleti birtakım teşebbüsâta kıyam ettiği halde muvaffak olamadı. Muvaffakiyetsizliğini kendisi bile teşebbüsün nâ-makul bulunmasına vererek pek çok fedakârlıklar ihtiyâr ettikten sonra sarf-ı nazarla geri çekildi ve bir daha sefer etmek fikrini dahi terk edip Mısır'da bulunan askerinin kısm-ı küllisini ihrâc eyledi. Lâkin İngiltere Hükümeti iş bu muvaffakiyetsizliğini tasdik ve itiraf için lüzumu kadar ulviyet izhar edemediği cihetle birtakım te'vilata saptı – ki şimdiki inat ve ısrarı bunun netice-i müstakilesidir.

İngiltere “Mısır’ın âsâyişini iade etmezden evvel çıkamam, zira çıkarsam şan ve namusuma halel getirmiş olurum” demek istiyor. Lâkin General Gorden’i kurtarmak teşebbüsünde muvaffak olamamak ve Sudan’dan ric‘at eylemek mevki-i müşkilini kibirine sığdırmış olan İngiltere için iş bu iddia manâsızdır. Hatta olan olmuştur – yani İngiltere Devleti bundan sonra Sudan’ı teskine muvaffak olsa bile kaybettiğini iade edemeyeceği gibi, bugün Mısır’ı tahliye etse dahi yeniden hiçbir şey kaybetmiş olmayacaktır. Halbuki adem-i tahliyede ısrar ettiği halde Avrupa’da ve belki Asya’da gerek şimdi ve gerek sonra çok şeyler elden kaçırabilir.

Mısır’ın tahliyesiyle Mısır’da hiçbir şey kaybetmeyecek olan İngiltere Avrupa’da Mısır muvaffakiyetsizliklerini kendisine çabuk unutturacak pekçok işler görmeye muvaffak olacaktır. Zaman öyle bir zamandır ki sütunlarımızda zikrettiğimiz “İngiltere Politikası” için fevti câiz değildir.

Mısır’ın tahliyesiyle Avrupa politikasının kalbi ve ruhu kesilmek imtiyâzında bulunacak olan İngiltere gerek şimdi dostlarının ve gerek düşmanlarının itiraz ve şiddetlerine hedef kesilmiştir.

İngiltere Hükümeti’nin büyük hatası – işte bu noktadadır.

MAKALE

İFÂDE-İ MAHSÛSA - CÜMLE-İ SIYASIYE

Bayramın ilk günü Kumkapı'da kâin Ermeni Kilisesi'nde akvâm-ı Osmaniye tarihlerinde tekrar etmesi fâilleri tarafından bile tecviz olunamayacağı kaviyyen memûl bulunan bir vaka-i müteessife Ermeni millet-i sâdıkasının çeşm-i istiğfâr ve mahbûbiyetine, sâir Osmanlıların da inzâr-ı hayret ve elemine arz vücud-ı kerâhet-âlûd eylemiştir.

Sûret-i zuhûr ve vukûu o kadar câlib-i taacüptür ki eğer ihbârât-ı mütekaddime ile tahkikât-ı müteahhire netâyici göz önünde olmasaydı muvâzene-i akliyye sahip, hissiyât-ı ubûdiyyetin mukaddemâtına mâlik, heyet-i ictimaiyenin şurût-ı asliyesine vâkıf olanların keyfiyeti umûr-ı vâkıadan addetmek için tereddüt göstermeye mecbur olacakları bî-iştibâh idi.

Fil-hakika manâsız, minasebetsiz, netâyic-i melhûzası itibatıyla maksatsız fesat, fakat fesat demek olan şu hareket-i tecâvüz-kârâne, birkaç ecnebi aletinin semere-i sa'y-i müfsidet-kârânesi makâmında olsun nasıl hüsn-i tev'vil edilmeli, nokta-i mazeret nerede taharri olunmalıdır?

Vaka Osmanlılar için mûcib-i teessüf-i azim ise de teessüfün kısm-ı külliyesi kime râcidir? Sebep olanların lâyıkiyle tedib ve terbiyesi en ziyâde kimlerce mültezim görülmelidir? Tekrar eden tekrar eden bu gibi vakalar cihetiyle ifâsı tabi olan vazife-i hükümet ilk evvel kimlerin tahsinlerini celp eylemelidir?

Efkâr-ı acizânemizce ahvâl-i maziye ve hâzıra atıbarıyla Ermeni milleti için izhâr-ı esef ve kederde cümleye tekaddüm etmek lâzım olduğu gibi, müfsitlerin cezâ-yı sezâ-yı ibret-nümâyaya bir gün evvel çarpılmalarını intizârda ön ayak olmak maddesi dahi tabiat-ı maslahat cihetiyle yine Ermeni cemaati için vâciptir. Çünkü kendilerini bilir takımın vaka-i mülime-i mezkûreye sebep olmuş olanlar hakkında hüsn-i zan ve nazar sarfına mahal ve münasebet göremeyecekleri bedihidir.

Tesisât ve tanzimât-ı cedide-i mülkiyemiz beyne'l-akvâm nizâmen ve kanunen hâkim ve mahkum, yahut zâlim ve mazlum tavsiflerine esasen ihtimal bırakmamıştır. Sâye-i madilet vâye-i şâhânedede bil-cümle Osmanlılar hukuk ve

vezâifte, imtiyâz ve itibarda birdir. Hatta pek ince birtakım taharriyâta girişilerek fark bulmağa gayret edilirse çıkacak neticenin kan vergisinden muâf bulunan ale'l-umûm gayr-i müslimler için medâr-ı kelâm olamayacağı âşikârdır.

Bilhassa Ermeni milleti itibar ve iltifâta en ziyâde mazhar olmuş lup en mühim nezâret-i celileler ile nezâret-i müsteşarlıklar, mehâkim-i âliye riyâsetleriyle müddi-imamûmilikler yani en büyük münasip devlet-i gayret ve liyâkatlerine ale's-seviye küşâd olmuştur.

Memâlik-i mahrûse-i şâhânenin refâh ve emniyet-i umûmiyesince icrâsı lâzım umûrun kâffeten husûl-pezîr olduğunu kimse iddia eylemiyor, dâhil-i memâlikte uygunsuz hallerin arkası henüz alınamadığı inkâr olunamıyor. Fakat iki esaslı madde bu bapta kimseye söz söylemek için münasebet bırakmıyor: Biri – Cülûs-ı meyâmin-i menûs-ı Hümâyun'dan beri bil-cümle uygunsuzlukların esbâb-ı mûcibesini def ve tesviye ile matlûb olan intizâmın bir gün evvel istihsâli maksadıyla hükümet-i seniyyenin âcilen sarf-ı mesâi eylemekte olmasıdır, diğeri dahi – Henüz arkası alınamayıp kalmış olan ahvâl-i gayr-ı matlûba yalnız akvâmdan birine değil, ale's-seviye umûmuna – yani Ermeni cemaatına olduğu kadar ehl-i İslâm'a dahi icrâ-yı tesir etmekte bulunmasıdır.

Bu taktirde ahvâl-i hâzırada ez-cümle Ermenilerin “vatan” ve “devlet” elfâz-ı âliyesinde Osmanlı vatani ve Osmanlı Devleti görmelerine, Devlet-i Ebed Müddet'in saadet ve selâmet-i uğrunda hâlisâne ve fedâkârâne sarf-ı mesâi etmelerine, aksiyle te'vil olunabilir harekâta müfsidet-i ihânet-kârâne nazarıyla bakıp defini iltizâm eylemelerine mâni hiçbir şey yok demektir.

Hâl-i hâzır itibarıyla mevcut olmayan o mânia ahvâl-i maziye cihetiyle mevcut mudur? Tarih göz önündedir. Dikkatlice bakalım.

Alel-umûm akvâm-ı kadimenin hizmât-ı mesbûka-i medeniyelerine nazar-ı ihtirâm ile baktığımız gibi Ermenilerin dahi mazi-imedenilerini alkışlarız. Fakat vahdet-i Osmaniye'den ayrı gayrı bir hayâl-i mahsûs-ı siyasi için mazilerinin medâr olamayacağını iddia ederek vukuât-ı tarihiye gibi berâhin-i kâtıya istinâden ispât-ı müddeâ etmek için dahi zahmet çekmeyiz.

Bir kavmin tarih-i fütûhât ve tavsiiinde kavî ve meşrû bir heyet-i siyasiye sıfatıyla meydan-ı harpte rast getirerek mağlup ve kendi hududunu ilhâk ettiği kavim-i diğerin âmâl-i arzuları “kılıç hakkı” yâd olunan esbâba, eğer arada zaman

dahi mürûr etmiş ise “emr-i vâki” gibi vesileye istinâden kâin-i lem-yekün hükmünde tutulur. Hatta kavm-i gâlibin ittîrâd ve ittihâd-ı umûmi ve binâen-aleyh teshil-i idare ve temin-i âsâyiş namına olarak âdât ve usûl-i mahsûsa-i kavmiye ve milliyesine vâki olan tecâvüzleri için mazeretler görülür. Ez-cümle bu asırda Almanya’da, Avusturya’da, Rusya’da emsalleri mevcuttur ve min-cihetin Ermenilere bile mütealliktir.

Tarih-i Osmani tedkik olunursa bu gibi mazeretler taharrisine hâcet messettirecek vukuât bile mevcut değildir. Osmanlılar bir Ermeni hükümetine nihayet vermediler. Osmanlılar vermediği gibi, ermenilere hâkimiyette Osmanlılara tekaddüm eden Selçuklar ve Abbasiler dahi müstakil bir Ermenistan’a rast gelmediler. Bundan iki bin sene mukaddem **Tiğran** nam bir ser-kerde gayret-i zatiyesiyle hükümet teşkil etmeye muvaffak olup o da biraz müddet sonra Roma kumandanlarından **Lokollus**’un on bir bin nefere bâliğ olan ordusuna mağlup olup Roma’ya arz-ı tabiyet etmiştir.

O günden itibaren Ermenilerin sâkin buldukları dayâr-ı iptidâ Garbî, sonra Şarkî Roma’nın, Abbasilerin, tavâif-i melikin, nihayet Osmanlıların vilayetleri sırasından çıkmamıştır. Demektir ki müdafaanın nispeten izafî bulunan “kılıç hakkı”na bile münasip yoktur.

Temin-i ittîrâd ve âsâyiş namına olarak teba-yı yek-vücut etmek üzere vâki olan tecâvüzât cihetine gelince Hükümet-i Osmaniye rûy-ı zeminde semâhat ve hukuk ve âdât-ı milliyete riâyet ile hakikaten teferrüd etmiştir. Cüziyet ve Mürmûn cemiyetlerini tard ve ihrâc eden Fransa ve Amerika Cumhuriyetleri bile bu bapta pek geri kalmıştır. Ancak yüz binlerce olarak idare-i Osmaniye’nin himâye-i pederânesine sığınmış olan Ermeniler bugün milyonlara bâliğ oldukları gibi refâh ve maişet-i beytiye itibarıyla dahi ehl-i İslâm’a bile tekaddüm etmiştir.

Binâen-aleyh Devlet-i Osmaniye’ye dört elle sarılıp hayır-hâhâne hizmet-i sâdikânedede bulunamk Ermeni cemaati için bir vazife-i mukaddese hükmünde olup bu bapta icrâ-yı kusur ile gerek Ecnebi fesadına alet olmuş, yahut noksani-i akıl ve idrâkten nâşi ebleh-feribâne ilkâ-yı mazarrat ve müfsitte mütecâsir olmuş birkaç muhte’ş-şuûrun sâirlere ibret olacak sûrette şediden tedib ve terbiye edilmelerine intizâra müsâraat edeceğine ve ileride bu gibi hâlât-ı gayr-ı marziyenin adem-i vukûu için Ermeni erkân ve efrâdının memurîn-i hükümetten ziyâde gayret ve ihtimâm

göstereceğine şüphe etmek istemeyiz. Yani vaka-i müteessife mesûliyetinin Ermeni cemaati heyetine râci olmadığı hükmüyle müteselli olmağa vatan-ı müşterek ve mukaddesin selâmet ve saadeti namına olarak candan arzu ve iltizâm eyleriz.

**N.138, s.1270/ BİR TÜRK
BİRİNCİ İSTANBUL DÖNEMİ
MAKALE**

BİZDE MAARİF

Şükürler olsun! Gazetelerimizin sütunlarında neşriyât-ı nâfia görülmeye başladı. Hele “umûr-ı maarif” hakkında her muhibb-i vatanın seve seve okuyacağı bazı hakâyık-ı mahza olanca kuvvetiyle meydana konuldu. Zihinlerde – velev pek cüzî olsun – terakkiyât-ı maarif cihetine bir meyelân hâsıl oldu. Birkaç gayûr valinin bu yoldaki himemâtı kıymetşinasâne alkışlandı. Diğerlerinin de masrûfi-i himem-i vatanperverâneleri, bî-diriği-i ikdâmât-ı maarifperestâneleri bir lisân-ı müessir ile temenni ve istirhâm edildi. Zaman bu tahminâtın, bu istirhâmâtın ne derecelere kadar icrâ-yı tesir edildiğini bize gösterecektir.

Deniliyor ki her şeyden ziyâde maarife olan ihtiyac-ı şedidemizi herkes anladı, pekala takdir etti. İnşallah, ama pek de bu sözleri şâyân-ı itimâd göremiyorum. Nasıl şâyân-ı itimâd görebilirim ki bu ihtiyac-ı eşeddimizi halkımızın anlaması, takdir etmesi lâzım gelir ki vatandaşlarımız arasında bu ihtiyacı İstanbul ahâlisinin en evvel ve en ziyâde derk ve teyakkun eylemesi icâb eylediği halde İstanbul ahâlisinin de bu ihtiyac-ı katiyi tamamıyla idrak edememesi her gün nazar-ı teessüfe çarpmaktadır. Delil mi istediniz? Sokaklarda başı boş gezen evlâd-ı vatan, ümid-i istikbâl on yaşından yirmi- otuz yaşına kadar işsiz güçsüz ve gazino müdâvimleri.

Denilecek ki kırk- elli sene evvelki hâlimizle bugünkü hâlimizi bir nazar-ı tedkikten geçirse ol kadar büyük âsâr-ı terakki görürüz ki böyle müteesirâne, müteessifâne değil, müftehirâne, mağrurâne ifâde-i efkâr ederdik.

Böyle min-cihetin ehemmiyetsiz mukayeselerin, boş iftihârların, nâ-beca tefâhürlerin modası geçti. Nisbeten terakki ettiğimizi lisan-ı şükranla yâd eyledikten sonra şahrâh-ı gayrette koşmağa çalışmalıyız ki iftihara hak kazanalım. Sevâbık-ı fahremizi yâd ederken bugünkü tembelliğimizi der-hâtır ederek yüzlerimiz kızarmasın. Vaktiyle her hususta en birinci bulunan bizlerin maarif cihetinde, sanayi ve ticaret cihetinde milel saireden geri kaldığımızı ve bunun da şan-ı Osmanimize lâyük olmadığını daima tahattür edelim, edelim de gayret-i milliyemiz bizi de sanayi ile maarifperverliğe sevk etsin.

***

Bugün maarif payitahtımızda ne halde bulunuyor?

Evet, payitahtımız on- on iki mekâtib-i âliye ve beş- altı bâb-ı idâdiye ve bir çok mekâtib-i rüştiye-i askeriye ve mülkiye ve epeyce de mekâtib-i ibtidâiye vesâire ile müzeyyendir.

Acaba bu mektepler maarifçe olan ihtiyacımızı tesviyeye kifâyet edebilirler mi?

Pek de şimdilik teksirine lüzum yoktur. Tavsi'leri, tanzim-i umûr-ı tedrisiyeleri, mükemmelen tamirleri icrâ ile usûlen ıslâh olunmalıdır.

İşte bu gibi nukât-ı mühimme cevapsız kalıyor.

Mekâtib-i âliyemiz her ne kadar muhtac-ı ıslahât bulunmakta ise de – bu hal her mektep için tabi vâki olacaktır – mekâtib-i ibtidâiye ve rüştiye-i mülkiyelere nazaran avc bâlâ-yı terakkidedirler.

Hususi mektepler ise gayretlerini arttırdıkça mekâtib-i âliyeye yaklaşıyorlar.

Acaba mekâtib-i âliyeden matlûb olan semereler iktitâf ediliyor mu? Tabi, âsâr-ı bahiresine, delâil-i müşahhasasına nazaran – ediliyor. Fakat matlûb olan derecede mi? Mekâtib-i ibtidâiyemiz bu hâl-i esef-i iştimâlde bulunduğça mekâtib-i âliyemize sarf olunan mesai-i mukaddemânenin bazı cihetleri semeresiz ve muattal kalacaklardır. İlk mahall-i terbiye ve tedriste çocuk haylaz, tembel, arsız olursa son mahall-i terbiye ve tedriste – efendi – denilse bile bi-hakkın o unvan –ı mefharete

lâyık olamaz. Kendisinden de hüsn-i hizmet beklenilemez. O adam da adeta iyi terbiye ve tedris görmediği çün mazur görülür.

İstanbul’umuzda maarifin vücuduna delâlet edecek müessesât-ı nâfia bulunuyor ise de bu müessesât hükümet-i seniyye nezdinde müslümanlığın ve Osmanlılığın şan ve azametiyle mütenâsib görülmeyerek bunun için hazine-i celfle bir çok fedakârlıklar ihtiyar etmeyi icab-ı halden biliyor. Binâen-aleyh âlem-i İslâmiyet ve Osmaniye’nin merkez-i ictimanda nazenin-i maarif bir başka şekli dilnişinde arz-ı endâm ettiğini müşahadeye intizâr etmeliyiz. Mekteplerimizde yalnız müslümanlar, Türkler bulunmamalıdır. Tekmil Osmanlılar hep beraber bulunmalıdırlar. Umûm vatandaşlar aynı menâbi-i fuyuzât-ı Osmaniye’imizde nâil-i niam feyz-i maarif olmalıdırlar. Bu sayede efkâr-ı siyasiyede teşettût yerine ittihâd hâsıl olur. Ol zaman vatandaşlar ayrılmaya değil vatana sarılmaya kalben mecbur olurlar. Ol vakit bilâ istisna umûm-ı cemaat efrâdının kulûbünde şükran-ı nimet hüküm sürer.

Mekâtib-i âliyemizde Buhara’dan, Afganistan’dan, Kaşgar’dan, Fas’tan, Zengibar’dan, Ümid Burnu’ndan, Cava’dan, Hint’ten, Cezayir’den, Sahra-yı Kebir Adaları’ndan, Şeke’den ve Bahçesaray’dan tahsil arzusuyla gelen dindaşlarımızı görmeliyiz. Bu görüş kadar bizi mesut edecek bahtiyarlık mı tasavvur olunur? Bu hayâl-i kıymettâr-ı şâyân-ı istibâd ve istiğrâb mıdır? Yoksa büsbütün muhal midir?

İhtimal ki payitahtımızdaki hal maarifi arz edecek yerde bu sûretle galeyân-ı hamiyetin tesirine tâbi olduğumuzu ta’yib edenler bulunabilir. Fakat mutlaka her ye’s, her esefi, bir ümid, bir teselli, bir tahayyül-i bahtiyarâne takip etmelidir ki insan o ye’sin o esefin tesirât-ı tahammül-güdâzına başka zamanlar için mütehammül olabilsin.

Her sene bir çok gençlerin işsiz güçsüz ötede beride gezdikleri görülüyor. Bunlar mükemmel tahsil görse idiler böyle mi olacaktılar? Bir mahalle mektebine giden altmış- yetmiş çocuğun içinde ancak bir iki tanesi on- on beş sene sonra “efendi” görülüyor. Diğerlerini tavsif etmekten ictinâb eyleriz.

Mahalle mekteplerine kız çocukları **tabir-i vecihle** oğlan çocuklarıyla beraber gidiyorlar.

İleride terbiye-i mücesseme olacak, şeref-i nisvâniyeti muhafaza edecek çocuklarını vatana lâyık sûrette büyütecek olan bu yavrucuklar, galiz küfürlerle,

kulaklar tırmalayacak fena sözlerle, şiddet-i teesürden yürekleri paralayacak tabirât-ı mekrûhe ile ağızlarını telvis eyliyorlar. Teessüf etmemek, bu hâle bir gün akdem-i nihayet verildiğini şiddetli arzu eylememek mümkün müdür?

(Bir Türk)

N.63, s.604 / İMZASIZ

BİRİNCİ İSTANBUL DÖNEMİ

MAKALE

GENÇLİKTE AMELİYYÂT ŞAKA

Amele gürûhunun haftada bir kere mutlaka tatil-i meşgûliyet etmeleri, kadınlar ile bulûğa ermemiş gençlerin şu kadar saatten ziyâde günde iş ile uğraşmamaları, fazla olarak o saatlerin dahi kendi şan ve kuvvetlerine muvâfık olan meşgûliyet başında imrâr eylemeleri meseleleri Avrupa’da sinîn-i vefireden beri erbâb-ı hamiyetin inzâr-ı dikkâtini celb ederek birçok efkâr ve himem sarfına meydan vermiş ve hatta bil-cümle devletlerin husûsât-ı mezkûreyi mutazammın olmak üzere kavânîn ve nizâmât-ı mahsûsa neşr eylemelerine sebep olmuştur.

“Lâ-yekelef ....” emr-i İlâhi’sinin icrâsıyla mükellef olan cemiyet-i İslâmiye’de bazı haller vardır ki bugün Avrupa’da olsaydı dâi-i şikâyet-ı azîme olacak idi.

Sıhhat-i umûmiyeyi muhafaza için hükümet-i seniyye milyonlarca akçe sarf etmektedir. Çünkü mülk nüfus, tarla için rençber, müdafaa-i memâlik için asker, kızlar için koca lâzımdır. Bunun için bir sınıf gençlerimizin maddeten ve manen telef-i nefis ettiklerine dikkât olunursa hissiyât-ı İslâmiye ile memlû olması lâzım gelen kulûb-ı müteezzi olmaktan men olunamaz.

Akşam üstü on bir sularında kapılardan avdet etmekte olan bendgân-ı devlet caddelerinde elbette balmumu gibi sarı benizler, mavi halka ile ihâta olunmuş fersiz gözlü, ondan yirmiye kadar seneli bir sınıf gençlere birçok kere rast gelmişlerdir. Bunların sarılığı aslî olmayıp ârizîdir. Bunlar Anadolu'nun en sağlam ve en müntehâb çocukları iken rutûbetli kubbeler altında imrâr-ı eyyâm ederek rutûbet, hava ve güneşten mahrûmiyet ve sabah karanlığından akşama kadar en güçlü işler ile iştigâl bunları bu hâle getirmektedir.

O karanlık ve rutûbetli kubbeler altı âleminin hafâyâsından bahsetmekten ictinâb ettiğimize hak vermeyecek bir kimseyi tasavvur edemeyiz. Lâkin ne kadar bahsolunmasa yine herkesin kulağı dolgun olduğundan ihtiyâr-ı sükûtumuzdan birçok manâlar çıkaranlar dahi eksik olmayacaktır.

Sınıf-ı mezkûre mensup bî-çarelerin on yaşlarından askere girilecek zamana kadar vücut ve şuurlarıyla beraber edep ve hayâları dahi mahv ve hebâ olup gittiğinden kendilerinde asker neferi, yahut aile sahibi bir rençber olacak ahvâl ve sıfat kalmıyor.

Herkes için hamamlar sıhhat ve vücudiyeye hâdim-i vesâitten madûd ise de bazı kimseler için de sıhhat ve vücudiyeden akdem olan selâmet ve vicdâniyeyi hâdim-i menâbi-i mezellet olmaktadır. Birincisine hâlel getirmeksizin ikincisinin defi – yani devlete ve cemiyete olan borcu ödenmezden evvel evlâd-ı vatanın vücut ve vicdanı ifnâ demek olan sanat-ı mezkûreye sülûk etmekten menni fennen ve aklen vezâif-i hükümet dairesine müteallik umûr-ı mühimmeden madûddur sanırız.

MAKALE

ESKİ VE YENİ EVZÂN VE EKYÂL

Mübâyaât ve mübâdelâtta min-el-kadîm isti‘mâl oluna gelmekte olan arşın, okka ve evzân ve ekyâl devletçe görülen lüzuma mebnî bundan sekiz sene mukaddem bil-tebdîl yerine resmen usûl-i âşârî kabul ve ilan edilmiş ve hatta herkesin usûl-i mezkûreye bi-hakkın vâkıf olması için risâleler, talimatnâmeler neşr edilerek umumî dersler dahi küşâd olunmuş ve fakat öteden beri itilâf edilen usûl-i atîkanın birdenbire usûl-i cedîdeye tebdîlinde zuhûru melhûz ve tabii bulunan bir takım karışıklıklara meydan verilmemek üzere yeni usûlün tedricen mevki-i icrâya vaz‘ı husûsu tensîb edilmiş idi.

Fil-hakika birkaç senedir gerek muâmelât-ı devlette gerek nân-ı aziz gibi harc-ı âm olan şeylerde usûl-i cedîde-i evzânı tatbiken icrâ-yı muâmele oluna gelmekte ise de bunun umûm-ı muâmelâta ve mübâyaâta taammümü emrinde henüz bir teşebbüs-i katî vukû bulunduğu görülmemiştir.

Usûl-i cedidenin ittihâz ve icrâsındaki menâfi ve muhassenât cümlelerin mâlum ve müsellemi olduğu için onun tekrarına lüzum görmez isek de arşın, endaze gibi muâmelât-ı nâsa mikyas olan aletler ve yeni okka mı, eski okka mı itibarî lazım geleceği hakkında vukû bulan tereddütler ahz u i‘tâca teşviş muâmelât-ı rûzmerreyi mûcib olmakta devam edegeldiğinden bu babda bir karar-ı kat‘î ittihâzıyla umûmun ona mecbur-ı riâyet olması iktiza eyler.

Çarşı ve pazardan ihtiyacât-ı yevmiyeden madûd olan erzak ve zâhireyi bayiin hangi okka ile, akmişeyi arşınla mı, endaze ile mi, yoksa metre ile mi verdiği dikkat eden pek az bulunur. Hem de ne lüzumu var. Müşterinin mesela yeni okkada bin dirhem bulunduğu için bir okka yerine iki buçuk okka alıyorum vehmiyle yeni okkayı tercih etmesi ve bayiin dahi yine bu türlü bir vehim ile kendisini tezyid-i fiyata mecbur zanneylemesi gibi hallerle bazı sade dillerin aldanması ihtimali dahi vârid-i hâtır olabiliyor. Hele sokakta gezen satıcılardan birçoklarının yanlarında yeni ve eski okka ile dirhemlerini gösteren evzânı taşıyarak görecekları hâle göre ikisinden birini istimâl ederek daima müşteriye izrâra savaşmaları hakikaten teessüf olunacak hallerden addolunur.

Usûl-i aşârı devletçe resmen kabul edildiği zaman alel-umûm muâmelât ve mübâyââtın usûl-i mezkûreye tevfikten cereyanı mecburi ilan edilmiş olup da usûl-i atıkayı istimâlde ısrar edenlere tayin olunan mücâzâtlarda müsamaha gösterilmemiş olsa idi, usûl-i cedîde-i haseneye herkes alışmış, kesb-i vukûf etmiş olurdu.

Netice olarak şunu arz edelim ki ya resmen kabul edilmiş olan usûl-i cedîdenin umûmen mecbûriyyü'l-icrâ olduğu ve binaen-aleyh eski evzân ve mekâyisin hiçbir ehemmiyeti kalmadığı veyahut yine eski usûle rücû' olunduğundan evzân ve mekâyis-i cedîde istimâli külliyyen men olunarak hilâfında harekette bulunanlara cezalar tertip ve tayin olduğu ilan olunmalıdır.

Evezân ve mekâyis-i atîka ve cedîdenin hangisini olursa olsun istimâlde bâyiilerin muhtar bırakılması tezyîd-i istifâde zımında onların birçok hayl ve desâyise cüret etmelerine ve bu vesile ile müşterilerin iğfâl olunmalarına sebep olmaktadır ki bunun da merci-i âliyesince asla tecvîz buyurulmayacağı derkârdır.

N.9, S.73 /İMZASIZ

BİRİNCİ İSTANBUL DÖNEMİ

MAKALE

TİCARET MUÂHEDELERİ

Levant Herald gazetesinin geçen Perşembe günkü nüshasında gördüğümüz şu bendi şâyân-ı dikkât ve mûcib-i ehemmiyet bulduğumuz için aynen naklediyoruz. Gelecek nüshaların birinde biz dahi bu mesele-i mühimme hakkında biraz beyân-ı mütâlaa etmek fikrindeyiz.

“Hükümet-i Osmaniye tarafından mazhar-ı teşvik olmaklığa pek ziyâde şâyân bir takım teşebbüsât-ı sanâ'îye tasavvurâtı her lahzada **kapitülasyonlara** müstenid mülâhazâttan nâşi dûçâr-ı mavâni olmaktadır, tabir-i âhirle zaman-ı in'ikâdlarından Osmanlı politikası serbest-kârâne bir politikanın ma'kusu bulunduğu için akidlerine lüzum görülen muâhedeler sebebine Bâbîâli ticaretçe serbestikârâne bir meslek ittihâz eylemek istemiyor. Bu ise içinden çıkılmaz bir dairedir.

Bâbîali'nin ticaret politikası açıktan açığa serbestikârâne olmadıkça **kapitülasyonlar** ilgâ edilmeyecektir. Fakat diğer taraftan kapitülasyonlar ilgâ edilmedikçe Bâbîali ticaretçe serbest-kârâne bir politika ittihâz eylemeyecektir.

Bundan hâsıl olan şey de memleketin mevcûdiyet-i maliyesince lâzım sermâyeden mahrumiyetidir. Şu hâlde kim mutazarrır oluyor? Ancak memâlik-i Osmaniye.

Sermâyedârân paraları için başka yer bulurlar, fakat memâlik-i Osmaniye hâl-i maliyece kurulukta kalır. Bunun cümlesi şâyân-ı teessüftür. Kapitülasyonlar memuriyetçe bazı rahatsızlığı mûcib ise de ne memleket ve ne de menâfi-i hükümetçe dâ'î-i mazarrat değildir(!), bilakis devletçe bir nokta-i istinâd olup idârenin noksanlarını setre (!) hizmet eylemişlerdir. Fakat gerçekten bir fenâlık olmasalar bile – ki hâl böyle değildir. Zîra en fenâ derecesine getirilse yine bunlar rahatsızlıktan ibâret kalır – onlar sebebine çehre ekşitmek pek az fikr-i siyaset göstermek demek olur.

Kapitülasyonlar asla ilgâ edilmeyecektir(?). Fakat bunlar bi'l-sühûle adem-i mer'iyet hâline ircâ edilebilir. Buna muvaffak olmak için yalnız devlet-i Osmaniye'nin ticaretçe politikası serbestikârâne ve idâresi muhik ve âdil olması lâzımdır. o vakit kapitülasyonlar sade zarûret-i ahvâl ilcâsıyla zâ'il olur. Hükûmât-ı ecnebiye konsoloshânelerinin teşkilât ve memuriyetini tenkîs ve tenkih ederek teb'aları menâfi'ini ıslâh edilmiş bir idâre-i Osmaniye'nin yed-i himmetine me'al-memnûniye terk ve tevdi edeceklerdir.

Osmanlı ricâlinden bir zât-ı nüfit bu fikr-i sadeyi tefehhüm ile ef'âlini buna tevfik edecek?"

N.76, s.761 / İMZASIZ

BİRİNCİ İSTANBUL DÖNEMİ

MAKALE

SİGORTA KUMpanyALARI

Geçenlerde sigorta kumpanyaları hakkında yazdığımız bend-i mahsûsamıza cevaben **Feniks** sigorta kumpanyası tarafından kendisinin muhâkim-i Osmaniye'nin hükm ve kararına muvâfakat etmiş olduğunu ve bu babda Dersaadet acentesine resmen ma'lumat itâ edildiğini mübeyyen bir mektup gönderilmiştir.

Şimdiye kadar birçok kârlara dest-res olmuş olan **Feniks** Kumpanyası muhâkim-i Osmaniye'yi kabul için tereddüt eylemediği gibi, kâr etmiş veyahut etmek ümidine düşmüş olan sâir kumpanyaların dahi imtisâl edeceklerine şüphe yoktur. Bu halde iş yalnız hükümet tarafından resmen mehâkimin kabulü Dersaadet'te kumpanyanın şubesi bulundurulmasına şart gösterilmesinde kalmış demektir.

Lâkin sigorta kumpanyaları tarafından sigorta umûru için mehâkim-i Osmaniye'nin kabulü sigorta meselesinin yalnız bir cihetini halletmiş olacaktır. Bununla ancak mallarını sigortaya koyacak ashâb-ı emlâkin bedel-i tahsili husûsu temin edilip menâfi-i umûmiye-i memâlik yine tanılmamış olacaktır.

Sigorta kumpanyaları her sene memâlik-i mahrûseden milyonlarca kuruş ihrâc etmektedir. Memâlik-i mahrûsenin nakit mevcudu ise erbâb-ı vukûfun malumu olduğu üzere ihtiyacât-ı dahiliye için bile az geliyor. Yani mülkün istidâdı nispetinde istifâde için teşebbüsât-ı nâfia icrâsı lâzım gelse mutlaka ecnebi sermayesine müracaat etmek icab edecek deniliyor. Buna binâen hükümet-i seniyye dahi memâlik-i mahrûse nakit mevcudunun memâlik dahilinde muhafazası ve diğer taraftan mahsulât-ı arazi ve sanaiyenin teksiriyle memâlik-i ecnebiyeden akçe celbine vasıta ittihâzı mesleğine sevk-i tabiat ile sülûk eylemiş bulunuyor.

Bu halde ecnebi sigorta kumpanyaları marifetiyle memâlik-i şahânedan ihrâc olunan külliyetli mübâlığı mümkün mertebe tenzil etmek üzere tedâbir-i muktezaya ittihâzı hem Hükümet-i Seniyye'nin meslek-i esasiyesine tevâfuk edecek, hem de menâfi-i umûmiye temin edilmiş olacaktır.

Sigorta kumpanyaları büyük bankalar gibi tesisat-ı cesime-i maliyeden ma'dûddur. Patent usûlünce bunların birinci derece bankalardan addi tabiidir. Lâkin patent vergisi bizce kâfi olmayıp kârlarından birer kısmının hükümete ifrâzı

zımında sigorta kumpanyaları hakkında başkaca usûl ahdesine ihtiyaç vardır ki ancak usûl-i mezkûre sayesinde yerli kumpanyaların zuhûr ve terakkisi ve bu sûretle menâfi-i esasiyenin temin ve muhafazası mümkün'ül-icrâ olabilecektir.

S.64, s.617-8 / İMZASIZ

BİRİNCİ İSTANBUL DÖNEMİ

MAKALE

MEMURÎN MAAŞÂTI

Memurîn-i devletin uhde-i sadâkatlerine ihâle buyurulan vazifenin hüsn-i ifâsı hükûmet-i seniyyenin en evvelarayacağı umûr-ı mühimmedendir. Zira selâmet-i mülk-i devlet-i zaptiye neferinden itibaren nazar-ı azâma varıncaya kadar bil-cümle memurların ifâ-yı hüsn-i hizmet eylemelerine müstenittir. Memurîn-i devletin hüsn-i hizmet etmeleri ise maddi ve manevi birçok şeylere mütevakıf olup en birincisi ve başlıcası memurun hukuk ve imtiyazâtına rüesâ-yı müstakile tarafından nizam dairesinde hürmet ve riâyet edilmesidir.

Bir kalem kâtibi, kalem mümeyyizinin gerek daireye ve gerek kendisine karşı olan vezâifi harfiyen icrâ ettiğini görmelidir ki kendisi dahi izhâr-ı tekâmül için meydan ve münasebet bulamasın.

Memurîn-i Devlet-i Aliyye'nin hâiz oldukları hasâil dünyanı hiçbir yerinde ve tarihin hiçbir sayfasında görülmemiştir. Hubb-ı vatan ve hamiyet-i insaniyet-perverâne sözleriyle dünyayı gürültüye boğmak isteyen Garp ahâlisinden herhangi olursa olsun bendegân-ı Devlet-i Aliyye'nin asırlardan beri ibrâz edegeldikleri metânet-i fedâ-kârâneyi hatta bir sene zarfında ihtiyâr etmeye muktedir olamazlar.

Hasâil-i cemile ile teferrüd eylemiş olan bendegân-ı Saltanat-ı Seniyye meyânında bir hayli vakitten beri yâr ve agyârın şikâyet ve itirazlarına hedef olacak efâl-i gayr-i lâykaya cüret eyleyenler de görülmüştür. Lâkin meşhûd olan harekât-ı gayr-i maraziye esasta olmayıp hükümetin himem-i ıslah-kârânesiyle az vakit

zarfında eser bırakılmayacak nevinden bulunduğu için def ve izâlesi pek büyük müşkilâta bağlı değildir.

Vaktiyle memâlik-i mahrûsede meydan bulabilmiş olan bil-cümle ahvâl-i gayr-i maraziyyeye sebep olmuş olan cehâlet, memurîn-i devletin ifâ-yı vazifede isabet eylememelerine dahi sebep olduğu gibi, her birinin medâr-ı maişet ittihâd eyledikleri vezâif-i mâhiyenin vakit ve zamanıyla çıkmayıp tedâhülde kalması da asdikâ-yı bendegânı dûçâr-ı ihtiyaç ve zarûret ederek bazen dest-i tecâvüzün daire-i irtikâb ve ihtilâfına uzatmasına vasıta kesilmiştir.

Memurîn-i Devlet-i Ebed Müddet'in emsâlsiz ahlâk ve hasâilini velev cüzî olsun ihlâle bais olmuş olan iş bu iki maddenin çaresine bakılıp kâfe-i umûr-ı devletin matlûb-ı hümâyun bulunan derece-i kemâle gelmesi için himem-i celîle sarf buyuran padişah-ı selâmet-iktinâh efendimiz hazretleri sû-i ahvâl menba-i müstakili tanılan cehâletin def ve izâlesi maksad-ı aliyyesiyle memâlik-i mahrûsenin her köşesinde mekâtib-i mütenevvia tesis ettirmek isabet-i âlem-i pesendânesinde buldukları gibi vaktiyle vâridât-ı devlet masârifâta tekâbül ettikten başka birtakım bahanelerle her sene milyonlarca liralara istikrâz olduğu sırada bile hükümetin her nasılsa tesviyeye muvaffak olamadığı maâşâtın mâb be mâh itâsı için çare-i serî bulunmak üzere bu defa dahi irade-i isabet ifâde-i velinimet-i azamîleri şeref-sâdır olarak bi'l-cümle bendegân-ı hümâyunları dilşâd edilmiş ve yârân-ı devletin en tatlı ümitlerine meydan-ı küşâd buyurulmuştur.

Maâşâtın sûret-i muntazamada adem-i itâsından dolayı ortalığa âriz olmuş olan ahvâl o dereceye gelmiş bulunuyor idi ki iş bu irade-i kâtıa-i hilafetpenâhileri mantuk-ı celîli neticesi olarak nezâret-i celîle-i maliye muntazaman itâ-yı maâşât etmeye muvaffak olduğu halde herkes bunu yalnız ifâ-yı vazife makamında bilmeyip izhâr-ı inâyet ve âtifet makâmında tahdis eyleyecektir.

Zat-ı mekâri-simât-ı Cenâb-ı Padişahî cülûs-ı hümâyunlarından beri ihtiyâcât-ı mülk ve milletin künhüne kesb-i vukûf ederek en serî ve müessir tedbirlerle çaresine bakmayı kendileri için meslek ve maksat ittihâz buyurmuş olduklarından muhtâc-ı tedavi buldukları Devlet-i Ebed Müddet'i inâyet-i Rabbanî ile âlemin gözlerini kamaştıracak bir metânet ve selâmete îsâl etmeye muvaffak olacaklarına erbâb-ı dikkatin şüphesi kalmamıştır.

İntişâr-ı maarif-i şerden hayırı temyiz edecek efrâd-ı âdıkayı teksir edeceği gibi, fedakâr hâdimlerin hukukuna hürmet dahi irtikâb ve sû-i istimâl kapılarını kapayacaktır. Teşebbüsât-ı nâfia-i müstakbele için üssü'l-esâs bulunan Ankara hattının inşâsı zımında vâki olan mesâide ise hazine-i tabiiye demek bulunan Anadolu kıta-i şâhânesinin nimet-i medeniyeden istifâde etmesek – yani selâmet-i devleti temin eyleyecek hâl kesb eylemesinin mebde-i hayrı makamında kemâl-i şükran ve mahmidetle kabul ve telakki olunarak âmâl-i mesadet-i iştimâlin takviyesine medâr olacaktır.

N.150, s.1372 / İMZASIZ

BİRİNCİ İSTANBUL DÖNEMİ

KİTAP TANITIMI

TÂCÜ'L -ARÛS

Şu nam altında Mısır'da tab olunan eser-i nefis hakikaten muvaffakiyât-ı tabiiye-i milliyeden sayılır.

Malum olduğu üzere “Tâcü'l –Arûs” Kâmus-ı Arabiye'nin şerhi olup şârih tarafından kâmusta mevcut lügatlerden fazla olarak yirmi bin lügatin daha zeyl ve şerh edilmesiyle âsâr-ı nadide sırasına geçmiştir.

İş bu kıymettâr eseri tab ve neşr etmek üzere Mısır el-Kahire'de bir şirket-i tabiiye teşekkül edip bundan birkaç sene mukaddem işe mübâşeret etmiş iken derahde ettiği için cesaret ve ehemmiyeti cihetiyle itmamına muvaffak olamamıştı.

Şöhret-i milliyemizin esas-ı metineye müstenid olduğunu inzâr-ı agyârda tasdik ettirmek üzere bir hayli âsâr-ı bergüzidenin neşrine himmet buyurmuş olan bir zat-ı gayret-i semât “Tâcü'l –Arûs” eserinin de neşr ve tamimi için fedakârâne ihtiyar-ı külfet ve zahmet ederek muvaffak olmuş ve erbâb-ı mütâla'anın tebrik ve şükranlarını celb etmiştir.

Eser-i mezkûr birkaç aydan beri mevki-i intişâra vaz olunarak Eminönü'nde Kütüphane-i Osmanî'ye teslim edilmiş iken sülûsânı Frenk olmak üzere ancak yüz kadar müşterisi bulunabilmiştir. Bu rağbetsizlik mücerred eser-i nefis-i mezkûrun

neşri hakkında henüz kimsenin malumatı olmamasından ileri gelmiş olduğuna şüphemiz olmadığı cihetle bu sûretle kâriin-i kirâma beyân-ı keyfiyeti vazifeden addettik.

N.9, s.81 / BEŞİR FUAD
BİRİNCİ İSTANBUL DÖNEMİ
KİTAP TANITIMI

SIHHAT-NÜMÂ-İ İZDİVÂC

Telifât-ı müfide ve âsâr-ı nâfiyası daima mazhar-ı rağbet-i umûmi olan cemiyet-i tıbbiye-i Osmaniye âzâ-yı kirâmından Doktor Besim Beyefendi bu dafa **Sıhhat-nümâ-i İzdivâc** namında ciddi ve müfid bir eser neşr etmiştir. Eser-i mezkûr her sınıf kârinin mütâlaasına şâyân bir kitap olduğundan müellifini tebrik ile kârin-i kirâmımıza tavsiye ederiz.

Eser-i mezkûr hakkında Saadet gazetesiyle Beşir Fuad Beyefendi'nin neşr eylediği mütâlaatı bir vecih zeyr-i nakl ederiz.

“Cümle-i asabiye ile cihâz-ı teneffüs ve devraninin üçüne birden sehpa-yı hayat namı verilir; çünkü bunlardan birinin tatil-i vazife eylemesi derhal şûle-i hayatın iktifâsını bâdi olur. Bedenin aksâm-ı sâiresinin muhtel olmasından hâsıl olacak netâyic-i vehime bunlar derecesinde süratle zâhir olmaz ise de muhtel olan uzvun derece-i ehemmiyetine nazaran az çok hayatı tehlikeye kor. **Pulber**'in tecrübelerinden biri aksâm-ı bedeninin her birinin birer istiklâliyet-i mahsûsayı hâiz buldukları mâlum ise de kendilerine mahsus birer yaşayışları olan bu kısımların iştirâk ve ahenginden hayat-ı insani teşekkül eylediği ve muhafaza-i hayat bu ahengin vücuduna vâbeste olduğu da muhal değildir.

Umûmi bir nazarla bakılır ise bir ikinci sehpa-yı hayat vardır ki: Hayat-ı nebâtiye, hayat-ı nesebiye ve tenâsülden müteşekkildir. Bina-yı hayat bu üç esas üzerine müsteniddir; binâen-aleyh bunların her biri bizim için bir mesele-i hayatiye teşkil eylediğinden bunları tedkik ve tamik etmek veya erbâb-ı vukûfun tedkikât-ı vâkıılarından hâsıl olan netâyici öğrenmek husûsundaki muhsenât ve ehemmiyeti-i cüzî bir temil ile anlaşılır.

“Sıhhat-nümâ-i Nevzad” ve sâire gibi âsâr-ı ciddiye ve nâfiasıyla kütüphâne-i milliyemizi tezyin eder. Doktor Besim Ömer Bey birâderimiz bu kere dahi “Sıhhat-nümâ-i İzdivâc” ünvanlı bir eser-i müfid vücuda getirdiler ki sehpa-yı hayatın erkânından olan “tenâsül” hakkında malumât-ı mükemmeleyi ve bu hususta riâyeti lâzım olan kavâid-i sıhhiyeyi câmidir.

Bazı edibin tetebbuât-ı ciddiye zevk-i selîmi mânidir gibi bir fikr-i ceahl-i perverâneyi hâdim oldukları ve edebî bir eserde istimâl olunan bazı ıstilahât-ı fenniye - âsâr-ı ciddiye ile adem tuğlalarından nâşi - garip bulup sahib-i eseri zevk-i selîm namına aforoza kalkıştıkları malûm iken ıstilahât-ı fenniye halkımız için Bektaşî sırrından meçhûl olsa bu hâle istiğrâb olunamaz. İşte bu mülâhazaya mebni olmalıdır ki Besim ÖmerBey birâderimiz metn-i kitapta geçen ıslahât-ı fenniyeyi tarifâtıyla beraber lûgatçe tarzında âhir-i kitaba ilâve ederek eserden umûmun istifâde edebilmesini teshil ve temin eylemiştir.

Müellif gayr-ı muvaffakiyât-ı mütevâliyelerinden dolayı tebrik eyler ve “aile” namıyla tahririne mübâşeret ettikleri diğer bir eser-i nefisten umûm ile birlikte istifâde eylemek üzere bu eserin bir an akdem mevki-i intişâra konulmasına intizâr ederiz.

N. 95, s. 924-5 / İMZASIZ
BİRİNCİ İSTANBUL DÖNEMİ
MAKALE

RAMAZAN MÜNASEBETİYLE BİR TEMENNİ-İ MAHSÛS

Mesâcid ve cevâmi-i şerifemize hürmetle manen mukaddes ve mutahhar oldukları kadar zâhiren dahi her zaman hizmet ve tanzifiyelerine dikkât farîza-i zimmettir.

Mesâcid ve cevâmi-i şerife hürmette hepsi müsâvi ve binaberin hizmet-i tanzifatlarınca takîdâtın cümlesine şumûlü bedihidir. Ancak bazı cevâmi-i şerifemiz vardır ki bir taraftan vüsat ve cesametleriyle letâfet-i ebniye ve mevkiyeleri öbür cihetten nam-ı celilleri kıyamete kadar hayır ile bâkî olan bâni-i âlileri haklarında tecelli eden tevfik-i Samedâni iktizâsınca derûnlarında leyl ve nehâr-ı cemâat-ı kübra hâsıl olduğundan bunların emr-i tanzifleri daha ziyâde itinaya şâyândır.

Nasıl olmasın ki bu gibi cevâmi-i kebir-i şerifede gerek cemâat-i kesirenin teneffüsleri ve bedenlerinden hâsıl olan tasidât ve gerek ikâd edilegelen binlerle kandillerden hâl-i tabiide ve alel-husus hademelerinin bu kandilleri kokutmayacak bir vecihle söndürmeye bir çare aramayıp birtakım tüylü süpürge ve yelpazeler ile alelacele söndürmelerinden nâşi bir sûret-i fevkâlâdede olan islerden zuhûr eden tafirât-ı heva-yı ihlâl ve binanın levâyih ve tezyinâtını ızrâr ve bazılarında ferceyâb-ı duhûl olan güvercinlerin uçtukları esnada kandillere müsâdeme ile zeytin yağı vesâire düşürdükleri vâki olup bu haller bi't-tabi cemâatın hissiyât-ı salâbetkârânelerini izâc ve bî-huzur eylemektedir.

Bu cevâmi-i şerife ecdâd-ı kirâm hazreti hilafetpenâhi olan Selâttin-i Azâm Hazerâtı'nın hayrât ve hasenâtı cümlesinden olarak sâye-i şâhânedede ibkâ-yı şeref ve mamûriyet ve idame-i emr-i nezâfetlerinin kâffe-i esbâbı her zaman mevcut ve müheyya olduğu ve her birinde vazife-hâr-ı müteaddid hademe bulunduğu cihetle husûsât-ı mezkûre hakkında hiçbir tekâsüle meydan kalmamak üzere lâzım gelenlere tenbihât ve vesâyâ-yi serîa ve müessire icrâ buyurulacağı şüphesizdir.